ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
2

MARDI
2 AVRIL
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60-րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.933 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.933

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌԻՎՈԼԻ - ՊՕՊՈՒՌ սինեմային մէջ ռումբ մը դրուած էր, Ուրբաթ իրիկուն, հրէական ֆիլմի փառատօնի ընթացքին: Շուրջ քսան հոգի վիրաւորուած են, ոմանց մէջ 3 հոգի բաւական ծանրօրէն: Ցեղապաշտ այս նոր արարքը բաւական յուզում պատճառած է: Կազմակերպիչները կը բողոքեն, որ վայրը հարկ եղած պաշտպանութիւնը չէր վայելեր ոստիկանութեան կողմէ: Անմիջապէս տեղւոյն վրայ փութացած են Ներքին նախարարը, Փիէր Ժոքս, Մշակոյթի՝ Ժաք Լանկ, քաղաքապետը՝ Ժաք Շիրաք, մինչ Տիկին Միթերան, յաջորդ օրն իսկ, գացած էր Էսքիրիալ սինեման, ուր կը շարունակուէր փառատօնը: Շաբաթ եւ Կիրակի, զանազան ցոյցեր տեղի ունեցան: Նախ Մանթոն սպաննուած Մարոքցիին համար, ապա նախաձեռնութեամբ հրէական զանազան կազմակերպութեանց: Իրենց յուզումն ու վրդովում յայտնող հեռագիրներ ալ ղրկած են Փարիզի կարդինալ - արքեպիսկոպոսը, Վալերի Ժիսքար - տ'Էսթէն եւայլն, եւայլն: Արարքին տէր եղաւ Իսլամական Ճիհատը, ճշդելով թէ պատասխան է Իսրայէլի գործունէութեան Լիբանանի մէջ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ, երրորդ քուէարկութեամբ, ուր պարզ մեծամասնութիւնը կը բաւէր, ունեցաւ իր նախագահը, յանձին՝ Սարցէթաքիսի, որ միակ (ընկերվարական կուսակցութեան) թեկնածուն էր:

ՏԱՍՆԵՒԵՐԿՈՒՆԵՐՈՒ Եւրոպան վերջնական բնոյթ առաւ, երբ Յունաստան ձեռք ձգելէ ետք, իր պահանջած դրամական հատուցումները, վերցուց իր «վէթօն»:

ՓՈՔՐԻԿՆ ԿՐԵԿՈՐԻԻ (սպաննուած Հոկտեմբեր 16-ին եւ գետակը նետուած) ողբերգական պատմութիւնը, որ ամիսներու ընթացքին զանազան փուլերէ անցաւ, օրէ օր աւելի խորհրդաւոր եւ եղերական կը դառնայ: Տարաբախտ երախային հայրը, առջի օր, սպաննեց իր զարմիկը, որ շրջան մը բանտարկուեցաւ, մեղադրանքի տակ առնուած ըլլալով, բայց յետագային, փաստերը համոզիչ չըլլալով, ազատ արձակուած էր:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԱՆԹԷՆ 2 կայանը «ինքզինքը չի գտներ» ամիսներէ ի վեր: Հրաժարումները իրարու կը յաջորդեն եւ շարաթավերջին Քրիսթին Օքրէնթի մեկնումն է, որ գրաւեց բերանացի թէ գրաւոր մամուլի լրատուութեան գլխաւոր բաժինը: Քրիսթին Օքրէնթ կը բացատրէ իր հրաժարումը, զուտ արհեստի հետ կապ ունեցող դըդապատճառներով, աւարկելով թէ նոր տնօրէնը չէ տուած հարկ եղած երաշխաւորութիւնները, որ իր գործը պիտի կարենայ շարունակել առաջուան պէս, նախատեսուած փոփոխութիւններէն ետք: Իր տեղը կ'անցնի Տանիէլ Պիլալեան, որ ցարդ ցերեկը կը ներկայացնէր լուրերը եւ ասկէ ետք, ժամը 20-ի լրատուութիւնը պիտի կատարէ:

«ՄՈՆՏ»Ը եւ հեռատեսիլի Ա. կայանը ֆրանսական գաղտնի սպասարկութիւններէն առած փաստաթուղթեր հրապարակեցին, ուր կը պարզուի խորհրդային լըրտեսներու գործունէութիւնը արեւմուտքի մէջ: Ծանօթ է որ 1983, Ապրիլ 5-ին, 47 խորհրդային «դիւանագէտներ» կ'արտաքսուէին Ֆրանսայէն: Կը թուի որ այս փաստաթուղթերը կուգան բացատրութիւններ տալու եւ լոյս մը սփռելու, այն ատեն բաւական մութ մնացած կէտերու վրայ: Ցայտնի կ'ըլլայ թէ Խորհ. Միութիւնը որքան կարեւորութիւն կու տայ գիտական եւ թեքնիք լրտեսութեան: «Մոնտ», այս առթիւ, կը հրատարակէ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ - 26 - 28)

ՊԵԼՃԻՈՅ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ Է

Պելճիոյ Մոսկուայի դեսպանը՝ Ռընէ Փանիսի, իր կնոջ հետ այցելած է Հայաստան եւ ընդունուած Արտաքին նախարար Ջոն Կիրակոսեանի կողմէ: Հանդիպումի ընթացքին Ջոն Կիրակոսեան խօսած է հայ ժողովուրդի պատմական անցեալին եւ արդի Հայաստանի տնտեսական, գիտական եւ մշակութային նուաճումներուն մասին: Դեսպանն ու իր կինը այցելած են Երեւանի տեսարժան վայրերը, գիտական ու մշակութային հիմնարկները, ինչպէս նաեւ ներկայ եղած Հայաստանի պարի պետական համոյթի երեկոյթին:

×

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼԻԲԻՈՅ ՄԷՋ

Տրիպոլիսի (Լիբիա) մէջ վերջ գտած է «Խորհրդային Մշակոյթի Շաբաթ»ը, որուն մասնակցող խորհրդային պատուիրակութիւնը գլխաւորած է Հայաստանի փոխ - վարչապետը՝ Վլադիմիր Մովսիսեան: Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է Լիբիոյ ղեկավար դէմքերու հետ, այցելած է արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ: Մայրաքաղաքին եւ այլ քաղաքներու մէջ հանդէս եկած են հայ արուեստագէտներ, արժանանալով ջերմ ընդունելութեան:

(Մարտ 30) արտաքսուածներու ցանկը, ուր կայ նաեւ դեսպանատան Ա. քարտուղար՝ Աշոտ Մանուկեանի անունը: Այս ցանկը խորագրուած է. - «ՔԱ-Ժէ-Պէ-ի բոլոր պատասխանատուները «եռ կանչըւած»ներուն մէջ»:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ առեւանգուած ֆրանսացի դիւանագէտներէն մէկը՝ Տիկին Տանիէլ Փէրէզ ազատ արձակուեցաւ: Միւսներէն լուր չկայ:

ՆՈՐ - ՔԱԼԵՏՈՆԻԻ կացութիւնը միշտ խառնակ է եւ կիրքերը չեն մեղմանար: Փիզանիէն ետք, Փարիզ եկաւ Ուքուէ, որ կը մերժէ հանդիպիլ Փիզանիի: Կառավարութեան պատուիրակին, կ'ըսէ Ուքուէ, միայն փաթթոց մը կը պակսի Խոմէյնիի նմանելու համար: Երկուքիս միջեւ, դիակ մը կայ, կ'աւելցնէ Ուքուէ, որ անկախութիւնն է:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական մէկ դատարանը երեք ամիսէն 17 տարուան բանտարկութեան դատապարտած է 228-ի վրայ 168 ամբաստանեալ, անդամ Թուրք համայնավար (ապօրինի) կուսակցութեան: 48 հոգի ալ անպարտ արձակուած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Պասք գաւառին մէջ, ԿՍԼը (Ազատագրութեան հակահարեւկչական խումբ) կը շարունակէ անապահովութեան մթնոլորտ մը պահել: Առջի գիշեր, Պայոնի մէկ սրճարանը մտնելով, մէկը կը սկսի կրակել: Ֆրանսացի պասք մը սպաննուած է, երկու սպանացի գաղթական ալ վիրաւորուած: Յաջորդ օր՝ բողոքի ցոյցէ մը ետք, պասք ազգայնական լրագրող մըն է որ զոհ կ'երթայ ԿՍԼ-ին: Ներկայիս 700 ազգայնական պասքեր Սպանիայէն Ֆրանսա ապաստանած են:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄ ՍԱՐԳԻՍ ՋԷՅԹԼԵԱՆԻ ԵՒ ԿԱՐՕ ԳՈԼԱՆՃԵԱՆԻ

ՊԷՅՐՈՒԹ. - («Յառաջ», թելեքս եւ հեռաձայն). - Հինգշաբթի, Մարտ 28, առաւօտեան 10-ին շուրջ, երբ կառքով իր բընակարանէն դէպի «Ազդակ»ի խմբագրատունը կ'երթար, Ճեմարանի թաղին մէջ, վարի մասը (արեւմտեան - Պէյրութ) առեւանգուած է Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի անդամ եւ «Ազդակ - Շաբաթօրեակի» խմբագրապետը՝ Սարգիս Ջէյթլեան եւ իրեն ընկերացող՝ Կարօ Գոլանճեան: Լուրը բաւական ուշ (իրիկունը միայն) տարածուած է եւ Շաբաթ օր է որ «Ազդակ» կը հաղորդէր առեւանգումը եւ կ'արձագանգէր այն անմիջական աշխատանքներուն, որոնց ձեռնարկած էր Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն պատկան մարմիններու մօտ: Անմիջապէս տեղեակ կը պահուէին Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը, կուսակցութեանց ղեկավարները, ապահովելու համար բոլորին աջակցութիւնը, որպէսզի ամէն ճիգ թափուի ձեռք ձգելու համար Ս. Ջէյթլեանի ազատ արձակումը: Հ. Յ. Դ. Լիբանանի կեդր. կոմիտէն օտար մամուլին հաղորդագրութիւն մը յանձնած է, ուր վճռական կերպով կը դատապարտէ այս արարքը եւ կը պահանջէ ընկերոջ անյապաղ ազատ արձակումը:

×

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Շաբաթ, Մարտ 30-ի եւ Կիրակի, Մարտ 31-ի Օռիան - Լը Ժուռ կ'անդրադառնայ այս առեւանգումին: Կը գրէ թէ Հ.Յ.Դ.ը զեկոյցով մը կը հաղորդէ Սարգիս Ջէյթլեանի առեւանգումը Զոքաք - էլ - Պլաթ, ապա կ'ըսէ թէ կուսակցական պատասխանատուներ զանազան շփումներ ունեցած են կարենալ ճշդելու համար առեւանգողներու ինքնութիւնը:

Առեւանգումը մեծ յուզում ստեղծած է նաեւ մամուլի շրջանակներուն մէջ եւ լրատուութեան նախարարն իսկ՝ Ժոզէֆ Սքաֆ հեռաձայնած է մամուլի սենտիքային նախագահին՝ Մոհամէտ Պալպաքիի՝ եւ խստօրէն դատապարտած արարքը, շեշտելով թէ բոլոր միջոցները ի ձեռք կը դրուին ապահովելու համար ազատ արձակումը: Այս առընչութեամբ, խմբագրապետներու սենտիքային նախագահն ալ՝ Մըլհէմ Քարամ խորհրդակցելէ ետք Հ.Յ. Դ.-ի ղեկավարներուն հետ, կոչ մը ըրած է երկրին քաղաքական հոսանքներուն որպէսզի բոլոր ճիգերը ի գործ դնեն վերջ դնելու համար նման վարմունքներու՝ մամուլի անդամներուն նկատմամբ: Թերթը կ'արձագանգէ նաեւ Փարիզ հրատարակուած Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի զեկոյցին, ուր կուսակցութիւնը իր խոր վրդովումը կը յայտնէ այս առեւանգումին առթիւ:

×

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊԷՅՐՈՒԹ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ուրբաթ իրիկուն, Մարտ 29, Պէյրութ վերադարձաւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Գարեգին Բ., որ քանի մը շաբաթ է Միացեալ - Նահանգներ կը գըտնուէր, բժշկական քննութեանց համար, ինչպէս գրած էինք ատենին («Յառաջ», Մարտ 2):

Կաթողիկոսը, որու առողջական վիճակը շատ լաւ է, օդակայանը դիմաւորուած է Արտաւազդ Արք.է, Արամ Եպիսկ.է, Արտաքին Նախարարութեան փրոթոքոլի բաժնէն՝ Ժորժ Քասուֆէ, մեթր Խաչիկ Պապիկեանէ, եւայլն:

×

ՊՈՒՐՃ - ՀԱՄՈՒՏ

ԱՐԻՒՆԱՀԵՂ ԿՈՂՈՊՈՒՏ ՀԱՅ ԳՈՀԱՐԱՎԱՃԱՌԻ ՄԸ

ՀԻՆԳ ՄԵՌԵԱԼ, ՔՍԱՆ ՄԻԼԻՈՆ Լ. ՈՍԿԻԻ ՀԱՄԱՐ

—×—

Օր ցերեկով է, Հինգշաբթի կէսօրէ ետք (Մարտ 28) որ զինեալ տարրեր խուժած են Լուլու Քիւրքճեանի եւ Ռոպէր Պօղոսեանի պատկանող գոհարավաճառի խանութը, Պուրճ - Համուտ, Փանոսի հացագործի խանութին մօտ, Քան - Մէրէշ եւ տեղն ու տեղը սպաննած են հոն գտնուող հինգ անձերը՝ Լուլու Քիւրքճեան եւ չորս պաշտօնեայ.- Հանի Զամար, Մարիա Հաննա Քալվքապ, Խաթուն Թաքայեան եւ Աւետիս Պօյաղօթեան: Ապա, ժողված են ինչ որ գտած են, ոսկի եւ գոհարեղէն շուրջ 20 միլիոն լիբանանեան ոսկիի արժողութեամբ (մօտ տասը միլիոն ֆր.) եւ փախուստ տուած:

×

Երկու ֆրանսահպատակ ուսուցիչներ ալ առեւանգուած են, առջի օր, արեւմըտեան - Պէյրութ՝ Ժան-Քլօտ Տիվան եւ Ռոպէր Վալնասեան, բայց շուտով ազատ արձակուած են, առեւանգողները ճշդած են որ «թիւրիմացութեամբ» է որ առեւանգուեր են:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

5-ՐԴ ՕՐ

Մարտ 31-ի խաղերու արդիւնքներն են.-

Արարատ - Սպարտակ (Մ.)	0 - 0
Դինամօ (Թ.) - Ֆակէլ	0 - 0
Կայրաթ - Դինամօ (Մ.)	0 - 0
Տորպեդօ (Մ.) - Շախտեօր	0 - 0
Տորպեդօ (Ք.) - ԲՄԱ	0 - 0
Նեֆթչի - Զէնիթ	2 - 1
Չերնոմորեց - Ժալգիրիս	2 - 3
Դինամօ (Կ) - Մետալիստ	2 - 0
Դնեպր - Դինամօ (Մինսկ)	1 - 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ: Գլուխն են.- Սպարտակ եւ Դինամօ (Թ) 7-ական կէտով, ապա՝ Դինամօ (Կ), Շախտեօր, ԲՄԱ, Ֆակէլ՝ 5-ական, Դնեպր, Մետալիստ, Դինամօ (Մ.), Արարատ, Տորպեդօ(Մ.), Կայրաթ, Նեֆթչի, Ժալգիրիս՝ 4-ական, Դինամօ (Մինսկ), Տորպեդօ (Ք) 3-ական, Զէնիթ, Չերնոմորեց 2-ական:

«ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ, ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ Է»Ի ՆՇԱՆԱԲԱՆՈՎ

1915 - 1985, այսինքն 70 երկար տարիներու շղթայ մըն է, որ ձգած ենք մեր ետին, այն արհաւիրալի օրերէն ի վեր, երբ հայ ժողովուրդը ապրեցաւ տաժանելի ու դժոխային պահեր, երբ Թուրքին եաթաղանը կուգար սպառնալու, անոր գոյութեան վերջ տալու վճռականութեամբ:

Թուրքը՝ միայն մէ՛կ նպատակ ունէր. քայքայել, հիմնայատակ - արմատախիլ ընել, ինչ որ կը վերաբերէր Հայութեան: Եւ, ո՛չ միա՛յն ինչքի, հարստահարութեան եւ կողոպուտի քաղաքականութիւն մը կիրարկեց, այլեւ կանխամըտածուած իր դիւային ծրագիրը գործադրելով, ուզեց, միանգամընդմիշտ Հայութեան ֆիզիքական գոյութեան վերջ տալ, ա՛յն յոյսով մանաւանդ որ՝ վերջ պիտի տրուէր նաեւ «Հայկական Հարց»ը, որ՝ տարիներէ ի վեր Թուրքին մղձաւանջն էր դարձած: Եւ Թուրքը, գազանօրէն, անխնայ ջարդեց, կոտորեց, խոշտանգեց ու արեան ճապաղիքներու մէջ խեղդեց մէկուկէս միլիոն անմեղ Հայերու մահուան դահիճն հանդիսանալով:

Եւ այսօր, 1985-ին, ո՛չ միայն պէտք է պայքարիլ ցեղասպանութեան եւ մեր դատին շուրջ ստեղծուած այլազան սուտ եւ խեղաթիւրուած Թրքական բարբանջանքներուն՝ այլեւ ձաղկելու համար նաե՛ւ կարգ մը խմբագիրներու եւ լրագրողներու բերնէն ու գրիչէն թափթըփող անպատկառութեանց, որոնք արար աշխարհին առջեւ անամօթաբար կը յանդգնին դեռ ըսելու որ՝ «Թուրքը մէկ հատիկ Հայու քիթ չէ՛ արիւնած». Quel cynisme! Ի՞նչպէս չվրդովիլ ու չըմբոստանալ, նողկանք պատճառող նման արտայայտութիւններ լսելէ վերջ:

Եօթանասուն տարիներ յետոյ, անգամ մը եւս մենք - մեզի հարց կուտանք թէ՝ Թուրքը՝ յաջողեցա՞ւ իր ճիւաղային ծրագրին մէջ. ի հարկէ ո՛չ. ո՛չ միայն չյաջողեցաւ, այլեւ նոյն մղձաւանջով մտալլկուած է այսօր ալ, եւ, հիւսիսէն - հարաւ վարձուած մեղսակիցներ կը փնտռէ խրայատուկ ուրիշ դաւեր սարքելու, վիժեցնել տալու համար «Հայ - Դատ»ին պաշտպանութիւնը եւ անոր իրագործումը:

Ահա՛ թէ ինչո՛ւ, աւելի քան երբեք, «Միութիւնը Զօրութիւն է»ի նշանաբանը պէտք է ըլլայ մեզի ուղեցոյց եւ անոր ճամբայով պէտք է առաջնորդուինք, որպէսզի, միացեալ ուժերով մեր հետապնդումներն ու ջանքերը ի դերեւ չելլեն:

Զմոռնա՛նք մանաւանդ որ մեր նահատակներուն ոգին ալ ա՛յդ կը թելադրէ, երբ գիտենք թէ անոնք եւս ձեռք - ձեռքի ու միակամ նոյն սրբազան գաղափարին համար զոհուեցան: Աւելի քան երբե՛ք միահամուռ ջանքերով պէտք է գործել դէմ - յանդիման այն բոլոր սադրանքներուն, որոնք կը սարքուին մեր դարաւոր Թշնամիին կողմէ, մեղսակցութեամբը նաեւ՝ անպարկեշտ, շահասէր եւ Թրքասէր տարրերու, որո՛նք չեն պակսիր:

Ապրիլ 24-ը իբրեւ պատմական թուական սրբացած ու նուիրականացած տարելից մըն է մեզի համար, ինչպէս Մայիս 28-ի պանծալի տարեդարձը:

Ո՛վ հայ երիտասարդ մտաւորականներ սփիւռքեան աշխարհին, խօսքի եւ գործի կարգը ձերն է այսօր. ձեր գրիչն ու իմացականութիւնը ի սպաս պէտք է դնէք մեր իրաւունքները պաշտպանելու գործին պամար: Հայ ազգը շա՛տ բան կը սպասէ ձեզմէ, անոր միակ յոյսը դուք էք եւ ձեր ուսերուն վրայ կը ծանրանայ պարտականութեանց շարք մը, երբ մանաւանդ հարցը կը վերաբերի մեր ազգային դատին, որու պաշտպանութիւնը հրամայական բնոյթ մը ունի մեր այս օրերուն, գիտնալով մանաւանդ որ Թշնամին կը գործէ ի ներքուստ:

Այս տողերը գրողը, Ապրիլեան սերունդէն վերապրող մըն է, կեանքի իր վերջալոյսին, ինչպէս եւ իրեն նմանները, որոնք արդէն ութսունին դուռը հասած ուժաթափ ու ձայներնին մարած, աղերս ունին միայն:

Հակառակ մեր կրած անդարմանելի դժբախտութիւններուն, նախախնամական բարերախտութիւն մը պէտք է համարել, որ արեւմտեան ազատ երկիրներու մէջ կ՚ապրինք, ուր՝ խօսքի, գործելու եւ գրելու ազատութիւնը կայ, ի՞նչ թանկագին առիթ, եւ, գիտնա՛նք առաւելագոյն չափով օգտագործելու համար մեզի ընծայուած սոյն բացառիկ առիթն ու մեզ պաշտպանել կամեցող բարեկամ տարրերն ու համակիրները: Մենք մեզի ու ձեռք - ձեռքի գիտնա՛նք համադրել մեր բոլոր ուժերն ու առաւելութիւնները, զորս ունինք այսօր մեր տրամադրութեան տակ: Միջոցները չեն պակսիր, կարեւորը՝ նոյն նպատակին շուրջ համախմբուելով, համերաշխօրէն գործելուն մէջ կը կայանայ: Այպանելի եւ աններելի՛ է եսամոլութեամբ երկպառակութիւն ստեղծելը ոեւէ անհատի կամ կազմակերպութեան մը կողմէ. քանի ժամանակը թաւալի, այնքան աննպաստ է մեզի համար:

Ո՞վ կրնար նախատեսել թէ օր մը՝ մեր ամէնէն հայ եւ ազգային դրոշմ ունեցող երկու սքանչելի գաղութները, Լիբանան եւ Իրան, այս օրուան դժգոյն եւ աննախանձելի վիճակին պիտի հասնէին, երբ այնքա՜ն, ազգը՝ անոնց վրայ կռթնած մեծ յոյսեր կ՚օրօրէր, եւ, այժմ, Լիբանանի նման փայլուն եւ վաճառաշահ երկիր մը քայքայուած՝ աւերածութիւնն ու անստուգութիւնն է որ կը տիրեն, զոհ՝ քաղաքական դաւերու եւ նենգամտութեանց: Չէ՞ որ մենք եւս այդ սարին նենգամտութեանց զոհը եղանք, երբ, մեր այնքա՜ն զոհողութիւններէն ետք, խըգացած Արեւմուտքը ո՛չ միայն չպաշտպանեց ու չյարգեց մեզի տուած իր խոստումները, այլեւ, առանց խպնելու դաւաճանեց մեզի:

Լիբանանի այս օրինակը առնելով, նոյն հարցը կրնանք ընել նաեւ այսօր թէ՝ մեզմէ ո՞վ կրնայ գուշակել որ մեր վաղը մեզի ի՛նչ անակնկալներ կը վերապահէ: Մեծ Պետութիւններն անգամ օրը - օրին կ՚ապրին եւ անստոյգ է ապագան, երբ, շահու եւ մրցակցութեան պայքարը իր ամէնէն սուր վիճակին է հասած: Շահախնդիր ու ապականած մարդկային ընկերութեան մը մէջ կ՚ապրինք, այդ իսկ պատճառաւ, աշխարհը՝ կորսնցուցած ըլլալով իր բնականոն հաւասարակշռութիւնը, տուայտանքի մէջ է, եւ հետեւաբար, շրջահայեաց ու իմաստուն պէտք է ըլլանք մեր շարժումներուն եւ որոշումներուն մէջ:

1985-ը, պէտք է ըլլայ ուսումի, խոր - հրրդածութեան հանգրուան մը, ազգովին ընելու համար մեր հաշուեկշիռը թէ 70 տարիներու ընթացքին ինչե՞ր ըրինք ազգային գետնի վրայ: Համարատուի եւ համարառուի դերին մէջ դնելով ինքզինքնիս, հարկ է ինքնամփոփուիլ, մեր գործունէութեան դրական եւ բացասական ընդհանուր հաշուեյարդարն ընելէ վերջ միայն, կրկին գործի լծուիլ, պայքարելու համար մեր առջեւ ցցուող բոլոր տեսակի խոչընդոտներուն դէմ:

Անշուշտ, այս ուղղութեամբ ամենամեծ պարտականութիւնը կը ծանրանայ, որպէս պատասխանատու օրկաններ, մեր կուսակցութիւններուն վրայ, որոնք, ինչպէս եօթը տասնամեակներէ ի վեր, առաւել եւս այսօ՛ր ալ պէտք է շարունակեն կազմակերպել մեր արժէքաւոր ուժերը, հրահրելու, նոր ոգի ստեղծելու, խանդավառելու համար սփիւռքեան հայ գանգուածը: Զենք անգիտանար, այն իրողութիւնը թէ, նոյնատեսակ աշխատանքներ արդէն կը կատարուին:

Գիտենք եւ վերահաստ ենք նաեւ, որ օտար հորիզոններու տակ աստանդական ապրող Հայութիւնը, իր ինքնութիւնը հայկական դիմագիծը առ յաւէ՜տ պիտի կորսնցնէր, առանց մեր կուսակցութիւններու գոյութեան, որոնց շատ բան կը պարտի Հայութիւնը: Սկզբնական շրջանին, հակառակ բազմաթիւ անմատչելի դժուարութիւններուն, ո՛չ մէկ ջանք խընայեցին ամէ՛ն մարզի մէջ դրական արդիւնքներ ձեռք ձգելու համար: Ինչպէս շատ մը իրագործումներու կարգին, ստեղծեցին մամուլ, որ մղիչ ուժը հանդիսացաւ մեր մշակոյթի ճրագը վառ պահելու համար: Ի գին շա՛տ մը զոհողութիւններու, ազգապահպանման գետնի վրայ դպրոցներ ստեղծեցին քիչ մը ամէն տեղ:

Անշուշտ, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն ըրա՛ւ այն ինչ որ կրնար ընել, իւրաքանչիւրը՝ իր ուժերուն ներած առաւել կամ նուազ չափով: Եւ, անոնց շնորհիւ է դարձեալ, որ ամէն երկրի մէջ ուր Հայու շունչ կար, հետզհետէ ստեղծուեցան բարեսիրական, մշակութային, երիտասարդական միութիւններ, որոնք եւս, իրենց կարգին գործեցին ու կը գործեն, նպատակ ունենալով ազգային ոգին ու գիտակցումը Սփիւռքի մէջ մշտնջենաւորելու ջանասիրութիւնը: Մէկ խօսքով, առանց մեր կուսակցութիւններուն եւ հետեւաբար՝ անոնց կատարած վիթխարի դերին, խոստովանինք որ Հայկական Սփիւռք չէինք ունենար, ուր ապրող ու շէնշող սքանչելի հայ երիտասարդութիւն մը կը շողայ ու կը փայլի իր իմացականութեամբ ամէն հորիզոններու վրայ:

Ուրիշ առիթով ըսած եմ ու անգամ մըն ալ կը կրկնեմ, որ մեր պայքարի դաշտը պէտք է ըլլայ միջազգային մամուլը գրիչով եւ իմացականութեամբ, որ շա՛տ աւելի հատու եւ ազդեցիկ է իբրեւ պաշտպանութիւն քան զէնքը. զէնքը կը մեռցնէ ու այդքան միայն. բայց գրիչը կը սորվեցնէ, կը համոզէ ու կը տպաւորէ եւ դրական արդիւնքներու կը յանգի: Հապա ի՞նչ ըսենք, երբ այդ մեռնողները բոլորովին անմեղ հոգիներ են, ատիկա ո՛չ միայն մեզի վրդովանք ու բարոյական տառապանք կը պատճառէ, այլեւ մեր դէմ հակակրանքի հոսանք կը ստեղծէ: Եւ Թուրքն ալ կ՚ուրախանայ ... Քրէթէյլի դատարանը, ատոր ցայտուն ապացոյցը տուաւ. չմոռնանք:

Այո, ժամանակը կը սուրայ եւ անոր հետ կրնայ մարիլ ու խամրիլ շողացող այն լոյսը, որ մեր այսօրուան յոյսն է՝ վաղուան իրագործումներուն համար:

Ո՞վ կը խօսի այսօր Ապրիլեան սերունդի կամ՝ «Զաւահաս Որբեր»ու մասին, որոնք, աւելի յիսուն տարի առաջ ազգին յոյսերն էին, եւ սակայն, կէս դար ետքն ալ Հայու պահանջներն ու անոր առնչըւող հայկական դատը նոյն յանկերգներով, նոյն տրտունջներով կը վերյիշենք այսօր ալ: Ասիկա, ցոյց տալու համար որ՝ եթէ ներկայ գործօն սերունդը եւ մեր ղեկավարները չիրականացնեն այն՝ ինչ որ հայ ազգին արդար իրաւունքներն են, բնա՛ւ յոյս պէտք չէ դնել այն հասնող սերունդին վրայ, որ պիտի յաջորդէ այս օրուանին, որովհետեւ, ինքզինքը աւելի Ֆրանսացի, աւելի ամերիկացի պիտի զգայ քան՝ Հայ: Ի՞նչ ողբերգութիւն այն ատեն...:

Յիսնամեակը տօնուեցաւ միասնական ուժերով, եօթանասունամեակին նոր ու տարբեր փայլ մը տալով, թո՛ղ ան զօրավիգ հանդիսանայ միասնականութեան այդ ոգին զօդող հանգրուանը: Աւելի քան երբեք:

Չէ՞ որ բոլորս մէկ նպատակ ունինք, չէ՞ որ մեր կուսակցութիւնները նոյն նպատակին յաջողութեան համար համախմբուած են:

Թո՛ղ թոյլ տրուի մեզի ծանրանալ կէտի մը վրայ որու չգոյութիւնը այսօր բոլորիս մտահոգութիւն կը պատճառէ, եւ որու մասին անդրադարձած ենք ուրիշ առիթով, ինչպէ՛ս եւ շատ մը գրիչներ արտայայտուած են նոյն հարցին շուրջ:

Այդ կէտը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ազգային կեդրոնական մարմինի մը չգոյութիւնը, որ աւելի քան անհրաժեշտութիւն մը ըլլալը, օրըստօրէ կը զգացուի հայկական Սփիւռքին համար, որ հայ ազգը ներկայացնելով, տեսակ մը մեր (Սփիւռքի) Պետութիւնը, կամ եթէ կը նախընտրէք, վերին իշխանութիւնը պիտի ըլլայ, սփիւռքահայութեան անունով խօսելու իրաւունքով:

Ժամանակին համընթաց, կուսակցութիւններն ալ իրենց հեղինակութենէն, ազդեցութենէն շա՛տ բան պիտի կորսընցնեն, եւ ըսել չէ թէ վաղուան սերունդը իրենց պիտի հնազանդի, հետեւի: Այդ մասին պատրանքներ չունենանք, որովհետեւ, անցնող ժամանակին գործած աւերներուն դէմ, կարելի չէ՛ տոկալ ու դիմանալ...:

Մենք շատ աւելի հակամէտ ենք ու տրամադրութիւններ ցոյց կուտանք ձուլուելու, քան Հրեան՝ որ դարերէ ի վեր աշխարհի չորս ծագերուն մէջ արմատ է նետած, բայց իր տերեւները չեն դեղնած, տժգունած, ընդհակառակն՝ միշտ թարմ ու կանաչ կը մնան, պահելով իրենց ինքնութիւնն ու ցեղային դիմագիծը...:

Այդ իսկ պատճառաւ, մեր կուսակցութիւնները, իբրեւ կազմակերպուած օրկաններ, միացեալ ճակատով, պէտք է շտապեն, բոլորին կողմէ ցանկացուած նման կեդրոնական մարմին մը ստեղծելու համար:

Անոնք, ո՛չ միայն կազմակերպուած մարմիններ են, այլ՝ որպիսին այդ՝ իրենց հետեւորդներով ու համակիրներով, արդէն, Սփիւռքի հայ գանգուածը կը ներկայացնեն: Նման նախաձեռնութիւն մը իրենց կողմէ, ո՛չ միայն գոհունակութիւն եւ սփոփանք կրնայ պատճառել, այլեւ փառք ու պատիւ կը բերէ իրենց վարկին: Որովհետեւ, նման ձեռնարկ մը լոկ անհատի մը կամ որեւէ միութեան մը գործը չէ՛, որքան ալ այդ անհատը ըլլայ ազդեցիկ, պարկեշտ ու նոյնիսկ հեղինակաւոր յարգելի անձնաւորութիւն մը: Անհատ մը, որքան ալ ազգասիրական մաքուր զգացումներով տոգորուած ըլլայ, հարկ եղած վստահութիւնը չի կրնար ներշնչել իր շուրջ համախմբելու համար հայ գանգուածը, եւ ատիկա հասկնալի պատճառներով: Ատոր օրինակը տեսանք, որ ապարդիւն մնաց:

Այստեղ, երբե՛ք յաւակնութիւնը չունինք մեր ղեկավարներուն դաս տալու, քաւ լիցի, թո՛ղ սխալ չմեկնաբանուի այս տողերուն իմաստը, որոնք անկեղծ սրտէ մը բխող հաստատումներ, թելադրանքներ են, որոնց լրջութիւնը սակայն կը պարտադրէ անդրադառնալ ու խորհրդածել:

Կը կրկնեմ, մեր կուսակցութիւններուն վզին պարտքն է, իբրեւ պատասխանատու մարմիններ, նախաձեռնելու համար նման շա՛տ կարեւոր ու սփիւռքահայութիւնը ներկայացնող մարմին մը ստեղծելու գործին: Անոնք միայն կրնան յաջողցնել եւ դրական արդիւնք ձեռք ձգել, կը բաւէ միա՛յն կամենալ, խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրելով, այն շատ մը հեղինակաւոր եւ հմուտ անձնաւորութիւնները, որոնք, արդէն, իրենց հմտութեամբ միջազգային գետնի վրայ տեղ մը գրաւած են, եւ անոնցմէ ոմանք, ապացոյցը տուին անցեալ տարի, «Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարան»ին առջեւ, պաշտպանելով հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքները:

Կուսակցական մեր ղեկավարները պէտք չէ վարանոտ գտնուին արծարծուած այս հարցին նկատմամբ, խորհելով թէ եւս որ կեդրոնական Մարմինի մը ստեղծումը իրենց գոյութեան սպառնալիք մը կրնայ դառնալ. ընդհակառակն՝ ո՛չ միայն այս նոր ժողովրդականութիւնը գետին պիտի շահի Սփիւռքի մէջ, այլեւ անոնց արդէն իսկ գոյութիւնը եւ կեդրոնական Մարմինի մը ստեղծուիլը, զիրար ամբողջացնելով, ուժի եւ պայքարի հայ ամրոցը պիտի հանդիսանան:

Նման մարմին մը, որպէսզի պաշտօնական բնոյթ ունենայ, պէտք է անշուշտ ճանչցուի ու վաւերացուի միջազգային իշխանութեանց կողմէ, որ կոչուած է երկա՜ր ժամանակ պահել ու արժեցնել իր գոյութիւնը: Անկէ անդին մասնագէտներու գործն է:

Եթէ մեր այս առաջարկը յաջողութեամբ պսակուի մօտաւոր ժամանակի մը ընթացքին, յիշատակութեան արժանի թուական մը պիտի արձանագրուի հայ Սփիւռքի պատմութեան մէջ:

Այժմ, խօսքը կը պատկանի մեր կուսակցութիւններուն, որոնք, կը յուսանք թէ լրջօրէն պիտի մտածեն, քաջ գիտնալով մանաւանդ որ ժամանակն ու իրողութիւնները կը հրամայեն, երբ տակաւին ուշ չէ՛:

Վերջին տխրանքն ու զղջումը օգուտ չունին...:

ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ԹՈՐՈՍ ՌՈՍԼԻՆ

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Ռ. ԴԱՒՈՅԵԱՆ

—×—

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Այնպէս ինչպէս թռչուններ կան, որ որս են ուրիշ թռչունի մը համար, այնպէս ալ մարդիկ կան, որ ստեղծուած են որսացուելու համար ուրիշ մարդոցմէ» ըսած է տեղ մը Ֆրանսացի ականաւոր փիլիսոփան՝ Անտրէ Մօռուա: Այդպէս լարուած է աշխարհին կարգը, կան որ պիտի միշտ որսացուին որպէսզի ուրիշներ որսան, կան որ պիտի միշտ զոհուին, կան որ պիտի միշտ իշխուին որպէսզի ուրիշներ իշխեն: Եւ տակաւին իշխուողը, որսացուողը կամ զոհը պիտի ըլլայ որ որսացողին, իշխողին, հաճոյք, գոհացում տալու կարելիութիւն կ՚ունենայ...: Տարիներու, դարերու իր պատմութեան ամբողջ երկայնքին այդպիսի դերին որս ըլլալու, միշտ ուրիշէն իշխուելու, տիրապետուելու հայ ժողովուրդին ցուցաբերած տեսակ մը համակերպումը, պատրաստակամութիւնը կարծէք վիշտ ու գայրոյթ կը պատճառէ

Թորոս Ռոսլինին եւ ընդվզում, ըմբոստացում միեւնոյն ատեն: Մինչ ուրիշներ, ...ա թաթարները, օրինակ, իրենց դէմ-...քէն կարելի չէ գուշակել ուրա՞խ են թէ ...տխուր եւ պատրաստ են անմիջապէս կռուելու. ճօճուող պատի պէս շարժւում են ...իրենցից դուրս ամէն բանի վրայ եւ ճօճուելով նետ ու նիզակ են արձակում...: Մեր Հայերը սակայն ... Հայ մարդուն դէմքին վրայ իսկ կրնաս կարդալ իր հոգիին ու մտքին ամբողջ գաղտնիքը ... «Բաց դուռ ու դարպաս են Հայերը, փոքրիկ յաղթանակներով շուտ ոգեւորւում, բոլորին համարում են իրենց եղբայրն ու հարազատը, եւ հէնց որ այդ եղբայրներից մէկնումէկը գողանում է սրանց ըղ-[illegible]ները կամ սեփական երկիրը, դա նենգութիւն են համարում եւ զարմանում են, որ Աստուած չի պատժում անօրէններին եւ բորբոքուելով սկսում են յուսահատուել փոքրիկ յուսահատութիւններով...: Բայց նաեւ, այդ նոյն Հայերը, երբ այլեւս ճար ու ճարակ չի մնար, երբ այդ «յուսահատութիւնը» գագաթնակէտին հասնի, այն ժամանակ իրենք ալ կը վերածուին պատի, «անթափանց», «անխորտակելի» եւ «ամենադոյ»...: «Հայերին հէնց այդպէս չես կարող յաղթել եւ վերջ»: Որովհետեւ, եթէ նոյնիսկ պարտուին, (եւ կը պարտուին յաճախ) Հայ ժողովուրդը վերջնականապէս քեզի ենթարկած չես կրնար ըլլալ ... Հարամ կ՚ընեն քու յաղթանակդ...: «Պարտւում են, բայց յաղթողների մէջ միշտ էլ անբաւականութեան մի զգացում է մնում, ստորակայութեան սարսափելի մի վիճակ, որից չես կարող ազատուել, եթէ անգամ յաղթանակդ ետ վերադարձնես: Դու նրանց յաղթում ես, աւերում ամէն բան, իսկ նրանք շարունակում են ստեղծել ու կառուցել ու շէնացնել, քեզ ամէն կողմից ցոյց տալով Աստուծոյ ստեղծած տիպարը ... Զզուեցնում են ... հարամում են յաղթանակդ...»: Տեսէք ինչքան պարզ եւ ինչ յստակ բառերով, բնելակերպով կը թափանցէ Դաւոյեան եւ ընթերցողին թափանցել կու տայ Հայու հոգիին ամենաբարդ, ամենագաղտնի բայց ամենահարազատ խորութիւնները:

Արդարեւ, ընդամէնը երկու հարիւր էջ իսկ չհաշուող գրքոյկ մըն է Դաւոյեանի «Թորոս Ռոսլին» խորագրուած այս հատորը, սակայն պզտիկ այդ ծաւալին մէջ տեղերք մը միտք ու խորհուրդ կը պոռթկայ: Մարդկային ամէնէն պարզ, ամէնէն տարրական [illegible]ութիւններէն սկսեալ, մինչեւ ամէնէն բարդ, ամէնէն խրթին, ամէնէն խորունկ հոգեբանական իրավիճակներ կը յաջորդեն իրարու իւրաքանչիւր մէկ էջի իւրաքանչիւր մէկ տողադարձին եւ ըսուած այդպէս, պարզ ու մէկին, անսեթեւեթ լեզուով մը: Ո՞ր մէկը յիշել իմաստասիրական թէ բնազանցական այդ անպաճոյճ խորհրդածութիւններէն կամ թէ Հայուն, հայ ժողովուրդին հոգիին խորը մինչեւ թափանցող իր ակնարկներէն: Օրինակ՝ - Մարդ արարածը երկուութեան մը, «երկփեղկումի» մը զոհն է միշտ, բարդ ու անլոյծ պատճառներով - «ինչո՞ւ երբ մարմնիդ պահանջն ես կատարում հոգիդ է խռովում, երբ հոգունդ ես կատարում, մարմինդ է խռովում...»: Ուրիշ տեղ մը՝ «երբ միտքդ խռոված է երկրային կրքերով, ձեռքդ աստուածային բաներ չի կարող անել»...: Եւ ուրիշ տեղ մը, խօսելով Թաթար խանին հետ կնքուած դաշինքին առիթով, երբ հայ ժողովուրդը այդ դաշինքը Հեթում Թագաւորին կողմէ տարուած յաղթանակի մը կը վերագրէ եւ խրախճանքներ ու հանդիսութիւններ կը սարքէ, բան մը, որուն համար մտահոգ է ու դժգոհ Թորոս Ռոսլինը եւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ունենայ...: Նախ թէ՝ ակնարկելով Թագաւորի վարմունքին, Թաթար խանին դիմաց ... «Մինչեւ գետին որ պիտի խոնարհուէիր, որ պիտի զզուանքով համբուրէիր նրա նեխոտ քղանցքները, որ ունեցած չունեցածդ պիտի դնէիր նրա ոտքերի առաջ ... ինչո՞ւ չխնդրեցիր, որ այս փոքրիկ երկիրդ միացնէր Մեծ Հայաստանին»...: Շեշտել պէտք է նաեւ, որ այս եւ այս ձեւի, կամ իմաստասիրական տարբեր խորհրդածութիւններ կատարած պարզային, գիտութիւնը, հմտութիւնը, ծանօթութիւնը, մէկ խօսքով դուրսէն սորվուածը չէ Ռոսլինին մէջ խօսողը, այլ իրաւ արուեստագէտներուն յատուկ այդ սուր զգայնութիւնը, այդ տեսակ մը անխախտական բնազդը, որուն պէտք իմաստութիւն անունը տալ, «որ մարդու մէջ ծլում ու ծաղկում է, ինչպէս բոյսերն են ծլում ու ծաղկում բնութեան մէջ»:

Իմաստութիւնը, իմաստութիւնը, կեանքի այդ գիտութիւնը, կեանքի թաքուն գաղտնիքները ծնունդէն իսկ սորված ըլլալու այդ բնատուր կարողութիւնը, ըստ երեւոյթին մեր թուականէն աւելի քան եօթը հարիւր տարիներ առաջ ... Հռոմկլայի մէջ եւս, ինչպէս հիմա մեր աշխարհին մէջ, ինքզինք լսելի դարձնելու կարելիութենէն զուրկ էր...: Արուեստագէտը, իրաւ անխարդախ արուեստագէտը, որ այդպէս ինքնաբերաբար կը նախատեսէ, կը նախազուշակէ գալիք բոլոր դէպքերը, որ կը տանջուի, որ կը տառապի գալիքի հաշւոյն ... այդ տեսակ մը ինքնակոչ մարգարէն, որ իր «անորսալի բջիջներում, որոնք դիւային հեռազգացութեամբ որսում են իրենցից տասնամեակներ յետոյ գտնուող սարսափը եւ զսպում են այն ողբը, որ հարիւրամեակներ յետոյ ժողովուրդը պիտի ողբայ»..., Թորոս Ռոսլինը պատահելիք այդ աղէտները, այդ աղէտին պատճառելիք սարսափը, ողբը նոյնիսկ նախազգացողը, նախատեսողն է ... այդ պատուհասող «թաթարներուն ներկայութիւնը» ... նախազուշակողն է, բայց որո՞ւն ըսէ եւ ինչպէ՞ս ըսէ ... լսողը ո՞վ մանաւանդ...: «Դա էլ ըսելու բան չէր, քանի որ բոլորը ցնծութեան մէջ էին եւ ցնծութիւնից մարդկանց ետ քաշելը նոյնն էր, թէ սոված մարդու առջեւից կերակուրը փախցնէին: Այդ սովածը մագիլները կը խրի կոկորդդ եւ քո արեամբ կը յագեցնի սովը...»: Ահաւասիկ ա՛յս:

Մարդ լուսածին մէջ եւ շուրջը կան անիրական, անշօշափելի բաներ: Անյստակ, վայրագ հակասութիւններ, հակամարտութիւններ կան, կացութիւններ, վիճակներ, որոնց համար բառ չէ չինուած, խօսք չէ շարուած տակաւին: Տակաւին կան ըսուիլ չգիտցող բաներ, որոնք յայտնելու համար աշխարհի ամբողջ գիտութիւնը չի բաւեր, որոնք հրապարակ հանելու համար քաջութեան նման, խիզախութեան նման եւ տակաւին չես գիտեր ինչերու նման բաներու պէտք կան...: Բայց ահաւասիկ, Ռազմիկ Դաւոյեան այդ ամէնը գիտէ յանկարծ երկու գիծով նկարել, երկու հարազատ խօսքով հասկնալի դարձնել...: Դաւոյեան գիտէ անիրական, անկերպարանք բոլոր այդ վիճակներուն տեսանելի հագուստ հագցնել ... եւ ինչքան պարզ, ի՛նչ յստակ, ի՛նչ անպաճոյճ բառերով:

«Սակայն մի բան կայ, որի վերջը չէ եւ չի կարող լինել»...: Այդ մի բանը ... Մեմլուքներու արշաւանքէն ետք, երբ Կիլիկիան աւերուեցաւ, Հռոմկլայի մէջ ամէն ինչ քանդուեցաւ, աւերակ դարձաւ, ընտանիք, զաւակ, եղբայրը Հայր Թորոս, Հայոց Թագաւորութիւն ... Թորոս Ռոսլինի կեանքը կազմող այդ ամբողջը, ամբողջը, պահ մը երբ թուեցաւ, որ յաւիտեան կորսուեցան, վերջացան «Սա վերջն է, սա ամէն բանի վերջն է» ըսել տալով Ռոսլինին, ուրիշ կատաղի ձայն մը գոռալ սկսաւ յանկարծ ... «Սակայն մի բան կայ, որի վերը չէ եւ չի կարող լինել»...: Եւ այդ ձայնը, այդ գոռացող կատաղութիւնը ուրիշ ոչինչ էր, եթէ ոչ հայ ժողովուրդի առասպելական ... յամառութիւնը: Շինելու, քանդուածը վերակերտելու, զինք պարտութեան մատնած թշնամիներուն յուսահատութիւն տուող հայ ժողովուրդին այդ տեսակ մը բնազդական ինքնապաշտպանութիւնը...:

Սդանտալն է կը կարծեմ, ֆրանսացի այդ մէկ ուրիշ պատկառելի ականաւորը, որ կը հաստատէ թէ սէրը, սիրոյ այդ զգացումի բիւրեղացման մը արդիւնքը, հետեւանքն է: Այսինքն՝ այնպէս ինչպէս հասարակ քարի, կամ ածուխի հսկայական զանգուածներ, երկրաբանական չես գիտեր ինչ արկածներու պատճառով կը տրորուին երկրագունդի ընդերքներուն մէջ, կը ճնշուին, կը ճզմուին, կը ճմլուին միշտ, որպէսզի այդպէս, իրենց հսկայ զանգուածը ճզմուելով, ճմլուելով ողորկուի, նրբանայ ու բիւրեղանայ, ադամանդի վերածուի, այդպէս ալ մարդկային սիրոյ այդ զգացումը բիւրեղացման նոյն այդ դրութեան կ՚ենթարկուի եւ ճնշուելով, ճզմուելով ու տառապելով կը վերածուի մարդ էակը ազնուացնող այդ իրավիճակին, որ սէր կը կոչուի: Ըստ երեւոյթին, մարդկային նկարագիրն ալ բիւրեղացման, ադամանդաշինութեան այդ նոյն օրէնքին կը հպատակի, արիութեան, ազնուութեան աստիճաններուն հասնելու համար...: Մամլուքներու յարձակումէն ետք, Հռոմկլայի բերդապարիսպներուն փլուզումին հետեւանքով, մայր տաճարի ընդերկրեայ իր գաղտնարան - աշխատանոցին մէջ առյաւէտ լոյս աշխարհէն կտրուելէ ետք, հեղեղանման քարակոյտերու այդ ճնշումին տակ ճզմուելէ, ճմլուելէ ետք, Թորոս Ռոսլին - Դաւոյեանը ամենանուրբ, ամէնէն ազնիւ բիւրեղի է վերածուած ադամանդացած: Կարդացէ՛ք զինք, կարդացէ՛ք, պատուակա՛ն Հայեր, կարդացէ՛ք իր գրած Աւետարաններէն այս մէկը, զի այս է մարմին իմ, զի սա է արիւն իմ կենաց: Առէք, կարդացէ՛ք զի այս է որ կայ արի ... արական...:

ԺԻՐԱՅՐ ԱԹԹԱՐԵԱՆ

Նիւ - Եորք

1985 Մարտ 3

Աւագ Շաբաթ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԱՄՓՈՓ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պատրաստեց՝
ՕՇԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՋՕԼՈՅԵԱՆ

ԱՒԱԳ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Աւագ Շաբթուան առաջին երեք օրերը - Երկուշաբթին, Երեքշաբթին եւ Չորեքշաբթին - ճիշդ է որ հարուստ են աստուածաշնչական ընթերցումներով, սակայն չունին Քրիստոսի կեանքին վերջին օրերու այն տրամաթիք անցքերը, որոնք պիտի տեսնենք մասնաւորաբար Աւագ Հինգշաբթի օրուան ընթացքին:

Օրուան ժամերգութիւնները միայն երկուք են՝ առաւօտեան եւ երեկոյեան: Տօնացոյցը կը տնօրինէ Ս. Պատարագ, Արեւագալի ժամերգութիւնը եւ «Տէր Ամենակալ» աղօթքը չկատարել: Շարականները եւ ընթերցուածները կը յիշատակեն ստեղծագործութիւնը տիեզերքին եւ մարդուն: Սակայն հոս չի վերջանար: Կայ նաեւ մարդուն մեղանչումը եւ արտաքսումը դրախտային կեանքէն: Պատրաստութիւն մըն է այս օրը՝ մեզի յիշեցնելու համար մեր աստուածային պատկերը: Նոր Ադամը՝ Քրիստոս՝ աշխարհ եկաւ, որպէսզի փշրէ մարդկութիւնը Աստուծմէ հեռացնող պատնէշը եւ բանայ մեզի փրկութեան ճամբան:

Այսօր կը կարդացուին Ծննդոց գրքին առաջին երեք գլուխները, որոնք կը պատմեն տիեզերքի եւ մարդու ստեղծագործութեան, մեղանչումի եւ դրախտէն դուրս վռնտուելուն մասին: Իսկ Աւետարանի ընթերցումէն յատկանշական են անպտուղ թզենիին չորացումի (Մատթէոս ԻԱ. 18 - 22) առակը եւ այն դրուագը որով Զեբեդեան եղբայրներու մայրը կ՚աղաչէր Յիսուսի, որ իր թագաւորութեան մէջ իր երկու զաւակները բազմէին Քրիստոսի աջ ու ձախ կողմը (Մատթէոս Ի. 20 - 28):

Մաքրենք մեր սրտերը, դուրս վանենք այնտեղէն բոլոր չար մտածումները եւ խորհուրդները եւ դարձնենք զայն Աստուծոյ մաքուր տաճարները, վերադարձնելու համար աստուածային իրաւ պատկերը մեր մէջ:

×

ԱՒԱԳ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Աւագ Երեքշաբթի օրուան համար տօնացոյցը կը գրէ. - «Յիշատակ Տասն Կուսանացն: Այս յիշատակութիւնը կապ չունի Քրիստոսի տնօրինական մէկ արարքին հետ, այլ միայն իր անունը կ՚առնէ երեկոյեան ժամերգութեան ընթացքին կարդացուած Աւետարանի մէկ առակէն, որ հինգ իմաստուն եւ հինգ յիմար կոյսերուն առակն է:

Այսօր մէկ յստակ գաղափար կուգայ մեր միտքը, երբ կը կարդանք մանաւանդ երեկոյեան ժամերգութեան Աւետարանը: Հոն պատմուող բոլոր առակներն ալ վերջին դատաստանի մասին են (Մատթէոս ԻԴ - ԻԶ. 3) եւ մեզի կը յիշեցնեն, թէ պէտք է արթուն ըլլալ Քրիստոսի գալուստին զինք ընդունելու համար:

Շարականագիրը այսօրուան համար կ՚երգէ. -

«Տէ՛ր, ցնորհէ մեզի արթնութիւն իմաստուն կոյսերուն հետ եւ մեր հոգիի լապտերները պայծառացուր:

Որպէսզի փեսան դիմաւորենք եւ իր հարսնարանը մտնենք ու դուրս չմնանք, ինչպէս յիմար կոյսերը:

Թող պայծառանան մեր հոգիի լապտերները, որպէսզի բազմեցնես մեզ հրաւիրեալներու շարքին՝ երկնքի արքայութեանդ կոչունքի ընթացքին»:

×

ԱՒԱԳ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

Եթէ Աւագ Երկուշաբթին տիեզերքի եւ մարդու ստեղծագործութեան ու նախածնողներու անկումին յիշատակն է,

Եթէ Աւագ Երեքշաբթին Ջրհեղեղէն ետք Նոյ Նահապետով մարդուն նոր ըսկիզբն է,

Աւագ Չորեքշաբթին Աբրահամի հաւատքով մեզ գիտակցութեան բերելու եւ Քրիստոսի մարդեղութեամբ փրկութեան արժանանալու յիշատակն է:

Շարականները եւ աւետարանական ընթերցումները կը պատմեն Քրիստոսի մեզաւոր կնոջ կողմէ իւղով օծումի մասին, ինչպէս նաեւ այն դաւադրութեան, որ Հրեաները Յուդայի հետ կը մտածէին գործադրել Աստուածորդւոյն դէմ:

Աւետարանը կ՚ըսէ. -

Մինչ Բեթանիա կը գտնուէր, բորոտ Սիմոնի տան մէջ, կին մը եկաւ, որ թանկագին նարդոսի անուշահոտ իւղի շիշ մը ունէր իրեն հետ. կոտրեց շիշը եւ իւղը թափեց Յիսուսի գլխուն վրայ: Աշակերտները կը չարախօսէին ըսելով. «Ինչո՞ւ այդ իւղը կորսնցուցինք: Կարելի էր այդ իւղը ծախել աւելի քան 300 դահեկանի եւ տալ աղքատներուն»: Ու անոնք կը զարմանային:

Յիսուս ըսաւ անոնց. - «Ձգեցէք զինք, ինչո՞ւ կը մտահոգուիք: Անիկա ինծի նըրկատմամբ բարի գործ մը կատարեց: Դուք ամէն ատեն աղքատները ունիք ձեզի հետ եւ երբ որ ուզէք՝ անոնց բարիք կրնաք ընել: Բայց զիս ամէն ժամանակ ձեզի հետ չունիք»: (Մարկոս ԺԴ. 3 - 7):

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Շաբաթ, Մարտ 23-ին, ժամը 17-ին Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան ընդունեց Եթովպիոյ ուղղափառ եկեղեցիին ընդհ. քարտուղար Յ. Ալեպոյի եւ վարչական Թ. Ատոխի այցելութիւնը:

Քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն միջեւ տեղի ունեցաւ բարեկամական ջերմ զրոյց մը, որուն ներկայ եղան շրջանի թերթերէն բազմաթիւ թղթակիցներ, ինչպէս նաեւ կաթողիկէ եւ բողոքական համայնքներու ներկայացուցիչներ:

Եթովպական ուղղափառ եկեղեցիին ներկայացուցիչները Ֆրանսա կը գտնուէին «Սիմատ» միութեան հրաւէրով, որուն նպատակն է բարեկամական օգնութիւն խնդրել երաշտի եւ սովի պատճառով Եթովպիոյ միլիոնաւոր անօթի եւ կարօտեալ ժողովուրդին համար:

«Յանուն Եթովպիոյ բազմաթիւ զոհերուն, ձեզմէ օգնութիւն կը խնդրենք: Մենք շատ պէտք ունինք հացի». - ահա թէ ինչ ըսաւ Յ. Ալեպօ իր ելոյթի ընթացքին:

Իսկ Նորվան Եպիսկոպոս պատրաստակամութիւն յայտնեց եղբայրական օժանդակութեան միջոցներու ձեռնարկելու Լիոնի հայ գաղութէն ներս, որովհետեւ, ինչպէս իր խօսքերուն մէջ ըսաւ Նորվան Եպիսկոպոս «մեր ժողովուրդը եւս իր պատմութեան դժնդակ օրերուն ապրեցաւ ու ճաշակեց սովին. մահաբեր դառնութիւնը»:

Եթովպացի հիւրերը որպէս դաւանակից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ, յաջորդ օրը, Մարտ 24, Կիրակի, առաւօտուն ներկայ եղան Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պատարագին ու հայ հաւատացեալներուն հետ աղօթեցին Եթովպիոյ կարօտ ժողովուրդին օգնութեան ու փրկութեան համար:

Իսկ անոնք որոնք կը փափաքին իրենց կարողութեան սահմաններուն մէջ օժանդակել, կրնան դիմել. -

Cimade Ethiopie
CCP 4088-87 Y PARIS
176, rue de Grenelle
75007 Paris

ԹՂԹԱԿԻՑ

Օր. Սօնա Բարէլեան՝ զաւակը, Այրի Տիկին Սիրանոյշ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Արարատ Մարգարեան եւ զաւակները, Օր. Գեղանոյշ Աղապէկեան, Այրի Տիկին Լուիզ Լըռուա - Աղապէկեան, Պ. Հրանդ Աղապէկեան, Այրի Տիկին Ռամելա Բարէլեան, զաւակները եւ թոռները, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պօյաճօղլու եւ զաւակը (Պոլիս) եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ, զարմուհիին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՍՏՂԻԿ ԲԱԲԷԼԵԱՆԻ

կսկծալի մահը որ պատահեցաւ Մարտ 28-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Ապրիլ 3, ժամը 16-ին Անտիյի Եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Անտիյի գերեզմանատունը իր ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Օր. Բարէլեանի, Մարգարեան եւ Աղապէկեան ընտանիքներուն:

LOUE

AIX-LES-BAINS

POUR CURE

Studio 2 pers., tout confort, plein centre — face aux thermes, 4ème étage, asc. — vue panoramique — prix raisonnables selon mois.

Libre dès Avril.

Ecrire : Mr. Geroudet

7, *av. France — AIX-les-BAINS* 73100

ou téléphoner après 20h : (79)35-44-32

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻ

ԵՒ

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

կազմակերպութեամբ

Դասախօսութիւններու շարք Հայերէն լեզուով ու ֆրանսերէն թարգմանութեամբ

«ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԷՋ»

նիւթին շուրջ

Գ. Մաս՝ ՆԵՐԿԱՆ

Հինգշ. Ապրիլ 4, ժամը 20·30-ին

Դասախօս՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Սահիկներու լուսարձակում

Ալեք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ

118, Քուրսէլ փողոց - Փարիզ 17-րդ

- Մուտքը ազատ է -

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ճապուրեան ընտանիքը ի յիշատակ իրենց հօր՝ Արթին Ճապուրեանի եւ իր 1500 քաջարի հայ ընկերներու նահատակութեան (աքսորուած, 1915 Ծաղկազարդի օրը Մարաշէն եւ նահատակուած Ուրֆա, Ապրիլին) հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Զատկուան օրը ժամը 10·30-ին Սէն - Շամոնի հայ մատրան մէջ:

Ի գիտութիւն անոնց յիշատակը յարգող բարեկամներուն եւ հայրենակիցներուն:

×

Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Մեռելոցի Երկուշաբթիին՝ Ապրիլ 8-ին, Տիկին Միշէլ Եավէր և զաւակները՝ Շաքէ եւ Յարութ, կատարել կուտան մասնաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԻՔԱՅԷԼ ԵԱՎԷՐԻ

մահուան երրորդ տարելիցին առիթով:

Յիշատակել կուտան նաեւ Եավէր, Թոփիկեան, Տիարեան եւ Փափազեան գերդաստաններու ննջեցեալներու հոգիները:

Ի գիտութիւն հանգուցեալի յիշատակը յարգող մտերիմներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 6-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պ. Օննիկ Լորէնեանէ 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թոմարսիէ 200 Ֆ., Տիկին Ագնիւ Զագալեան փոխան ծաղկեպսակի Մկրտիչ Շահինեանի մահուան առթիւ 250 Ֆ., նոյն առթիւ Տիկին Ագնիւ Զագալեան 250 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին: Տիկին Արեգնազ Քէպէլեանէ 100 Ֆ. Աղաւնի Կարապետեանի (Մալաքօֆ) յիշատակին:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀՐԱՒԷՐ

Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը իր անդամներուն կը տեղեկացնէ թէ Ապրիլ 11, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 20·30-ին, կեդրոնի (77, րիւ Լա Ֆայէթ) սրահին մէջ, արտակարգ ընդհանուր ժողով մը տեղի պիտի ունենայ:

ՕՐԱԿԱՐԳՆ է. -

Վերջնական որոշում Անտիյի Հանգըստեան Տան վաճառումին վերաբերեալ որ պիտի թոյլատրէ Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի Հանգստեան Տան գնումը:

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Յիշատակ է ընթրեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. - Ժամերգութիւն 8-ին, կարգ ապաշխարողաց եւ ընթրեաց, պատարագ՝ 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ոտնլուայ 16-ին, խաւարում՝ 19·30:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ 10-ին, ոտնլուայ՝ 16, խաւարում՝ 19·30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ոտնլուայ 16, խաւարում՝ 19·30:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10, ոտնլուայ՝ 16, խաւարում՝ 19·30:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ժամերգութիւն՝ 8, պատարագ՝ 10, ոտնլուայ՝ 17·30, խաւարում 20·30:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10, ոտնլուայ՝ 17, խաւարում՝ 19:

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ. - Փոքրիկներու հաղորդութիւն՝ 9:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ժամերգութիւն՝ 8, պատարագ՝ 11·30, ոտնլուայ՝ 17, խաւարում՝ 20:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Փոքրիկներու հաղորդութիւն: Պատարագ՝ 10, ոտնլուայ՝ 17, խաւարում՝ 20:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Մանուկներու հաղորդութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10, ոտնլուայ՝ 17, խաւարում՝ 20:

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ժամերգութիւն՝ 8·30, պատարագ՝ 10, ոտնլուայ՝ 17, խաւարում՝ 20:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10, ոտնլուայ՝ 16-ին, կարգ Չարչարանաց՝ 19·30-ին:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ոտնլուայ՝ ժամը 17, խաւարում՝ 20:

Ս. ԽԱՉ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ոտնլուայ ժամը 17·30, պատարագ՝ 18, խաւարում՝ 20·30:

ՈՒՐԲԱԹ. - Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ ընթերցում՝ 18-ին:

×

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ոտնլուայ 16-ին, խաւարում՝ 20-ին:

×

ՎԻԷՆ

ՍԷՆ - ԹԷՈՏՈՐ ՄԱՏՈՒՌԸ

ՇԱԲԱԹ. - Ժամը 18-ին, կը պատարագէ. - ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

10-ՐԴ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐ

L' U. G. A. B. de PARIS

organise

une excursion à GENEVE

les 5, 6, 7 et 8 Avril

à l'occasion des

10ème JEUX NAVASSARTIAN

de l'U. G. A. B.

réunissant plus de 300 athlètes venus des pays suivants :

FRANCE, ANGLETERRE, GRECE, CHYPRE, EGYPTE, JERUSALEM, JORDANIE, LIBAN, SYRIE, CANADA et U. S. A.

— *Voyage aller-retour en TGV.*

— *Hôtel 4 étoiles.*

— *Cérémonie d'ouverture, Vendredi 5 Avril à 18h30 au Stade Champele.*

— *Diner - Bal de clôture, Dimanche 7 Avril au Palais d'Expo de Genève.*

— *Service autocar assuré.*

Prix : 1250 Frs. comprenant le voyage aller-retour, le séjour à l'hôtel (3 nuits) et la participation au diner-bal de clôture.

Pour tout renseignement complémentaire et inscription s'adresser à l'U.G.A.B.: 11, Square Alboni, Paris 16e

Tél : 520 - 03 - 18

ԴԷՊԻ Ս. ՂԱԶԱՐ

Մայիս 25, 26, 27, Հոգեգալստեան առթիւ

organisé par

La Croix Bleue Marseille

section St. Jerôme

VOYAGE

à VENISE

avec la visite de

l'ILE ST. LAZARE

pour la Pentecôte, les 25, 26 et 27 Mai

Inscriptions avant le 30 Mars

Pour tous renseignements :

Tél : 16 (91) 66-28-33 / 16 (91) 70-12-49

CROIX BLEUE

×

La Croix Bleue des Arméniens de France

17, rue Bleue, 75009 Paris

tél. 824 46 57

RECHERCHE

1) Des Moniteurs, Monitrices pour sa Colonie de vacances de Bellefontaine (Jura) pour Juillet et Août 1985.

Un séminaire aura lieu les 3, 4 et 5 avril à la M.C.A. de Décines rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines

2) Une Secrétaire Comptable ou aide-comptable bilingue et assurer une permanence à mi-temps.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Նորածին Գարուն երաժշտասիրաց մանկանց խումբի անդրանիկ համերգը, Կիրակի, Մայիս 5-ին, ժամը 15·30-ին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի ամավերջի դէմը՝

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 15-ԻՆ

Ա. Հայկական Համագումար - Փարիզ 1979

Բ. Հայկական Համագումար - Լոզան 1983

ՀՐԱՒԷՐ

Գ. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ

Մեծ Եղեռնի 70-ամեակի եւ Սեւրի Դաշնագրի 65-ամեակի պատմական զոյգ թուականներուն առիթով՝ Գ. Հայկական Համագումարը տեղի պիտի ունենայ.

Յուլիս 7-էն մինչեւ 13

Փարիզ, Օթէլ Սօֆիթէլի մէջ

(Porte de Sèvres)

Գ. Հայկական Համագումարի մասնակցութիւնը սկզբունքով բաց է Հայկական բոլոր Կազմակերպութիւններու, Հայրենակցական Միութիւններու եւ անհատ ազգակիցներու որպէս Պատգամաւոր:

Մասնաւոր հանդիսութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Սեւր քաղաքին մէջ

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար կը խնդրուի դիմել հետեւեալ հասցէին. -

ARMENIAN CONGRESS

P .O. Box 41 — 3780 Gstaad, Switzerland

Tél. : 030 - 41 563

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
3

MERCREDI
3 AVRIL
1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.934 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.934

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ե Ի ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻՆ ՀԵՏ

Ինչպէս գրած էինք Մարտ 30 / 31-ի մեր թիւով, Հինգշաբթի, Մարտ 28-ին, Եւրոպական Խորհրդարանի Պրիւքսէլի կեդրոնին մէջ, թերթիս տնօրէնուհին տեսակցութիւն մը ունեցաւ քաղաքական յանձնախումբի անդամ՝ Ժաք Վանտէմէօլպրուքի հետ, որուն յանձնուած էր Հայերու ցեղասպանութեան վերաբերող տեղեկագրին պատրաստութիւնը։ Ֆլաման խորհրդարանականը մաս կը կազմէ ԱՌՖ խումբին, որ կը համախմբէ կարգ մը շարժումներ, ի շարս որոնց՝ Ալիանս - վէոր ալթերնաթիւ էօրէօփէէնը եւ Ալիանս լիպր էօրէօփէէնը, ինք իսկ անդամ է այս շարժումին եւ ներկայացուցիչներէն մին Ֆոլքսիւնիի, որ շրջանային Ֆլաման կուսակցութիւնն է։

Անցեալ Նոյեմբերին, եւրոպական Խորհրդարանին կը ներկայացուէր Հայկ. հարցին վերաբերող բանաձեւ մը, ընկերվարական խորհրդարանականներու կողմէ։ Ժողովը կ՚որոշէր կրկին ձեռք առնել հայկ. թղթածրարը, որ առկախ մնացած էր նախորդ օրէնսդիր ժողովի նստաշրջանին։ Դեկտեմբերին, Ժ. Վանտէմէօլպրուքի կը յանձնուէր տեղեկագիր մը պատրաստել այս հարցին մասին։

Մեր հարցումները կ՚ընդգրկէին հետեւեալ գլխաւոր կէտերը. -

Ա) Ի՞նչ բան մղեց ձեզ ստանձնելու այս տեղեկագրին պատրաստութիւնը։

Բ) Ի՞նչ աշխատանք տարիք զայն կարենալ պատրաստելու համար։

Գ) Հայկ. կազմակերպութիւնները շփման մէջ մտա՞ն ձեզի հետ։

Դ) Թրքական դէմքերու կամ պատասխանատուներու հետ հանդիպում ունեցա՞ք։

Ե) Որո՞նք են ձեր տեղեկագրին գլխաւոր գիծերը։

Զ) Այսօր կը յանձնուի ձեր տեղեկագիրը, ի՞նչ ձեւակերպութիւններ պիտի յաջորդեն։

Է) Ի՞նչպէս կը ներկայանայ քաղաքական յանձնախումբին տրամադրութիւնը, կը խորհի՞ք որ մեծամասնութիւն մը կայ։

Ճշդենք որ Խորհրդարանականը, Ֆլաման ըլլալով, իր տեղեկագիրը մայրենի լեզուով գրուած է, առ այժմ, եւ նոյն օրը կը զրկուէր Լիւքսամպուրկ, ուր 2 - 3 շաբթուան ընթացքին, պիտի թարգմանուի եօթը լեզուներու եւ յանձնուի Քաղաքական Յանձնախումբի անդամներուն։

Տեղեկագրին սկիզբը, Ժաք Վանտէմէօլպրուք կ՚անդրադառնայ հարցին այժմէականութեան։ Այսօր, հազիւ 50 հազար Հայ կը մնայ Թուրքիա, մնացեալը, վերապրողներն ու յաջորդող սերունդները ցրուած են աշխարհի բոլոր կողմերը։ Երեք սերունդներ իրարու յաջորդած են, երրորդին մէկ փոքր ճիւղը դիմած է ահաբեկչութեան։ Կը ներկայացնէ հարցին զանազան երեսները՝ քաղաքական, ֆիզիքական, աշխարհագրական։ Պահանջը զօրացած է նաեւ որովհետեւ Թուրք Պետութիւնը յամառօրէն կը մերժէ ընդունիլ պատմական իրողութիւնը։

Այս տեղեկագիրը փորձ մըն է, ցեղասպանութեան ճանաչումով, լուծում մը ձեռք ձգելու համար, յարաբերութեանց հաւանական կարելիութիւններ ստեղծելու Թուրք կառավարութեան եւ Հայ ժողովուրդին միջեւ, որպէսզի իր պատասխանն ալ գտնէ եւրոպական հասարակապետութեան պարտականութիւնը՝ խաղաղութիւն հաստատել արդարութեան ճամբով, միջազգային համակամութեամբ, հիմնուելով այն սկզբունքին վրայ որ ամէն մէկ ժողովուրդ, ամէն մէկ փոքրամասնութիւն, ամէն մէկ մշակոյթ, ամէն մէկ կրօնք պէտք է ոչ մէկ խտրականութեան առարկայ ըլլայ։

Տեղեկատուն, ապա, մեզի ներկայացուց պատմական գլուխները, զորս կը պարզէ։ Տեղեկագիրը կը սկսի օսմանեան կայսրութեան անկումով. - 19-րդ դարու մահմետականներու եւ ոչ - մահմետականներու յարաբերութիւնները, Ապտիւլ Համիտի դերը, որ վարչակարգը կը վերածէր մենատիրական եւ բռնատիրական իշխանութեան մը, օսմանեան կայսրութեան տեղը աշխարհի խաղատախտակին համեմատութեամբ, նոյն ժամանակաշրջանի այլ Պետութիւններու քաղաքական դիրքաւորումները՝ Ռուսաստան, Աւստրիա, պալքանեան երկիրներ, Մեծ - Բրիտանիա, Ֆրանսայի դերը, Գերմանիոյ գաղթատիրական սխորժակները։ Տեղեկագիրը, ուրեմն կը ծանրանայ պատմական դէպքերուն եւ ընդհ. մթնոլորտին վրայ, չանտեսելով գլխաւորաբար գաղափարապաշտ երեւոյթները։ Ինչ կը վերաբերի Թուրք ազգայնականութեան, տեղեկատուն իբրեւ աղբիւր կ՚առնէ Կիւրիինը, որ լաւ կը բացատրէ Թուրք ազգայնականութեան զարթօնքը։ Հակիրճ պատմականը կը շարունակուի (մեզի այնքան ծանօթ) դէպքերու նշումով, կուսակցութեանց դերը, երիտ Թուրքերու եւ Հայերու սերտ գործակցութիւնը, միաժամանակ քաղաքական այլ դէպքեր, եւրոպական Պետութեանց վերաբերող (Աւստրիա, Պուլկարիա եւլն.), որոնք կը մղեն Իթթիհատականները հրաժարելու եղածին պէս պահպանելէ օսմանեան կայսրութիւնը, եւ ջանալու ամրապնդել Թուրք ազգայնականութիւնը։ Այս ամբողջը պարզելու համար ընդհ. մթնոլորտը, որու մէջ այլեւս տեղ չունէին հայկ. գաղափարները։ Ուրեմն, երբ կ՚անդրադառնանք 1915-ին, կը նկատենք որ մեծ Պետութիւնները բոլորովին կորսնցուցած էին որեւէ հնարաւորութիւն ազդեցութիւն գործելու համար Թուրքիոյ վրայ։ Հայկ. ազգայնականութեան մղիչ ուժն էր մշակութային հարազատութիւնը։ Անդրադառնալէ ետք ամերիկացի բողոքականներու գործունէութեան, Թուրքիոյ մէջ ծաւալող ճնշումներուն, Հայկ. կուսակցութեանց նպատակակէտերուն, Փորթուգալեանի նման անձի մը պարտադիր արտադրութեան Մարսէյլ, տեղեկատուն կը ձեռնարկէ նոր գլուխի՝ 1914 - 1917, շրջանին իրադարձութիւնները ներկայացնելով ըստ Թուրքերուն եւ ըստ Հայերուն։ Ինք կը սկսի դէպքերու թւումով, նախընտրելով հաստատել իրողութիւնները։ Իթթիհատի կառավարութեան պաշտօնական թուղթերը։ 1914 Սեպտեմբեր 6-ին, հայկ. քաղաքական բոլոր գործունէութիւնները հսկողութեան տակ կ՚առնուէին, 1915, Փետրուար 25, պայթակոյտը բոլոր Հայերու զէնքերը կ՚առնէ, յետոյ Ապրիլ 24-ը։ 1915 Մայիս 26, տեղահանութեան որոշումը (հոս՝ բոլոր ծանօթ մանրամասնութիւնները)։ Գալով թիւերուն, զանոնք կը ներկայացնէ ըստ Հայերուն, որոնց դէմ կը ներկայացնէ Թրքական տեսակէտը (ըստ Կիւրինի)։ Կը ձեռնարկէ Թրքական տեսակէտին ճակումին։ Կիւրին խնդրոյ առարկայ կ՚ընէ Լեփսիուսի ըսածները, բայց խնդրոյ առարկայ չըներ անոր ոչ - Հայկական աղբիւրները, նոյնը ինչ կը վերաբերի Մորկընթաուի։ Ասիկա պարկեշտ գործ չէ։ Ինչ կը վերաբերի թիւերուն, Կիւրին գիրքին մէջ կը մոռնայ 150 հազար Հայ (էջ 112) եւ միշտ կը մոռնայ։ Տեղեկատուին համար, ամէնէն վաւերական կը մնայ 1920-ին լոյս տեսած Բրիտանական Համայնագիտարանը - հայկ. աղբիւրներէ առաջ իսկ - որ մէկուկէս

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ, ՀՐԱՄԵՑԷ՛Ք, ԱՀԱ՛ ԱՍՊԱՐԷԶԸ»

Հասան Բուլուր որ «Հիւրրիյէթ»ի Մարտ 25-ի թիւին մէջ «Հայերու հետ բանակցութիւն» խորագրուած իր գրութեամբ («Յառաջ», Մարտ 28) կը մաղկէր բոլոր այն թուրք դէմքերը, որոնք կ՚առաջարկէին բանակցութեան նստիլ Հայերու հետ, նոյն թերթին Ապրիլ 1-ի թիւին իր սիւնակին մէջ տեղ կուտայ Ֆրանսայի Թուրքիոյ նախկին դեսպան Հասան Էսատ Ըշըքի մէկ նամակին։ Դեսպանը ծանօթ է (Մարսէյլի յուշարձանին բացման վաղորդայնին շունչը Անգարա առած ըլլալով)։ «Հետաքրքրական» մօտեցում մը ցոյց կուտայ ցեղասպանութեան մասին, որմէ կը պարզուի որ Թուրքերը կը նախընտրեն հետաքրքրուիլ ցեղասպանութիւններով - յօգնակի - եւ ոգեւորուած նախկին դեսպանին թելադրանքէն, լրագրողն ալ հրաւէր կը կարդայ համայն տիեզերքին...։

×

... Յարգելի Հասան Էսատ Ըշըքի նամակը կ՚ակնարկէ մեր այն գրութեան, ուր կը խօսէինք միամիտներու մասին որոնք «Հայերու հետ բանակցութեան նրբութիւնք» կ՚ըսէին։ Յարգելի Ըշըք կը գրէ թէ այս տողերէն «յատուկ երջանկութիւն զգացած է»։

«Բնաւ չկրցայ վարժուիլ Հայերու հետ տեսակցելու գաղափարին. մանաւանդ չկրցայ հասկնալ նման առաջարկներու Թուրքերու կողմէն գալը։ Ամերիկացիները թէ՛ Թուրքերու եւ թէ Հայերու հետ լաւ յարաբերութիւններ պահպանելու համար կրնան նման կարօտ մը ունենալ։ Սակայն մեր պարտականութիւնը ոչ թէ այս պարագան անմիջապէս իրացնել է, այլ՝ մեր բարեկամ Ամերիկացիներուն ապացուցանել թէ ինչու այս մէկը ձախող քայլ մըն է»։

... «Հայկական հարցը Թուրք - Հայ բախումէ մը աւելի, ձեռք առնել որպէս մեծ Պետութիւններու Հայերն ու Թուրքերը իրար ձգելու նպատակաւ իրագործուած քաղաքականութեան տեսանկիւնէն, շատ աւելի իրապաշտ քայլ մը պիտի ըլլայ...»։

... «Ինծի համար կէտ մը եւս շատ կարեւոր է. մեր ընդդիմանալը՝ ցեղասպանութեան պնդումներուն օրակարգի նիւթ դառնալուն, յատկապէս ըսել թէ օսմանեան Պետութեան շրջանին պատահածները չեն պատկանիր Թուրքիոյ Հանրապետութեան, ու համաշխարհային կարծիքը միմիայն խնդրին սատկութեան բնոյթին հրաւիրելու մեր ջանքերը շատ սխալ կ՚ըլլայ։ Ասկէ զատ, երկրի մը համար որուն Հանրապետութեան նախագահութեան դրօշին վրայ նախկին Թուրք Պետութիւնները ներկայացնող աստղեր կը գտնուին, նման պնդում մը շատ անտեղի կ՚ըլլայ։

Ցեղասպանութիւնը մարդկային յանցանք մըն է. կարելի չէ անտարբեր մնալ։ Ինչպէս Մ. Սօյսալ նկատել կուտար Քրէթէյի մէջ, չի կրնար նաեւ ժամանցումի ենթակայ ըլլալ։ Եթէ նոյնիսկ դատարանները ի վիճակի չըլլան նման յանցանքներ դատապարտելու, խիղճերը կը դատապարտեն զանոնք։ Միջազգային կեանքին մէջ այս մէկն ալ նուազ կարեւոր դատապարտութիւն մը չէ։

Սակայն, այլ կէտ մը եւս կայ։ Պատմութիւնը կը խօսի բազմաթիւ ցեղասպանութիւններու կամ ցեղասպանութեան պնդումներու մասին։ Ասոնցմէ միայն մէկը ձեռք առնել ու «պէտք է դատապարտուին անոր հեղինակները, պէտք է ներում խնդրեն, հարցը պէտք է միջազգային կազմակերպութիւններու կողմէ քննուի» ըսել կամ նոյնիսկ առանց սպասելու այս քննութեան, յանցապարտութեան վճիռը արձակել, չի բացատրուիր մարդկային զգացումներով։ Այս քաղաքական կեցուածք մը կ՚ըլլայ որ թիրախ կ՚առնէ Պետութիւն մը։

Եթէ նպատակը Պետութիւն մը կամ ժողովուրդ մը միջազգային յարաբերութիւններու գետնին վրայ կասկածներու ենթակայ դարձնելով անկէ զիջումներ ձեռք ձգել չէ, ճիշդ կ՚ըլլայ հրաժարիլ ցեղասպանութեան պնդումներէն միայն մէկուն համար քննութեան, բանակցութեան, դատապարտումի կամ ներում խնդրելու փափաքներէն, ու գիտականօրէն քննել ԲՈԼՈՐ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, յետոյ այս քննութիւններուն լոյսին տակ դիրքորոշում ունենալ ամէն մէկուն հանդէպ։ Նման քննութիւն մը վստահելիք որպէս ամէնէն յարմար կազմակերպութիւնը, կրնանք ըսել թէ այսօրուան համար Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնն է։ Թուրք կառավարութիւնը կրնայ ստանձնել այս գործին առաջնորդութիւնը։

Ամէն պարագայի մէջ, առանց ընդհանուր կերպով բոլոր ցեղասպանութիւնները նկատի ունենալու, քննելու, արդիւնքները հրապարակելու, Թուրքիայէ ուզել որ հայկ. հարցին մասին բանակցութիւններու նստի, ներում խնդրէ, բարենպատակ ու տրամաբանական կեցուածք մը չըլլար»։

Իսկ յօդուածագիրը՝ Հասան Բուլուր կ՚աւելցնէ. «Եթէ կ՚ուզէք աւելի բացայայտ կերպով կրկնենք այն բոլորը որ յարգելի Ըշըք ըսաւ դիւանագէտի մը նրբութեամբ.

- Ցեղասպանութի՞ւն. հրամեցէ՛ք, ահա՛ ասպարէզը»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ իրաքեան ռումբերը կը շարունակեն տեղալ։ Երկուշաբթի օրուան ռմբակոծումը, որ 13-րդ էր մայրաքաղաքին վրայ նոր զոհեր խլած է, առաջին լուրերու համաձայն 15 մեռեալ եւ 50-է աւելի վիրաւոր կար։

ԿՈՐՊԱՉՈՎ նամակով մը ընդունած է Միացեալ - Նահանգներու Նախագահին հրաւէրը, բայց թուական չէ ճշդած։ Ծանօթ է, որ Կորպաչովի նշանակումին վաղորդայնին, Ռեկըն գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը առաջարկեց։ Ուաշինկթըն - փօսթի ըրած յայտարարութեամբ մըն է, որ Ռեկըն կը հաղորդէ խորհրդային պաշտօնէին հաւանութիւնը։

ՊԱԱԼՊԷՔԷՆ (Լիբանան) 20 քիլոմեթր արեւմուտք, Պեքաայի դաշտին մէջ, հորի մը խորը, հոլանտացի յիսուսեան քահանայի մը դիակը գտնուած է։ Կրօնաւորը անհետացած էր Մարտ 14-էն ի վեր։ Առեւանգումին ոչ մէկը տէր եղած էր։ Վարդապետը 45 տարեկան էր։ Ասկէ զատ, 4-րդ Հրեայ մըն ալ առեւանգուած է, Պէյրութի մէջ։

ՉԱՏԻ «Թշնամի եղբայրները»՝ Հիսէն Հապրէ եւ Կուքունի հանդիպում մը ունեցած են Պամաքոյի մէջ (Մալի), ուր պիտի փորձեն կարգադրել իշխանութեան օրինաւորութեան հարցը։ Այս հանդիպումը, անշուշտ, ինքնաբուխ չէ, այլ հետեւանք Լիբիոյ եւ Ֆրանսայի տարած աշխատանքին, այդ ուղղութեամբ։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԱՆԹԷՆ 2-Ի տնօրէնը յայտարարեց թէ դատական հետապնդում պիտի դիմէ Քրիսթին Օքրէնթի դէմ, պայմանագրութեան ապօրինի խզումի համար։

ԱՊՐԻԼ 1-Ի աւանդական կատակները, այս տարի ալ, բաւական զբաղեցուցին մեթիաները։ Ձայնասփիւռ Ֆրանս - Էնթէռ կայանը, առտուն կանուխ Եւրոպայի «12»-երը 14-ի վերածեց Զուիցերիոյ եւ Լիխթընշթայնի անդամակցութեամբ, ինչ որ պատճառ եղաւ բաւական այլ սրամտութիւններու։ Բազմաթիւ կատակներու կարգին, յիշենք նաեւ այն նոր ամսաթերթը, որ կը կրէր «Լը Մոնաքօ» խորագիրը եւ լոյս կը տեսնէր «Մոնտ»ի որպէս կապկումը եւ ուր կը վխտային շատ սրամիտ տողեր, որոնցմէ նուազագոյնը չէր սա մէկը՝ թէ Մոնաքօի կապկումը եղած է ուրիշ օրաթերթի մը կողմէ եւ կը ծախուի կրպակներու մէջ եւլն, եւլն...։

ՈՒՐԻՇ 300ԱՄԵԱԿ ՄԸ ԵՒՍ

ԺՈՐԺ ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՀԷՆՏԷԼ

(1685 - 1985)

Ժան Սէպասթիէն Պախի նուիրուած մեր նախորդ յօդուածին մէջ չէինք ուզած զուգընթաց ներկայացնել նաեւ ուրիշ հանճար մը, Ժորժ Ֆրէտէրիք Հէնտէլ, որ նոյնպէս 1685-ին, Պախի ծնունդէն քանի մը շաբաթ առաջ աշխարհ եկեր է:

Ծնունդով Սաքսոն, ծնած Գերմանիոյ Հալլէ քաղաքին մէջ ու մեռած Լոնտոն 1759-ին:

Կը փորձուինք ենթադրել որ այդ ժամանակաշրջանին թերեւս կեանքի պայմանները աւելի տանելի էին, քան հիմա, երբ աչքի առջեւ ունինք որ երաժշտութիւն յօրինելու մարզին մէջ որպէս հսկայ ագրիւր, մրցանիշներ խլած են Պախ եւ Հէնտէլ, այս վերջինին գործերն ալ անհաշուելի եւ, մօտ 7 - 800 զանազան սեռի պատկանող հեղինակութիւններ:

1725-ին կ'ընդունի անգլիական հպատակութիւն:

Հազիւ ութ տարեկան, արդէն երգեհոնահար էր: Հայրը հակառակած է որ զաւակը ամբողջապէս նուիրուի երաժշտական ասպարէզին, մինչեւ այն օրը երբ կոմս Սաքս Վայզընֆէլտ իր պաշտպանութեան տակ կ'առնէ պատանին որպէսզի ամբողջութեամբ նուիրուի երաժշտութեան:

Ամուրի մնացած է երկար ժամանակ, միայն 63 տարեկանին է որ կ'ամուսնանայ բողոքական պատուելիի մը աղջկան հետ, որմէ կ'ունենայ չորս զաւակ:

Դասական մաքուր երաժշտութեան նուիրեալ մը եղած է, եւ իր ուսումը՝ կատարելագործած Համպուրկի մէջ, որ այն ժամանակ արուեստի մեծ կեդրոն մըն էր:

Քսան տարեկան չէր տակաւին երբ ներկայացուեցան իր 2 օփերաները, Ալմիրա եւ Ներոն, Իտալիոյ մէջ:

Անվերջ շրջած է բազմաթիւ քաղաքներ, Վենետիկ, Ֆլորանս, Հռոմ, Նափոլի, ով գիտէ փոխադրական ինչ միջոցներով եւ որքան ժամանակէն: Իտալիոյ մէջ սերտ յարաբերութիւն մշակեց Սքարլաթթիի եւ Քորէլլիի հետ:

Հէնտէլի ստեղծագործութիւնները ուղեցոյց ունեցած են իտալական եւ ֆրանսական դպրոցները:

Բայց ոչ ոք կը միտի ժխտել իր գերմանական ծագումը:

Բազմաթիւ ճամբորդութիւններէ յետոյ, վերջապէս կը հաստատուի Լոնտոն:

Անգլիոյ մէջ է որ մասնաւորաբար նուիրագործուեցաւ իր անունը, ընդունուելով իբր ազգային երաժիշտ, մինչ արդէն իր անունը եւ գործը տարածուած էր եւրոպական բազմաթիւ քաղաքներու մէջ:

Այդ ժամանակաշրջանին, ինչպէս Պախ եւ բազմաթիւ ուրիշ երաժիշտներ պաշտպանութիւնը վայելած են դուքսերու, իշխաններու թագաւորներու, որոնք բազմահարիւր, մինչեւ իսկ հազարաւոր անգլիական սթերլինով օժանդակած են մասնաւորաբար Հէնտէլի, որ հարստութեան մէջ ապրեցաւ:

Այս մեծատուները միշտ փափաք ունեցած են իրենց դղեակներուն մէջ ունենալ մնայուն երաժիշտ մը, եւ նուագախումբ, ազնուական դասակարգի պատկանող ականաւոր մարդիկ, իրենց ընդունելութիւններու, եւ հովանաւորած հանդէսներուն համար անհրաժեշտ բան մըն էր ասիկա:

Զոր օրինակ, այդ ազնուական մթնոլորտին հմայքը աւելցնելու մտօք է որ Հէնտէլ յօրինած է այն շատ ծանօթ գործը, որ կը կոչուի Ուօթըր միւզիք, հայցնելով ընկնք ջրանուագ, որ կը նուագուէր Թայմզ գետին վրայ կազմակերպուած նաւային պտոյտներու առիթով:

Հէնտէլի երաժշտական յօրինումներու տարողութիւնը անզուգական է: Մինչ՝ Պախ հեռու մնացած է թատերական երաժշտութենէն, Հէնտէլ յօրիներ է 42 օբերա, եւ իր կենդանութեան իսկ կրցեր է բեմադրել:

Անոնցմէ մէկ քանին յիշենք, Ալմիրա (1705), Ռոտրիկօ (1707), Օթթոն (1723), Յուլիոս կեսար (1724), Ալսինա (1735) եւայլն:

Գրեթէ ամէն տարի օբերա մը հեղինակած է իր կեանքի վերջին շրջանին, առանց հաշուելու իր միւս գործերը:

Կ'ենթադրենք որ այն ժամանակ, արուեստագէտներն ու նուագածուները նուիրեալներ էին, եւ պահանջկոտ չէին ինչպէս է հիմա, գործադրելու համար 42 օբէրա, հեղինակին կենդանութեան իսկ, մինչ հիմա Փարիզի օփերան մեծ դժուարութեամբ կրնայ տարին մէկ անգամ նորութիւն մը հրամցնել:

Այս օբերաներէն զատ, Հէնտէլ յօրիներ է 122 զուգերգ, զանազան գործիքներու համար, 37 Սոնաթ, 4 Սաղմոս, 5 Հանգստեան արարողութիւն:

12 Սոնաթ երգեհոնի համար, 18 քոնչէրթօ լարային նուագախումբի համար, ինչպէս նաեւ հարիւրաւոր տարբեր հեղինակութիւններ:

Բայց, ամէնէն նշանակելի գործերն են իր օրաթորիօները, 32 հատ, որոնց նիւթերը առնուած են մեծ մասամբ կրօնական ագրիւրներէ, կամ հին կտակարանէն:

Ասոնցմէ նշանակելի նմոյշներն են Սամսոն, Եսթեր, Ժոզէֆ, վերջապէս համբաւաւոր Մեսիան, որուն ծանօթ մասերէն մէկն է փառաւոր Ալելուեան, որ յաճախ կ'երգուի: Հեղինակած է 24 օրուան ընթացքին:

Շատ ծանօթ է նաեւ Յուդայ Մակբայեցի օրաթորիօն, որուն գեղեցիկ մէկ մասն է այն երգը որ կը կոչուի Աքքըմցիր, Իսրայէլի ժողովուրդ, (այս կտորը մեր երգչախումբն ալ երգած է), եւ այս եղանակին վրայ կարգ մը պատեհապաշտ մարդիկ, իբրեւ թէ նշանակելի գործ մը կատարած ըլլալու ինքնախաբէութեամբ, յարմարցուցած են մեր եկեղեցւոյ Տէր-Ողորմիայի բառերը, որ կ'երգուի մանաւանդ հայ կաթողիկէ համայնքի եկեղեցիներուն մէջ երբեմն:

Հէնտէլ եւ Պախ, երկու անուններ սերտօրէն կապուած են իրարու: Ազնուական դրոշմ կը կրեն երկուքին ալ հեղինակութիւնները, հեռու աժան նախատեսութիւններէ, ամբոխը տպաւորելու ձըգտող միտումներէ, ընդհակառակն հոգին ազնուացնող, վսեմ զգացումներ հրահրող գործեր են, եւ դիւրամատչելի:

Հէնտէլի երաժշտութիւնը սակայն չէ ունեցած այն ժողովրդականացումը, ինչպէս են Պախի գործերը: Պատճառներէն մէկը թերեւս այն է որ Հէնտէլ առաւելապէս արտադրած է գործիական երաժշտութիւն, օբէրա կամ օրաթորիօ: Դաշնամուրային գործերը աւելի քիչ են հետեւաբար նուազ տեղ կը գրաւեն դաշնակի ռէսիթալներուն մէջ:

Պրպտելով համբաւաւոր երաժշտաբան Հիւկօ Ռիմանի ուսումնասիրութիւնները, ըստ իրեն, հակառակ որ Պախ եւ Հէնտէլ ապրած են միեւնոյն ժամանակաշրջանին, երբեք հանդիպում չեն ունեցեր իրարու հետ, նոյնիսկ ոչ մէկ թղթակցութիւն:

Կեանքի վերջաւորութեան, Հէնտէլի տեսողութիւնը տկարացած է, ու ի վերջոյ ամբողջովին կուրացած:

Այս վիճակին մէջ իսկ ղեկավարեր է նուագահանդէսներ, երգեհոնի բաժինը նուագելով միաժամանակ: Վերջին նուագահանդէսը տեղի ունեցեր է մահուընէ ութ օր առաջ:

Քանդակագործ Ռուպիլյաք շիներ է իր կիսանդրին, ապա ամբողջական արձան մը 1763-ին, որ զետեղած է Հէնտէլի գերեզմանին վրայ, Ուէսթմինսթըր Աբբայարանին մէջ:

Իր բազմաթիւ նկարներն ալ պահուած են Անգլիոյ զանազան թանգարաններու մէջ:

Ա. Մ. ՊԱՐԹԻԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԱԲԱՆ ՍԻԼՎԱ ԱՃԵՄԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Մեզ կը ծանօթացնէ՞ք ձեր անձին ու գործունէութեան:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - Ծնած եմ Պէյրութ: Մասնագիտացած եմ արուեստի պատմութեան գծով Փարիզի Էքոլ տը Լուվրի մէջ, ուրկէ ստացած եմ մագիստրոս արուեստից տիտղոս: Դոկտորայի թեզը պաշտպանած եմ 1979-ին, Ռումանիոյ մէջ, նիւթ ունենալով Ռումանիոյ հաւաքածոներուն մէջ գտնուող միջնադարեան հայկական ձեռագիրները: Նախքան դոկտորայի թեզին պաշտպանութիւնը, արդէն Պէյրութի Սուրսոքի թանգարանին փոխ - պատասխանատուութիւնը կը վարէի ու մինչեւ հիմա կը շարունակեմ այդ աշխատանքը:

Արուեստագիտական ուսումէն անկախ, մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ կատարած եմ յետ - բիւզանդական շըրջանի Մելքիթ իքոններու (Մելքիթ սրբապատկերներու) արուեստի մանրանկարներու վերաբերեալ: Այս թեման ներկայացուցած եմ իբրեւ մագիստրոսական թեզ՝ Էքոլ տը Լուվրի մէջ:

Ներկայիս կը շարունակեմ հայկական մանրանկարչութեան մասին ուսումնասիրութիւնները, զորս սկսած եմ դոկտորական թեզով: Հիմնականապէս այս երկու ճիւղերու վրայ տեսականօրէն կ'աշխատիմ:

Հ. - Ի՞նչ բնոյթ ունի Սուրսոքի Թանգարանին մէջ ձեր աշխատանքը:

Պ. - Վերը նշուած ուսումնասիրութիւններէն անկախ է ասիկա: Կը վերաբերի տիրամիք, այսինքն երիտասարդ թանգարանի մը մաս կազմող աշխատանքներուն՝ ցուցահանդէսներու, արխիւներու, պրպտումներու: Երիտասարդ թանգարանը ունի մնայուն հաւաքածոյ մը եւ կը կազմակերպէ ցուցահանդէսներ, որոնց ցուցադրանմոյշները պրպտումներու կրնան կարօտիլ:

Գործս է արուեստի այդ կտորներուն մէջէն ընտրութիւններ կատարել, ուսումնասիրել, պատրաստել ու ցուցադրել հանրութեան:

Թանգարանին գործունէութիւնը այլազան է. կը զբաղի լիբանանեան արդի արուեստով, նպատակ ունի լիբանանեան հաւաքածոներէն արեւելեան տարրը ի յայտ բերել, եւ արժեքաւորել լիբանանեան անհատական հաւաքածոները: Այս դրդապատճառով ալ կազմակերպուած են մեծ ցուցահանդէսներ, որոնք 3 - 4 տարուան պրպտումներու արդիւնք եղած են: Երեւան հանուած են իսլամական տարրը, կամ Մելքիթ իքոններու արուեստը լիբանանեան անհատական հաւաքածոներուն մէջ:

Թանգարանին աշխատանքի ծիրէն ներս կ'իյնայ նաեւ օտար երկիրներու հետ մըշակութային համագործակցութիւնը:

Անհատական հաւաքածոներէն ցուցահանդէս կազմակերպելու մէջ բաժինս է՝ հաւաքածոներէն ընտրութիւն կատարել, զանոնք ցուցադրութեան պատրաստելու համար ուղղութիւններ մտածել: Միւզիոկըրաֆիք մասն ալ կ'ընդգրկեմ:

Հ. - Լիբանանեան պատերազմին պատճառով երբեք գոց մնա՞ց թանգարանը:

Պ. - Ոչ, որովհետեւ թէ՛ մնայուն հաւաքածոյ ունի թանգարանը եւ թէ ցուցահանդէս կը կազմակերպէ: Պատերազմի շրջանին դժուար էր այս երկրորդը իրագործելը, մանաւանդ՝ թանգարանին աշխարհագրական դիրքին պատճառով: Ուստի, Փարիզի մէջ երկու մեծ ցուցահանդէսներ կազմակերպեցինք: Սակայն, ասկէ անկախ, գիտական ուսումնասիրութիւններ միշտ ալ կատարուած են թանգարանին մէջ:

Հ. - Վերադառնալով ձեր մասնագիտութեան...:

Պ. - Սուրսոքի Թանգարանին մէջ, 1969-ին, երեք տարուան պատրաստութենէ մը ետք ցուցահանդէս մը կազմակերպուած էր Մելքիթ իքոններու արուեստին նուիրուած: Ասիկա, համաշխարհային գիտ... մը եղաւ, որովհետեւ արուեստի այս ուղղութիւնը նորութիւն էր ամբողջ աշխար... հին մէջ:

Մինչեւ 1967 այս արուեստը գրեթէ անծանօթ էր: Ուսումնասիրութիւններով կարելի եղաւ դպրոցներ գտնել, նկարիչներ յայտնաբերել, երեւան հանել որ այս արուեստի նկարիչները միաժամանակ մանրանկարիչ էին: Գլխաւոր ուսումնասիրողը ռումանացի փրոֆ. Վիրժիլ Քանտեան էր, որ յատուկ այս ծրագրով Լիբանան եկած էր: Ես գործակցեցայ իրեն հետ: Երբ այս թեմային նուիրուած քաթալոկ մը լոյս տեսաւ, անոր մէջ մասնագիտական բաժինս բերի: Ցետագային մասնագիտացայ այս ուղղութեամբ, էքոլ տը Լուվրի մէջ թեզս այս թեմայով եղաւ ու գիրքիս մէջ Մելքիթ իքոններու արուեստին մասին նախաբանը պատրաստեցի:

Մասնակցած եմ նաեւ միջազգային համագումարներու, որոնց ընթացքին գեկուցումներով ներկայացուցած եմ Մելքիթ արուեստը: Մինչեւ հիմա ալ կը շարունակեմ աշխատանքս այս գիծով. ամէն արխիւներ, չուտով յօդուած մը լոյս պիտի ընծայեմ Մելքիթ մանրանկարներու մասին:

Հ. - Ո՞ւր կը տպուին ձեր յօդուածները:

Պ. - Բացի թանգարանին տպագրութիւններէն, մինչեւ հիմա տպուած են Լիբանանէն դուրս՝ Աթէնք, Ռումանիա, Փարիզ: Սակայն այս մէկը լոյս պիտի տեսնէ Սէն Ժոզէֆ համալսարանին պատկանող «Տ'Իսթուար է տը Ժէոկրաֆի» հանդէսին մէջ:

Հ. - Մինչեւ հայկական ձեռագիրներու մասին ձեր ուսումնասիրութիւնը, ինչո՞ւ զբաղուա՞ծ էիք հայկական ձեռագիրներով:

Պ. - Յետ - բիւզանդական քրիստոնէական արուեստը ուղղակի ճամբայ բացաւ դէպի հայկական մանրանկարչութիւնը:

Հ. - Ռումանիոյ մէջ կատարած ձեր աշխատանքը հայկական ձեռագիրներու մասին՝ ի՞նչ ընդունելութիւն գտաւ:

Պ. - Հետաքրքրութիւն շարժեց անշուշտ, քանի որ 14-րդ դարու հայկական մանրանկարած ձեռագիրներ էին, որոնք դարերէ ի վեր Ռումանիա կը գտնուէին գաղթական Հայերու միջոցաւ: Պատմաբաններու կամ բանասէրներու համար անշուշտ ծանօթ ձեռագիրներ էին անոնք, սակայն իբրեւ արուեստի գործ չէին ուսումնասիրուած տակաւին: Խրիմէն հասած ձեռագրեր էին՝ զանազան դպրոցներու պատկանող:

Հ. - Քանի՞ ձեռագիր ընտրած էիք:

Պ. - Հայկական ձեռագիրներու հաւաքածոն Ռումանիոյ մէջ մեծ էր անշուշտ: Ես 14-րդ դարէն 6 ձեռագիր ընտրեցի: Գիրքի մը մէջ ամփոփուած տպուեցաւ Ռումանիոյ մէջ, Հայերէն եւ ռումաներէն լեզուներով:

Հ. - Ձեր աշխատանքէն ետք այցելեցի՞ք Հայաստանի Մատենադարանը:

Պ. - Դժբախտաբար՝ ոչ. պատերազմը խանգարեց: Կը յուսամ որ այս տարի կը բաղդորդուի այդ փափաքս:

Հ. - Իսկ Անթիլիասի՞ Մատենադարանը:

Պ. - Արդէն մի քանի տարի է որ հոն գտնուող ձեռագիրներու վրայ կ'աշխատիմ: Իմ գործս չէ թերթը ծանօթացնել, այլ արուեստագիտական մօտեցումով թեմայի կը մօտենամ անոնց:

Հարցազրոյցը վարեց՝

ՆՈՐԱ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

«ԶԱՐԹՕՆՔ» (Պէյրութ)

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

Աւագ Շաբաթ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԱՄՓՈՓ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պատրաստեց՝
ՕՇԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՉՕԼՈՅԵԱՆ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Աւագ Հինգշաբթի օր տեղի կ'ունենան չորս անջատ արարողութիւններ, որոնք այնքա՜ն հարուստ են թէ՛ Քրիստոսի արարքներով ու Նորօրինակ կեանքի դրուագներով եւ թէ՛ մեր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բանաստեղծական եւ երաժշտական ժառանգութեամբ։

×

Ա. - ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ժամերգութիւններու սովորական ընթացքով կատարուող արարողութիւններ են։ Գլխաւոր մտածումը, որ կը տիրէ բոլոր շարականներուն մէջ, Քրիստոսի սիրոյ եւ խոնարհութեան գաղափարն է՝ կրկնակ օրինակներով արտայայտուած։ Առաջինը, իր մարդեղութիւնն է, աշխարհ էջքը եւ երկրորդը՝ առաքեալներուն ոտքերուն լուացումը։

Առաւօտեան ժամերգութեան Աւետարանը խրատական բնոյթ ունի առաւելապէս։ «Քանի Լոյսը ձեզի հետ է, հաւատացէք Լոյսին, որպէսզի լոյսի զաւակներ ըլլաք» (Յովհ. ԺԲ. 3)։

×

Բ. - ԿԱՐԳ ԱՊԱՇԽԱՐՈՂԱՑ ԵՒ Ս. ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Սաղմոսներով եւ ներողամտութիւն հայցող աղաչանքներով եւ երգերով լեցուն սկիզբ մը ունի այս ժամերգութիւնը։ Ժողովուրդը կը հրաւիրուի անդրադառնալու իրենց մեղքերուն եւ այդ իսկ պատճառով՝ ապաշխարելու։ Գիտակցելու ենք մարդկութեան վիճակուած կեանքին յատկապէս մարդուն անկումէն ետք։ Քրիստոս աշխարհ եկաւ ու նորոգեց մարդկութիւնը նոր յոյսով ու կեանքով։ Մենք ալ մեր կարգին, մեր մէջէն դուրս վանենք մեր մեղաւոր անձը եւ անոր փոխարէն ընդունինք Քրիստոսով մեզի տրըւած շնորհքի, սիրոյ, զոհողութեան եւ բարութեան կեանքը։

Այս ժամերգութեան ընթացքին կը կարդացուին երկու ճառեր, մէկը գրուած, Ս. Բարսեղ Կեսարացի Հայրապետին եւ միւսը՝ Ս. Յովհաննէս Ոսկեբերան Հայրապետին կողմէ։ Ս. Բարսեղի ճառը մարդուն անկումէն ետք Քրիստոսով վերականգնելու ներշնչումը կուտայ մեզի, իսկ Ոսկեբերան Հայրապետ առաւելաբար կը կեդրոնանայ Քրիստոսի փրկագործ առաքելութեան վրայ։ Կը հայցէ որ Աստուած օրհնէ իր եկեղեցին, քահանայական դասը, ժողովուրդը եւ երկիրն ամբողջ։

Ժամերգութեան երկրորդ մասը Երեկոյեան Հասարակաց Ժամերգութիւնն է, որուն անմիջապէս կը յաջորդէ Ս. Հաղորդութեան պատարագը։ Այս պատարագը յիշատակն է Քրիստոսի վերջին ընթրիքին։ Վերնատան մէջ, Քրիստոս առաւ հացն ու գինին որպէս իր մարմինն ու արիւնը, տուաւ առաքեալներուն որպէս նշան մեղքերու քաւութեան եւ թողութեան։ Թելադրեց նաեւ այս կատարել իր յիշատակին համար։

Այս պատարագին բոլորս ալ պէտք է մօտենանք բացառիկ երկիւղածութեամբ։ Թելադրելի է որ բոլորս ապաշխարութեամբ մաքրուած, խոստովանութեամբ զօրացած մօտենանք Աստուծոյ եւ Ս. Հաղորդութիւն ստանանք։

×

Գ. - ԿԱՐԳ ՈՏՆԼՈՒԱՅԻ

Սիրոյ եւ խոնարհութեան մեծագոյն օրինակն է Աւետարանի այն դրուագը, ուր կը պատմուի, թէ Յիսուս ծունկի եկաւ իր աշակերտներուն դիմաց եւ մէկ առ մէկ լուաց անոնց ոտքերը։

Այս արարողութիւնը ժողովրդականութիւն վայելող ժամերգութիւն մըն է։ Աղօթքները եւ շարականները խորքով հարուստ եւ երաժշտականութեամբ գրաւիչ են, որոնք բոլորն ալ կը պատմեն Քրիստոսի խոնարհութեան մասին։

Յատուկ ուշադրութեան առարկայ է Յովհաննէս Պլուզ Երզնկացի Վարդապետին սիրոյ խրատականը, ներշնչուած Յովհաննէս Առաքեալի առաջին նամակին չորրորդ գլուխէն։ Աստուած սէր է։ Մարդկութեան հանդէպ իր սէրը յայտնուեցաւ իր Որդւոյն մարդեղութեամբ։ Եթէ մենք կը սիրենք զԱստուած, ատիկա պէտք է արտայայտուի մեր նմանները սիրելով։ Ան որ իր նմանը կը սիրէ, Աստուծոյ մէջ կը բնակի եւ Աստուած ալ իր մէջ։

Արարողութիւնը իր աւարտին կը հասնի, երբ հոգեւորականը ծունկի կուգայ եւ կը լուայ դպիրներուն ոտքերը։ Ապա կը կարդայ Աւետարանի այն հատուածը ուր Յիսուս կը պատգամէ. «Եթէ ես, որ տէր եմ եւ վարդապետ, ձեր ոտքերը լուացի, դուք ալ պարտաւոր էք իրարու ոտք լուալ։ Օրինակ մը տուի ձեզի, որպէսզի ինչ որ ես կատարեցի, դուք ալ նոյնը ընէք» (Յովհ. ԺԳ. 14 - 15)։

×

Դ. - ԿԱՐԳ ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑ

«Խաւարման գիշեր» անունով ծանօթ է այս ժամերգութիւնը, որ կը կատարենք Աւագ Հինգշաբթի գիշեր։ Խորքին մէջ Աւագ Ուրբաթի գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւնն է, որ Քրիստոսի մատնութեան եւ չարչարանքին յիշատակը կը վերակենդանացնէ։ Շարականները եւ աստուածաշնչական ընթերցումները կը պատմեն Քրիստոսի մատնութեան, ձերբակալման, դատապարտութեան եւ Պետրոս Առաքեալի ուրացման մասին։ Այս ժամերգութեան ընթացքին յատկանըշական են եօթը աւետարանական հատուածներու ընթերցումները, որոնք թէ՛ նկարագրական են եւ թէ՛ յորդորական։ Նախ քան մատնութիւնը, Քրիստոսի ամէնէն մտերիմ պահն է իր աշակերտներուն հետ։ Իր խօսքերը այնքա՜ն տպաւորիչ են, հաղորդական եւ սիրով գեղուն։

Այս ժամերգութեան ընթացքին կ'երգուի Ս. Ներսէս Շնորհալիի 36 համարներէ բաղկացած «Այսօր Անճառ» երգը։

Այսօր, վեհիմաստ եւ սրտայոյզ արարողութիւններէն ետք լսենք մեր Տիրոջ պատուէրը.

«Այս է իմ պատուէրս՝ սիրեցէք զիրար այնպէս ինչպէս որ ես ձեզ սիրեցի։ Անկէ աւելի մեծ սէր չկայ, երբ մէկը իր անձը կուտայ իր բարեկամներուն համար։ Դուք իմ բարեկամներս էք, եթէ կը կատարէք ինչ որ կը պատուիրեմ ձեզի։ Այս կը պատուիրեմ. սիրեցէք զիրար» (Յովհ. ԺԴ. 12 - 14, 17)։

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՆՏՈՆԻ Իլինկ Թաուն Հոլի մէջ, Մարտ 8-ին, տեղի ունեցած է Աննա Նըշանեանի երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ Համայնական Եկեղեցական Խորհուրդի Տիկնանց Յանձնախումբին։ Ներկայ եղած են 250 հոգի։ Յայտագրի առաջին բաժնին մէջ երգչուհին մեկնաբանած է Ա. Տիգրանեանի «Անուշ» օփերայէն արիաներ, դաշնակի ընկերակցութեամբ Ճերըլտ Ռոպինզի։ Երկրորդ բաժնին մեկնաբանուած են Կոմիտասէն, Սայաթ - Նովայէն, Ալ. Հէքիմեանէն եւ ժողովրդական երգեր։ Աննա Նշանեան շրջանաւարտ է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցէն։

×

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մարտ 9-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ ՄԱԿ-ի մօտ Քանատայի դեսպան Սթիֆըն Լէուիսի։ Ներկայ եղած են 250 հոգի։ Դեսպանն ու պատուոյ հիւրերը ծաղկեպսակ մը դրած են Եղեռնի յուշարձանին։ Ապա սրահին մէջ խօսք առած են նահանգային կառավարութեան, Օնթարիոյի Ազատական եւ Նոր Ժողովրդավարներու կուսակցութեանց ներկայացուցիչները։ Լրագրող Գ. Վօհն ներկայացուցած է Լէուիսի կեանքը։ Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Նուպարեանի Դաշնագրի յիշատակի մետալ մը նուիրած է դեսպանին։ Խօսք առնողները շեշտելով դեսպանին համարձակ դիւանագէտի արժանիքները, անդրադարձած են նաեւ հայ ժողովուրդի քաղաքական եւ մարդկային արժանիքներուն։ Սթիֆըն Լէուիս իր խօսքին մէջ շեշտը դրած է ազգերու ազատութեան եւ ճնշուած ժողովուրդներու իրաւունքներուն վրայ, զուգահեռ մը գծելով հրէական Ողջակէզին եւ հայկական Ցեղասպանութեան միջեւ։

×

ՖԼՈՐԻՏԱՅԻ մէջ, Փետրուար 10 - 12, գումարուած է Հայկական Համախմբումի Խնամակալ Մարմնի տարեկան ժողովը։ Որոշուած է Համախմբումին գրասենեակը փոխադրել աւելի յարմար վայր մը։ Խնամակալ Մարմնի նոր անդամ նշանակուած է փաստաբան Պերճ Պօյաճեան (Քալիֆորնիայէն)։ Ատենապետը՝ Հրայր Յովնանեան, յայտնած է թէ Համախմբումի այս տարուան պիւտճէն անցած է 600 հազար տոլարը։ Ողբացեալ Տէյվիտ Շաքարեանի կողմէ 200 հազար տոլարի յանձնառութիւնը ամբողջացած է նոր 100 հազար տոլարի յանձնումով մը։ Էտուըրտ Մարտիկեան 50 հազար տոլար նուիրած է՝ աւելի մեծ նուիրատուութեան մը խոստումով։ Այս ձեւով Համախմբումին Հիմնադրամը, որուն նպատակակէտն է 10 միլիոն, բարձրացած է 2,3 միլիոն տոլարի։

×

ՔԱՆԱՏԱՅԻ բազմամշակոյթի նախարար Ճէք Մուրթայի հրաւէրով, Մոնրէալի «Ռիճընս Հայաթ» պանդոկին մէջ, Մարտ 7-ին տեղի ունեցած է հանդիպում մը, ուր մամուլի ներկայացուցիչները ծանօթացած են Քանատայի Բազմամշակութային Խորհուրդի՝ Քէպէքի շրջանէն նշանակուած նոր անդամներու։ Նախարարը խօսած է Խորհուրդի նպատակին եւ կազմին մասին։ Խորհուրդը կը բաղկանայ 60 անդամներէ, որոնց 12-ը Քէպէքէն, իսկ 18-ը՝ Օնթարիոյէն։ Նախարարը շեշտած է, թէ Խորհուրդի անդամները փոքրամասնութեանց քանակին համեմատութեամբ չեն նշանակուած, այլ՝ ըստ իրենց յատկութիւններուն եւ կատարած աշխատանքներուն։ Խորհուրդի նոր անդամներուն մէջ է Արթի Յակոբեան, որ տարիներու վաստակ մը ունի Հայ Երիտասարդական Միութեան, Հ. Յ. Դ.ի եւ Հայ Դատի Յանձնախումբին մէջ։

×

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ «Ուաշինկթըն Սքուէր» պատկերասրահին մէջ, Փետրուար 2-էն Մարտ 1, տեղի ունեցած է համալսարանի կազմակերպած տարեկան ցուցահանդէսը, մասնակցութեամբ 2600 նկարիչներու։ Առաջնութիւն շահած են 13 նկարիչներ, որոնց կարգին՝ Քրիստին Կարապետեան։ Ի դէպ, յիշենք՝ որ 1975-ին, արուեստագիտուհին մասնակցելով Էպըրհարտ Ֆէյպըր ընկերութեան կազմակերպած նկարչական մրցումին, 4000 նկարիչներու մէջ Ա. մրցանակի արժանացած էր։

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ե.
ԳՈՀԱՐՆԵՐ

Ես կանգնեցի։ Ասկէրը տեսնելով, որ մենք մենակ ենք, երախտագէտ սիրտը այլ եւս չհամբերեց։ Նա մօտեցաւ, գրկեց ինձ, եւ իւր կրծքի վրայ սեղմելով, ասաց.

- Ա՜խ, դու ո՛րքան լաւ մարդ ես, շատ լաւ մարդ, Աստուած քեզ բարի տայ։ Եթէ ինձ այդ տղայի մօտ չբերէիր ես սովից կը մեռնէի։

- Դարձեալ կը մեռնե՛ս ... պատասխանեցի ես, եւ դանակը ցցուեցաւ նրա կոկորդի մէջ...։

Խեղճը դողդողաց և գլորուեցաւ ցած...

Ես ամենայն ճշդութեամբ կատարելով իմ վարպետի պատուէրները, հեռացայ, ինձ հետ տանելով ողորմելի Ասկէրի կըտրած կառափը։

Գալով քաւոր Պետրոսի մօտ, հարցրի.

- Ի՞նչ պէտք է անել այդ գլխի հետ։

- Ջարդիր, տուր արջիդ, թող ուտէ։

Ես կատարեցի և նրա վերջին հրամանը։

Քաւոր Պետրոսը այրեց Ասկէրի չորեքը, որ հագնելով դուրս էր եկել իւր խանութից, եւ կրկին հագաւ իւր արջ պար ածողի մուշտակը։

Միւս առաւօտ նա ուղարկեց ինձ փողոցը, տեսնելու, թէ ինչ ձայն կայ։ Դեռ նոր էին ուշադրութիւն դարձրել խանութի կոտրած կողպէքի վրայ, դեռ նոր էին գտել մորթուած դիակը եւ գոհարների խորտակուած արկղիկը։ Ոստիկանութիւնը շրջապատել էր խանութը, ոչ ոքին չէին թողնում մօտենալ։

- Ի՞նչ է պատահել, հարցնում էին մարդիկ միմեանցից։

- Այս գիշեր խորասանցի հարուստ ակնավաճառի գլուխը կտրել են, բոլոր գոհարները տարել են, լինում էր պատասխանը։

- Աստուած պատժեց նրան, ամբոխի միջից լսելի եղաւ մի ձայն, - այս գիշեր նա վաճառեց ինձ քսան հազար րուբլու կեղծ գոհարներ...։

Ոստիկանութիւնը իսկոյն կալանաւորեց այդ մարդուն։ Դա երիտասարդ Բուխարեցին էր։

Վերադառնալով քաւոր Պետրոսի մօտ, ճանապարհում զանազան մտածութիւններ պաշարել էին ինձ։ Ես հասկանում էի, թէ ինչ նպատակով խաղացուեցաւ այդ ամբողջ դրաման։ Ես հասկանում էի, որ խեղճ Ասկէրին խորասանցի ակնավաճառի հագուստի մէջ մորթել տալով, քաւոր Պետրոսը կամեցաւ կորցնել իսկական ակնավաճառի (այսինքն իւր) հետքերը։ Բայց ես չէի հասկանում մի բան։ Իրաւ է, քաւոր Պետրոսը օգուտ քաղելով երիտասարդ Բուխարեցու միամտութիւնից, վաճառեց նրան քսան հազար րուբլու կեղծ գոհարներ։ Բայց ինձ յայտնի էր, որ նա սկզբում ցոյց էր տուել բոլորովին բնական գոհարներ, յետոյ բնականի փոխարէն տուեց կեղծը, արհեստականը, նմանեցրածը։ Այժմ գլխաւոր հարցը նըրանումն էր, թէ ո՞րտեղից ունէր քաւոր Պետրոսը այն բնական գոհարները, որ ուրիշ շատ մարդկանց վրայ եւս վաճառեց։

Մի ակնթարթում ծագեց իմ յիշողութեան մէջ վաղուց մոռացուած անցքը, որ սկիզբն դրեց իմ դժբախտութեանը։ Ես յիշեցի այն աղէտալի բանալին, որ դարբնի աշակերտ եղած ժամանակս շինել էի քաւոր Պետրոսի համար։ Ես յիշեցի նոյն բանալիով մի ամրոցի մէջ պահուած երկաթէ արկղի բացուելը եւ նրա միջից մեծ քանակութեամբ գոհարների եւ զանազան թանկագին իրեղէնների կողոպտուելը։ Ես յիշեցի վարպետիս կրած տանջանքները, նրա արհեստանոցի յարքունիս գրաւուիլը։

Այդ բոլորը ինձ ասում էին թէ քաւոր Պետրոսի այժմեան ակնավաճառութիւնը խորին կապ ունէր Պարսկաստանում մի ժամանակ կատարուած գողութեան հետ։ Ես յիշեցի մի այլ փաստ, որ բոլորովին հաստատում էր իմ ենթադրութիւնները։ Երբ բանց կացանք Երասխ գետից եւ առաջին անգամ ոտք դրեցինք Ռուսաց հողի վրայ, քաւոր Պետրոսը մաքսատնից փախցնելու նպատակով իւր աւանակի փալանի մէջ թաքցրեց զանազան իրեղէններ, որ յետոյ ամենայն զգուշութեամբ աշխատում էր ծածկել ինձանից։ - Մի՞թէ այն իրեղէնները այժմեան գոհարները չէին, որ դողացուել էին յիշեալ երկաթէ արկղից, իմ ձեռքով շինուած բանալիով։

Երբ այդ մասին փորձեցի տեղեկանալ քաւոր Պետրոսից նա խիստ խոժոռ հայեացքով նայեց իմ երեսից եւ լռեց...։

Մենք մի քանի օր եւս մնացինք տնավաճառում, պար ածեցինք մեր արջը եւ ապա հեռացանք։

(Շար. 77)

(Շար. Ա. էջէն)

միլիոն է: Զինուորական պատճառաբանութիւնները ոչ մէկ հիմ ունին, քանի որ սկզբունքն այն էր որ բոլոր Հայերը, կին, երախայ, ծեր, յանցաւոր էին: Կը ներկայացնէ հայկ. տեսակէտները, քաղուած Թէրնոնէն եւ այլ աղբիւրներէ:

Տեղահանութեանց մասին, իր եզրակացութիւնները (որոնց յանգած է 6000 էջ կարդալէ ետք), կը հաստատեն որ Իթթիհատի մէջ, առանձնաշնորհեալ ազգայնականութիւնը եղած է տիրապետողին ազգայնականութիւնը, որ բնաջնջման ոճրագործը կանխամտածուած էր, թէ այս ծրագիրները ընդունուած են Էնվէրի եւ Թալաթի կողմէ (Մորկընթաու), պատերազմական վիճակը չարդարացներ կատարուածը, զինուորական ոչ մէկ գրգապատճառ կայ, որ ամէն ինչ որ կատարուած է միայն ցեղասպանութեան կրնար տանիլ եւ գիտակցաբար գործադրուած է ցեղասպանութիւնը եւ ոչ մէկ բան եղած է կեցնելու համար ժողովուրդի մը բնաջնջումը, բաւարար չափով վկաներ կան, չէզոք ականատեսներ եւս:

Ուրեմն, կատարուածը ցեղասպանութիւն է: Յաջորդ կէտը կը վերաբերէր միջազգային իրաւագիտական հեռնակարին: Թուրքիա, հինէն (1945-էն առաջ) ընդունած էր միջամտութեան սկզբունքը: Միշտ ընդունուած էր օտար Պետութեանց միջամտութիւնը (Սան - Սթեֆանո, Պերլին, Սեւր, Լօզան), ուրեմն բոլոր այն կանոնները, որոնք ներկայացուած են պատրաստելու համար ցեղասպանութեան դէմ պայմանագրութիւնը, կը համապատասխանեն այն բոլոր դէպքերուն, որոնք պատահած են 1915 - 17-ի շրջանին: Ասիկա շատ կարեւոր է: Քանի որ Թուրքիա կ'ընդունէր օտար Պետութեանց միջամտութիւնը, մարդասիրական կամ այլ պատճառներով, ուրեմն իրեն կը վերաբերի 1948-ի պայմանագրութիւնը: Լաւագոյն շրջանակը, հիմա Միացեալ - Նահանգներն են, որոնք պէտք է ձեռնարկեն պատասխանատուութիւններու, բայց նաեւ կարգ մը մեծ Պետութիւններ (Անգլիա, օրինակ, որու ներկայացուցիչը ըսած է ճիշդ է, Լօզան Հայերը մոռցանք, բայց պէտք է բան մը ընենք): Յետոյ կայ սահմանումը ցեղասպանութեան, պատասխանատուները պէտք է պատժուին (բայց բոլորն ալ մեռած են) յետոյ՝ հատուցումը:

Առաջարկն է՝ ճանչնալ ցեղասպանութիւնը: 1915 - 1917-ի բոլոր դէպքերը պէտք է ընդունուին որպէս ցեղասպանութիւն, Պայմանագրութեան բոլոր Պետութեանց եւ եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ (որ միակ միջազգային ընտրուած Խորհրդարանն է): Այսօրուան Թուրք կառավարութիւնը, եթէ նոյնիսկ պատասխանատուութեան «բաժնեկից» չէ, ժառանգորդն է, ուրեմն չի կրնար ուրանալ պատմութիւնը եւ պէտք է ճանչնայ ցեղասպանութիւնը:

Տեղեկագրի այս գլխաւոր կէտերու նշումէն զատ, Պ. Վանտէնմէօլպրուք պատասխանելով մեր միւս հարցումներուն, ճշդեց թէ ինք ալ «ազգայնական» (Ֆլաման) ըլլալով, բնական գտած է գրաղիլ Հայերով: Պատմութիւնը՝ Պատմութիւնն է եւ ոչ ոք կրնայ զայն ուրանալ:

Պարզ է, Թուրքեր շփման մէջ մտած են իրեն հետ: Մտահոգ են, բայց եւ այնպէս իր համոզումներուն մէջ, ոչինչ կրնար փոխուիլ: Հայկ. կազմակերպութիւններ ալ, բացի Սոլիտարիթէ - Ֆըրանքօ - Ամէնիէն (որ ի դէպ, չեշտենք մեր կողմէ թէ յամառ աշխատանք կը տանի այս ուղղութեամբ, Պրիւսէլ թէ Սթրազպուրկ, շփումներ ստեղծելով նաեւ զանազան հոսանքներու հետ), հանդիպումներ ունեցած են իրեն հետ:

Գալով յետագայ աշխատանքներուն, Թարգմանութենէն ետք, տեղեկագիրը վիճարանութեան պիտի դրուի քաղաքական յանձնախումբին մէջ (Մայիսին), հոն վերապահ եղողներն են, գլխաւորաբար գերման դեմոկրատ - քրիստոնեաները: Պիտի պատրաստուի վերջնական բանաձեւը, որ Խորհրդարանին լիակատար նիստին օրակարգին հարց կը դառնայ, շատ հաւանաբար, վերամուտէն ետք:

Շուրջ երկու ժամ տեւող մեր տեսակցութեան տպաւորութիւնն այն էր, թէ Ժաք Վանտէնմէօլպրուք լաւագոյն փաստաբան մըն է, այլեւս, իր տեղեկագիրը պաշտպանելու համար: Որքան ալ միայն բարոյական նշանակութիւն ունենայ, ցեղասպանութեան ճանաչման նման բանաձեւ մը, եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ, կարեւոր քայլ մըն է: Կասկած չկայ թէ դեռ բաւական աշխատանք պէտք է տարուի, դրական արդիւնքի մը յանգելու համար:

Ա. Մ.

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ. - Յիշատակ է Չարչարանաց եւ Խաչելութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը՝ 17-ին:

ՇԱԲԱԹ. - Ճրագալոյց Զատկի ժամերգութիւն՝ 16.30, ճրագալոյց՝ 17.30:

Կը պատարագէ՝

ԱՍՈՂԻԿ ԱԲՂՅ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Պատարագ՝ 10, ոտնլուայ՝ 16, խաւարում՝ 20:

ՈՒՐԲԱԹ. - Ժամերգութիւն եւ Թափօր՝ Թաղման՝ 17:

ՇԱԲԱԹ. - Ճրագալոյց՝ 17, պատարագ՝ 18:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ. - Թաղում, ժամը 17:

ՇԱԲԱԹ. - Ժամերգութիւն՝ 16.30, ճրագալոյց՝ 17.30:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ. - Թաղում, ժամը՝ 17:

ՇԱԲԱԹ. - Խթման օր 16, պատարագ՝ 17.30-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՈՒՐԲԱԹ. - Թաղում, ժամը՝ 17:

ՇԱԲԱԹ. - Ժամը 16.30 ընթերցում, ժամը 17.30 պատարագ նախատօնակ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՈՒՐԲԱԹ. - Թափօր Թաղման 17 - 19.30:

ՇԱԲԱԹ. - Ընթերցում՝ 17 - 19.30:

Կը պատարագէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆ

Ընթերցուածները կը կարդան հայկ. դպրոցի աշակերտները:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՈՒՐԲԱԹ. - Թաղում՝ 16.30, պատարագ՝ 17.30:

ՇԱԲԱԹ. - Ժամերգութիւն՝ 16.30, պատարագ՝ 17.30:

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՈՒՐԲԱԹ. - Թաղում ժամը՝ 17, Թափօր՝ 18.30:

ՇԱԲԱԹ. - Ճրագալոյց՝ 17, ընթերցուած՝ 18, պատարագ՝ 18.30:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՈՒՐԲԱԹ. - Թաղում, ժամը՝ 18.30:

ՇԱԲԱԹ. - Ընթերցում եւ պատարագ՝ ժամը 17:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ՈՒՐԲԱԹ. - Թաղում, ժամը՝ 17.30:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ՈՒՐԲԱԹ. - Ժամերգութիւն եւ Թաղման Թափօր՝ 17:

ՇԱԲԱԹ. - Ընթերցուածք 17.30, պատարագ՝ 18.30:

ՊՈՒԼՎ. ՕՍՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՈՒՐԲԱԹ. - Թաղման կարգ՝ 17:

ՇԱԲԱԹ. - Ժամերգութիւն՝ 17:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ. - Թաղման կարգ՝ 17-ին:

ՇԱԲԱԹ. - Ժամերգութիւն՝ 16, ընթերցուածք՝ 16.30, պատարագ՝ 17:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ. - Թաղում, ժամը՝ 18-ին:

ՇԱԲԱԹ. - Ճրագալոյց՝ 16.30:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Ապրիլ 6-ին, կէս օրէ վերջ ժամը 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԻՎԻԷ. - Պ. Պարգեւ Քերոյեան 200 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Սերոբ Աղճայեան 150 Ֆ.:

LOUE
AIX-LES-BAINS
POUR CURE
Studio 2 pers., tout confort, plein centre — face aux thermes, 4ème étage, asc. — vue panoramique — prix raisonnables selon mois.
Libre dès Avril.
Ecrire : Mr. Geroudet
7, av. France — AIX-les-BAINS 73100
ou téléphoner après 20h : (79)35-44-32

le Voyage
en HOLLANDE
organisé par
la CROIX BLEUE section de LYON
est reporté en raison du mauvais temps et aura lieu :
du 18 au 25 mai
Limite des inscriptions : **30 avril**
Pour tous renseignements :
Tél: 888 - 92 - 51 / 854 - 22 - 93 (après 20h30)

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ծանօթ է, Մայր հայրենիքը, կարելիութիւնը կ'ընծայէ ամէն տարի սփիւռքահայ ուսանողներուն շարունակել եւ կատարելագործել իրենց բարձրագոյն ուսումը Երեւանի համալսարաններուն մէջ:

Այս ուղղութեամբ ֆրանսահայ գաղութի համար նախատեսուած է, երեք ուսանողներու ընդունելութիւնը յառաջիկայ 1985 - 1986 ուսումնական տարուան համար:

Թեկնածուները, պատճառաբանեալ նամակ մը ու վկայականներու լուսապատճէնները կրնան ուղարկել Միութեանս կեդրոնը. -

UCFAF: 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e
ամէնէն ուշը՝ Ապրիլ 10:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԽԱՉ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ոտնլուայ ժամը 17.30, պատարագ՝ 18, խաւարում՝ 20.30:

ՈՒՐԲԱԹ. - Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ ընթերցում՝ 18-ին:

×

ՍԷՆ - ՇԱՄՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ. - Ոտնլուայ 16-ին, խաւարում՝ 20-ին:

×

ՎԻԷՆ

ՍԷՆ - ԹԷՈՏՈՐ ՄԱՏՈՒՌԸ

ՇԱԲԱԹ. - Ժամը 18-ին, կը պատարագէ. - ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ:

ՉՈՐՍ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ
ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ
ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
Մանկանց Բոյնին մէջ
Մայիս՝ 16, 17, 18 եւ 19
Départ de l'autocar :
Mairie de Clamart à 8h15
Eglise Arménienne d'Issy-les-Mlx. à 8h30
Gare Saint Lazare, Rue de Rome à 9h
Աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքառով պտոյտներ, հաւանաբար մինչեւ՝ ՄՈՆ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ:
Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել. -
985 - 36 53 կամ՝ 736 - 31 88
Participation aux frais :
Voyage, séjour de 4 jours en pension complète et excursions — **390 Frs. seulement**
— Réduction pour les enfants —

CENTRE DE VACANCES
de la
CROIX ROUGE ARMENIENNE
à Sainte-Honorine-des-Pertes
(Calvados)
à 700 m. de la mer
Baignade surveillée
Pour les enfants de 6 - 13 ans
Du 3 au 31 Juillet
Pour tous renseignements :
Tél : 985-36-53 ou (16/31) 21-77-63

VERITABLE ARTISAN-TAILLEUR
TISSUS : DORMEUIL, SCABAL, ETC...
ATAMIAN & fils
16, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
Métro : Chaussée d'Antin
TEL : 770 - 52 - 88

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)
TOUS LES SOIRS
AMBIANCE GRECQUE ET ARMENIENNE AVEC ORCHESTRE
GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...
—Réservation : 321 - 89 - 60—
Parking assuré
Fermé le Lundi

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
4
JEUDI
4 AVRIL
1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.935 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.935

ՄԱՀ ԳՐԻԳՈՐ ՇԻԼԹԵԱՆԻ

Հռոմի մէջ, Երկուշաբթի օր մեռած է միջազգային համբաւի տիրացած նկարիչը՝ Գրիգոր Շիլթեան։ Ծնած 1899-ին, Պոլսոյ, դասական ուսումը կատարելէ ետք Մոսկուա, սկիզբէն մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է նկարչութեան հանդէպ, գլխաւորաբար ապակայապաշտութեան եւ խորանարդապաշտութեան ազդեցութիւնը կրելով։ 1919-ին կանցնի Վիեննա, ուր կը յաճախէ Գեղարուեստից վարժարանը, ապա՝ Պերլին, յետոյ Փարիզէն անցնելէ ետք, վերջնապէս կը հաստատուէր Իտալիա։ Աշխատանոցներ բացած է Հռոմ, Վենետիկ եւ Միլանօ, բայց իր նախընտրած բնակավայրը կը մնար յաւիտենական քաղաքը։

Շիլթեան բազմաթիւ ցուցահանդէսներ տուած է աշխարհի ամէն կողմը, նաեւ անշուշտ Փարիզ, ուր իր մէկ ցուցահանդէսին առթիւ ալ (Trompe - L'Œil) «Յառաջ» տեսակցութիւն մը հրատարակած է իրեն հետ։

Ինք է նաեւ հեղինակը Էջմիածնի Մայր Տաճարին խորանի նկարին եւ իտալական եկեղեցիներու համար ալ պատրաստած է բազմաթիւ նկարներ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր Չորեքշաբթի, Ապրիլ 3ին, Հռոմի Սանթա - Մարիա ին Թրասթեվէրէ Եկեղեցւոյ մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, Ֆրանսացի երկրորդ պատանդ մըն ալ ազատ արձակուած է։ Այս անգամ Տրիպոլիսի մշակութային կեդրոնին տնօրէնն է, որու տասնեօրեայ առեւանգման ողիսականը, ոստիկանական ժամանց վէպի մը կրնայ վերածուիլ։ Երկու Ֆրանսացի դեռ պատանդ կը մնային, Չորեքշաբթի։

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ մէջ (Քանատա) Երկուշաբթի ամբողջ օրը, հազարաւոր ոստիկաններ, ապահովութեան սպասարկութեանց պաշտօնեաներ եւ շուներ շրջած են փապուղիին եւ հանրակառքերուն մէջ, երբեւ հետեւանք Հայ գաղտնի բանակի (ԱՍԱԼԱ) մէկ սպառնալիքին, ըստ որուն որոշ ժամու մը ռումբ մը պիտի պայթէր։ Պայթումին նշանակուած ժամէն ետք ալ, ոստիկանութիւնը բան մը չէր գտած։

ՊՐԱԶԻԼԻ նախագահը, որ դեռ չէ կրցած իր նախագահութիւնը կատարել, չորրորդ անգամ ըլլալով վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուեցաւ։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԸ Մարսէյլը պիտի սորվին աւելի ետք։ Ժ. Փ. Շըվէնըմանի համար ֆրանսական փառերգը՝ «Հանրապետութեան եւ հայրենիքին խորհրդանիշն է եւ անհրաժեշտ տարրն է քաղաքացիին կազմաւորման համար»։

ՀԱՐՎԱՐՏԻ համալսարանը մերժեր է տոքթոր Օճուրիս - Քառւզաի տիտղոսը շնորհել Թուրքիոյ վարչապետին, Միացեալ - Նահանգներ իր այցելութեան առթիւ։ Այս առընչութեամբ Թուրքիա, իր դեսպանատան միջոցաւ մասնաւոր դիմում կատարած էր, բայց համալսարանի տեսչութիւնը պատասխանած է թէ՝ ոչ մէկ պատճառ կը տեսնէ նման տիտղոսով մը պատուելու խօզալը։

ՊՈԼՍԷՆ ետք, ուր 1980-էն ի վեր առաջին ցոյցն է որ տեղի կ'ունենար (զարմանալու բան չկար, քանի Պուլկարներուն դէմ էր եւ իշխանութեան օրհնութեամբ կ'ըլլար), Եւրոպայի այլ երկիրներու մէջ ալ բազմաթիւ ցոյցեր եղան ի պաշտպանութիւն Պուլկարիոյ Թուրքերուն։ Ըստ ամերիկեան աղբիւրներու բազմահարիւր Թուրքեր մեռած եւ վիրաւորուած են վերջերս, Պուլկարիա։

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 26 / ԱՊՐԻԼ 1)

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՓԱՌԱՏՕՆ

Իջեւանի մէջ գեղեցիկ աւանդութիւն դարձած է մայրենի լեզուի մաքրութեան համար հանդէսներու կազմակերպումը։ Մայրենի լեզուով ճիշդ ու մաքուր արտայայտուիլը մարդուն միայն մշակութային ու կրթական աստիճանի արտայայտութիւնը չէ. ան նաեւ հայրենասիրութիւն է, սէր ու երկիւղածութիւն հազարամեակներու բովէն անցած, բազում արհաւիրքներու եւ փորձութիւններու ենթարկուած, բայց միշտ աւելի հարստացած ու բիւրեղացած մայրենի լեզուի, զայն ծնող ժողովուրդին հանդէպ։ Ժողովրդական կրթութեան շրջանային բաժինը՝ ուսումնական տարեշրջանը սկսելէ առաջ, բոլոր ուսուցիչներուն, անկախ անոնց դասաւանդած նիւթերէն, կուտայ յատուկ առաջադրանք մը՝ միշտ ապահովել մայրենի լեզուի լաւ իմացումը, հայերէնի ուսուցման բարձր որակը եւ դասին արդիւնաւէտութիւնը։ Կը պահանջուի ըլլալ այնպէս, որ իւրաքանչիւր աշակերտ խօսի գրական հայերէնով՝ զերծ բարբառներէ ու օտարաբանութենէ, (*) հանդէս բերելով ստեղծագործական մօտեցում։ Մայրենի լեզուի ուսուցման իրենց ծառայութիւնը կը ցուցաբերեն բոլոր նիւթերու դասատուները, առարկայական մեթոտական միաւորումները, աշակերտական կոմիտէները եւ կոմերիտ կազմակերպութիւնները։ Առաջին օրինակը կուտան ուսուցիչները, որոնք դպրոցին մէջ, ընտանեկան յարկէն ներս թէ այլուր, խօսելով միայն գրական հայերէն։

Դպրոցներու մէջ, յատկապէս նախակրթարաններու, մեծ ուշադրութիւն կը դարձուի գեղեցիկ ձեռագրին՝ գեղագրութեան։ Կը ցուցադրուին լաւ ձեռագիր ունեցող աշակերտներու տետրակները։ Դպրոցներու մէջ փակցուած են այսպիսի ազդակներ՝ «Հայոց լեզուն հոգեւոր տաճար է. այնտեղ անթոյլատրելի են թափթփածութիւնը, փնթիութիւնը, անճաշակութիւնը»։ Յաճախ լոյս կ'ընծայուին հայերէնին նուիրուած պատի թերթեր, կը կազմուին ալպոմներ։ «Պատանի բանաւէր» խորագրով վահանակներու վրայ կը ներկայացուին աշխարհի հռչակաւոր լեզուաբաններու խօսքերը Հայոց լեզուի մասին։

Իջեւանի շրջանի ժողովրդական կրթութեան բաժնի յատուկ յանձնախումբը, ուսումնասիրելով դպրոցներու մէջ տարուած աշխատանքը, կազմակերպած է յատուկ ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են աշակերտներու շուրջ 500 աշխատանքներ։ Տեղի ունեցած է փառատօն մը՝ ճոխ յայտագրով։

(*) «ՅԱՌԱՋ». - Իջեւանի այս հացէն արդեօք կարելի չէ՞ տալ Հ. Էտոյեանի...

×

ԱՆԱՀԻՏ ԱՆԱՆԵԱՆ ԲՈՒԾԱԾ Է ԼՈԼԻԿԻ 15-ՐԴ ՏԵՍԱԿ ՄԸ

Անահիտ Անանեանի բուծած լոլիկի նոր տեսակը, զոր «Նուէր» կոչած է, յաջողութեամբ կը մշակուի Արարատեան դաշտին մէջ։ Մասնագէտներու կարծիքով «Նուէր»ը բերքատուութեան մէջ նոր մրցանիշ մը հաստատած է՝ մէկ հեկտարէն աւելի քան հարիւր թոն լոլիկ արտադրելով։ Նոր լոլիկը կը տոկայ եղանակին ամէն տեսակ քմայքներու։ Հիւթեղ է, մեծ, մսոտ եւ դիւրին է հեռու տեղեր փոխադրելը։ «Նուէր»ը Անահիտ Անանեանի բուծած լոլիկներու 15-րդ տեսակն է։ 84 տարեկան այս ծերունին աւելի քան 60 տարի է կը զբաղի գիւղատնտեսութեամբ եւ իր բուծած լոլիկի առաջին տեսակը՝ «Անահիտ», մինչեւ այսօր ալ կը գտնուի արտադրութեան մէջ։ «Սովորական» եւ «Մասիս» կոչուած լոլիկի տեսակները գնահատուած են միջազգային ցուցահանդէսներու մետալներով։ Ան կը նկատուի Հայաստանի բանջարաբուծութեան հիմնադիրը։ Իր բուծած լոլիկի տեսակները կը մշակուին նաեւ Պուլկարիա, Հունգարիա, Ռումանիա եւ այլ երկիրներ։ Անահիտ Անանեանի շնորհուած է «Աշխատանքի հերոս» կոչումը։ Իր գիտական աշխատութիւնները կը հրատարակուին շատ մը լեզուներով։ Վերջերս լոյս տեսած է իր յուշերու հատորը՝ «Գիտութեան նուիրուած կեանք» խորագրով։

×

ԼԵՒՈՆ ԹՈՔՄԱՋԵԱՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՌԱՎԵՆԱՅԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Հայաստանի ծանօթ նկարիչներէն Լեւոն Թոքմաջեան հրաւիրուած է Ռավեննա (Իտալիա), մասնակցելու համար քանդակագործներու 7-րդ միջազգային փառատօնին, որ նուիրուած է Տանթէի։ Հայ արուեստագէտը ներկայացուցած է ճերմակ մարմարէ կերտած իր մէկ գործը՝ «Բանաստեղծի տառապանքները»։

×

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՍՊԱՐՏԱԿ» ...

Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ, Մարտ 31-ին, 25 հազար մարզասէրներու ներկայութեան տեղի ունեցաւ «Արարատ»ի հանդիպումը Մոսկուայի «Սպարտակ»ի հետ։ Երեւանցիները քիչ մը զգուշութեամբ սկսելէ ետք խաղը անցած են գրոհի եւ կազմակերպած բազմաթիւ գործողութիւններ։ Խորէն Յովհաննիսեանի բացակայութեան խումբին պատասխանատուութիւնը յանձնուած է Սահակեանի։ Մխիթարեան - Սահակեան - Բոստանջեան երրեակի գործողութիւնները ստիպած են Մոսկուացիները քաշուելու իրենց պաշտպանութեան գիծերը։ «Սպարտակ»ի բերդը ստոյգ վտանգներէ փրկած է բերդապահ Դասաեւ։ Հարկ է նշել, որ վտանգաւոր եղած են նաեւ Մոսկուացիներու հակագրոհները, սակայն «Արարատ»ի տղաքը անխոնջ պայքարով կրցած են անառիկ պահել իրենց բերդը։ Ինչպէս ծանօթ է, խաղը վերջ գտաւ առանց կոլ նշանակելու (0 - 0)։

ԵՒ
«ՖԱԿԷԼ» - «ԱՐԱՐԱՏ» ԽԱՂԸ (*)

Մարտ 17-ին, Վորոնէժի մէջ, 33 հազար մարզասէրներու ներկայութեան տեղի կ'ունենար տեղւոյն «Ֆակէլ»ի եւ «Արարատ»ի հանդիպումը։ Եղանակի աննպաստ պայմաններուն պատճառով կողմերը չեն կրցած իրենց ամբողջ կարողութիւններն ու ընդունակութիւնները ի գործ դնել։ Խաղը ընթացած է պայքարի բուռն մթնոլորտի մը մէջ եւ «Ֆակէլ»ի յաղթական կոլը նշանակած է Ռոժին՝ 15-րդ վայրկեանին։ Այս մրցումին բաւական սխալներ գործած են «Արարատ»ի տղոցմէ Աշոտ Խաչատրեան, Յովհաննէս Կիրակոսեան եւ բերդապահ Սուքիասեան։

(*) Խաղերուն արդիւնքները տուած էինք «Յառաջ», Մարտ 21-ի եւ Ապրիլ 2-ի թիւերով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՈԼԻԿԻ ԾՆՈՒՆԴ ՈՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՄԱՀ

Պոլսահայ բանաստեղծ մըն էր Հայկազուն Գալուստեան որուն անունը կը յիշուէր կարպիս Ճանճիկեաններու, Ա. Շաւարշներու խումբին հետ, որպէս առաջին ներկայացուցիչներէն պոլսահայ արդի բանաստեղծութեան, եթէ պէտք է, կամ կարելի որ մեր գրականութենէն ներս ալ զօրեն քարտէսներու սահմանագիծերը։ Հ. Գալուստեան բանաստեղծութեան երկու փոքր հատորներ հրատարակած էր Պոլիս «Բարիզի լամբարը» եւ «Գործիս նամբուն վրայ». յետոյ մեկնեցաւ Հայաստան ու հոն հաստատուեցաւ։

Չգրեց այլեւս. կամ եթէ գրեց, չհրատարակեց։ Հայաստանեան մամուլին մէջ չհանդիպեցանք իր ստորագրութեան։

Յետոյ, Մարտի վերջին օրերուն Փարիզ հասաւ իր մահուան լուրը, հեռաձայնով ստացուած։ Իր անցեալի ընկերներուն - Պոլիս - լուր տալ խորհուեցաւ, «անձնական նամակէ մը այսօր առինք լուրը» ըսին։

Հոս՝ Սփիւռքն է։ Երեւանէն հեռատիպ կը հասնի ու հայրենի մամուլի գրեթէ բոլոր թիւերը։ Ոչ մէկուն մէջ տող մը կար 1940-ական թուականներու մեր գրականութեան այս անունին, կամ գոնէ անոր մահուան մասին։

Մինչդեռ հեռատիպին մէջ կը գտնէինք միշտ Հայաստանի կեանքին պատկանող - ու չպատկանող - ամէնէն աննշան լուրեր անգամ. ինչպէս, օրինակ՝ նոյն ամիսը հասած հեռատիպ մը կ'աւետէր մեզի թէ «աշխատանքի հերոս», բանջարաբոյծ Ա. Անանեան բուծանած էր լոլիկի նոր տեսակ մը, որ հիւթեղ էր, մեծ, մսոտ...։ Լուրին մէջ տեղ տրուած էր նաեւ մասնագէտներու կարծիքին։

Արդեօ՞ք հեռատիպին տուն տուողներուն եւ մամուլի մարդոց համար լոլիկի տեսակ մըն ալ չէր արժեր Հայկազուն Գալուստեան՝ «Պոլսահայ» բանաստեղծը։

ԱՐՓԻ

ՀԱԿԱՌԱԿ 4-ԷՆ 6 ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎՃԻՌԻՆ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՀԱՅ ԵՐԵՔ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԵՆ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐԱԳԻՆՈՎ

Լոս Անճըլըսի մեր պաշտօնակից «Ասպարէզ»ի Մարտ 21-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ դատաւոր Մարիանա Ֆէյֆըր վերահաստատած է իր այն որոշումը, որով կ'արտօնէ Լոս Անճըլըսի հինգ հայ երիտասարդներուն՝ երաշխաւորագինով բանտէն դուրս մնալ, մինչեւ արձակուած վճիռներուն վերատեսութեան դատավարութիւնը։

Դատաւորը իր որոշումը կրկնած է Մարտ 13-ի եւ 15-ի դատական նիստերուն, նշելով թէ ինք կը հաւատայ, որ պաշտպանեալներուն դիմումը՝ վճիռը վերատեսութեան ենթարկելու, հարցեր կը ստեղծէ երաշխաւորագինով ազատ մնալու, նոր բարեփոխուած օրէնքի յօդուածներուն համար։ Ան աւելցուցած է, թէ չի խորհիր որ դատապարտեալները կ'օգտագործեն վերաքննութեան դիմումը, իրենց դէմ տրուած բանտարկութեան վճիռին գործադրութիւնը ուշացնելու համար, այսինքն՝ ժամանակ շահելու։

Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը դատարանին առաջարկած է չեղեալ նկատել դատաւորին վերոյիշեալ որոշումը, սակայն Վերատեսութեան Ատեանը դեռ չէ պատասխանած այս պահանջին։

«ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»էն ետք

Երբ դէմ յանդիման գտնուինք բացառական տիպարի մը հետ, բնական հակազդեցութեամբ կը դառնանք հակառակորդ: Կը սկսինք թուել թերութիւնները, մատնանշել գինք յատկանշող ախտերը եւ բառերու ու նախադասութիւններու տրամադրած բովանդակ ուժով փետտել փետուրները, առանց մտահոգուելու դրական կողմերով, եթէ ունի, եւ կը սոնքանք հիւանդը բուժելու աշխատանք մը կատարած ըլլալու հաւատքով:

Բայց նոյն համարձակութիւնը կը պակսի, երբեմն, երբ հանդիպինք բացառութիւն կազմող անհատներու, որոնք իրենց համեստ նկարագրով, զարդացման մակարդակով, իմացական զօրութեամբ կ'իշխեն ժամանակին ու միջավայրին, մեր զգացումները յայտնելու դժուարութեան կը մատնուինք: Որովհետեւ տարակուսանքը կը գրաւէ մեր սրտերը: Պիտի կրնա՞նք հարազատութեամբ ներկայացնել անոնց մտքերը: Չե՞նք խեղաթիւրեր, արդեօք, անոնց հետապնդած նպատակները: Մեր խանդավառութիւնը, գուցէ, չանցնի՞ր գնահատութեան սահմանը:

Եթէ վարանում չենք ունեցած առաջին պարագային, ինչո՞ւ կը վարանինք այս վերջին պարագային:

Անզօրութեան փա՞ստ մըն է արդեօք:

×

Նկարիչի դեղեցիկ պաստառին հիացող կախարդուածի նման, հակած եմ «Պաղտասար Աղբար»ի 1985-ի յայտագրին առք եւ բովանդակութիւն տուող Մհեր Մկրտչեանի եւ Թամարի ժպիտով ու խոհականութեամբ խառն դիմանկարներուն: Մագնիսացած՝ աչքերս չեն բաժնուիր Մհերի նայուածքէն: Չեմ գիտեր, կարծող ի՛նչ զօրութիւն կայ անոր մէջ: Միայն համակրանք եւ քաղցրութիւն տարածող չէ այդ նկարը:

Մեզի հետ էր ան եւ վերադարձաւ երկիր, բայց յիշատակ մը չէ՛. մեր առօրեային կապուած՝ այսօ՛ր է տակաւին, բոլոր մեծ արուեստագէտներու նման, որ ներկա՛յ են միշտ իրենց պաստառներով, սոնաթներով, սենֆոնիներով, կերպարները կենդացնող արուեստի ուժով: Անոնք՝ բացմած իրենց գենիթին, մեր տեսողութեան առջեւ են միշտ, իշխանօրէն հաստատուած մեր սրտերու մէջ: Կ'ապրին հորիզոնէ հորիզոն, երկրէ երկիր՝ իբրեւ երէկ, իբրեւ ներկայ, իբրեւ ապագայ:

Մկրտչեան կ'ապրի ժապաւէններու վրայ, յայտագրերու մէջ, Սունդուկեանի թէ Փարիզի բեմերուն վրայ, իր եռեւէն վազող հանդիսականներու հոգիներուն մէջ:

×

Հանդարտ ու համեստ, Մհեր Մկրտչեան մեր դիմացն էր երէկ. նոյն սեղանի շուրջ: Ժուժկալ՝ խօսակցութեան մէջ: Եթէ հարցումները չպարտաւորէին զինք, հաւանաբար, պիտի չիմանայինք նոյնիսկ, որ Սունդուկեան Թատրոնը ի՛ր խնամքին յանձնուած, իրմով ղեկավարուող, իրմո՛վ արժէքաւորուող հաստատութիւն է: Շատախօս մը չէր: Իր արտայայտութեան եղանակը, ինքզինք բացատրելու լաւագոյն միջոցը արուեստն էր:

Արդարեւ, ժուժկալութիւնը վերածուեցաւ Զանդուի շառաչին, երբ Ֆրանսացի դերասաններու վարպետութեամբ, եթէ ոչ աւելի ուժեղ, առանձին Սիրանօ կը խաղար՝ լսակեացը դարձնելով ըմբոստ հոգիի, բեմի տիտանի:

Իր աչքերը սքանչացումի կայծեր կ'արձակէին երբ կ'արտասանէր եւ շրթները՝ դեղգեղանքի կը վերածէին Արման Կոթիկեանի անունը:

Այդ նոյն Մհերը չէ՞ր միթէ, երբ կեանքի կը կոչէր Յ. Պարոնեանը եւ Պաղտասար Աղբարի ձեռքէն բռնած, կը պտտցնէր զայն Մարսէյլէն Փարիզ, մեզ յիշեցնելով Վ. Փափազեանի, Ա. Շահխաթունիի, Ա. Կոթիկեանի, Տ. Նշանեանի,

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱՅՐԵՐ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐ

—×—

Է.

Հայր մը իրաւունք ունի՞ ժխտելու իր զաւակը: Զունի պիտի պատասխանենք անշուշտ: Որքան ալ անհնազանդ ու ապերախտ դուրս գայ զաւակը, որքան ալ անարժան ու անհարազատ դառնայ իր ծնողքին նկատմամբ, ծնողքը իրաւունք չունի ուրանալու զայն:

- Դուն իմ զաւակս չես այլեւս: Կը մերժեմ քեզ որպէս զաւակ ընդունիլ: Քեզ ժառանգազուրկ կ'ընեմ:

Դժբախտ ծնողքներ կան, որոնք քար կոխելով իրենց սրտին, այսպէս կը գոչեն իրենց այդ անարժան զաւակներուն երեսին: Բայց ես կ'ըսեմ որ եթէ տասն անգամ ալ անիծեն իրենց բախտն ու իրենց զաւակը, զաւակը չի դադրիր իրենց զաւակը ըլլալէ: Ստիպուած են մինչեւ վերջ տանիլ հայրութեան կամ մայրութեան ծանր լուծը, հակառակ ամէն բանի, նորէն ալ ստիպուած են աշխատիլ փրկելու իրենց զաւակը, զայն դէպի ուղիղ ճամբայ բերելու:

Նոյնը զաւկին համար, իր ծնողքին նըկատմամբ:

Զկա՞ն հայրեր, կամ մայրեր, որոնք իրենց զաւկին չեն տուած այն ինչ որ բընութիւնը կը պահանջէր որ տային. սէր, գոհողութիւն, ամէն տեսակ օժանդակութիւն, հետաքրքրութիւն, եւ ամէն ինչ: Կան: Կան անարժան ծնողքներ, եսասէր, անտարբեր, անգութ, որոնք նիւթական ու բարոյական իրենց ամբողջ հարստութենէն տասնոց մը իսկ տալ չեն ուզեր իրենց զաւկին, զայն կը թողուն իր իսկ բախտին:

- Իբրեւ հայր ի՞նչ ըրիր որ ինծի: Զիս աշխարհ բերիր ու իմ բախտիս ձգեցիր: Ճկոյթ մատդ անգամ չշարժեցիր, որպէսզի լաւ պատրաստուիմ կեանքի փոթորիկներուն, որպէսզի ես ալ իմ բաժինս ստանամ աշխարհի երջանկութիւններէն: Դուն անարժան հայր մը եղար, ուրեմն չեմ ընդունիր քեզ որպէս հայր:

Այո, զաւակներ կան, որոնք այլ արցունք հոսեցնելով այսպէս կը գոչեն իրենց հօրը կամ ծնողքին երեսին: Բայց նորէն կ'ըսեմ որ անոնք իրաւունք չունին ժխտելու իրենց ծնողքը: Անոնք ստիպուած են մինչեւ վերջ տանիլ բարի, ներողամիտ ու գուրգուրոտ զաւակ մը ըլլալու ծանր լուծը: Հակառակ ամէն բանի, ստիպուած են կանգնիլ իրենց ծնողքին կողքին, անոնց սեւ կամ ճերմակ օրերուն:

×

Ցեղային կապն ալ ճիշդ այդպէս չէ՞: Մարդ մը կրնա՞յ ժխտել իր ցեղային պատկանելիութիւնը, կոնակ դարձնել անոր:

×

Այս հարցումը կը հարցնեմ ես ինծի, Ուրբաթ առաւօտ մը, Պրիւքէլի պանդոկիս ճաշարանին մէջ, նայելով զոյգի մը, որ ներս մտաւ:

Նախաճաշս նոր վերջացուցած եմ տակաւին եւ քիչ վերջ ճամբայ պիտի ելլեմ քաղաքին տեսարժան վայրերը պտըտելու համար: Այդ պահուն է որ ներս մտաւ զոյգը: Կինը չինացի անուշիկ մանկամարդուհի մըն է: Այրը, որ անշուշտ ամուսինն է, դեղին ցեղէն չէ: Թուխ, յաղթանդամ, հաստ պեխերով եւ խիտ մազերով, ան վստահ եմ եկած է Միջին - Արեւելքէն: Եգիպտացի մը, կամ Սուրիացի մը հաւանաբար, թերեւս ալ Պարսիկ: Վիզէն կախած է երախայի տոպրակ մը, որուն մէջ իրենց քանի մը ամսուան զաւակը կայ: Զաւակը չինացիի դէմք ունի: Մօրը քաշեր է:

Օդակայաններն ու պանդոկները ընդհանրապէս այն վայրերն են, ուր ամէնէն շատ կը տեսնուի ցեղերու եւ ազգերու խաչաձեւումը: Այս խաչաձեւումը երբեմն առժամեայ է. տարբեր աշխարհներէ ու անցեալներէ եկած մարդիկ պահ մը իրարու դիմաց կ'ելլեն, իրարու կը նային զարմանքով կամ հետաքրքրութեամբ, յետոյ իրարմէ կը բաժնուին ճիշդ այնպէս ինչպէս դէմ դիմաց եկած էին: Ուրիշներ ալ յաւէտ միասին կը տանին այդ խաչաձեւումը, որովհետեւ իրենց կեանքը միացուած են: Մէկզմէկու հանդիպած բլլալը ճակատագիր դարձուցած են այլեւս: Եւ կը նմանին մարդոց, որոնք օդակայանի մը մէջ յանկարծ սաւառնակ փոխած են եւ փոխանակ Արեւմուտք երթալու, բռնած են Արեւելքին ճամբան:

×

Դեռ կը շարունակեմ նայիլ Միջին - Արեւելքցի մարդուն կուրծքէն կախուած չինացի դէմքով երախային: Անհանդիստ եմ այդ տեսարանէն եւ գիտեմ թէ ինչու անհանդիստ եմ: Աչքերուս առջեւ կը բերեմ տարիքոտ Եգիպտացի մը կամ Սուրիացի մը, որ անշուշտ սա թուխ ու յաղթանդամ մարդուն հայրն է եւ որ օր մը տխրութեամբ ծունկին վրայ պիտի նստեցնէ չինացի դէմքով իր թոռը եւ պիտի ստիպուի զայն սիրել, հարց տալով միանգամայն թէ ի՞նչ պիտի պատասխանէ, ի՞նչպէս ինքզինք պիտի պաշտպանէ, երբ իբրեւ կոնը ազօթքի պիտի նստի իր պապերուն յիշատակին առջեւ:

Մէկ Զինացի աւելի կամ մէկ Եգիպտացի պակաս, ի՞նչ կը փոխուի որ երկրագունտին վրայ: Բան մը կը փոխուի՞:

Զեմ կրնար ընդունիլ որ չի փոխուիր:

Ռ. Հ.

×

Ա. Գմբէթեանի թատրոնները, երբ հայ բեմը կ'ապրէր արուեստի բարձրագոյն մակարդակ:

×

Եւրոպական յորդաշեղ մշակոյթի ճաճանչները կը շլացնեն մեր աչքերը: Կ'աղօտեն հայերէն տառերն ու լեզուն: Բարբառի կը վերածեն հայ գրականութիւնն ու գպրութիւնը: Խեղդակապի մէջ կ'առնուի հայկական արուեստը: Ֆրանսահայ դերասան կայ. հայ թատրոն չկայ: Ֆրանսահայ երաժիշտ կայ. հայկական քոնչերթօ չկայ: Ֆրանսահայ գրող կայ. հայ գրականութիւն չկայ: Հայերէն գիրք կայ. որակ չկայ:

Նշոյլի վերածուած է հայ արուեստը եւ մենք կը դեգերինք միականի տեսողութեամբ, ինքնագոհի մխիթարութեամբ:

Բարեբախտաբար, կա՛յ հայրենիքը, որ իր լուսարձակներով կ'ողողէ դէպի խորխորատ մօտեցող մեր քայլերը, կը հրահրէ մեր հոգիներու պլպլացող ճրագը: Տարին անգամ մը գարուն աւետող կռունկներու այցելութիւն չէ հայրենի արուեստագէտներու եւ մտաւորականներու այցը: Գրեթէ ամէն եղանակի, անոնք կուգան եւ ամիսներ կ'ապրին մեր մէջ, մեզի հետ: Քաղցր են անոնց ձայները. հմայիչ՝ երգն ու պարը. սնուցանող՝ արուեստն ու գիտութիւնը: Իւրաքանչիւր բառ՝ երկրէն պոկուած ցոլք ու ճառագայթ, երգի հիւսք եւ արուեստի ուիժ է: Նահանջի ճամբուն կանգնած՝ պատնէշ:

Ահա՛ թէ ինչո՛ւ, պաշտօնական թէ անպաշտօն այցելութիւններ, շնորհակալութեան եւ շնորհաւորութեան ողջոյններով կը դիմաւորուին մեր կողմէ եւ խանդավառ ծափերով բեռնաւորուած, Մկրտչեաններ կը վերադառնան հայրենիք:

Գեղամ - Սեւանով թէ Մհեր Մկրտչեանով Հայաստան կ'ապրի մեր մէջ. մենք կ'ապրինք՝ հայրենիքի մէջ:

Էջմիածին անգամ կ'արձագանգէ մեր հոգիներուն մէջ, իր Ընտրեալի «խաղաղութիւն ամենեցուն» ղօղանջներով՝ Ժան - Կուժոնի կամարներուն տակ:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

Darwin, tête de Turc

Թուրքիոյ Կրթական նախարարը արգիլեր է տարվինիզմի ուսուցումը դպրոցներու մէջ: Այս առթիւ, Փաքրիս Քարմոնսրամտօրէն կ'անդրադառնայ հարցին վերոյիշեալ խորագրին տակ, Քոթիտիէն Մարտ 28-ի թիւին մէջ:

×

Թուրքիոյ Կրթական նախարարը դըպրոցներու մէջ արգիլած է տարվինականութեան դասաւանդութիւնը: Վարժարաններու տնօրէններուն ուղղուած իր շրջաբերականին մէջ ան կը գրէ. «Նիւթապաշտ ու անապացուցուած այս տեսութիւնը պէտք չէ ներկայացուի որպէս բնութեան վճռական մէկ օրէնքը»: Նոր խաչակրութիւն մը յեղաշրջականութեան դէմ, որ տեսած է արդէն ուրիշներ եւս ի[…] մահուընէն՝ 103 տարիներէ ի վեր:

Անկասկած որ սա Զարլզ Տարվինի դայթակղութիւն սփռող մէկն է: Համարձակ նավարութի՞ւն. ինքն է: Անապացուցուածութի՞ւն՝ ի՛նքը: Ցեղապաշտութի՞ւն՝ ինքը դարձեալ: Խօժէնականութի՞ւն. ինքը միշտ: Հարիւր տարիէն աւելի է որ մեռած է ու թաղուած, եւ հակառակ ատոր իր փորձանք որ պատահի այս երկրագունդին, իր երեսին կը նետուի: Նոյնիսկ թմրեցուցիչը, նոյնիսկ պոռնկութիւն ան ներկայ է միշտ որեւէ պատճառով Ան՝ գիտական աշխարհին Ալ Գաբոնէ բնապաշտութեան Գարլոսը, այն՝ զոր կը տեսնենք ամէն տեղ, զոր կ'ամբաստանենք ամէն բանով եւ զոր միջամտող կը դարձնենք ամէն բանի Զարլզ Տարվինը, կապիկէն սերած, որ հպարտ է իր ծագումով:

Վերջինը՝ «Սեռերու ծագումը»ին հեղինակին դէմ բացուած դատերուն մէջ ուղղակի կը հասնի Թուրքիայէն: Պ. Տինչէրլէր կրթական նախարարը այն երկրին որ այնքան յարգալիր կեցուածք ունի մարդկային իրաւանց ու նաեւ կապիկներուն հանդէպ արգիլած է վարժարաններու մէջ տարվինականութեան ուսուցումը: «Նիւթապաշտ ու անապացուցուած տեսութիւն մը ... պարտադրանցութիւն որուն արդիւնքը կ'ըլլայ հաւատքը ձախողեցնել գիտութեան» կը հռչակէ դատաւորի մը շեշտով: Պ. Տինչէրլէր սիրեր կապիկներու ոչ մէկ տեսակը, ոչ մեր կապիկներէ սերած նախնիքը: Տինչէրլէր կը սիրէ միայն մարդիկը: Նախընտրաբար՝ մաքուր եւ կրթուած: Կ'ուզէ միակ գլուխ մը տեսնել, եւ եթէ կարելի ըլլայ Թուրքի գլուխ մը:

Ճիշդ է որ սեռերու գիտութիւնը կրցած հաշտ ընթացքի մէջ ըլլալ վարդապետութիւններու, եւ յատկապէս կրօնքի հետ: Երբ մեր առաջին մեծ հայրենի յայտնուեցաւ 1856-ին Տիւսէլտորֆի մօտ գիւղի մը մէջ, բաւական դժուարութիւն կրեց ինքզինքը ծանօթացնելու: «Ցաւագարի մը դիակն է այս» յայտարարեց մեծ փրոֆէսէօր մը: Ուրիշ մը ըսաւ թէ մեծ կոլ քոզաքի մը կը պատկանէր: Եւ երբ քանի մը տարի ետք 1891-ին Փիթէքան Թրոփը գտնուեցաւ, նոյն գիտնականները - կամ անոնց զաւակները - ըսին թէ այդ մնացորդները կը պատկանէին կապիկներու հին ցեղի մը, որ մեզ չէր հետաքրքրեր:

Պէտք է ըսել թէ այս յայտնաբերումները սրբապղծութիւն կը նկատուէին Հաստատել՝ ինչպէս կ'ընէր Տարվին 1844-էն սկսեալ (սակայն վախնալով գործակցութիւն յարուցանելէ իր տեսութիւնները հրատարակութեան պիտի տայ 15 տարի ետք միայն) թէ մարդը կը պատկանի կենդանիներու դասակարգին, թէ պարզապէս աւելի կատարեալ կազմուածքի տէր արարած մըն է, միւսներէն աւելի տոկուն, կը նշանակէ Աստուծոյ դերը ուրանալ ստեղծագործութեան մէջ: Գիտնականը կը դիմէ բազմաթիւ գործական միջոցներու, ջանալով խուսափիլ ուժգին հակազդեցութիւններէ: Ան կը թաքնուի էմպեդոկլի, Լուկրեթիոսի, Հոպսի կամ Պիւֆոնի նման գիտնականներու ետին. բոլորովին չանտեսուած «ծունկի կուգայ» ինչպէս ինքն իսկ կը խոստովանի, հանրային կարծիքին առջեւ: Իր յայտարարութիւնը սրբապղծութիւն էր եւ մինչեւ այսօր իսկ անքաւելի կը մնայ:

Որովհետեւ Տարվին ունի տակաւին ան[…]

ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՕ - («Յառաջ») - Մարտ 24, կէս օրէ ետք ժամը 4·30-ին Միլանոյի Սան Ֆետելէ մշակութային կեդրոնի գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահին մէջ, Իտալահայ Մշակութային Միութեան կազմակերպութեամբ՝ մշակութային - գեղարուեստական ճոխ յայտագրով նշուեցաւ Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակը:

Հանդիսութիւնը կը վայելէր հովանաւորութիւնը պատուակալ յանձնախումբի հետեւեալ անդամներուն. -

Հ. Բարսեղ Ջեփիճեան (ընդհանուր աբբահայր Մխիթարեան Միաբանութեան) Վենետիկ, Սարգիս քահանայ Սարգիսեան (հոգեւոր հովիւ Իտալիոյ Հայոց), ճան Գարլօ Պոլոնեէզի (լեզուագիտութեան դասախօս կաթողիկէ համալսարանի) Միլանօ, Ատրիանօ Ալփակօ Նովելլօ (ճարտարապետութեան դասախօս Փոլիթէքնիք վարժարանի) Միլանօ եւ տնօրէն հայ մշակոյթի վաւերագրումի եւ ուսումնասիրութեան կեդրոնին, Էրմաննօ Արսլան (տնօրէն Միլանոյի հնագիտական թանգարանին):

Սրահը լեցուն էր աւելի քան չորս հարիւր հայ եւ իտալացի մշակութասէր ժողովուրդով՝ Իտալիոյ զանազան քաղաքներէն:

Հ. Ներսէս վրդ. Տէր - Ներսէսեան կը ներկայացնէր Վենետիկի Մխիթարեան - Միաբանութեան ընդհանուր Աթոռակալ՝ Հ. Բարսեղ վրդ. Ջեփիճեանը: Ներկայ էին նաեւ Միլանոյի Արքեպիսկոպոսարանի Գերապայծառներ, Մխիթարեան հայրեր, եւ քոյր յարանուանութիւններու հոգեւոր հովիւներ:

Հանդիսավար Յակոբիկ Մանուկեան իտալերէն լեզուով հակիրճ ներածականով մը յայտագրին բացումը կատարելէ յետոյ բեմ հրաւիրեց համայնքի հոգեւոր հովիւ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեանը՝ կարդալու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Առաջինի հետեւեալ հեռագիրը ուղղուած Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան:

«Սուրբ Էջմիածնից օրհնութիւն նահատակ բանաստեղծ՝ Վարուժանի յիշատակին եւ նրա անկորնչելի վաստակին: Սրտանց ողջունում ենք հանդիսութիւնը նուիրուած մեծ քերթողի կեանքին ու գործին: Մեր գնահատանքը ձեզ եւ մաղթանքը որ միշտ նոյն հայաշունչ եռանդով շարունակէք վառ պահել ձեր տիեզերքին լոյսը հայ հոգիին եւ մշակոյթին»:

Այնուհետեւ Կոմիտասի «Ով Մեծասքանչ դու լեզու» խմբերգի ունկնդրութեամբ ներկաները պաստառին վրայ դիտեցին Դանիէլ Վարուժանի մեծադիր նկարը, Անիի Կաթողիկէն, Հոռոմի եկեղեցին եւ այլ կիսաքանդ եկեղեցիներու գունաւոր լուսապատկերներ:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Փատովայի համալսարանի գրականութեան դասախօս՝ Անտոնիա Արսլան Վերոնեզէ, որ իտալերէն լեզուով սեղմ գիծերու մէջ ներկայացուց «Վարուժան եւ իր բանաստեղծութիւնը համեւրոպայի ծիրին մէջ» նիւթը, գրականութեան մասնագէտի յատուկ լուրջ մօտեցումով:

Այնուհետեւ Մարիլու Զարմանեան գեղեցիկ առոգանութեամբ եւ նուրբ ճաշակով իտալերէն լեզուով արտասանեց Վարուժանի «Կարմիր հողը» որմէ յետոյ շնորհալի արտասանող Արմէն Տիլանեանի հետ հայերէն - իտալերէն կատարեցին «Անիի աւերակներուն մէջ» քերթուածը, լուսապատկերային ցուցադրութեամբ եւ երաժշտական խորքով, համադրութեամբ Բամպուկեանի:

Մարիլու Զարմանեանի կողմէ «Գարնան անձրեւ»ի իտալերէն եւ Արմէն Տիլանեանի հայերէն «Ցան» բանաստեղծութիւններու արտասանութեամբ վերջ գտաւ նահատակ քերթողի ստեղծագործութիւններուն կատարման մասը:

Հանդիսավարը յետոյ բեմ հրաւիրեց Վենետիկի Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի տեսուչ՝ Հ. Լեւոն Վրդ. Զէքիեանը բանախօսելու «Դանիէլ Վարուժան՝ Պատմութիւն եւ դիւցազնավէպ» նիւթին շուրջ: Բանախօսը նախ իտալերէն եւ ապա հայերէն ճարտար ոճով մը ներկայացուց Վարուժան բանաստեղծը եւ մարդը իր ապրումներով, երազներով եւ յեղափոխական ձգտումներով: Մարիլու Զարմանեան բանախօսութեան ընթացքին կարդաց Հ. Լեւոն վարդապետին կողմէ թարգմանուած Վարուժանի քերթուածներէն որոշ հատուածներ:

Հանդիսականները բուռն ծափերով ողջունեցին զոյգ բանախօսներուն եւ արտասանողներուն ներկայացուցած նիւթերը՝ որոնց ընդմէջէն կը մարմնանար իսկական կերպարը նահատակ մեծադոյն բանաստեղծին եւ սիրտը զինք ծնող ժողովուրդին:

Կարճ ընդմիջումէն ետք յայտագրի գուտ գեղարուեստական բաժինը սկսաւ Մարսէյլի երաժշտանոցի դասախօս շնորհալի երիտասարդ դաշնակահարուհի Մարի Առաքելեանի կողմէ կատարուած Ա. Խաչատրեանի «Թոքքաթա»ով: Յաջորդաբար ան բարձր զգացողութեամբ եւ զմայլելի ճկունութեամբ կատարեց Ա. Բաբաջանեանի «Վաղարշապատի պարը» եւ «Էլէկիա»ն խլելով բուռն ծափեր:

Այնուհետեւ բեմ բարձրացաւ Երեւանի օփերայի մենակատար միջազգային մրցոյթի դափնեկիր շնորհալի երիտասարդ երգչուհի՝ Սուսաննա Մարտիրոսեանը, որ Մարի Առաքելեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ նուրբ ճաշակով ու թաւշային զգայնութեամբ կատարեց Կոմիտասի «Շողեր ջան»ը, «Կանչէ կռունկ»ը, Բ. Կանաչեանի՝ «Օրօր»ը, Գ. Չթչեանի՝ «Մոլորուել եմ»ը եւ Ճ. Վերտիի «Գաւալերիա Ռուսթիքանա» օփերայէն արիա մը: Վերջաւորութեան ան երգեց «Տըլէ-Եաման»ը արժանանալով երկարատեւ ծափերու: Ներկայիս Սուսաննա Մարտիրոսեան իր երգարուեստը կը կատարելագործէ Միլանոյի հռչակաւոր Լա Սքալա օփերայի դպրոցին մէջ համբաւաւոր երգչուհի՝ Ճուլիէթթա Սիմիոնաթոյի ղեկավարութեան տակ:

Հանդիսութեան գեղարուեստական բաժինը իր գագաթնակէտին հասաւ միջազգային մրցոյթներու դափնեկիր, Մարսէյլի երաժշտանոցի դասախօս, տաղանդաւոր ջութակահար Ժան Տէր - Մերկերեանի ելոյթով, դաշնակի ընկերակցութեամբ Մարի Առաքելեանի: Ան արուեստագէտի բարձր ճաշակով, նրբացած ճկունութեամբ վարպետօրէն մեկնաբանեց Կոմիտասի «Կռունկ»ը, «Ծիրանի ծառ»ը, Ա. Խաչատրեանի «Աղջկայ պար»ը Գայեանէ պալէն եւ եւրոպացի հեղինակներէ երկու կտորներ, արժանանալով երկարատեւ ծափերու:

Հանդիսութեան աւարտին, Յակոբիկ Մանուկեան շնորհակալութիւն յայտնեց Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան եւ ի մասնաւորի անոր վաստակաշատ ու անխոնջ նախագահ՝ Հրանդ Բամպուկեանին, որ նախաձեռնողը, կազմակերպողը եւ մղիչ ուժը հանդիսացաւ նահատակ մեծ բանաստեղծի ծննդեան հարիւրամեակը արժանի շուքով նշուելուն Միլանոյի մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

(*) «Յառաջ»ի Մարտ 25-ի թիւով (Ա. էջ) տուած էինք կարճ արձագանգ մը:

զինող թշնամիներ: Արարչականներ կը կոչուին անոնք: Անոնք են որ 1925-ին դատապարտել տուին ուսուցիչ մը որ իր աշակերտներուն կ'ուսուցանէր թէ մարդը սերած է կապիկէն: Եւ որոնք 1981-ին դատավարութեամբ մը կը յուսային Տարվինի անունը ջնջել դպրոցական դասագիրքերէն: Եւ անոնց մասին է որ կը մտածէր Նախագահ Ռեկըն, երբ կը յայտարարէր 1980 Յունիսին: «Լուրջ կասկածներ ունիմ յեղաշրջումի տեսութեան մասին: Պէտք է դպրոցներուն մէջ դասաւանդել արարչագործութեան աստուածաշնչական մեկնաբանութիւնը»: Պէտք է ըսել թէ նախագահը պատճառներ ունէր. երկու Ամերիկացիներէն մէկը կը հաւատայ սերած ըլլալ ուղղակի Ադամ Եւայէն:

Արդարեւ անոնք կը նմանին Ուորչէսթըրի նշանաւոր այն եպիսկոպոսին որ Տարվինի գործին հրատարակութենէն ետք կ'ըսէր. «Կապիկներէ՞ սերած ենք. յուսանք որ ճիշդ չէ այս: Սակայն եթէ ճիշդ է, աղօթենք որ չտարածուի»: Որուն պէտք է պատասխանել ընագէտ Փիէռ Թիւյլիէին հետ. «Հարցը այն չէ որ ո՛ւրկէ կու գանք, այլ ընտրելը՝ թէ ո՛ւր կ'ուզենք երթալ»:

Աւագ Շաբաթ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ

Առաւօտեան ժամերգութեան տրուած է կարգ խաչելութեան անունը: Սաղմոսներով, մարգարէական եւ առաքելական գիրքերու եւ աւետարաններու ընթերցումներով լեցուն ժամերգութիւն մըն է, որոնք կը պատմեն Յիսուսի չարչարանքին եւ խաչելութեան մասին:

Երեկոյեան թաղման կարգն է: Յովսէփ Արեմաթացին Պիղատոսէն կը խնդրէ, որ իրեն յանձնէ Քրիստոսի մարմինը: Կ'իջեցնէ խաչէն, կը պատանքէ զայն եւ կը զետեղէ ժայռի մը մէջ փորուած գերեզմանին մէջ եւ մեծ քար մը կը գլորէ մուտքին առջեւ:

«Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզօր, սուրբ եւ անմահ, որ թաղեցար վասն մեր, ողորմեա՛ մեզ»:

Արարողութիւնը կը յատկանշուի յուզիչ շարականներու երգեցողութեամբ: Տանր պահ եւ մթնոլորտ մը կը թեւածի եկեղեցիէն ներս: Սուրբ օր է:

Կարդանք, խորհրդածենք եւ մխիթարուինք.

«Աւելի լաւ է բարեգործութիւն ընելով չարչարուիլ, եթէ ատիկա Աստուծոյ կամքն է, քան չարագործութիւն ընելով: Որովհետեւ Քրիստոս մէկ անգամ մեռաւ մեր մեղքերուն համար, Արդարը անարդարին համար, որպէսզի մեզ Աստուծոյ մօտեցնէ, որ թէեւ մարմնով մեռաւ, բայց կենդանի է հոգիով» (Ա. Պետրոս Գ. 17 - 18):

×

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ - ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ

Աւագ Շաբաթ օրուան առաւօտեան ժամերգութիւնը եւ անով ստեղծուած մթնոլորտը կը պահէ նոյն տրամութիւնը, ինչ որ էր Աւագ Ուրբաթ: Շարականները կրկին կը պատմեն թաղման եւ յատկապէս այն յանդգնութեան եւ քաջութեան մասին Յովսէփ Արեմաթացիին, որ Պիղատոսէն հրաման ստացաւ թաղելու Յիսուսը:

Երեկոյեան ժամերգութիւնը սակայն նոր ոգի մը կը զգենու: Նախ կը կարդացուին Հին Կտակարանէն 12 ընթերցուածներ, ընդհանրապէս փոքր դպիրներու կողմէ: Այս հատուածները մարգարէական նախապատկերութիւններ են Քրիստոսի փրկագործ առաքելութեան մասին: Քրիստոս որպէս Աստուծոյ Գառը զոհուած էր մարդկութեան համար եւ այդ մահով բացած նոր ճամբայ մը՝ վերահաստատելու մարդը իր արժանապատուութեան մէջ եւ վերադարձնել տալու մարդուն ուղիղ եւ արդար ճամբան Աստուծոյ առաւել եւս մօտենալու:

Այս ժամերգութեան անմիջապէս կը հետեւի ճրագալոյցի պատարագը, ուր յաղթականօրէն կ'աւետարանուի Քրիստոսի մեծահրաշ Յարութիւնը:

«Քրիստոս յարութիւն առաւ մեռելոցն. մահով մահուան յաղթեց եւ իր յարութեամբ մեզի կեանք պարգեւեց: Յաւիտեան փա՛ռք անոր»:

×

ՍՈՒՐԲ ԶԱՏԻԿ - ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոնէութեան եւ քրիստոնեայ եկեղեցւոյ հիմնաքար հանդիսացող օրն է այսօր: Քրիստոնեային մեծագոյն տօնը: Մարդկութեան դարերու մտատանջութեան պատասխանը կը տրուի մեզի Քրիստոսի յարութեամբ: Մեզի՝ հաւատացեալներուս դիմաց կը բացուի կեանքը ապրելու եւ այդ կեանքը Քրիստոսի անձին օրինակով կերպաւորելու կարելիութիւնը: Անպատասխան չենք քալեր այլեւս: Մեր երթը ունի իր վախճանը հոն՝ ուրկէ սկսած էր: Աստուծոյ բարեգթութեամբ ստեղծուած ենք եւ Աստուծոյ գթասրտութեան կ'երթանք: Այլեւս կեանքը չենք ապրիր մահուան համար, այլ մահուան յաղթելու համար՝ Քրիստոսով սպառազինուած:

Շարականները եւ աղօթքները կը փառաբանեն այս նոր կեանքը - Քրիստոսի յարութիւնը: Միացնենք մեր ալ ձայնը եւ գոհաբանենք զԱստուած, ըսելով.

«Յարեաւ Քրիստոս ի մեռելոց.
ալէլուիա՛:
Եկայք ժողովուրդք երգեցէք Տեառն.
ալէլուիա՛:

Յարուցելոյն ի մեռելոց, ալէլուիա՛,
Որ զաշխարհս լուսաւորեաց.
ալէլուիա՛»:

Յաղթանակի օր:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Զ.

ՌԱԲԲԻ ՇԻՄՕՆԸ

Թողնելով տօնավաճառը, մենք շարունակեցինք մեր արշաւանքը դէպի Կայսրութեան հարաւարեւմտեան գաւառները: Մի ամսից յետոյ գտնւում էինք Ք. քաղաքում: Այստեղ քաւոր Պետրոսը ծանօթացաւ մի հրէայ սեղանաւորի հետ, որը, թանկագին իրեղէններ գրաւ առնելով, փող էր տոկոսով տալիս, ի հարկէ, խիստ ծանր տոկոսով:

Փոքր միջոցում քաւոր Պետրոսը կարողացաւ այնքան գրաւել հրէայի համակրութիւնը, որ նրանց յարաբերութիւնները, կարելի է ասել, բոլորովին բարեկամական էին: Բայց պէտք չէ մոռանալ որ քաւոր Պետրոսը իրան ձեւացրել էր նոյնպէս հրէայ, ոչ թէ հասարակ հրէայ, այլ մի գիտնական ռաբբի, որը Թօվրաթը եւ Թալմուդը անգիր գիտէր: Դրա մէջ կասկածել ոչ ոք կարող չէր. որովհետեւ նրա դէմքի գծագրութիւնը բաւական նման էր Իսրայէլի հալածուած որդիների տխրամած դէմքին: Բացի դրանից, նրան ծանօթ էին՝ ոչ միայն եբրայեցուց, այլ՝ զանազան ասիական ազգերի սովորութիւնները ու լեզուները: Քաւոր Պետրոսը իրան ներկայացրել էր որպէս Սպահանի եւ Համադանի հրէաների հովիւ:

Սեղանաւորը եկած էր այս քաղաքը բոլորովին աղքատ. մի բան, որ բերել էր նա իւր հետ, էր նրա հրէական անվաստակելի եռանդը. եւ հրէական խելքը, որ զօրաւոր է հանդիսանում աւելի մթին ճանապարհների մէջ...: Սկզբում նա ժամագործ եւ կնիքների փորագրող էր, բայց մի քանի տարուց յետոյ դառնում է բանկիր:

Սեղանաւորը որքան եւ ջերմեռանդ փողապաշտ էր, այնքան էլ մոլեռանդ մովսէսական էր: Արծաթի եւ Հին Կտակարանի պաշտամունքը նրա մօտ համահաւասար նշանակութիւն ունէին: Նրա պապերը Սինա լերան ստորոտում գուցէ չէին պաշտի Ահարոնի շինած հորթին, եթէ ոսկուց ձուլուած չլինէր:

Սեղանաւորը իւր հայրենական կրօնի նախանձախնդրութիւնն ունէր: Այդ էր պատճառը որ նա խիստ յարգանքով ընդունեց քաւոր Պետրոսին, որ յայտնուել էր նրա մօտ, որպէս նրա թշուառ ազգակիցների քահանայ, որոնք աղքատ, հալածուած, ապրում էին Պարսկաստանի հեռաւոր գաւառներում:

Ռաբբի Շիմօնի (այսպէս էր կոչում իրան քաւոր Պետրոսը) ցաւալի պատմութիւնները, արեւելքի հրէաների աննախանձելի դրութեան մասին, ոչ միայն գրաւեցին հարուստ սեղանաւորի սիրտը, այլ շարժեցին այն քաղաքում գտնուած բոլոր նշանաւոր հրէաների կարեկցութիւնը դէպի ուխտեալ աշխարհի հայրենազուրկ եւ տարագրուած որդիները:

Գլխաւորապէս սեղանաւորի յորդորանքով տեղային հրէաները մի նշանաւոր գումար հանգանակեցին ի նպաստ Սպահանի եւ Համադանի մէջ բնակւող եղբայրների, որոնց կողմից քաւոր Պետրոսը ներկայացել էր իբրեւ հոգեւոր նուիրակ:

(Շար. 78)

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Թիւթիւնճեան, Օր. Օր. Սանտրին եւ Թանիա Թիւթիւնճեան, Տիկին Մարի Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գալայճեան եւ ընտանիքան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօրաքրոջ, մեծ-հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ակօղայեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 2-ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Ապրիլ 5, ժամը 10·30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին, 4 Կոմիտաս փողոց, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ըստ ողբացեալին փափաքին, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Փոխան ծաղիկի նուէրները ընել Ալֆորվիլի Եկեղեցիին կամ Ս. Մեսրոպ կրթարանին:

ԱԻԱԳ ՇԱԲԱԹ եւ ԶԱՏԻԿ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ. - Ճրագալոյց Զատկի ժամերգութիւն՝ 16·30, ճրագալոյց՝ 17·30: Կը պատարագէ՝

ԱՍՈՂԻԿ ԱԲՂ. ԱՐԻՍՏԱԿԷՍԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ. - Զատիկ է: Յարութիւն տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Տօն է նաեւ Աւետման Սուրբ Աստուածածնի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·15ին: Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10·15-ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

Եկմալեանի քառաձայն պատարագը կ'երգէ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. - Յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ. - Ժամերգութիւն՝ 16·30, ճրագալոյց՝ 17·30:

ԿԻՐԱԿԻ. - Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին, պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. - Մեռելոց: Ժամերգութիւն՝ ժամը 9-ին, պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Յաւարտ պատարագի՝ հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԻԻԼ

ՇԱԲԱԹ. - Խթման օր 16, պատարագ՝ 17·30-ին:

ԿԻՐԱԿԻ. - Ժամերգութիւն 9-ին, պատարագ՝ 10·30-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. - Պատարագ՝ 10·30-ին: Հոգեհանգիստի արարողութիւն՝ 12-ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՇԱԲԱԹ. - Ժամը 16·30 ընթերցում, ժամը 17·30 պատարագ նախատօնակ:

ԿԻՐԱԿԻ. - Ժամերգութիւն ժամը 9-ին: Պատարագ եւ յաւուր պատշաճի քարոզ՝ ժամը 10·30-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.- Պատարագ ժամը 10ին: Յաւարտ պատարագի՝ հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ. - Ճրագալոյց՝ 17, պատարագ՝ 18:

ԿԻՐԱԿԻ. - Ժամերգութիւն՝ 9·30-ին: Պատարագ՝ 11-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. - Պատարագ՝ 10·45-ին: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ. - Ժամերգութիւն՝ 8:
Պատարագ՝ 9·40:
Պատարագիչ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ընթերցում Հայրապետական շնորհաւորանքի եւ քարոզ՝ ժամը 11·15-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. - Սկիզբ ժամերգութեան 8·30-ին, պատարագ՝ 10-ին:
Պատարագիչ՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Յ. Գ. - Գերեզման եւ Տունօրհնէքի համար կարելի է դիմել եկեղեցւոյս քարտուղարութեան եւ պահանջել հոգեւորական մը ըստ ժամադրութեան:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԿԻՐԱԿԻ. - Ժամերգութիւն՝ 9: Հանդիսաւոր պատարագ՝ 10·30:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. - Ժամերգութիւն՝ 9: Պատարագ՝ 10:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին բազմաձայն, եկեղեցւոյս նորակազմ երգչախումբին կողմէ:

Գերեզմանօրհնէք. - Սէն Ժիւլիէն հինը ժամը 1-էն 3, / 3-էն 4 նոր Լէ գ'Օլիվ ժամը 4-էն 6·30:

Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ԿԻՐԱԿԻ. - Առաւօտեան ժամերգութիւն 8-ին, հանդիսաւոր պատարագ՝ 10-ին, կոնդակ Հայրապետական եւ քարոզ՝ 11·30-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. - Ժամերգութիւն 9-ին, պատարագ՝ 10-ին, հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոցն 11·30-ին:

ԱՊՐԻԼ 14, ԿՐԿՆԱԶԱՏԻԿ. - Յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց՝ Համաշխարհային Ա. եւ Բ. պատերազմաց: Ժամերգութիւն՝ 8·30-ին, պատարագ՝ 10-ին, հոգեհանգիստ՝ 11·30-ին:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԿԻՐԱԿԻ. - Ժամերգութիւն՝ 9, պատարագ՝ 10:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ Գուսան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Ժիւլիէթ Երլմազեանի:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. - Պատարագ՝ 10, հոգեհանգիստ՝ 11·30:

ԾԱՆՕԹ. - Թաղիս հաւատացեալներէն կը խնդրուի, ըստ աւանդական սովորութեան, նկատի ունենալ Իւղագինի նուէրները առ ի պայծառութիւն Սուրբ Եկեղեցւոյս:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ԿԻՐԱԿԻ.- Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30, հանդիսաւոր պատարագ 10:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. - Յիշատակ է Մեռելոց: Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9, պատարագ՝ ժամը 10:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ԿԻՐԱԿԻ.- Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ 8·30, պատարագ՝ 10:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ.- Ժամերգութիւն՝ 8·30, պատարագ՝ 9·45, հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց՝ 11·10:

ԾԱՆՕԹ. - Գերեզմանօրհնէքի համար, Երկուշաբթի Տէր Հայրը ներկայ կ'ըլլայ ժամը 2-էն սկսեալ Լը Գանէի գերեզմանատունը:

Ինչպէս նաեւ Երեքշաբթի ժամը 9-էն սկսեալ Սէն Լուիի գերեզմանատունը:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ.- Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30-ին, պատարագ՝ ժամը 10-ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ. - Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ. - Առաւօտեան հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10: Մեներգ եւ երգեցողութիւն Տիկին Անժէլ Սաժ-Կարապետեան:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ. - Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ՍԷՆ-Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԿԻՐԱԿԻ. - Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

ԿԻՐԱԿԻ. - Կրընոպլի (Նոթր Տամ Տը Լա Տէլիվրանս) ֆրանսական եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը՝ 10-ին, պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի ժողովը (Ապրիլ 6) աւագ շաբթուան պատճառով:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

PRIX D'OUVERTURE

Sté HYDRO MARCADET
M. DEMIRDJIAN
PRESENTE LES

OUVERT du Lundi au Samedi 9h-12h 14h-19h30

cuisines vogica

Salle d'exposition - Cuisines - Salles de Bains - HYDRO MARCADET 258, Rue Marcadet 75018 PARIS Tél. 263 08 08 Métro GUY MOQUET

VOGICA LA SOLIDE CUISINE DES VOSGES
VUE A LA TELEVISION

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
5
VENDREDI
5 AVRIL
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

LE NUMERO : 3,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. — Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.936 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.936

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

Ժողովուրդի մը մէջ, քաղաքական մըտածողութիւնը չի կրնար մէկ ուղղութեամբ զարգանալ եւ ընթանալ: Նոյն նպատակին հասնելու համար միջոցները եւ ճամբաները տարբեր կրնան ըլլալ: Այդ միջոցները կը կոչուին՝ կուսակցութիւններ եւ այլ շարժումներ: Որքան ատեն որ անոնք իրենց հոգիին եւ մտքին մէջ անաղարտ կը պահեն ազգին ամբողջութեան գաղափարը, հակադրութիւններն ու հակամարտութիւնները վնասակար չեն ըլլար:

Ժողովրդավարական կարգերուն մէջ, ժողովուրդն է որ իր ազատ կամքով կ'ընտրէ, կ'որոշէ հետեւելիք ուղին:

Այսօր, Ապրիլեան Եղեռնի 70-ամեակին առթիւ, երբ կը հաստատենք թէ Փարիզէն Մարսէյլ, չկայ միացեալ ճակատ, չկայ համազգային Նախաձեռնութիւն, չկայ համագործակցութիւն զանազան հոսանքներու միջեւ, հիմնական կը նկատենք մանաւանդ այս պարագային թէ զանազան մտածողութիւնները ունենան գոնէ ամբողջութեան գիտակցութիւնը եւ այդ գիտակցութեան պահպանումը իրենց ձըգտումներուն, ապրումներուն եւ գործելակերպին մէջ:

Մէկ է հայ ժողովուրդը, քաղաքական ինչ մտածողութեան տէր ալ ըլլան իր զաւակները, քանի կուսակցութիւն ալ գտնուի ու գործէ իր ծոցին մէջ:

Մէկ է հայ ժողովուրդը, կրօնական կամ փիլիսոփայական ի՛նչ համոզումներու, ո՛ր դաւանանքի ալ պատկանին իր զաւակները:

Մէկ է հայկական հողը, հայկական լեռնաշխարհը եւ ոչ մէկ ձեւի արուեստական սահմանագծում կրնայ իր էութեան մէջ բաժնել զայն:

Մէկ է հայ ազգը, Հայաստանի հողին վրայ ապրող, խորհրդային սահմաններուն մէջ ցրուած եւ Սփիւռքի տարածքին վրայ շնչող:

Որդեգրել սկզբունքներ եւ հաւատարիմ մնալ անոնց՝ անկասկա՛ծ: Ճշդել ուղղութիւններ եւ հետեւիլ անոնց, անկասկա՛ծ: Սակայն, նպատակին հասնելու համար գործածուած ռազմավարութիւնը միշտ ի մտի պէտք է ունենայ ժողովուրդին գերագոյն շահերը, ժողովուրդը որպէս ամբողջութիւն:

Այս վերջին տասնամեակին, հայ դատը մտաւ նոր հանգրուանի մը մէջ: Նոր մըտածողութիւն եւ նոր ռազմավարութիւն որոնք ի յայտ բերին յատկապէս երիտասարդութիւն մը պատրաստ, իր կեանքի գնով, ճակատ իջնելու: Իր անձը պատարագելով լռութեան պատերը քանդելու, անտարբերութեան շղթաներուն ժանգը թօթափելու:

Գործել ամբողջութեան գաղափարին համար, գիտնալ զոհուիլ ամբողջական դատին համար հրամայական մըն է այսօր զոր ամէն քաղաքական մտածողութիւն իրը պէտք է ընէ: Որովհետեւ ամբողջական Հայութիւնը, իր ամբողջական հողերուն վրայ, իր ամբողջական հայրենիքին մէջ է որ միայն պիտի յաջողի գոյատեւել եւ շարունակել իր պատմութեան ընթացքը, բերելով իր ինքնուրոյն եւ ինքնատիպ քաղաքակրթութեան նպաստները համայն մարդկութեան վերելքին:

Կ. Ց.

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՐՈՒԹԵԱՆ

-ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆԻ- ՈՐՈՇՈՒՄԷՆ ԵՏՔ՝ ՌՈՔԱՐ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

ՄՕՏ 100 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԱՒԵԼԻ 1986ԻՆ

Հինգշաբթի առաւօտեան գլխաւոր նորութիւնն էր՝ Գիւղատնտեսութեան նախարարին Միշէլ Ռոքարի հրաժարականը կառավարութենէն: Ան, որ ընկերվարական կուսակցութեան ամէնէն ժողովրդական դէմքն է եւ հարցախոյզերու մէջ «սակը» միշտ բարձր կը մնայ, առաւօտեան 2-ին շատ լակոնական հաղորդագրութեամբ մը, կը յայտնէր իր հրաժարականը: Պատասխանելով սակայն, Մամուլի Գործակալութեան, չէր ծածկեր թէ իր հրաժարականը կապ ունէր, Նախարարաց Խորհուրդին նախորդ օրուան տուած որոշումին հետ ընտրական նոր դրութեան մասին: Այս առընչութեամբ, կուսակցութեան խորհրդարանական յանձնախումբին բաները յայտարարեց թէ Միշէլ Ռոքարի ըրածը՝ կոնակէն տրուած դաշոյնի հարուած մըն է: Բայց, նախ անդրադառնանք ընտրական դրութեան եւ անոր հետեւանքներուն: Ամիսներէ ի վեր, հարցը կը ծեծուէր եւ կը սպասուէր որոշումին, որ տրուեցաւ Չորեքշաբթի օր: Երկու շրջանով, մեծամասնութեան դրութիւնը, որ ցարդ ի զօրու էր, կը թողուէր եւ ծնունդ կ'առնէր նահանգային համեմատականի ձեւը: Մեծ նորութիւն մը չէ, Ֆրանսայի համար, առաջին գործադրողը եղած է Տը Կօլ, 1945-ին իսկ: Արդարեւ Օգոստոս 17-ի հրամանագիրը կը նախատեսէր Սահմանադրական Ժողովին համար 522 երեսփոխանի ընտրութիւն մայր հողամասին համար եւ 64՝ անդրծովեան, նահանգային համեմատական ներկայացուցչութեամբ, առաւելագոյն միջինի կանոնին օգտագործութեամբ:

Պարզ է որ համեմատականի դրութիւնը եթէ ամէնէն արդար ձեւը չէ, գոնէ նուազագոյն անարդարն է, քանի որ ձայներու միջինի հետ կապ ունի: Բայց եւ այնպէս կատարեալ կամ իտէալ լուծումը չէ, քանի որ այնքան ալ չի նպաստեր շատ - շատ փոքր խմբաւորումներուն: Տրուած որոշումը, որ դեռ ենթակայ է անշուշտ Խորհրդարանին, տարակարծութիւններու ծնունդ տալէ զատ ընկերվարական կուսակցութեան մէջ իսկ, դժգոհ կը թողու համայնավարները (կը նախընտրէին ամբողջական համեմատական մը եւ ոչ՝ նահանգային մակարդակի վրայ, որմէ կրնան տուժել), շատ ու շատ դժգոհ կը թողու ընդդիմութիւնը, ուր իւրաքանչիւր կուսակցութիւն առանձին կը մնայ իր ուժը ցոյց տալու համար, բայց գոնէ մէկ հոգի գոհ է՝ անունն է Ժան Մարի Լը Փէն, որ մօտ 100 ընկերներով ինքզինքը բազմած կը տեսնէ Փալէ Պուրպոն, ուր պէտք է տեղ ալ բացուի, քանի որ այս դրութեան հետեւանքով 86 երեսփոխան պիտի աւելնայ, այսինքն 577 («Իւմանիթէ»ի հաշիւով՝ 588) 491-ի տեղ: Նահանգներ պիտի նպաստաւորուին, ուրիշներ՝ վնասուին: Օրինակ Փարիզ, որ առանձին նահանգ է 10 երեսփոխան կը կորսնցնէ, բայց Լոզէրի նման նահանգ մը կը շահի 6 երեսփոխան: Դրութիւնը սա է. - Ընտրաշրջանները կը ջնջուին: Քաղաքացին քուէ կուտայ նահանգային ցանկի մը, որ այնքան թեկնածու ունի, որքան նահանգը՝ աթոռ: Ցանկը խառն չի կրնար ըլլալ, ոչ ալ բարեփոխուիլ: Սկզբունքն է՝ մէկ երեսփոխան հարիւր հազար բընակիչի համար եւ նուազագոյն 2՝ նահանգ գլուխ: Մեծամասնութեան դրութեան հետ, գլխաւոր տարբերութիւններն են. -

Քաղաքացին կը քուէարկէ ցանկի մը համար եւ ոչ՝ թեկնածուի մը: Ցանկերը անփոփոխ են (պլոքէ), ոչ կարգը կարելի է շրջել, ոչ ալ անուն աւելցնել: Ընտրապայքարները նահանգային շրջագծի մէջ կը մղուին եւ ոչ 491 ընտրաշրջաններուն: Բայց, հոս ալ կը նկատեն մասնագէտները, անկատար համեմատական մըն է, քանի որ մեծ կուսակցութիւնները աւելի շատ կը ներկայացուին ի վնաս շատ փոքրերուն: Այս դրութիւնը կը նուիրագործէ ձախի խզումը, թոյլ պէտք է տայ Միթերանի ամրապնդելու իր դիրքը, քիչ մը-թերեւս- անկառավարելի Ազգ. Ժողովի մը ծնունդ տալով: Եթէ ընտրութեան առեն կուսակցութիւնները պիտի չկարենան ազդականական կապեր ստեղծել եւ միացեալ ճակատներ կազմել, ստիպուած պիտի ըլլան ընել ժողովին մէջ, մեծամասնութիւններ ստեղծելու համար, բայց այդ, «ամուսնութիւններուն» մէջ այս անգամ, քուէարկողը ոչ մէկ դեր ունի:

Ոմանց համար, վերադարձ մըն է Դ. Հանրապետութեան, ուրիշներու՝ ծնունդը Զ. Հանրապետութեան, մինչ հաւանաբար Ե. պիս մըն է, քանի որ Տը Կօլի Սահմանադրութիւնը, որու այնքան դէմ էր Միթերան, երբ ընդդիմադիր էր, շատ ու շատ գործին կուգայ այսօր: Նոր ժողովը կրնայ պատճառ ըլլալ որ Խորհրդարանին դերը նուազի, կուսակցութեանց դերը աւելնայ, բայց որեւէ պարագայի մէջ, թոյլ կուտայ Միթերանի որ քիչ մը աւելի ձեռք առնէ գործադիրը:

ՀԱՅ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (Թիւ 2)

Հայ Մխիթարեան Վարժարաններու միջազգային կոմիտէն (ՍԻՔԱՄ) ներկայ հաղորդագրութեամբս կուգայ նախ իր շնորհակալութիւնները յայտնելու բոլոր այն կազմակերպութիւններուն, միութիւններուն թէ մամուլին, որոնք միասնական ոգիով ընդառաջեցին իր առաջին խորհրդակցական ժողովին, գումարուած Փարիզ, Յունուար 31-ին, Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի հիւրասրահին մէջ: Ժողովականները անխտիր եւ անվերապահ բաժնելով Մխիթարեան Միաբանութեան եւ ՍԻՔԱՄ-ի մտահոգութիւնները, զօրավիգ հանդիսացան տրուած եւ տրուելիք աշխատանքներուն: Իբրեւ անմիջական հետեւանք, ժողովին մասնակցող հայ կազմակերպութիւններն ու միութիւններն նամակներ ղրկեցին իտալական իշխանութեանց, որոնց դրապէս արձագանգեց իտալական մամուլը:

ՍԻՔԱՄ շնորհակալութիւն կը յայտնէ յատկապէս Սփիւռքի հայ մամուլին, որ ամիսներէ ի վեր իր սիւնակները լայն բացած, խմբագրականներով թէ յօդուածներով զօրակոչի ենթարկեց մեր գաղութները եւ կարճ ժամանակի մէջ Մխիթարեան Միաբանութեան տնտեսական տագնապը դարձուց տագնապը Սփիւռքի համայն հայութեան, առանց գաղափարական թէ յարանուանական խտրութեան:

Աւելի քան ուրախութեամբ կը նշենք թէ տագնապի այս օրերուն, Ս. Ղազարի դարաւոր ու եզակի կեդրոնը խորհրդանիշը դարձած է Սփիւռքի մէջ մշակութային մեր արժէքներուն եւ Հայու արժանապատուութեան զոր ամէն գնով պիտի պաշտպանենք: Ոչ մէկ զիջում անցեալի քաղաքակրթական մեր աւանդներէն թէ դարերու ընթացքին Հայու լումաներով հաւաքուած ժառանգութենէն, - ահա ՍԻՔԱՄ-ի կոչումն ու նպատակը:

Այսօր, դատած մամուլի էջերէն եւ տիրող մթնոլորտէն այն տպաւորութիւնը ունինք թէ Հայերը, Սփիւռքի մէջ ամէնուրեք եւ անխտիր, կը սպասեն որ ՍԻՔԱՄ կոչ ընէ համազգային հանգանակութեան մը: Այս առընչութեամբ եւ որեւէ թիւրիմացութեան կամ հապճեպ նախաձեռնութիւններու առաջքը առնելու նպատակով, հանրութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք հետեւեալ կէտերուն շուրջ.

- Յետ մանրակրկիտ քննութիւններու եւ իրաւաբաններուն հետ երկար խորհրդակցութիւններու, արդէն իսկ ձեռնարկած ենք քանի մը կարեւոր դատերու, որոնք կարգ մը հիմնական տուեալներով, մեզի ի նպաստ ամուր հիմեր կը ներկայացնեն:

- Կանխահաս կը նկատենք համազգային այն անհրաժեշտ ու մեծ տարողութեամբ հանգանակութիւնը, որուն նախապատրաստական ծրագրուած աշխատանքներով պիտի ձեռնարկենք առնին եւ որուն նպատակը պիտի ըլլայ միայն եւ անձեռնմխելի եկամուտի աղբիւր մը ապահովել Միաբանութեան: Այս առընչութեամբ տեսակցութիւններ ունեցած ենք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ, Փարիզ, Մարտ 7-ին, եւ Պ. Ալեք Մանուկեանին հետ, Մարտ 22-ին, Նիւ - Եորք: Տեսակցութիւններ ունեցած ենք եւ պիտի ունենանք գլխաւոր Հայ կազմակերպութիւններու հետ եւս:

- Ներկայիս պէտք ունինք սակայն լայն պիւտճէի մը Միաբանութեան ապահով գործունէութեան եւ յատկապէս դատական եւ այլ ձեռնարկներու համար, զոր պիտի ջանանք ապահովել, դիմելով քանի մը տասնեակ անձերու սրտաբուխ մասնակցութեան:

ՍԻՔԱՄ ձեռնարկած դատերու զարգացումին հիման վրայ թէ տագնապի լուծման համար անհրաժեշտ նախաձեռնութիւններու ճամբով միշտ տեղեակ պիտի պահէ Սփիւռքի Հայութիւնը, որուն առջեւ իր ստանձնած պարտականութեան դժուարութեամբ ու ծանրութեամբ, այսօր ինքզինք իրապէ՛ս պատասխանատու կը գտայ:

Ի դիմաց
Հայ Մխիթարեան Վարժարաններու
Միջազգային Կոմիտէի
Նախագահ

ՎԱՀԷ ՃԱՋՄԱՏԱՐԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. -
Այս հաղորդագրութիւնը ղրկուած ըլլալով, գլխաւորաբար արտասահմանի հայ օրաթերթերուն, կը խնդրուի պարբերական մամուլէն եւս արտատպել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՕԶԱՆԻ այցելութիւնը, կը գրէ «Ինթերնէշընըլ Հէրըլտ»ի աշխատակիցը, կը հրահրէ կրկին Հայերու եւ Թուրքերու բանավէճը: Ռեկընի կառավարութիւնը կը ջանայ համոզել Քոնկրէսը, որ չքըուէարկէ Ապրիլ 24-ը, «Մարդուն անմարդկայնութիւնը մարդուն դէմ յիշատակի օր» վճռող բանաձեւը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ տնտեսական տագնապը միշտ նոյնքան ծանր է: «Իւմանիթէ»ի վարչութիւնը, ժողովի մը ընթացքին, յայտնեց թէ երկու թերթերը (օրաթերթը եւ կիրակնօրեայ յաւելուածը), առաջին եռամսեային 9 միլիոն ֆրանքի բաց մը կ'արձանագրեն: Ծանուցումի պակասէն զատ, ընթերցողներու ալ նուազում կայ: Այս է պատճառը որ տարեկան ընթացիկ հանգանակութիւնը աւելի կանուխ բացուեցաւ (Մարտ 29):

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ
Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՎԿԱՅԻ
ՎԱՆՔԸ

Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքը կը գտնուի պատմական Հայաստանի Փայտակարանին սահմանամերձ Գողթան գաւառին մէջ, այսօր Իրանի Ատրպատական նահանգի հիւսիսային մասը, Ջուղա, քաղաքէն շուրջ 20 քիլոմեթր արեւմուտք եւ սահման կազմող Արաքս գետէն մօտ 3 քիլոմեթր հարաւ, մեկուսացած լեռնոտ վայր մը։

Վանքը կառուցուած է Մաղարթայ լեռան ստորոտի բարձրադիր վայր մը, ուրկէ կը բացուի դէպի Արաքս գետ իջնող կանաչ ձորակը։ Արաքսի միւս ափը կը բարձրանան Գողթան գաւառի ժայռոտ լեռները։

Ջուղայէն դէպի վանք տանող ճամբուն ձախ կողմը կը գտնուի կիսաւեր մատուռ մը, շրջապատուած գետին ինկած քանի մը խաչքարերով։ Արաքսի հիւսիսային ափը կը գտնուի հին Ջուղայի, այսինքն Շահ Աբբասի 1604-ին կործանած քաղաքին գերեզմանատունը, հարիւրաւոր խաչքարերով, որոնք մարդու հասակ ունին։ Հին Ջուղայի գերեզմանատունը կը համարուի ուշ միջնադարու հայկական քարագործութեան գլուխ-գործոց մը։

Ս. Ստեփանոս վանքէն 4 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք, հոն՝ ուր Վարդանանց պատերազմով ծանօթ դարձած Տղմուտ գետը կը թափի Արաքս, կը գտնուի հայկական Դարաշամբ գիւղը, ներկայիս քանդուած վիճակի մէջ։

Գիւղին բնակչութիւնը, Ա. Աշխարհամարտի վերջին տարիները, օսմանեան բանակի Ատրպատական մտնելու վտանգին տակ, լքած է գիւղը։ 1921-ին բնակչութեան մէկ մասը կրկին վերադարձած է իր հայրենի գիւղը, բայց Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին, 1940-ին, դարձեալ լքած է գիւղը։ Այսօր Դարաշամբ գիւղի տարածուն աւերակներուն մէջ կանգուն մնացած է միայն ԺԷ. - ԺԸ. դարերուն պատկանող եկեղեցին, ուր գտնուող գեղեցիկ խաչքարերը աւելի հին շրջանի վկաներն են։ Այս եկեղեցին, որ տարինեբով անմխիթար վիճակի մէջ կը գտնուէր, այժմ նորոգութեան վերջին շրջանը կ'անցընէ։

Ս. Ստեփանոս Նախավկայ վանքի կառուցումը կը կապուի Քրիստոսի աշակերտ Բարթողիմէոս առաքեալի (*) հետ, որ, ըստ աւանդութեան, այս սրբավայրը հիմնած է քրիստոնէութեան առաջին նահատակ Ստեփանոսի հետ։ Նոյն աւանդութիւնը կ'ըսէ, թէ մոլեռանդ Հրեաները զինք քարկոծելու ժամանակ կը բացուի երկինքը եւ ան երկնքին մէջ կը տեսնէ Քրիստոսը, խաչուելէն ետք, առաջին անգամ, իր Հօր մօտ նստած։ Ասոր համար ալ կը կոչուի Ստեփանոս Նախավկայ, այսինքն առաջին վկան, որ Քրիստոսի խաչուելէն եւ համբառնալէն ետք զինք կը տեսնէ երկնքին մէջ։

Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքը, ընդհանուր գիծերով, բաղկացած է Մայր եկեղեցիէ, որուն հարաւը կը գտնուի զանգակատունը, իսկ հիւսիսը յետագային աւելցուած է Ս. Պօղոս - Պետրոս փոքրիկ եկեղեցին. շրջափակին մէջ կան քանի մը սենեակներ։ Վանքին միւս մասը կը գտնուին խուցերն ու դասարանները, վանահօր սրահը, նաեւ տնտեսական բաժինը, ինչպէս խոհանոցն ու հաց թխելու վայրը, ճաշարանն ու յարակից սենեակները։

Հայկական պատմական յիշատակութիւններէն կը տեղեկանանք, որ Մաղարթայ վանքը (Թիկունքի լերան անունով) գոյութիւն ունեցած է Է. դարուն, բայց աւելի ճշգրիտ տեղեկութիւնները կը վկայեն, որ վանքը վերանորոգուած է Բագրատունեաց Աշոտ Գ. Թագաւորի (953 - 977) աջակցութեամբ, Ժ. դարուն։ Աշոտ Գ. Բագրատունիի կամ Աշոտ Ողորմածի աղջկան՝ Հռիփսիմէի կտակին մէջ կը յիշուի, որ վանքապատկան երեք եկեղեցիները խարխուլ վիճակ ունէին, որոնցմէ Մայր եկեղեցին հիմնովին կը նորոգէ իր հայրը։

Ժ. դարու վերջերէն մինչեւ ԺԲ. դարու կէսերը Ս. Ստեփանոս վանքի մասին յիշատակութիւններ չենք գտներ։

Յաջորդ յիշատակութեան կը հանդիպինք պատմիչ Օրբէլեանի գիրքին մէջ, ուր ան կը նկարագրէ 1173-ին Մաղարթայ Ս. Ստեփանոս վանքին նուիրուած ծաղկազարդ գիրք մը։ 1270ին Վարդան Բարձրաբերդցիի գիրքին մէջ կը հանդիպինք վանքի ու շրջապատի աշխարհագրական գիրքին նկարագրութեան։ Աւելի ուշ, այսինքն՝ 1332-ին, պատմական յիշատակութենէ մը կը տեղեկանանք, թէ վանքին մէջ վանականներուն կողմէ մշակութային աշխատանք կը տարուի, ձեռագիր գիրքեր կը գրուին եւ կամ հին ձեռագիրներ կրկին կը նորոգուին։

Այնուհետեւ վանքը բազմիցս կը յիշուի իր դպրոցով, ուր երիտասարդներ կը կրթուէին, կը դաստիարակուէին հոգեւոր ասպարէզի համար։ Դարաշամբ գիւղը, որ վանքին ամէնէն մօտը եղած է եւ միջնադարուն շուրջ 600 - 800 տուն բնակչութիւն ունեցած, ամէնէն շատ օգտուողը եղած է վանքի դպրոցէն։

Սելճուքներէն ետք 1221-ին Մոնկոլները կը խուժեն Հայաստան, իրենց կարգին կասեցնելով տնտեսական ու մշակութային զարգացումը։ Այս շրջանէն պահպանուած են վանքին վերաբերող կարգ մը գրութիւններ, ինչպէս 1330-ին վանքապատկան հողերու կապակցութեամբ Իլխան ապու Սայիտի հրովարտակները։

Համաձայն Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի վկայութեան, 1427-ին Ս. Ստեփանոս վանքի եկեղեցին երեք խորաններ ունեցած է, իսկ հայր Ակինեան կ'ըսէ, որ վանքը 1440-ին շէն ու գործօն էր։

Ս. Ստեփանոս վանքը, ինչպէս նաեւ վանքապատկան գիւղերը, Սելճուքներու եւ Մոնկոլներու արշաւանքներու ժամանակ, բազմիցս աւերուած ու թալանուած են, բայց անձնուէր հոգեւորականներու եւ ժողովուրդի անխոնջ ջանքերով կրկին վերանորոգուած է վանքը եւ շարունակած իր կրօնական - հոգեւոր աշխատանքը։

1589-ին Մարտիրոս վարդապետ վերակառուցման աշխատանքներ կը տանի վանքին մէջ, սակայն հիմնովին վերանորոգման կ'ենթարկուի ան Յակոբ Ջուղայեցի վարդապետին օրով։

1653-ին Յակոբ Ջուղայեցի որպէս վանահայր կուգայ Ս. Ստեփանոս վանքը ու գործի ձեռնարկելով, ամբողջովին կը վերաշինէ սրբավայրի խարխուլ եկեղեցին։

Յակոբ Ջուղայեցի 1655-ին, Կաթողիկոս դառնալէ ետք, Էջմիածինէն կը հետեւի վանքի կառուցման աշխատանքներուն, որոնք կ'աւարտին 1662-ին, գրեթէ տասը տարուան տքնաջան աշխատանքէ ետք։ Եկեղեցւոյ այս վիճակը պահպանուած է աւելի քան 300 տարի, մինչեւ մեր օրերը։ Այդ ժամանակէն սկսեալ աւելի յաճախ կը հանդիպինք վանքին վերաբերող յիշատակութիւններուն։

1706-էն 1714 կը վերանորոգուին վանականներու խուցերը եւ 1759-ին՝ Յակոբ Կաթողիկոս Շամախեցիի կարգադրութեամբ, վանահայր Միքայէլ կը նորոգէ երկրաշարժէն վնասուած եկեղեցւոյ տանիքը, վանքին խուցերը եւ պարիսպը։

1826-ին դարձեալ վերանորոգման կ'ենթարկուի եկեղեցին եւ իր ներքին պատերուն ու առաստաղին վրայ կ'աւելնան որմնանկարներ, որոնք մասամբ պահպանուած են մինչեւ այսօր։

Վանահայր Սարգիսի միջոցով տարուած այս աշխատանքներուն մասին կը վկայեն եկեղեցւոյ դուրսի որմնաքանդակ երկու յիշատակութիւնները։

Իրան - Օսմանեան եւ Իրան - Ռուս երկարատեւ պատերազմներու միջոցին կը քանդուի ու կը թալանուի վանքը, բայց կորովի վանականներու ջանքերով եւ ժողովուրդի օգնութեամբ կը վերաշինուի։ Այս վիճակը կը տեւէ մինչեւ ԺԹ. դարու սկիզբը, երբ Թուրքմենչայի դաշնագրով՝ 1828-ին, Արաքս գետը կը ճանչցուի որպէս Իրանի եւ Ռուսիոյ սահման։

Վանքը կը կորսնցնէ Արաքսի միւս ափը գտնուող Նախիջեւանի եւ Գողթանի հարուստ թեմերը։ Այս դաշնագրի համաձայն շուրջ 40 - 50 հազար Հայեր Ատրպատականի հայկական գիւղերէն կը գաղթեն Արեւելեան Հայաստան ու Հիւսիսային Կովկաս։

Զրկուելով վանքին ի նպաստ գանձուող տասնորդէն եւ ուխտաւորներու նուէրներէն, տնտեսապէս աղքատանալով, վանքին համայնքը՝ որ աւելի քան 10 - 15 վանականներ ունէր, կը գոցէ դպրոցը եւ վանքի գրադարանին ձեռագիրները, Կաթողիկոսին կարգադրութեամբ, կը փոխադրէ Էջմիածին։ 1840-ի երկրաշարժէն վնասուած զանգակատունն ու գմբէթը կը նորոգուին նախ 1854-ին, ապա 1865 - 1866-ին։

Ստեղծուած վիճակէն թելադրուած Ս. Թադէի վանքի եւ Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքի թեմերը միացնելով, կը կազմուի Ատրպատականի Հայոց Թեմական առաջնորդութիւնը՝ կեդրոն - ունենալով Թաւրիզը։

Ա. Աշխարհամարտի տարիներուն, յատկապէս հայ - թրքական բախումներու ժամանակ, 1917 - 1921 թուականներուն, վանքը կը թալանուի եւ կ'այրին գրադարանին գիրքերը։

Վերջին տասնամեակներուն երկու դարաշամբցիներ՝ Ղազար եւ Սարգիս, իրենց ընտանիքներով, որպէս պահակ՝ ապրած են վանքին մէջ։

Ներկայիս վանքին մէջ կ'ապրին ծերունի Սարգիս եւ քանի մը երիտասարդներ։

Ա. ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

«ԷՋՄԻԱԾԻՆ» ամսագիրէն
արեւմտահայերէնի վերածուած

(*) Աւանդութեան համաձայն Բարթուղիմէոս առաքեալ քրիստոնէութիւնը քարոզած է Նախիջեւանի եւ Գողթանի շրջանները, ապա անցած Վասպուրական (Աղբակի շրջան), ուր եւ նահատակուած է։ Իր նահատակութեան վայրը կառուցուած է Ս. Բարթուղիմէոսի վանքը (Ա. Հ.)։

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԵՂՆԱՒՈՐՈՒՄ

Անցեալ Մարտ 20-ին, Եւրոպայի Խորհուրդը Վիէննայի մէջ ժողով մը գումարած էր արուեստական բեղնաւորման հրատապ հարցին շուրջ։ Այս գիտը ոչ մէկ կապ ունի մշակելի հողերու բեղնաւորման հետ, այլ կը վերաբերի ամուլ կիներու յղութեան։ Ինչպէս գիտէք ներկայիս, զանազան ու զարմա՛նազան միջոցներ գոյութիւն ունին ամուլ կիներու եւ այրերու այս ցաւալի անկարութեան առաջքն առնելու, եւ հայր կամ մայր ըլլալու բնախօսական զգացումին գոհացում տալու համար։ Միջոցներուն մասին է որ երկրէ երկիր տարակարծութիւններ գոյութիւն ունին։ Ինչպէս միշտ, Ֆրանսայի Արդարութեան նախարար Ռոպէր Պատէնթեռն է որ լայնօրէն թոյլատու և ազատամիտ օրէնքներու հաստատման ջատագով կը հանդիսանայ և առանձին կիներու զաւակ ունենալու իրաւունքը կը պաշտպանէ՝ մարդկային իրաւունքներու եւ ազատութեան սրբազան սկզբունքներու անունով, ինչ որ որոշ չափով զարմանք կը պատճառէ իր պաշտօնակիցներուն, որոնք ընդհանրապէս պահպանողական դիրք կը բռնեն նման բարդ հարցերու մասին, ըզգուշանալով հանրային կարծիքին, սովորաբար պահպանողական կեցուածքին դէմ գործելէ։ Պարզապէս նոյնը չէ այս յանդուգն ու յառաջդիմասէր իմաստասէրին համար, որ անկասկած մազոխական նկարագրի տէր մէկն է, որովհետեւ ընդհանրապէս իր բոլոր առաջարկները ինչպէս՝ մահապատիժի վերացումն ու բազմաթիւ այլ արդարադատական օրէնքներ, պահպանողական տարրերու եւ միջակ դասակարգի Ֆրանսացիներու մըտայնութեան դէմ կը գործեն. ասկէ հակառակորդներու եւ թշնամիներու հսկայ բանակ մը՝ որ առիթ չի փախցներ, զայն վարկաբեկելու. աւելի՛ն, իր հրէածին Ֆրանսացիի հանգամանքը, - եթէ ոչ բացէ ի բաց - վստահաբար, ա՛լ աւելի կը գայրացնէ բնիկներու ազգայնամոլ ու նեղմիտ զանգուածը, առանց մոռնալու աւանդապաշտ հաւատացեալներու ընդվզումը։ Մնաց որ այս ելոյթին առթիւ, Փարիզի առաջնորդ՝ ծագումով Հրեայ կարդինալ Լիւսթիժէ չէր ուշանար իր վրդովումը յայտնել, Պատէնթէրի պաշտպանած գաղափարներուն նկատմամբ։

Արդ, Վիէննայի մէջ, այս ազատութիւններու ախոյեանին պաշտպանած տեսակէտներուն համաձայն, արուեստական բեղնաւորումը պէտք է ըլլայ բոլորովին ազատ եւ անանուն, հակառակ պարագային կրնայ խրտչեցնել թեկնածուները եւ նուազիլ հասկնալի պատճառներով. իսկ ձուիկ կամ սերմ տուողներու վարձատրութիւնն ալ, ըստ կամս, կախում ունի անոնց բարոյականէն։ Պատէնթեռ, հակառակ մեծամասնութեան դժկամութեան, կ'ընդունի թէ ամուլ զոյգերէն զատ առանձին կիներն ալ իրաւունք ունին կեանք տալու զաւակներու, հոգ չէ թէ անոնք ըլլան անհայր...։ «Սա մարդկային տարրական իրաւունքներուն մաս կը կազմէ, կ'ըսէ Պատէնթեռ, անշուշտ երկու ծնողք ունենալ նախընտրելի է, բայց ի՞նչ կարելի է ընել ներկայ ընկերութեան ապրելակերպի պայմաններուն մէջ ... այսօր, ամուսնալուծումներու հետեւանքով միլիոնաւոր կիներ առանձին են արդէն, եւ միլիոնաւոր ուրիշներ կը մերժեն ամուսնի մը անհրաժեշտութիւնը, զաւակ ունենալու համար։ Խորքին մէջ, այս է որ այրերու գործին չի գա[...], որովհետեւ եթէ կին մը առանց այրի զա[...]ւակ կրնա՛յ ունենալ՝ դիմելով սերմ հայ[...]թայթող «դրամատուներուն», որոնք մինչեւ օրս օրէնքով, միմիայն ամուսիններու կրնան տրամադրել սերմը, նոյնը չ[...] պարզապէս այրերուն համար՝ որոնք ուզեն կամ չուզեն, ստիպուած են դիմելու կնոջ մը հաճոյակատարութեան...։ Ահա, ա[...] է բուն պատճառը այրերու հակառակութեան, որ այս առթիւ առաջ կը քշեն երախաներու հայր եւ մայր ունենալու [...]րաւոր իրաւունքը, եւ հայրերու կենսական դերը երախային հոգեկան հաւասարակշռութեան համար»։

Պատէնթեռի լայնամտութիւնն ու ազատամտութիւնը անսահման է նմանապէս, արգանդ վարձող կիներուն համար, պայմանաւ որ առեւտրական ձեռնարկի չվերածուի այս գործը, եւ ծառայէ ամուլ զոյգերու որդեգրութեան արդար պահանջին. հետեւաբար դէմ է որեւէ արգելիչ օրէնսդրութեան որ ըստ իր համոզումին, ի վերջոյ պիտի ծառայէ գաղտնի առեւտրական դրութեան ստեղծումին։

Կարելի է անկեղծօրէն ըսել թէ Պատէնթեռ՝ յառաջդիմասէր ու պատուաւոր անձ մըն է, սակայն շատ լաւատես է, [...] կը վերաբերի մարդ արարածին... Ուստի, լաւատեսի մը գաղափարները ընդունելէ առաջ պէտք է դիմել յոռետեսի մը կարծիքին, որովհետեւ այս բոլորը շատ լաւ, սակայն այս ճամբով ո՞ւր կ'երթայ ընտանիքը։ Մարդկային իրաւունքներ, միշտ ա՛լ աւելի իրաւունքներ եւ ազատութիւն այո՛, սակայն ո՞ւր կ'երթայ ընկերութիւնը, եթէ այդ իրաւունքներուն զուգընթաց պարտաւորութիւններ չտնօրինուին՝ որոնց առաջին կարգին կուգան ընտանեկան պարտականութիւնները։ Ընտանիքը ո՛չ միայն մարդոց, այլեւ կենդանական բազմաթիւ բարձրակարգ տեսակներու գոյատեւման եւ հաւաքական կեանքի հիմը կը կազմէ որպէս բնախօսական պահանջ, որովհետեւ առաջին առթիւ անհատը հաւաքական կեանքի կը վարժեցնէ եւ զայն պատասխանատուութեան կը մղէ, նախ ընտանիքի անդամներուն, ազգականներուն, համայնքին, ազգին ու վերջապէս եթէ կարելի է մարդկութեան հանդէպ։ Խաթարելով ընտանեկան բջիջը, ընկերութեան հիմն է որ կը խախտի, կը տկարանայ։ Ընտանիքին փլուզումը անխուսափելիօրէն կը ստեղծէ անհատապաշտութիւն, եւ «ամէն ոք ինքզինքին համար» մտայնութիւնը։ Անկաշկանդ ազատութիւններու դրութիւնը, ի վերջոյ կը [...] ընտանեկան, համայնական եւ ազգային պարտաւորութեանց դիմումին, եւ հետեւաբար ընկերային դրութեան խաթարման։ Երբեմն աւելորդ չէ այս [...] իրողութիւնները կրկնել...։

Այսօր, անհատապաշտութեան եւ եսասիրութեան ծաւալումով, արեւմտեան երկիրներու մէջ, ծերերու հոգածութեան սրբազան պարտականութիւնն անգամ կ'անհետանայ եւ Պետութիւնն է որ յանձն կ'առնէ անոնց խնամակալութիւնը. [...] գնացքով մօտ առենէն նոյն կացութիւն կը սպառնայ զաւակներուն համար, [...] որ մեծ համեմատութիւններու հասած է արդէն Հարաւային - Ամերիկա՝ իսկ «յառաջադէմ» երկիրներու մէջ, ամուսնալուծումներու, ազատ կողակցութեան խոլ արշաւը ի՞նչ է եթէ ոչ, եսասիրութիւն եւ պատասխանատուութեան մերժում հանդէպ զաւակներուն։ Զարմանալի զուգադիպութեամբ, այս անգամ [...]կին Պատէնթեռն է որ անցեալները, մէկ գրութեան մէջ կը յիշեցնէր այս պարագան, յենլով մէկ քանի դար առաջ միլիոնաւոր նորածիններու լքման պատմական իրողութեան վրայ, եւ կը դ[...] մայրական բնազդային սիրոյ գոյութիւնը կիներու մեծ մասին մօտ, որովհետեւ կը հաստատէր Տիկին Պատէնթեռ, մայրական զգացումը աւելի մշակութային եւ աւանդապէս ստացուած զգացում մըն է քան թէ բնական, ինչ որ շատ հաւանաբար ճիշդ է, եւ որոշ չափով կը փաստէ[...] այսօր աւելի քան երբեք, կիներու [...]գանդ վարձելու պատրաստակամութեամբ...։

Իրաւունքներու եւ ազատութիւններու արշաւին մէջ, թէ ո՞րքա՛ն իրաւունք ունի՝ «յառաջդիմասէր» գաղափարներու ախոյեան՝ անզուգական այս զոյգը, առ այժմ կը մնայ անորոշ, սակայն ուզենք կամ չուզենք, մարդկութիւնը իր ազատութիւններն ու իրաւունքները, [...] կարգի մարդոց կը պարտի...։

Գ. Տ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱՅՐԵՐ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐ

—×—

Ը.

Պանդոկի հեռատեսիլին դիմաց նստած եմ եւ ամբողջ յոգնութիւնս փարատել կը ջանամ փոքրիկ պաստառին վրայ աշխարհի շրջան մը ընելով: Ա շ խ ա ր հ ի շրջան մը, արդարեւ. հեռուէն հակակշռող գործիքին վրայ կոճակի մը կը կոխեմ, Ֆրանսան կը տեսնեմ, ուրիշի մը կը կոխեմ, Լիւքսէմպուրկը: Կոճակներէն մէկը Լոնտոնը կը հանէ դիմացս, ուրիշ մը՝ Հոլանտան, մէկ ուրիշ մը՝ Գերմանիան: Մատներս կարծես պտըտէին դաշնակի մը ստեղնաշարին վրայ, մէկ կոճակէն դէպի միւսը կը սահին ինծի տալով այն տպաւորութիւնը՝ թէ մէկ անգամէն կը տեսնեմ ամբողջ աշխարհի եղելութիւններն ու գեղարուեստական ապրումները:

Յանկարծ մատս կ՚անշարժանայ կոճակներէն մէկուն վրայ: Մտերիմ դէմք մը կայ պաստառին վրայ, երգիչ մը, որ երաժշտահանդէս մը կուտայ հաւանաբար ֆրանսական կայաններուն մէկէն. ալժերական ծագումով Ֆրանսացի ժողովրդական երգիչն է ան, Էնրիքօ Մասիաս, որ ընթացք տալով զինքը բեմ կանչող խօսնակին, բեմ ելաւ ու ողջունեց ժողովուրդը: Համբոյրներ բաժնեց ունկնդիրներուն եւ յետոյ սկսաւ երգել իր ամէնէն շատ սիրուած երգերը: «Կ՚արժէ որ մտիկ ընեմ ամբողջութեամբ» կ՚ըսեմ ես ինծի ու կը թաղուիմ բազկաթոռիս մէջ:

Պրիւքսէլի մէջ վերջին օրս է: Ամսուան մը արձակուրդս որուն մեծամասնութիւնը անցած է ինծմէ հեռու ապրող տղուս բնակարանին մէջ, Թանժէ, վերջացած է: Առաւօտուն հոնկէ անցած եմ Պրիւքսէլ եւ վաղն ալ պիտի վերադառնամ երկիր: Մէկ զաւկէս եւ անոր փոքրիկ ու սիրելի ընտանիքէն բաժնուելով կը վերադառնամ միւս սիրելի զաւկիս ու իմ ամէնօրեայ կեանքիս: Շատ զուարթ չեմ: Բաժանումի մը տխրութիւնը հոգիս կը փարատէ մօտակայ ուրիշ միացումի մը ստեղծած անհամբերութիւնը: Մտքիս մէջէն կը տողանցեն հազարումէկ մտածումներ, տրտմանոյշ, կարօտալից, ու անձկալից երբեմն: Ու Մասիաս իր մարդասիրական ու կարօտակէզ երգերով եւս աւելի կը բարձրացնէ հոգիիս տխուր տրամադրութիւնը: Մարդկային ու համամարդկային սիրոյ առողջ պատգամներ կ՚արձակէ ան իր երգերով, խաղաղասիրութեան ու եղբայրութեան հառաչներ կ՚արձակէ, կը նզովէ սպանդն ու պատերազմը:

- Ամենագեղեցիկ զէնքը այն մէկն է որ ժանգոտած է, կը մրմնջէ նայելով իր ունկնդիրներուն աչքերուն մէջ:

Կը վերջացնէ, բեմէն քաշուելու պէս կ՚ընէ, բայց տեղի կուտայ խանդավառ ծափահարութիւններուն եւ վերջին երգ մըն ալ կը սկսի երգել սրահը թնդացնելով բացագանչութիւններու ու ծափահարութիւններու մէջ: «Զաւակներուս մեծնալը չտեսայ ես...»:

Կը ցնցուիմ նստած տեղէս եւ աւելի ուշադրութեամբ մտիկ կ՚ընեմ երգը, որ տխուր մեղեդիի մը ընկերակցութեամբ կը տարածուի սենեակիս մէջ, տարօրինակ յուզում մը ստեղծելով հոգիիս խորը: Երգիչը կը պատմէ իր պանդուխտի երգը, իր զաւակներէն հեռու անցուցած իր տարիները, հացի ու ճակատագրի իր պայքարները, եւ վերջապէս այն անսրբագրելի զրկանքը, որ տրուած է իր զաւակներէն հեռու ապրող մարդուն. չտեսնել իր երախաներուն մանկունակ ժպիտները, չխաղալ անոնց հետ, զանոնք չսեղմել իր կուրծքին վրայ, չլսել անոնց անմեղ քրքիջները, չխօսիլ անոնց հետ, չպատասխանել անոնց անվերջանալի հարցումներուն, եւ օր մըն ալ անոնց միանալ երբ անոնք արդէն անցուցած են մանկական իրենց ամէնէն համով շրջանը:

Ո՞վ այնքան լաւ պիտի հասկնայ այս երգին գեղեցկութիւնն ու անկեղծութիւնը, որքան պիտի հասկնանք մենք: Մեր մօտ ալ որքա՜ն շատ են անոնք որ իրենց զաւակներուն, իրենց թոռնիկներուն մեծնալը չեն տեսներ: Որքան շատ են անոնք որ իրենց հայրերուն եւ մայրերուն ծերութեան վերջին օրերը չեն տեսներ: Որքան շատ են անոնք, որոնք իրենց սիրելիներուն հետ կարճատեւ միացումներ կ՚ունենան, երկարատեւ բաժանումներու պատրաստելով իրենց սիրտը: Կարօտներու ու բաժան-բաժան եղած ընտանիքներու դարաշրջանը չէ՞ մեր դարը: Մեր դարը, մանուկներու դար հռչակուած, երիտասարդութեան դար հռչակուած, գոմփիւթըրի դար հռչակուած, անջրպետի դար հռչակուած մեր դարը իրականութեան մէջ բաժան բաժան եղած ընտանիքներու դար մը չէ՞, պանդխտութեան, օտար հորիզոններու տակ գործ եւ կեանք փնտռելու դար չէ՞, ծննդավայրերու կռնակ դարձնելու, մեռնելիք նոր տեղեր փնտռելու դար չէ՞:

×

Էնրիքօ Մասիաս խանդավառ ծափահարութիւններու մէջ կը վերջացնէ իր հիանալի երգը եւ դարձեալ համբոյրներ բաշխելով կը հեռանայ բեմէն: Կը հեռանայ թախիծ մը ձգելով սրտիս մէջ:

Կը կոխեմ կոճակին վրայ եւ մէկ անգամէն կը սեւցնեմ աշխարհի բոլոր երկիրներուն պաստառները:

Ռ. Հ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՑԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 25, Կիրակի, յետ միջօրէին, Շաւիլի եւ Պուա-Քոլոմպի Կապոյտ Խաչուհիներ՝ միասնաբար նախապէս այցելելով Անթիլիի անկարներու ծերանոցը, ապա փութացած էին նոյն ատեն, Մոնմորանսիի հանգստեան տունը:

Տեղւոյն վրայ եւս յարգելով ու յուսադրելով մեր տարաբախտ մամիկներն ու պապիկները՝ որոնք տարիներէ ի վեր անկողնին գամուած, զրկուած էին ջերմիկ հայկական մթնոլորտէն...: Ժամը երեքին, պատսպարեալ թէ հիւրեր, համախմբուած մեր տան սրահին մէջ, ընտանեկան այս հաւաքոյթը, հանդիսութեան մը համանման հանգամանք ստացաւ: Յանպատրաստից տեղի ունեցաւ գեղարուեստական բաժին մը, որուն մասնակցեցան տիկիններ՝ Արփինէ Առաքելեան, Ժանէթ Մատոյեան, Իվ Դանիէլեան, տնօրէնուհի՝ Օր. Շաքէ Եափէր, Պ.Պ. Ս. Փափազեան եւ Վ. Պալեան, իրենց հայրենաշունչ երգ ու նուագ եւ արտասանութեամբ:

Օր. Անահիտ Սվաճեան իր ձեռնադաշնակի ընկերակցութեամբ մեներգեց հետեւեալ երգերը.- «Մայր-Արաքսի», «Օրօր-Շորոր իմ եարը», «Երեւան-Էրեբունի եւ «Ջիմ Կիլլիկեան» որոնք ոչ միայն մեր սրտերուն կը խօսէին, այլեւ մեզի բախտակից Ֆրանսացիներու զաւակներն իսկ յուզեցին:

Յայտնութիւն մը եղաւ, Պելժիայէն ժամանած Պ. Պետրոս Ալահայտոյեանի ներկայութիւնը որ ծերանոցէ-ծերանոց, գաղութէ-գաղութ ճամբորդելով, կը հաւաքէր ու կը ձայնագրէր՝ այն երգերը, որոնք գուցէ մոռացութեան դատապարտուէին, որբանոցի սերունդէն վերջ...

Պէյրութի՝ «Փալանճեան» ճեմարանէն շրջանաւարտ-հարազատ հայորդին, վերյիշելով տարաբախտ Կոմիտաս Վարդապետը՝ որուն մահուան 50-ամեակն է այս տարի յուզուեցաւ եւ մեզ ալ յուզեց...

Տողերս ստորագրողն ընդհանրապէս անդրադարձաւ, մեր լեզուի ուշադիր ընկալման, որ միակ մեր զէնքն ու զրահն է, ներկայի անստոյգ քաղաքական վերիվայրումներուն, որոնց մասին ամէն օր ահազանգ կը հնչեցնեն, մեր օրաթերթերն ու պարբերաթերթերն, զգաստութեան հրաւիրելով, ամէն անոնք, որով դեռ իրենց ձմեռնային թմբիրէն չեն արթնցած...

Այսինքն՝ պէտք չէ որ մենք ըմբռնենք միայն բառացիօրէն, այլ նաեւ զայն ըմբռնենք՝ տառացի ընկալումով...

Այս առթիւ, շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որոնք անսակարկօրէն կը ծառայեն՝ մեր ազգին գոյատեւման արդար պայքարին, ներկայ դժնդակ պայմաններու մէջ...:

Բ. Հ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՒ 2

Հայ մամուլին մէջ հրատարակուած թիւ 1 հաղորդագրութեամբ, խոստացած էինք, պարբերական հաղորդագրութիւններով, ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Մելգոնեանցիները տեղեակ պահել՝ Հաստատութեան 60-ամեակի Յոբելեանին համար կատարուող աշխատանքներուն:

Ուրախութեամբ կը յայտնենք՝ թէ Յոբելենական Կեդրոնական Մարմինը կազմած է յատուկ յանձնախումբեր, որոնցմէ ոմանք գործի լծուած են արդէն: Յանձնախումբերէն մէկուն յանձնուած է Յոբելենական Մատեանի մը խմբագրութեան եւ հրատարակութեան աշխատանքը: Եւ այդ նպատակին համար՝ կոչ կ՚ուղղուի բոլոր Մելգոնեանցիներուն, շրջանաւարտ՝ թէ թերաւարտ, իրենց մասնակցութիւնը բերելու լոյս ընծայուելիք Մատեանին:

Նկատի առնուած են հետեւեալ նիւթերը.-

Ա.- Մելգոնեաններին նուիրուած գրութիւններ եւ անոր կեանքը պատկերացնող յիշատակելի լուսանկարներ:

Բ.- Ինքնագիր բանաստեղծութիւն, արձակ, երաժշտական յօրինում, նկարչական գործերու լուսանկարներ, պատմագիտական-բանասիրական յօդուածներ, եւ այլ աշխատակցութիւններ:

Կը խնդրուի որ ամէն յօդուածագիր ուղարկէ նաեւ իր հակիրճ կենսագրականը՝ լուսանկարի մը ընկերակցութեամբ:

Աշխատակցութիւնները մեզի պէտք է հասած ըլլան մինչեւ 1985 Յունիս 1:

Մեր հասցէն.-

Board of Management,
Melkonian Educ. Institute,
Publication Committee,
P. O. Box 1907,
NICOSIA — CYPRUS.

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

- Տիկինդ չէ վերադարձած տակաւին: Ի՞նչ է պատճառը:

- Ան կա՛մ առեւանգուած է, կա՛մ վըթարի ենթարկուած եւ կամ ալ գնումի գացած: Ցամենայն դէպս կը մաղթեմ որ վերջին ենթադրութիւնս չըլլայ պատճառը:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Զ.

ՌԱԲԲԻ ՇԻՄՈՆԸ

Իրան ձեւացնել նուիրակ այս եւ այն դաւանութեան, այս եւ այն եկեղեցու հոգեւոր իշխանութեան կողմից, եւ ժողովրդից հաւաքել բարեգործական օժանդակութիւններ, - դա «խաչագողի» արհեստի գլխաւոր ճիւղերից մէկն է: «Խաչագողը» գիտէ մարդկային հասարակութիւնների թոյլ կողմերից օգուտ քաղել: Այդ թոյլ կողմերից աւելի գլխաւորը, աւելի հեշտ հրապուրողը կրօնական զգացմունքն է: «Խաչագողը» ամենայն ճարպիկութեամբ չահագործում է այդ սրբազան զգացմունքը:

Հասկանալի է որ այս եւ այն կրօնական համայնքի. այս եւ այն եկեղեցական պետի ներկայացուցիչ լինելու համար, պէտք է ունենալ իւր ձեռքում թղթեր կամ կոնդակներ զանազան բարձր հոգեւոր իշխանութիւններից, որոնց ներկայացուցիչն են ձեւանում: «Խաչագողները» ունենում են այս տեսակ թղթեր, եւ այն աստիճան վարպետութեամբ պատրաստուած, որ անկարելի է կասկածել նրանց անհարազատութեան մասին կամ ճանաչել, որ նրանք կեղծ են: Խաչագողներից առանձին մարդիկ իրանց համար արհեստ են շինել պատրաստելու կեղծ կոնդակներ, որ վաճառում են ցանկացողներին խիստ թանգ գնով: Քաւոր Պետրոսը ունէր մի կոնդակ, եբրայեցւոց լեզուով մագաղաթի վրայ գրուած, եւ Բաղդադի Հրէից քահանայապետին ահագին կնիքով դրոշմուած: Քաւոր Պետրոսը չէր գնած այդ նշանաւոր կոնդակը, այլ փոխել է, մի ուրիշ թղթի հետ, որը իբր թէ նա ըստացել էր Մեքքայի շէրիֆից, եւ որի շնորհիւ նա մի քանի տարի կողոպտեց Հնդկաստանի մահմեդականներին:

«Խաչագողները» ունենում են զանազան թղթեր, որոնք մէկի համար հնացած եւ գործածութիւնից ընկած են լինում, իսկ միւսի համար նոր են համարւում: Այսպիսի թղթերը նրանք փոխում են միմեանց հետ, կամ վաճառում են միմեանց վրայ: Նոր թուղթ ստացող «խաչագողը» ման չէ գալիս երկրի այն կողմում եւ այն ժողովրդի մէջ, ուր նոյն թղթով շրջան էր գործել նրա նախկին ունեցողը: Որպէս ձկնորսի իր ուռկանը չէ գցում գետի այն տեղը, ուր մի քանի օր առաջ որսացել էր մի ուրիշը:

Այդ քաղաքը մտնելուց յետոյ անցել էր երկու շաբաթ: Ես ամենեւին տեղեկութիւն չունէի, թէ քաւոր Պետրոսը ինչ բանի վրայ է մտածում կամ ինչով է զբաղուած, որովհետեւ նա շատ ժամանակ բացակայ էր գտնըւում մեր իջեւանից: Բայց հէնց առաջին օրից ինձ պատուիրեց, որ մեր կացարանից դուրս չգամ եւ ամենեւին ցոյց չտամ, թէ ես նրա ընկերն եմ: Ինձ սկզբում անհասկանալի էր, թէ ինչո՞ւ թաքստի մէջ էր պահում ինձ: Բայց մի օր դարձաւ դէպի ինձ այդ հարցով.

- Կամենո՞ւմ ես շատ փող ունենալ, Մուրադ:

- Ինչո՞ւ չէ:

- Ուրեմն ինչ որ ասեմ, պէտք է կատարես:

- Ես միշտ հնազանդ եմ եղել ձեզ:

- Դու պէտք է մտնես այդ մեծ սնդուկի մէջ որ այսօր բերեցի բազարից:

- Կամենո՞ւմ էք, որ դա իմ դագաղը լինի:

- Այո՛ դրա նման մի բան, պատասխանեց նա ժպտելով, եւ ապա շարունակեց.

- Լսիր քեզ այս սնտուկի մէջ փակած, պէտք է տանեմ մի հրէայ սեղանաւորի խանութը: Սնտուկը այն տեղ պահ մը տամ, ուր կը մնայ երեք օր: Վերջին օրուայ գիշերը դու կը բացես քո դագաղը եւ յարութիւն կ՚առնես նրա միջից: Սնտուկը այնպէս պատրաստուած է, որ ներսից խիստ հեշտութեամբ կը բացուի: Խանութում դու կը գտնես երկաթեայ ահագին արկղ: Նա լիքն է ոսկիներով եւ զանազան թանկագին իրեղէններով: Նրանց մէկ մասը, ի հարկէ մեծ մասը քեզ հետ առած, կրկին կը մտնես քո դագաղի մէջ:

- Ինչու ոչ ամէնը, այլ նրանց մէկ մասը:

- Այստեղ նպատակ կայ...

(Շար. 79)

Այրի Տիկին Սեդա Պահարեան, Տէր եւ Տիկին Լէոն Պրիգորկեօյլ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մարսել Կալօշա, Տէր եւ Տիկին Անրի Պահարեան եւ զաւակները (Եգիպտոս), Տիկին Արմինէ Արսլանկիւլեան, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կարապետեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղրօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, քեռայրին՝

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՀԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 3-ին, 63 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Ապրիլ 6, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ - Փարիզին գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Ս· Պահարեանի:

ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ
ԵՒ ԶԱՏԻԿ

ԱՒԱԳ - ՇԱԲԱԹ· - Ժամը 17 երեկոյեան ժամերգութիւն, Մարգարէական Թըղթոց ընթերցում: Ժամը 18 Ճրագալոյցի պատարագ:

ԿԻՐԱԿԻ, ԶԱՏԻԿ· - Ժամը 11 Հայրապետական պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ· ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ· - Մեռելոց: Ժամը 11 պատարագ եւ հանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ն· Նիկողոսեան, Այրի Տիկին Ագնիւ Նիկողոսեան իրենց ազգականին՝ Տիկին Մաննիկ Հաճեանի (ծնեալ՝ Նիկողոսեան) մահուան առթիւ 200-ական ֆրանք կը նուիրեն Կապ· Խաչի Արնուվիլի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ· «Յառաջ»ին:

×

Պ· Վարդան Ագոպեանեան իր զաւկին՝ Գրիգորի կսկծալի մահուան առթիւ, 300 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ին, անոր յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեանի փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆ·ի նուիրատուութեան համար Տիկին՝ Ա· Բագումեանի մահուան առթիւ:

×

Տէսինի Ս· Աստուածածին Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ Պահատուրեանէ (Լիոն) 1000 Ֆ· եւ Սարգիս Ասփիկեան ընտանիքէն (Մարսէյլ) 300 Ֆ·, Փէշքէրեան ընտանիքէն (Մարսէյլ) 100 Ֆ·, Յարութիւն Սարաֆի մահուան առթիւ:

դէպի ՀՈԼԱՆՏԱ

Աննպաստ օդի պատճառաւ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի կազմակերպած ճամբորդութիւնը դէպի Հոլանտա յետաձգուած է եւ տեղի կ'ունենայ:

ՄԱՅԻՍ 18-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՅԻՍ 25

Արձանագրութեան եւ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել մինչեւ Ապրիլ 30-ին: 888 - 92 - 51 կամ՝ երեկոյեան ժամը 8·30-էն յետոյ՝ 854 - 22 - 93

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Աննիկ Սանդուրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փիրանեան 200 Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 150, Ստեփան Սանդուրեան 100 Ֆ·:

Կարապետ Ճանիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Ճանիկեան ընտանիք 200 Ֆ·, Մարի Սաղըրեան, Վահրամ Ճառայեան, Վարպետեան (Վալանս) եւ Հայկ Պօղոսեան 100-ական Ֆ·:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 70ԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ Ա Ն Դ Է Ս - Ճ Ա Շ

նախաձեռնութեամբ՝
Մարսէյլի Կեդր· վարչութեան
մասնակցութեամբ՝
Տէսինի եւ վիէնի մասնաճիւղերուն
կիրակի, Ապրիլ 14, ժամը 13-ին,
Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ:
Կը հովանաւորէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը խօսի՝
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին· - Իւպէր Ժիրօ (սրինգ), Ալիս Մամմանեան (դաշնակ), Աստղիկ Սարաֆեան (արտասանութիւն) Ցամիկ Վանէսեան (երգ) եւ Սարդարապատ նուագախումբը:

---- Մուտք՝ 120 Ֆր· ----

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով· -
Աւտոյեան 70 · 02 · 33 / Բարայեան 66 · 30 · 66 / Կրասեան 93 · 32 · 18

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ Շ Ի Ր Ա Կ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՐՄ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՇԻՐԱԿ - CHIRAG
SEETO SARL
ALIMENTATION GENERALE
NOUVELLE DIRECTION
LES MEILLEURS PRODUITS D'ORIENT AUX MEILLEURS PRIX,
AMUSE GUEULE VENDUS CHAUDS
Ouvert tous les jours sauf le dimanche
26, rue de Trévise — 75009 PARIS, Mo.Cadet — Tél : 770 - 38 - 63
POUR TOUS GENRES DE RECEPTION,
SPECIALITES ORIENTALES SUR COMMANDE

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ. զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ARMENIE 1985

70e ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE

du 19 avril au 03 mai Prix : **5 850 F**

Départ PARIS/PARIS

du 17 mai au 30 mai	6 550 F
du 07 juin au 20 juin	6 770 F
du 28 juin au 11 juillet	6 770 F
du 20 juillet au 03 août	6 770 F
du 03 août au 17 août	6 800 F
du 18 août au 31 août	6 890 F
du 06 septembre au 19 septembre	6 770 F
du 20 septembre au 03 octobre	6 710 F
du 04 octobre au 18 octobre	5 760 F
du 27 décembre au 07 janvier 86	5 390 F

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Départ MARSEILLE/MARSEILLE

du 20 avril au 03 mai
du 11 mai au 24 mai
du 01 juin au 14 juin
du 06 juillet au 19 juillet
du 10 août au 23 août
du 17 août au 06 septembre
du 07 septembre au 20 septembre
du 14 septembre au 27 septembre
du 05 octobre au 18 octobre
du 02 novembre au 15 novembre
du 23 novembre au 06 décembre
du 28 décembre au 10 janvier 86

CIRCUITS

du 06 juillet au 19 juillet : Moscou - Erévan - Tbilissi - Sotchi - Moscou.
du 10 août au 23 août : Moscou - Erévan - Tbilissi - Leningrad.

Nos prix comprennent :

— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	WASTEELS
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	87, La Canebière
75001 PARIS	69003 LYON	13001 MARSEILLE
Tél. (1) 261 - 51 - 13	Tél. (7) 860 - 13 - 66	Tél. (91) 95 - 90 - 12

AIR FRANCE — Intourist — AEROFLOT — APS

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
6-7
SAMEDI-DIMANCHE
6-7 AVRIL
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.937 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.937

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՔԱՐՈԶԸ

- ԱՊՐԻԼ 7 - 1985 -

Յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ. ամէն:

«ՔՐԻՍՏՈՍ ՅԱՐԵԱՒ Ի ՄԵՌԵԼՈՑ»

Սիրելի հաւատացեալ ժողովուրդ,

Մեր Սուրբ Եկեղեցին վերստին բերում է մեզ բոլորիս աւետիսը հրաշափառ Յարութեան մեր Փրկչի Յիսուս Քրիստոսի: Այս մեծ աւետիսով է բացւում գարունը աշխարհի, այս մեծ աւետիսով գարուն է իջնում մեր հոգիներին: Նոր կեանքի սաղմերին բնութեան մէջ, նոր կեանքի լուսաբաց մարդկային հոգեկան աշխարհում:

«Փառք Յարութեան քո, Տէր»:

Քրիստոսի Յարութիւնը պատմական գերբնական մի իրողութիւն է, աւանդուած մեզ սուրբ Աւետարանով: Գերբնական մի եղելութիւն, որ եկաւ յեղաշրջելու մարդկութեան պատմութիւնը եւ նոր իմաստ ու նոր ընթացք տալու նրան: Գերբնական եղելութիւն, որ վերանորոգեց մարդկանց հոգիները, նոր շնորհներով լցրեց նրանց եւ մարդկութեան առջեւ բացեց նոր ճանապարհ՝ բարոյական բարձր ըմբռնումների եւ ստեղծագործ կեանքի: Վերջին երկու հազար տարիների ընթացքում քրիստոնէութեան մտածումի թռիչքով, զգացումի ջերմութեամբ եւ տեսիլքների ու որոնումների խոյանքով յօրինուած բոլոր հրաշալիքները, պատմում են Քրիստոսի Յարութեան փառքի մասին: Յարութեան հրաշքը դարեր շարունակ դարձել է հոգեկան սնունդ եւ մարդկային կեանքի ողբերգական պայման: Հաւատքը Քրիստոսի Յարութեան՝ հոգեկան վիճակն է ոգեկանութեամբ ու բարոյականով լուսաւորուած մարդկանց: Մանաւանդ այս իմաստով է, որ յայտնւում է մեզ ճշմարտութիւնը մեծ առաքեալի խօսքի. «Եթէ Քրիստոս չիցէ յարուցեալ, ընդունայն է քարոզութիւն մեր, ընդունայն են եւ հաւատքն ձեր» (Ա. Կորնթ. ԺԵ 14):

Այսօր, Քրիստոսի Յարութեան աւետիսը մեզ համար նուիրական հրաւէր է՝ հաստատ մնալու մեր նախնեաց հաւատքի վէմի վրայ եւ հաւատարիմ՝ աւետարանական բարոյականին: Հայ ժողովուրդը բազմադարեայ իր գոյատեւումը պարտական է ամէն բանից առաջ իր կանոնական հաւատքին: Նա կարողացաւ տոկալ, յաղթահարել ժամանակների բոլոր արհաւիրքները եւ ամէն նահատակութիւնից յետոյ վերածնուել, որովհետեւ ճշմարտապէս հաւատաց, թէ Քրիստոս «մահուամբ զմահ կոխեաց» եւ «յարեաւ ի մեռելոց»: Հայոց պատմութեան ճանապարհը տեւապէս տառապանքի ու խաչելութեան ճանապարհ է եղել, որի ընթացքում մեր ժողովուրդը, բազում անգամներ, իր մահով յաղթել է մահին եւ մեռելներից յարութիւն առել: Մենք ինչպէ՞ս չհաւատանք Քրիստոսի Յարութեան, երբ պատմական վաւերական ապացոյցը ունենք մեր ժողովրդի վերածնդի, մեր ժողովրդի յարութեան: Քրիստոսի Յարութեան լոյսով մենք պիտի շարունակենք հաւատալ հայ ժողովրդի կեանքի մշտանորոգ ուժերին եւ նրա յաւերժութեանը: Յիսուս այսօր էլ ասում է մեզ՝ «Ես կենդանի եմ, եւ դուք կենդանի լինելոց էք» (Յովհ. ԺԴ 20):

Քրիստոսի Յարութիւնը մեր լոյսն է, մեր զրահն է, մեր յաղթութիւնն է, մեր ուրախութիւնն է:

Այս ճշմարտութիւնը, մանաւանդ այս տարի մի անգամ եւս բացայայտւում է մեր գիտակցութեան հորիզոնի վրայ, երբ մի քանի օրեր յետոյ, Ապրիլ 24-ին, պիտի ոգեկոչենք սուրբ յիշատակը 1915-ի մեծ Եղեռնի մեր նահատակների: Այդ սեւ թուականից եօթն անգամ տասը տարիներ յետոյ մեր ժողովուրդը իր նոր կեանքով, իր իրաւ վերածնունդով մի անգամ եւս հաստատում է «մահուամբ մահը» յաղթելու հրաշքը:

Այո, կենդանի է այսօր հայ ազգը, եռանդով լեցուն ու ստեղծարար անշէջ ոգով, թէ՛ հայրենիքում, թէ՛ ի մայր Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, որ վերանորոգուած ուժերով եւ ներշնչանքներով, քայլ առ քայլ ընթանում է դէպի բարձունքները նոր նուաճումների, նոր իրագործումների:

Քրիստոսի Յարութեան աւետիսը հրաւէր է նաեւ ուղղուած բոլոր մարդկանց եւ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներին, որպէսզի նրանք ապրեն խաղաղ ու համերաշխ: Վասնզի Քրիստոս երկնառաք Իշխանն է սիրոյ եւ խաղաղութեան գաղափարի: Մանաւանդ Յարութեան աւետիսով, մարդկային աշխարհում հզօր ու պայծառ է հնչում հաշտութեան ու եղբայրութեան պատգամը, հորիզոնից հորիզոն:

Խաղաղութիւն աշխարհաց ու եղբայրութիւն ժողովրդոց. ահա հրամայական պատգամը մեր ժամանակների, երբ աշխարհակործան պատերազմի նոր ուրուականը խռովում է կեանքը եւ խիղճը համայն մարդկութեան: Մենք, Պօղոս առաքեալի խօսքը պիտի վերծանէինք, ասելով. «Եթէ յարուցեալ Քրիստոսի սիրոյ եւ խաղաղութեան պատգամը պիտի չկարողանանք կենսագործել աշխարհի վրայ, ընդունայն է մեր հաւատքը, ընդունայն է մեր քարոզութիւնը»:

Աստուածակառոյց Սուրբ Էջմիածնի կամարներից, այս խոհերով ու այս իղձերով, ցնծութեամբ աւետում ենք հրաշափառ Յարութիւնը մեր Փրկչի՝ Յիսուս Քրիստոսի, համայն հայ հաւատացեալ ժողովրդին, որ ի Հայաստան եւ որ ի սփիւռս աշխարհի, աղօթելով, որ սուրբ Յարութեան շնորհները առատապէս բաշխուեն մեր եկեղեցիներին, մեր բոլոր զաւակներին, որպէսզի նրանք շարունակեն իրենց առաքելութիւնը աշխարհի վրայ, մեր ազգի մեծ լուսաւորիչների անմար ջահը բարձր բռնած իրենց ձեռքերում:

Սիրելի հաւատացեալ զաւակներ Մեր, դուք, որ հաւաքուած էք այս սուրբ Տաճարում եւ դուք, որ Մեզ լսում էք հեռուներից, լուսաշող Սուրբ Էջմիածնից եւ վերածնուած Մայր Հայրենիքից շնորհաւորում ենք ձեզ բոլորիդ սուրբ Յարութեան աւետիսով եւ հայրական սիրով աղօթում ենք բոլորիդ կեանքի բարօրութեան ու խաղաղութեան համար:

Մանաւանդ դուք, հեռաւոր պանդուխտ զաւակներ Մեր, Սուրբ Զատկի շնորհներով անսասան ու կենդանի պահեցէք ձեր հաւատքն ու ձեր հայկական հոգին, ձեր աչքերը միշտ յառած դէպի վերաշինուած Հայաստան աշխարհ, մայր երկիրը ձեր և դէպի լուսոյ խորան Ս. Էջմիածին, քրիստոսաշէն Մայր Աթոռը ամենայն Հայոց:

«Այսուհետեւ եղբարք, ողջ լերուք, հաստատուն կացէք, մխիթարեցարուք, միաբան լերուք, խաղաղութիւն արարէք եւ Աստուած խաղաղութեան եւ սիրոյ եղիցի ընդ ձեզ» (Բ. Կորնթ. ԺԳ 11 - 12) և, «Ընդ հաշտութեան Աստուծոյ միմեանց արկցուք զիրկս սիրով եւ միաբան Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց» (Շարական): Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԷՕԶԱԼ ԱԶԴ ՉՈՒՆԻ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԹԻԶ Մ'ԻՍԿ ՀՈՂԻ

ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

Ծորճթաունի միջազգային եւ ռազմագիտական ուսումնասիրութեանց կեդրոնին մէջ է, որ Թուրքիոյ վարչապետը՝ Էօզալ ելոյթ մը ունեցած է, ուր շատ սիրալիր խօսքեր արտասանած է Յունաստանի հասցէին: Փախաք յայտնելով հանդիպում ունենալ Անդրէաս Փափանտրէուի հետ, Էօզալ շեշտած է թէ իր երկիրը՝ «յունական թիզ մ'իսկ հողի աչք չունի»: առաջարկած է որ՝ «բարեկամութեան, բարի դրացնութեան, հաշտութեան եւ գործակցութեան» դաշինք մը ստորագրեն: Ամերիկացիները լաւատես են եւ Արտաքին նախարարութիւնը, գնահատելով «Պետական դէմքի վայել այս առաջարկները», իր յայտարարութեան մէջ աւելցուցած է. - «Միացեալ - Նահանգները կը շարունակեն հաւատալ որ տարակարծութիւններ կրնան հարթուիլ խօսակցութիւններով եւ բանակցութիւններով»:

Տարբեր է Յունաստանի կարծիքը եւ Ուաշինկթընի յոյն դեսպանը շեշտած է թէ Էօզալի առաջարկները՝ «ոչ լուրջ են, ոչ ալ՝ պատասխանատու», աւելցնելով թէ մինչ ան կը փորձէ հաշտարար երեւիլ, սեղանին տակը կը պահէ բուն խաղաղութիւնը: Էօզալ դիտել տուած էր որ 1931-ին, Յունաստան եւ Թուրքիա բարեկամութեան դաշինք մը ստորագրած էին: Ճիշդ է, բայց Փափանտրէու ալ կը պատասխանէ, որ այդ դաշինքը արգելք չէ եղած որ Թուրքիա Կիպրոսի վրայ յարձակի (եւ քանի մը թիզ ալ հող գրաւէ...):

Ջիթենիի ճիւղը ձեռին, Էօզալ կ'ըսէ թէ համոզուած է որ Յունաստան բնական գինակից մըն է խաղաղութեան համար, հակառակ անոր որ, յոյն կառավարութիւնը կը շարունակէ խօսիլ «Թուրք երեւակայական սպառնալիքներու մասին, մինչ երբ Պ. Փափանտրէու Ատլանտեան Ուխտի յունական ուժերը կը զետեղէ Թուրքիոյ սահմաններու երկայնքին, ինք է՛, մեզ խիկապէս կը մտահոգէ»:

Էօզալի այս «սիրալիր» խօսքերը մասնաւոր խորհրդածութիւններու չեն կարօտիր: Երբ մէկը, որ 11 տարի է Կիպրոսի մեծ մասը գրաւեր է, յոյն - Կիպրացիները տեղահան ըներ է, հազարաւոր այրեր «անհետացներ է» ետք, կը յանդգնի ըսել թէ «թիզ մը հողի աչք չունի», ուրիշին ըսելիք չի ձգեր...:

× «Մոնտ»՝ «Ուաշինկթըն ականջ կուտայ Անգարայի», խորագրին տակ, Հինգշաբթի իրիկուն կ'անդրադառնար երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն, Ամերիկայի Ցոյներուն հայանպաստ (Քոնկրէսին բանաձեւին համար) դիրքին, Յունաստանի հակամերիկեան տրամադրութիւններուն, նկատելու համար նաեւ որ Ուաշինկթըն կ'ուրանայ թէ կ'ուզէ Թուրքիան Արեւմուտքի «ոստիկան»ի մը վերածել, Տարտանէլի եւ Եգէականի վրայ: Մնաց որ, կը գրէ «Լը Մոնտ», բնաւ ապահով չէ, որ Թուրք ղեկավարները, որոնք բարելաւած են իրենց յարաբերութիւնները Խորհ. Միութեան հետ, նման դեր մը ստանձնելու փափաքն ունենան:

× Ապրիլ 5-ի «Հիւրրիյէթ»ը անդրադառնալով Էօզալի տեսակցութիւններուն կը գրէ թէ կարգ մը աղբիւրներու համաձայն - բայց վերապահ է - Պուշ ընդառաջ գացած կ'ըլլայ Էօզալի դիմումին՝ չքաջալերելու հայկ. գործունէութիւնները: Մենք որ ընդհանրապէս վերապահ ենք Թուրք մամուլի հաւաստի իսկ «լուրերուն», ալ աւելի վերապահ ենք, երբ ինք ալ վերապահ է...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՐԻ ՆԱԼԷ, «Միթերանի մարդ մը» ինչպէս ծանօթ է, Ռոքարի ձգած աթոռը գրաւեց, անմիջապէս: 46 տարեկան, հրմուտ է գիւղատնտեսական հարցերու:

ՍՈՒՏԱՆ աշխարհէն կտրուած էր Ուրբաթ օր, մինչ իր նախագահը Ամերիկա է միշտ, առողջական պատճառներով, բայց

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

«Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի Ապրիլի թիւը, Ապրիլեան 70-ամեակի առթիւ, բացառաբար 12 էջ, լոյս կը տեսնէ երկուշաբթէն, Ապրիլ 24-ի նախօրեակին:

Յ. ԷԴՈՅԵԱՆԻ ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ. - «ՅԱՌԱՋ»ի. - Մեր պաշտօնակից «Աշխարհ»ի այսօր իսկ ստացուած թիւէն (Ապրիլ 6) կ'արտատպենք այս խիստ սրամիտ տոմսը, ուր Պիծակ կ'անդրադառնայ «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած Հ. Էդոյեանի յօդուածաշարքին («Յառաջ» Մարտ 20 - 27):

×

Մեծայարգ Պրոֆէսոր,

Ձեր գրած, մեծապէս ինտելիգենտ, ինտերեսանտ եւ օրինակալ էտյուտը, «Սիբոյ ՄԻՖ-ը Չարենցի Պոէզիայում» որ մեր կոնֆրէր «Յառաջ»ը արտատպած էր օրերս, կարդացինք եւ այնքան էնթուզիազմեց մեզ, որ կը մտածենք զայն հայերէնի թարգմանել:

Սակայն աւա՜ղ, ինչպէս հաւանաբար դուք ալ կուրսի մէջ էք, այստեղ սփիւռքեան մեր սիտուացիան այնպիսին է որ հարկ եղած մաշտաբի տրադուքտօրներ չունենք:

Պոէզիան եւ նրա ստրուքտուրան արդէն ինքնին մի կոմպլէքս սիւժէտ է, ուր մընաց երբ օբյէքտը, Ե. Չարենցի նման մի խոշոր, ռէվոլուցիոնար, կիկէնտ, (հըսկայ), լեգենտար պոէտի մասին է:

Պիտի խնդրէինք ուրեմն որ նախ մեզ յայտնէիք.

ա- Ի՞նչ լեզուով է գրուած ձեր տէքստը:

բ- Տէքստի օրիգինալը մի այլ լեզուից հայերէնի է թարգմանուա՞ծ, թէ հայերէնից մի այլ լեզուի:

Այս հարցումներուն պատասխանները կը խնդրենք շտապ ուղարկէիք որպէսզի մենք ալ կուրսի մէջ մտնէինք, եւ ըստ այնմ հարկ եղած անքետաները անելով, կարողանայինք այդ սպեցիֆիկ լեզուի մի սպեցիալիստ տրադուքտոր ճարել:

Բացի այդ հնարաւո՞ր է արդեօք մի կոնկրէտ տիքցիոնար յանձնարարել, ձեր տէքստի մէջ սպրդած հայերէն բառերու եւ տերմիններու էթիմոլոգիական անալիզան ընելու համար:

Կանխայայտ շնորհակալութիւններով եւ յարգանօք՝

Արտավազդ Շահանիչ Բերբերեան
Գեպ (Պիծակ)

«Աշխարհ», Ապրիլ 6

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ԶԱՏԿԻ ԿԱՐՕՏՈՎ

Ընկերային եւ կրօնական որեւէ գաւանանք սրբազան խորհուրդ մը կը պարունակէ: Խորհուրդ անճառելի եւ անթափանցելի: Բայց եւ այնպէս մարդկային:

Այլապէս, դժուար թէ միլիոններ ու միլիոններ հաւատային իրենց ճակատագրին կամ կոչումին:

Այս է պատճառը որ ժողովուրդները միշտ անձկութեամբ կը սպասեն տօնական օրերուն:

Բոլորն ալ, մեծ թէ փոքր, քաղաքակիրթ կամ յետամնաց, միշտ կարօտով կը յիշեն անցեալ աւանդութիւնները, որքան ալ տարօրինակ թուին այսօրուան աչքով:

Մանաւանդ մեր ժողովուրդը:

Յաճախ դիտել տուած ենք թէ Եւրոպացիները չունին մեր սքանչելի բառը, կարօտ, զգալու համար անոր խորութիւնը:

Բառին արտասանութիւնն անգամ սարսուռ կը հոսեցնէ սիրտերու մէջ: Կը թարմացնէ, ու կը ներշնչէ: Նոյնիսկ եթէ թախծոտ յիշատակ մը արթընցնէ:

Այդպէս ալ Հայկական Զատիկը այնքան խնդուն եւ ինքնուրոյն: Բոլորովին համապատասխան՝ այս ժողովուրդի աշխարհահայեացքին:

Անջնջելի աղօտ յիշատակներ մնացած են այն Զատիկներէն, զորս փառաւորապէս կը տօնէինք հայրենի հողերու վրայ:

Եւ սակայն, աւանդութիւնը խոր հետքեր ձգած է ամէն տեղ: Եւ մեր տարագիր բազմութիւնները կը շարունակեն մխիթարութիւն փնտռել ամէնէն մռայլ պահերուն, արծարծելով Յարութեան հաւատքը:

Երէկուան միամիտները չեն այդ բազմութիւնները:

Արեւմուտքէն մինչեւ Արեւելք, բոլորն ալ գիտեն թէ յարութիւն՝ այսօրուան իմաստով՝ կը նշանակէ ազատութիւն: Իսկ այս վերջինը՝ յարատեւ ճիգ: Աշխատանք եւ հաւատք:

Աւանդութիւնը կ՚ըսէ թէ Քրիստոս անգամ երկար տառապեցաւ, խաչուեցաւ եւ ապա յարութիւն առաւ:

Կը նշանակէ թէ մեր կարօտը պիտի չսահմանափակուի անցեալի յիշատակներով:

Հայկական Զատիկը շատ աւելի լայն եւ տեւական խորհուրդ կը թելադրէ, մեր այս ցիրուցան կացութեան մէջ:

Այդ խորհուրդներէն մէկն է՝ թռիչք մը նետել անցեալէն ներկան, ըմբռնելու համար մեր հիմնական պարտականութիւնները:

Ուրիշ խորհուրդ մը - նորոգել մեր գիտելիքները եւ պաշար ամբարել, որպէսզի կարենանք դիմաւորել օրուան պահանջները:

Եթէ հայկական յարութիւնը կը նշանակէ ազատ եւ ամբողջական հայրենիք, ամէն բանէ վեր պիտի դասենք այդ երկուքը: Եւ պիտի տրամադրենք ամէն բան, առանց դաւանանքի կամ դասակարգի խտրութեան:

Ուրեմն տեւական երկունք, անկեղծ հաւատքով եւ աշխատանքով: Առանց ազդըւելու տաք ու պաղ հովերէն: Մնալով միշտ հաւատարիմ՝ սերունդներու պայքարին եւ արեան ճապաղիքներու մէջ արձակուած աղաղակներուն:

Մեր Զատիկներն ալ օր մը կը դառնան «հին ազգաց պատմութիւն», եթէ թոյլ տանք որ սառին, ցամքին հողինները՝ օտար ափերու վրայ: Եթէ չըմբռնենք անոնց իրական իմաստը՝ իբրեւ յաւիտենական ներշնչարան:

Այդ հեռանկարը պէտք է մղձաւանջ մը դառնայ մանաւորապէս երիտասարդութեան համար:

Անտարակոյս նորերը երէցներուն պէս չեն զգար Զատկի կարօտը:

Անոնք ո՞ւր տեսած պիտի ըլլային, հայրենիք եւ Հայկական Զատիկ, որպէսզի ըմպէին անոնց երանութիւնը:

Հայրիկին եւ մայրիկին սրտառուչ պատմութիւնները շատ բան չեն խօսիր իրենց մտքին:

Բայց, բաւական պաշար ամբարած չե՞ն արդէն, ըմբռնելու համար Զատիկներու եւ ուրիշ աւանդութեանց իմաստը:

Ամէնէն առաջ իրենց կ՚իյնայ «Գարնանացան» կատարել, ի խնդիր լաւագոյն օրերու: Միշտ Զատկի կարօտով:

Շ.

Զատիկ, 1951

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Մարտ 28, ժամը 18-ին Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի Թիէփոլեան դահլիճին մէջ կ՚ոգեկոչուէր Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակը (տես՝ «Յառաջ», Մարտ 30 / 31):

Երեկոյթին բացումը կը կատարէր վարժարանի տեսուչ՝ Հ. Լեւոն վրդ. Զէքիեան որ կը շեշտէր. - «Պատիւ ըրէք վըսեմական քերթողին» այս խօսքերով կը փակէր 1913 Յունիս 2-ին Դանիէլ Վարուժան, իր գրչեղբօր, արդի հայ բանաստեղծութեան մեծագոյն դէմքերէն մէկուն՝ Սիամանթոյի նուիրուած երեկոյթի իր ճառը:

Այս իրիկուն բոլորս հաւաքուած ենք մեծարելու համար յիշատակը մեծ բանաստեղծին, որ եղաւ անկասկած Մ. Պէշիկթաշլեանի հետ հանճարը՝ որ լաւագոյնս կը մարմնաւորէ Մխիթարեան ոգին եւ ամէնէն արժանաւոր ներկայացուցիչներէն մէկն է դարաւոր այս հաստատութեան: Մ. Պէշիկթաշլեան եղաւ «Զարթօնքի» մեծագոյն երգիչը, պատմական շրջանի մը: Աւելի ուշ, Դանիէլ Վարուժան իր երգին մէջ կը մարմնաւորէ իր ժողովուրդին պատմութիւնը եւ ոգին, որ դրեթէ դիւցազնավէպ մըն էր:

Իր ծննդեան հարիւրամեակը գրեթէ կը զուգադիպի իր եղերական մահուան 75-ամեակին, որ պատահեցաւ հայ ժողովուրդի մեծ ողբերգութեան ընթացքին:

Յետոյ տեսուչ վարդապետը շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն՝ որոնք եկած էին իրենց յարգանքի տուրքը բերելու Վարուժանի երգին, բանաստեղծութեան, ու Վենետիկի իշխանութեանց, Մխիթարեան միաբանութեան մեծաւորներուն, երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը բերող դէմքերուն՝ Փ. Միլտոնեանի, Գ. Պըլտեանի, Գ. Պօյաճեանի, վարժարանի ուսանողներուն, եւ բոլոր այլ օժանդակողներուն: Կարդալէ ետք հասած շնորհաւորական հեռագիրները, Հ. Լեւոն խօսքը տուաւ օրուան Ա. բանախօս՝ Փաոլա Միլտոնեանի, որ արտայայտուեցաւ իտալերէն:

Ան իր խօսքերը սկսաւ ներկայացնելով Վարուժանի կենսագրութիւնը, քաղուած բանաստեղծին Թէոդիկին ուղղած 1908, Նոյեմբեր 1-ի նամակէն. «Հոս ոգեկոչել գիրքը իր աշակերտած վարժարանին մէջ, այն՝ որ զոհուեցաւ 1915-ին, մասնաւոր յուզում մը կը պատճառէ» ըսաւ ան: Յետոյ խօսեցաւ Վարուժանի մանկութեան շրջանին մասին, երբ Պոլիս Սագըզաղաճի Մխիթարեան վարժարանը ուսուցիչ կ՚ունենայ Հ. Ս. Գասկանտիլեանը: Յիշեց այն նամակը զոր բանաստեղծը գրած է անոր, ըսելով թէ իր ուսուցիչներէն ոչ մէկը իր հայերէնին վըրայ այնքան ազդեցութիւն ունեցած է, որքան ինք: Յիշեց տակաւին Կանտի ուսանողութեան շրջանը, անոր գործէն մէջբերումներով խօսեցաւ Վարուժանի բանաստեղծութեան մասին, յատկապէս անդրադառնալով անոր մօտ թեմաներու զանազանութեան:

Փ. Միլտոնեան իր խօսքերը աւարտեց կանգ առնելով «Անդաստան» քերթուածին վրայ, զոր տուն առ տուն բացատրելէ ետք կարդաց նաեւ հայերէնով:

Իրեն յաջորդեցին Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանէն երկու աշակերտներ Վարուժանէ արտասանութիւններով. նախ Վ. Քէշիշեան արտասանեց «Մատեանն Ահա»ն, ապա Մ. Ադամեան՝ «Անիի Աւերակներուն Մէջ»ը (իտալ.):

Օրուան երկրորդ բանախօսն էր Գր. Պըլտեան. ան խօսեցաւ Վարուժանի «Բանաստեղծական հեթանոսութեան» մասին (Ֆրանսերէն): Ըսաւ թէ որակումը կու գայ նոյնինքն բանաստեղծէն: Հեթանոս երգերուն մէջ ունի այս թեմային նուիրուած տաղեր, ինչպէս՝ Նեմեսիս, Ցեղին Ոգին, Վահագն, Վանատուր, Անահիտ, Սպանտարամետ, Հեթանոսական եւայլն:

«Գլխաւոր թեման հոս Հայաստանի հեթանոսական կեանքն է, այսինքն քրիստոնէութեան պաշտօնականացումին նախորդ շրջանը: Երկու գծով կը յայտնուի այս թեման Վարուժանի մօտ. ուժը, զօրութիւնը, կռուիլը եւ այն ձօները, փառերգները զորս կ՚ուղղէ նախկին մեծ աստուածներուն: Աստղիկին, Վահագնին եւայլն:

Այս երկու թեմաները զիրար կ՚ամբողջացնեն, իրարու հակասական չեն եւ Վարուժան անոնցմէ կը քաղէ ու կուտայ իր իսկ ըմբռնումը՝ հեթանոսութեան:

Առաջին անգամ արտայայտուելով այս մասին 1908 Յունուարին Զօպանեանի ուղղուած նամակի մը մէջ, Վարուժան կ՚ըսէ, «ոչինչ գրեցի նոր, միայն աղօթք մը Վահագնին նուիրուած, զոր Բազմավէպին պիտի ղրկեմ...»:

Ու այնուհետեւ հեթանոսական կեանքը օրէ - օր կը հրապուրէ զինք. «օր մը եթէ կարելի ըլլար կրօնքս փոխել, պիտի ընտրէի բանաստեղծական հեթանոսութիւնը»:

1908 - 1913-ի շրջանին է որ կը գրէ այս նիւթով իր գործերուն մեծ մասը. կը հրատարակէ տարեցոյց մը - Նաւասարդ - ուր կուտայ Հայաստանի նախաքրիստոնէական կեանքին նուիրուած իր քերթըւածները:

1914-ին երիտասարդ գրողներու հետ կը սկսի հրատարակել «Մեհեան»ը, որուն խորագիրն իսկ յղում մըն է հեթանոսական կեանքին:

Այս քայլէն կը սկսին քննադատական - ները իր հեթանոսական քերթողութեան. քննադատողներէն մէկն է Կ. Զարեան որ «Մխիթարեանցի այս բանաստեղծը» կը կոչէ Վարուժանը, ժամանակավրէպ նըկատելով հեթանոսութիւնը: Երիտասարդութիւնը սակայն սկսած է հետեւիլ այս ճամբուն ու դպրոցի մը վերածուած է հեթանոսական գրականութիւնը. հետեւողականութեամբ այս մասին գրողներէ մէկն է նաեւ բանաստեղծ Ահարոն:

Կ. Զարեանի քննադատական ձայնին կը միանան տակաւին Շիրվանզադէ որ «Պոռնկագրութիւն» կ՚որակէ Վարուժանի գործը, նաեւ Տէրեան, Ագրալեան: Շիրվանզատէ գայթակղած է յատկապէս «Ո՛Լալագէ» քերթուածով:

Հակառակ ասոր, Վարուժանի ըրածը նորութիւն չէր, քանի որ կար օրինակի համար Լ. Շանթի «Հին Աստուածներ»ը, լոյս տեսած 1909-ին, որ կը ներկայացընէր բախումը՝ հեթանոսութեան ու քրիստոնէութեան միջեւ:

Թէ Վարուժան ինչ ակեր ունեցաւ այս թեմային ընտրութեան մէջ: Ամէն բանէ առաջ պէտք է ըսել թէ ինչ որ դուրսէն կուգար՝ ազդեցութիւններ չէին, ինք իր դրոշմը կը դնէր անոնց վրայ: Այս ակերու կարգին պէտք է յիշել Նիչէն որուն հետ կը բաժնէ Յունաստանի հանդէպ հիացումը, նաեւ Իլիականի, Ոդիսականի: Այս բոլորը յիշելով չեմ ուզեր Վարուժանի բանաստեղծութիւնը այս շրջանակին մէջ միայն ամփոփել:

Դանիէլ Վարուժանի բաժնը այն էր թէ հին աստուածները մեռած են ու ինք կ՚ողբար զանոնք: Դէպի մեր պապերուն, դէպի մեր աստուածները կ՚ըսէ ան. իրականութեան մէջ անոնց ուղղած իր քերթուածները ուղղուած են հայ ժողովուրդի հիմնադիրներուն:

Եթէ աստուածները մեռած են ի՞նչ կը մնայ մարդոց համար. ահա՛ հոս է որ կը յայտնուի բանաստեղծին դերը որ է՝ անոնց տեղը գրաւել եւ ոչ թէ փոխարինել զանոնք, կատարել այն՝ ինչ որ աստուածները այլեւս չեն ըներ. բերել լոյսը: Լոյսը՝ այն որ կը տրուի, կը բաշխուի եւ որ սակայն կը մնայ ամբողջ: Աստուածներու մահը բանաստեղծութեան սկիզբն է. անոնց տեղը կը յայտնուին բանաստեղծները»:

Գր. Պըլտեանի դասախօսութենէն ետք Ս. Գասկանտիլեան վարդապետի եղբօրորդին կարդաց իր մէկ թարգմանութիւնը Վարուժանի «Հացին Երգը»էն «Հունձք» քերթուածին: Անկէ ետք դարձեալ Մուրատ - Ռափայէլեանի աշակերտներէն Ս. Աղաճանեան արտասանեց «Գարնան Անձրեւ»ը (իտալերէն):

Հանդէսին գեղարուեստական բաժնին մէջ Մուրատ - Ռափայէլեանի նախկին սան՝ Մինաս Լուռեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ Զուիցերիայէն յատկապէս հրաւիրուած թենոր Գէորգ Պօյաճեան երգեց ժողովրդական հինգ հայերէն երգեր:

Հանդէսը հասած էր իր վերջաւորութեան, երբ խօսք առաւ Հ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեան, ան ըսաւ. «Կարելի չէ փակմակ խօսք մը արտասանել Դանիէլ Վարուժանի նման բանաստեղծի մը մասին. հողէն արմատախիլ ծաղիկ մը, խորտակուած սիւն մը, հոգի մը՝ ցրուած Միջագետքի անապատներուն մէջ, եւ սակայն առանց շիրիմի. մեր այս մեծ ու անմահ բանաստեղծին աճիւնները չունինք: Փակման խօսք մը կը նշանակէ եկեղեցիի մը դմբէթ մը տալ, վերջաւորութիւն մըն է, մինչդեռ ես կը տեսնեմ Վարուժանի ոգին, որ կը բարձրանայ դէպի անմահութիւն:

Ջերմ շնորհակալութիւններս պիտի յայտնէի յանուն միաբանութեան նաեւ Ս. Ղազարի կաճառին, ձայնակցելով Հ. Լեւոնին, բոլոր իտալական ու հայկական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներուն եւ ճառախօսողներուն: Շնորհակալութիւն նաեւ այս վարժարանի վարչութեան:

Վարուժանի հարիւրամեակը տօնուեցաւ ամբողջ Սփիւռքի մէջ, Ազգրիականին ալիքներուն նման. այս վարժարանին աշակերտները բանախօսեց Հալէպ, Միլանօ, Դամասկոս, Մարսէյլ, Վարուժանի մասին. Գուցէ առիթն է հոս յիշելու իր շատ կարևոր մէկ բանաստեղծութիւնը՝ «Առկայծ ճրագ»ը. երեք արարով ամբողջ ողբերգութիւն մը տուած է ան, ներկայացնելով հերոս զաւկին յաղթական վերադարձին սպասող մայրը, որուն կը հասնի անոր դիակը միայն: Հոս հաւաքուած ենք ոչ թէ իր գծած ողբերգութիւնը տեսնելու, այլ ողջունելու Վարուժանի յաղթական վերադարձը: Ըսինք թէ գերեզման չունի ան, կան երկու յուշատախտակներ ի յիշատակ իրեն. մէկը Կանտի համալսարանին մէջ, եւ միւսը հոս:

Վարուժան կ՚ըսէր թէ բանաստեղծութիւնը նահատակութիւն է եւ բանաստեղծը այն նահատակն է որ կ՚արիւնի չիթ-չիթ: Ուրեմն Վարուժան կրկնապէս նահատակն է ու կրկնապէս բանաստեղծ:

«Նահատակներու արիւնը հայրենիքի արշալոյսն է» գրած է տ՚Անունցիօ, այս վարժարանին ուսեմատեանին մէջ. կը մաղթեմ որ Վարուժանի մարտիրոսութիւնը բոլոր Հայերուն համար ըլլայ յաւերժական արշալոյսը յոյսի ու անմահութեան»:

Հ. Ներսէսի փակման այս խօսքերէն ետք բացումը կատարուեցաւ Վարուժանին նուիրուած յուշատախտակին որ զետեղուած էր վարժարանի մուտքի դրան քովը ինչպէս նաեւ մարզարանի նուիրատուին Ալեք Մանուկեանի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

LIVRES REÇUS

JONATHAN
SON OF JEREMIAH
VAHAN TOTOVENTS

edited and translated by Mischa Kudian. Mashtots Press, London.

×

REVUE DES ETUDES ARMENIENNES
nouvelle série
Tome XVIII (1984)

Fondateurs : E. Benveniste et H. Berberian.
Directeur : Sirarpie Der Nersessian
Secrétaire de rédaction : J. P. Mahé.
assesseur : Ch. de Lamberterie.
668 pages (89 planches) :
7, rue Marx Dormoy, 75018 Paris
Sommaire :
1.- Essays in honour of archbishop Norayr Bogharian.
2.- In memoriam R. Godel.

×

TERRORISME et GUERILLAS
Gérard CHALIAND
Ed. Flammarion, Paris 1985.

ԵՍ ՏԵՍԱՅ ԹԷ ԻՆՉՊԷՍ ԷՐ ԱՅՐՈՒՄ ԵՒ ԱՐԱՐՈՒՄ ՄԵԾ ՍԱՐԵԱՆԸ

Բ.

- Նիկողայոս, ասում են՝ դու անձնական աւտոմեքենայ ունես: Կարո՞ղ ես ինձ վաղը տանել քաղաքից դուրս, բնութեան մէջ:

- Սիրով, Մարտիրոս Սերգէեւիչ: Ասե՛լը ի՞նչ բան է: Վաղը հէնց Ապարան պիտի գնայի Գաբրիէլ Գիւրջեանի հետ: Թէ դէմ չէք՝ միասին գնանք:

- Ի հարկէ դէմ չեմ: Գիւրջեանը սուսիկ-փուսիկ, փոքր-մոքր է, մեքենայում շատ տեղ չի գրաւի:

Միւս օրը առաւօտեան ճամբայ ընկանք Ապարան: Լեռները հասանք տասնմէկին մօտերը:

- Կանգնեցրո՛ւ Նիկողայոս: Լաւ, բարձր տեղ է: Շուրջն ամէն ինչ երեւում է, նոյնիսկ Թուրքիան: Մեր հողերը ... - ասաց Սարեանը խոր ապրումով, իսկ երբ դուրս եկաւ մեքենայից՝ ձեռքերը պարզեց վեր ու բացագանչեց. - Նայի՛ր, Նիկողայոս, ի՜նչ երկի՜ր է: Ի՜նչ բնութիւն: Ի՜նչ բախտաւոր մարդ ես դու, որ ծնուել ես հէնց այս երկրում: Հապա տո՛ւր, տո՛ւր կտաւը:

Եւ ինքն էլ, առանց մեքենայից հեռանալու, նստեց ու սկսեց նկարել: Իսկ Գաբրիէլ Գիւրջեանը վերցրեց էդի-տապնակը, կտաւն ու գնաց սիրուն տեղ գտնելու: Ես նստեցի Սարեանի կողքին, հետաքրքիր էր նայել նրան աշխատելիս:

- Տե՛ս՝ ի՜նչ երկիր է: Քարքարոտ, խառնաշուռնչ, բայց հէքեաթային բնութիւն: Ուզում եմ հաղորդել այս ամբողջ գեղեցկութիւնը, եթէ յաջողուի, նկարեմ այս թաւշէ հողը՝ այս էշի հետ, լաւ բնանկար կը լինի:

Մի քանի րոպէից էշն արդէն կտաւի վրայ էր:

- Գիտես՝ ինչ խելօք, համբերատար, հնազանդ ու սիրուն կենդանի է: Տե՛ս, ինչ գեղեցիկ է այս վառ կանաչ ֆոնի վրայ: Վա՛յ, Նիկողայոս, գնում է, ետ բեր, ուզում եմ, որ այս բնապատկերում երկու էշ լինի: Թող մարդիկ իմանան, որ մեր հողը շատ հարուստ է, որ, քարից բացի, այսպիսի հազուագիւտ գեղեցիկ կենդանիներ ունի:

Առաջին կտաւն աւարտելուց յետոյ, տեղում նստած, նա շուռ եկաւ միւս կողմն ու ասաց հիացմունքով.

- Տե՛ս, Նիկողայոս, թէ ինչպէս այս կողմն աւելի գեղեցիկ դարձաւ: Հապա միւս կտաւը տուր:

Սարեանն արդէն միւս էդիւտն էր անում, երբ Գիւրջեանը նոր միայն յարմարեցրեց պատկերակալն ու սկսեց նկարել:

- Գիտես, մեր աղա նկարիչներից մի քանիսն իրենց երանգապնակներին Ֆրանսիական «Լըֆրան» են դնում, նայում ես, հիանում՝ ի՜նչ վառ ներկեր, ուղղակի հուրհրում են: Բայց մէկ էլ երանգապնակի վրայ խառնում են այդ վառ ներկերն ու աղօտ, թոյլ գոյն ստանում: Ու այդպէս էլ նկարում են, դրա համար էլ անորոշ, թոյլ, անարտայայտիչ նկարներ են դուրս գալիս: Դու մի վախենայ, վառ գոյներով նկարիր: Դու տաք տղայ ես:

Քիչ անց իմ առջեւ երեք ոչ մեծ էդիւտներ էին: Այդ ընթացքում նա նկարում էր ոգեւորուած եւ չարունակ հիանում տեսածով: Բնութիւնից առնուած գըննումների միջոցով կտաւի վրայ արտայայտւում էին նրա անհատական զգացումները: Բնանկարներից իւրաքանչիւրն ինքնամփոփ աշխարհ էր, իսկ երբ դրանք դիտում էիր մէկտեղ՝ մէկ միասնական ամբողջութիւն էին: Այն աշխարհն է դա, ուր Սարեանը դրսեւորում է ինքն իրեն, ուր նա իր հիացմունքն է արտայայտում հայրենի երկրի, հարազատ հողի հանդէպ:

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՆԻԿՈՂԱՅՈՍԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻԳ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 175-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Միութիւններու Տան սիւնազարդ դահլիճին մէջ, Մարտ 18ին, մեծ հանդիսութեամբ նշուած է Խաչատուր Աբովեանի ծննդեան 175-ամեակը: Ծանօթ է, որ անցեալ տարի Հայաստան եւ Խորհ. Միութեան կարգ մը այլ հանրապետութիւններու մէջ տօնուեցաւ այս յոբելեանը, հետեւաբար Մոսկուայի այս ձեռնարկը կը նկատուի եզրափակիչ հանդիսութիւնը: Ներկայ եղած են խորհրդային ղեկավար դէմքեր, եւ Ուկրանիայէն, Ազրպէյճանէն եւ այլ շրջաններէ պատուիրակութիւններ եւ Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Կարէն Դեմիրճեանի:

Բացումը կատարելով Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղարը՝ Գ. Մարկով, ի մէջ այլոց ըսած է, թէ «Նշելով հայ մեծ գրող Խաչատուր Աբովեանի ծննդեան 175-ամեակը, ամէնէն բարձր պատիւներն ու երախտիքի տուրքը տալով անոր, խորհրդային մարդիկ եղբայրական սիրոյ զգացումով, երախտագիտութեամբ կը նշեն հայ ժողովուրդի հերոսութիւնը, որ անմար էջեր գրած է խորհրդային բազմազգ Պետութեան պատմութեան մէջ»:

Խաչատուր Աբովեանի կեանքին, գործին եւ դերին մասին խօսած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Կարլէն Դալլաքեան: Անդրադառնալէ ետք հայ-ռուսական դարաւոր կապերու պատմութեան, հայ գրականութեան ռուսերէն եւ ռուս գրականութեան հայերէն թարգմանութիւններուն, բանախօսը շեշտը դըրած է Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպի գաղափարական աշխարհի եւ անոր ունեցած դերին ու ազդեցութեան վրայ՝ յետագայ սերունդներու դաստիարակութեան մէջ:

Բանաստեղծ Մ. Դուդին խօսք առնելով՝ ի մէջ այլոց նշած է. «Խաչատուր Աբովեան ժողովուրդի պաշտպանն էր, արդարութեան մարտիկ, ճշմարտութեան մարգարէ: Ան աշխարհին ցոյց տըւաւ իր Հայաստանին վէրքերը՝ բառիս բուն իմաստով, եւ ինչպէս կը պատմէ աւանդութիւններէն մին, անհետացաւ պատմութեան մշուշին մէջ՝ Արարատի երկնահաս գագաթներուն: Ամէն մարդ ունի իր բարձունքը: Խաչատուր Աբովեան ունի իր Արարատը՝ իր ստեղծագործական ոգիի գագաթը»:

Ուկրանիոյ Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղար Պ. Զագրեբելնի իր խօսքին մէջ զուգահեռ մը գծած է Տարաս Շեւչենկոյի եւ Խ. Աբովեանի գրականութեան միջեւ: «Լիտերատուրնայա Գրուզիա» թերթի գլխաւոր խմբագիր փրոֆ. Թ. Բուաչիձէ վեր առած է Աբովեան բանաստեղծը, մանկավարժը, ազգագրագէտը եւ բանահաւաքը: Էստոնիայէն բանաստեղծ Ա. Կասլեպ ներկայացուցած է Աբովեանը իբրեւ խորհրդանիշ էստոնա-հայկական բարեկամութեան:

Ազրպէյճանի Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղար Իսմայիլ Շիխլի անդրադառնալով Աբովեանի գրական-հանրային գործունէութեան, ի մէջ այլոց դիտել տուած է, թէ ան լրջօրէն ուսումնասիրած է հին ազրպէյճանական քերթողութեան գրական ձեւերն ու կերպարները եւ օգտագործած զանոնք, գրելով աւելի քան 80 պայաթի: Ապա զուգահեռ մը գծած է Միրզա Ֆաթալի Ախունդովի եւ Խաչատուր Աբովեանի միջեւ:

Հուսկ, Հայաստանի Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղարը՝ Վարդգէս Պետրոսեան, խօսք առնելով շեշտը դրած է Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպի արժէքին վրայ ու աւելցուցած. «Վէրքի գոներից Աղասին դուրս եկաւ իբրեւ ժողովրդի մաքառման եւ յոյսերի մի նոր տարեկան, վերածնուելով ու կրկնուելով գալիքի բոլոր հայ հերոսների մէջ՝ Արեւմրտեան Հայաստանում ֆիտայական շարժման անձնուրաց քաջորդներից մինչեւ կործանուած Բայխշթակի հրապարակում իրենց աւանդական քոչարին թնդացնող սովետական հայ զինուորները: 1848 թուականի Ապրիլ 2-ի սառնաշունչ առաւօտեան Խաչատուր Աբովեանը դուրս եկաւ տնից եւ նրան այլեւս ոչ ոք չտեսաւ: Կորել է անհետ՝ դրանցեց չոր վիճակագրութեան սիրաչարը: Մեր պատմութեան աւելացաւ եւս մի մեծ անյայտ գերեզման՝ յետագայում կը գրեն հայ բանաստեղծները: Բայց ժամանակը՝ ամէնից իմաստուն եւ ամէնից անողոք վիճակագիրը, հաւաստեց եւ հաւաստում է՝ Աբովեանը գնաց դէպի անմահութիւն: Եւ եթէ յանկարծ գտնուէր նրա գերեզմանը, այն ամէնից աւելի կը նմանուէր իտալացի մեծ բանաստեղծ Ֆրանչեսքօ Փեթրարքայի գերեզմանի տապանագրին. «Նա այստեղ չէ, նրան փնտռեցէք ապրողների մէջ»: Այո, միայն ապրողների մէջ փնտռեցէք Խաչատուր Աբովեանին: Նրան փնտռեցէք մոխիրներից յառնած Հայաստանի հզօր շնչի մէջ, նրա դաշտերում եւ ժողովրդի յորձանուտում, նորածինների ճիչերում եւ Մատենադարանի իմաստուն լռութեան մէջ, մեր դպրոցների զրնգուն աղմուկի եւ մեր մտածող մեքենաների զարմանալի ռիթմի մէջ»:

Հանդիսութիւնը վերջ գտած է գեղարուեստական յայտագրի գործադրութեամբ, որուն մասնակցած են Հայաստանէն եւ Մոսկուայէն արուեստագէտներ:

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴԸ

ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՄՇԱԿԹ. ԿԵԴՐՈՆԻ ՅԱՐԿԻՆ ՏԱԿ

Ծաղկազարդը՝ ինքնին նախանիշ մըն է Ս. Յարութեան հրաշափառ տօնին, ինչպէս եւ Մայր Բնութեան պարբերական ծաղկումին, երբ արդէն ծիծառներու իսկ, բնազդօրէն ճռուողուն գայլայլներով աւետաբերներն են գարնան դալարագեղ զարթնումին: Երանի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ բաշխած ձիթենեաց օրհնեալ շիւղերը խաղաղութեան մասունքներ ըլլան:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի վարչութիւնը, տիկնանց եւ երիտասարդաց յանձնախումբերը չէին ուզած անմասն թողուլ նախ հաճոյակէր նորածիլ սերունդը զարնանամուտի խրախճանքէն: Շաբաթ, Մարտ 30, պարահանդէս երեկոյթ մը կազմակերպած էին, սեւ եւ սպիտակ հանդերձանքի խորհրդանշանին տակ: Հարիւրյիսունի չափ երիտասարդներ գերարբած մթնոլորտի մը մէջ ողջունած էին ամպամած արշալոյսը:

Իսկ Կիրակի, Մարտ 31, պարանցիկ սրահը վերածուած էր չքեղ ճաշասրահի մը, շուրջանակի տօնավաճառի սեղաններով, ուր ցուցադրուած էին բազմապիսի հատորներ, հայկական ձայնապնակներ, հանդերձեղէններ, առանին նիւթեր, եւ արժէքաւոր ընծաներ: Բոլորը՝ ապահովելու միութեան կրթական կարիքները, մանկանց միօրեայ դպրոցի մայրենիի ուսուցումը: Նոյն առեն չափահասներու շաբաթօրեայ հաւաքոյթները, թատերական եւ այլ խաղերու փորձերով:

Արդարեւ՝ Բարեգործականի այս կեդրոնը մշակութային եւ ընկերային կարեւորագոյն բոյնն է:

Տիկնանց Ջանքերը գերիվեր ամէն գովասանքէ: Ոչինչ խնայուած էր ճաշերու պատրաստութեան համար: Հայկական համադամները անպակաս էին:

Ժամը 15-ին, փոքր սրահին մէջ, նարտի մրցոյթ մը կազմակերպուած էր, արժէքաւոր բաժակի մը խոստումով:

Իսկ ժամը 16-ին թէյասեղան մը հրաւիրեալներուն:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ վիճակահանութեան ընծաներով:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Զ.

ՌԱԲԲԻ ՇԻՄՕՆԸ

Թէեւ նա չասաց, բայց ես հասկացայ, որ քաւոր Պետրոսի սակաւապէտութիւնը այն նպատակով էր, որ ինկոյն ուշադրութիւն չդարձնեն յափշտակութեան վրայ, երբ արկղը բոլորովին դատարկուած կը գտնեն իւր հարստութիւնից: Ես պատասխանեցի.

- Ես էլ կ'ընտրեմ, ինչ որ աւելի թանկագին է:

- Այդ թողնում եմ քո ճաշակին, միայն թուղթ փողերին չպիտի դպչիս, որովհետեւ թուղթ փողը բանացնում են, միւս օրը ինկոյն կը նկատեն, որ պակաս է.

- Դու խիստ հասկացող տղայ ես, դառնալով ասաց նա ձեռքով փաղաքշաբար իմ մէջքին զարկելով: - Ահա քեզ երկու բանալիներ, որ շատ հեշտութեամբ կը բաց անեն երկաթեայ արկղը:

- Եթէ չբաց անեն, իմ դարբնութեան արհեստը այնտեղ պէտք կը գայ...:

- Ոչ, կը բաց անեն. քո արհեստը հարկաւոր չի լինի: Միայն պէտք է զգուշանաս, որ արկղի վրայ կամ բանալիների տեղում որ եւ իցէ խանդարմունք չպատճառես:

- Հասկանում եմ: Յետո՛յ:

- Այդ գործը կը կատարուի, որպէս ասեցի, երրորդ օրուայ գիշերը: Չորրորդ օրուայ առաւօտեան պահուն ես սնդուկը կը վեր առնեմ հրէայի խանութից:

- Բայց ես նրա մէջ կը մեռնեմ սովից:

- Դու կը գտնես նրա մէջ բոլոր յարմարութիւնները, ինչ որ քեզ պէտք կը լինի:

Այդ միջոցին նա բաց արեց սնդուկը եւ ցոյց տուեց նրա միջի պատրաստութիւնները:

- Ցերեկները, ասաց նա, - դու պէտք է անշարժ եւ լուռ մնաս քո դագաղի մէջ, որպէս մի դիակ: Իսկ գիշերները ազատ ես, կարող ես դուրս գալ, զուարճանալ, որքան կամենաս: Խանութում ոչ ոք չէ լինելու:

Նոյն օրուայ երեկոյեան պահուն մի բեռնակիր սայլակ խորհրդաւոր սնդուկը տարաւ սեղանաւորի խանութը: Նրա միջից ես լսեցի հետեւեալ խօսակցութիւնը:

- Այդ ի՞նչ է, ռաբբի Շիմօն, հարցրեց սեղանաւորը:

Ռաբբի Շիմօնը, այսինքն քաւոր Պետրոսը, պատասխանեց.

- Բնակարանս ապահով տեղ չէ, Աբրահամ Իսայիչ, համարեա ամէն գիշեր գողութիւններ են պատահում: Մի քանի բաներ գնել էի մեր այնտեղի սինագօգայի համար. շատ բաներ էլ նուիրեցին բարի մարդիկ. բոլորը, ինչ որ հաւաքել եմ, դրել եմ այդ սնտուկի մէջ: Վախենում եմ, չլինի թէ մի դժբախտութիւն պատահի, եւ հազարաւոր խեղճ Իսրայելացիները կը զրկուեն այդ օժանդակութիւնից, որ շնորհեցին մեր այստեղի եղբայրները: Մտածեցի սնդուկը ձեզ մօտ թողնել, Աբրահամ Իսայիչ, մինչեւ իմ գնալը:

- Լաւ ես մտածել, ռաբբի Շիմօն, ասաց սեղանաւորը եւ հրամայեց սնդուկը դնել իւր խանութում: Յետոյ հարցըրեց.

- Ե՞րբ էք կամենում գնալ, ռաբբի Շիմօն:

- Եթէ Աստուած յաջողի, մի երկու կամ երեք օրից յետոյ: Շա՛տ ուշացայ, Աբրահամ Իսայիչ: Այնտեղի գործերս կատարող չկայ. խեղճ ժողովուրդը մնացել է բոլորովին անտէր. անխնամ: Պէտք է շտապեմ որ նրանց օգնութիւն հասցնեմ:

- Պէտք է շտապել, ռաբբի Շիմօն, երբ որ այդպէս է, ասաց սեղանաւորը:

Ռաբբի Շիմօնը շնորհակալութիւն յայտնելով, հեռացաւ: Այնուհետեւ ամէն օր գալիս էր նա սեղանաւորի խանութը եւ ամէն անգամ իմ դարանի միջից լսում էի նորանոր խօսակցութիւններ:

Երկրորդ օր:

- Ռաբբի Շիմօն, հարցնում է սեղանաւորը, - դեռ երկա՞ր պէտք է սպասենք Մեսիայի գալստեանը:

- Ժամանակը մօտեցել է:

(Շար. 80)

(Շար. Ա. էջէն)

նաեւ օգնութիւն ուղելու համար, տնտեսական վիճակն ալ ծանր ըլլալով: Երկրին մէջ ընդհ. գործադուլը անդամալոյծ ըրած էր ամբողջ կեանքը: Նախագահ Նիմէրի լուրանես կը մնար սակայն, պնդելով թէ ոչ ոք կրնայ զինքը քշել իշխանութենէն եւ եթէ կացութիւնը իսկապէս ծանր ըլլար, օդանաւը կ'առնէր երկիր վերադառնալու համար:

ՍՂԵՐԴԻ շրջանը, Տըրնաքի մէջ, անջատողական Քիւրտերու խումբ մը յարձակում գործած է, որու ընթացքին 5 հոգի ալ մեռած են: Կ'ըսուի թէ փոխ - վրէժի գործողութիւն մըն է զոր ըրած են Քիւրտերը, քանի մը օր առաջ Քիւրտ մը սպաննուած ըլլալով, ութ ուրիշներ ալ վիրաւորուած Թրքական զինեալ ուժերու յարձակման մը ընթացքին:

ՊՐԱԶԻԼԻՈՅ նախագահը, յաջորդաբար հինգերորդ եւ վեցերորդ գործողութեան մը ենթարկուեցաւ եւ այլեւս ոչ մէկ լաւատեսութիւն կը տիրէ: Թանքրետօ Նեվէս, նորընտիր նախագահը, չէր կրցած իր պաշտօնին գլուխն անցնիլ:

ԹՐՔԱԿԱՆ զինուորական օդանաւ մը ճզմուած է Պալըքէսիրի վրայ 13 հոգի մեռցնելով եւ 21 ուրիշներ ալ վիրաւորելով: Օդանաւը գործի բանուկ թաղի մը վրայ ինկած է (սրճարանի մը վրայ):

ՎՐԱՍՏԱՆ հարցախոյզի ձեռնարկած է, ինչ որ բաւական մեծ նորութիւն մըն է Խորհրդային Միութեան մէջ, բայց ծանօթ է որ - կը չեշտէ «Լը Մաթէն» - Վրացիները համբաւաւոր են նախաձեռնութեան իրենց ոգիով: Ուրեմն, տեղւոյն կուսակցական պաշտօնաթերթը որոշած է հարցախոյզի մը դիմել եւ հարց կու - տայ Վրացիներուն թէ ի՞նչ կը մտածեն Պետութեան ձեռք առած միջոցներուն մասին վերջ դնելու համար փոքր հասատատութեանց հակընկերվարական գործունէութեան: Թերթը չի ճշդեր, սակայն, թէ արդիւնքները պիտի տպէ՞:

ՅԱՌԱՋԻ ՎԱՆԻ... (heading)

ՎԱՂԱՆՍ. - Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէր - Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Քլօտ Տիւպուա եւ աղջիկը, Տիկին Ժաքլին Տէր - Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Տէր - Սարգիսեան եւ զաւակները, Օր. Լուսին Տէր - Սարգիսեան, Քրէմթէն՝ Տէր եւ Տիկին Մովսէս Քէօսէեան եւ զաւակները, Պոլէնէն՝ Այրի Տիկին Սիրանոյշ Ցակոբեան խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, քենիին եւ մօրաքրոջ՝

ԱՆՆԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 1-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Ապրիլ 2-ին, Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Արտեմիս Պօղոսեանի մահուան ի յիշատակ, Տիկին Զապէլ Փէշտըմալճեան եւ զաւակը՝ Սիմոն Փէշտըմալճեան 200 Ֆ. կը նուիրեն իրենց սիրելի՝ «Յառաջ»ին:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս ծանօթ է, Մայր հայրենիքը, կարելիութիւնը կ'ընծայէ ամէն տարի սփիւռքահայ ուսանողներուն շարունակել եւ կատարելագործել իրենց բարձրագոյն ուսումը Երեւանի համալսարաններուն մէջ:

Այս ուղղութեամբ ֆրանսահայ գաղութի համար նախատեսուած է, երեք ուսանողներու ընդունելութիւնը յառաջիկայ 1985 - 1986 ուսումնական տարուան համար:

Թեկնածուները, պատճառաբանեալ նամակ մը ու վկայականներու լուսապատճէնները կրնան ուղարկել Միութեանս կեդրոնը. -

UCFAF: 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e

ամենէն ուշը՝ Ապրիլ 10:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 70ԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ

նախաձեռնութեամբ՝
Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան

մասնակցութեամբ՝
Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերուն
Կիրակի, Ապրիլ 14, ժամը 13-ին,

Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ:

Կը հովանաւորէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի՝
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին. - Իւպէր Ժիրօ (սրինգ), Ալիս Մազմանեան (դաշնակ), Աստղիկ Սարաֆեան (արտասանութիւն) Ցամիկ Վանէսեան (երգ) եւ Սարդարապատ նուագախումբը:

---- Մուտք՝ 120 Ֆր. ----

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով. -
Աւտոյեան 70. 02. 33 / Բարայեան 66. 30. 66 / Կրասեան 93. 32. 18

ՉՈՐՍ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
Մանկանց Բոյնին մէջ
Մայիս՝ 16, 17, 18 եւ 19

Départ de l'autocar :
Mairie de Clamart — à 8h15
Eglise Arménienne d'Issy-les-Mlx. — à 8h30
Gare Saint Lazare, Rue de Rome — à 9h

Աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքառով պտոյտներ, հաւանաբար մինչեւ՝ ՄՈՆ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ:

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել. -
985 - 36 53 կամ՝ 736 - 31 88

Participation aux frais :
Voyage, séjour de 4 jours en pension complète et excursions — 390 Frs. seulement
— Réduction pour les enfants —

CENTRE DE VACANCES
de la
CROIX ROUGE ARMENIENNE
à Sainte-Honorine-des-Pertes
(Calvados)
à 700 m. de la mer
Baignade surveillée
Pour les enfants de 6 - 13 ans
Du 3 au 31 Juillet

Pour tous renseignements :
Tél : 985-36-53 ou (16/31) 21-77-63

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Տարաբախտ՝ Հաճըգըզ Քէյիշեանի մահուան առթիւ՝ Քէյիշեան եղբայրներ 500 եկեղեցիին եւ 200 երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Թահմիզեան 150 եկեղեցիին եւ 25 Ֆ. երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Հաճի Քէյիշեան 50 Ֆ. եկեղեցիին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Քիզիրեան 100, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան 200 Ֆ., Պ. Ստեփան Մնակեան 100, Տէր եւ Տիկին Էտուար Եարտըմեան 100, Տէր եւ Տիկին Խաչեր Քէյիշեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Սերաբեան 200 Ֆ., Տիկին Ղուկասեան Մաքրուհի - Օայնիս - Տէր եւ Տիկին Քէյիշեան Պարգեւ, Տիգրան եւ Համբարձում 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Համբարձում Ազարեան 50 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գոստիկեան 50 Ֆ., Տիկին Ովսաննա Պճընեան եւ որդին 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սորճեան եւ զաւակը 150 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. Տոքթ. Սերժ Սիմոնեանէ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պէրնար Մանուկեանէ 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Վասիլիքի Գույում... ճեանէ 500 Ֆ. իրենց աղջկան Անիի ... մուսնութեան առթիւ: Տէր եւ Տիկին Ժի... բարէ (Մէզոն Ալֆոր) 300 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Մկրտիչ Շահ... եանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մաղազաճեանէ 250 Ֆ. իրենց հօր Ռուբէն Մաղազաճեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ:

դէպի ՀՈԼԱՆՏԱ

Անսպասելի օդի պատճառաւ Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի կազմակերպած ճամբորդութիւնը դէպի Հոլանտա յետաձգուած է եւ տեղի կ'ունենայ:

ՄԱՅԻՍ 18-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԱՅԻՍ 25

Արձանագրութեան եւ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել մինչեւ Ապրիլ 30-ին: 888 - 92 - 51 կամ՝ երեկոյեան ժամը 8.30-էն յետոյ՝ 854 - 22 - 93

ՅԱՌԱՋԻ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի օր (Երեքշաբթի, Ապրիլ 9-ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Նորածին Գարուն երաժշտասիրաց մանկանց խումբի անդրանիկ համերգը, Կիրակի, Մայիս 5-ին, ժամը՝ 15.30-ին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի ամավերջի հանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 15-ԻՆ

CROIX BLEUE

La Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue, 75009 Paris
tél. 824 46 57

RECHERCHE

1) Des Moniteurs, Monitrices pour sa Colonie de vacances de Bellefontaine (Jura) pour Juillet et Août 1985.

2) Une Secrétaire Comptable ou aide-comptable bilingue et assurer une permanence à mi-temps.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

OPTIMA Tours

ARMENIE
-- 1985 --

— Du 25 Mai au 8 Juin 6.590 F
— Du 20 Juillet au 3 Aout 6.780 F
— Du 3 au 17 Aout 6.780 F
— Du 17 au 31 Aout 6.780 F
— Du 31 Aout au 14 Septembre 6.780 F
— Du 14 au 28 Septembre 6.780 F
(tous ces voyages avec aller et retour par KIEV).

— Du 17 au 31 Aout 7.050 F
(2 nuits à MOSCOU dont une à aller et une au retour).

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

SPECIAL CEREMONIE DU 24 AVRIL EN ARMENIE

— Du 20 au 27 Avril 4,450 F
— Du 20 Avril au 4 Mai 5,850 F

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LYON
OPTIMA TOURS
BOUDOYAN Gisèle
97, Boulevard des Belges
69006 LYON
Tél : (7) 865 - 94 - 16
du Lundi au Vendredi de 17h à 19h
Samedi : de 9h à 12h

LIC A 130

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)

TOUS LES SOIRS
AMBIANCE GRECQUE ET ARMENIENNE AVEC ORCHESTRE

GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...

Réservation : 321 - 89 - 60
Parking assuré — Fermé le Lundi

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
10

MERCREDI
10 AVRIL
1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60-ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.938

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.938

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐՄԵՆԻԱ

ՄԿՐՏԻՉ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

—×—

Մարսէյլի մէջ, ճիշդ դար մը առաջ, 1885-ին, հանրային գործիչ եւ ռահվիրայ հայ ազատագրական շարժման՝ Մկրտիչ Փորթուգալեան կը հիմնէր ազգայնասէր, հայ տառապանքին եւ հայ ժողովուրդին իրաւունքներուն արձագանգը հանդիսացող առաջին յեղափոխական թերթը՝ «Արմենիա»ն :

Ծնած Պոլիս՝ Վան, Մկրտիչ Փորթուգալեան եղաւ Սահմանադրական շարժման եւ աշխարհաբարի գործօն կողմնակիցներէն մին: Արարատեան ընկերութիւնը ստեղծելով դպրոցներ բացաւ Հայաստանի գաւառներուն մէջ: Մշակ գաղափարի՝ հասցուց յեղափոխական սերունդ մը :

Թուրք իշխանութիւններու կողմէ արտաքսուելէ ետք հայրենի երկրէն ապաստան գտաւ Մարսէյլ եւ անմիջապէս ձեռնարկեց հայերէն տպարանի մը հաստատման եւ հայերէն լեզուով լրագրի մը հրատարակման :

Նախ եռօրեայ թերթ, 1885-էն 1900, ապա շաբաթօրեայ, կամքի հզօր թափով մը յարատեւեց մինչեւ իր մահը 1921, ըլլալով իր թերթին տէրն ու ծառան միանգամայն: Մերթ գրաշար, մերթ տըպող, մերթ ցրուիչ եւ առաքող, հաւաքող, թարգմանիչ, խմբագիր, յօդուածագիր: Արմենիա շարունակեց լոյս տեսնել մինչեւ 1923 :

«Արմենիա» բարձրացուց ըմբոստութեան ձայնը բռնութեան դէմ : Առաջնորդ հանդիսացաւ անկազմակերպ երիտասարդութեան մը: Իր մուտքը արգիլուած ըլլալով հանդերձ նախ Թուրքիա եւ ապա՝ Ռուսիա, «Արմենիա» տարածեց իր գաղափարները՝ Հայաստան, Կովկաս եւ նաեւ Եւրոպա :

«Արմենիա» նոր Հայաստանի մը համար պայքարեցաւ: Ոչ աշխարհագրական ու հողային տարածութիւն մը ունեցող Հայաստան մը, այլ գիտակցութիւն մը արթնցնող հայ ժողովուրդին մէջ, գիտակցութիւնը իր ազգային գոյութեան, իր ազգային ճակատագրին եւ իր ազգային խնդրին :

«Արմենիա», երէկի ոտնակոխ ու արհամարհուած հայութեան ինքնավստահութիւն ներշնչեց: Պայքարի հրաւիրեց ժողովուրդը որպէսզի իր անձնական մաքառումներով, ճիգերով լսելի դարձնէ իր ձայնը եւ հակազդէ :

«Արմենիա» եղաւ Եւրոպայի մէջ, հայկական դատի առաջին բեմերէն մէկը եւ կամուրջ մը Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ ապրող հայութեան միջեւ: Ընդգծեց հայրենի հողին կապուած մնալու հիմնական կարեւորութիւնը, եւ մտահոգութեան նիւթ դարձուց գաղթելու խնդիրը: Զանազան առիթներով պարզեց գաղթի յաճախման հոսանքին անհատական, ընկերային, ազգային աղէտալի հետեւանքները: «Արմենիա» տեւական կերպով յայտարարեց թէ հայ դատը, հայ հողին վրայ միայն կրնայ լուծուիլ, իսկ մայրենի հողին յարատեւ պարպուիլը այդ դատին մահն է:

«Արմենիա» կ'արձանագրուի հայ դատի պատմութեան մէջ որպէս ազատութեան գաղափարի յաղթանակ մը եւ Մկրտիչ Փորթուգալեան այդ վսեմ գաղափարին հաւատարիմ եւ անխոնջ զինուորը:

Կ. Յ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՐԲԱՉՈՎ, «Պրաւդա»ին տուած տեսակցութեան մը ընթացքին, յայտարարեց թէ մինչեւ Նոյեմբեր կը դադրեցնէ ՍՍ.20-ներու զետեղումը Եւրոպայի մէջ եւ համաժամ ալ կը թուի Ռեկընի հետ հանդիպում մը ունենալու: Խորհրդային թիւ մէկը կ'աւելցնէ թէ վայրն ու թուականը կ'որոշուին յետագայ կարգադրութիւններով: Ամերիկեան եւ ընդհանրապէս արեւմտեան շրջանակները որոշ վերապահութիւն ցոյց կուտան Կորբաչովի այս սիրալիր առաջարկներուն եւ բարիկամեցողութեան հանդէպ: Նպատակ մըն ալ կը տեսնուի, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ խզել Միացեալ-Նահանգներու եւ եւրոպացի իրենց զինակիցներու համակամութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, Ամերիկացիները ժխտական պատասխան չեն տար եւ 24 ժամ խորհելէ ետք, կ'ընդունին իրենց կարգին զեղչել եւրօհրթիռները, բայց ոչ՝ կեցնել անոնց հաստատումը: Եւրոպա, շատ աւելի խոհեմութեամբ կ'ընդունի խորհրդային այս հաճոյակատարութիւնը, նոյնիսկ միջեկեղեցական Խորհուրդը, որ խաղաղապաշտ շարժումին բանբերներէն է, յայտարարած է թէ «նորութիւն չկայ»:

ՁԱՏԿՈՒԱՆ իր քարոզին մէջ, Պապը, կանխելով պետական ղեկավարները, ողեկոչեց Բ. աշխարհամարտը, որու վերջաւորութիւնը կը յիշատակուի գալ ամիս: Յովհ. Պօղոս Բ. շեշտեց, այս առթիւ, թէ քառասուն տարի ետք, համաշխարհային խաղաղութիւն չի տիրեր, բիրտ ուժը կը շարունակէ գործել, զինարշաւը, ճնշումները, արգելափակման կայանները, ատելութեան վարդապետութիւնները կը թունաւորեն մարդկութիւնը: Պապը, ապա, Զատիկը շնորհաւորեց, շուրջ քառասուն լեզուով (նաեւ՝ հայերէն):

ՍՈՒՏԱՆԻ մէջ, կացութիւնը բաւական բարելաւուած է եւ գործադուլն ալ վերջ գտած է, պետական հարուածէն ետք: Նախկին ղեկավարը՝ Նիմէյրի, որ առայժմ Եգիպտոս ապաստանած է, հեռագիր մը ղրկած է Սուտանի նոր ղեկավարին Ալ Տահայի, յայտնելով թէ զօրավիգ է նոր իշխանութեան: Եգիպտոս, արդէն, բաւական գոհ է Նիմէյրիի անկումէն եւ սուտանցի զօրավարներն ալ ծանօթ ըլլալով Գահիրէի տրամադրութիւններուն, վախ չունէին երբ իշխանութիւնները ձեռք կ'առնէին: Եգիպտոս պիտի չշարժէր:

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒԻ երկրորդ ժխտական պատասխանը Թուրքիոյ հետ խօսելու, բանալէն ստեղծած է Յունաստանի մէջ, ուր պահպանողական ընդդիմութիւնը իր բանբերին յայտարարութեամբ իսկ, կ'ըսէ թէ. - «Տրամադիր է անմիջական հանդիպումի մը Թուրքիոյ հետ»: Գալով վարչապետին, իր մերժումը կ'արդարացնէ յիշեցնելով թրքական օդանաւերու բազմիցս ներխուժումները յունական սահմաններուն մէջ եւ 11 տարի է նաեւ միջազգային կանոններու դէմ թրքական գործողութիւնները՝ Կիպրոս եւ Եգէական:

ՓԱՐԻԶԻ 17-րդ թաղամասին մէջ, ֆրանսական ոստիկանութիւնը, քանի մը օր առաջ, երեւան հանած է բաւական զինամթերք եւ լի մասնաւորի չեխական ատրճանակ մը, որ ուշադրութիւն գրաւած է: Այս զէնքը օգտագործուած է, հաւանաբար, երկու մահափորձերու համար, մէկը՝ ամերիկեան դեսպանատան զինուորական կցորդին, միւսը՝ Իսրայէլի դեսպանատան երկրորդ քարտուղարին: Կը թուի որ լիբանանեան յեղափոխական զինեալ խմբակներու զէնքերու պահեստանոցն է որ մէջտեղ ելած է, մինչ ընթացիկ քննութիւն մըն է որ կը կատարուէր Ժորժ-Իպրահիմ Ապտալլահի շուրջ: Այս վերջինը, քրիստոնեայ Լիբանանցի մը, ձերբակալուած էր Հոկտեմբեր 25-ին, Լիոն, բայց, ցարդ իրեն դէմ ինքնութեան կեղծ թուղթերու օգտագործումէ եւ չարագործի ընկերութիւն կազմած ըլլալու յանցանքէն զատ, բան չէր գտնուած:

ՆՈՐ-ՔԱԼԵՏՈՆԻՈՅ մէջ, ուսուցչուհի մը սպաննուած է, առջի օր: Կառքով կ'եր-

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ՄԱՐՏ 26 - ԱՊՐԻԼ 4)

ՃԱՏՐԱԿ
ՌԱՖԱՅԷԼ ՎԱՀԱՆԵԱՆ 10-ՐԴ
ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Լինարէս (Սպանիա) տեղի ունեցած ճատրակի միջազգային մրցաշարքին, որուն մասնակցած են կրոսմայսթէրներ, Ռաֆայէլ Վահանեան (Երեւանէն) 4 կէտով գրաւած է 10-րդ տեղը: Յաղթական հանդիսացած է եուկոսլաւ Լիւբոմիր Լիւբոյեւիչ՝ 7 կէտով:

Ռաֆայէլ Վահանեան Ապրիլ 12-ին կը մասնակցի Մոսկուայի միջազգային մըրցաշարքին, իսկ Յունիս 28-ին՝ Զուիցերիոյ Պալ քաղաքին մէջ սկսող միջ-խըմբակային մրցաշարքին:

×

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ ՃԱՏՐԱԿԻ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻ
ԴԱՍԱՒՈՐՄԱՆ ԳԼՈՒԽԸ՝
ՍՄԲԱՏ ԼՊՈՒՏԵԱՆ

Սարայեւօ (Եուկոսլաւիա) տեղի ունեցող ճատրակի միջազգային մրցաշարքին՝ եօթը խաղերէ ետք, դասաւորման գլուխը կը գտնուէր երեւանցի կրոսմայսթէր Սմբատ Լպուտեան՝ 5 կէտով: Մրցաշարքին կը մասնակցին ծանօթ վարպետներ՝ Կուրայիցա, Մայրամովիչ և Վելիմիրովիչ (Եուկոսլաւիայէն), Անտերսոն (Շուէտ) Ռեբլի եւ Սաքս (Հունգարիայէն), Գէորգիեւ (Պուլկարիա):

թար, երբ ճամբու եզերքէն քար մը նետուած է գլխուն: Շարաթավերջի նորութիւնն էր երրորդ ուժի մը ներկայութիւնը: Արդարեւ, անկախապաշտներէն եւ հականկախապաշտներէն զատ, 4000 Ամերիկաքերներն փողոց իջան, պահանջելով որ կղզին Միացեալ-Նահանգներուն կցուի...: Կ'ըսուի թէ ամերիկեան 52-րդ նահանգը դառնալ ուզողներու թիւը աւելի քան 10 հազար է...:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ սիրահարները բաւական իբար անցած էին Երեքշաբթի օր, քանի վախ կար որ հեռատեսիլի Ա. կայանը չկարենայ ուղղակի սփռել Ճուվէնթուս-Պորտօ մրցումը, որովհետեւ Պորտոյի խումբին տնօրէնը մէկուկէս միլիոն կ'ուզէ հեռատեսիլի այդ կայանէն, ինչ որ դէմ է տարրական օրէնքներուն, քանի որ երբեք այցելու խումբ մը (մրցումը Թորինօ տեղի կ'ունենայ) հեռատեսիլէն դըրամ չի կրնար առնել, աւանդութեանց իսկ չի համապատասխաներ:

ԹՈՒՐՔԻԱ կը բազմապատկէ համաձայնագրերը քարիւղ արտադրող երկիրներուն հետ, նպատակ ունենալով իր նաւահանգիստները փոխադրութեան կայաններու վերածել, ձեւով մը Մերձաւոր-Արեւելքի «Ռոթերտամ»ն ըլլալ: Այս առընչութեամբ երկու համաձայնագիր ստորագրած է վերջերս Իրանի եւ Քաթարի հետ, որպէսզի Թուրքիայէն անցնի դէպի Եւրոպա փոխադրուող կազն ու քարիւղը:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, 21 հոգի ձերբակալուած են: Ասոնք անդամ են ընկերվարական բանուորական կուսակցութեան: Միւս կողմէ, «Ճումհուրիյէթ»ի մէկ կին լրագրողը, նախկին համայնավար, քանի մը օրէ վար դրուած է քաղաքական ոստիկանութեան կողմէ: Վերջերս, քըննադատական յօդուածաշարք մը գրած էր բարձրագոյն դաստիարակութեան Խորհուրդին մասին: Պուրսայի մէջ ալ վեց հոգի ձերբակալուած է, որոնք մաս կը կազմէին աղանդի մը, որուն նպատակն է վերահաստատել Շարի'ան (մահմետական կանոնական օրէնք):

ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԷՋ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). - Զատկուան Կիրակին, խուռներամ բազմութիւն մը լեցուցած էր Ս. Ղազարի վանքին եկեղեցին, ուր կը կատարուէր ձեռնադրութիւնը երկու նորընծաներու՝ Արա Զուլճեանի եւ Սարգիս Պոհճալեանի: Կը պատարագէր նախկին Աբբահայր եւ Հայ Կաթողիկէ նախկին Կաթողիկոս-Պատրիարք՝ Հմայեակ Եպիսկ. Կէտիկեան: Երկու նորընծաները դարձան Հայր Մանուէլ եւ Հայր Սարգիս: Երկուքն ալ կանուխէն մտած Ս. Ղազարի ընծայարանը, աւարտելէ ետք իրենց ուսումը, մեկնած են Հռոմ, եւ Դոմինիկեան միջազգային համալսարանին մէջ ուսանած իմաստասիրութիւն եւ աստուածաբանութիւն:

Երկուշաբթի առաւօտ իր առաջին պատարագը մատոյց՝ Հայր Մանուէլ, Երեքշաբթի՝ Հայր Սարգիս:

×

Այս տպաւորիչ արարողութեան մանրամասնութիւնները կուտանք յաջորդով, առանձին թղթակցութեամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՔԻՒՐՏ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ
ՄԻՔԱՅԷԼԷ ՌԱՇԻԴԻ
ՄԱՀԸ

«Գրական Թերթ»ի Մարտ 22-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է քիւրտ ծանօթ բանաստեղծ եւ թարգմանիչ Միքայէլէ Ռաշիդ (Միքայիլ Ռաշիդի Հայդոյան): Ծնած էր 1925-ին՝ Թիֆլիս: 1948-ին աւարտած է Երեւանի հայկական մանկավարժական ուսումնարանը. երկու տարի հետեւած է Խաչատուր Աբովեան մանկավարժական հիմնարկի լեզուի լսարանի դասընթացքին, ապա անցած Մոսկուա եւ աւարտած Մ. Կորքի գրականութեան հիմնարկը: Պաշտօնավարած է «Աչտարակի Կոլխոզնիկ», «Ռեա Թազա» քրտերէն թերթերուն մէջ, իսկ 1961էն ի վեր մաս կը կազմէր Հայաստանի ձայն-հեռատեսիլի քըրտական հաղորդումներու խմբագրութեան:

Մ. Ռաշիդի բանաստեղծութիւններու հաւաքածոները լոյս տեսած են հայերէն եւ քրտերէն: «Իմ սիրտը», «Ժամանակ», «Պատուհան», «Մտորումներ», «Հայրենի ճամբաներով», «Խիղճը» եւ այլ գիրքեր վկայութիւններ են քիւրտ բանաստեղծին մտորումներուն: Բանաստեղծը քիւրտերէն թարգմանած է նաեւ Չարենցէն եւ Իսահակեանէն բազմաթիւ գործեր, ինչպէս նաեւ Նահապետ Քուչակի «Հայրէններ»ը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

6-ՐԴ ՕՐ

Ապրիլ 7-ի մրցումներուն արդիւնքներն են. -

Դինամօ (Թ.) - ԲՄԱ	2 - 1
Արարատ - Զէնիթ	1 - 0
Տորպեդօ (Ք.) - Ֆակէլ	1 - 0
Նեֆթչի - Սպարտակ (Մ.)	2 - 2
Դինամօ (Մ.) - Տորպեդօ	2 - 1
Դնեպր - Ժալգիրիս	5 - 0
Դինամօ (Մինսկ) - Չերնոմորեց	2 - 0
Դինամօ (Կ.) - Կայրաթ	3 - 0

Այս հանդիպումներէն ետք, դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. - Դինամօ (Թ.) գլուխն է 9 կէտով, իրեն կը հետեւին. - Սպարտակ (Մ.)՝ 8, Դինամօ (Կ.) 7, Դնեպր, Դինամօ (Մ.), Արարատ՝ 6 եւայլն:

Վասպուրականի արծուիկը

Ա.

«Հայկական Բանբեր» հանդէսի հաւաքածուն աչքի անցկացնելիս, 1915 թուականի թիւ 11-ում ուշադրութիւնս գրաւեց հետաքրքրական մի լուսանկար. մոսին հրացանով, ապայական թրով զինուած, փամփշտակալներով զօտեւորուած մի մանչուկ ժայռին նստած նայում է հեռուն: Լուսանկարի տակ՝ մակագրութիւն. «Արճէշցի փոքրահասակ կամաւոր Նշան Սահակեանց: Այս տարուայ Ապրիլ - Մայիսին Վանի համար մղուած մարտերում հետախուզութեան եւ փամփուշտներ մատուցելու համար պարգեւատրուել է չորրորդ կարգի Գէորգիեւեան խաչով եւ ընտացել էֆրէյտորի կոչում: Այժմ Նշան Սահակեանցը մեկնել է Թիֆլիս՝ կադետական կորպուս ընդունուելու»:

12 տարեկանում բարձրագոյն մարտական շքանշանի ասպետ ... Անհաւանական է: Պատանի հերոսի ճակատագիրը կախարդեց ինձ: Հանդէսի համառօտ հաղորդումը գրառելով իմ նոթատետրում, որոշեցի անպատճառ փնտռել - գտնել հերոսի հետքերը: Դիմեցի պատմաբաններին. ոչինչ չգիտէին հերոս տղայի մասին:

1962 թուականին մեկնեցի Լենինգրադ: Մարսովոյէ պոլէում պատահաբար ծանօթացայ Թիֆլիսի կադետական կորպուսի վաշտի հրամանատար Կոնստանտին Մգերրովի հետ:

- Մեր համեստ կադետական կորպո՞ւսն է ձեզ հետաքրքրում:

- Կոնստանտին Բոգդանովիչ, - դիմեցի նրան, - 1915 թուականի աշնանը գործող Կովկասեան բանակից կադետական կորպուս ուղարկուեց մի հայ մանչուկ՝ Գէորգիեւեան ասպետ: Հանդիպե՞լ էք նրան արդեօք երբեւէ:

Զրուցակիցս կկոցեց աչքերը.

- Ճանաչում էի ձեր փոքրիկ հերոսին: Ոչ միայն պարզապէս ճանաչում էի, այլ սիրում հարազատ որդուս պէս: Նա Գէորգիեւեան շքանշանի ասպետ միակ կադետն էր:

Յանկարծ Մգերրով սկսեց երգել.

- Մենք անկեղծ զինուոր ենք առանց
ի վիճակ,
Ուխտել ենք ծառայել մինչ
ի նպատակ:

Այ, այս երգն էր երգում վասպուրականցի արծուիկը: Հանգուցեալ մայրս այդպէս էր անուանում Նշանին: Կիրակի օրերը մանչուկը մեր տանն էր անցկացնում: Գիտէ՞ք, թէ ինչու յիշեցի այս երգը: Նշանը Թիֆլիս եկաւ, ինչպէս ասում են, մինչեւ ատամները զինուած: Մի քանի օր անց կանգնեց ընդունելութեան յանձնաժողովի առջեւ: Յանձնաժողովը պէտք է որոշէր, թէ նա որքանով է տիրապետում հանրակրթական առարկաներին: Մանչուկն ընդամէնը մի քանի ռուսերէն բառ գիտէր: Յանձնաժողովի ատեանաւորները չուարեցին, ո՞ր դասարան ուղարկել նրան: Զընդունել չէին կարող, որովհետեւ ինքը՝ Կովկասեան բանակի գլխաւոր հրամանատարն էր կարգադրել ընդունել: Փոխ - գնդապետ Արղութեան - Երկայնաբազուկը՝ ընդունելութեան յանձնաժողովի նախագահը հարցրեց հայերէն.

- Ի՞նչ կարող ես անել, տղա՛ս:

-Կրակել, թրատել, կատուի նման սողալ եւ, վերջապէս, երգել, - կտրուկ ասաց մանչուկը:

- Երգի՛ր, տղա՛ս:

Եւ նա սկսեց երգել: Նրա ձայնը հնչեղ էր, ինչպէս հայրենի աղբիւրների կարկաչը: Փոխ - գնդապետը մօտեցաւ Նշանին, գրկեց նրան եւ համբուրեց. «Ընդունել հերոսին եւ ուղարկել Եսաւուլ Մգերրովի վաշտը: Ճակատայինները իրար կը հասկանան»:

Այսպէս սկսուեց մեր բարեկամութիւնը:

Մեր յաջորդ հանդիպման ժամանակ ես մանրամասն ծանօթացայ Կոնստանտին Մգերրովի արխիւին՝ Նշան Սահակեանցի մասին որեւէ տեղեկութիւն գտնելու ակնկալութեամբ: Յուզումով վերցրեցի հաստ ու ծանր ալպոմը: Տիտղոսաթերթի վրայ կարդում եմ. «Նորաթուխ սպայիկին՝ յունկերական ուսումնարանն աւարտելու առթիւ: Հայրդ՝ Իշխան Մգերրով, փոխ - գնդապետ, 1913 թուական»: Թերթում եմ ալպոմը: Էջերից ինձ են նայում բեղաւոր, մօրուքաւոր հետեւակայիններ, հեծելազօրայիններ, զինուորական աստիճանաւորներ՝ նեղ ուսադիրներով, գթութեան համակրելի քոյրեր՝ սպիտակ խալաթներ հագած, սպիտակ գլխաշորերով: Բացում եմ մի էջ. 1915 թուական, առաջին վաշտ, անբեղ պատանիների լուսանկարներ: Նրանց մէջ նկատում եմ Նշանի ծանօթ դէմքը: Այստեղ նա անզէն է, շփոթուած է ու զարմացած: Աչքերն ասես հարցնում են. «Ինչո՞ւ եմ այստեղ, հայրական տնից այսքան հեռու: Ի՞նչ կայ այնտեղ, հայրենիքում: Ուրե՞ղ են հարազատներս, մտերիմ ընկերներս»:

Ահա Նշանի եւ այն լուսանկարը, որը տպագրուել է հանդէսում: Իսկական զինուոր է: 1915 թուականի աշնանը ահա ինչ է պատմում Նշանն իր վաշտի հրամանատարին:

Պատերազմը սկսուելուն պէս, Արճէշ գիւղում նոյնպէս յայտնի է դառնում, որ թուրքական իշխանութիւնը բոլոր մեծահասակ տղամարդկանց զօրակոչում է. պատրաստուելու համար՝ մէկ օր: Տէր Աստուածատուրը՝ Նշանի հայրը, որը ոտքը կորցրել էր 1896 թուականի թուրքական ջարդի ժամանակ, իր հինգ որդիներին ասաց.

- Որդինե՛րս, սար գնացէք, սպասեցէք ռուսների գալուն, նրանք անպայման կը գան: Չպէտք է պաշտպանել այն կառավարութիւնը, որը քանի - քանի անգամ հրով - սրով է անցել մեր քաղաքների, գիւղերի վրայով: Թուրքիայում օրէնք չկայ, ամէն րոպէ կարող է ջարդ սկսուել:

1915 թուականի Ապրիլի սկզբին թուրքական գնդերը շրջապատեցին Վանը: Դամոկլեան սուրը նորից կախուեց վանեցիների գլխին: Վանեցին որոշեց պաշտպանել իր քաղաքը, մեռնել՝ զէնքը ձեռքին, ոչ թէ Եփրատի ջրերում: Եօթը հազար ասկեար, 18 հրանօթ, Քրտերի, Չէրքեզների բազում հրոսակախմբեր ուղարկուեցին այգիների քաղաք Վան: Շրջակայ լեռներից քաղաք ներթափանցեցին մօտ 1500 զինուոր - ֆիտայիներ: Ուժերն անհաւասար էին:

Աստուածատուրի որդիները քաղաքի պաշտպանների շարքերում էին: Վարժապետ Աւոյի ջոկատը պաշտպանում էր Այգեստանը: Ապրիլի 7-ին թուրքերը մարտական գործողութիւն ձեռնարկեցին: Հայերը պատասխանեցին հակագրոհով:

Մի անգամ, Ապրիլի վերջին Աստուածատուրի տանը յայտնուեց մի վիրաւոր զինուոր.

- Մեր փամփուշտները վերջանում են, օգնի՛ր, ծե՛ր ֆիտայի:

Վիրաւորը կացնահար ծառի պէս ընկաւ եւ այլեւս աչքերը չբացեց: Գիշերը, զինուորին այգում թաղելուց յետոյ, ծերունին իր մօտ կանչեց Նշանին.

- Որդի՛ս, երկու - երեք յուսալի տղաներ գտի՛ր, կարեւոր գործ կայ:

- Վերջապէ՛ս, - բացականչեց պատանին, - մերոնք կռւում են այնտեղ, իսկ մենք այստեղ ինչ - որ բանի ենք սպասում:

Ծերունին զարմացած նայեց կրտսեր որդուն: «Երբ պատերազմ է, երեխաները ժամանակից շուտ են մեծանում», - մտածեց նա:

Նշանը բերեց երկու մանչուկների՝ Յակոբին ու Ներսէսին: Նրանց հայրերը կռւում էին, եղբայրները՝ նոյնպէս: Գիշերը ճանապարհուեցին Արճէշից: Ծեր ֆիտային նրանց առաջնորդում էր խուլ կիրճերով ու թաւուտներով՝ շրջանցելով քրտական գիւղերը: Ցերեկը թաքնւում էին, գիշերը շարունակում ճանապարհը:

Հասան Վարագայ լեռները: Լուսադէմին ներքեւում երեւաց կանաչի մէջ թաղուած Վանը: Խաղաղ քչքչում էին առուակները, անխռով ճռուողում էին թռչունները, վաղորդեան աղջամուղջում սպիտակին էին տալիս ծովի անհանգիստ ալիքները: Հեռւում, ինչ - որ տեղ, մարտերով առաջ էին շարժւում ռուսական գնդերը, հայ կամաւորները:

Տէր Աստուածատուրը գտաւ այն տեղը, որտեղ թշնամու աչքից հեռու՝ վաղուց պահ էին տրուած փամփուշտներ, նռնակներ:

- Այստեղ եղած - չեղածը դուք պէտք է քարշ տալով տանէք - հասցնէք մեր զինուորներին:

Երեխաները զինամթերքը լցրին խուրջինները:

- Քաղաք գնալու ճանապարհին, - խրատում էր ծեր ֆիտային յոգնած երեխաներին, - պէտք է հետեւիլ, թէ որքան թուրքեր, քրտեր են շրջակայքում տեղաբաշխուած: Ջանացէք յիշել թնդանօթների տեղադրութիւնը: Թէ թուրքերի հանդիպէք, ձեւացէք՝ քրտեր էք, քրտերի հանդիպելիս՝ թուրքեր էք: Հանէք ձեր խաչերը: Դէ հիմա գնացէ՛ք:

Մանչուկները վերադարձան գիշերը՝ յոգնած, յուզւած ու հպարտ: Միմեանց ընդմիջելով նրանք շնչակտուր պատմում էին ծերունուն, թէ իրենց ինչպէս յաջողուեց աննկատ Վան մտնել:

- Այնտեղ քաջաբար կռւում են: Մերոնցից ոչ մէկին չտեսանք: Հանդիպեցինք քեռի Վարոսին. նա մեզ տարաւ հրամանատարի մօտ: Նա ասաց, որ ժողովուրդը, հայրենիքը չեն մոռանայ ծեր զինուոր Աստուածատուրին եւ նրա արծուիկներին: Նա մեզ այդպէս էլ կոչեց՝ վասպուրականցի արծուիկներ:

ՀԱՅԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Վատիկանի տնտեսական տագնապին իրական պատճառները

ԽՄԲ. - Շատ կը խօսուի Վատիկանի դրամական տագնապին մասին: «Ֆիկառո - մակազին»ի մէջ, Կապրիէլ Վերալտի հետեւեալ վերլուծումը կ'ընէ. -

×

Ծանօթ է Վատիկանի մէջ թէ հաւատացեալներու առատաձեռնութիւնը շատ մօտէն առնչուած է իւրաքանչիւր քահանայապետի անձնական վարկին: Յովհ. - Պօղոս Բ.ի համաշխարհային համբաւին շնորհիւ պէտք է տնտեսական տագնապը շուտով հարթուի:

Սակայն բազմաթիւ նամակներ կը հասնին Սուրբ Աթոռ. «վճարելէ առաջ կ'ուզենք գիտնալ թէ ինչպէս անյայտացան այնքան միլիոններ»: Ու յետոյ, գիրքեր, տարածուած թերթեր սոսկալի բաներ կը պատմեն. թէ զեղծումներ կան, կեղծիքներ, դատական պաշտօնատարներու, հետաքրքիր լրագրողներու սպանութիւններ: Ի՞նչ է իրականութիւնը, ինչո՞ւ չեն պատժուիր պատասխանատուները. ինչո՞ւ այսքան գաղտնիք:

Իրականութեան մէջ, հարցը այլեւս գաղտնիք մը չէ: Տեղեկատու գործակալութիւններ, դիտարկուներ, տնտեսագէտներ, լրագրողներ գիտեն թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ. ու այս երբեք ամօթալի կէտ մը չէ Եկեղեցւոյ ղեկավարներուն համար: Եւ սակայն անոնք չեն կրնար արտայայտուիլ յստակօրէն:

Ու խորհրդաւոր դէպքերը որոնք կը շարունակեն շրջապատել անցեալի պատահարները, չեն դիւրացներ իրենց գործը:

Այլ պարագաներու կարգին այս մթնոլորտը կը նպաստէ առեւտրական ընդարձակ սուտերու զարգացումին. առասպելները կը յօրինուին ու կը վաճառուին այսօր սպառումի նիւթերու նման եւ ոչ միշտ անմեղօրէն:

Օրինակի համար 1982-ին ամերիկացի լրագրող մը գիրք մը կը հրատարակէր ուր կը խօսէր Վատիկանի եւ Մաֆիայի մեղսակցութեանց մասին: Այս գործը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ «Կնքահայր»ին մէկ նմանակը: Նիւզուիք շաբաթաթերթը երկար յօդուած մը յատկացուցած էր այս գիրքին, շեշտելով թէ «նոյն ինքն հեղինակին խոստովանութեան համաձայն, միակ բանը որ կը պակսէր, համոզիչ ապացոյցն էր Վատիկանի ու Մաֆիայի յանցապարտութեան»:

Թոմասուրումի այս շարժումները քաջալերանքը կը վայելէին ու կը դրդուէին թէ՛ Խորհ. Միութենէն՝ որ 40 տարիէ ի վեր կը ջանայ կործանել Եկեղեցին, եւ թէ Ամերիկայի հակակաթողիկէ ուժերէն: Ճոխ դրականութիւն մը կայ, որ Վատիկանի հարստութիւնը գլխաւոր տեղ կը դրաւէ: «Վատիկանի կայսրութիւնը» կը բացատրէ թէ «աշխարհի ամենափոքր Պետութիւնը ... գործառնութեան մեծագոյն կազմակերպութիւնն է նաեւ... որուն հարստութիւնը 20 միլիառ տոլարէն աւելի է»:

Եկեղեցիին հսկայական հարստութիւնը դարերէ ի վեր ժամանակավրէպ կաղապար մըն է: Այսուհանդերձ կը յայտնուի ամէն անգամ որ կաթողիկէութեան թշնամի մը պէտքը կ'ունենայ անոր, զարգացնելու համար քաղաքական կեղծ դատ մը կամ առեւտրական կարգադրութիւն մը:

Անկասկած Եկեղեցին տէր է կալուածներէ ու արուեստի գործերէ բաղկացած հսկայ հարստութեան մը. սակայն գլխաւորաբար արտադրող չէ: Սիքստինեան մատուռին արժէքը անգնահատելի է, սակայն մեծ ծախքի կը կարօտի անոր անհրաժեշտ խնամքը:

Ի. դարուն կրօնքին ու Պետութեան յաջորդական բաժանումներով, Եկեղեցին վնասի մէջ է: Սնանկութեան սեմին վրայ էր 1919-ին եւ Բենետիկոս ԺԵ. չյաջողեցաւ մէկ միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը ընել: Կացութիւնը փրկուեցաւ իտալական Պետութենէն առնուած 90 միլիոնով ու իմաստուն վարչագիտութեան մը շնորհիւ: Կաթողիկէները, որոնք 1896-ին Միլանոյի մէջ կը հիմնեն Պանքօ Ամպրոզիանօն կ'ուզէին «վարկ հայթայթել առանց շեղերու քրիստոնէական բարոյականէն»:

Պատերազմը կը ստիպէ ամէն պարագայի Պիոս ԺԲ.ը 1942-ին հիմնելու Վատիկանեան գործառնութիւններու դրամատուն մը: Այս ալ բաւարար չըլլար տագնապը որ շուքին մէջ կը հասունանայ 1963-էն սկսեալ, քանի տարի եւս օր մը կը պայթի:

1963-ին, Յովհ. ԻԳ. ծերունի պապը կը մեռնի, երբ Վատիկանի տիեզերական ժողովը կը ցնցէ Եկեղեցին: Տիեզերական ժողով մը, որուն կազմակերպումը կ'արժէ 20 միլիոն տոլար: Յաջորդ քահանայապետը դիւրաբեկ մտաւորական մըն է, տագնապած, որ պէտք եղածին պէս չէ զինուած մեծ հարուածներ դիմագրաւելու համար:

Դեռ աւելին՝ Պօղոս Զ. կը պայքարի նաեւ տնտեսական դժուարութիւններու դէմ: Մինչ Իտալիա կը հակի դէպի ձախ, սպառնալով հետ առնել իր առանձնաշնորհները Հռոմի մէջ գտնուող փոքրիկ այս Պետութենէն: Սիկիլիացի տնտեսագէտ մը կը համոզէ Պապը որ իրապէս արդիական ձեւով վարէ իր հարստութիւնը: Ան որպէս գործակից Սինտոնային Վատիկանի դրամատան ղեկավարութեան կը բերէ ամերիկացի մը, որուն անսեթեւեթ շարժուձեւը զինք կը տպաւորէ, Մարսինքիւս եպիսկոպոսն է ան: Այս մէկը Սիկագոյի ... ուանացի գաղթականի մը զաւակը, գիտէ թէ ոչինչ կը հասկնայ դրամատան գործերէն: Սակայն այս կէտը նկատի չառնուիր: Սինտոնայի եւ իր գլխաւոր մեղսակցին Ռոպերթօ Գալվիի համար, որ համբերութեամբ կը քանդէ Պանքօ Ամպրոզիանոյի հաշիւները, ... մանուկի մը պէս խաղի կուգայ: Սինտոնա եւ Գալվի կրնային յաջողիլ, հակառակ իրենց յարախաղացութեան: Սկիզբի շրջանին լուրջ խաղաքարտեր ունին ու վստահելի գործակիցներ: Բայց վրայ կը հասնի քարիւղի տագնապը, վերջ տալով նաեւ «իտալական հրաշք»ին, ինչպէս նաեւ Եւրոպականին: Սակայն իտալական Պետութիւնը՝ տկար ու ճնշող միանգամայն, յատկապէս դժուար կը տոկայ հարուածին, վարկերու երեք քառորդը պետական դարձած է ու երկիրը եւրոպական տնտեսական համապատկերին մէջ ամենացած աստիճանին վրայ կը գտնուի: Մարսէնքիւս կը թողու որ իր գոր...

ծակիչները իրենց ուզածը ընեն այս հարցին մէջ: Երբ պաւէշտը կը վերջանայ, տնտեսական բացը հասած է 1287 միլիոն տոլարի...:

Սակայն այս դրամատան պատասխանատուները ի՞նչպէս դիմաւորեցին վարչագիտական այս ձախող ընթացքը: 1978-ին «երեք Պապերու տարին» Պօղոս Զ.ի յաջորդը՝ Յովհ. Պօղոս Ա. չմորած ձեռք կ'առնէ Թղթածրարը: «Սակայն ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կը գոչէ ան ամէն մէկ էջին: Կարծատեւ երեսուն օրուան գահակալութենէ մը ետք կը վախճանի ան:

Զարմանալի Թուի Թերեւս որ Յովհ. Պօղոս Բ. նախ շատ կարեւորութիւն չի տար հարցին, իսկ յետոյ, մինչեւ այսօր կը պաշտպանէ Մարսէնքիւս եպիսկոպոսը: Լաւատեղեակ անձեր կը բացատրեն թէ նոր պապը Պետական մեծ ղեկավարի մը խառնուածքը ունենալով կ'արհամարհէր դրամը: Ինչպէս Տը կօլ՝ կը մտածէր. «մատակարարները Թող մեզի հետեւին». եւ ինչ որ կարեւոր է, բարձր քաղաքականութեան մը նպատակակէտներն են:

Մարսէնքիւսի անձին մէջ ան կը գտնէ ռուսախօս Լիթուանացի մը, այնքան հակահամայնավար, որքան ինք: Կրեմլինի մօտ իր բանբերն է ան, իր խորհրդատուն, մինչ Գալվի միջամտութիւններու անհրաժեշտ նիւթականը կը հայթայթէ, Լեհաստան կամ այլուր:

Առաջին անգամ մը, Գալվի կը ձերբակալուի, ՔԱ-ժէ-Պէ-ին պալին «հաշիւը տեսնելու» որոշումէն չարաթ մը յետոյ: Յաջորդ տարին, Յունիս 18-ին, փախստական, կախուած կը գտնուի Լոնտոն կամուրջի մը տակ: Դժբախտաբար, այն եղրակացութիւնները որոնք կը քաղուին այս պատահարէն, դժուար է հրապարակել:

Եթէ Յովհ. Պօղոս Բ. սկսաւ կացութեան ձախորդ մէկ գնահատումով, անկէ ի վեր իր հակազդեցութիւնը իր նկարագրին ուղղութեամբ կ'ըլլայ: Ան Եկեղեցւոյ Պետութեան մէջ բարդ ու խորին յեղաշրջումի մը կը ձեռնարկէ:

1982- Յուլիս 13-ին «վարչապետ» Գազարոլի դրամատան չորս մասնագէտները կը հրաւիրէ յանձնախումբ մը կազմելու:

Փետրուար 17-ին, Ժընեւ, համաձայնութիւն մը տաղնապի շրջանին պարտքերը կը վճարէր. յաջորդ օրը Հռոմի մէջ նոր պայմանագրութիւն մը կը ստորագրուի ընկերվարական վարչապետ Քրաքսիի հետ: Այդ պահուն իսկ կարգ մը միջոցառումներ կը վերակազմաւորեն Եկեղեցւոյ տնտեսական վարչութիւնը: Ու տակաւին վերջացած չէ. իրական արդիւնքացում մը կը շարունակէ ձեւաւորուիլ:

Կարելի է հիմակուընէ իսկ ըսել թէ, եթէ տաղնապը՝ որ կրնար կործանել Եկեղեցւոյ իշխանութիւնն ու վարկը, լուծուի յարաբերաբար դիւրութեամբ, ատոր պատճառը այն է որ համաշխարհային իշխանութիւնները վստահութիւն ունին թէ՛ Եկեղեցւոյ և թէ անոր հովիւին հանդէպ: Այլապէս տարբեր կ'ըլլար արդիւնքը, եթէ քարոզչութեամբ տարածայնուած չար պուշակութիւնները հաստատ հիմ մը ունենային:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը իր տարեկան խորհրդակցական ժողովը գումարեց Հինգշաբթի գիշեր, Մարտ 28, ժամը՝ 20.30-ին Ընկերակցութեան կեդրոնը: Վարչութեան անդամներէն զատ ժողովին ներկայ եղան նաեւ երեք Հանգըստեան Տուներու տնօրէնները եւ հետեւեալ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, Տիկին Մառի Մարտիկեան՝ Փարիզի Հայ Տիկնանց Յանձնախումբ, Տիկին Ռոզ Նաւասարդեան՝ Հայ Կարմիր Խաչ, Տիկին Մառի Գալճըեան եւ Տիկին Սեդա Թորոսեան՝ Ֆր. Կապոյտ Խաչ, Պ. Սուրէն Ակորոֆ՝ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւն, Պ. Փաշապէզեան՝ Հ. Բ. Ը. Մ. մէթր Արմէն Բարսեղեան՝ Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան ատենապետը երկտողով մը կ'իմացնէր թէ բաղմազբաղ վիճակի պատճառաւ պիտի չկարենար ժողովին ներկայ ըլլալ:

Պ. Ժագ Գալճեան՝ Ընկերակցութեան նախագահ, ժամը 20.45-ին ժողովին բացումը կատարեց, ներկաներուն բարի գալուստ մաղթելով: Յետոյ Պ. Գալճեան հրաւիրեց Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհանուր քարտուղար՝ Պ. Արման Շամլեանը ներկայացնելու իր տեղեկագիրը: Պ. Շամլեան Աղքատախնամի անցեալ տարուան գործունէութեան տեղեկագիրը կարդաց: Երեք Հանգստեան Տուներու Թոշակառու բնակիչներէն ստացուած նամակներէն ոմանք կարդացուեցան ներկաներուն: Պ. Գալճեան հրաւիրեց Ռատիօ - Ազգ-ի այժմու պատասխանատու՝ Պ. Ժան Մատոյեանը որպէսզի կարգ մը բացատրութիւններ տայ Փարիզի հայ ձայնասփիւռի մասին: Պ. Մատոյեան թէեւ լաւատես Ռատիօ - Ազգ-ին ապագային մասին, գիտել տուաւ այն բոլոր դըժուարութիւնները զորս հարկ է յաղթահարել «Ռատիօ - Ազգ-ը կատարեալ վիճակի մը հասցնելու համար: Ան ի մէջ այլոց յայտնեց նաեւ թէ Ռատիօ - Ազգ-ի խօսնակ Օր. Մարօ շաբաթը անգամ մը Մոնմորանսիի Հանգստեան Տունը կ'այցելէ, ինչ որ բնակիչներուն մօտ մեծ գոհունակութիւն ստեղծած է:

Ներկաները Հանգստեան Տուներու բընակիչներու կեանքի պայմաններուն, թիւին, պաշտօնէութեան հետ յարաբերութիւններուն մասին զանազան հարցումներ ուղղեցին:

Պ. Գալճեան հրաւիրեց Հանգստեան Տուներու տնօրէնները որպէսզի ուղղակի իրենց հարցումներուն պատասխանեն: Տիկին Աստղ Կարապետեան Սէն - Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան մասին, Օր. Շաքէ Եավէր՝ Մոնմորանսիի, իսկ Պ. Արման Ֆէսճեան Անտոյլի Հանգստեան Տան մասին լուսաբանութիւններ տուին: Ներկաները գոհունակութիւն յայտնեցին տըրուած տեղեկութիւններուն մասին:

Ներկաներէն՝ Տիկին Նաւասարդեան Արնուվիլի Հանգստեան Տան գնումին մասին բացատրութիւններ խնդրեց: Պ. Գալճեան բացատրեց այն առաւելութիւնները զորս կարելի է ունենալ եթէ այդ ծրագիրը իրականանայ: Ան մանաւանդ յիշեցուց թէ Արնուվիլի Հանգստեան Տունը 73 անձնական սենեակ եւ երկու հատ ալ երկու հոգինոց սենեակ ունի, մինչդեռ Անտոյլի Հանգստեան Տունը այժմու պայմաններու մէջ հանգստաւէտ ըլլալէ հեռու է, մանաւանդ երբ նկատի առնուի թէ բնակիչներուն մեծամասնութիւնը առանձին սենեակ ունենալէ զրկուած է: Պ. Գալճեան այս առթիւ յոյս յայտնեց որ գաղութն ալ իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ՝ երբ անհրաժեշտ ըլլայ, այս ծրագիրը իրականացնելու համար:

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարչութիւնը անգամ մը եւս գիտել կուտայ թէ երբ այսօր գաղութս յուզող այնքան խնդիրներ գոյութիւն ունին հագիւ հրաւիրեալ կազմակերպութիւններուն կէսը մասնակցեցաւ այս ժողովին:

Ժողովը վերջ գտաւ ժամը՝ 22.30-ին:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ «Մալաքեան - Գասպարեան» սրահին մէջ, Մարտ 3-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Բացումը կատարած է ատենապետուհին՝ Անահիտ Գալֆայեան: Դասախօսած է Շահէ վրդ. Փանոսեան, ներկայացնելով «Րաֆֆիի կեանքն ու գործը»:

×

ՓՈՒՐԺ ՀԱՄՈՒՏԻ Նոր Մարաշ Թաղամասի երեք եկեղեցիներու մէջ, Մարտ 10-ին, նշուած է Մարաշի դիւցազնամարտի 65-րդ տարեդարձը: Այսպէս, Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ արարողութեանց նախագահած եւ քարոզած է թեմին առաջնորդը՝ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան, հայ կաթողիկէ Ս. Փրկիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած է Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ. Կաթողիկոս - Պատրիարքը եւ քարոզած Անդրէաս Եպիսկ. Պետոզլըեան, իսկ հայ աւետարանական եկեղեցւոյ պաշտամունքին նախագահած եւ քարոզած է Վեր. Աբրահամ Սարգիսեան: Յաւարտ արարողութեանց, «Մարաշ Տուն»ը տրուած է ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են երեք յարանուանութեանց համայնական մարմիններու ներկայացուցիչները եւ քաղաքապետ Յովակ Թիւթելեան: Խօսք առած են հոգեւոր պետերը, Մարաշի Հայրենակցական Միութեան ատենապետը եւ Շահանդուխտ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՓՈՒՐԺ ՀԱՄՈՒՏԻ Համազգայինի սրահին մէջ, Մարտ 14-ին, տեղի ունեցած է «Շրջուն Թատերախումբ»ի բեմադրած «Մոխրիկը» մանկա - պատանեկան թատերախաղին քննարկումը: Բացումը կատարած է Ազատնի Ֆըստըգճեան: Անահիտ Սուքիասեան ներկայացուցած է «Մոխրիկը» հէքեաթին զանազան պատումները, իւրաքանչիւր հեղինակի մեկնաբանութիւնը եւ շեշտը դրած, այս պարագային, Վաչէ Ատրունիի մեկնաբանութեան վրայ, նոյն ատեն արժեւորելով Լանա Ատրունիի բեմական աշխատանքը՝ իբրեւ բեմադիր եւ դերասանուհի:

×

ՎԱՌՆԱՅԻ Երեւան կազմակերպութեան ակումբին մէջ, Փետրուար 27-ին, նշուած է զօրավար Անդրանիկի ծննդեան 120-ամեակը: Բանախօսած է Գրիգոր Գարաթէրզեան անդրադառնալով ազգային հերոսին կեանքին՝ Հայաստանի ազատագրութեան համար անոր մղած պայքարին:

×

ՓՈԼՍՈՅ «Շերաթոն» պանդոկին մէջ, Մարտ 15-ին, տեղի ունեցած է Մխիթարեան Սանուց Միութեան պարահանդէսը: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Բացումը կատարելով Արման Զարգար անդրադարձած է Միութեան ծառայութիւններուն՝ մշակութային եւ ընկերային մարզերու մէջ: Ապա յիշատակի նուէրներ բաշխուած են երիտասարդ անդամներու, որոնք օգտակար կը հանդիսանան Միութեան աշխատանքներուն:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Մարտ 9-ին, իր մահկանացուն կնքած է Արուսեակ Պոհճալեան (ծնեալ՝ Պետիկեան): Ծնած էր 1897-ին՝ Անգարա: Տասը տարեկանին մտած է ամերիկեան գիշերօթիկ վարժարանը: 1915-ին հայրն ու երկու եղբայրները զոհ գացած են ջարդերուն. զինք փորձած են իսլամացնել, սակայն մերժումի հանդիպելով՝ բանտ նետուած է, ուր մնացած է մէկուկէս տարի: 1918-ին ազատ արձակուելով իր երկու եղբայրները՝ Կարօ եւ Գրիգորը (նկարիչ) արձանագրած է Նիր Իսթ Ռիլիֆի որբանոցներէն մէկուն մէջ, իսկ ինք պաշտօնավարած է այդ ընկերութեան մէջ՝ Պոլիս: Աւելի ուշ, իր երկու եղբայրներուն հետ հաստատուած է Պէյրութ եւ դարձած առաջին քարտուղարուհին՝ ամերիկեան համալսարանի վերատեսչին: 1923 - 24-ին, Արամ Սահակեանի Թելադրութեամբ, 5 հոգինոց վարչութեամբ հիմնուած է Հ.Օ.Մ.ը՝ Զահլէի մէջ, եւ ինք դարձած քարտուղարուհին: 1925-ին ընտրուած է հաշուապահուհի Հ. Յ. Դ. Պէյրութի կոմիտէի: 1929-ին ամուսնանալով եգիպտահայ Լութեր Պոհճալեանի հետ, փոխադրուած է Աղեքսանդրիա, ուր քանի մը Հայուհիներու հետ հիմնած է Հայ Կարմիր Խաչը, տարիներ վարելով քարտուղարուհիի եւ ատենապետուհիի պաշտօնները: 1970-ին հաստատուած էր Մոնրէալ:

ՌԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Զ.

ՌԱԲԲԻ ՇԻՄՕՆԸ

- Ի՞նչպէս կը լինի մեր վիճակը, երբ նա կը յայտնուի:

- Սուրբ քաղաքը (Երուսաղէմը) կը վերականգնուի իր աւերակների միջից: Իսրայէլի ցրիւ եկած որդիները կը հաւաք - ուեն աշխարհի ամէն կողմերից: Աւետեաց երկիրը կրկին կը ծաղկի իւր հին փառքերով: Մեսիան կը տիրէ ամբողջ տիեզերքին: Եւ երկրի ամենահզօր թագաւորները, մէկ գաւազանի հրէայի փէշից բռնած, նրանից ողորմութիւն կը խընդրեն:

- Նսկ երբ կը յայտնուի՞ Մեսիան:

- Բոլոր հեթանոսները կը դիմեն դէպի նա. բոլորը հրէայ կը դառնան:

- Ուրեմն այդ հեթանոսները որ այժմ մեզ հալածում են, էլ չեն լինի:

- Արեւի ծագելու տեղից մինչեւ նրա մուտքը կը տիրէ Մովսէսի սուրբ օրէնքը:

Երրորդ օր.

- Ռաբբի Շիմօն, ինչո՞ւ ընկաւ Երուսաղէմը:

- Իսրայէլի որդիների մեղքերի պատճառով: Նրանք օրէնքը քանդեցին. Եհովայի փոխարէն կուռքեր պաշտեցին. օտարազգի կանանց հետ ամուսնանալով, պոռնկութիւն գործեցին, սուրբ տաճարի խնամատարութիւնը եւ քահանաների յարգանքը մոռացան. իրանց զոհերի, իրանց նուէրների մէջ ժլատ գտնուեցան. այրի կնոջ հացը խլեցին եւ որբերի ժառանգութիւնը յափշտակեցին: Այդ բոլորը տեսնելով, Աստուած բարկացաւ նրանց վրայ, սուրբ քաղաքը կործանեց եւ Իսրայէլին գերութեան մատնեց:

- Այժմս էլ մենք միեւնոյն ենք զոր - ծում. ուրիշի հացը խլում ենք, նրա որդիներին քաղցած ենք թողնում:

- Դա ներելի է, երբ գործը օտարազգիների հետ է, բայց մի իսրայէլացուն թոյլ տուած չէ իւր եղբօրը հարստահարել:

- Ուրեմն օտարներին կարելի՞ է:

- Կարելի է: Միթէ չե՞ս յիշում Թօվրաթի այն տեղը, երբ Մովսէս մտածում էր Իսրայէլը Փարաւոնների գերութիւնից ազատել եւ տանել նրանց իրանց հայրենի աշխարհը. նա խորհուրդ տուեց Իսրայէլի կիներին, որ իրանց եգիպտացի հարեւաններից արծաթեայ եւ ոսկեայ զարդեր փոխ առնեն, ասելով, թէ ոչ այնքան հեռու մի տեղ ուխտ ենք գնում, երբ կը վերադառնանք, կրկին յետ կը տանք ձեզ: Կիները կատարեցին այդ պատուէրը, եւ Եգիպտացիների հարստութիւնը իրանց հետ տանելով, անցան Կարմիր ծովը:

- Յիշում եմ Թօվրաթի այդ տեղը: Բայց այդ խաբեբայութիւն չէ՞ր:

- Ոչ: Եգիպտացիները շատ էին հարըստահարել Իսրայէլացիներին, դրանք էլ փոխադարձաբար կողոպտեցին նրանց: «Ակն ընդական» - դա օրէնք է:

Չորրորդ օրուայ առաւօտեան պահուն խանութի դրանը կանգնեց մի սայլակ:

- Ռաբբի Շիմօն, այդ ի՞նչ է, հարցրեց սեղանաւորը:

- Գնում եմ, Աբրահամ Խալիչ, եկայ սնդուկը վեր առնելու եւ իմ շնորհակալութիւնը ձեզ յայտնելու:

- Միթէ՞, այդպէս շուտ, շատ ցաւում եմ, ռաբբի Շիմօն: Ես դեռ երկար յոյս ունէի լսել ձեր բարի խրատները:

- Այո՛, գնում եմ, Աբրահամ Խալիչ, Մովսէսի եւ Ահարոնի օրհնութիւնը ձեզ թողնելով:

- Թող Եհօվան բարի ճանապարհ տայ ձեզ, ասաց սեղանաւորը եւ հրամայեց սնդուկը տեղաւորել սայլակի վրայ:

Ռաբբի Շիմօնը կրկին եւ կրկին օրհնեց Աբրահամ Խալիչին. նրանք համբուրուեցան, բարեմաղթեցին միմեանց շատ օրեր, երկար կեանք եւայլն:

- Ես մի յիշատակ պիտի թողնեմ ձեզ, Աբրահամ Խալիչ, դուք շատ բարութիւններ արեցիք ինձ համար, ասաց ռաբբի Շիմօնը եւ տուեց նրան մի բան:

Թէ ի՞նչ էր այդ, ես, ի հարկէ, սընդուկի միջից տեսնել չէի կարող, միայն լսեցի, որ քաւոր Պետրոսը ասաց նրան, թէ այդ արծաթեայ տուփի մէջ ամփոփուած է «տապանակ ուխտի» մի մասը, եւ տուփը ինչպէս շինուած է, պէտք է այնպէս անձեռնմխելի եւ առանց բացուելու մնայ:

(Շար. 81)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Մօրիսի մասնաճիւղը կ՚ողբայ մասնաճիւղի հիմնադիր - եւ քանիցս դեկավար ընկերուհի՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆԺԷԼ ՄԽՑԵԱՆԻ

վաղահաս մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին ընտանեկան բոլոր պարագաներուն :

Այս տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Արամ Ճէլոեան 200, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ճէլոեան 200, Տիկին Մարի Կոլոտեան 100, Տիկին Հայկանոյշ Ֆուրունճեան 100, Տիկին Մարի Հերբոեան 100 Ֆ. :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Ապրիլ 12, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8-ին, Մշակոյթի Տան մէջ : 9 ռիւ տիւ Սիրք : Կարեւոր օրակարգ :

ՎՐԻՊԱԿ, Ուրբաթ, Ապրիլ 5, Բ. էջ, «Արուեստական բեղնաւորում» յօդուածին մէջ (Գ. Տ.), Բ. սիւնակ, երկրորդ պարբերութեան վերջաւորութեան (վարէն վեր 4-րդ տող) «ազգային պարտաւորութեան դիմումին...» պէտք է ըլլայ՝ «ազգ. պարտաւորութեան դրժումին» :

MARSEILLE
CENTRE CULTUREL
Sts. SAHAK - MESROP
(Salle Ardzrouni Tcherpachian)

Mardi 16 avril à 21 heures

RÉCITAL
de
FLUTE et PIANO
Annick SCIARRA -
Juliette YILMAZIAN

au programme :
S. Prokofiev — F. Poulenc — J. Ibert
A. Khatchatourian

Participation aux frais : 50 F.

Réservations :
Eglise arménienne du Prado
Tél : 77 - 84 - 70

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Մշակոյթի Տան վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է 10.000 Ֆ. Պ. Վահիկ Տէր - Մինասեանէ (Միացեալ - Նահանգներ) :

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ
70ԱՄԵԱԿԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ Ա Ն Դ Է Ս - Ճ Ա Շ

նախաձեռնութեամբ՝
Մարսէյլի Կեդր. Վարչութեան
մասնակցութեամբ՝
Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերուն
Կիրակի, Ապրիլ 14, ժամը 13-ին,
Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ :
Կը հովանաւորէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը խօսի՝
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին. - Իւպէր Ժիրօ (սրինգ), Ալիս Մամմանեան (դաշնակ), Աստղիկ Սարաֆեան (արտասանութիւն) Յասմիկ Վանէսեան (երգ) եւ Սարդարապատ նուագախումբը :
---- Մուտք՝ 120 Ֆր. ----
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով. -
Աւտոյեան 70 . 02 . 33 / Բարայեան 66 . 30 . 66 / Կրասեան 93 . 32 . 18

TIMAG
LA TROUPE THEATRALE DE HAMASKAïNE
présente
ԸՆՏԱՆԻՔ, ՊԱՏԻՒ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ
GHOUGASS
OU LE TRIOMPHE DE LA VERTU
de Yervant ODIAN
Dimanche 5 Mai à 15h45, levée de rideau à 16 heures
Lundi 6 Mai à 20h30, levée de rideau à 20h45
SALLE ROSSINI
Hôtel de Ville IXᵉ, 6, rue Drouot — 75009 Paris
Mº Richelieu Drouot
Tél. : 237 - 60 - 10

VERITABLE ARTISAN-TAILLEUR
TISSUS : DORMEUIL, SCABAL, ETC...
ATAMIAN & fils
16, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
Métro : Chaussée d'Antin
TEL : 770 - 52 - 88

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: Nº 55935

PRIX D'OUVERTURE

Sté HYDRO MARCADET
M. DEMIRDJIAN
PRESENTE LES
cuisines vogica

OUVERT du Lundi au Samedi 9h-12h 14h-19h30

Salle d'exposition - Cuisines - Salles de Bains - HYDRO MARCADET 258, Rue Marcadet 75018 PARIS Tél. 263 08 08 Métro GUY MOQUET

VOGICA LA SOLIDE CUISINE DES VOSGES
VUE A LA TELEVISION

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
11

JEUDI
11 AVRIL
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.939
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.939

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ մերժե-ցին ելքի արտօնութիւն տալ իրենց ամէնէն հանրածանօթ դերասաններէն՝ Թարըք Աքանի (Թրուփօ-ի եւ Եոլ-ի դերակատար) որ ֆրանսական հեռատեսիլէն կողմէ հը-րաւիրուած էր փառատօնին մասնակցե-լու համար : Պոլսոյ օդակայանի ոստիկա-նութիւնն է, որ արգելք հանդիսացած է դերասանին մեկնումին, առարկելով թէ իր անունը կը գտնուի ցանկին վրայ ա-նոնց՝ որոնց ճամբորդութիւնը արտա-սահման «անպատեհ» կը նկատուի : Պեր-լինի փառատօնին (չարժանկարի) առեն ալ, իշխանութիւնները անցագիր չէին տուած եւ չէր կրցած պատասխանել հը-րաւէրին : Պատճառները ծանօթ չեն, թէեւ Թ. Աքան մաս կը կազմէ այն 1250 անձե-րուն, որոնք մտաւորականներու Մանի-ֆեստը ստորագրած են, բայց մաս չէր կազմեր այն 56 ստորագրողներուն որոնց դէմ հետապնդում կայ : Նոյն ճակատա-գրին ենթակայ է Տիկին Պիլճէ Օլկաչ, որ Քրէթէյլի՝ կիներու իրագործած ֆիլ-մերու Ա. մրցանակը ստացած է, հակա-ռակ անոր որ Մշակոյթի Նախարարը՝ Թաչճիօղլու իր գոհունակութիւնը յայտ-նած էր Տիկին Օլկաչի գտած յաջողու-թեան առթիւ, միջազգային գետնի վրայ :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ներկայացուցիչը ՄԱԿ-ի մօտ, բուռն բողոք մը բարձրացուցած է, յանուն իր երկրին, Պուլկարիոյ դէմ որ «անմարդկային վարմունք» ցոյց կուտայ Պուլկարիոյ Թուրքերուն նկատմամբ : Թիւրքմէն ըսած է, ի մէջ այլոց. - «Դէմ յանդիման կը գտնուինք կանխամտածուած արշաւի մը պարտադրեալ միջոց-ներով ջնջելու համար Պուլկարիոյ Թուրք փոքրամասնութեան ցեղային, կրօնական եւ մշակութային ինքնութիւնը» : Պէտք է ըսել որ մարդը գիտէ թէ ի՛նչ բանի մա-սին կը խօսի, քանի որ իր ազգը այդ մարզին մէջ «ուսերիչ» է, ինչպէս պիտի ըսէր Ֆրանսացին (օռֆէվր ան լա մա-թիէռ) :

ԿՈՐՊԱՑՈՎ կուսակցական նիստի մը ըն-թացքին, նուիրուած տնտեսական հար-ցերու, շատ խիստ քննադատութիւններ ըրած է տնտեսական մատակարարութեան պատասխանատուներուն դէմ :

ՊԷՐՔԷԼԻ մէջ, քրիստոնեայ պատ-րիարքներու հրաւիրած ժողովը արդիւնք չէ տուած, որովհետեւ, բացի նախկին նախագահ Քամիլ Շամունէ, քաղաքական ոչ մէկ պարագլուխ պատասխանած էր հրաւէրին : Չորեքշաբթի (Ապրիլ 10) օր «Ֆիկառօ» հրատարակած էր նաեւ նկար մը, ուր Խրէյշ պատրիարքին կողքին կը տեսնուին Գարեգին Բ. եւ Ցովհ. - Պետ-րոս ԺԸ. :

ՍԱՅՏԱՅԷՆ 30 քիլոմեթր դէպի արե-ւելք, 17 տարեկան շիի աղջիկ մը պայ-թուցիկով լեցուն իր վարած բեռնակառքը նետեց իսրայէլեան ուժերու դէմ : Իրմէ զատ, երկու իսրայէլացի զինուոր մե-ռած է :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ բաւական աղմուկ ե-լած է, քանի մը օրէ, ընկերվարական ե-րեսփոխան՝ Ալէն Վիվիէնի աղանդներու դէմ պատրաստած տեղեկագրին առթիւ, ուր 9 առաջարկներ կան երիտասարդները փրկելու համար, այս աղանդներուն դէմ, որոնք իսկապէս վտանգաւոր դարձած են, քանի որ բազմաթիւ երիտասարդներ զոհ կ'երթան եւ բոլորովին ստրկացած, այլ-եւս անկարելի կ'ըլլայ ծնողքներուն ալ փրկել իրենց զաւակները : Դեռ կան այլ գործելակերպեր, ուր պարմանուհիներ «յանուն Աստուծոյ» կը պոռնկանան դը-րամ բերելու համար աղանդին պետե-րուն :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՊՐԵԶԻՏԻՈՄԻ, ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը Մարտ 29 - 30-ին գումարած է նոր (11-րդ շրջան) շրջանի անդրանիկ նիստը եւ ըն-բաղած նախագահի, կառավարութեան կազմի եւ վարչական այլ մարմիններու ընտրութեամբ : «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Մարտ 30 - 31 թիւերէն քա-ղելով կը ներկայացնենք Գերագոյն Խոր-հուրդի պրեզիտիումի, կառավարութեան եւ պետական վարչական այլ մարմիննե-րու նոր կազմը, մատնանշելով եղած քանի մը փոփոխութիւնները :

×

ՊՐԵԶԻՏԻՈՄ

Նախագահ՝ Բաբկէն Սարգիսով :

Տեղակալներ՝ Յովհաննէս Բաղդասար-եան եւ Ի. Բաղիրով :

Քարտուղար՝ Մանիկ Բախչինեան :

Անդամներ՝ Ռ. Գալստեան, Ս. Գէորգ-եան, Կարէն Դեմիրճեան, Ա. Թօփուզեան, Լ. Խաչատրեան, Լ. Իսկանդարեան, Վ. Ցարութիւնեան, Ն. Մխիթարեան, Ա. Պետրոսեան, Հ. Պետրոսեան, Ս. Սար-գըսեան, Մ. Սեմերջեան, Ն. Ստեփան-եան, Ս. Վարդանեան եւ Լ. Տիմին :

Պրեզիտիումի անդամներէն 13-ը նորեր են :

×

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Նախագահ՝ Սամսոն Տօնոյեան :

Տեղակալներ՝ Մ. Մառոյեան, Վ. Շու-բին եւ Բ. Ստեփանեան :

Վերջին երկուքը՝ նորեր են :

×

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նախարարաց խորհուրդի նախագահ՝ (վարչապետ) Ֆադէյ Սարգսեան :

Նախարարաց խորհուրդի նախագահի Ա. տեղակալներ՝ Ալեքսան Կիրակոսեան եւ Վլադիմիր Մովսիսեան :

Տեղակալներ՝ Ռոբեր Արզումանեան, Եուրի Խոջամիրեան, Հրանտ Հայրապետ-եան, Ֆելիքս Պետրոսեան եւ Հրանտ Սա-ղոյեան, որ նաեւ նախագահը կը դառնայ պետական ծրագիրներու կոմիտէի (կը պահէ՝ նախկին կազմին մէջ իր ունեցած պաշտօնը) : Հոս, նորութիւնը ներկայու-թիւնն է Ռոբեր Արզումանեանի, որ կը փոխարինէ նախկին կազմէն Ռեմա Սվետ-լովան, որ կը դառնայ նախագահ գիներ-րու պետական կոմիտէի :

Անտառային եւ փայտամշակման ար-դիւնաբերութեան նախարար՝ Սուրէն Օ-հանեան :

Առողջապահութեան նախարար՝ Էմիլ Գաբրիէլեան :

Առեւտուրի նախարար՝ Ստեփան Սա-փարեան :

Արդարադատութեան նախարար՝ Աշոտ Դաղալեան (նախկինը՝ Արտաւազդ Գէորգեան) :

Արդիւնաբերական շինարարութեան նա-խարար՝ Եդուարդ Աւագեան :

Արտաքին նախարար՝ Ջոն Կիրակոսեան :

Բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնա-գիտական կրթութեան նախարար՝ Լուդ-վիկ Ղարիբջանեան :

Գիւղական շինարարութեան նախարար՝ Գառնիկ Թադեւոսեան :

Գիւղատնտեսութեան նախարար՝ Հեն-րիկ Թարջումանեան :

Թեթեւ արդիւնաբերութեան նախարար՝ Արտեմ Գէորգեան :

Լուսաւորութեան նախարար՝ Սեմէօն Հախումեան :

Կապի (Թղթատար) նախարար՝ Հայրիկօ Միրզոյեան (նախկինը՝ Թադեւոս Մի-նասեանց, մեռած 1982 Դեկտ. 14-ին) :

Մշակոյթի նախարար՝ Գուրգէն Առա-քելեան :

Մելիորացիայի եւ ջրային տնտեսու-թեան նախարար՝ Ռոբեր Շահոյեան :

Մթերումներու նախարար՝ Ռաֆիկ Շահրադեան :

Մսեղէնի եւ կաթնեղէնի արդիւնաբե-րութեան նախարար՝ Ստեփան Վարդան-եան :

Ներքին նախարար՝ Հայկազ Շահինեան (նախկինը՝ Եւգենի Պատալով) :

Շինանիւթերու արդիւնաբերութեան նախարար՝ Լեւոն Ղազարեան :

Պտուղ - բանջարեղէնի տնտեսութեան նախարար՝ Ռոբեր Սուխուդեան :

Սննդի արդիւնաբերութեան նախա-րար՝ Ալբեր Դանիէլեան :

Ելմտական նախարար՝ Ջանիկ Ջանոյ-եան :

Փոխադրութեան նախարար՝ Խաժակ Դրամփեան :

Աւտոմոբիլային ճանապարհներու շինա-րարութեան եւ շահագործման նախարար՝ Գէորգի Մելքումեան :

Բնակարանի - կոմունալ (հասարակաց) տնտեսութեան նախարար՝ Ռաֆիկ Մի-նասեան :

Բնակչութեան կենցաղի սպասարկու-թեան նախարար՝ Սարգիս Թումանեան :

Ընկերային ապահովութեան նախարար՝ Ռուբէն Գալստեան :

Տեղական արդիւնաբերութեան նախա-րար՝ Մաղէն Զուրաբեան :

×

ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐ

Շինարարական գործերու կոմիտէի նա-խագահ՝ Լեւոն Բեգլարեան :

Նիւթա - թեքնիք մատակարարումի պե-տական կոմիտէի նախագահ՝ Եղիշէ Աս-ծատրեան :

Աշխատանքի պետական կոմիտէի նա-խագահ՝ Հրաչեայ Իկիլիկեան :

Գիներու պետական կոմիտէի նախա-գահ՝ Ռեմա Սվետլովա :

Արհեստավարժ - թեքնիք կրթութեան պետական կոմիտէի նախագահ՝ Հայկ Քոթանջեան :

Ձայն - հեռատեսիլի հաղորդումներու պետական կոմիտէի նախագահ՝ Ստեփան Պօղոսեան :

Շարժարուեստի պետական կոմիտէի նախագահ՝ Ռաֆայէլ Սամսոնով :

Հրատարակչականներու, տպագրու-թեան եւ գիրքի առեւտուրի պետական կոմիտէի նախագահ՝ Գեղամ Մուղնեցեան :

Անտառային տնտեսութեան պետական կոմիտէի նախագահ՝ Մովսէս Արզուման-եան :

Պետական անվտանգութեան կոմիտէի նախագահ՝ Մարիուս Եուզբաշեան :

Գիւղատնտեսութեան արտադրական - թեքնիքի ապահովման պետական կոմի-տէի նախագահ՝ Ալէքսէյ Շահվերդեան :

Մակերեսի եւ ստորերկրեայ ջրային աղբիւրներու օգտագործման եւ պահպան-ման կոմիտէի նախագահ՝ Կարապետ Մով-սիսեան :

Նաւթամթերքներու ապահովման պե-տական կոմիտէի նախագահ՝ Ներսէս Սա-րոկին (նոր է այս կոմիտէն) :

Արդիւնաբերութեան մէջ աշխատանք-ները ապահով կատարելու հսկողութեան եւ լեռնային հսկողութեան կոմիտէի նա-խագահ՝ Ալեոշա Ցակոբեան :

Զկնային տնտեսութեան պետական կո-միտէի նախագահ՝ Համլետ Կարապետեան (այս կոմիտէն նոր է) :

Կազի պետական կոմիտէի նախագահ՝ Սաբիր Ստեփանեան :

Նախարարաց խորհուրդի գործերու կա-ռավարիչ՝ Հրաչիկ Վարդանեան :

Կեդրոնական վիճակագրական վարչու-թեան պետ՝ Ստեփան Մութաֆեան :

Մոնթաժային (սարքաւորութեան) եւ շինարարական յատուկ աշխատանքներու գլխաւոր վարչութեան պետ՝ Հայկ Ղամ-բարեան :

Արտասահմանի զբօսաշրջիկութեան գըլ-խաւոր վարչութեան պետ՝ Հենրիկ Լի-լոյեան :

Երկրաբանութեան վարչութեան պետ՝ Եդուարդ Ղուլեան :

Գունաւոր մետաղագործութեան վար-չութեան պետ՝ Ալբեր Աղիբէկեան (նախ-կինը՝ Ֆրունզէ Պետրոսեան) :

Ժողովրդական վերահսկողութեան կո-միտէի նախագահ՝ Գերասիմ Մարտիրոս-եան, որ ըստ Սահմանադրութեան 21-րդ յօդուածին, մաս կը կազմէ կառավարու-թեան :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԶԽԱՋԱՋԵՒԵԼ

Ապրիլ 9-ի Թրքերէն թերթերը կը խօ-սին «Թուրք - Հայ ցոյցերու մրցակցու-թեան» մասին : Արդարեւ, 1984, Ապրիլ 23-ին Նիւ - Եորքի քաղաքապետը՝ Էտ-ուըրտ Քոչ վաւերացուցած է, ամէն տարի «Թրքական օր»ի մը տօնակատարութեան արտօնութիւնը : Բայց, այս տարի Ապրիլ 23-ը չի զուգադիպիր շաբաթավերջի, ու-րեմն Թուրքերը որոշեր են Ապրիլ 20-ին տօնանշել : «Միլլիյէթ»ի Նիւ - Եորքի թղթակիցը՝ Իսկէնտէր Սոնկուր, կը գրէ այս առընչութեամբ թէ Միացեալ - Նա-հանգներու տասը հազար Թուրքերը կը պատրաստուին այդ օրուան, անհատնե-րէն զատ՝ Թուրք - ամերիկեան միու-թիւններու դաշնակցութիւնը, հիւսիսա-յին Կիպրոսի Հանրապետութեան դաշ-նակցութիւնը եւ Թուրք առեւտրական ըն-կերութիւնները իրենց խորհրդանշանները կրող կառքերու մասնակցութիւնը պիտի ապահովեն : Ամերիկայի իսլամական միութիւնն ալ հրաւէր ուղղած է, յա-նուն իսլամ երկիրներու, որ Միացեալ - Նահանգներու Իսլամներն ալ մասնակ-ցին :

Բայց, այս ամբողջին կողքին, Թուր-քերը յանկարծ անդրադարձեր են որ «խա-չաձեւում »մը կայ եւ այդ խաչաձեւումը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Հայերու ցոյցը, Ապրիլ 21-ին, ի՛նչ առթիւ, Թուրք լրագը-րողը կը ճչէ. - «Իբրեւ թէ ցեղասպա-նութիւն կոչուած դէպքի» մը դէմ բողոքի ցոյց կազմակերպած են եւ թերթերու մէջ լոյս տեսնող ծանուցումներով, բոլոր Հայերը կը հրաւիրուին ցոյցին մասնակ-ցելու :

Եղա՞ւ : Պարզ է չեղաւ, ուրկէ ո՛ւր Հայերը ելեր Ապրիլը ընտրեր են ցոյցի համար... :

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ԱՐԾՈՒԻԿԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Լուսանում էր: Մանչուկները փռուեցին գետնին հարկաւոր էր հանգստանալ: Անսովորութիւնից մէջքները, ձեռքները նըւում էին: Հէնց որ մթնեց, նրանք նորից Վարագից ցած իջան: Լուսաբացին վերադարձաւ միայն Նշանը: Յակոբն ու Ներսէսը յետ վերադառնալիս քաղաքի փողոցներից մէկում փոխհրաձգութեան տակ էին ընկել. իրար կորցրել էին:

- Ոչինչ, համարձակ տղաներ են, կը վերադառնան, - հանգստացնում էր ծերունուն Նշանը:

Յաջորդ օրը Նշանը հօրը խնդրեց իրեն աւելի շատ բեռնաւորել:

- Հայրիկ, մի անհանգստանայ, ես աւելի շատ հարկադրուած եմ լինում սողալ, քան քայլել:

Աստուածատուրը որդուն խաչակնքեց.

- Զգոյշ եղի՛ր, զաւա՛կս, եթէ մի բան պատահի...

- Հանգիստ հա՛յր, կենդանի անձնատուր չեմ լինի:

Այս անգամ Նշանը չվերադարձաւ: Աստուածատուրը վշտից քարացել էր: Վարագի բարձունքից լուռ նայում էր քաղաքին: «Մի՞թէ թշնամու ձանկն ընկաւ ... Պատերազմ է, մէկը զոհւում է, հարիւրները, հազարները՝ փրկւում: Ինչպէ՞ս չուղարկէի որդուս»:

Մանչուկը վերադարձաւ Ապրիլի վերջին օրը:

Ծերունին գրկեց որդուն: Նշանը քնեց հօր գրկում:

Մութը կամաց - կամաց իջնում էր: Նշանը խուրջիններն էր դասաւորում, իսկ ծերունին ուտելիք էր պատրաստում: Յանկարծ նրանք խշխշոց լսեցին: Մէկը դաղտագողի մօտենում էր: Ծերունին արագ վերցրեց հրացանը: Նշանը ձեռքը տարաւ ատրճանակին:

- Զկրակէ՛ք, երկրացինե՛ր, ես Հայ եմ, - լսուեց մի ձայն:

- Մենա՞կ ես:

- Մէկն էլ կայ:

Ծերունին հրացանը իջեցրեց:

- Մօտեցէ՛ք, թէ որ իրային էք:

Երկու երիտասարդ առաջ եկան: Խաչակնքեցին:

- Ո՞վ էք, որտեղի՞ց, - հարցրեց ծերունին:

- Հայրիկ, ռուսական բանակից ենք, ուզում ենք քաղաք մտնել:

Ծերունին ուրախացաւ, կամեցաւ նրանց գրկել, բայց զգուշութիւնը զըսպեց:

- Որտե՞ղ է ձեր բանակը, ինչո՞ւ էք դանդաղում: Արդէն մէկ ամիս է Վանը կենաց - մահու մարտեր է մղում:

- Մեր առաջաւոր զօրամասերը Բերկրի - Ղալա են դուրս եկել:

- Դա այստեղից 80 քիլոմեթր հեռու է, չա՞տ էք:

-Շատ, հայրի՛կ: Օգնի՛ր մեզ, ասա, ինչպէ՞ս աննկատ քաղաք մտնել:

- Ծնունդով որտեղի՞ց էք, որդիներս:

- Ես Բաղէշ քաղաքում եմ ծնուել, իսկ ընկերս Ռուսաստանի Դոնի Ռոստով քաղաքում:

- Աստուած ձեզ պահապան, որդիներս, -ասաց ծերունին՝ խաչակնքելով նրան: - Քաղաք կը գնաք նրա հետ: - Ցոյց տուեց Նշանին: Մի ժամ հանգստացէք ու ճամբայ ընկէք:

Գիշերը Նշանը զինուորների հետ ճանապարհուեց քաղաք: Գնաց եւ մնաց քաղաքում: Առաջադրանք ստացաւ՝ երկու զինուորին քաղաքից դուրս բերել եւ նրանց հետ ընդառաջ գնալ ռուսական բանակին:

Մայիս 6-ի կէսօրին Վանին մօտեցաւ ռուսական Բայազէտեան ջոկատը: Նրանից առաջ անցնելով, քաղաք էին շտապում հայկական կամաւորական ջոկատները: 27 օր Վանը մարտնչում էր: Տոկաց, յաղթեց:

Քաղաքի բնակիչները, զինուորները փողոց ելան՝ դիմաւորելու իրենց ազատարարին: Զօրքերը յաղթական երթով անցան Վանի փողոցներով: Շատերը զարմանքով էին նայում աշխետ ձի հեծած մանչուկին: Մէկը, սակայն, ճանաչեց գիշերները փամփուշտ մատակարարող տղային: Նրան նժոյգից ցած իջեցրին եւ սկսեցին թռցնել: 3 օր յետոյ, 15 թուականի Մայիսին Կովկասեան բանակի հրամանատարը Նշանին պարգեւատրեց բարձրագոյն մարտական շքանշանով՝ 4րդ կարգի Գէորգիեւեան խաչով եւ հէնց այդ նոյն հրամանով նրան էֆրէյտորի կոչում շնորհեց:

Այդ օրը Նշանը հանդիպեց իր եղբայրներին, հօրը: Ծեր Աստուածատուրը լուռ արտասւում էր:

Նշանի համար էֆրէյտորի զինուորական համազգեստ կարեցին: Վանեցի երեխաները խումբ - խումբ վազում էին նրա յետեւից, շոյում նրա մարտական հրացանի խզակոթը, խնդրում՝ որ Նշանը թուրը պատեանից դուրս քաշի: Ուզում էին համոզուել, թէ իրօ՞ք մարտական թուր է: Համոզուելուց յետոյ երեխաները խուռներամ գնացին ռուսական շտար՝ կամաւոր անդամագրուելու: Եկաւ ռուսական բանակի հրամանատարը: Նրան ընդունեցին ջերմօրէն, աղ ու հացով: Բանակի հրամանատարն անձամբ մարտական շքանշաններ էր յանձնում զինուորներին: Երբ մօտեցաւ Նշանին, երկար, ակնդէտ նայեց նրան, գրկեց եւ երեք անգամ համբուրեց.

-Այսպիսի որդիներ ունեցող ժողովուրդը չի մեռնի:

Նշանի մասին մնացած տեղեկութիւններն իմացայ Կուրանեան 12-րդ հետեւակային վաշտի նախկին հրամանատար, փրոֆ. Կոնստանտին Կոնստանտինովիչ Թաւաղովից, որը Մգեբրովի լաւագոյն բարեկամներից էր.

- Իմ հետախուզական վաշտում Ձեզ հետաքրքրող էֆրէյտոր Նշան Սահակեանցը ծառայեց 15 թուականի Մայիսից մինչեւ Սեպտեմբեր: Նրան անձամբ տարայ Թիֆլիս՝ կադետական կորպուս: Լաւ տղայ էր: Զինուորները, առանձնապէս տարեցները, շատ էին սիրում նրան, պահում - պահպանում: Երգում էր սրտառուչ հայկական երգեր:

Նշանն անհետացաւ հերոսների տօնի օրը: Հին ռուսական բանակն ամէն տարի Նոյեմբերի 26-ին հանդիսաւորապէս տօնում էր մեծ մարտիրոս Գէորգի անպարտելիի շքանշանի սահմանման օրը: Այդ օրը մեծարում էին հերոսներին, որոնց կուրծքը այդ նշանն էր զարդարում: Այդ օրը կադետական կորպուսից փոխարքայի պալատ էին հրաւիրուել մի քանի սպայ եւ ընդամէնը մէկ կադետ՝ Նշանը: Կովկասի փոխարքան շքեղ ընդունելութիւն էր կազմակերպել: Թէեւ պատերազմի կապակցութեամբ ամբողջ երկրով մէկ ոգելից խմիչքներ արգելող օրէնք էր յայտարարուել, փոխարքան մեզ համար գինի չէր խնայել: Հէնց այդ խնջոյքից յետոյ մանչուկն անհետացաւ: Միայն մօրս էր ասել. «Ժողովուրդն արիւնաքամ է լինում, իսկ այստեղ՝ Թիֆլիսում, չափից շատ են ուտում ու հարբեցողութեամբ զբաղւում»:

Մայրս յետոյ ինձ ասաց, որ մանչուկը վերադարձել է ռազմաճակատ: Դա արտակարգ դէպք էր մեր կորպուսի համար: Ես զեկուցագիր ներկայացրի հրամանատարութեանը: Սկսուեցին որոնումները: Ոչ մի արդիւնք: Դառը խօսքեր ասաց ինձ կադետների գումարտակի հրամանատար Արղութեան - Երկայնաբազուկը: Ահա այն ամէնը, ինչ գիտենք ձեր հայրենակցի մասին:

Որոնումներս շարունակւում էին: Մոսկուայի պետական ռազմապատմական արխիւում ինձ յաջողուեց գտնել մեր հերոսին առնչուող միայն մէկ փաստաթուղթ: Դա հայկական դրուժինաներից մէկի շտաբի զեկուցագիրն էր: Նրանում 112 սպաննուած զինուորներ թուարկուած էին անուն առ անուն: Նոյնպիսի տեղեկութիւններ կային նաեւ վիրաւորների մասին:

Ահա եւ մեր կորած հերոսը՝ Նշան Սահակեանց: Ինքնակամ հեռանալով կադետական կորպուսից՝ վերադարձել է ռազմաճակատ: Ըստ զեկուցագրի, վիրաւորուել է 1916 թուականի գարնանը, 6-րդ հայկական դրուժինայում: Այս դրուժինայում էր մարտնչում նաեւ քաղաքացիական պատերազմի առասպելական զօրապետ Հայկ Բժշկեանցը՝ Գայը:

Փաստաթղթի համաձայն վիրաւորներն ուղարկուել են Ալեքսանդրապոլի զինուորական հիւանդանոց: Ապաքինուելուց յետոյ Նշանը վերստին մեկնում է Թիֆլիս՝ հրահանգիչների հայկական դասընթացքներում սովորելու: Ցրջանաւարտների մէջ նրա անունը չկայ: Մի՞թէ նորից ռազմաճակատ է փախել: Որոնումները ոչ մի արդիւնք չտուեցին: Անցան օրեր, ամիսներ, տարիներ: Եւ յանկարծ հեռագիր Թբիլիսիից, Մգեբրովից: Պարզուեց, որ զարմանալի զուգադիպութեամբ Նշան Սահակեանցի աւագ եղբօր՝ Վազգէնի որդի Արճէշը եւ փրոֆ. Թաւաղովի թոռնուհին ամուսնացել էին եւ ապրում էին Փոթիում: Արճէշ Սահակեանցը ծովային ինժէնէր էր: Աշխատում էր նաւահանգըստում: Մօտ 30 տարեկան էր: Քաղաքի ծայրամասում մի տնակ ունէր՝ կառուցուած պատերազմից առաջ: Սենեակներից մէկում Աստուածատուր պապի, Փառանձեմ տատի լուսանկարներն են, հօր եւ հօրեղբայրների՝ Ահարոնի, Անդրանիկի, Վազգէնի, Պետրոսի խմբանկարը: Նշանն առանձին է կանգնած: Բոլորն էլ զոհուել են քաջի մահով: Ահարոնը՝ Բաղէշի համար, Անդրանիկը՝ Մուշից նահանջելիս, Պետրոսը՝ Սարդարապատում: Վազգէնն ապրել է մինչեւ Հայրենական մեծ պատերազմը: Զոհուել է 1942 թուականին Կերչ քաղաքի մատոյցներում: Արճէշ Սահակեանցը պնդում է, որ իր հայրը՝ Վազգէնը, մինչեւ կեանքի վերջին օրերը փնտռում էր կրտսեր եղբօրը: Բայց ի զուր: Համադիւղացիներից մէկը՝ Վազգէն Օժգանեանը, հաստատ վկայել է, որ Նշան Սահակեանցը զոհուել է իր աչքի առաջ, Դիլմանի համար մղուած մարտերում: Քեռին՝ Երուանդ Գիւլբէկեանը, նրան տեսել է Բաշ - Ապարանի մարտերում՝ հեծեալ ջոկատում:

Իմ հայրը՝ Արշակ Հայրապետեանը, Նշանին տեսել է Գորիսում, Անդրանիկի ջոկատում: Զրուցել է նրա հետ, երբ Նշանը մտել է Խնկարի Դարբնոցը, նժոյգը պայտելու:

Այն տարիներին բացի Նշանից, թերեւս, եղել են նաեւ այլ պատանի հերոսներ:

Ցամենայն դէպս, յայտնի է նրանցից մէկը՝ Վանի եւ Շատախի ազատագրական կռիւների մասնակից Հայկ Պետրոսեանը, որին տարիներ անց կոչելու էին Հայկ Նահապետ:

Տողերիս հեղինակը արդէն գտել էր նըրան՝ Հայկ Նահապետին, որի մահը սակայն հնարաւորութիւն չտուեց շարունակելու Վանի հերոսամարտերին մասնակցած ռազմիկների յուշերի գրառումները...

ՀԱՅԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԲՈՒԺՈՂ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ ԵՒ ՀՌՈՄ

Շատ կը խօսուի այս միջոցին, ափրիկեցի այն եպիսկոպոսին մասին, որ Հռոմ ետ կանչուեցաւ իր թեմէն, վերջ տալու համար բուժողի իր գործունէութեան, բայց կը շարունակէ հոն ալ, ճեղք գնելով Ս. Աթոռը: Ժ. Վանտրիս հետեւեալը կը գրէ իր մասին («Ֆիկառօ»). -

×

Հռոմի արուարձաններէն մէկուն մէջ եկեղեցի մը. Անարատ - Ցղութեան տաճարը կը յորդի ամէն տեսակ հիւանդներու հոծ բազմութեամբ մը: Խորանին վըրայ տասնեակ մը վարդապետներէ շրջապատուած, պատարագը կը մատուցանէ Գերպ. Էմմանուէլ Միլինկօ: Քիչ ետք ան ձեռքերը անոնց վրայ դրած պիտի աղօթէ բարձրաձայն, այս դժբախտներուն համար, որոնք ջերմեռանդութեամբ մըտիկ կ'ընեն իր խօսքերը:

Գերպ. Միլինկօ եպիսկոպոս ու բուժիչ պարտաւորուեցաւ թողուլ Լիւսաքայի (Զամպիա) իր թեմը 1983-ին: Անկէ ի վեր, Հռոմ՝ ուր կ'ապրի, հիւանդներ և յուսահատներ իրեն կը դիմեն: Ան աշխարհի ամէն կողմէն նամակ կը ստանայ: Բուժի՞չ թէ ֆարիմաթիֆ: Կախա՞րդ թէ գի-ւահան:

«Թող Տէրը ամենազօր ձեռքը դնէ ձեր վրայ վանելու համար ամէն չարիք» Միլինկօ բազմագրուած այս տարազը ցոյց կուտայ, զոր պարտաւոր է գրկելու ամ-բազմաթիւ հիւանդներուն որոնք կը դիմեն իրեն: Ժամանակ չունի պատասխանելու: Այն գրասենեակը ուր գլխ կը-գտնի, փոքր սրահի մը մէջ կը սպասեն տասնեակներով մարդիկ: «Կատարեալ դարմանատուն մը, կ'ըսէ դռնապանը, [...] բեմն օրական մինչեւ երեսուն հիւանդ կ'ըլլայ»:

Բոլոր այն վարդապետները, եպիսկոպոսները եւ աշխարհականները որոնք կ'աշխատին քարտուղարներու վերապահուած այս շէնքին մէջ, վարանումի մէջ են. ո՞վ է գերպ. Միլինկօն, Լիւսաքայի արքեպիսկոպոսը 1969-էն ի վեր, որ պարտաւոր եղած է հեռանալու Ապրիլին, 1983 իր թեմէն:

Եպիսկոպոսը կը պատմէ իր մանկութիւնը որ անցած է Զամպիոյ արեւելեան կողմը փոքր գիւղի մը մէջ, ուր ծնած է 1930-ին: Իր առաջին ուսումները՝ 1942-ին, յետոյ սպիտակամորթ կրօնաւորներու ղեկավարած ճեմարանին մէջ իր ուսանողութիւնը: 1958-ին վարդապետ կը ձեռնադրուի, կը գրէ բազմաթիւ գործեր: 39 տարեկանին եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի նոյնինքն Պօղոս Զ. Պապին կողմէ. այնուհետեւ Ափրիկէի ամէնէն երիտասարդ եպիսկոպոսն է:

Չորս տարի ետք 1973-ին յանկարծ իր մէջ կը գտնէ «առողջացնող ձիրք» մը կը կիրարկէ զայն իրեն դիմող հիւանդներուն: Ծիման մէջ կը մտնէ միջազգային ֆարիմաթիֆ շարժումին հետ: «Կ'ըսէ ինչ որ կ'ընեմ հոս, կ'ըսէ ան. խորհրդակատարութիւն եւ բուժում: Կը խնդրեմ Տիրոջմէն որ այս հիւանդները փրկէ վախէն ու անձկութենէն: Ձեռքերս կը դնեմ անոնց վրայ, ինչպէս Յիսուս ըրած է որ ընենք. մնացեալը ինծի չի պատկանիր»:

Լիւսաքայի մէջ զարմանք կը պատճառէ այս եպիսկոպոսը. անշուշտ ոչ ոք կ'ուզէ արգելք ըլլալ իրեն, սակայն ոչ որ ամէն բանէ առաջ Աստուծոյ առջեւ պատասխանատուն է իր հօտին ու պէտք ծառայէ բոլորին. հիւանդ թէ առողջ: Զամպիոյ իր ութ եղբայրակից եպիսկոպոսները - որոնցմէ վեցը տեղացի - սկսին մտահոգուիլ, մինչ երիտասարդ կղերականները պատրաստ են հետեւելու իրեն: Պատճառը այն է որ եպիսկոպոսին համար դիւրին չէ յարաբերութիւն պահել սպիտակամորթ միսիոնարներու հետ կը ներկայանայ որպէս ախոյեան «ափրիկեան հարազատութեան» եւ պէտք ըսուի շուտով՝ տգիտութեան:

Վէճեր յարուցանելու յարմար նիւթ մըն որուն կ'արձագանգէ շուտով տեղական մամուլը, յետոյ նաեւ եւրոպական եւ ամերիկեան թերթեր: 1984 Յունուարին «կախարդ եպիսկոպո՞ս մը» կը խորագրէ իտալական կրօնական ամսաթերթ մը:

«Ծիծաղելի, կ'ըսէ գերպ. Միլինկօ. ե՞րբ կախարդական արարողութիւններ պատրաստուած կրնամ ըլլալ եւ ո՞ր մէջ խմբակը պիտի ընդունէր եպիսկոպոս մը»:

«Սակայն այս չէ՞, ձեր մօտ, իրարու դէմ հանելու առիթը՝ սեւամորթ եւ սպիտակամորթ կղերը»:

Եպիսկոպոսը կը վարանի: Կը յիշեցնէ իրեն իր երկրին մէկ օրաթերթին 1982 Դեկտեմբերին հրատարակած վաւերաթուղթերը, ստորէն վերագրուած սպիտակամորթ երկու վարդապետի. հերքում մը կը տրուի Յունուար 5-ին միայն: Եպիսկոպոսը հաւատացա՞ծ է - ինչպէս գըրած է ատեն մը - թէ կ'ուզէին զինք «զրկել Ափրիկեցիի իր հանգամանքէն դարձնելու համար արեւմուտքցի մը». «Հռոմ դէ՞մ է ափրիկանացումի»: Թեմա մը, որ ձեռք կ'առնուի 1983-ին, երբ կը ծագի Միլինկոյի հարցը:

Որովհետեւ այդ տարւոյն Ապրիլին է որ (1983) Յովհ. - Պօղոս Բ. եպիսկոպոսին կ'ըսէ թողուլ իր թեմը որուն միութիւնը սպառնալիքի ենթակայ է: Միլինկօ Հռոմ կը հասնի: Հոկտեմբերին «Ս. Պապին յատուկ պատուիրակ» կ'անուանուի քահանայապետական յանձնախումբին մէջ: Սակայն ի՞նչպէս ան պիտի դադրի Աստուծմէ իրեն շնորհուած ձիրքը գործածելէ: Ամէն ամիս ան իր ձեռքերը կը դնէ հիւանդներուն վրայ որոնք կը լեցնեն Փրանսիսկեաններու եկեղեցին, որ վերածուած է հրաշքներու վայրի մը:

Իսկ Լիւսաքայի մէջ դիւրին չէ ընդունիլ նոր եպիսկոպոսին գործը. յատկապէս երբ անցեալ Օգոստոսին տեսաւ իր նախոր-

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ մէջ իր մահկանացուն կնքած է կեդրոնական վարժարանի հայերէնի եւ ֆրանսերէնի նախկին ուսուցչուհիներէն Տիկին Անահիտ Տէմիրեան (ծնեալ՝ Ծոցիկեան)։ Ողբացեալը տարիներ վարած է նաեւ վարժարանին գրադարանը։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 22-ին, Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցին, ուր ներկայ եղած են կեդրոնականցիներ, կրթական մշակներ, համայնական եւ մշակութային մարմիններու ներկայացուցիչներ։ Դամբանական մը խօսած է Շահան Եպիսկ. Սվաճեան վեր առնելով ողբացեալին բարի եւ ազնիւ նկարագիրը, շեշտելով նաեւ որ «Անահիտ Տէմիրեան գիտցաւ ըլլալ նուիրեալ ու սիրուած ուսուցչուհին, որ իր ամբողջ կեանքը տուաւ՝ հերոսական կոչումով եւ գիտակցութեամբ»։

×

ՔԱՆԱՏԱՅԻ երեք համալսարաններու մէջ, Փետրուարին, տեղի ունեցած են ցուցահանդէսներ՝ «Հայերը դարերու ընդմէջէն» թեմայով, կազմակերպութեամբ Քէպէքի Հայ Համալսարանականներու Միութեան։ Այսպէս, Մգ Կիլ համալսարանին մէջ՝ Փետրուար 6 - 8, տեղի ունեցած ցուցահանդէսը մաս կազմած է միջազգային ուսանողական միութիւններու մշակութային ձեռնարկին, որուն մասնակցած են 9 ազգեր։ Փետրուար 11 - 12-ին ցուցահանդէսը փոխադրուած է Գոնգորտիա համալսարանը, մեծ հետաքրքրութիւն առեղծելով ուսանողութեան մօտ։ Վերջին հանգրուանը եղած է Մոնրէալի համալսարանը, ուր առաջին անգամն է, որ նման ձեռնարկ մը տեղի կ'ունենար։ Ցուցադրուած են Հայաստանի պղնձագործ առարկաներ, Հայոց պատմութիւնը ներկայացնող լուսանկարներ, գիրքեր, ազգային տարազներ, նկարչական գործեր, Հայ Դատի վերաբերեալ փաստաթուղթեր, հրատարակութիւններ եւայլն։

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Փետրուար 24-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու կաճառի հայագիտական ամպիոնի վարիչը՝ Ժան - Փիէռ Մահէ, որ Լաւալ համալսարանի հրաւէրով Քէպէք կը գտնուէր։ Դասախօսութեան նիւթը եղած է «Գրիգոր Նարեկացի»։

×

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 20-ին, տեղի ունեցած է սոփրանօ Արփի Պիլպիլի երգահանդէսը։ Յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանուած են գործեր Շուպէրթէ, Լիսթէ եւ Մոցարթէ, երկրորդ բաժնին՝ Կոմիտաս եւ Սիւվարդ Գարամանուկեան, արժանանալով ջերմ ընդունելութեան։

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ «Քուին Էլիզապէթ» պանդոկին մէջ, Փետրուար 11-ին, քաղաքացիական Խորհուրդի տարեկան համագումարի ընթացքին, կազմակերպութեան նախագահ ընտրուած է Նշան Քիւլլիւքեան, երկու տարուան համար։ Խորհուրդը կը բաղկանայ Մոնրէալի 62 զանազան կազմակերպութիւններու, նահանգային եւ դաշնակցային կառավարութեանց ներկայացուցիչներէ եւ քաղաքացիութեան դատարանի պաշտօնեաներէ։

×

ՊՈԼԻՍԷՆ մօտ հարիւր ուխտաւորներ Մարտ 13-ին գացած են Իսքէնտէրուն (Ալեքսանտրէթ), Քառասնից Մանկանց տօնին առթիւ։ Պատրիարքարանի դիւանապետ Մեսրոպ վրդ. Մութաֆեանի գլխաւորած ուխտաւորներու խումբին մաս կազմած են Պօղոս քհնյ. Պարոնեան, Քոյր Հռիփսիմէ Սասունեան, Սէն Թ'Անթուան Եկեղեցւոյ մեծաւոր Հ. Ալֆոնս Սամուէ, Պատրիարքարանի խորհրդական տոքթ. Կարապետ Արման, Սամաթիոյ Թաղական խորհուրդի եւ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան անդամներ։ Ուխտաւորներու խումբը նախ ներկայ եղած է Կեսարիոյ եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագին, ապա այցելած Իսքէնտէրուն, Գըրըգխան եւ Վագըֆլըր գիւղը։ Ուխտաւորները Մարտ 18-ին վերադարձած են Պոլիս։

դին վերադարձը։ Ընտանեկան սուգ մըն էր պատճառը այդ այցելութեան, սակայն նաեւ գումարելու՝ բուժումի հանրային հաւաքոյթ մը։ Ասոնք բաներ են որոնք յայտնապէս նեղութիւն կը պատճառեն իր պաշտօնակիցներուն ու կը մտահոգեն Պապին ափրիկեցի գործակիցները, որոնք ծանօթ են եկեղեցիին առաքելութեան դժուարութիւններուն։

Ուրեմն, ո՞վ է Միլինկօ։ Ես հանդիպում ունեցայ ժպտադէմ քահանայի մը հետ, երջանի՞կ՝ «միմիայն քրիստոնեայ» կոչելով ինքզինք, որ երբեք կը խօսէր հրաշքներու մասին։ Ան կը փափաքէր մեղմացնել իր եղբայրներուն ցաւերն ու տառապանքը։ «Սակայն ինչո՞ւ, հարց կուտար իր բարեկամներէն մէկը, չի կարդար կրկին, Ս. Պօղոսի Նամակը Կորնթացիներուն ուղղուած, ուր կ'ըսէր թէ հոգեկան ձիրքերը պէտք է ծառայեն բոլորին շահուն, եւ Եկեղեցիին միութեան»։

«Երկու աշխարհներու միջեւ» այս է խորագիրն հատորի մը որ լոյս տեսաւ Լոնտոն, Միլինկոյի մասին։ Եպիսկոպոս մը «երկու աշխարհներու միջե՞ւ»․ կամ թերեւս պարզապէս սահմանագծին վրայ շատ մը հարցումներու, ուր առանձին մնացած, ան ուզեց պատասխանել․․․։

Թ. Ա. Թ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱՅՐԵՐ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐ

Թ.

Երեք օր մնացած է Կաղանդին։ Պրիւսէլի Րիւ - Նէօվ կոչուած այս փողոցը, ցերեկ ըլլալով հանդերձ, գոյնզգոյն լոյսերու մէջ կը շողայ։ Վերէն կարծես լոյս եւ գոյն կը թափի, խանութներուն ցուցափեղկերը կրակի պէս տաքցած են հըզօր լապտերներու տակ, փողոցին մէկ եզերքէն դէպի դիմացի եզերքը կախուած լապտերաւոր պարդերը կը շողշողան հազարումէկ գոյներով։ Ամէն քայլափոխիդ շրջուն վաճառորդ մը ճամբադ կը կտրէ ու խաղալիկ, ծաղիկ, հազուատեղէն եւ դեռ ով գիտէ ինչե՛ր կ'առաջարկէ։ Կը քալենք այնպէս ինչպէս Ալիս քալած էր հրաշալիքներու աշխարհին մէջ։ Խանութներէն կը մտնենք, կ'ելլենք, մերթ կը խառնուինք եռեւեփող բազմութեան, մերթ եզերք կը քաշուինք ու կը դիտենք թաւալող դացող կեանքը առեւտուրի այս կեդրոնին մէջ։

Յանկարծ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ համեմատաբար փոքրիկ խանութ մը, որուն դրան առջեւ երիտասարդներու բազմութիւն մը հաւաքուած է։ Խանութը աժան վաճառք կ'ընէ. անհաւատալի աժան գիներու պիտակներ ու ցուցատախտակներ կախուած են զոյգ ցուցափեղկերուն մէջ եւ անոնց առջեւ յաճախորդներ պոչ բռնած են, ներս մտնելու համար։ Գեղեցիկ մանկամարդուհի մը, որ դրան քով կանգնած է, հերթով ներս կ'առնէ նոր յաճախորդները, մինչ միւս կողմէ խընամքով կը քննէ խանութէն դուրս ելլողները։ Զըլլայ որ մէկը բան մը գողնայ օգտուելով խրարանցումէն ու խճողումէն։

Հետաքրքրութիւնս յարուցած է։ «Վայրկեան մը ներս մտնենք» կ'ըսեմ կնոջս։ Ան կը դժկամակի, շահեկան չի գտներ այս վաճառատունը, բայց ես անպայման կ'ուզեմ տեսնել թէ ի՞նչ բանի եռուէն կը վազեն բոլոր այս խանդավառ երիտասարդները, որոնք խռնուած են դրան առջեւ։

Կը մտնենք ներս։ Կինս իրաւունք ունէր, մեզի համար շահեկան ոչինչ կայ այս խանութին մէջ, եթէ ոչ տեսնելը՝ թէ ի՞նչ կը փնտռէ այսօրուան երիտասարդութիւնը, ի՞նչ հագնիլ կ'ուզէ, ի՞նչպէս մանչ - աղջիկ իրարու հետ կը կատակեն ու երջանկօրէն կը խնդան առեւտուր մը ընելու առեն իսկ։

Փուլովէրներ, պլուզներ, շապիկներ, անձրեւանոցներ, ձմեռնային կօշիկներ, բոլորն ալ մեր օրերու երիտասարդներուն սիրած տեսակէն, տարօրինակ ձեւերով ու գոյներով։ Խլացուցիչ աղմուկ մը, գլխու պտոյտ պատճառող խճողում մը անկարելի կը դարձնէ բան մը խօսիլը, կամ ցուցադրուած ապրանքի մը մօտենալը։ Երիտասարդ յաճախորդները նորէն ալ անպայման կը գտնեն իրենց փնտռածները, իրենց վրայ կը փորձեն հասակն ու գոյնը, կը խնդան զիրար խրախուսելով, ի վերջոյ գայն կ'երկարեն վաճառորդին ու փոխարժէքը կը վճարեն։ Դռնէն ելլելու առեն պէտք է որ ցոյց տան ծրարն ու ընկալագիրը, յետոյ կը մեկնին դարձեալ խնդալով խօսելով։

Յանկարծ աղմուկ մը կը լռէ։ Դրան քով կանգնող հսկիչ մանկամարդուհին բաներ մը կը պոռայ դռնէն ելլել պատրաստուող տղու մը եւ աղջկան մը։ Տըղան եւ աղջիկը պահ մը զարմանքով կանգ կ'առնեն ու կը նային մանկամարդուհին։

- Մեզի՞ կը ձայնէք, կը հարցնեն կարծես իրենց շուարուն ակնարկներով։

- Այո՛, դո՛ւք, դուք, հոս եկէք, կը պոռայ մանկամարդուհին խիստ ու յանդիմանական ձայնով։

Երեք - չորս հուժկու այր պաշտօնեաներ արդէն վազած եկած են դրան քով եւ բռնած են մեկնիլ պատրաստուող տըղան ու աղջիկը։ Կարծես թէ մէկ - մէկ ոճրագործ ձերբակալած ըլլային, ամուր կառչած են անոնց թեւերէն։ Տղան ու աղջիկը շուարուն կը նային, իբր թէ ոչինչ կը հասկնան պատահածէն, մինչ հսկիչ մանկամարդուհին անվերջ կը պոռայ։ Յայտնի է արդէն, ամէն մարդ հասկըցած է, այս զոյգը բան մը գողցած պէտք է ըլլայ։ Տղան ու աղջիկը ուզած են մեկնիլ ապրանք մը պահելով իրենց վերարկուին տակ, կամ հագուելով, վերջապէս առանց վճարելու։ Ժողովուրդին ուշադրութիւնը լարուած է հիմա, ամէն մարդ ձգած է իր զբաղումը ու կը նայի ձերբակալուած խեղճ երիտասարդներուն, որոնք դառնօրէն կը ժպտին յանցանքի վրայ ձերբակալուած անամօթ երիտասարդներու նման։ Երեք այր պաշտօնեաները արդէն սկսած են փնտռել անոնց վրայ - գլուխը. վերարկուները կը հանուին, իրենց հագած բրդեղէնները կը քննուին, պայուսակները կը խուզարկըւին։ Տղան եւ աղջիկը, միշտ նոյն դառն ժպիտով համակերպած, կը թողուն որ լաւ մը քննուին։

Քանի մը վայրկեան վերջ յայտնի կը դառնայ որ քննիչ մանկամարդուհին սխալած է։ Արդարեւ ոչինչ գտնուած է երիտասարդ զոյգին վրայէն։ Խուզարկող պաշտօնեաները այլայլած չեն սակայն, ոչ ալ հսկիչ մանկամարդուհին, որոնք անխրաւօրէն ոտնակոխ ըրած են իրենց երիտասարդ յաճախորդներուն արժանապատուութիւնը։ Պարզ ներողութիւն մը անգամ չեն խնդրեր։ «Ո՛վ գիտէ ինչ փոթորիկ մը պիտի պայթի հիմա, կը խորհիմ, ո՛վ գիտէ այս անիրաւուած երիտասարդները որքան աղմուկ պիտի բարձրացնեն»։

Բայց ոչ։ Տղան ու աղջիկը քրքջալիր կը խնդան, կը հագնին իրենց փուլովըրները, ապա վերարկուները, բաներ մը կը խօսին իրարու հետ եւ յետոյ շատ քաղաքավար կերպով կը բարեւեն խուզարկող պաշտօնեաներն ու հսկիչ մանկամարդուհին եւ խանութէն կը մեկնին նոյն ուրախ տրամադրութեամբ։ Ապշահար կը մնամ։

- Աստուած իմ, կ'ըսեմ ես ինծի։ Մեր երկրին մէջ մարդիկ արիւն կրնային թափել այսպիսի անիրաւ ամբաստանութեան մը դիմաց, կրնային...

Զարմանալով զարմանա՞լ, թէ ոչ հիանալով հիանալ այս լայնախոհ, ամէն ինչը եղածին պէս ընդունող այս պարզունակ հոգեբանութեան վրայ...։

- Լաւ որ մտանք այս խանութէն ներս, կ'ըսեմ կնոջս, յետոյ մենք ալ դուրս կ'ելլենք հսկիչ մանկամարդուհիին ուշադիր նայուածքներուն տակ։

Ռ. Հ.

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՂԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Զ.

ՌԱԲԲԻ ՇԻՄՕՆԸ

- Պահի՛ր քեզ մօտ, ասաց նա, եւ Աստուծոյ օրհնութիւնը պակաս չի լինի քո տանից։ Քո զաւակները կը ծլեն, կը ծաղկեն, եւ քո հարստութիւնը ծովի աւազի չափ կը լինի։

Սեղանաւորը չգիտէր ինչով յայտնել իւր շնորհակալութիւնը, մանաւանդ երբ լսեց որ այդ տափի շնորհիւ իւր հարստութիւնը ծովի աւազի չափ կը լինի։ Ես չտեսայ թէ ինչ տուեց նա քաւոր Պետրոսին, միայն լսում էի նրանց գրկախառնութեան, նրանց համբոյրների ձայնը, լսում էի նրանց փոխադարձ գոհունակութիւնների ջերմ արտայայտութիւնները։

Սայլակը շարժուեցաւ։ Ես իմացայ որ նրանք բաժանուեցան։

Սայլակը, որ տանում էր քաւոր Պետրոսի մթերքը, մեր սեպհականն էր։ Ինքը՝ քաւոր Պետրոսը կառավարում էր ձիաները։ Նա շարժըւում էր շտապով եւ արագ կերպով։ Բայց դէպի ո՞ւր էր տանում. ես տեսնել չէի կարողանում. ես դեռ իմ դագաղի մէջն էի։

Մի քանի ժամից յետոյ քաւոր Պետրոսը ինձ ձայն տուեց. - Հիմա կարող ես դուրս գալ։

Սնտուկը պատրաստուած էր ձեռնածուների սնտուկի նման, որի մէջ հեշտութեամբ կարելի է մտնել եւ դուրս գալ առանց կողպէքը բաց անելու, առանց նրա խուփը բարձրացնելու։

Երբ դուրս եկայ, նայում եմ իմ շուրջը, կէսօրից բաւական անցել էր։ Գըտնըւում էինք մեծ ճանապարհի վրայ, որը այդ միջոցին բոլորովին դատարկ էր։ Քաւոր Պետրոսը հրամայեց ինձ՝ նստել իւր տեղը եւ կառավարել ձիաները։ Ես կատարեցի հրամանը, ասելով.

- Ես կը մեռնեմ սովից, եթէ մի՛ բան չուտեմ. հէնց այս գիշեր պաշարս սպառուած էր։

- Փոքր ինչ առաջ գնանք, ճանապարհին կայ մի իջեւան, այնտեղ մի բան կը գտնենք ուտելու։ - Քշի՛ր, ձիաները շատ կամաց են գնում։

Ես հարցրի.

- Ի՞նչ պիտի անենք, եթէ մեզ հետամուտ լինեն։

- Ոչ ոք հետամուտ չի լինի, պատասխանեց նա հանդարտութեամբ։ - Ինձ յայտնի է, որ սեղանաւորը այսօր զբաղուած է մի դատաստանական գործով, նա խանութում չի մնայ, ուրեմն եւ իւր արկղը չի բաց անի, որ նկատէ, թէ իւր հարստութեան հետ ի՞նչ է պատահել։ Իմ բաժանուելուն ժամանակ նրան կանչեցին դատարանը։

Իջեւանը այնքան մօտ չէր, որպէս ցոյց տուեց քաւոր Պետրոսը։ Երեկոյեան, արեւը մտնելուց յետոյ, հազիւ կարողացանք հասնել։ Սայլակը պահեցինք ճանապարհի վրայ, քաւոր Պետրոսը ցած իջաւ, իսկ ինձ պատուիրեց մնալ ձիաների մօտ։ Նա մտաւ իջեւանը, մի քանի րոպէից յետոյ վերադարձաւ, իւր հետ բերելով մի շիշ արաղ, հաց, պանիր եւ տաքըն հաւ ճուտեր։ Ուրիշ բան չէր գըտել։ Նոյն միջոցին իջեւանի ծառաներից մէկը բերեց եւ գարի ձիաների համար։

- Այստե՞ղ էք կամենում կերակրել ձիաները, հարցրեց նա։

- Ոչ, մենք պէտք է շարունակենք ճանապարհը, ասաց քաւոր Պետրոսը։

Այդ բոլոր պաշարը մեզ հետ առնելով, սկսեցինք առաջ գնալ։ Երեք վերստաչափ հազիւ էինք հեռացել իջեւանից, երբ քաւոր Պետրոսը հրամայեց դուրս գալ մեծ ճանապարհից եւ շեղուել դէպի աջ։

- Հիմա կանգնեցրէք, ասաց նա։ - Այստեղ կարող ենք հանգստացնել ձիաները, մենք եւս մի բան կ'ուտենք։

Բայց ինձ ուտելու ոչինչ չէր մնացել, որովհետեւ ես իմ բաժինը գալու ժամանակ ճանապարհին բոլորը կերել էի։

(Շար. 82)

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, ՆԻՍ, ԼԻՈՆ, ՔԱՆԱՏԱ, Մ. - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ. - Տիկին Հռիփսիմէ Միսքճեան, Օր. Հերմինէ Միսքճեան, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Միսքճաեն, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Միսքճեան եւ զաւակները, Պ. Սարգիս Միսքճեան, Պ. Ռաֆֆի Կիւրճեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր եւ քեռայրին՝

ՊԱՐՈՅՐ ՄԻՍՔՃԵԱՆԻ

եղերական մահը՝ որ պատահեցաւ Մարտ 20-ին, Լիոնի հիւանդանոցին մէջ, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 27, Կրընոպլի Սէնթ - Անտրէ Եկեղեցիին մէջ, ձեռամբ՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի եւ Լիոնի հոգեւորական դասուն:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Միսքճեանի, Օր. Հերմինէ Միսքճեանի, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Միսքճեանի:

ԱՎԻՆԵՈՆ. - Պ. Վարուժան Ճերանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քլօտ Ճերանեան եւ զաւակները (Մորանժիս), Տէր եւ Տիկին Ռիչար Ճերանեան եւ զաւակները (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Էտուար Սագրզլեան եւ զաւակը (Փարիզ) խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝

ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ՃԵՐԱՆԵԱՆԻ

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 30-ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ապրիլ 3-ին:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Ռիչար Ճերանեանի եւ ողբացեալին ընտանիքին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէրտէրեան 100 Ֆ.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Նուարդ Գամեր - Գարամաճեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Կարմիր Խաչին Մեսրոպ Պախարեանի մահուան առթիւ (տանիլ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան, Այրի Տիկին Խօժէնի Ֆիրէնկիւլեան, Այրի Տիկին Մարիամ Տակաւեան, Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Ֆիրէնկիւլեան եւ զաւակները, Պ. Վրէժ Ֆիրէնկիւլեան, Պ. Մարտիկ Տակաւեան, Պ. Վարդգէս Տակաւեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 14, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, զաւկին, փեսային, եղբօր, հօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՖԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Հայկանոյշ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Սարգիսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Հիմինեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 14, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահուան քանիերորդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ-Ի
ՆՕԹՐ - ՏԱՄ ՏԻՒ ՓԷՕՓԼ

Եկեղեցին Ապրիլ 14, Կիրակի, ժամը 10ին կը պատարագէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Իսկ երգեցողութիւնները կը կատարուին Նիս-ի երգչախումբին կողմէ:

Նոյն օրը ժամը 17-ին Սէն - Ռաֆայէլի Ս. Յովհաննէս մատուռին մէջ եկեղեցական արարողութիւն կը կատարուի ՏԱՐՕՆ ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆԻ կողմէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Ապրիլ 12, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8-ին, Մշակոյթի Տան մէջ: 9 ռիւ տիւ Սիրք: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 70ԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ Ա Ն Դ Է Ս - Ճ Ա Շ

նախաձեռնութեամբ՝
Մարսէյլի Կեդր. վարչութեան

մասնակցութեամբ՝
Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերուն
Կիրակի, Ապրիլ 14, ժամը 13-ին,
Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ:

Կը հովանաւորէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի՝
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին. - Իւպէր Ժիրօ (սրինգ), Ալիս Մազմանեան (դաշնակ), Աստղիկ Սարաֆեան (արտասանութիւն) Յասմիկ Վանէսեան (երգ) եւ Սարդարապատ նուագախումբը:

---- Մուտք՝ 120 Ֆր. ----

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով. -
Աւտոյեան 70 . 02 . 33 / Բարայեան 66 . 30 . 66 / Կրասեան 93 . 32 . 18

MARSEILLE
CENTRE CULTUREL
Sts. SAHAK - MESROP
(Salle Ardzrouni Tcherpachian)

Mardi 16 avril à 21 heures

RÉCITAL

de
FLUTE et PIANO
Annick SCIARRA -
Juliette YILMAZIAN

au programme :
S. Prokofiev — F. Poulenc — J. Ibert
A. Khatchatourian

—— Participation aux frais: 50 F. ——

Réservations :
Eglise arménienne du Prado
Tél : 77 - 84 - 70

SPECTACLE DE CHANTS CLASSIQUES ET FOLKLORIQUES

LYNE DOURIAN
de l'Opéra de Paris

ASTRIG DEDEYAN
de l'Opéra d'Erevan

JEAN-FRANÇOIS BALLEVRE
au piano
ELIA PEHLIVANIAN
Kanon
STEPAN AKIAN au santour — HAGOP KALFAYAN au dehol

PURCELL-BERLIOZ-BELLINI-AVEDISSIAN
MELIKIAN-SAYAT NOVA-GOURILEV
TCHAIKOVSY-ROSSINI-HEKIMIAN
BABADJANIAN

le 12 Avril à 21h
Musée Guimet - Place d'Iéna - Paris 16e
Prix des places : 70 f. et 50 f.
Billets : sur place et
Librairie Palouyan-9, rue de Trévise- 523-24-97
Djizmedjian-31, rue Paul Deroulede
Bois Colombes- Tél : 781-09-72

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Կրընոպլի եւ Տօֆինէի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Ապրիլ 12-էն 27 կը ցուցադրուին չորս նկարիչներու. - Ալեսեան, Ար... չակ, Պերլեան, Ռուբէն - գործերը:

Բացումը Ուրբաթ, Ապրիլ 12, ժամը 18.30-ին:

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS	
du 17 mai au 30 mai	6 550 F
du 07 juin au 20 juin	6 770 F
du 28 juin au 11 juillet	6 770 F
du 20 juillet au 03 août	6 770 F
du 03 août au 17 août	6 800 F
du 18 août au 31 août	6 890 F
du 06 septembre au 19 septembre	6 770 F
du 20 septembre au 03 octobre	6 710 F
du 04 octobre au 18 octobre	5 760 F
du 27 décembre au 07 janvier 86	5 390 F

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Départ MARSEILLE/MARSEILLE
du 11 mai au 24 mai
du 01 juin au 14 juin
du 06 juillet au 19 juillet
du 10 août au 23 août
du 17 août au 06 septembre
du 07 septembre au 20 septembre
du 14 septembre au 27 septembre
du 05 octobre au 18 octobre
du 02 novembre au 15 novembre
du 23 novembre au 06 décembre
du 28 décembre au 10 janvier 86

CIRCUITS
du 06 juillet au 19 juillet :
Moscou - Erévan - Tbilissi - Sotchi - Moscou.
du 10 août au 23 août :
Moscou - Erévan - Tbilissi - Leningrad.

Nos prix comprennent :

— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE — Intourist — AEROFLOT — AFS

ՉՈՐՍ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
Մանկանց Բոյնին մէջ
Մայիս՝ 16, 17, 18 եւ 19

Départ de l'autocar :
Mairie de Clamart à 8h15
Eglise Arménienne d'Issy-les-Mlx. à 8h30
Gare Saint Lazare, Rue de Rome à 9h

Աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքառով պտոյտներ, հաւանաբար մինչեւ՝ ՄՈՆ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ:

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել. -
985 - 36 53 կամ՝ 736 - 31 88

Participation aux frais :
Voyage, séjour de 4 jours en pension complète et excursions — **390 Frs. seulement**
— Réduction pour les enfants —

CENTRE DE VACANCES
de la
CROIX ROUGE ARMENIENNE
à Sainte-Honorine-des-Pertes
(Calvados)
à 700 m. de la mer
Baignade surveillée
Pour les enfants de 6 - 13 ans
Du 3 au 31 Juillet

Pour tous renseignements :
Tél : 985-36-53 ou (16/31) 21-77-63

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)

TOUS LES SOIRS
AMBIANCE GRECQUE ET ARMENIENNE AVEC ORCHESTRE

GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...

Réservation : 321 - 89 - 60

Parking assuré — Fermé le Lundi

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
12

VENDREDI
12 AVRIL
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.940

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.940

Հ. Մ. Ը. Մ.ի

Զատիկը Իտալիոյ մէջ

ՄԻԼԱՆՕ. - («Յառաջ»). - ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական Վարչութեան հրաւէրով՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր շրջաններու վարչութիւններու ներկայացուցիչներու համագումարային խորհրդաժողովը գումարուեցաւ Ապրիլ 5, 6 եւ 7-ին, Միլանոյի «Հայ Տուն»ին մէջ, մասնակցութեամբ 20 շրջաններու 57 մասնաճիւղերէն եկած 27 ներկայացուցիչներու եւ կեդրոնական Վարչութեան 9 անդամներուն, որոնք այս առիթով գումարեցին լիակատար նիստեր:

Խորհրդաժողովի բացումը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Ապրիլ 5-ին, կէս օրէ առաջ ժամը 9-ին, Միլանոյի «Հայ Տուն»ին մէջ: կեդրոնական վարչութեան ատենապետին բացման խօսքէն ետք, Իտալիոյ Հայոց հոգեւոր հովիւ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան օրհնեց ժողովը՝ յաջողութիւն մաղթելով ժողովականներուն:

Երեք օրուան վրայ բաժնուած հինգ նիստերու ընթացքին՝ խորհրդաժողովը նախ լսեց բոլոր շրջաններու եւ կեդրոնական վարչութեան գործունէութեանց մասին զեկուցումներ, որոնց մասին ժողովականները լուսաբանական հարցումներ ըրին: Տեղեկագիրները կը պարզէին իւրաքանչիւր շրջանի գործունէութեան այլազան երեսները եւ ունեցած դժուարութիւնները: Յաճախ կուտային օգտակար նորութիւններ: Ապա, խորհրդաժողովը քննեց յաջորդաբար կազմակերպչական, դաստիարակչական, քարոզչական, բանակումային, մարզական, «Մարզիկ» պաշտօնաթերթի եւ Միութիւնը հետաքրքրող այլազան հարցերը, որոնց մասին կեդրոնական վարչութեան անդամները ներկայացուցին յատուկ զեկուցումներ եւ կեդրոնական վարչութեան պահանջները վերոյիշեալ նիւթերու մասին:

Ժողովականները արտայայտուեցան բոլոր հարցերու մասին, իւրաքանչիւրը նկատի ունենալով իր շրջանի յատուկ պայմանները:

Արտայայտուած բոլոր մտքերէն ի յայտ եկաւ, որ բոլոր ներկայացուցիչներու տեսակէտները նոյնանման էին՝ առաջնորդուած միութեան ընդհանրական շահերէն:

Մասնաւորաբար շեշտը դրուեցաւ Միութեան համագաղութային կառոյցը զօրացնելու, շարքերու հայեցի դաստիարակութիւնը աւելի կենդանի հիմերու վրայ դնելու եւ արդիականացնելու, միութեան համար տնտեսական ապահովութիւն մը ստեղծելու վրայ: Նաեւ, խորհրդաժողովը անդրադարձաւ Եղեռնի եօթանասունամեակի հանդիսութիւններուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի ունենալիք դերակատարութեան:

Խորհրդաժողովին առընթեր կեդրոնական վարչութիւնը առանձին տեսակցութիւններ ունեցաւ իւրաքանչիւր շրջանի ներկայացուցիչներուն հետ՝ քննելու համար շրջաններու իւրայատուկ հարցերը, որոնք խորհրդաժողովի ընթացքին քննութեան նիւթ չդարձան:

Խորհրդաժողովի փակումը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Ապրիլ 7-ին, երեկոյեան ժամը 10-ին: Կեդրոնական վարչութեան ատենապետը իր փակման խօսքին մէջ խորհրդաժողովի ընթացքին առնուած քայլերու համադրումը ընելէ ետք, մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց Միլանոյի «Հայ Տուն»ի վարչութեան» որ շաբաթ մը ամբողջ «Հայ Տուն»ը տրամադրեց Հ. Մ. Ը. Մ.ին եւ ուր խորհրդաժողովի մասնակիցները հարազատ յարկի մը տակ տարին իրենց աշխատանքները»:

×

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՒ ՏՕՂԱՆՑՔ

Այս խորհրդաժողովին առիթով Հ. Մ. Ը. Մ. - Իտալիան կազմակերպած էր ֆութպոլի մրցաշարք մը, մասնակցութեամբ Վալանսի մասնաճիւղին, Վիէննայի «Արարատ»ին, Զուիցերիոյ «Մասիս»ին եւ Հ. Մ. Ը. Մ. - Իտալիոյ ֆութպոլի խումբերուն:

Մրցաշարքը սկսաւ Շաբաթ, կէսօրէ ետք՝ զատումի մրցումներով, որոնց ընթացքին Հ. Մ. Ը. Մ. - Իտալիա յաղթեց Զուիցերիոյ «Մասիս»ին՝ 1 - 0 արդիւնքով, իսկ Հ. Մ. Ը. Մ. - Վալանս յաղթեց Վիէննայի «Արարատ»ին՝ 5 - 2:

Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին սկսան աւարտական հանդիպումներ 3-րդ եւ 4-րդ տեղերուն համար խաղացին նախորդ օրուան պարտուած խումբերը: Վիէննայի «Արարատ»ը 1 - 0 արդիւնքով յաղթեց Զուիցերիոյ «Մասիս»ին:

Մրցումէն ետք՝ խաղերուն մասնակցող չորս խումբերը եւ Հ. Մ. Ը. Մ. - Իտալիոյ կրտսեր անդամները մարզական տարազով, կանոնաւոր շարքերով տողանցեցին դաշտին մէջ՝ մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով 500-ի հասնող հանդիսական-ներուն մէջ: Ֆութպոլի չորս խումբերը դաշտին վրայ կազմեցին Հ. Մ. Ը. Մ. տառերը՝ արժանանալով ժողովուրդի ծափահարութիւններուն եւ քաջալերական կանչերուն:

Տողանցքէն ետք սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ. - Վալանս եւ Հ. Մ. Ը. Մ. - Իտալիա աւարտական հանդիպումը: Հետաքրքրական խաղէ մը ետք մրցումը վերջացաւ 0 - 0 հաւասար արդիւնքով: Խաղը երկարաձգուեցաւ, որուն ընթացքին Վալանս յաջողեցաւ կէտ մը նշանակել՝ ապահովելով յաղթանակը եւ արժանանալով Զատկուան հանդիպումներու ախոյեանի տիտղոսին:

Մրցաշարքին մասնակցող չորս կազմերն ալ ստացան իրենց դասաւորումին համապատասխան բաժակներ:

Զատկուան առիթով Հ. Մ. Ը. Մ. - Իտալիոյ այս առաջին նախաձեռնութիւնը ապագայ աւելի մեծ յաջողութիւններու նախաքայլը եղաւ: Կը յուսանք, որ Եւրոպայի մէջ գործող Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր մասնաճիւղերը ամէն տարի յաջորդաբար կազմակերպեն Զատկական հանդիպում-ներ՝ շարունակելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս գեղեցիկ աւանդութիւնը, որ յիսուն տարիէ ի վեր կը գործադրուի գաղութներու մէջ՝ յարութեան Զատիկի տօնական օրերուն տալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի հայկականութեամբ գեղուն դրօշմը:

×

ՀԻՒՐԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՃԱՇ

Հ. Մ. Ը. Մ. - Իտալիոյ մասնաճիւղը, որ կը գործէ երկու տարիէ ի վեր Միլանոյի մէջ, ճիգ չէր խնայած լաւագոյն ձեւով կազմակերպելու համագաղութային խորհրդաժողովի հիւրընկալութիւնը եւ ֆութպոլի Զատկական հանդիպումները: Արդարեւ, ոչ միայն Միութեան անդամները՝ այլ նաեւ մեծ թիւով ազգայիններ իրենց միջոցներով օժանդակեցին բոլոր աշխատանքներուն՝ անոնց յաջող ընթացքը ապահովելու համար:

Հ. Մ. Ը. Մ. - Իտալիան քոքթէյլ մը կազմակերպեց Ուրբաթ, Ապրիլ 5-ին, Միլանոյի «Հայ Տուն»ին մէջ, ի պատիւ խորհրդաժողովի մասնակցող ներկայացուցիչներուն: Հիւրասիրութեան ներկայ էին Իտալիոյ Հայոց Վարչութիւնը, «Հայ Տուն»ի վարչութիւնը, հոգեւոր հովիւը եւ իտալահայ ազգայիններ:

Շաբաթ իրիկուն կազմակերպուած էր ճաշ մը, որուն հրաւիրուած էին Խորհրդաժողովին մասնակցող ներկայացուցիչները, մարզական կազմերու մարզիկները: Ճաշին ներկայ եղան նաեւ Միլանօ եւ շրջակայքը բնակող շուրջ 300 Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ, որոնք զուտ ազգային մթնոլորտի մը մէջ վայելեցին բացառիկ երեկոյթ մը: «Հորիզոն» նուագախումբը ստեղծեց խանդավառ մթնոլորտ մը ու հայկական գեղեցիկ պարերը յաջորդեցին իրարու: Ճաշի ընթացքին խօսք առին Հ. Մ. Ը. Մ. - Իտալիոյ վարչութեան ատենապետ՝ եղբ. Ալեքս Պեզիկեան, կեդրոնական Վարչութեան ատենադպիր՝ եղբ. Երուանդ Տէմիրճեան, Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ՝ եղբ. Վարդգէս Տէր - Կարապետեան եւ Միլանոյի ու շրջաններու հոգեւոր հովիւ՝ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան:

Պարահանդէսը, որ վերջացաւ Կիրակի, առաւօտ ժամը 3-ին, արձանագրեց նիւթական եւ բարոյական աննախընթաց յաջողութիւն:

×

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կիրակի, Ապրիլ 7-ին, Խորհրդաժողովին մասնակցողները եւ ֆութպոլի մարզիկները ներկայ եղան Զատկուան Ս. Պատարագին, Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցւոյ մէջ:

Երկուշաբթի, Ապրիլ 8-ին, Խորհրդաժողովին մասնակցողները այցելեցին Վենետիկի Ս. Ղազար վանքը, ուր դիմաւորուեցան վանքի միաբան հայրերուն կողմէ: Այցելուները մեծ հաճոյքով պտտեցան «փոքր Հայաստան»ը, ըմբոշխնելով հայր Յարութիւն Պզտիկեանի ճըշգրիտ եւ հաճելի բացատրութիւնները: Անոնք հպարտութեամբ դիտեցին հայ մըշակոյթի անգնահատելի գանձերը, որոնք մեծ խնամքով կը պահուին Մխիթարեան Հայրերուն կողմէ:

Ներկաները անմոռանալի յիշատակներով բաժնուեցան Հայաշխարհ վանքէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ԱՊՐԻԼ 5 - 8)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԶԷՆԻԹ» ԽԱՂԸ (*)

Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ, Ապրիլ 7-ին, «Արարատ» կը հանդիպէր Լենինգրադի «Զէնիթ»ի հետ: Երկու խումբերը ցուցաբերած են շարժուն, յարձակողական խաղարկութիւն մը, քանի որ երկուքն ալ դաշտ իջած են անպայման յաղթանակ մը ապահովելու վճռականութեամբ: «Արարատ»ի տղաքը իրենց յոյսը դրած են յարձակողական ճնշումի վրայ եւ չունին քաշելու ժամանակ չեն տըւած մրցակիցներու բերդապահին, իսկ Լենինգրադցիները, որոնք յաջորդական 3 պարտութիւն կրած էին ընթացիկ ախոյենութեան, ընտրած են բուռն հակայրձակողականներու ռազմավարութիւնը: Այս մթնոլորտը տեւած է մինչեւ 32-րդ վայրկեան, երբ երեւանցի չորս - հինգ մարզիկներու կազմակերպած մէկ գործողութիւնը վերջ գտած է կոլով: Այսպէս, Խորէն Յովհաննիսեանի ուժգին հարուածով ղրկած գնդակը չէ կրցած կասեցնել «Զէնիթ»ի բերդապահը եւ Համլետ Մխիթարեան վրայ հասնելով գնդակը զետեղած է մրցակիցի բերդին մէջ: Երկրորդ կիսախաղին ոչ մէկ կոլ նշանակուած է եւ «Արարատ» երկրորդ յաղթանակ մը ապահովելով վեց կէտով գրաւած է դասաւորման 8-րդ տեղը, իսկ անցեալ տարուան ախոյեանը՝ «Զէնիթ», յաջորդական 4-րդ պարտութիւնը կրելով փոխադրուած է նախավերջին տեղը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Ապրիլ 10-ի թիւով:

×

ՖՈՒԹՊՈԼ
1986-Ի ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ԽԱՂԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ՅՈՒՆԻՍ 24-ԻՆ

1986-ի խորհրդային բաժակի վիճակահանութիւնը տեղի ունեցած է: Առաջին հանգրուանի խաղերը տեղի կ'ունենան այս տարի: Մրցաշարքին կը մասնակցին բարձրագոյն լիկայի 18, Ա. դասակարգի 22 եւ Բ. դասակարգի 34 խումբեր: Առաջին անգամ ըլլալով բաժակի խաղերուն կը մասնակցի Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը: 1 / 64 աւարտականներուն (Յունիս 24) «Սպարտակ» իր դաշտին վրայ կ'ընդունի Տաշքենդի «Պախտակոր»ը, իսկ Աբովեանի «Կոտայք»ը կը հանդիպի Տուլայի «Արսենալ»ի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Յուլիս 5-ին տեղի կ'ունենան 1 / 32 աւարտական խաղերը: Օգոստոս 14-ին, 1 / 16 աւարտականներուն ասպարէզ կուգան նաեւ բարձրագոյն լիկայի խումբերը, այդ կարգին նաեւ՝ «Արարատ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՕՋԱԼ «նոր հանգրուան»ի մը սկիզբը կը տեսնէ Միացեալ - Նահանգներու հետ, իր այցելութենէն ետք: Թուրքիոյ վարչապետը բացատրած է թէ մուրալու չէր եկած, այլ ջանալ վերցնելու Թրքական ապրանքներու դէմ պաշտպանողական արգելքները: Փաստ յայտնած է որ սերտօժար կերպով ջնջուին պարտքերը (զինուորական վարկ) որոնք 7 միլիառ տոլարի հասած են: Ամերիկացիք ըսած են որ նման նախընթաց մը չեն կրնար ընդունիլ: Ուաշինկթըն, իր կարգին, երկու փաստ յայտնած է, որոնց Անգարա ընդունաւ տրամադիր չէ ընթացք տալու: Անոնցմէ առաջինն է՝ Թուրքիոյ հողամասին վրայ ձայնասփիւռի հսկայ անթէններ զետեղել գործածելու համար «Ռատիօ - ազատութիւն» եւ «Ռատիօ Ազատ - Եւրոպա»ի սփռումները, բայց Անգարա որեւէ պատճառ չի տեսներ գէշ մարդ ըլլալու Խորհ. Միութեան հետ: Դեռ նորստորագրուեցաւ համաձայնագիր մը Տիխոնովի հետ, որու շնորհիւ Թուրքիա, 25 տարի, բնական կազ պիտի ստանայ: Երկրորդն է՝ Լիբիոյ հետ մտերմութեան վերջ տալ: Հոս ալ, Անգարա համամիտ չէ, վասնզի Քատաֆի կարեւոր ընկերակից մըն է, տնտեսական գետնի վրայ, մանաւանդ (4 միլիառ տոլարի պայմանագրութիւն մը ունի):

ՇԻՐԱՔԻ ԵՒ ԼԸՔԱՆԻՒԷԻ նախագահած շարժումները համաձայնագիր մը ստորագրեցին միասին կառավարելու համար եւ միայն՝ միասին: Այս համաձայնագիրը հիմնուած է երեք սկզբունքներու վրայ, որոնց առաջինն է վերոյիշեալը, ապա՝ մերժել միջին ճամբայի որեւէ կառավարութիւն (ծայրայեղ - աջի կամ ընկերվարականներու հետ գործակցիլ) եւ վերահաստատել մեծամասնութեան դրութիւնը ընտրութեան համար: Ժիսքար տ'Էսթէն շնորհաւորական նամակ մը ղրկեց: Ընդհ. գիծերու մէջ, սակայն, համաձայնագիրը բաւական անորոշ կը մընայ, բայց երկու հոսանքները որոշած են, մինչեւ աշուն, կառավարական ծրագիրը մը ներկայացնել:

ՃՈՒՎԷՆԹՈՒՍԸ ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ Թորինոյի մէջ, 0-ի դէմ երեք կէտով Պորտոյի խումբին վրայ, ախոյեան ակումբներու բաժակի երթի հանդիպումներու կարգին: Նոյն բաժակին համար, Լիվըրփուլ ալ 4 - 0 յաղթեց Փանաթինայքոսի: Բաժակի յաղթականներու բաժակի մրցումներուն արդիւնքներն են. - Ռափիտ Վիէննա - Դինամօ Մոսկուա 3-1, Պայէրն - Էվըրթըն 0 - 0, իսկ ՈՒԷՖԱ-ի շարքին՝ Վիտէոթօն - Սառայեվօ 3 - 1 եւ Ինթէր Միլանօ Ռէալ - Մատրիտ 2 - 0: Դարձի մրցումները տեղի կ'ունենան Ապրիլ 24-ին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը՝ Ռաշիտ Քարամէ յայտարարած է թէ այլեւս կառավարական ոչ մէկ նիստի պիտի նախագա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՍԽՐԱՆՔԸ

80 տարի առաջ Էջմիածնի հոգեւոր կենտրոնի սովորական անդորրը խախտում էր. բուռն վէճեր էին տեղի ունենում Հռչակաւոր Զուարթնոցի տաճարի վերակազմութեան այն նախագծի շուրջ, որն առաջարկում էր ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանը:

Յայտնի է որ Զուարթնոցի տաճարը շատ երկար կեանք չէ ունեցել: Ժ. դարու վերջերին այն արդէն կործանուած էր, եւ նրա աւերակները մինչեւ Ի. դարու սկիզբը թաղուած էին հողի թանձր շերտի տակ: Տաճարի սկզբնական տեսքը՝ հիմնուած հէնց Թորամանեանի ջանքերով բացուած յուշարձանի մնացորդների փաստական տուեալների վրայ, վերակազմութեան նախագծում պատկերուած էր ուղղաձիգ առանցքի շուրջ համախմբուած, վերասլաց, հետզհետէ նրւազող եռաստիճան ծաւալներով, որոնք դրսից պատած էին ճարտարապետական աչքի ընկնող տարրերով եւ շքեղ յարդարանքով: Զնայած վերակազմութեան հիմնաւորուածութեանը, այն առաջ բերեց միայն տարակուսանք ու թերահաւատութիւն, իսկ նրա հեղինակը ենթարկուեց արհամարհանքի ու քննադատութեան (գիտնականի արխիւում պահպանւում է տաճարի կտրուածքի գծագիրը, որի գմբէթային յարկարաժինը՝ տաճարի եռայարկութեան խնդիրը մէջտեղից վերացնելու նպատակով կտրուած է): Ահա, թէ ինչպիսի խոչընդոտների հանդիպեց ապագայ մեծ գիտնականը՝ հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան գծով իր հէնց առաջին աշխատանքը կատարելիս, աշխատանք, որ կոչուած էր հայ ճարտարապետութեան գիտական ուսումնասիրութեան հիմնաքարը լինելու:

Զուարթնոցի վերակազմութեան նախագծի վերաբերեալ տարակուսանքները փարատուեցին, նրա շուրջ եղած վէճերը հանդարտուեցին միայն այն բանից յետոյ, երբ Ակադեմիկոս Նիկողայոս Մառի ջանքերով. 1906-ին Անիում Զուարթնոցի նմանօրինակը հանդիսացող, Տրդատ ճարտարապետի կերտած Ս. Գրիգոր (Գագիկաշէն) տաճարի պեղումների ժամանակ գտնուեց Գագիկ թագաւորի արձանը՝ ձեռքին տաճարի մանրակերտը, որում տաճարը պատկերուած է նոյնպէս եռայարկ, նոյն տարածական յօրինուածքով, ինչ որ Զուարթնոցի տաճարի վերակազմութեան նախագծում:

Այդ ժամանակ Թորամանեան արդէն տեսական ու պրակտիկ պատրաստութեան լաւ դպրոց էր անցել. 1893-ին աւարտելով Կ. Պոլսի գեղարուեստից վարժարանի ճարտարապետութեան բաժինը, զբաղուել էր նախագծման աշխատանքներով՝ սկզբում Կ. Պոլսում, ապա՝ Բուլղարիայում եւ Ռումանիայում, պրակտիկ նախագծման հետ միասին մեծ հետաքրքրութիւն ցուցաբերելով ճարտարապետութեան պատմութեան ու տեսութեան հարցերի նկատմամբ: Մասնագիտութեան մէջ խորացել էր Փարիզում, եղել էր «Հին աշխարհ»ի երկիրներում՝ Եգիպտոսում, Յունաստանում, Իտալիայում:

Նա վաղուց փափաքում էր ուսումնասիրել միջնադարեան Հայաստանի հռչակաւոր Անի մայրաքաղաքի ճարտարապետական յուշարձանները: Դրա առիթը ներկայացաւ, երբ 1902-ին Փարիզում բնակուող Կ. Բազմաջեանից հրաւէր ստացաւ մեկնել Անի՝ վիմագիր արձանագրութիւնները հաւաքելու եւ յուշարձաններին նուիրուած ալպոմ պատրաստելու նպատակով:

Անին հէքեաթային աշխարհ բացեց Թորամանեանի առջեւ: Քաղաքի ողջ տարածքով մէկ սփռուած, վերծանութեան կարօտ զարմանահրաշ յուշարձանները գերեցին նրան, աւիւն ու լիցք ներարկեցին, եւ նա ուխտեց «մնալ այնտեղ, աշխատիլ, աքնիլ... մեր ժողովրդի հանճարի չնաշխարհիկ բեկորները փլատակներու եւ գերեզմանական տխուր հողակոյտներու տակէն ազատելով՝ ցոյց տալ նաեւ ամբողջ գիտական աշխարհին»:

Չստանալով որեւէ նիւթական օժանդակութիւն, Թորամանեանը անասելի զրկանքներով էր հարթում գիտնականի իր ուղին: Նրա՝ Անիում անցկացրած տարիների մասին Ն. Մառը գրել է. «Ապրելով ցուրտ, չտաքցուող եւ մինչեւ ծնկները անձրեւաջրով լցուած սենեակում, Թորոս Թորամանեանը հասաւ ծայր աղքատութեան, նա օրերով սովի էր մատնուած, ծածկուած էր ցնցոտիներով»: Միայն հայրենի ժողովրդին ծառայելու հաստատակամ որոշմանը հաւատարիմ, նրա արուեստն ու ճարտարապետութիւնն անսահմանօրէն սիրող, անհողդողդ կամքի տէր ու հոգու մեծ արիութեամբ օժտուն մարդը կարող էր այդպիսի պայմաններում շարունակել աշխատանքը, յաղթահարելով նմանօրինակ դժուարութիւններ:

Թորամանեանի գործունէութիւնը Անիում յատկապէս արդասաբեր եղաւ 1904 - 1909 թուականներին, երբ Մառի գլխաւորած հնագիտական արշաւախմբի կազմում մասնակցում էր քաղաքի պեղումներին՝ դառնալով մեծ գիտնականի յուսալի յենարանը, վայելելով նրա վստահութիւնը, արժանանալով հովանաւորութեանն ու նիւթական աջակցութեանը: Թորամանեանի հեղինակութիւնը, փառքն ու համբաւը այդ շրջանում սկսեցին արագօրէն տարածուել: Շրջակայ գիւղերի բնակիչները, որ նրան մասնագիտական կոչումով էին ճանաչում, կարծում էին, թէ «ճարտարապետը» յատուկ անուն է: Ինչպէս Աւ. Իսահակեանն է յիշում. «եղել են դէպքեր, որ գիւղերում նորածինների անունը ճարտարապետ են դրել»՝ ի նշան Թորամանեանի նկատմամբ տածած յարգանքի:

Թորամանեանն արդէն զգալի թուով աշխատութիւնների («Զուարթնոց եկեղեցին», «Էջմիածնի տաճարը», «Կաթիլ մը հայ գեղարուեստի ծովէն», «Տեկորի տաճարը», «Անի քաղա՞ք, թէ ամրոց», «Հայ ճարտարապետութեան շրջանները» եւայլն) հեղինակ էր, երբ 1913-ին մեկնեց Վիեննա, որտեղ նրա արժէքաւոր նիւթերով հետաքրքրուեց Վիեննայի համալսարանի փրոֆէսէօր Հ. Ստրժիգովսկին, եւ որոշուեցաւ հայ ճարտարապետութեանը նուիրուած համատեղ աշխատութիւն լոյս ընծայել: Սակայն վերահաս Համաշխարհային պատերազմը խափանեց այն. Թորամանեանը զրկուեց Ստրժիգովսկու հետ կապը վերստեղծելու հնարաւորութիւնից, կորցնելով նաեւ իր գիտական նիւթերի զգալի մասը, որ մնացել էր նրա մօտ: 1918-ին լոյս տեսաւ աւստրիացի գիտնականի «Հայերի ճարտարապետութիւնը եւ Եւրոպան» երկհատոր աշխատութիւնը՝ Թորամանեանի հարուստ եւ բարձրորակ չափագրութիւններով ու լուսանկարներով, իր վրայ կրելով նրա խոր գիտելիքների ու ամբարած մեծ փորձի ակնյայտ կնիքը:

Թորամանեանը, կեանքի շուրջ 30 տարիները նուիրաբերելով իր փայփայած գործին, փլատակների ու մոռացումի փոշու տակից հանեց ու վերակենդանացրեց ոչ միայն Զուարթնոցի տաճարը (թէպէտ այդ էլ բաւական էր, որ նրա անունը անմահանար ու երախտագիտութեամբ յիշուէր սերունդների կողմից), այլեւ Շիրակի, Արագածոտնի, Արարատեան դաշտի միջնադարեան աւեր ու կանգուն հարիւրաւոր յուշարձաններ՝ պաշտամունքային ու պալատական շէնքեր, հիւրատներ, կամուրջներ եւայլն, որոնցից շատերի մասին մենք գաղափար ունենք միայն նրա ուսումնասիրութեան նիւթերով: Ի զուր չէ, որ գիտնականի ժառանգութիւնն ուսումնասիրողները նրա անունը դասում են միջնադարեան մեծատաղանդ ճարտարապետ - վարպետների՝ Տրդատի, Մանուէլի, Մոմիկի, Գալձագի, Վեցիկի եւ ուրիշների շարքը:

Իր աշխատութիւններում Թորամանեանը մեծ կրքոտութեամբ ու հետեւողականութեամբ հանդէս եկաւ արեւմտաեւրոպական այն գիտնականների (Տիպուա, Թեքսիէ, Շուազի, Թիլ եւ ուրիշներ) դէմ, որոնք փորձում էին հայ ճարտարապետութիւնը կտրել հայրենի հողից ու ժողովրդից՝ դիտելով այն որպէս այլ երկիրների (բիւզանդական, արաբական եւ ուրիշ) ճարտարապետութեան ճիւղաւորում: Նա հիմնաւորապէս ապացուցեց հայկ. ինքնուրոյն ճարտարապետութեան գոյութիւնը եւ ինքնատիպութիւնը, յստակացրեց նրա կազմաւորման ու զարգացման հարցերը՝ հիմք դնելով մի կուռ ու հիմնարար տեսութեան, որ այսօր էլ բանալի է հայ ճարտարապետութեան պատմութեան խնդիրների լուծման եւ իմացութեան համար:

Յովհ. Թումանեանը, «Թորամանեանի թնդանօթներ» անուանելով նրա յայտնաբերած եւ ուսումնասիրած ճարտարապետական կոթողները, գրում է. «Այո՛, դրանք թնդանօթներ են, հայկական թնդանօթներ, եւ թնդանօթներից ամենադժնին ու ամենաուժեղը, որ երբեւիցէ հնարել է մարդը. իրենց հետ տանում են հայ ժողովրդի ստեղծագործական հանճարն ու կարողութիւնը, գնում են հայերի համար նուաճելու լուսաւոր ազգերի սէրն ու համակրութիւնը, յարգանքն ու հիացումը»: Ասենք, որ Թորամանեանի աշխատութիւնների շնորհիւ ռուս եւ արեւմտաեւրոպացի շատ գիտնականներ վերանայեցին իրենց կարծիքներն ու սխալ տեսակէտները հայկական ճարտարապետութեան վերաբերեալ:

Թորամանեանի գործունէութեան համար արտակարգ բարենպաստ պայմաններ բացուեցին Հայաստանում սովետական կարգեր հաստատուելուց յետոյ, երբ ողջ խորութեամբ դրսեւորուեց անխոնջ գիտնականի հետազօտական տաղանդը: Ճարտարապետական յուշարձանների ուսումնասիրութեանը եւ արժէքաւորմանը զուգընթաց, նա մեծ գործ կատարեց նաեւ դրանց պահպանման, վերականգնման եւ մասսայականացման ուղղութեամբ՝ թէ որպէս Հանրապետութեան հնութիւնների պահպանութեան կոմիտէի գործուն անդամ, թէ որպէս յուշարձանների ամրացման ու վերականգնման աշխատանքների անմիջական մասնակից եւ թէ որպէս դրանց ակտիւ պրոպագանդիստ ու մասսայականացնող:

Գեղեցիկ է ու փաստարկուած զուգահեռը անմահ Կոմիտասի հետ, «ինչպէս Կոմիտասը գիւղից գիւղ ընկած հաւաքեց ու աշխարհով մէկ ներկայացրեց հայ գեղջուկի հոգեկան գանձերից մէկը՝ երաժշտութիւնը, այնպէս էլ Թորամանեանը Անիի աւերակներում, Շիրակի, Արագածոտնի ու բազմաթիւ այլ վայրերի յուշարձաններն ուսումնասիրելով՝ գիտական աշխարհին ներկայացրեց հայ ժողովրդի ստեղծագործ մտքի մի այլ նշանաւոր բնագաւառ՝ ճարտարապետութիւնը» (Վ. Յարութիւնեան): Նա իրաւամբ համարւում է հայ ճարտարապետութեան գիտական ուսումնասիրութեան ռահվիրան, որի աշխատութիւնները այդ բնագաւառի համար ունեցան յեղաշրջիչ եւ ուղեցուցային նշանակութիւն:

Թորամանեանն իր աշխատութիւններում փայլում է դիալեկտիկ մտածողութեամբ, հանդէս գալիս որպէս ժողովուրդների մշակոյթների ինտերնացիոնալիստական ուղղուածութեան ջատագով: Նա հայ ճարտարապետութեան կազմաւորման ու զարգացման հարցերը դիտարկելիս չի սահմանափակւում ազգային շրջանակներով, չժխտելով միշտ էլ դրացի ժողովուրդների քաղաքակրթութիւնների փոխազդեցութիւնների հնարաւորութիւնը՝ պայմանաւորուած սոցիալ - տնտեսական, մշակութային ու դաւանաբանական առնչութիւններով ու ընդհանրութիւններով: «Արուեստ, գիտութիւն, լեզու, գրականութիւն ամէն ազգի մէջ զարգացեր են միշտ մէկզմէկէ ազդուելով, եւ այս է քաղաքակրթութեան զարգացման բնական օրէնքը...», - գրում է գիտնականը:

Նա նուիրումով ու անշահախնդիր կերպով է համագործակցել հայրենի եւ օտարերկրեայ գիտնականների (Ն. Մառ, Յ. Օրբելի, Հ. Ստրժիգովսկի եւ ուրիշներ) հետ: Նրա ստեղծագործութեան սերտ կապը եւ բարեկամութիւնը ակադեմիկոս Ալ. Թամանեանի հետ ունեցաւ փոխադարձ բարերար նշանակութիւն, նշանաւորուեց ճարտարապետական պրակտիկայի ու տեսութեան օրկանական միահիւսմամբ, դրսեւորուեց արդիւնաւէտ շատ կողմերով:

Ժամանակակիցները վկայում են Թորամանեանի բացառիկ համեստութեան ու պարզութեան մասին: Նա իր արտաքինով եւ առօրեայ կենցաղով քիչ էր տարբերւում այն շինականներից, որոնք օգնում էին նրան պեղումների ու չափագրութիւնների ժամանակ (բնութագրական այդ գծերը առանձնակի հարազատութեամբ շեշտուած են Մ. Սարեանի կողմից 1934-ին կատարուած հիանալի դիմանկարում): Իր հսկայական ու անգնահատելի աւանդը հայ ժողովրդի ճարտարապետական ժառանգութեան ուսումնասիրութեան բնագաւառում Թորամանեանը համեստօրէն որակում է լոկ իբրեւ մի արահետի բացում:

Գիտնականի՝ նախասովետական շրջանում հրատարակուած աշխատութիւնները գերազանցապէս ցրուած են պարբերական մամուլում: Նրա աշխատութիւնների հիմնական մասը երկու ստուարածաւալ հատորներով լոյս տեսաւ գիտնականի մահից յետոյ (1942 և 1948 թուականներին)՝ «Նիւթեր հայկ. ճարտարապետութեան պատմութեան» խորագրով: Հրատարակուած են նրա նամակների հարուստ ժողովածուն (1968), Զուարթնոցին նուիրուած աշխատութիւններից քաղուածներ առանձին գրքով (1978), գիտնականի գործունէութիւնը եւ գիտական ժառանգութիւնը լուսաբանող գրքոյկներ, յօդուածներ, յիշողութիւններ: Ներկայումս ընթացքի մէջ է Թորամանեանի գիտական ժառանգութեան լիակատար ակադեմական հրատարակութիւնը (Հայկ. ՍՍՀ ԳԱ արուեստի ինստիտուտ) եւ Զուարթնոց ու Գագիկաշէն տաճարներին նուիրուած նրա աշխատութիւնների համահաւաք ժողովածուն («Սովետական գրող» հրատարակչութիւն):

Իրօք որ՝ «Եթէ ճարտարապետութիւնը քարացած երաժշտութիւն է, ապա Թորոս ճարտարապետը այդ քարացածը վերածել էր կենդանի երգի: Նա մեր հոյակապ աւերակների ու յուշարձանների նոյնքան հոյակապ երգիչն է» (Աւ. Իսահակեան):

Այն գործը, որին անշահախնդիր ու անմնացորդ նուիրաբերուեց գիտնականը, այսօր բարգաւաճել է՝ շնորհիւ Թորամանեանական դպրոցն անցած, նրա գործի աւանդներին հաւատարիմ կանգնած ուսումնասիրողների ջանքերի: Եւ միթէ դա չէ ամենամեծ գնահատանքն ու յաւերժացումը հայ ժողովրդի մեծ զաւակի անուան ու գիտական սխրանքի:

ԳԱՌՆԻԿ ՇԱԽԿԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱՅՐԵՐ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐ

Ժ.

1985 Յունուար 6: Կիրակի:

Թանժէի արեւոտ պողոտային վրայ բոլոր սրճարանները գրեթէ լեցուն են: Անսովոր տեսարան մը չէ այդ: Նոյնիսկ եթէ Կիրակի չըլլար, դարձեալ լեցուն պիտի ըլլային անոնք: Տեղացիներուն քով, օտար զբօսաշրջիկներ ալ ամէն օր աթոռ մը կը գրաւեն մայթին քովն ի վեր, վայելելու համար հաճելի արեւը, որ ո՛չ կը տաքցնէ, ոչ կը նեղէ, այլ մարդուս հոգին կը շոյէ ձմեռուան սա եղանակին:

Կ'անցնինք սրճարաններուն առջեւէն ու կը բռնենք ձախակողմեան փողոցներէն մէկը: Թեթեւ զառիվար մը կը սկսի հոն, կէ, շատ թեթեւ, որ կ'երկարի ոչ շատ երկար, վարէն կտրուելու համար ծովեզերքէն եկող ուրիշ ճամբու մը կողմէ: Հազիւ քսան, երեսուն մեթր կը յառաջանանք ու կանգ կ'առնենք բարձրադիր պատի մը վրայ բացուած դրան մը առջեւ:

- Եկանք, կ'ըսէ մեր հարսը:

Իտալական փոքրիկ եկեղեցի մըն է այդ, բայց ես տակաւին չեմ տեսած զայն: Պէտք է որ դրան քովի սանդուխին աստիճաններէն իջնենք, անկիւնէ մը դառնանք, երկաթեայ դուռ մը զարնենք, որ պէտք հասած ըլլանք եկեղեցիին պարտէզը: Երկաթեայ դուռը պիտի բացուի կէս արար, կէս իտալացի տարիքոտ մարդու մը կողմէ, որ պիտի նայի մեր աչքերուն մէջ:

- Կրնա՞նք եկեղեցի մտնել, պիտի հարցնէ հարսս:

Մարդը պիտի ժպտի, գրպանէն բանալիներ պիտի հանէ, անոնցմէ մէկով պիտի բանայ դուռը եւ ներս պիտի առաջնորդէ մեզ: Պիտի քալեմ դէպի եկեղեցի, քշելով փոքրիկ թոռնիկիս կառքը. Եկեղեցիին դռնապանը պիտի բանայ եկեղեցիին դուռը եւ յետոյ պիտի անհետանայ:

Հեռանալու ատեն անշուշտ պիտի խորհի որ Կիրակիի ուշացած հաւատացեալներ ենք: «Մէկ ժամէ ի վեր աւարտած Կիրակնօրեայ փոքրիկ ու անշուք արարողութիւնը, եւ ասոնք նոր կուգան տակաւին», պիտի ըսէ ինքնիրեն: Ան անշուշտ երբեք պիտի չգիտնայ թէ մենք ուրիշ նպատակով մը եկած ենք: Եկած ենք աղօթքը ընելու, հեռաւոր ափերու վրայ առանձին ապրուած Հայկական Սուրբ Ծնունդի այս առաւօտ:

×

Փոքրիկ խորան մը կայ դիմացը, խաչ մը եւ Յիսուսին ու Աստուածամօր նկարներուն առջեւ զետեղուած ծաղկամաններով, որոնցմէ դուրս կը ցցուին ճերմակ ծուռ քանի մը ծաղիկներ: Եզերքը փոքրիկ երգէհոն մը, որ հնօրեայ դաշնակ մը կը նմանի աւելի, քան երգէհոնի:

տարաններուն վրայ աղօթագիրքեր ու երգարաններ: Ցայտնի է որ քիչ առաջ քագարաններ: Ցայտնի է որ քիչ առաջ քանի մը երգիչներ գործածեր են զանոնք ու յետոյ հոն ձգեր են: Անոնք հոն պիտի մնան մինչեւ յառաջիկայ Կիրակի: Թէեւ չեմ գիտեր թէ իսկապէս ամէն Կիրակի պատարագ կ'երգուի՞ այստեղ, կամ թէ քանի՞ հոգի ներկայ կը գտնուի, այս կարծես մոռցուած եկեղեցիին մէջ:

Ու ես ժամացոյցիս կը նայիմ եւ կը հաշուեմ որ հիմա մեր փառաւոր Սուրբ Պատարագին ո՞ր ամսը կ'երգուի մեր Գումգափուի, Ֆէրիգիւղի, Պէյօղլուի, Սկիւտարի, Սամաթիոյ, Ենիգիւղի եւ միւս թաղերու եկեղեցիներուն մէջ: Աչքերուս առջեւ կը պատկերանայ մեր այդ սիրելի եկեղեցիները խուռներամ լեցնող մեր հաւատացեալ ու աւանդապահ ժողովուրդը: Կարծես ռունգերուս կը հասնի բուրվառներէն քուլայ - քուլայ տարածուող բուրմունքը խունկին: Դէմքեր կը գծուին երեւակայութեանս մէջ, դէմքեր որոնք գիտեմ թէ ինչ կ'ընեն, ինչ կ'աղօթեն, ինչ կ'երգեն, ինչ կը քարոզեն սա պահուն: «Երեւակայէ որ հոն ես, կ'ըսեմ ինքնիրենս, հոն ես եւ բազմութենէ շրջապատուած»: Բայց նայուածքս կը յառի գիմացի պարզ խորանին ու անոր առջեւ շարուած պարապ նստարաններուն: Անկարելի է մոռնալ առանձնութիւնն ու այն հեռաւորութիւնը, որ գիս սա պահուն կ'անջատէ իմ շրջանակէս ու խանդավառութիւններէս: Ու այն ատեն կ'անդրադառնամ տխրօրէն, որ չկայ տօնական օր, չկայ կրօնական ու ազգային որեւէ տօնակատարութիւն, եթէ չկայ հաւաքականութիւն: Այո, տօնական օրը միասնութեամբ միայն կ'ըլլայ: Ան գոյութիւն չունի, եթէ շրջապատուած չես բազմութենէ, եթէ ուրիշներու շունչը չես զգար ծոծրակիդ վրայ, եթէ թեւերդ չեն դպչիր ուրիշներու թեւերուն, նոյնիսկ եթէ քեզ չեն հրեր հրմշտկեր քեզմէ աւելի առաջ անցնելու համար: Եթէ չկան այս բոլորը, եթէ չեն պատահիր այս բոլորը, մնացեալը արուեստական է ու կեղծ: Մնացեալը առանձնութեան մէջ ներսէդ բարձրացող հառաչանք մըն է, աղօթքի յուսահատ մրմունջ մը, որ այսօր կայ, վաղը քիչ մը աւելի պիտի տկարանայ, միւս օր ալ պիտի մոռցուի: Լռութիւն պիտի դառնայ: Եւ օր մըն ալ օրացոյցէն թերթիկը պիտի փրցնես առանց անդրադառնալու, որ Յունուար 6 մըն է, Հայոց Ծնունդը:

×

Մեր աղօթքը վերջացնելէ ետք դուրս կ'ելլենք խալական այս փոքրիկ ու համեստ եկեղեցիէն, որ առանց գիտնալու եւ լսելու, ընդունեց մեր Սուրբ Ծնունդի աղօթքները:

Դռնապանին գրպանէն վար փոքրիկ նուէր մը կը սահեցնենք ու կ'ելլենք պարտէզին երկաթեայ դռնէն դուրս: Փողոցը արեւոտ է միշտ եւ սրճարանները քիչ մը աւելի լեցուն են հիմա: Սեղաններուն վրայ նէսգաֆէի ու թէյի բաժակներ կան: Թանձեցի երիտասարդներ դարձեալ խօսք կը նետեն անցնող մանկամարդուհիներու:

Ժամացոյցիս կը նայիմ ու փոքրիկ հաշիւ մը կ'ընեմ: «Հիմա, Քրիստոս Պատարագեալը կ'երգեն հոն» կ'ըսեմ ես ինծի:

Ռ. Հ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԻ նորընտիր նախագահ Խուլիօ Մարիա Սանկինէթի, Մարտ 1-ին, 70 երկիրներու ղեկավարներու եւ դիւանագիտական ներկայացուցիչներու առջեւ սահմանադրական իր երդումը կատարելէ ետք՝ արտասանած ճառին մէջ, համակրանքով յիշած է նաեւ Հայերը, որոնք «աշխատանք եւ խաղաղութիւն գտնելու յոյսով հաստատուած էին Ուրուկուէյ»: Օգտուելով պետական դէմքերու Մոնթէվիտէօ ներկայութենէն, Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբը, մասնաւոր այցելութիւններով՝ յուշագիր մը յանձնած է տարբեր երկիրներու նախագահներուն, վարչապետներուն եւ բարձրաստիճան այլ պաշտօնեաներու, յիշեցնելով հայկական ցեղասպանութիւնը եւ արդարութեան սպասող հայկական հարցը:

×

ՖՐԷԶՆՈՅԻ «Կոլըրն Սթէյթ Փլազա»ի մէջ, Մարտ 17-ին, տեղի ունեցած է Հայ Դատի Յանձնախումբի կազմակերպած ճաշը, ի պատիւ Ներկայացուցիչներու Տան մէջ հայկական իրաւունքներու պաշտպան Թոնի Քոէլոյի: Ներկայ եղած են 450 հոգի: Խօսք առնելով Հայ Դատի Միացեալ Յանձնախումբի կողմէ Լեւոն Կիրակոսեան, անդրադարձած է Յանձնախումբի նպատակներուն եւ զանոնք իրագործելու ձգտող զանազան միջոցներուն, ծանրանալով Ամերիկայի Օրէնսդիր եւ Գործադիր իշխանութիններուն մօտ տարուող գործունէութիւններուն վրայ: Ներկայացուցչական Տան անդամներէն Ռիչըրտ Լեհման խօսք առնելով անհեթեթ որակած է այն պատճառաբանութիւնները, ըստ որոնց հայկական բանաձեւերու վաւերացումը անպայման պիտի քաջալերէ «կարծեցեալ ահաբեկչութիւնը»: Հուսկ՝ խօսք առնելով «Մարդու դէմ մարդու անմարդկայնութեան Օր» ծանօթ բանաձեւին հեղինակը՝ Թոնի Քոէլօ, անդրադառնալէ ետք բանաձեւի խափանման ուղղութեամբ Միացեալ - Նահանգներու եւ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեանց ի գործ դրած ճնշումներուն, յայտնած է, թէ Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարութենէն հեռաձայնած են իրեն համոզելու համար, որ հրաժարի նոյն բանաձեւը դարձեալ ներկայացնելու մտադրութենէն: «Բայց, ըսած է ան, անոնք տակաւին չեն ճանչնար իմ փորթուկալեան ջիղս. չեն գիտեր թէ որքան ճնշում բանեցնեն վրաս, այնքան կը զօրանայ վճռակամութիւնս, հետապնդելու նպատակս: Վստահ եղէք, որ յառաջիկայ շաբթուան ընթացքին հայկական բանաձեւը դարձեալ ներկայացնելով պիտի հետապնդեմ զայն մինչեւ վաւերացում՝ որքան ալ զօրաւոր ըլլան ճնշումները»:

×

ՇԻՔԱԿՈՅԻ Հայ Կեդրոնի «Շահնազարեան» սրահին մէջ, Մարտ 9-ին, տեղի ունեցած է հանգանակութեան երեկոյթ մը, ի նպաստ եկեղեցւոյ մը շինութեան (Կիլիկեան Թեմ): Բացումը կատարելով հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Տիգրան Սոլաքեան, ողջունած է ներկաները: Երգիչ Մանուէլ սաեղծած խանդավառ մթնոլորտ մը: Հանգանակութիւնը բացուած յայտարարելով Տիգրան Սոլաքեան լուսաբանութիւններ տուած է Հայ Կեդրոնին կից, հայկական ոճով եկեղեցի մը շինելու անհրաժեշտութեան շուրջ, եւ շեշտած. «Հասած է օրը որպէսզի տարիներու մեր երազը իրականութեան վերածուի եւ այսուհետեւ ամէն Կիրակի մենք մեզ գտնենք հայկական եկեղեցիի մը մէջ»: Ստեղծուած պահէն ազդուած՝ մեծ հայրեր ու մայրեր, երիտասարդ զոյգեր, ծնողքներ ու երախաներ ըրած են իրենց սրտաբուխ նուէրները, որոնցմէ գոյացած է 145 հազար տոլար: Խօսք առնելով Մարք Մարգարեան ըսած է. «Սիրելի հայրենակիցներ, կը գիտակցիմ որ այս օրերուն դիւրին չէ դրամ վաստկիլը: Այսօր, ձեզմէ իւրաքանչիւրը մասնակցեցաւ իր կարողութեան սահմաններուն մէջ: Ձեր խնայողութենէն բաժին հանեցիք: Որպէս գոհունակութեան արտայայտութիւն՝ մենք կը միանանք ձեզի, նուիրելով 160 հազար տոլար, մեր բոլորի երազներուն իրականացման ի խնդիր»:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Աթէնքի Հ. Կ. Խաչի գործօն անդամուհիներէն Ազատնի Պետրոսեան, 45 տարեկանին: Վարած է Շրջ. Վարչութեան քարտուղարի, գանձապահի եւ հաշուակալի պաշտօններ, կարեւոր նպաստ բերելով Միութեան ծրագիրներու իրականացման: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 15-ին, Աթէնքի Մայր Եկեղեցին, ուր դամբանականով մը Կարօ Մինասեան վեր առած է ողբացեալին նուիրումն ու բարեմասնութիւնները:

×

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Թաղական Խորհուրդը Էսաեան վարժարանի տնօրէն ընտրած է Տիկին Սաթենիկ Նշանը, որ իր պաշտօնը կը ստանձնէ 1985 - 1986 տարեշրջանին: Տիկին Սաթենիկ Նշան (Գանըրեան) շրջանաւարտ է Էսաեանէն եւ Համալսարանի գիտական ճիւղէն, եւ ներկայիս իբրեւ ուսողագիտութեան ուսուցչուհի կը պաշտօնավարէ Էսաեանի եւ Ֆէրիգիւղի միջնակարգ վարժարանին մէջ:

×

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Մարտ 24-ին, տեղի ունեցած է Լա Վըրնի Ամերիկահայ Միջազգային քոլէժի ճաշը, որուն ներկայ եղած են 600 հոգի: Խօսք առած են Ճէք Ճանտէքեան, տոքթ. Միհրան Աղպապեան, տոքթ. Ստեփան Գարամարտեան, Լա Վըրնի քաղաքապետը, Սուրէն Սարոյեան, փրոֆ. Գէորգ Խըլըրեան, Լիբանանի հիւպատոս Անթուան Շէտիտ, տոքթ. Արմէն Սարաֆեան եւ քոլէժին տնօրէնը՝ տոքթ. Կարապիս Տէր - Եղիայեան: Բանախօսած է (անգլերէն եւ հայերէն) Երուանդ Ազատեան, անդրադառնալով քոլէժի կրթական դերին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Ունկնդրուած է Քալիֆորնիոյ նահանգապետ Ճորճ Տէօքմէճեանի խօսքին ընթերցումը: Տեղւոյն վրայ եղած նուէրներէ գոյացած է 1 միլիոն 658 հազար տոլար, որուն վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ Ալեք Մանուկեանի՝ նոյն գումարին համապատասխան նուէրը, որով քոլէժի շէնքի ծրագրի գիտաձէն կը հասնի 3 միլիոն 316 հազար տոլարի: Ալեք Մանուկեանի կողքին գլխաւոր նուիրատուները եղած են՝ Տէր եւ Տիկին Ալֆրետ Յովսէփեան 300 հազար տոլար, Տիկին Ծովինար Դաւիթեան 200 հազար, Արշակ Տիգրանեան, Լուսըրտ մարտիկեան եւ Սարգիս Թաշճեան 100 - հազարական, Ճէք Պուչաքեան 50 հազար տոլար եւայլն:

×

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ մէջ, Մարտ 24-ին, ներկայացուած է հայրենի գրող Պերճ Զէյթունցեանի «Մեծ լռութիւնը» թատերախաղը, բեմադրութեամբ Հրանդ Մարգարեանի: Ներկայ եղած են աւելի քան 600 հոգի՝ Նիւ - Եորքէն, Նիւ - Ճըրզիէն եւ Ֆիլատելֆիայէն: Համազգայինի Թատերախումբին ներկայացումը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է երկրորդ անգամ բեմադրուած՝ Պոսթընի մէջ, Մարտ 31-ին:

×

ՍԵԼԱՆԻԿԻ «Իփփրոթքի էսթիա» սրահին մէջ, Մարտ 10-ին, տօնուած է Հայ Կնոջ Օրը, կազմակերպութեամբ Հայ Գթութեան Խաչի: Բացումը կատարած է Մանիշակ Մարտիկեան, անդրադառնալով հայ կնոջ դերին մեր ազգային կեանքին մէջ: Բանախօսած է Լիզա Աւագեան՝ «Հայ կինը հանրային կեանքին մէջ» նիւթին շուրջ:

×

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ Հ. Ե. Դ. «Վահան Փարատաշեան» Ուխտի կազմակերպութեամբ, Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ կից «Թումանեան» սրահին մէջ, Մարտ 7 - 10, տեղի ունեցած է արուեստի ինքնատիպ ցուցահանդէս մը, ուր հանրութեան ներկայացուցած է բանաստեղծ Վահէ Օշականի «բառ»ն ու նկարիչ Արշակ Գաճիի «գիծ»ը, տէրունական աղօթքի՝ «Հայր մեր»ի բանաստեղծական եւ նկարչական նոր մեկնաբանութիւն մը: Սրահի պատերուն վրայ կողք կողքի փակցուած են «Հայր Մեր»ը բաղկացնող նախադասութիւնները, իբրեւ խորագիր կրող բանաստեղծութիւններ եւ նոյն խորագիրը մեկնաբանող գծագրութիւններ: Ցուցահանդէսին բացումը կատարուած է Մարտ 7-ին, ներկայութեամբ երկու հեղինակներուն: Յաջորդ իրիկունը տեղի ունեցած է զրոյց մը՝ ներկայացուած գործերուն շուրջ: Զրոյցը վարած է Յովհաննէս Սալիպեան:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Զ.

ՌԱԲԲԻ ՇԻՄՕՆԸ

Մեր գտնուած տեղը մի տափարակ դաշտ էր: Թէեւ շատ չէինք հեռացել մեծ ճանապարհից, բայց այնքան սաստիկ մութն էր, որ անցորդները հազիւ կարող էին նշմարել մեզ: Երբ ձիաները դարին, կերան, փոքր ինչ հանգստացան, քաւոր Պետրոսը հրամայեց լծել: Ես զրադուեցայ ձիերը լծելով, իսկ քաւոր Պետրոսը այդ միջոցին փոխում էր իւր Ռաբբիի հագուստը: Երբ բոլորովին պատրաստ էինք, ասաց նա.

- Նստի՛ր, քշէ՛ր դէպի այդ կողմը:

- Այդ կողմով մենք դարձեալ կը վերադառնանք քաղաքը, նկատեցի ես:

- Ես էլ այդ եմ ուզում:

Մեծ պտոյտ գործելով, զարտուղի ճանապարհներով, մենք լուսաբացին հազիւ կարողացանք հասնել քաղաքը: Մեր սայլակը կանգնեց քաղաքի մի հեռաւոր եւ խուլ անկիւնում գտնուած տան հանդէպ: Այդ տունը այն կասկածաւոր բնակարաններից մէկն էր, որի դռները ցերեկով միշտ փակ են մնում, եւ գիշերները միայն մարդիկ այնտեղ ելումուտ են գործում: Այստեղ քաւոր Պետրոսը վարձել էր մի փոքր մթին սենեակ, ուր հազիւ տեղաւորեցինք մեր իրեղէնները: Բաւական յոգնած էինք: Ես պառկեցի բակում, սայլակի վրայ, ձիաների մօտ, իսկ քաւոր Պետրոսը գնեց փոքրիկ սենեակում:

Հեռանալ մէկ քաղաքից, գնալ ձեւացընելով, եւ կրկին վերադառնալ նոյն քաղաքը, - դա քաւոր Պետրոսի փախստեան եղանակներից մէկն էր: Դիցուք թէ սեղանաւորը հէնց նոյն օրը հասկանար իւր խանութում կատարուած գողութիւնը, բայց մինչեւ կը յայտնէր ոստիկանութեանը, մինչեւ մեր ետեւից մարդիկ կ'ուղարկէին, բաւական ժամանակ կ'անցնէր: Մարդիկը կը գային եւ մեզ ճանապարհի վրայ չէին գտնի, որովհետեւ մենք արդէն մի այլ ճանապարհով կրկին վերադարձած կը լինէինք նոյն քաղաքը:

Ես զարթնեցայ այն ժամանակ, երբ արեւը մի ժամ առաջ ծագել էր եւ հընդկահաւերը բակում կնչում էին: Բայց այդ հնացած, խոնաւութիւնից բորբոսած եւ գերեզմանի պէս մթին տան մէջ դեռ մարդիկ չէին երեւում: Կարծես, դա ժանտախտով վարակուած տներից մէկը լինէր, ուր մարդիկ չեն համարձակւում բընակուել: Միայն ես նկատեցի քաւոր Պետրոսին, իւր սենեակի դրան առջեւ կանգնած, հեռուից ձեռքով կանչում էր ինձ:

- Իսկոյն թէյ կը տան, ասաց նա, - շուտով խմիր, որովհետեւ ուրիշ տեղ եմ ուղարկելու քեզ:

Ներս մտայ սենեակը, նստեցի նոյն սնտուկի վրայ, որ ամբողջ երեք օր իմ դադարն էր եղած: Քանի րոպէից յետոյ, թէյի մատուցարանը ձեռքը, ներս մտաւ մի մանկահասակ, բայց սաստիկ կեղտոտ հագուած կին: Նրա մի ժամանակ գեղեցիկ դէմքը այլանդակուել էր կարմիր բծերով, որ երեւում էին երեսի վրայ:

- Դա ո՞վ է, դարձաւ նա դէպի քաւոր Պետրոսը, մի առանձին ուշադրութեամբ իմ վրայ նայելով:

- Իմ որդին է, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը:

- Այդպիսի սիրուն որդի ունէիր, եւ ինձանից թաքցնո՞ւմ էիր, ա՛խ, դու ծերուկ, բացականչեց նա, եւ մօտեցաւ ինձ, սկսեց փայփայել իմ մազերը:

- Լիզա, թո՛ղ տուր, լրբութեան ժամանակ չէ, գոչեց քաւոր Պետրոսը բարկութեամբ:

Լիզան ինձ բաց թողեց, բայց քաւոր Պետրոսին աւելի բարկացնելու համար ասաց:

- Հիմա կը գնամ քեզ համար սպիտակ հաց եւ կարագ կը բերեմ: Ես կարծում էի, որ միայն ծերուկն է այստեղ, այդ պատճառաւ թէյի հետ ոչինչ չբերեցին նախաճաշելու:

Նա շտապով դուրս վազեց սենեակից:

(Շար. 83)

(Շար. Ա. էջէն)

հէ, «ցորչափ Սայաթյի վերաբերող լուծում մը գտնուած չըլլայ»: Այս որոշումին երկրորդեց նախկին վարչապետ եւ Աշխատանքի ու լուսաւորութեան այժմու նախարար՝ Հըս:

ԱԼՓԱՍԼԱՆ ԹԻՒՐՔԷՇ նախկին պարագլուխ ծայրայեղ - աջ՝ ազգայնական կուսակցութիւն ազատ արձակուեցաւ Անգարայի զինուորական մէկ դատարանին կողմէ, թէեւ պայմանաւոր ազատութիւն մը կը վայելէ: Ինք միակն էր, որ բանտ էր քաղաքական չորս պարագլուխներուն մէջ: Իր շարժումին մաս կը կազմեն գործ գայլերը եւ ինք պատասխանատու կը նըկատուէր 600 ոճիրներու:

ՍԱՆԱԱ, 17 տարեկան այն աղջիկը որ հարիւր քիլօ պայթուցիկ կրող իր բեռնակառքը նետեց իսրայելեան զինուորախումբի մը վրայ, կոտկն ալ բրած էր նախապէս եւ լիբանանեան հեռատեսիլէն կարելի եղած է տեսնել ու լսել այս Լիբանանուհին, որ կը բացատրէ իր արարքը. - «Թող ձեր ուրախութիւնը պոռթկայ մահուանս օրը, որպէս թէ հարսնիքիս օրն ըլլար: Կը յուսամ որ հոգիս կ'երթայ միանալու հոգիներուն անոնց՝ որոնք գիս կանխեցին կազմելու համար հրասանտ մը, որ երկրաշարժի մը պէս պիտի պայթի թշնամիին գլխուն: Կոչ կ'ընեմ բոլոր երիտասարդ աղջիկներուն ու տղոց որ միանան լիբանանեան ազգ. դիմադրութեան ճակատին մեր երկրէն քշելու համար գրաւման բանակը»: Այն շարժումը որու կը պատկանէր Սանաա, սուրիամիտ է: Այսօր սակայն, ինչ որ կարեւոր կը նկատուի այն է որ լիբանանեան դիմադրութիւնը իր հերոսուհին ունի: Իր նկարը, հազարաւոր օրինակներով, Պէյրութի պատերը կը զարդարէ: Առաջին անգամն է, որ 17 տարեկան աղջիկ մը (շիի) ճամիճագի կը վերածուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ. - Պ. Լեւոն Խտըրեան 1000 ֆրանք:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Պ. Նազարեան 100 Ֆ.:

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ-Ի ՆՕԹՐ - ՏԱՄ ՏԻՒ ՓԷՕՓԼ

Եկեղեցին Ապրիլ 14, Կիրակի, ժամը 10ին կը պատարագէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԸՐՃԵԱՆ

Իսկ երգեցողութիւնները կը կատարուին Նիս-ի երգչախումբին կողմէ:

Նոյն օրը ժամը 17-ին Սէն - Ռաֆայէլի Ս. Յովհաննէս մատուռին մէջ եկեղեցական արարողութիւն կը կատարուի ՏԱՐՕՆ ՎՐԴ. ՃԸՐՃԵԱՆի կողմէ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները, Ապրիլ 12, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8-ին, Մշակոյթի Տան մէջ: 9 ռիւ տիւ Սիրք: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ - քաղաքի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը, Չորեքշաբթի, Ապրիլ 17, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 70ԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀԱՆԴԷՍ - ՃԱՇ

նախաձեռնութեամբ՝
Մարսէյլի Կեդր. վարչութեան

մասնակցութեամբ՝
Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերուն
Կիրակի, Ապրիլ 14, ժամը 13-ին,
Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ:

Կը հովանաւորէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Կը խօսի՝
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին. - Իւպէր Ժիրօ (սրինգ), Ալիս Մազմանեան (դաշնակ), Աստղիկ Սարաֆեան (արտասանութիւն) Յասմիկ Վանէսեան (երգ) եւ Սարդարապատ նուագախումբը:

---- Մուտք՝ 120 Ֆր. ----

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով. -
Աւտոյեան 70 · 02 · 33 / Բարայեան 66 · 30 · 66 / Կրասեան 93 · 32 · 18

ECOLE
HAMASKAïNE
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

185, bd. de la Cabane
13012 Marseille
Tél. : (91) 93. 75. 25

Մարսէյլի ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ-ի ամէնօրեայ վարժարանը կարիք ունի, 1985-ի վերամուտին համար, նախակրթարանի փորձառու ուսուցիչի մը:

Դիմում եւ լուսանկար ղրկել դպրոցի հասցէին, մինչեւ Մայիս 10:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մանուէլեանի հոգեհանգստեան առթի՝ Ե. Պ. - Տէր եւ Տիկին Թովմաս Համա... ճեան 100, Արտաշէս Համբարձումեան 200, Յակոբ Յովսէփեան եւ Զապէլ Մի... քայէլեան 100 Ֆ. Սէն - Ռաֆայէլի հայ... ծերանոցին, 100 Ֆ. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, 100, Փափազեան 200 Ֆ.:

Աղայեանի հոգեհանգիստին առթիւ. Տէր Զաքարեան ընտանիք 200 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Թաշճեան ընտանիք 100, Ֆիլիփ եւ Նուպար Փափազեան 200 Ֆ.:

Ռաֆայէլեանի հոգեհանգստեան առթի՝ Տիկին Մարի Արզումանեան 100 Ֆ. Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Կրէվիս 100 Համազգային վարժարանին, Ս. Էքսէրճեան 100 Ֆ. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին:

(Ամերիկայէն) Տիկին Լուիզ Օսէեան 25 տոլար:

Իշճեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր և Տիկին Մաքսուտ Իշճիեան 100, 100 Սահակ Մեսրոպ երգչ.ին, Պ. Նորայր Իշճեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Զափքան 100 Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Պուրքեան 50 Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Տրդատ Տէր-Պօղոսեան 1000 Ֆ., ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ ատեանին երկարութեան գործ մը Ջանազան նուէրներ. - Պ. Գրիգոր Սէթերեան 100, Յակոբ Աւետիքեան 100 Ֆ., Վարուժան Պօղաճեան 5000, Պ. Թադէոս Թապուրեան 50, Աւ. Կարապետեան 100, Ժագ Պօշնաքեան 5000, իր զարմիկի մը կորուստեան առթիւ՝ Պ. Ղազար Պօղոսեան 500 Ֆ.:

Գալուստեանի հոգեհանգստեան առթի՝ Տիկին Կիւլիւմ Պաղտասարեան 100 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Գաֆէճեան 100 Ֆ.:

Մաղաքեանի հոգեհանգստեան առթի՝ Տէր և Տիկին Տէր-Մեսրոպեան 100, Տիկին Սինանեան 100 Ֆ., Պ. Նորայր Մաղաքեան 200 Ֆ.:

A paraître en mai 1985 aux éditions l'HARMATTAN, 7, rue de l'Ecole Polytechnique
75005 PARIS — Tél. : 354 - 79 - 10
EN SOUSCRIPTION
SERGE AFANASYAN

LA VICTOIRE DE SARDARABAD

(Arménie, Mai 1918)

Un document qui fait revivre la mémoire d'une lutte héroïque qui aboutit à la victoire des armées arméniennes et permit de rétablir sur une partie de l'Arménie une indépendance perdue depuis cinq siècles.

Auteur du livre **l'Arménie, l'Azerbaïdjan et la Géorgie de l'indépendance à l'instauration du pouvoir soviétique, 1917 - 1923,** Serge AFANASYAN, docteur en histoire, écrit à l'aide des documents inédits puisés aux meilleures sources, l'historique de la bataille en y reflétant la complexité de l'ensemble des problèmes politico - militaires que cette épopée avait pour cadre.

L'ouvrage comporte 33 illustrations et 8 cartes, pour la plupart inédites, ainsi qu'une biographie des principales personnalités de l'époque.

BON DE COMMANDE (SOUSCRIPTION LIMITEE AU 15 MAI 1985)

Veuillez m'adresser exemplaire(s) du livre «La Victoire de Sardarabad» dès parution.

Prix de souscription - France : 65 F. + 10 F. frais de port
- Etranger : 65 F. + 14 F. envoi recommandé

Paiement : par chèque bancaire, mandat international, chèque postal au nom des Editions L'HARMATTAN, CCP PARIS 23 625 44 N.

Nom Prénom
Adresse ...
.. Code Postal..........

Prière d'envoyer ce bon aux Editions L'HARMATTAN -
7, rue de l'Ecole Polytechnique - 75005 PARIS.
Ci-joint mon versement de F.

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՇԻՐԱԿ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՐՄ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՇԻՐԱԿ - CHIRAG
SEETO SARL
ALIMENTATION GENERALE
NOUVELLE DIRECTION
LES MEILLEURS PRODUITS D'ORIENT AUX MEILLEURS PRIX,
AMUSE GUEULE VENDUS CHAUDS
Ouvert tous les jours sauf le dimanche
26, rue de Trévise — 75009 PARIS, Mo.Cadet — Tél : 770 - 38 - 63
POUR TOUS GENRES DE RECEPTION,
SPECIALITES ORIENTALES SUR COMMANDE

MARSEILLE
CENTRE CULTUREL
Sts. SAHAK - MESROP
(Salle Ardzrouni Tcherpachian)

Mardi 16 avril à 21 heures

RÉCITAL
de
FLUTE et PIANO
Annick SCIARRA -
Juliette YILMAZIAN

au programme :
S. Prokofiev — F. Poulenc — J. Ibert
A. Khatchatourian

—— Participation aux frais: 50 F. ——

Réservations :
Eglise arménienne du Prado
Tél : 77 - 84 - 70

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian
Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille **tél. (42) 89.27.47**

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
13-14

SAMEDI-DIMANCHE
13-14 AVRIL
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.941 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.941

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 70ԱՄԵԱԿ

70-ամեակն է պատմական բախտորոշ դիւցազնամարտի մը:

1915, Ապրիլ 7-ին, սկսան Վասպուրականի աշխարհի մէջ հերոսական կռիւներ, որոնք ամիս մը եւք, փառքով պսակեցին խրոխտ ճակատը Հայութեան: Հերոսական կռիւներ, որոնք հարթեցին ուղին դէպի քաղաքական դարձակէտ, դէպի Մայիսեան անկախութիւնը, 1918-ին:

Վասպուրականը եղաւ յեղափոխական շարժումներու առաջին օրրաններէն մին: Խրիմեան Հայրիկ, Մկրտիչ Փորթուգալեան եւ յեղափոխական կուսակցութիւն-ները պատրաստեցին խիզախ սերունդ մը, որ գիտցաւ վճռական վայրկեանին դիմագրաւել հաստարակաց թշնամին:

Արամ Մանուկեան իր շուրջը համախմբեց անձնուրաց տարրեր որոնք կուռ կամքով եւ վառ յոյսերով նետուեցան պայքարին մէջ: Անոնց համար մահը արժէք չունէր եւ կեանքն ու եռանդը կը ժայթքէր, կը յորդէր: Անոնք կը կատարէին քաղաքական դեր եւ գիտէին թէ ինչ կ'ուզէին եւ ո՞ւր կ'երթային: Մինչեւ վերջին շունչը կռուելու վճռակամութեամբ տոգորուած, ցուցաբերեցին անընկճելի ոգի մը եւ օրինակելի միութիւն մը: Յաղթանակը տանելու միակ գրաւականը:

Յաղթանակը կարճ տեւեց: Վասպուրականի հայկական ինքնավար իշխանութիւնը քանի մը ամիսներու կեանք միայն ունեցաւ: Սակայն, յաջորդող դէպքերը փաստեցին թէ 1918-ի մեր ազատութեան վէմ քարը յղկուեցաւ արիւթեան այդ չքնաղ խոյանքով: Յաջորդող սերունդներու ոգին զօրացաւ հերոսամարտէն թելադրըւող գոյապայքարի կամքով:

Այսօր, հայրենի հողին վրայ, Արծիւը Վասպուրականի եթէ իր թեւերը չի տարածեր մինչեւ Շամիրամի հինաւուրց բերդը, ուր ծածանեցաւ դրօշը ազատութեան, իր նայուածքը սակայն սուր կը մնայ եւ ուղղուած դէպի Վանայ ծովը, որուն ջուրերուն մէջ կը ցոլայ իր պատկերը:

Այսօր, Սփիւռքի զանազան գօտիներուն մէջ կայք հաստատող մնացորդացը անշէջ կը պահէ շունչն ու ոգին, նկարագիրն ու հպարտութիւնը իր ծննդավայր աշխարհին: Միշտ կապուած կը մնայ իր հողին վառ յիշատակներով, բայց նաեւ՝ վառ յոյսերով: Կը պահէ իր լեզուն, բարքերն ու սովորութիւնները փոխանցելով զանոնք հաւատարմօրէն նոր սերունդին:

Մարսէյլի մէջ, գնահատելի հաւատարմութեամբ մը, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը պիտի տօնախմբէ, Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, Հերոսամարտի Եօթանասունամեակը: Երէց սերունդին արժանիքը կրկնակ է: Ոչ միայն մնալ հաւատարիմ աւանդութեանց, այլեւ օտար աստղերուն տակ ծնած իրենց զաւակներուն ու թոռներուն հոգեւին կապել Վասպուրական աշխարհին, փոխանցել Շամիրամակերտ ոգին որպէսզի անոնք ապրին ու գործեն այն անխախտ յոյսով ու հաւատքով թէ օր մը դարձեալ Հայ դրօշը պիտի բարձրանայ քաղաքին վրայ և Վանեցին, ո՛ր սերունդին ալ պատկանի, պիտի երթայ հաստատելու իր պապենական ժառանգութիւնը:

Կ. Յ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԼՊԱՆԻԱ

ՍՏԱԼԻՆԱԿԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ՝

ԷՆՎԷՐ ՀՈՃԱՅԻ ՄԱՀԸ

Քառասուն տարուան մենատիրութենէ ետք, Ստալինականներուն ամէնէն ուղղափառը, անզիջող, անողոք, անդութօրէն «մաքրող» իր բոլոր ներքին թշնամիները, Էնվէր Հոճա մեռաւ Հինգշաբթի օր, 77 տարեկանին:

Իսկական բերդի մը վերածած էր իր փոքրիկ երկիրը՝ Ալպանիան, կտրուած աշխարհէն, Եւրոպայի ամէնէն յետամնաց երկիրը, զոր ուզած էր դարձնել՝ ընկերվարութեան օրինակն իսկ: «Մի՛ զբաղիք դուրսը անցած - դարձածով, միայն՝ ալպանական օրինակը լաւ է»: Համոզուած էր որ միայն ինք հաւատարիմ մնացած է մարքս - լենինեան վարդապետութեան, արդարեւ ոչ մէկ համայնավար ղեկավար իրեն չափ անդրդուելի մնացած է սթալինապաշտ իր համոզումներուն մէջ եւ ինչպէս կը բանաձեւէ Պերնար Ֆերոն («Լը Մոնտ»). - «Որովհետեւ դժուար է վարչակարգ մը մէջ տեղ դնել, որ ժողովուրդին յարմարի, որոշեց ժողովուրդը այնպէս ձեւաւորել, որ ան՝ վարչակարգին յարմարի»:

Ծնած էր 1908-ին եւ այն քիչերէն էր, որոնք լաւ ծանօթ են Արեւմուտքի: Յաճախած է Մոնփըլիէի համալսարանը, ապա Պրիւսէլ անցած, ուր աշխատած է ալպանական Պատուիրակութեան մօտ: Իր հայրենիքը վերադարձին (1936) ֆրանսերէնի ուսուցիչ է: Երեք տարի ետք, Իտալացիք Ալպանիոյ վրայ կը յարձակին եւ ուր որ է, Էնվէր Հոճա կը սկսի տեսակ մը դիմադրութիւն կազմակերպել: Լիսէէն կը հեռացուի եւ կը ստիպուի խանութ մը բանալ, որ հակաֆաշիստներու ժամադրավայրը կը դառնայ: Դիմադրութիւնը, սակայն, երթալով մարմին կ'առնէ, Էնվէր Հոճա ղեկավարներէն կը դառնայ եւ 1943-ին ազատագրման բանակին գլուխն է: 1944-ին առժամեայ կառավարութեան վարչապետ կը նշանակուի: Այս կառավարութիւնը համայնավար է, բայց ընդհ. կերպով լաւատեսութիւն կը տիրէ: Էնվէր Հոճա ֆրանսական զարգացումի տէր է եւ շուրջն ալ՝ մտաւորականներ կան:

Զարմանալի կարճ շրջանէ մը ետք, սակայն, երբ այլեւս արեւմտեան Պետութիւնները ճանչցած են իր կառավարութիւնը, կը սկսի իր բուն բռնատիրական քաղաքականութիւնը: Ֆրանսերէնի դասաւանդութիւնն իսկ կ'արգիլէ երկրին մէջ եւ արդէն տարուէ տարի երկիրը բոլորովին կը կղզիացնէ եւ իր հանրային կեանքին գլխաւոր յատկանիշն է արդէն՝ խղել: Իրարու պիտի յաջորդեն այդ խզումները, որոնք կը սկսին Եուկոսլաւիայով: Ծանր հարուած մըն է իրեն համար՝ ապասթալինականացումը, բայց եւ այնպէս «մէջէն կ'ելլէ»: Մինչեւ վերջ սակայն իր ոխերիմ թշնամին պիտի մնայ՝ Թիթօ: Իր մահուան վաղորդայնին ալ, Ալպանիա պիտի մնայ այն իւրայատուկ «կղզին» որ էր, քանի որ օտար ոչ մէկ պատուիրակութիւն կրնայ մասնակցիլ յուղարկաւորութեան:

Էնվէր Հոճա մրցանիշը կոտրած է համայնավար այն ղեկավարներուն, որոնք իշխանութեան գլուխ մնացած են, քանի որ 40 տարի է, որ երկիրը ափին մէջ կը պահէ, անխնայ «մաքրելով» բոլոր անոնք որոնք իր ճամբուն վրայ խոչընդոտ կը նկատէ:

ԶԱՏԻԿԸ՝ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԷՋ

ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏՊԱՒՈՐԻՉ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ. - Մեր հայրենիքի քարտէսներէն ոչ մէկուն վրայ տեղ կը գրաւէ այս կապոյտ, փոքրիկ հայաշխարհը, որ սակայն գլխաւոր ակունքն է մշակոյթի մեր վերջին երեք հարիւր տարուան պատմութեան: Վկայ՝ Լէոյի այն հաստատումը ուր կ'ըսէ, իր Հայոց պատմութեան Գ. հատորին մէջ, թէ ԺԹ. դարը պէտք է կոչել «Մխիթարեան դար» այնքան ճոխ է ու վաւեր անոնց նպաստը:

Զատիկի առաւօտ Ս. Ղազարու Եկեղեցիին մէջ: Խուռներամ բազմութիւն. խուռնկը քուլայ քուլայ կուգայ պարուրել արտաշխարհի զանազան ծագերէն հասած «Հայ»երով կազմուած այս բազմութիւնը: Հոն կան Ամերիկահայեր, Գերմանահայեր, մեծ խումբ մը Ֆրանսահայերու, տակաւին Պարսկահայեր, Լիբանահայեր: Խորանին վրայ է օրուան պատարագիչ քահանան, Հմայեակ Եպիսկ. Կէտիկեան - Նախկին Կաթողիկոս - Պատրիարք, նաեւ նախկին ընդհանուր աբբահայր Մխիթարեան Միաբանութեան (1964 - 1970): Ան շրջապատուած է միաբանական վարդապետներով: Մխիթար աբբահօր հետեւողներու խումբին այսօր կ'աւելնան երկու անուն եւս: Պատարագիչ վարդապետը այսօր քահանայ կը ձեռնադրէ երկու նորընծաներ: Լիբանանէն երկու երիտասարդներ են անոնք, փոքր տարիքին եկած Ս. Ղազար, ուր զարգացման ուսումներէ ու նորընծայութեան միամեայ շրջանը բոլորելէ ետք կը մեկնին Հռոմ, Դոմինիկեաններու միջազգային համալսարանին մէջ կատարելու իմաստասիրական ու աստուածաբանական իրենց ուսումը: Աւազանի անունով Արա Զուլճեան կը դառնայ Հ. Մանուէլ, իսկ Սարգիս Պօհճալեան՝ Հ. Սարգիս:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարեն Դպրեվանքի սաները, Հ. Վրթանէս Ուլուհոճեանի ղեկավարութեամբ:

Պատարագիչ վարդապետը կը կատարէ ձեռնադրութիւնը, ապա յետ ձեռնադրութեան զգեստաւորում եւ օծում, հուսկ՝ տուուչութիւն:

Տաճարը լեցնող բազմութիւնը հետաքրքրութեամբ կը հետեւի այս եզակի արարողութեան. ամէն ոք կարծես կ'արտայայտէ ջանք մը, աւելին տեսնելու, տպաւորութիւն մը աւելի քաղելու: Յետոյ պատարագի վերջաւորութեան մօտ հաղորդութիւն առնողներու երկար շարք մը. հաղորդութիւնը հոս լոկ Յիսուսի մարմինը չէ որ կը բաշխուի մաս առ մաս, այլ մեր դարաւոր կարօտը միասին ըլլալու, միացած ըլլալու: Եւ միաձայն, միակ մաղթանք մըն էր որ կը բխէր բոլորին սրտէն. այն որ՝ երկու նորօծ Մխիթարեանները ըլլային «մշակ առանց ամօթոյ»:

Հ. Մանուէլ իր առաջին ձայնաւոր պատարագը մատոյց յաջորդ առաւօտ՝ Ապրիլ 8, Երկուշաբթի օր, իսկ Հ. Սարգիս Ապրիլ 9, Երեքշաբթի առաւօտ:

Անոնք չէի՞ն արդեօք կենդանի ժխտումը Մխիթարի աւանդին սպառնացող ամէն վտանգի, ու ամենահաստատ գրաւականը՝ այդ աւանդին շարունակութեան, ի փառս Հայութեան ու Հայ մշակոյթին:

Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՍՈՒՏԱՆԸ մեր գործն է» կ'ըսէ Քատաֆի եւ կը թելադրէ Ռեկընի որ անով չզբաղի, ապա թէ ոչ՝ քիթը կը կոտրի, աւելի ճիշդ՝ «կը կտրենք» ըսած է Լիպիոյ ղեկավարը:

ՁԱԽ - ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ դէմ են ընտրական նոր դրութեան՝ ամբողջական համեմատական: Տնօրէն կոմիտէին նիստէն ետք, ղեկոյցով մը, ձախ - արմատականները կը յայտնեն որ այս դրութիւնը չապահովեր հոսանքներու ամբողջութեան ներկայացուցչութիւնը, կ'ամրապնդէ կուսակցական մեքենան ի վնաս քաղաքացիներու ազատ արտայայտութեան: Եթէ այս ձեւը վերջնապէս ընդունուի, այլեւս ընտրական ոչ մէկ համաձայնութիւն կրնայ գոյանալ արմատականներու եւ ընկերվարականներու միջեւ:

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ Հիւանդանոց փոխադրուած է, առջի օր, Պուռ - ան - Պրէս դէպի Վիշի իր ճամբուն վրայ երիկամունքի սաստիկ ցաւերու պատճառով:

ՊԱՊԸ, Հրապարակային հերթական ունկընդրութեան ընթացքին հանդիպեցաւ Լը Փէնի, որ յաջողած է 2 վայրկեան հետը խօսիլ: Այդ երկու վայրկեաններու ընթացքին Յովհ. Պօղոս Բ. իր օրհնութիւնը տուեր է, թելադրելով որ շարունակէ պաշտպանել բարոյական արժէքները:

ԳԵՂՕՆ

ՎԱՆԱՅ ՏԱՌԵԽԻՆ ԵՒ ԿԱԽԵԹԻ ԳԻՆԻԻՆ...

Դըրախտը անշո՛ւշտ հաստատուած էր հող,
Բարեբեր երկիր, դժբա՛խտ հայրենիք...
Հունձքըդ առատ էր, մարգըդ քաղցրահոտ
Եւ վըրադ ապրող մարդո՛ց երջանիկ
Ամէն օր տօն էր, ամէն օր հարսնիք...
Արիւնը հողին եւ բերքն ալ ծովին
Ճաշակելով յար՝ կ'օրհնէի՛ն նախնիք
Վանայ տառեխն ու Կախէթի գինին...:

Չըկոխկռտըւած չըմընա՛ց արօտ...
Ամէն անկիւնէ գազանն իր ժանիք
Ցուցուց եւ խանդեց ... եւ ամէն ջըրոտ
Դաշտերը չորցան ... ամէն մէկ տանիք
Սուգի խօղ կապեց ... մանկունք, պատանիք
Երգերը մոռցան, եւ իրենց հանին
Ա՛լ մոռցաւ բերել մառանէն աննիգ
Վանայ տառեխն ու Կախէթի գինին...:

Ո՛վ երջանկութեան աննըւան կարօտ...
Լոյս մը կը ծագի ճամբուն վըրայ մենիկ...
Ահա կը դառնայ հօտը հովուին մօտ,
Եւ ահա՛ այգին, մանկամա՛րդ կընիկ,
Կ'զգայ իր ծիծերն հոյզով նորէն լիք...
Եւ սեղաններուն վըրայ կ'երեւին
- Մինչդեռ օրհնութեամբ խաչեր՛,
կը յիշուիք -
Վանայ տառեխն ու Կախէթի գինին...:

ԶՕՆ

Շարա՛յ, գէր իշխան Շիրակայ, հերի՛ք
Որքան ամբարներդ պարապ հեծեցին -
Ողջունէ՛ դարձեալ երկնային բարիք՝
Վանայ տառեխն ու Կախէթի գինին...:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

«Վրէժի աստուածը թո՛ղ սաւառնի մեր կտրիճներու գլխուն վերեւ եւ թո՛ղ խօսի բոլորիս մէջ հերոսներու դիւցազնական ոգին»։

Հերոսամարտի ատեներորդ օրը «Զին-ուորական մարմինը» 1915 Ապրիլ 16-ին մարտիկներու ուղղուած իր Կոչին մէջ քաջալերական այս մաղթանքով կը հրահրէր հայրենասիրութիւնը Վասպուրականի զաւակներուն, որոնք առանց սեռի, տարիքի ու դաւանանքի խտրութեան, մէկ սիրտ, մէկ հոգի՝ նետուած էին կրակին մէջ, պաշտպանելու համար հայրենի հողն ու իրենց ֆիզիքական գոյութիւնը։

1915։ Սեւ Թուականը Հայոց պատմութեան։

Ցեղասպան ազգը տարիներէ ի վեր իր յղացած դիւային ծրագիրը պիտի իրագործէր այդ սեւ օրերուն, երբ քաղաքակիրթ աշխարհը ահաւոր փոթորիկի մը յորձանուտին մէջ ընկլուզուած՝ իր գլխուն ճարը կը նայէր։ Ժամանակ չունէր զբաղելու ուրիշի ցաւերով։

Տարի մը առաջ՝ 1914 Փետրուար 26 / Մարտ 8-ին՝ չարաբաստիկ 61-րդ յօդուածին երաշխաւոր վեց Պետութիւնները վերջապէ՛ս հանդարտեցուցեր էին իրենց խիղճը, որ կը տանջուէր 36 տարիէ՝ 1878-ի Պերլինի վեհաժողովէն ի վեր։ Հայարնակ նահանգները «ինքնավարութիւն» կը ստանային, ըստ Բարենորոգումներու ծրագրին, ստորագրուած այդ Թուականին, պալքանեան պատերազմի վաղորդայնին։

Սակայն ի՞նչ ինքնավարութիւն։ Ջնջուած պիտի մնէր՝ վերահաս աշխարհամարտի թոհուբոհին մէջ։

Դարաւոր դահիճը, որ ակամայ համակերպած էր Թրքահայաստանի ինքնավարութեան, քուրջի կտորի վերածեց միջազգային համաձայնագիրը, զոր ստորագրած էր քանի մը ամիս առաջ։ Վճռեց միանգամ ընդմիշտ թաղել հայկական Հարցը, արմատէն բնաջնջելով Հայութիւնը։

Ու ամէնէն առաջ պէտք է քանդէր արծուեբոյնները, որոնք անցեալին իրենց հերոսական մարտնչումներով աչքի փուշ էին եղած օսմանեան բռնակալ իշխանութեանց։

1915 Փետրուարին առաջին հարուածը տուաւ դիւցազնական Զէյթունին։

Ապրիլին կարգը եկած էր Վասպուրականին, ազատագրական շարժումներու գլխաւոր օրրանին, հայարնակ՝ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ։ Ջարդարարի ուշադրութենէն չէր վրիպած նաեւ, որ Թրքահայաստանի «ինքնավարութիւն»ը առաջին առթիւ սկսած էր գործադրուիլ Վանի մէջ, ուր իր խորհրդականներով եւ վարչական մեքենայով հաստատուած էր արդէն մարզպան Նորվեկիացի Հօֆ։ Շուտով ճամբու դրուեցաւ անիկա, նախքան իր պաշտօնակցին՝ հոլանտացի մարզպան Վէսթէնէնկի Կարին հասնիլը։

Ընդհանուր պատերազմը երկինքէն ինկած առաջնակարգ մեղսակից մը եղաւ Իթթիհատի ոճրագործ կառավարութեան, որ առիթը յարմար նկատեց գործադրելու համար ցեղասպանութեան իր դիւային ծրագիրը, աչքերը յառած դէպի Թուրան, սահմանին միւս կողմը, ուր կ'երազէր հիմնել համաթրքական մեծ կայսրութիւն մը՝ մինչեւ կեդրոնական Ասիա եւ Մոնկոլիոյ տափաստանները։

Վասպուրականը մաքրագործելու պաշտօնը տրուած էր Էնվէրի փեսայ արիւնարբու կուսակալ՝ Ճէվտէթի, որ առաջին առթիւ ուզելով անպաշտպան դարձնել քաղաքը, երեք հազար զինուոր պահանջեց Հայերէն։ Շրջանի հայարնակ գիւղերուն վրայ յարձակումներ կը գործուէին եւ բազմաթիւ գիւղացիներ Վան կ'ապաստանէին։

Շատախի մէջ կարգ մը դէպքեր պատահած ըլլալով, Ճէվտէթ խնդրեց Իշխանէն իբրեւ հաշտութեան պատուիրակ հոն երթալ եւ խաղաղութիւնը վերահաստատել Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ։ Ճամբուն վրայ Հայոց Ձորի Հիրճ գիւղին մէջ, ընթրիքի պահուն վայրագօրէն եւ դաւադրաբար Չերքէզներուն ձեռքով սպաննել տուաւ Ապրիլ 3 / 16-ին Իշխանն ու երեք յեղափոխական ընկերները, Քոթոթ, Վահան եւ Միհրան։

Ջարդարար կուսակալը, նոյն օրը իր մօտ կանչեց Օննիկ Դերձակեանը (Ա. Վռամեան), որ ապաւինած իբրեւ օսմանեան երեսփոխան անձեռնմխելիութեան հանգամանքին վրայ, անվախ ներկայացաւ կառավարական պալատ, ուր անմիջապէս ձերբակալուեցաւ եւ առագաստանաւ մը դրուելով զրկուեցաւ անյայտ ուղղութեամբ։ Երբեք յայտնի չեղաւ թէ ի՛նչպէս, ե՛րբ եւ ո՛ւր սպաննուեցաւ անվեհեր յեղափոխական գործիչը։

Արամ չպատասխանեց Ճէվտէթի հրաւէրին, նախզգալով դաւադրութիւնը։

Յայտնի էր կուսակալին յետին միտքը։ Կ'ուզէր գլխատել Վանի Հայութիւնը՝ աւելի դիւրաւ գլուխ հանելու համար իրեն վստահուած եղերելի պարտականութիւնը։

Բախտը յորդեցաւ Ապրիլ 7 / 20-ին՝ երբ քանի մը Թուրք զինուորներ փորձեցին բռնաբարել քաղաք եկած հայ կիներ։ Երկու հայ զինուորներ պաշտպանեցին զանոնք եւ ինկան Թուրքերու գնդակներու տակ։

Ասիկա եղաւ ազդանշանը ինքնապաշտպանութեան շարժումին, որ պիտի տեւէր մինչեւ Մայիս 4 / 17, շուրջ մէկ ամիս։

Այգեստանի հայ բնակիչները, մօտ 50 հազար հոգի, համախմբուեցան կեդրոնի մը շուրջ, պաշտպանուած ութսուն դիրքերէ։ Արամ ստանձնեց ղեկավարութիւնը, աջակցութեամբ բոլոր հոսանքներու վարիչ ուժերուն։ Վանեցիք ունէին 1500 վարժ զինուորներ, բայց միայն 300 հրացան։ Անբաւարար էր ռազմամթերքի պաշարը։ Գործի լծուած էին բոլորը, այր թէ կին, տարեց, երիտասարդ թէ պատանի։ Երկաթագործներ նախնական միջոցներով կը պատրաստէին զանազան զէնքեր ու նիզակներ։ Մեծ զարկ կը տրուէր փամփուշտի արտադրութեան, որ օրական երկու հազարի կը հասնէր։

Թուրքերը որ նախապէս ջարդած էին շրջանի հայ գիւղերը, քաղաքի ինքնապաշտպանութեան կռիւի առաջին օրերուն հրկիզեցին պաշտպանութեան գիծէն դուրս գտնուող հայ տուները։ Շրջակայքի Հայերէն վերապրողները ապաստանեցան Այգեստան։

Իսկական հերոսամարտ է, որ մղեցին Վանեցիք՝ արդիական զէնքերով ու թնդանօթներով օժտուած Թուրք կանոնաւոր զինուորներու դէմ, մեծ վնասներ պատճառելով անոնց։ Անհաւասար կռիւ, որ տեւեց մինչեւ Մայիս 4/17, երբ յաղթանակի դրօշը տնկուեցաւ Շամիրամի պատմական բերդին վրայ։ Ռուսական բանակի եւ հայ կամաւորներու յաղթական մուտքէն առաջ, Ճէվտէթ եւ իր բանակը խայտառակաբար փախան հերոսական Վանէն, ուր հայկական իշխանութիւն հաստատուեցաւ պահ մը, ռուսական հովանիին տակ։

Երկար չտեւեց խանդավառութիւնը։ Յուլիսին աններելի նահանջ մը դաղթական դարձուց Վասպուրականի Հայութիւնը։ Յետոյ վերադարձ։ Խաղաղ շրջան մը, որուն յաջորդեցին 1917-ի ռուսական զոյգ յեղափոխութիւնները, - Փետրուարեան եւ Հոկտեմբերեան։

1918 Մարտ 3-ին Բրեստ - Լիտովսկի դաշնագրով, Բոլշեւիկները Թուրքերուն կը վերադարձնէին Թրքահայաստանի մէջ ռուսական բանակին գրաւած հողերը։ Հայ կամաւորները իրենց բախտին ձգուած՝ մինակ կը կռուէին թրքական գերակշիռ բանակներուն դէմ, որոնք Երզնկայէն բակրսեալ ընդհանուր յարձակողականի ձեռնարկած՝ կը յառաջանային դէպի Կովկաս։

1918 Մարտ 28-ը տխուր թուական մը պիտի ըլլար Վասպուրականցիին համար։ Այդ օրը պիտի հնչէր վերջնական նահանջի ահազանգը։ Թրքահայաստանի ջարդերէն ու տարագրութենէն վերապրող 120 հազար Հայեր ամէն ինչ լքած՝ կը հեռանային իրենց հայրենի դարաւոր տուներէն ու կ'ապաստանէին Կովկաս, Պարսկաստան, Ռուսիա եւ Միջագետք։

Տասնամեակներ անցան Վասպուրականի պատմական հերոսամարտէն ի վեր։ Տարագիր Վանեցիներ Սփիւռքի մէջ ամէն տարի հպարտութեամբ - ու դառնութեամբ - կ'ոգեկոչեն այդ յաւէտ յիշատակելի դիւցազներգութիւնը։

Հայաստանի, մէջ յուշարձան մը կը կանգնեն։

Աշխարհացրիւ Վանեցիները օտար աստղերու տակ ծնած իրենց զաւակներն ու թոռները հոգեւին կապուած են Վասպուրական աշխարհին, օր մը իրենց պապենական հայրենիքը վերադառնալու անխախտ յոյսով ու հաւատքով։

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Ապրիլ, 1975

ԷՋԵՐ ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԷՆ

... Հազիւ Շտապի չէնքը հասած ենք, երբ մեզի կ'ընդառաջէ Արամն ու Զինուորական Մարմինը ողջունելու եկող Այգեստանի ծովածաւալ ամբոխը, առաջնորդութեամբ հայկական զինուորական նուագախումբին, Ֆանֆառ, զոր կը նուագեն Վարժապետանոցի պատանի սաները։ Ալեկոծ ձայներուն եւ «կեցցէ»ներուն կը յաջորդէ խորունկ, առնական չեշտերով ու անվերապահ անձնազոհութեան անմահ քայլերգը.

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ' մեռնի,
Բայց երանի, որ իւր ազգի
Ազատութեան կը զոհուի...

Մարդկային այս հսկայ զանգուածին առաջնորդն է սպասաւոր ծերունի մը, հայ ուսուցիչ մը՝ Յովհաննէս Մկրտիչեան - Կուլօղլեան, Կեդրոնական դպրոցի Հայոց լեզուի եւ պատմութեան ուսուցիչ, մէկը անչեղ աւանդապահներէն Վասպուրականի յեղափոխական դաստիարակ Մկրտիչ Փորթուգալեանի եւ գործակիցը Աւետիսեանի, Պետոյի եւ Մարտիկի։ Կուլօղլեան ինքն անձամբ առաջնորդած է աշակերտական նուագախումբը եւ ալիքաւորող ամբոխին հետ ուխտի եկած է Զին. Մարմնին մօտ՝ պատուով մեռնելու երդումով։

«Մեր հայրենիք»ի յուզումնաառատ երաժշտութեան հեղեղէն ետք, իբրեւ ահեղ պատգամներ, հազարաւոր ամբոխի սրտերուն մէջ կը պայթին Կուլօղլեանի խօսքերը. -

... «Կեանքի եւ մահուան օրն է, հայրենակիցներ, պատուով մեռնելու գերագոյն ժամը ... Քսան տարի առաջ, այս նոյն փողոցներուն մէջ եւ այս նոյն թշնամին փորձեց բնաջնջել ձեր հայրերը, բայց չկրցաւ, որովհետեւ բախեցաւ ձեր նախորդներուն հերոսական դիմադրութեան։ ... Թող այդ ապերախտ թշնամին այս անգամ եւս բախի ձեր դիմադրութեան եւ ինքը ոչնչանայ իր նիւթած հրէշաւոր դաւադրութեան մէջ։ Յիշեցէք 96ը, հայրենակիցներ, յիշեցէք ձեր հայրերու պատուաւոր մահը, հետեւեցէք ձեր վերջին անման առաջնորդներուն՝ Իշխանի եւ Վռամեանի օրինակին։ Երդուեցէք, որ դուք չէք դաւաճաներ անոնց իտէալներուն, երդուեցէք, որ պատուով պիտի մեռնիք ամէնքդ ...

«Յառաջ, դէպի դիրքերը, դէպի ազատ կեանք եւ անմահութիւն...»։

Դողդոջուն ծերունին լռեց՝ վրէժի, ցասումի, յաղթութեան եւ կեանքի ու մահուան հզօր կիրքերով յորդած աղմուկի ու բացագանչութեան տարափին տակ։ Մինչ Ֆանֆառը վերսկսաւ Հայութեան քայլերգը աւելի ուժգին.

... Իւր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով
Պիտի լինի ազատուած...

Իրիկնամուտին, կէս ժամու չափ, հայ - թրքական բոլոր դիրքերուն վրայ, յանկարծ, կը թագաւորէ մեռելային լռութիւն մը։ Թնդանօթի ոչ մէկ հարուած, ոչ մէկ հրացանաձգութիւն։ Կամ միր հրդեհ մը կը ծաւալի միայն Խաչփողոցէն Ս. Յակոբ, անյոյս բոցերը հայ անպաշտպան տուներու։ Հեռուէն, [illegible] խորէն, կը լսուի խուլ որոտ մը։ Պարզ է, որ Քաղաքամէջի բուռ մը Հայութիւնը կը մարտնչի։ Կասկածողներ կան, թէ Թուրքերը, Այգեստանը ընկճելէ յուսահատ, իրենց բովանդակ կատաղութիւնը պիտի թափեն մեկուսացած Քաղաքամէջի [illegible] ափ մը Հայութեան վրայ։ Արամ, սակայն, չարագուշակ կը համարի այս խորհրդաւոր լռութիւնը եւ անմիջապէս կը հրահանգէ բոլոր դիրքերուն ամբողջ գիշերը պատրաստ եւ անքուն հսկել՝ առաջքն առնելու համար ամէն տեսակ դաւադրութեան։ Կը հրահանգէ նաեւ լաւագոյն ուժերով ամրացնել ամէնէն կարեւոր ճակատը՝ Սահակ Պէյի դիրքը։ [illegible] կը մնայ ամբողջ գիշերը Զին. Մարմնի չէնքը եւ անձամբ կը հսկէ ու կը վարէ բոլոր գործերը։

Արամի նախազգացումը անտեղի չէր։ Կէս ժամուան խորհրդաւոր լռութիւնը կը խզուի յանկարծ եւ ահեղասաստ կայծակի եւ որոտի ուժգնութեամբ բոլոր դիրքերուն վրայ կը լսուի ուղղակի դժոխային աղմուկ մը։ Անհնարին է պատկերացնել այդ դժոխային աղմուկին ամբողջ տարողութիւնը։ Մարդկային լսելիքը ուղղակի խլութեան կը դատապարտուէր եւ ամէն մարդ անգիտակցաբար կը փակէր իր աչքն ու ականջը, չլսելու համար մարդկային կեանքին մէջ թերեւս մէկ անգամ միայն լսուող այդ շնագայլային վժվժոցը։

Թուրքերը ահաւոր կրակ բանալով, միաժամանակ բուռն յարձակման կը դիմեն դաշտի մեր հեռաւոր մէկ դիրքին՝ Տարտանէլի վրայ։ Ըստ ականատեսներու՝ «հրազէններու լոյսին տակ կարելի էր ամբողջ գիշերը կարդալ եւ գրել...»։ Բայց այս դիրքին վրայ կեդրոնացած էին Դաշնակցութեան լաւագոյն մարտիկները՝ Ալէս Պարսամեան, Յարութիւն Լոտօ, Խաչիկ Խռանեան, Միհրան Խռանեան, Գրիգոր Բաղիկեան՝ Հայրենակից, եւայլն։

Կէս գիշերին Թուրքերը կը փորձեն ճեղքել Սահակ Պէյի եւ Թովմասեան հայկական դիրքերը, բայց կը հանդիպին ինքնապաշտպան մարտիկներու ընդդիմութեան եւ ծանր զոհեր ձգելով փողոցի մէջ՝ կը փախին։

Նման բուռն յարձակում մը կը սկսի Խաչ փողոցին մեր զոյգ դիրքերուն վրայ, բայց նորէն ապարդիւն։

×

Ապրիլ 7-ի եւ 8-ի սկզբնական կռիւներուն, ամէնէն աւելի քաջութիւն եւ կորով ցոյց տուող մարտիկները քաջալերելու համար, Զին. Մարմինը պատրաստել տուաւ եռագոյն երիզներով պատուոյ խաչեր եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ նամակով մը յանձնեց տէրերուն.

«Հայ Ազգային Ինքնապաշտպանութեան Կեդր. Մարմինը գնահատելով ձեր աննման արիութիւնը, զոր ցոյց տուիք յանուն Ազատութեան մղուող մեր բուռն պայքարին մէջ, յարգանօք կը նուիրէ ձեզ ներփակ Պատուոյ Խաչը, որուն կատարելապէս արժանի ըլլալնիդ փառաւոր կերպով ապացուցիք»։

×

Առաւելաբար մեծ անհրաժեշտութիւն կար բանուոր - աշխատաւոր ձեռքերու։ Թրքական թնդանօթներու պատճառած վնասները ենթադրուածին չափ թեթեւ չէին։ Քանի մը ժամուան ռմբակոծութենէ ետք, թնդանօթային հարուածները հիմնապէս կը քանդէին ամէնէն ամուր դիրքերն իսկ։ Հայկական բոլոր դիրքերը, անխտիր, յարձակման ու քանդման կ'ենթարկուէին եւ հարկ էր անմիջապէս իսկ նոր դիրքեր հասցնել, այլապէս ամէն բոպէ աղէտը անխուսափելի պիտի ըլլար։ Կային դիրքեր, որոնք օրը մէկ-քանի անգամ հիմնապէս կը քանդըւէին։

Կռուի որոշ ճակատներուն վրայ, առաւելաբար դաշտի շրջանի եւ արեւելեան ուղղութեամբ ինկած այգիներուն մէջ հարկ կը նկատուի խրամատներ փորել

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ

Կայ մի աշխարհ դիւթական
Երկիր մի հեռու,
Երգել, երգում եմ նրան
Ես իմ գրքերում:
Այնտեղ՝ լեռներ անառիկ,
Հովիտներ պայծառ,
Երկինքի լայն կամարին
Շողուն ծիածան···
Այնտեղ՝ հաւքեր անանուն,
Ծաղիկներ պէս - պէս,
Երեկոներ լայնահուն,
Ցերեկներ բեհեզ:
Այնտեղ՝ երանգ ու երանգ,
Հոտաւէտ մրգեր,
Այնտեղ՝ երգ ու մրգահուն
Հնամեայ գրքեր:
Այդ հերկերն եմ ես հերկել
Ոսկեծոյլ խոփով,
Այդ երկիրն եմ ես երգել
Եղեգան փողով···
... ծուխ բարձրացաւ թեւաւոր,
Աչքիս հաւասար···
- վա՜ն իմ, վա՜ն իմ սեւաւոր,
Իմ վարագայ սար···:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

Թրքական գնդակներէն պաշտպանուելու, դիրքերու կապը պահպանելու եւ, հարկ եղած պարագային, ճակատամարտ մղելու համար:

Հաստատուեցաւ ամրաշէն - բանուորներու առանձին կայան - կեդրոն մը, առանձին հսկիչներով՝ Շաւարշ Հովիւեան, ռամկավար, եւ Ազատ Խորէնեան, դաշնակցական, ուսուցիչ: Ամրաշէններուն հարկ եղած գործիքներ եւ դիւրութիւններ տալու համար հաստատուեցաւ նաեւ ուրիշ կայան մը, ուր, Զին. Մարմնի կոչին արձագանգ տալով, ժողովուրդին բոլոր խաւերը ինքնայօժար կը տրամադրէին ամէն տեսակի պիտանի գործիքներ՝ փայտատ, կացին, սղոց եւայլն: Այս կայանը կը ղեկավարուէր Գրիգոր Պանիրեանի կողմէ: Միեւնոյն կայանը կը հաւաքուին նաեւ ամէն կարգի արհեստաւոր վարպետներ, առաւելաբար քանքաններ եւ որմնադիրներ, առաջինները գետնուղիներ փորելու եւ Թրքական դիրքերը հրդեհելու, իսկ երկրորդները՝ Թնդանօթներէն քանդուած դիրքերը նորոգելու համար:

Ամէն պարագայի տակ, ամրաշէններու դերը, Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն ամբողջ ընթացքին, եղաւ ճակատագրական, փրկարար եւ հերոսական: Անոնց սեղծագործած վիթխարի խրամները եւ կերտած ամրակուռ պատնէշները լաւագոյն պատեհութիւնը տուին ինքնապաշտպանութեան մարտիկներուն, ամբողջ կռիւներուն ընթացքին եւ ոչ մէկ թիզ հող ու ոչ մէկ դիրք յանձնելու Թըշնամիին: Ցաճախ շարք մը դիրքեր՝ Սահակ Պէյ, Թովմաճեան, Օթէլ, Արարք, եւայլն, միեւնոյն օրուան մէջ վեց - եօթը - ութ անգամ քանդուեցան եւ եօթը - ութ անգամ նորէն վերաշինուեցան ճարտար եւ անձնազոհ ամրաշէն բանուորներու աշխատանքով:

ՕՆՆԻԿ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

ՎԱՆԸ 1915Ի ՆԱԽՕՐԷԻՆ

Վանը բաժնուած էր երկու մասի՝ Այգեստան եւ բուն քաղաք կամ Քաղաքամէջ: Այս վերջինը կը տարածուէր բերդին ստորոտը, շրջապատուած հինաւուրց պարիսպներով, նեղ, ծուռումուռ փողոցներով, հայ եւ Թուրք խառն բնակչութեամբ:

Այգեստան կ՚երկարէր քաղաքին պարիսպներէն դուրս, փռուած այգիներու մէջ, մօտ ութ քառակուսի քիլոմեթր տարածութեան վրայ, հարուստ բուսականութեամբ, ծաղկազարդ ու ջրառատ լայնաթև փողոցներով ու գեղեցիկ շէնքերով:

Այգեստանը բաժնուած էր հետեւեալ թաղամասերու. Հայկավանք, Ս. Յակոբ, Ցայնկոյներ, Նորաշէն, Արարք, Կլորդար եւ Շամիրամ: Համարեա հայաբնակ էին Ցայնկոյները, Նորաշէնը եւ Արարքը. Թրքաբնակ էին Շամիրամի մեծ թաղը եւ Ս. Յակոբը, իսկ միւսները խառն բնակչութիւն ունէին:

Վան քաղաքը Ապրիլեան գոյամարտէն առաջ ունեցած է 7500 տուն բնակիչ, որուն 6000 տունը Այգեստան, 1500 տունը Քաղաքամէջ: Քաղաքամէջին մէջ Հայերու թիւը կազմուած է հազար տունէ, Թուրքերունը 500: Այգեստանի Հայերը ունեցած են 3.500 տուն բնակիչ, Թուրքերը՝ 2500: Ընդհանուր բնակչութիւն 52.500: Հայերը ներկայացուցած են 31 հազար 500 հոգի, Թուրքերը՝ 21.000:

Վանը 1914-ին ոչ միայն Արեւմտեան, այլեւ արեւելեան Հայաստանի ամենամեծ հայաշատ քաղաքը եղած է:

Վանի առեւտուրն ու արհեստները գըրեթէ գտնուած են Հայերուն ձեռքը: Վանի ոսկերչական իրերը ծախուած են մինչեւ Պետերբուրգ, Փարիզ, Լոնտոն, Ուաշինկթըն եւ այլուր:

Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԱԿՆ ԸՆԴ ԱԿԱՆ

Վիճակը ճգուած էր: Որեւէ տատանում կամ ընկրկում պիտի նշանակէր դաւաճանութիւն եւ անձնասպանութիւն:

Ծննաժամը կը պահանջէր ինքնապաշտպանութիւնը կազմակերպել վճռական եւ միակամ: Դիմադրական պայքարը մղել հաւաքարար: Զարնել եւ զարնուիլ անվըհանդ:

Եւ ամբողջ Վասպուրականը ոտքի կանգնեցաւ, վառ պահելու համար իր արեւը՝ Ազատութեան շողերուն տակ:

Անձնուէրները ամեհի պատնէշներ կանգնած էին իրենց բազուկներով, մղելու համար գոյամարտը: Ճակատ ճակատի եւ ակն ընդ ական:

Այլեւս ոչ ես ու դուն, ոչ աս ու ան: Ոչ տարիք, ոչ ալ դասակարգ: Ոչ սեւ, ոչ ալ դիրք:

Մէ՛նք, - բոլոր տրամադրելի ուժերով:

Կրա՛կ ամէն ուղղութեամբ: Ռազմական բոլոր միջոցներով եւ հերոսական խոյանքով:

Երբ առաջին գնդակը որոտաց, Թշնամին խուճապի մատնուած էր արդէն, եւ կը մոլեգնէր անզօր կատաղութեամբ:

Որո՞ւ միտքէն կ՚անցնէր թէ երէկուան բայան պարտութեան պիտի մատնէր ամբողջ բանակ մը, գիրքեր գրաւելով յուսահատական քաջութեամբ:

Հրամանատարը ինք, անարդ դաւադիր եւ արիւնարբու հրէշ, փրկութիւն կը փնտռէր անպատիւ նահանջով մը:

Ինք որ Իշխանի եւ երեք ընկերներուն արիւնը լակած էր դեռ երէկ, եւ դէպի սպանդանոց առաջնորդած՝ Վռամեանը:

«Ա՜խ, Վասպուրական, աշխարհ Հայաստան»...

Ահա նորէն փոթորիկ մը: Թերեւս վերջինը:

Զա՛րկ: Եւ թող Դուդանը լճանայ իր արեան ճապաղիքներով, որպէսզի բացուին Ազատութեան ճամբաները:

Այնքան դար լացիր, եւ այժմ վառօդին ծուխն է որ պիտի ցամքեցնէ արցունքներդ:

Վա՛տ է Թշնամին եւ անզօրմ: Կ՚ուզէ իր տիրապետութիւնը պահել Ջարդուփըշուր ոսկորներուդ վրայ, գերեզմաննոցի մը վերածելով ծաղկաւէտ երկիրդ:

Զա՛րկ, որպէսզի շինարար բազուկդ կարենայ գործել ազատ եւ անվտանգ:

··· «Ակն ընդ ական եւ ատամն ընդ ատաման»:

Կա՞րճ տեւեց յաղթանակը:

Ոչի՛նչ: Քառասուն տարի ետքն ալ, պատմութիւնը կ՚ըսէ.

- Ժողովուրդ մը կար մօտաւոր Արեւելքի լեռներուն մէջ, Արարատի ստորոտը:

Ճակատագրական պահու մը, այդ ժողովուրդը գերագոյն գոյամարտը մղեց իբրեւ մէկ մարդ, փշրելով արիւնազանգ բռնակալութեան մը ժանգոտած շղթաները:

Ան Ազատութեան եւ ստեղծագործ Աշխատանքի դրօշը պարզեց աւերակներու վրայ: Եւ երբ կը շարունակէր վարել ու հերկել, ուրիշ դաւադիր մը դաշոյնը խըրեց իր կողերուն:

Այդ ժողովուրդին բեկորները, մասամբ Արարատեան դաշտին մէջ հաստատուած, եւ մասամբ ցիրուցան՝ ի սփիւռս աշխարհի, միշտ երկիւղածութեամբ եւ հպարտութեամբ կ՚ոգեկոչեն 1915 Ապրիլ - Մայիս ամիսները, իբրեւ ներշնչարան հաւատքի եւ յարատեւութեան:

Ու պիտի ոգեկոչեն դեռ ուրիշ քառասուն տարիներ, այն վստահութեամբ թէ ցորչափ բուն իրաւատէրը չէ վերադարձած, միայն բուեր պիտի վայեն Վասպուրական աշխարհին, ինչպէս ամբողջ արեւմտեան Հայաստանի մէջ:

Երբ ժողովուրդ մը Ազատութեան կամքն ունի, Աստուած անգամ «Առաւօտ լուսոյ» կ՚երգէ:

Տ.

1955 Մայիս 14

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

ԾԱՆՕԹ. - Զինուորական Մարմինի առաջին շրջաբերականը, դրկուած բոլոր շրջանապետներուն ու խմբապետներուն, խմբագրուած Պուլկարացի Գրիգորի կողմէն:

Ինքնապաշտպանութեան մարտիկնե՛ր,

Մեր նամարտ Թշնամիի անհանդուրժելի պահանջներուն տեղի տալը անկարելի ըլլալով եւ մանաւանդ դառն փաստերով համոզուած ըլլալով, որ նա իր հայաջինջ գիւային ծրագիրը անպայման իրագործել կ՚ուզէ, ուստի հակառակ մեր խաղաղասիրական ջանքերուն եւ զգացումներուն, պարտաւորուեցանք ակամայ կռուի ասպարէզ դուրս գալ, պաշտպանելու համար մեր ազգային գոյութիւնը, չխնայելով մեր արեան վերջին կաթիլը:

Այս ահաւոր կռուէն յաղթական դուրս գալու համար կը յանձնարարենք մեր մարտական խումբերուն, կէտ առ կէտ հետեւիլ մեր հետեւեալ հրահանգներուն:

1.- Մեր կռուի ընդհանուր ծրագիրը պաշտպանողական է, սակայն, երբ անհրաժեշտ համարուի աւելի նպատակայարմար դիրքեր ձեռք բերել եւ Թշնամին ահաբեկել, պիտի հետեւինք Թշնամին հալածելու ուղղութեան:

2.- Շրջանապետը պարտաւոր է ենթարկուիլ Զինուորական Մարմինին, խմբապետը՝ շրջանապետներուն, եւ խումբերը՝ խմբապետներուն:

3.- Ամէն զէնք ունեցող զինուորը կամ զէնքի տակ մտնողը, ինքնագլուխ հեռանալու չէ խումբէն: Հրամանով առժամապէս, կամ ընդմիշտ, խումբէն հեռացողը, պարտաւոր է իր զէնքը անպայման խմբապետին յանձնել, բոլոր փամփուշտներով միասին:

4.- Կռուի պարագային առաջին պարտականութիւնն է փամփուշտները խնայելով գործածել, գնդակ արձակել միմիայն այն ատեն, երբ Թշնամին կ՚երեւի եւ երբ վստահ ենք որ գնդակը նպատակի մը կը ծառայէ:

5.- Խումբ մը կրակ բանալու է իրեն անմիջական ենթակայ եղող Թշնամիի վրայ, իսկ ուրիշ խումբի մը աւելի ենթակայ Թշնամիին վրայ ի զուր տեղ կըրակելու չէ:

6.- Խումբ մը իրաւունք չունի առանց շրջանապետի գիտութեան իր դիրքը փոխելու, ինչպէս նաեւ շրջանապետը՝ առանց Զինուորական Մարմինի գիտութեան՝ իր շրջանը:

7.- Քնանալու է պատրաստ վիճակով, առանց փամփուշտակալները արձակելու կամ հագուստ հանելու:

8.- Պահակները անխափան, ամէն րոպէին հսկելու են, պէտք է հետազօտել եւ լրտեսել Թշնամիի դիրքերը, իսկ անոր շարժումները անմիջապէս տեղեկագրել Զին. Մարմինին:

9.- Արբեցութիւն ի սպառ արգիլուած է:

10.- Թուրքերուն կրօնքին մի հայհոյէք:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Զ.

ՌԱԲԲԻ ՇԻՄՕՆԸ

Լիզայի յարաբերութիւնները քաւոր Պետրոսի հետ բաւական բնտանեկան էին թւում ինձ: Երեւում էր, որ նրանք վաղուց ճանաչում էին միմեանց: Բայց քաւոր Պետրոսը այդ կարծիքը ցրուելու համար, ասաց ինձ, որ նրա «վերնատունը փոքր ինչ դարտակ է». այսինքն յիմար է, եւ այդ պատճառով իրան վայելուչ պահել չգիտէ:

Բայց Լիզան այնքան յիմար չէր երեւում, որպէս կամենում էր ցոյց տալ քաւոր Պետրոսը: Նա երեւում էր այնտեսակ կնիկներից, որոնք վշտից եւ յուսահատութիւնից տանջուած, աշխատում են իրանց սրտի ցաւերը թմրեցնել արաղի չողինեռով:

Երբ վերջացրի նախաճաշիկը, քաւոր Պետրոսը ասաց.

- Դու ճանաչում ես Հրէայ սեղանաւորի խանութը, կը գնաս նրա մերձակայքում կը պտըտես եւ ինձ տեղեկութիւններ կը բերես:

Ես գնացի, քաւոր Պետրոսին Թաղստի մէջ Թողնելով ինչպէս նա առաջ ինձ Թագըստի մէջ էր պահում: Ո՛չ սեղանաւորը եւ ո՛չ մի այլ մարդ այդ քաղաքում ինձ չէր ճանաչում:

Քաւոր Պետրոսի ենթադրութիւնը ուղիղ յայտնուեցաւ: Սեղանաւորը առաջին օրը չէր հասկացել, թէ ինչ էր պատահել իւր արկղի հետ: Որովհետեւ այսպիսի սեղանաւորները, որոնք ոսկի, արծաթ եւ գոհարներ գրաւ առնելով, փող են տոկոսով տալիս, սովորաբար միշտ վէճեր են ունենում գրաւատէրների հետ, եւ հետեւաբար շատ անգամ գործ են ունենում դատարանների հետ: Այն օրը, որի գիշերը կատարուեցաւ յայտնի գողութիւնը, սեղանաւորը մի տիկնոջ դանդատով կանչուած էր դատարանը: Հրէան վաճառել էր տիկնոջ 5000 ռուբլ արժէք ունեցող օղամանեակը 1500 ռուբլ պարտքի փոխարէն: Դատարանը գործը վճռել էր յօգուտ տիկնոջ:

Իսկ երկրորդ օրը, երբ ես գնացի քաւոր Պետրոսի համար տեղեկութիւններ բերելու, գողութիւնը արդէն յայտնուած էր: Ոստիկանութիւնը քննութիւն էր անում եւ կազմում էր իւր տեղեկագիրը: Խանութի դռները, կողպէքները, լուսամուտները դտան ամբողջ: Երկաթեայ արկղը նոյնպէս կոտրած չէր: Ուրեմն ո՞րտեղից էր մտել գողը: Ինքը Հրէան նոյնպէս ցոյց էր տալիս, որ նա իւր արկղը բոլորովին կողպուած գտաւ, եւ խանութի դռները փակուած էին, երբ գործակատարները առաւօտեան եկան բաց անելու:

- Ուրեմն սատանաներ պէտք է մտած լինեն խանութը, ծաղրում էին չարերը Հրեային, - որովհետեւ սատանան կարող է անցնել փակ դռնից, պատի միջից, առանց հետք Թողնելու:

Բազմութեան հետ հաւաքուած էին այնտեղ եւ գրաւատէրներից շատերը: Նըրանք աղաղակում էին.

- Սո՛ւտ է խօսում անիծուած Հրեան, սո՞ւտ է խօսում: Նա ինքն է Թաքցրել մեր իրեղէնները, պատճառ բերելով, թէ գողացել են: Ո՞րտեղից մտաւ գողը, ի՞նչպէս դուրս եկաւ: Ինչո՞ւ արկղի մէջի թուղթ փողերը չտարաւ, միայն մեր իրեղէնները տարաւ:

Ոստիկանութիւնը հաւանական դտաւ կասկածը եւ կալանաւորեց Հրեային:

Հրեան, երեւի, մոռացել էր ռաբբի Շիմօնի անտուկը, եւ երեւակայել անգամ չէր կարող, որ նրան «տապանակ ուխտի» մէկ մասը ընծայող քահանան, նրա հարստութիւնը ծովի աւազների չափ բազմացնելու ցանկութիւն յայտնող քահանան, կարող էր նրա արկղի հետ անբարեխղճօրէն վարուել:

Մենք մի ամբողջ շաբաթ մնացինք Լիզայի մօտ: Ես ամէն օր նոր տեղեկութիւններ էի բերում քաւոր Պետրոսի համար: Նա ցերեկները դրսում չէր յայտնըւում, այլ գիշերները միայն դուրս էր գալիս իւր մթին սենեակից: Արդեօք ո՞ւր էր գնում, - այդ մասին ինձ ոչինչ չէր ասում:

(Տար. 84)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Օր․ Արտեմիս Պօղոսեանի մահուան առթիւ, Օր․ Ա․ Ղազարեան (Մարսէյլ) 100 Ֆ․ կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ․ «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եսայեանի հոգեհանգստեան առթիւ․ - Ե․ Պ․ - Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան 1000 Ֆ․, 500 Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Փիէր Ղազարեան 500 Ֆ․, Ճառաեան ընտանիք 200 Ֆ․ «Յառաջ»ին, Հայկ Պօղոսեան ընտանիք 200 Հայ Մշակ․ Տան, Ֆրանսահայ Մշակ․ Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբը 200 «Աշխարհ»ին, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 200, Տիկին Մատլէն Խօքսիւզեան 200, Տէր եւ Տիկին Միհրան Գույումճեան 100, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Զէրչեան 100, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Ենովքեան 100, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Խտէն 200, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 200, Տիկին Խօրտէքեան 100, Տէր եւ Տիկին Գույումճեան 250, և 250 Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենովքեան 250, 250 Համազգային վարժարանին, Կարօ Յովսէփեան 200 Ֆ․ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին, Ֆիլիփ եւ Նուպար Փափազեան 200 Ֆ․ «Յառաջ»ին։

Գուպուճեանի պսակին առթիւ․ - Պ․ Ժագ Համբարձումեան 500 Ֆ․։

Դարբինեանի թաղման առթիւ․ - Տէր եւ Տիկին Հայկազ Մարտիրոսեան 150, Դարբինեան եւ Մէյմարեան ընտանիքներ 150, Գանտէրեան ընտանիք 100, Պ․ Անդրանիկ Զամանդեան 100 Ֆ․ ԺԱՖ-ին, Վրէժ Մարտիրոսեան 50, Ֆրէտէրիք Զամանդեան 100 Ֆ․ ԺԱՖ-ին։

MARSEILLE

CENTRE CULTUREL
Sts. SAHAK - MESROP
(Salle Ardzrouni Tcherpachian)

Mardi 16 avril à 21 heures

RÉCITAL

de

FLUTE et PIANO

Annick SCIARRA - Juliette YILMAZIAN

au programme :
S. Prokofiev — F. Poulenc — J. Ibert A. Khatchatourian

Participation aux frais: 50 F.

Réservations :
Eglise arménienne du Prado
Tél : 77 - 84 - 70

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ

ընդհանուր ժողովի

Վալանսի Հայ Առաք․ Ս․ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան եւ ընտրողական մարմինի երկուտարուան նստաշրջանը լրացած ըլլալով ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ հայ առաքելական համայնքը նոր ընտրութեանց համար Հ․ Բ․ Ը․ Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի Ե․ Հիւսիսեան սրահը՝ 6 ռիւ Ֆավանեթին, Ուրբաթ, Մայիս 3, ժամը 20․30-ին։ Օրակարգ․ - Երկուտարուան նստաշրջանի բարոյական եւ նիւթական զեկուցում։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Ընտրողական մարմնի թեկնածու անդամները պէտք է արձանագրուին նախապէս․ իսկ ընտրուելու համար պէտք է․ -

1) Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ մկրտուած ըլլայ։

2) Իւզագինի մոմագինի նուիրատուութիւնը բրած։

3) 25 տարեկանէն վեր ըլլալ, առանց սեռի խտրութեան։

4) Հինգ տարի Վալանսի եւ շրջակայքի մէջ հաստատուած ըլլայ։

5) Արձանագրութիւն մինչեւ Ապրիլ 18, հոգաբարձութեան կամ Եկեղեցւոյ մէջ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ - քաղաքի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ․ ժողովը, Չորեքշաբթի, Ապրիլ 17, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ազգատախնամ Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆ․ փոխան ծաղիկի, Օր․ Գեղանոյշ Ազարեկեանէ եւ Տիկին Լուիզ Լըռուա - Ազարեկեանէ իրենց զարմիկին՝ Տիկին Աստղիկ Բաքելեանի մահուան առթիւ։

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ․ Յակոբ Հիսաեանէն 100 Ֆ․ Այրի Տիկին՝ Լեւոն Գասպարեանի մահուան առիթով։

×

Ալֆորվիլի Ս․ Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է․ - Մկրտիչ Շահինեանի մահուան առթիւ Տիկին Մառի Մամասէ եւ Անահիտ Մամասէ 500 Ֆ․։

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1985 --

— Du 25 Mai au 8 Juin 6.590 F
— Du 20 Juillet au 3 Aout 6.780 F
— Du 3 au 17 Aout 6.780 F
— Du 17 au 31 Aout 6.780 F
— Du 31 Aout au 14 Septembre 6.780 F
— Du 14 au 28 Septembre 6.780 F
(tous ces voyages avec aller et retour par KIEV).
— Du 17 au 31 Aout 7.050 F
(2 nuits à MOSCOU dont une à aller et une au retour).

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — ia chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LYON

OPTIMA TOURS
BOUDOYAN Gisèle
97, Boulevard des Belges
69006 LYON
Tél : (7) 865 - 94 - 16
du Lundi au Vendredi de 17h à 19h
Samedi : de 9h à 12h

LIC A 130

1915 - 1985
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Փ Ա Ր Ի Զ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 21, ժամը 16-ին

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
Notre - Dame de Paris
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԵՒ ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ
փարիզի արքեպիսկոպոս՝
Cardinal Jean-Marie LUSTIGER

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ԺԱՄԸ 14․30ԻՆ
Հանդիսաւոր պատարագ Փարիզի Ս․ Յովհ․ - Մկրտիչ եկեղեցին

ԺԱՄԸ 16․30ԻՆ
Օրհնութիւն եւ զետեղում հիմնաքարի Նահատակաց Յուշարձանին
PLACE DU CANADA
(Paris 8e — Grand Palais)
ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութեանց եւ Փարիզի Քաղաքապետարանի ներկայացուցիչներու

ԺԱՄԸ 20․30ԻՆ
ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
Salle Gaveau, 45, rue de la Boétie
խօսք կ'առնեն․ -
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ
եւ Ֆրանսացի քաղաքական անձնաւորութիւններ։
կազմակերպութեամբ՝
Հայկ․ Ցեղասպանութեան Ոգեկոչման Յանձնախումբին

ECOLE
HAMASKAïNE
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
185, bd. de la Cabane
13012 Marseille
Tél. : (91) 93. 75. 25

Մարսէյլի ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ-ի ամէնօրեայ վարժարանը կարիք ունի, 1985-ի վերամուտին համար, նախակրթարանի փորձառու ուսուցիչի մը։

Դիմում եւ լուսանկար ղրկել դպրոցի հասցէին, մինչեւ Մայիս 10 ։

le Voyage en HOLLANDE

organisé par la CROIX BLEUE section de LYON

est reporté en raison du mauvais temps et aura lieu :

du 18 au 25 mai

Limite des inscriptions : **30 avril**

Pour tous renseignements :
Tél: 888 - 92 - 51 / 854 - 22 - 93 (après 20h30)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի ամավերջի հանդէսը՝

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 15-ԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)

TOUS LES SOIRS
AMBIANCE GRECQUE ET ARMENIENNE AVEC ORCHESTRE

GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...

Réservation : 321 - 89 - 60

Parking assuré — Fermé le Lundi

TIMAG
LA TROUPE THEATRALE DE HAMASKAïNE
présente

ԸՆՏԱՆԻՔ, ՊԱՏԻՒ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

GHOUGASS
OU LE TRIOMPHE DE LA VERTU
de Yervant ODIAN

Dimanche 5 Mai à 15h45, levée de rideau à 16 heures
Lundi 6 Mai à 20h30, levée de rideau à 20h45

SALLE ROSSINI
Hôtel de Ville IXe, 6, rue Drouot — 75009 Paris
M° Richelieu Drouot
Tél. : 237 - 60 - 10

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
16

MARDI
16 AVRIL
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.942

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

60e ANNÉE — No 15.942

«ՎԱՆ» ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐԷՆ՝

ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Քսանեւհինգ տարեկան էր: Ծնած էր Պուրճ - Համուտ: Եղած էր դաշնակցական: Տունը միշտ կը խօսէին ցեղասպանութեան մասին, կը նկարագրէին ընտանիքին զոհ գացած անդամներուն ջարդը: Տեսած էր երիտասարդներ՝ որոնք զինեալ պայքարի կը դիմեն: Մտած էր Հայ Գաղտնի Բանակի մէջ: Զորսերէն մէկն էր «Վան» գործողութեան, մէկը այն չորս երիտասարդներէն, որոնք 1981 Սեպտեմբերին գրաւեցին Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանը եւ որոնց դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ 1984 Յունուար 24-էն Փետրուար 1, Փարիզի ոճրային ատեանին առջեւ: Քաղաքական դատավարութիւն մը, որ ամբողջ շաբաթ մը, մեծախներու ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Հայերու ցեղասպանութեան վրայ: Հոն է, որ իր բերնէն լսած էինք այն քանի մը կենսագրական տեղեկութիւնները, զորս տուինք քիչ վեր, համառօտ կերպով: Անոյշ նայուածք մը ունէր, երբեմն զարմանք իսկ կար իր աչքերուն մէջ, որ իր ծնողքին պատմածները զինքը բերած ըլլան մինչեւ Փարիզի ոճրային ատեանը: Ի լրումն դատավարութեան, քաղաքական վճիռ մըն ալ տրուեցաւ, այսինքն երդուեալներու դատակազմը նոյն - եօթը տարի բանտարկութիւն - պատիժին դատապարտեց խմբաքանչիւրը, մերժելով զանազանութիւն դնել մէկուն կամ միւսին յանցանքի բաժնին մէջ:

Մօտ չորս տարի է այս տղաքը բանտն են: Եւ յանկարծ Ապրիլեան այս օրերուն Արամ ինքզինքը կը կախէ, խուցին պատուհանէն, փիժամաՑ օգտագործելով, մերժելով կեանքը՝ 25 տարեկանին:

Ինչո՞ւ: Պատասխանը, հաւանաբար, հետը տարաւ: Եւ մենք կը մնանք հարցականներու առջեւ: Բժիշկներու կամ բանտապահներու բացատրութիւնները իր «անհանդարտ նկարագրին» մասին շատ բան չեն կրնար լուսաբանել, երբ հարցը կը վերաբերի ներքին հոգեկան տագնապի մը:

×

Եղելի դատարանը դիագննութիւն պահանջած է եւ քննութիւն բացած:

Հայ Ազգ. Շարժումը զեկոյցով մը կը մեծարէ «այս հայ ռազմիկը որ իր երեք ընկերներուն հետ, իրագործած էր այն արարքը, որ պիտի մնայ կարեւորագոյններէն մին Թուրքիոյ դէմ պայքարին վերածնունդին», ու կը շեշտէ նաեւ «այն ողբերգութիւնը զոր կ'ապրի հայ ժողովուրդը, ցրուած աշխարհի չորս կողմերը եւ որու որդիներէն լաւագոյնները դատապարտուած են, երբեմն, իրենց ուժերէն իսկ վեր յանձնառութիւններ ստանձնելու»:

× ԱՍԱԼԱ-ն Ֆրանսան կ'ամբաստանէ որու՝ ապահովութեան սպասարկութիւնները իրագործեր են Արամ Պասմաճեանի սպանութիւնը եւ կը սպառնայ հակաֆրանսական արարքներու դիմել:

Ֆրանսական մամուլը, գրաւոր թէ բերանացի, կ'արձագանգէր այս ողբերգական լուրին: Ամէնէն աւելի տեղ կուտար «Լիպերասիոն», յիշելով թէ թերեւս քաղաքական բանտարկեալի հանգամանք չվայելելը դեր խաղացած է:

Ինչպէս ըսինք սակայն, ոչ ոք կրնայ բուն պատասխանը տալ:

Այս կսկծալի դէպքին առթիւ, նախընտրելի չենք արձագանգել Թուրք թերթերու խորագիրներուն, որոնցմէ ամէն մէկը միւսէն աւելի զզուելի է:

ԵՂԵՌՆԻ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԿՈՉ՝ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Ապրիլեան Եղեռնի ոգեկոչումը, վերջին քսանամեակին ընթացքին, դարձած է նոր հանդրուանը մեր ազգային ինքնութեան չեղտումին եւ պատմական իրաւունքներու հետապնդումին:

Ֆրանսահայ գաղութը, միացած Մայր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն, կը պատրաստուի շուքով ոգեկոչելու իր հայրերուն զոհաբերումին յիշատակը՝ վերարծարծելու համար անոնց թողած պատգամը եւ միաժամանակ հանրային կարծիքին ներկայացնելու մեր ազգային արդար ու անանցանելի պահանջները:

Այս գաղութը, իր ժողովուրդին բոլոր խաւերով, իր կազմակերպութիւններով, իր կրօնական երեք յարանուանութիւններով ու ղեկավար մարմիններով, պէտք է միաձոյլ ու վճռակամ կեցուածքով հռչակէ յաչս աշխարհին թէ դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը չի կրնար մոռացութեան տրուիլ, այլ կը պահանջէ պաշտօնական ճանաչում եւ արդար հատուցում՝ իր բռնաբարեալ իրաւունքներուն:

Կոչ կ'ուղղենք Փարիզի եւ Շրջակայից մեր բոլոր հայրենակիցներուն, որպէս զի այս առիթով անգամ մը եւս տան ապացոյցը իրենց ազգային գիտակցութեան, զանգուածային կերպով մասնակցելով Եղեռնի 70-ամեակի հանդիսութիւններուն, որոնք պիտի կազմակերպուին համազգութային ստորագրով, կրօնական թէ մշակութային ձեռնարկներով, զանազան վայրերու մէջ:

Լիայոյս ենք, որ մեր Կոչը լսելի պիտի ըլլայ մեր գաղութին բոլոր զաւակներուն որպէսզի այս Եօթանասունամեակը ըլլայ արտայայտութիւնը իրենց ազգային գիտակցութեան եւ վճռակամութեան՝ հետապնդելու մեր մարդկային ու ազգային հարազատ իրաւունքները:

ՎԵՐ. ՌԸՆԷ ԼԵՒՈՆԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ, ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԱՐԾԱՐԾՈՒԻ

ՀԱՅԿ. ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Մարտ 31-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, ընկերակցութեամբ երեսփոխան Վարդան Վարդանեանի, Մարտ 30-ին կէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է Իրանի Խորհրդարանի նախագահ Հաշեմի Ռաֆսանճանիի հետ: Արտակ Արք. շեշտած է Իրան - Իրաք պատերազմի ճակատներուն վրայ ներկայութիւնը հայ արհեստաւորերին, հայ մասնագէտին, հայ զինուորին, որոնք «իրենց արիւնը խառնելով իսլամ եղբայրներու արեան՝ կը պաշտպանեն Իրանի հողային ամբողջականութիւնը»:

Հոճաթոլէսլամ Ռաֆսանճանի իր համակրական զգացումները արտայայտելով Իրանի Հայութեան նկատմամբ յատկապէս հետաքրքրուած է Արտակ Արք.ի առողջական վիճակով, աւելցնելով որ ինք շատ լաւ եւ դրական զեկուցումներ ստացած է պատերազմի ճակատներուն վրայ հայ մասնագէտներու կատարած դերին եւ անոնց բերած նպաստին մասին:

Այնուհետեւ խօսակցութեան նիւթ դարձած է դպրոցական հարցը: Արտակ Արք. շնորհակալութիւն յայտնած է Հաշեմի Ռաֆսանճանիի՝ «իր դրական միջամտութեան համար՝ դպրոցական հարցի լուծման մէջ», աւելցնելով սակայն, որ «դժբախտաբար ցարդ որեւէ նկատելի յառաջդիմութիւն չէ արձանագրուած եւ այս տարի հայ աշակերտները իրենց կրօնքը սորվելու կարելիութիւն չեն ունեցած»: Խորհրդարանին նախագահը «խոստացած յայտնած է, թէ ի՞նչպէս ցայժմ հարցը չէ լուծուած, եւ նշած՝ որ Պետութեան բարձրաստիճան ղեկավարները համաձայն են եւ դրական կարծիք ունին այս հարցին մէջ», աւելցնելով որ ինք դարձեալ պիտի միջամտէ որպէսզի հարցը լուծուի:

Երեսփոխան Վարդան Վարդանեան նըշելէ ետք, թէ ըստ Հայց. Եկեղեցւոյ սկզբունքներուն՝ կրօնքը միայն հայերէնով կարելի է ուսուցանել, շեշտած է. «Միայն հաւատացեալ, իր ինքնութեան յանձնառու եւ կրօնքին հաւատարիմ հայ սերունդն է, որ զօրավիգ կը կենայ իսլամ եղբայրներու կողքին՝ համաշխարհային աշխարհակալութեան դէմ մղուող պայքարին մէջ եւ կ'օգնէ երկրի վերելքին եւ հաւատարիմ կը մնայ սիրելի Իրանի: Հայեցի դաստիարակութեամբ եւ Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ առողջ ըմբռնումով պէտք է կրթուի հայ երախան՝ հայկական վարժարանին մէջ, որպէսզի չիյնայ նիւթապաշտ եւ աշխարհաքաղաքացիութիւն քարոզող զանազան հոսանքներու զիրկը»: Ռաֆսանճանի ըսած է, թէ ինք «համաձայն է այդ սկզբունքին հետ եւ միշտ շեշտած՝ որ Իրանի մէջ քրիստոնեաները պէտք է ամուր ըլլան իրենց կրօնական համոզումներուն մէջ եւ այդպէս է նաեւ իսլամի պատուէրը», աւելցնելով որ «ինք դարձեալ պիտի միջամտէ եւ հաւանաբար վարչական անհարթութիւններու հետեւանք է այս հարցին լուծման ուշացումը»:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Նոր բան մը չեն ըսեր անշուշտ: Ապրիլի Ռըվիւ տէ Տէօ Մոնտի մէջ, Փարիզի դեսպանը՝ Ատնան Պուլաք, յօդուած մը ստորագրած է «Թուրքիա» խորագրուած, ուր պատմական համառօտ ակնարկ մը նետելէ զատ իր երկրին աշխարհագրական դիրքին, քաղաքականութեան եւ այլ հարցերու վրայ, կ'անդրադառնայ նաեւ, առանձին գլուխով մը՝ հայկ. հարցին, ուր կը բերէ կարճ հատուածներ Կիւրիւնի գիրքէն (հայկ. թղթածրարը) որ, ըստ երեւոյթին, Թուրքերու աւետարանը դարձած է....:

×

Ապրիլ 14 - 15-ի Թուրք թերթերը արձագանգ կը հանդիսանան Արտաքին Նախարարութեան բանբերին մէկ յայտարարութեան: Բանբերը ըսած է որ Եւրոպական Խորհրդարանի զեկուցաբերին՝ Վանտէմէօլպրուքի տեղեկագիրը ագրաման նետուելիք է....:

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ՝ ՌՃՐԱՓՈՐՁԵՐ

Շաբաթավերջին, ռճրափորձերը իրարու յաջորդեցին քաղաքէ քաղաք: Ամէնէն ծանրն էր Մատրիտի մէջ գործուածը, որ հակամերիկեան բնոյթ ունէր եւ որու հաշուեկշիռն է՝ 18 մեռեալ եւ 82 վիրաւոր: Ամերիկեան զինուորական կայանի մը մերձաւոր ճաշարանի մը մէջ է, որ պայթած է ռումբը, Ուրբաթ գիշեր, ժամը 10.30-ին, երբ 200 հոգի հոն կը ճաշէին: Բոլոր զոհերը սակայն Սպանացի են, մինչ կը թուի որ նպատակն էր ամերիկացի զինուորականները, որոնք, ընդհանրապէս, կը յաճախեն այս ճաշարանը:

Այս ռճրափորձին, ի մէջ այլոց, տէր եղաւ Իսլամական Ճիհատը, բայց սպանական իշխանութիւնները այլ հաւանականութիւններ չեն անտեսեր, գլխաւորաբար՝ Պասքերու վերաբերող:

Ֆրանսայի մէջ ալ երեք ռումբեր պայթեցան 48 ժամուան ընթացքին, միայն նիւթական վնասներ պատճառելով: Փարիզի մէջ ռումբեր պայթեցան իսրայէլեան Լէօմի դրամատան առջեւ, ուրիշ երկու հատ ալ Գազթի ազգ. դրասենեակին եւ ծայրայեղ - աջ՝ Մինիւթ շաբաթաթերթին: Ասոնց տէր եղաւ ծայրայեղ - ձախ՝ Աքսիոն Տիրեքթ շարժումը:

Շաբաթ մը առաջ, Ֆրանսական ոստիկանութիւնը ձերբակալած է գերմանացի նոր - նացիական մը՝ Հէփ, որ հաւանաբար յանձնուի Գերմանիոյ, ուր կը փնտռուէր, որպէս ահաբեկիչ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՌ, իր ծանօթ վարժապետական շեշտով է, որ պարզեց քաղաքական իր տեսակէտները, Կիրակի իրիկուն (Եւրոպա Մէկ): Մասնաւոր նորութիւն մը չաւելցուց ցարդ իր կատարած յայտարարութեանց վրայ, կրկնեց թէ անկարելի կը նկատէ որ Միթերան չքաշուի, եթէ ընդդիմութիւնը մեծամասնութիւն դառնայ Ազգ. Ժողովին մէջ: Գալով իր ընկերակիցներուն, անգամ մը եւս յատակ է, որ Ռեմոն Պառ, այս «երրորդ մարդը», որ կ'ուզէ գլխաւորաբար տարբեր մէկն ըլլալ, կը մնայ «խանդարողը»:

ՊՐԱԶԻԼԻ նորընտիր Նախագահը, որ ցարդ չէր կրցած իր պաշտօնին գլուխն անցնիլ, այլեւս որեւէ յոյս չկայ որ անցնի: Վիրաբուժական եօթներորդ գործողութենէն ետք, բժիշկները ոչ մէկ ելք կը տեսնեն: Արդէն, օրերէ ի վեր արուեստական միջոցներով է, որ «ողջ» կը պահուի:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, անորակելի պատերազմին տասնամեակի այս օրերուն, կացութիւնը միշտ ծանր է եւ ջարդերն ալ չեն դադրիր: Պէքքայի մէջ, տասը Լիբանանցի սպաննուած է, բացէ ի բաց, գիւղին հրապարակին վրայ, ուր Հրեաները ժողված են քանի մը տասնեակ երիտասարդներ եւ վրանին կրակ բանալ տուած են, գլուխները ծածկուած զինեալ ուժերու կողմէ: Լիբանանեան համայնավար կուսակցութեան համաձայն փոխ - վրէժի արարք մըն էր, որովհետեւ ական մը պայթած էր երբ իսրայէլեան զինուորական խումբ մը կ'անցնէր: Միւս կողմէ, «Մաթէն»ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Ճումպլաթ կ'ըսէ թէ պէտք է անպայման առաջքն առնել նոր Սապրա եւ Շաթիլայի մը:

ԱԼՊԱՆԻԱ եռ զրկած է Խորհ. Միութեան ցաւակցական հեռագիրը, Էնվէր Հոճայի մահուան առթիւ:

ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հրեայ չարժանկարի փառատօնին առթիւ կատարուած աՀաբեկումն ու յառաջացած հակազդեցութեան արտակարգ ծաւալը, կուգան անգամ մը եւս փաստել հրեայ համայնքին ուժականութիւնն ու վարկը: Առանց վայրկեան մը իսկ ուշանալու, Ֆրանսայի քաղաքական, մտաւորական, գեղարուեստական մարզերէն ներս համբաւի տէր անձնաւորութիւններ, մէկը միւսին ետեւէն, իրենց զայրոյթն ու վրդովումը կը հրապարակեն, այս վատոգի արարքին դէմ. 24 ժամ չանցած, նախարարներու մասնակցութեամբ զանգուածային ցոյցեր կը կազմակերպուին: Մետինները օրերով զօրակոչի կ'ենթարկուին. մամուլը ծաւալուն յօդուածներով կ'անդրադառնայ հրեայ համայնքի գործունէութեան, ինքնուրոյն մշակոյթին ու վաստակին մասին. Նոյն ատեն Հրեաներու պաշտպանութեան զուգընթաց՝ հակասեմականութեան եւ օտարատեացութեան դէմ ընդհանուր պայքար կը մղուի, ո՛չ միայն Պետութեան, այլեւ երկրի յառաջդիմական ու լայնամիտ ընտրանիին կողմէ, ինչ որ մեծապէս կը նպաստէ միւս օտար համայնքներու բարօրութեան եւ հանդիստին: Հոս, աւելորդ չէ յիշեցնել թէ օտարականներու աշխատանքի, մշակոյթի ու կենցաղի իւրայատուկ պայմաններու պաշտպանութեան օրէնսդրութիւնը ամբողջովին Հրեաներուն կը պարտինք: Նոյն իսկ այսօր, շնորհիւ անոնց, օտարականներու արժանապատուութեան դէմ մեղանչող տեղացին, պատժական օրէնքի կ'ենթարկուի. ուստի առանց վարանումի կարելի է ըսել թէ, այսօր եթէ Հրեաներու քաղաքական ուժը եւ ցեղապաշտական գաղափարներու դէմ մղած անդուլ պայքարը չըլլար՝ օտարատեացութիւնը մեծ համեմատութիւններու կրնար հասնիլ, տրուած ըլլալով գործազրկութեան տագնապն ու օտարականներու յարաճուն թիւը: Այս հսկայ ուժը Հրեաներու թիւէն կախում չունի, այլ անոնց տնտեսական, մտաւորական, լրագրական եւ մանաւանդ քաղաքական ուժն է որ զանոնք կը դարձնէ անձեռնմխելի: Քաղաքական մեքենային մէջ անոնց տիրական դիրքն է որ կ'օգտագործուի առաջին առթիւ, պահպանելու համար համայնքին ինքնուրոյնութիւնն ու իրաւունքները, եւ որոնց լայնօրէն գոհացում կը տրուի իշխանութեան կողմէ:

1967-ի յաղթանակներէն ի վեր զարթօնքի հրաշալի շարժում մը ծայր տուած է Հրեայ սփիւռքին մօտ դէպի ցեղային, կրօնական եւ ազգագրական մշակոյթի ակունքները: Այս մասին գաղափար մը տալու համար, «Լը Մոնտ»ի մէկ յօդուածէն քաղելով թուենք մէկ քանի օրինակներ: Անշուշտ, որակով բարձր այս զարթօնքը անդրադառնալիօրէն լայն միջոցներ ունի, սակայն Պետութեան բարեացակամութիւնը մեծ դեր կը խաղայ, պահանջներու իրագործման նկատմամբ: Այսօր, Ֆրանսայի մէկ ծայրէն միւսը՝ ազգագրական եւ կրօնամշակութային մարզէն ներս, հարիւրաւոր կազմակերպութիւններ եւ միութիւններ գոյութիւն ունին, ուր կը դիմեն հարիւր հազարաւոր երիտասարդներ ու տարեցներ, իրենց իւրայատուկ մշակոյթի ակէն սնանելու, իրենց հրէութիւնը վերագտնելու եւ փաստելու նպատակով: Իսկ նոր սերունդն ու երախաները, խուռներամ կը դիմեն հրեայ վարժարաններ, որոնք վերջին տասը տարուան ընթացքին սունկերու նման կ'աճին: Մտաւորական դասակարգը լսարաններու եւ ակումբներու մէջ հաւաքոյթներ կը կազմակերպէ ուսումնասիրելու համար հին գրութիւնները, Թալմուտն ու Թորան, իսկ այս նիւթերուն մասին վերջին տարիներուն լոյս տեսած գիրքերն ու պարբերականները անհաշիւ են: «Ֆրանսացի ենք, 30 կամ 40 տարիէ ի վեր, բայց Հրեա՛յ ենք հազարաւոր տարիներու ծանրութեամբ». ահաւասիկ այս օրինակելի ժողովուրդին նշանաբանը:

Պարզ է որ, Հրեայ ժողովուրդի զարթօնքը մեծապէս կ'ոգեւորէ Փարիզի կրօնապետը որ գոհունակութեամբ կը պատասխանէ լրագրողին, ըսելով. - «Ընտրութեանս վաղորդայնին իմ գլխաւոր երազս, հարիւրեակ մը մանկապարտէզ ունենալն էր. այդ թուականին (1980) քանի հատ միայն ունէինք, մինչեւ օրս 49 նորերու բացումը կատարեցի, բայց անբաւական է, որովհետեւ, հետզհետէ աւելի մեծ թիւով ծնողքներ մեզի կը դիմեն երախաներու կրթութեան համար. Է՛ր երբեմն երբ մեր կրօնակիցներուն կը պատուիրէինք - տանը մէջ Հրեայ եղիր, բայց դուրսը՝ մարդ. - այսօր հակառակն է - գդակը գլխէդ դուրսն ալ Հրեայ եղիր, ամէն ժամ, ամէն վայրկեան Հրեայ պէտք է մնաս: - Իմ գլխաւոր պարտականութիւնս է պայքարիլ ձուլման դէմ», կը վերջացնէ կրօնապետը:

Աւելորդ է բաղդատութիւններ ընել, կամ խորհրդածել այս նիւթին շուրջ, այս բոլորը ամէնքս ալ գիտենք, սակայն ինչպէս կը տեսնուի, այս մարդիկը մեզմէ աւելի լաւ գիտեն թէ, անհայրենիք ժողովուրդի մը համար, ինքնագիտակցութեան սերմանումը՝ հետեւաբար ազգապահպանումը մանկապարտէզէն կը սկսի, ուստի, եկեղեցիներէն առաջ՝ դպրո՛ց մի՛շտ աւելի դպրոց կը շինեն առանց մոռնալու միեւնոյն ժամանակ, երկրորդական եւ բարձրագոյն վարժարաններու, լսարաններու եւ ակումբներու կարեւորութիւնը: Մէկ խօսքով, միակամ ու եռանդուն աշխատանք կը տանին ձուլման դէմ: Եթէ պէտք ըլլար փաստել հրեայ ժողովուրդի գործունէութեան ուժականութիւնն ու պատկը, նշենք թէ ներկայիս, Լուսաւորութեան նախարարութիւնն ու Քաղաքապետութիւնը ծրագրած են Փարիզի մէջ շատ մը այլ առանձնաշնորհումներու կարգին հիմնել, Հրէական Մշակոյթի Ինստիտիւ մը...: Այս առթիւ «Լը Մոնտ»ի աշխատակիցն ալ նկատել է թէ Հրեաներու շնորհուած առաւելութիւնները մեծապէս կը նպաստեն միւս համայնքներուն ալ, իրենց պահանջներուն գոհացում ստանալու համար:

Արդ, փոքրիկ գաղափար մը միայն ունինք շուրջ 700 հազար հաշուող Հրեայ համայնքի միասնական ու լայնածաւալ գործունէութեան մասին, անշուշտ անոնք ալ ունին հակամարտ կուսակցութիւններ ու կազմակերպութիւններ, հաւանաբար նոյն իսկ Լը Փէնի կուսակիցներ ... բայց երբ հարց կը ծագի հրէութեան ընդհանուր շահերու պաշտպանութեան, համազգութային, նոյնիսկ համաշխարհային միասնականութեամբ կը գործեն:

Անիրատես ու յիմար պիտի ըլլար բաղդատութիւն մը ընել մեր համեստ, շատ համեստ գաղութին հետ, ուր աւելի պառակտումի դրութիւնն է որ կը տարածուի, մանաւանդ այս վերջին տարիներու ընթացքին, երբ Միջին - Արեւելքէն եկած հով մը սկսաւ փչել, ժողովրդավարական սկզբունքերով սնած Ֆրանսահայ նոր սերունդին վրայ, խախտելով նորաստեղծ միասնականութեան հիմերը...: Սակայն ինչ որ ալ ըսուի,, կարելի չէ անտեսել մեր գաղութի համեստ, բայց կանոնաւոր յառաջդիմութիւնը: Մեր հասակին համեմատ, մենք ալ ունինք ազատասպարէզներ ընտրողներու բանակի կողքին, աչքառու առեւտրականներ, գործատէրեր, ինչպէս նաեւ արուեստագէտներ, գիտնականներ, փրոֆէսէօրներ, ուստի մեզի կը մնայ, Հրեաներու օրինակին հետեւելով, քաղաքական ասպարէզէն ներս պատուաւոր տեղ մը գրաւել, եթէ կ'ուզենք որ մեր գաղութն ալ, գոյատեւման լաւագոյն միջոցներու տիրանայ:

Գ. Տ.

COURRIER

NDLR.- Cette lettre, qui reflète le sentiment général de notre communauté, ne nécessite aucun commentaire.

×

Non, non et non,

Nous refusons, nous majorité silencieuse d'avoir à choisir entre trois manifestations pour commémorer le 70ème anniversaire du 24 Avril.

De quel droit nous contraindre à ce dilemme; comment ces organisations ont-elles l'indécence de diviser une communauté qu'elles prétendent représenter.

Comment osent-elles nous parler d'enjeu, d'user d'un même slogan «venir nombreux».

Nous refusons de nous prêter à cette mascarade.

Quand des organisations se targuant d'avoir des visées politiques donnent au monde une image de division aberrante, scandaleuse, lamentable, nous disons : non, non et non, nous ne vous suivrons pas !

F. CHIRIAN

Paris, 10 Avril

ՀԱՅ – ՄՈԼՏԱՒԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՌՆՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հայերը Մոլտաւիա ապրած են հին ժամանակներէն: Այդ մասին կը վկայեն պատմական փաստաթուղթերը, վիմագրական աղբիւրները եւ այլ նիւթեր: Յիշենք որ Բելգորոդ - Դնեստրովսկի քաղաքին մէջ գոյութիւն ունեցած է հայկական հոծ գաղութ մը, որուն ստեղծած նիւթական մշակոյթէն մնացած են Ժ. - Ի. դարերուն պատկանող բազմաթիւ նըմոյշներ: Հայ - մոլտաւական մշակութային առնչութիւններու արտայայտութիւններէն է յիշեալ ժամանակաշրջանի մոլտաւական ճարտարապետութեան մէջ հայկականի հետ ընդհանրութիւններ ունեցող տարրերու գոյութիւնը:

Մոլտաւիոյ միջնադարեան ճարտարապետութեան յուշարձաններէն է Բելգորոդ - Դնեստրովսկիի բերդին դղեակը: Ստոյգ չենք գիտեր թէ ան երբ կառուցուած է: Ըստ մեր ուսումնասիրութիւններուն՝ ան կառուցուած պէտք է ըլլայ ԺԴ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԵ. դարու առաջին տասնամեակներու ընթացքին: Դղեակը ունի գրեթէ ճիշդ քառանկիւն յատակագիծ մը: Անոր չորս անկիւնները նախատեսուած են մեծ կլոր աշտարակներ: Այս դղեակի եւ նոյն Դնեստր գետի ափին գտնուող Բենդէր քաղաքի բերդի դղեակի ութանկիւն աշտարակները ուսումնասիրելով կը տեսնենք, որ անոնք տեղաւորուած են կառոյցներու հարաւ - արեւելեան անկիւնները: Մեր կարծիքով, այս երկու տարրերու գոյութիւնը պատահական չէ: Վաղ քրիստոնէական ճարտարապետութեան մէջ ութանկիւն յատակագիծով շէնքերը մեծ մասամբ կը հանդիսանային մկրտարաններ, դամբարաններ: Հաւանական է, որ այս երկու աշտարակներու առաջին յարկերը նոյն նըպատակներուն ծառայած են: Բելգորոդ - Դնեստրովսկիի եւ Բենդէրի աշտարակներու ձեւերը եւ անոնց կիրառման նպատակները իրենց զուգահեռները ունին Կիլիկիոյ Լամբրոնի բերդի (ԺԱ. դար) յօրինուածքին մէջ: Հայկական ճարտարապետութիւնը հմուտ ուսումնասիրող Վիքթոր Լանկլուա կը գտնէ, որ բերդը ունի «մաքուր հայկական» ծագում: Իբրեւ ապացոյց հեղինակը կը նշէ վարպետներու նշանները բերդի պատերուն վրայ: Ուշադրութեան արժանի է այն՝ որ Լամբրոնի ութանկիւն աշտարակը ունի նոյն կողմնորոշումը, ինչ որ վերոյիշեալ բերդերու աշտարակները ունին: Այս եւ ան, որ Բենդէրի դղեակը կառուցուած է, ինչպէս կը վկայէ ժամանակակից Էվլիյա Չելեբի, հայ ճարտարապետ Սինանի կողմէ, մեզ չի կրնար չհամոզել. այդ ճարտարապետը քաջ ծանօթ էր Մերձաւոր - Արեւելքի եւ, այս պարագային, Կիլիկիոյ բերդերու կառուցողական աւանդութիւններուն:

Ուշադրութեան արժանի են նաեւ Մոլտաւիոյ այլ դղեակներու աշտարակներու, ըսենք, նոյն Բելգորոդ - Դնեստրովսկիի եւ Սորոքայի դղեակներու կլոր աշտարակներու քանի մը ուրիշ յատկութիւններ:

Այդպիսիներ կարելի է տեսնել Անդրկովկասի, յատկապէս, Հայաստանի, ինչպէս օրինակ՝ Մաղասբերդի, Տիգնիսի, Ամբերդի, Տիգրանակերտի պաշտպանողական կառուցուածքներու մէջ: Նոյնը կը տեսնենք նաեւ Կիլիկեան Հայաստանի բերդերուն մէջ (Հռոմկլա, Անազարբա, Այաս եւայլն):

Քանի մը տարրեր եւս, որոնք առնչութիւն ունին այս հարցին հետ: Բելգորոդ - Դնեստրովսկիի բերդի (ոչ դղեակի)՝ Լիմանի ափին գտնուող անկիւնի աշտարակի որմածքի մէջ շախմատաձեւ տեղաւորուած են կնդաձեւ քարեր, որոնց նպատակն է թուլացնել թշնամիի թնդանօթի ռումբերուն հարուածները: Այսպիսի հակահարուածային շինարարական եղանակ օգտագործուած է Վանաբերդի մէջ:

Իսկ հիմա գեղարուեստական տարր մը: Անիկա հիւսուածք - գօտին է, որուն երկու թելերը, որոշ հեռաւորութեան վրայ, կը ստեղծեն կլոր կամ այլ ձեւի բացուածքներ: Այս մոթիֆը կը գտնենք Բելգորոդ - Դնեստրովսկիի դղեակի քանդուած աշտարակի լուսամուտի շրջանակին վրայ: Ան քանդակուած է նաեւ քարի մը բեկորին վրայ, որ հանուեցաւ դղեակի հիւսիսային պատի շարուածքէն: Այս փաստը թոյլ կուտայ ենթադրելու, որ մինչեւ դղեակին կառուցումը անոր տարածութեան վրայ գոյութիւն ունեցած է շէնք մը, որուն քարերը՝ շատերը զարդաքանդակներով, օգտագործուած են դղեակի շինարարութեան համար: Նըշենք, որ այս մոթիֆը մեծ տարածում ունեցած է ԺԳ. դարու Հայաստանի եւ արեւելեան այլ երկիրներու ճարտարապետութեան մէջ:

Բելգորոդ - Դնեստրովսկիի բերդի յունարէն արձանագրութեամբ (1440) մարմարեայ սալը ուղղանկիւն ձեւ ունի: Մենք փորձեցինք վերահաստատել քարին նախնական տեսքը եւ մեր առջեւ յայտնուեցաւ խաչքար մը: Խաչքարի անկիւնները գտնուող վարդերը ունին իրենց զուգահեռները Հայաստանի նոյնանման յուշարձաններու մէջ: Նման զարդեր կարելի է տեսնել նաեւ Ռումանիոյ երբեմնի հայաբնակ կեդրոններէն մէկուն՝ Սուչաւայի Ս. Օգսէն Եկեղեցւոյ գաւիթի մուտքի պարակալին վրայ:

Մոլտաւիոյ ԺԸ. դարու եւ աւելի ուշ ժամանակի ճարտարապետութեան մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէ, այսպէս կոչուած, մոլտաւական գմբէթի կամ թմբի կիրառումը: Ասոր յատկանիշը այն է՝ որ կ'ապահովէ գմբէթաւոր թմբուկի աւելի փոքր տրամագիծ ստեղծելու հնարաւորութիւնը: Նման կառուցուածք կարելի է տեսնել Քիշնեւի Ս. Գէորգի եւ Բելցի եկեղեցիներու եւ աւելի շատ՝ Ռումանիոյ Մոլտովա մարզի Եկեղեցիներու մէջ: Ուշագրաւ է նաեւ այն՝ որ տակաւին Ժ. դարէն սկսեալ՝ Ռումանիոյ Վալախիա մարզի ճարտարապետութեան մէջ ներկայ է նոյն կառուցուածքի սկզբունքը, զոր տեսանք Մոլտաւիոյ յուշարձաններուն մէջ (Պլումբոյթա, Վեքերեշտ): Կան տարբեր կարծիքներ, որոնցմէ մին կը պատկանի ճարտարապետութեան ռումանացի պատմաբան Ճ. Իոնեսքուի: Ան կը գտնէ, որ Ռումանիա առաջին անգամ ԺԵ. դարուն օգտագործուած այս գմբէթը կամ թաղը ունի իր զուգահեռները հայկական կարգ մը յուշարձաններու մէջ (Սանահինի գրադարան, Խորանաշատի եւ Արգականի գաւիթներ):

Քիշնեւի Ս. Պանտելէյմոն ԺԹ. դարու յունական եկեղեցւոյ (ճարտ. Ա. Պեռնատցի) յօրինուածքը խաչաձեւ է, կեդրոնական մասը զետեղուած է բազմանիստ գմբէթաւոր թմբուկը: Շէնքին գլխաւոր յատկանիշն այն է՝ որ խաչուող թեւերու անկիւնները նախատեսուած են գրեթէ կիսակլոր ձեւ ունեցող սենեակներ, բան մը՝ որ, ինչպէս ծանօթ է, տակաւին Է. դարէն սկսեալ բաւական տարածուած է Հայաստանի ճարտարապետութեան մէջ: Մեր կարծիքով, այս ձեւը ճարտարապետը ընդօրինակած է Աթէնքի ԺԱ. դարու նոյնատեսակ Ս. Առաքեալներու Եկեղեցիէն, որ ինչպէս ընդունուած է գրականութեան մէջ, ունի հայկական ծագում: Հայկական ակունքներ ունին եկեղեցւոյ խաչուող զոյգ կամարները, որոնք Թ. դարէն սկսեալ, լայնօրէն կը կիրարկուէին Հայաստանի գաւիթներու, սեղանատուներու յօրինուածքին մէջ:

Մոլտաւիոյ ԺԷ. - Ի. դարու սկիզբի զարդամոթիֆներէն մին, զոր յաճախ կարելի է տեսնել քաղաքացիական եւ հոգեւոր ճարտարապետութեան մէջ (Օրհէյի Ս. Դմիտրի, Քիշնեւի եւ այլ եկեղեցիներու մէջ), կը հանդիսանայ գօտի - հիւսուածքը: Հայաստանի մէջ այս մոթիֆը կը հանդիպինք Էջմիածնի Մայր տաճարի գլխաւոր խորանի կամարի շուրջը, իսկ Արեւմտեան Եւրոպա՝ Փարիզի Սէնթ Շափէլ (ԺԳ. դար) եկեղեցւոյ երկրորդ յարկի որմնասիւներուն վրայ: Այս մոթիֆը, որ ըստ ռումանացի գիտնականներու, հայկական ծագում ունի, կը գտնենք նաեւ ԺԷ. դարու ռումանական կարգ մը յուշարձաններու վրայ (Դրագոմիրնա, Եաշի երեք լուսաւորիչներու եկեղեցի):

Գոյութիւն ունին նմանօրինակ նաեւ այլ շինութիւններ ու տարրեր, որոնց մէկ այս փոքր ակնարկով կարելի չէ անդրադառնալ:

Ահա ասոնք են Մոլտաւիոյ յիշեալ ժամանակաշրջանի (ԺԴ. - Ի. դար) ճարտարապետութեան մէջ տեղ գտած կարգ մը յատկանիշները, որոնց զուգահեռները գոյութիւն ունին Հայաստանի ճարտարապետութեան մէջ: Բայց այսուհանդերձ, մենք կը տեսնենք նաեւ անոնց իւրայատուկ վերամշակումը, որ կը վկայէ մոլտաւ կամ հայ վարպետներու հմտութիւնը՝ նոր ձեւով, ըստ նոր պայմաններու օգտագործելու այն յառաջդիմութիւնը, որ կը բերէ նորուչէ ժամանակի ճարտարապետութիւնը: Այս բոլորը ցոյց կուտան, որ հինէն ճարտարապետական - շինարարական կապեր գոյութիւն ունեցած են հայ եւ մոլտաւ ժողովուրդներու միջեւ:

Ա. ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆԻ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ՓԱՐԻԶ

Հայ Գրողներու ընկերակցութեան՝ Խաչատուր Աբովեանի նուիրած հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Մարտ 24-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ:

Օրուան նախագահ՝ Յ. Վէգիրեան, հանդէսը բանալով տուաւ՝ աշխարհաբարի նախակարապետին կենսագրական կարգ մը գիծերը, յիշատակելով. - Խաչատուր Աբովեան ծնած է 1809 Թուականի Հոկտեմբերին: Քանաքեռ աշխարհ եկած Հայոց նոր պատմութեան ամենամեծ դէմքերէն մէկը, լուսաւորիչ դեմոկրատ Խաչատուր Աբովեանը այս գիւղը անցուցած է իր մանկութեան օրերը մինչեւ 1819 Թուականը:

Աւելի ուշ ուսանած է Էջմիածնի վանքը. յետոյ պաշտօնավարած Թիֆլիսի եւ Երեւանի դպրոցները, ապա՝ Դորպատի համալսարանը բարձրագոյն ուսում բաւած: Հայրենիք վերադարձին իր առաջին եւ անմոռանալի պատգամով կը յայտարարէ. - «Ապրիլ եւ Մեռնիլ հայրենիքի համար. ահա տակաւին վաղ պատանեկան տարիներից իմ ընտրած նպատակը»:

Նախագահը՝ Յակոբ Վէգիրեան, ապա խօսքը տուաւ օրուան բանախօս՝ Յակոբ Գրիգորի, որ մէկ ժամ տեւող դասախօսութեամբ ներկայացուց Աբովեանի մանկութեան ու պատանեկութեան շրջանի իր վրայ թողած ազդեցութիւնը, ոգեկոչեց Պարոտի զինք որդեգրելն ու իրեն հանդէպ ցոյց տուած հոգածութիւնն ու սէրը:

Անդրադարձաւ Հայաստանի ժողովրդային թշուառութեան, ընկերային պայմաններու անհանդուրժելիութեան, կղերականներու կամայականութեանց եւ անոնց իր ծրագիրները ձախողեցնելու անդրդուելի կամքին բախիլը: Յիշեց, օտարներու հետ Արարատ բարձրանալու յանդգնութեան եւ ցոյց տուաւ թէ ինչպէս՝ յարուցուած արգելքներէն իր մէջ յառաջացած բեկումը, յուսահատութիւնն ու ընկճուածութիւնը կործանած էին մտային հաւասարակշռութիւնը, որուն ալ զոհը պիտի դառնար: Յիշեց, ի միջի այլոց, այդ պարագան հաստատող Ա. Ջօպանեանի կարծիքը:

Նազարէթ Պշտիկեան եւ Սիրաք Սուրէնեան Խաչատուր Աբովեանէն ընտրուած կտորներ արտասանեցին: Ներկաներէն «Աշխարհ»ի խմբագիր Պարգեւ Շամկեան եւ Վազգէն Անդրէասեան մեծարանքի ելոյթներ ունեցան Խաչատուր Աբովեանի յիշատակը վառ պահելու համար:

«Օրհնուի էն սհաթը, որ ռսի օրհնած ոտը Հայոց լիս աշխարհը մտաւ ու ղզլբաշի անիծած չար շունչը մեր երկիրիցը հալածեց»ը կարդալով Յակոբ Վէգիրեան փակեց ժողովրդական այս հաւաքոյթը, որ վերջացաւ ժամը 19-ին:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Շաբաթ, Մարտ 23, տեղի ունեցաւ Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան կազմակերպած՝ բարենպատակ գործերու եւ Նիսի միօրեայ հայկական վարժարանի նոր շէնքի մը կառուցման ի նպաստ պարահանդէս ճաշը, Նիսի Փլացա պանդոկի սրահներուն մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Պատուոյ հիւրերն էին՝ Հոգեւոր Հովիւ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան, Պ. Ժաք Մէտըսէն՝ Նիսի երեսփոխան - քաղաքապետ եւ իր կինը, Պ. Փէթրուչչի՝ ընդհանուր խորհրդական, Տիկին Ռոտրիկ՝ քաղաքապետի կցորդ, կրթական հարցերու պատասխանատու, Պ. Փօլ Զէլ, Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Ճիէրճեան:

Ախորժաբերներու եւ ճաշի սպասարկութեան ատեն Սփորթինկ Մոնթէ Քարլոյի նուագախումբը, Պ. Սանսքի ղեկավարութեամբ կը հնչեցնէր երաժշտութիւնը, հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծելով:

Տիկնանց Միութեան անդամուհիներէն Տիկին Հիփսիմէ Պոշնաքեան հայերէն, ապա՝ նախագահուհի Տիկին Լուիզ Անտալեան ֆրանսերէն բացման խօսքերով կը նշէին, թէ Նիսի միօրեայ հայկական վարժարանը լաւ հիմերու վրայ դրուած է եւ շնորհիւ Վարչութեան մշտարթուն գործունէութեան աշակերտութեան թիւը հասած է 45-ի, որոնց հայեցի դաստիարակութեամբ կը զբաղի ուսուցչական նուիրեալ կազմ մը: Իրենց խօսքերուն մէջ մատնանշելէ ետք աշակերտներու արձանագրած յառաջդիմութիւնը կը շեշտէին, թէ դասարաններու պակասը մեծ դժուարութիւններ կը յարուցանէր աւելի արդիւնաւէտ աշխատանք մը տանելու համար: Ապա, երախտագիտութիւն յայտնելէ ետք Հոգեւոր Հովիւին եւ Կրօնական Ընկերակցութեան, որոնք տարիներէ ի վեր ազնուօրէն Միութեան տրամադրութեան տակ կը դնէին եկեղեցւոյ սրահն ու յարակից յարմարութիւնները, տիկինները կ'եզրակացնէին. «Թարգմանը հանդիսանալով Վարչութեան, նաեւ մեր համայնքին ակնկալութիւններուն, կը յուսանք որ մեր սիրելի քաղաքապետը՝ շատ կարճ ժամանակուան մէջ, մեզի կը հազորդէ մեծ աւետիսը՝ մեր տրամադրութեան տակ դնելու դպրոցական շէնք մը, որպէսզի զայն դարձնենք հայեցի տոհմիկ դաստիարակութեան օճախ մը, ուր հայ մշակոյթի կողքին նաեւ ուսուցանելով ֆրանսական մշակոյթը, զայն վերածենք ֆրանքեւհայկական բարեկամութեան անխախտ կռուանի մը»:

Խօսք առնելով երեսփոխան - քաղաքապետը՝ Ժաք Մէտըսէն, խանդավառուած մթնոլորտէն, յայտնեց թէ փոքր տարիքէն ունեցած է հայ ընկերներ, որոնց հետ սերտ յարաբերութիւններ մշակած է եւ թէ շատ լաւ կը ճանչնայ Հայերը: Իր համակրանքի զգացումները արտայայտելէ ետք Ժաք Մէտըսէն եզրակացուց. «Սեղանիս շուրջ գտնուող քաղաքապետի կրցորդ, խորհրդական ընկեր եւ գործակիցներուս օգնութեամբ բոլոր կարելիութիւններս ի գործ պիտի դնեմ ձեր փափաքը իրականացնելու համար, հաւատացէք ըսածներուս»:

Երեսփոխան - քաղաքապետին յուսադրիչ խօսքերը մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեցին ներկաներուն մէջ: Ապա, հայկական «էֆաֆլիւզիֆ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Փաթրիկ Արսլանեանի, մինչեւ ցայգալոյս խանդավառութեան մէջ պահեց մթնոլորտը:

Շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան Վարչութեան, որ իր ժրաջան աշխատանքով հայկական հաճելի երեկոյթ մը անցընելու առիթ ընծայեց մեզի, կ'ուզէինք աւելցնել որ ամէն ծնողք եւ ամէն Հայ պէտք է զօրավիգ կենայ Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան, ինչպէս նաեւ բոլոր այն հաւաքականութիւններուն՝ որոնք անսահման զոհողութիւններով, Սփիւռքի դժուար պայմաններուն մէջ ողի ի բռին կը ջանան սիրցնել մայրենի լեզուն եւ սորվեցնել մեր զաւակներուն, որպէսզի անաղարտ մնայ հասնող սերունդի ազգային դիմագիծը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ

«ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԱԾ ԴԱՍԱԿԱՐԳ»

ՆԿԱՏՈՒԱԾ ԵՆ

Փասատինա քաղաքի Տնօրէններու Խորհուրդը, Մարտ 19-ին, վաւերացուցած է առաջարկ մը, որով Հայերը կը նկատուին «պաշտպանուած դասակարգ» մը: Այս նոր հանգամանքը, առաջինը Միացեալ - Նահանգներու մէջ, Փասատինայի Հայերուն կուտայ քաղաքային պաշտօնեայ ըլլալու կամ քաղաքին հետ գործի պայմանագիրներ ստորագրելու հաւասար իրաւունք:

Արդարեւ, 1964-ի քաղաքացիական Իրաւունքներու օրինագիծի 7-րդ յօդուածին համաձայն, քաղաքը պէտք է մեծ թիւով պաշտօնեաներ առնէ «պաշտպանուած դասակարգ»էն: Դաշնակցային կառավարութեան «պաշտպանուած դասակարգ»ի ցանկին վրայ են կիները, սեւամորթները, սպանական ծագում ունեցողները, Խաղաղականի կղզիներուն բնակիչները, Ասիացիները եւ անկարները: Ներկայիս, Փասատինա քաղաքը այս ցանկին վրայ աւելցուցած է Հայերը:

Յիշեալ առաջարկը կատարած էր քաղաքի Տնօրէններու Խորհուրդի անդամ Լորեթա Կլիքմըն - Թամըրն, 1980-ին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵՐԲԷ՞Ն Ի ՎԵՐ ՀՈՎԱՆՈՑԸ...

Եւրոպայի մէջ հովանոցը առաջին անգամ յայտնուեցաւ ԺԸ. դարու կիսուն. սակայն եթէ մեկնինք չինական փորագրութիւններէ որոնք Ք. Ա. Բ. դարուն կը պատկանին, պէտք է ըսել թէ Ասիացիները աւելի երկար ատենէ ի վեր ծանօթ էին անոր:

Անգլիացի ճամբորդ մը Սըր Ճոնաս Հընկուէյ Պարսկաստանի մէջ կը տեսնէ զայն ու կը տանի Լոնտոն 1750-ին: Երբ Լոնտոնցիներ կը տեսնեն թէ քաղաքին փողոցներուն մէջ հովանոցը ձեռքը կը շրջի ան, խենթի տեղ կը դնեն եւ թերթերը կը ծաղրեն զայն: Սըր Հընկուէյ երկու տասնեակ տարուան ընթացքին հազիւ կրնայ տարածել այս նորոյթը:

Ֆրանսայի մէջ 1776-ին հրովարտակ մը ձեռնոց շինողներու կուտայ ամէն տեսակի հովանոց շինելու առանձնաշնորհումը: Լոնտոն միշտ մերժողական կեցուածք ունի (ինչ որ զարմանալի է բոլոր անոնց որ ապրած են այդ կլիմային մէջ) մինչեւ որ հովանոցը կը դառնայ կատարեալ ճէնթըլմէնի մը անբաժան մէկ մասնիկը, ինչպէս պեխը եւ մըլոն գլխարկը:

Պատճառը, ըստ Մաք Տոնըլտի որուն կ'ակնարկէ իր «Յուշեր»ուն մէջ, աւելի քան հետաքրքրական է: Այս Անգլիացին կը գրէ որ 1778-ին տակաւին չէր համարձակեր գործածել մետաքսէ հիանալի հովանոց մը որ Սպանիայէն բերած էր, «որովհետեւ զինքը նախատեր էին վարձու կառքերու կառապանները, յանձին իրեն, մրցակից մը տեսնելով իրենց արհեստին»:

Փարիզ, դար մը ետք, 1875-ին ճարտարարուեստի մարդ մը գաղափարը կ'ունենայ վարձքով տրամադրելու այս հետաքրքրաշարժ առարկաները:

Թ. Ա. Թ.

ՊՈՒՏ ՄԸ ԺՊԻՏ

Դասախօսը. - Ինչո՞ւ այր մարդը կարիքն ունի կնոջ մը:

Ուսանողը. - Քանի որ ամէն սխալի համար կարելի չէ կառավարութիւնը մեղադրել ...

×

Ընկերը՝ ընկերոջ. -

- Շատ ընկճուած կ'երեւիս: Ինչի՞ մասին կը մտածես:

- Ապագայիս:

- Բայց ի՞նչը զայն այդքան անլոյս կը դարձնէ:

- Անցեալս ...:

×

Դատաւորը. - Դուն սպաննեցի՞ր այդ կինը:

Ամբաստանեալը. - Ո՛չ այդպէս: Ես պարզապէս ուզեցի մահու չափ վախցնել զինք:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Զ.

ՌԱԲԲԻ ՇԻՄՕՆԸ

Լիզան օրըստօրէ աւելի համակրելի էր դառնում: Այդ զժբախտ կինը զարթեցընում էր իմ մէջ ո՛չ այլ զգացմունք, այլ միայն ցաւակցութիւն: Երբ նա պատմում էր ինձ իւր կրած տանջանքները, իւր հետ պատահած անցքերը, ես սարսափում էի: Նա մի կատաղի աւազակի սիրուհին էր, որից բաժնուել չէր կարող, որովհետեւ սաստիկ սիրում էր նրան, թէեւ օր չէր անցնում, որ չծեծուէր նրանից:

Որպէս գիշերով մտանք Լիզայի տունը, այնպէս էլ գիշերով դուրս եկանք այնտեղից: Խեղճ աղջիկը պատրաստել էր ինձ համար բաւական ճոխ պաշար ճանապարհին ուտելու համար: Նա ինձ կոչում էր Նիկալայ, որովհետեւ այդ անունով ծանօթացայ նրա հետ:

- Նիկալայ, հոգեակս, ասաց նա մեզ ճանապարհ դնելու ժամանակ, - երբ կը պատահի քեզ միանգամ եւս անցնել այդ քաղաքով, չմոռանաս խեղճ Լիզային:

- Չեմ մոռանայ, պատասխանեցի ես, եւ մեր սայլակը հեռացաւ:

Քաւոր Պետրոսը բարկացաւ: Նա սաստիկ ատում էր, երբ մարդիկ քաղցրութեամբ էին խօսում «քածերի» հետ, ինչպէս սովորաբար արտասանում էր նա:

×

Է.

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Գիշեր էր, երբ մենք դուրս եկանք յիշեալ քաղաքից: Լուսնեակի լոյսով մեր սայլակը հանդարտ վազում էր հարթած ճանապարհով: Երկու ուժեղ ձիաներ քաշում էին նրան ամենայն արագութեամբ: Ես կառավարում էի նրանց երասանակները: Քաւոր Պետրոսը մրափում էր սայլակի մէջ, որպէս մի հսկայ, որ հանգըստանալու պէտք է զգում մի մեծ յաղթութիւնից յետոյ:

Մեր ճանապարհը ձգւում էր անսահման անապատի միջով, ուր դէպի որ կողմը նայում ես, երկինքը միանում է հորիզոնի հետ: Այսպիսի անապատները ոչ միայն ցերեկով, այլ եւ գիշերով, ան եւս լուսնկայ գիշերով, կախարդիչ կերպով ազդում են մարդու երեւակայութեան վրայ: Եւ ի՛նչպիսի պատկերներ, տեսս, չեն գալիս ու չեն գնում նրա աչքերի առջեւից ...:

Ցանկարծ միտքը սլանում է հեռու, եւ օտարական պանդուխտը տեսնում է իրան իւր հայրենիքում ... տեսնում է ծանօթ երեսներ ... տեսնում է ծանօթ տեղեր ... տեսնում է իւր մանկութեան սրբավայրը եւ ուրախանում է ...: Բոլորը հետզհետէ անհետանում են: Իսկ այն պատկերը, որ միշտ կից է եղել նրա սրտին, նա մնում է, նա երկար ժամանակ մնում է ...:

- Այդ իմ Սառայի պատկերն է ...:

- Նազելի Սառա ... ո՛րքան մեծացել է նա ... ո՛րքան գեղեցիկ է ... ահա նա ժպտում է ... ո՛րքան ուրախ է ... ահա մօտ եկաւ ... ինչո՛ւ է գլուխը քարշ գցել ... երեւի ամաչում է ... տե՛ս կարմըրեց ...: Սիրելի Սառա, մի վախիր ... ես քո Մուրադն եմ ... գրկիր ինձ ... համբուրիր ինձ ... ա՞խ, ի՞նչու ես փախչում ... Սառա ջան ... իմ Սառա ...

Վերջին խօսքերը այնպիսի բարձր ձայնով արտասանեցի ես, որ քաւոր Պետրոսը իւր քնից զարթնեց:

- Ի՞նչ է, ի՞նչ է պատահել, գոչեց նա շփոթուելով:

- Ոչինչ, պատասխանեցի ես փոքր ինչ յուշի գալով:

Նա կրկին աչքերը խփեց, քնեց:

Քաւոր Պետրոսի խռովութիւնը առանց պատճառի չէր: Ես ամբողջ գիշերը անցուցեր էի զառանցութեան մէջ: Մի կողմից անքնութիւնը, միւս կողմից սայլակի անդադար օրօրուէլը, այն աստիճան գրգռել էին ուղեղը, որ ես ընկել էի հալուցխաբօնների մէջ ...:

(Շար. 85)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Անմիջականօրէն պէտք ունիմ «Հայ Բոյժ»ի 1961-էն առդին լոյս տեսած թի-ւերուն։

Տրամադրելի ունեցողէն կը խնդրեմ կապ պահել հեռախօսելով՝ 589 - 55 - 53 թիւին, կամ՝ երկտող մը յղել Հայ Ուսանողական Ոստանի հասցէին, թիւ 4 սենեակ,

57, Bd. Jourdan — 75014 PARIS

Կանխայայտ շնորհակալութիւն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՅԻՍ 12-ԻՆ

Կապ· խաչի կայանին 50-ամեակին եւ ՀՕՄ-ի 75-ամեակին առթիւ

ԿԱԼԱՆԵՐ

Նախաձեռնութեամբ· - Կապ· Խաչի Շրջ· Վարչութեան փարիզեան շրջանի մասնաճիւղերով՝

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նոյն Թուականին Մարսէյլի 4 մասնաճիւղերը՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

եւ Ռոն - Ալփ-ի շրջան։

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ

ընդհանուր ժողովի

Վալանսի Հայ Առաք· Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան եւ ընտրողական մարմինի երկուտարուան նստաշրջանը լրացած ըլլալով ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ հայ առաքելական համայնքը նոր ընտրութեանց համար Հ· Բ· Ը· Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի Ե· Հիւսիսեան սրահը՝ 6 ռիւ Ֆավանթին, Ուրբաթ, Մայիս 3, ժամը 20·30-ին։ Օրակարգ· - Երկուտարուան նստաշրջանի բարոյական եւ նիւթական զեկուցում։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Ընտրողական մարմնի թեկնածու անդամները պէտք է արձանագրուին նախապէս· իսկ ընտրուելու համար պէտք է· -

1) Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ մկրտուած ըլլայ։

2) Իւղագինի մոմագինի նուիրատուութիւնը ըրած։

3) 25 տարեկանէն վեր ըլլալ, առանց սեռի խտրութեան։

4) Հինգ տարի Վալանսի եւ շրջակայքի մէջ հաստատուած ըլլայ։

5) Արձանագրութիւն մինչեւ Ապրիլ 18, Հոգաբարձութեան կամ Եկեղեցւոյ մէջ։

ՉՈՐՍ ՕՐ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Մանկանց Բոյնին մէջ

Մայիս՝ 16, 17, 18 եւ 19

Départ de l'autocar :

Mairie de Clamart	à 8h15
Eglise Arménienne d'Issy-les-Mlx.	à 8h30
Gare Saint Lazare, Rue de Rome	à 9h

Աւանդական հիւրասիրութիւն եւ օթոքառով պտոյտներ, հաւանաբար մինչեւ՝ ՄՈՆ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ։

Տեղերը ապահովելու համար՝ հեռաձայնել· -

985 - 36 53 կամ՝ 736 - 31 88

Participation aux frais :

Voyage, séjour de 4 jours en pension complète et excursions — **390 Frs. seulement**

— Réduction pour les enfants —

le Voyage en HOLLANDE

organisé par

la CROIX BLEUE section de LYON

est reporté en raison du mauvais temps et aura lieu :

du 18 au 25 mai

Limite des inscriptions : **30 avril**

Pour tous renseignements :

Tél: 888 - 92 - 51 / 854 - 22 - 93 (après 20h30)

1915 - 1985
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Փ Ա Ր Ի Զ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 21, ժամը 16-ին

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Notre - Dame de Paris

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԵՒ ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ

Փարիզի արքեպիսկոպոս՝

Cardinal Jean-Marie LUSTIGER

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ԺԱՄԸ 14·30ԻՆ

Հանդիսաւոր պատարագ Փարիզի Ս· Յովհ· - Մկրտիչ եկեղեցին

ԺԱՄԸ 16·30ԻՆ

Օրհնութիւն եւ զետեղում հիմնաքարի Նահատակաց Յուշարձանին

PLACE DU CANADA

(Paris 8e — Grand Palais)

ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութեանց եւ Փարիզի Քաղաքապետարանի ներկայացուցիչներու

ԺԱՄԸ 18ԻՆ, նախաձեռնութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան, ծաղկեպսակի զետեղում Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, նուագախումբի մասնակցութեամբ։

Համախմբուիլ Շան զ'Էլիզէ - ավընիւ Ֆրիէտլանտ անկիւնը։

ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Salle Gaveau, 45, rue de la Boétie

խօսք կ'առնեն· -

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

եւ Ֆրանսացի քաղաքական անձնաւորութիւններ։

կազմակերպութեամբ՝

Հայկ· Ցեղասպանութեան Ոգեկոչման Յանձնախումբին

Ն Ի Ս

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

Պատուոյ նախագահ՝

Jacques MEDECIN

Député-maire de Nice — Président du Conseil Général des A. M.

ԺԱՄԸ 9·45ԻՆ·- Հաւաքուիլ Փրոմընատ տէ զ'Անկլէ (Մեռիտիէնի դիմաց)։ Լուռ երթ դէպի Մեռեալներու յուշարձան։

ԺԱՄԸ 10·30ԻՆ·- Ծաղկեպսակ ի յիշատակ մեր նահատակներուն եւ 1914-1918, 1939-1945ին Ֆրանսայի համար ինկած հայ ռազմիկներուն։

ԺԱՄԸ 11·30ԻՆ·- Հոգեհանգստեան պատարագ Ս· Աստուածածին եկեղեցին։

Վ Ի Է Ն

Հոգեհանգիստի պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Ապրիլ 21, առաւօտեան ժամը 9էն 10·30՝ St André le Haut եկեղեցին։

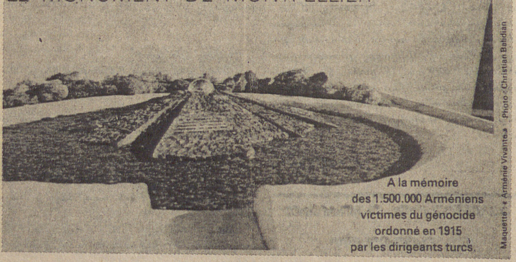
Կը պատարագէ՝ ՉԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ։

Յետ պատարագի, մեկնում դէպի Ապրիլ 24 փողոցը եւ ծաղկեպսակի զետեղում, ժամը 12ին։

Inauguration **DIMANCHE 9 JUIN**

en présence de *Méliné Manouchian*

LE MONUMENT DE MONTPELLIER

En avril 1985, l'Association « Arménie Vivante » inaugurera, à Montpellier, un monument à la mémoire des victimes du génocide de 1915, ordonné par les dirigeants turcs.

— *Propriétaire du sol :* Communauté arménienne de France.

— *Superficie :* 200 m2.

— *Architecte :* M. Edouard SARXIAN (Marseille).

Nous offrons donc, à tous les Arméniens, la possibilité de graver, sur le monument de Montpellier :

- **les noms et prénoms des victimes ;**
- **les noms des villes et villages d'origine.**

Il y aura plusieurs milliers de noms, décorant l'édifice, et surtout rappelant le pays.

La gravure est absolument gratuite.

Trop de nos parents sont morts sans sépulture, dans le silence et l'anonymat. Retournez-nous vite le coupon-réponse.

COUPON-REPONSE A RENVOYER A « ARMENIE VIVANTE »

7, avenue de Toulouse - 34100 Montpellier

Noms à graver	Prénoms à graver	Noms de lieux

ADHEREZ A « ARMENIE VIVANTE »

- **Cotisation ordinaire :** **à partir de 100 F**
- **Cotisation de soutien :** **à partir de 500 F**
- **Membre d'honneur** **à partir de 2.000 F**

Compte Bancaire : Crédit Lyonnais : n. 791-378-N

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ 1915 Ի ԹՈՒՐՔ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀ 1.500.000 ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Pour tout renseignement : Président, J.-P. Tahmazian (67) 45-51-90
Trésorier, A. Markarian (67) 75-82-77

CENTRE DE VACANCES

de la

CROIX ROUGE ARMENIENNE

à Sainte-Honorine-des-Pertes

(Calvados)

à 700 m. de la mer

Baignade surveillée

Pour les enfants de 6 - 13 ans

Du 3 au 31 Juillet

Pour tous renseignements :

Tél : 985-36-53 ou (16/31) 21-77-63

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ - քաղաքի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ· ժողովը Չորեքշաբթի, Ապրիլ 17, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ա· Հայկական Համագումար - Փարիզ 1979
Բ· Հայկական Համագումար - Լօզան 1983

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Գ. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ

Մեծ Եղեռնի 70-ամեակի եւ Սեւրի Դաշնագրի 65-ամեակի պատմական զոյգ Թուականներուն առիթով՝ Գ· Հայկական Համագումարը տեղի պիտի ունենայ·

Յուլիս 7-էն մինչեւ 13

Փարիզ, Օթէլ Սօֆիթէլի մէջ

(Porte de Sèvres)

Գ· Հայկական Համագումարի մասնակցութիւնը սկզբունքով բաց է Հայկական բոլոր Կազմակերպութիւններու, Հայրենակցական Միութիւններու եւ անհատ ազգակիցներու որպէս Պատգամաւոր։

Մասնաւոր հանդիսութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Սեւր քաղաքին մէջ

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար կը խնդրուի դիմել հետեւեալ հասցէին· -

ARMENIAN CONGRESS

P .O. Box 41 — 3780 Gstaad, Switzerland

Tél. : 030 - 41 563

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
17

MERCREDI
17 AVRIL
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.943
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.943

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԽՈՀԵՐ

Միլիոնաւոր նահատակներու կանչը իրենց անշիրիմ գերեզմաններէն մեզ կը հրաւիրէն ու կը հրահանգէն առաւել գիտակցութեան, առաւել յանձնառութիւններու։

Յուշէն, ոգեկոչումէն, վերապրումէն անդին հարկ է գործել, պայքարիլ եւ յաղթահարել խոչընդոտները։

Ապրիլները որ կը յաջորդեն իրարու, յուշարձանները որ կը կանգնուին, քաղաքական արարքները որ կը գործուին նոյնքան առիթներ են խորապէս անդրադառնալու, գիտակցօրէն եւ յստակօրէն բանաձեւելու, վճռականօրէն որդեգրելու գործունէութեան ուղին, որովհետեւ անխոհեմ պիտի ըլլար յաւակնիլ թէ ամէն ինչ կը կատարուի եւ կ'ընթանայ այնպէս ինչպէս պէտք է։

Բազմաթիւ առիթներով գրած ենք համասփիւռքեան կեդր. մարմնի մը կազմակերպութեան անհրաժեշտութեան մասին, որ վեր ըլլայ հատուածական, կուսակցական, խմբական որեւէ բաժանումէ։ Համասփիւռքեան կեդրոնական մարմին մը որ իր մէջ համադրէ, սփիւռքահայ աշխարհին մէջ գործող եւ մասնաւորապէս քաղաքական, ընկերային ու մշակութային ազդեցութիւն ունեցող բոլոր խմբաւորումները։

Աւելորդ չենք նկատեր կրկնել Ապրիլեան Եղեռնի 70-ամեակի այս օրերուն, որովհետեւ Հայ Դատը անյետաձգելի հրամայականութեամբ մը կը պահանջէ նման Մարմնի մը կազմութիւնը։

Հայ Դատը, որ ամբողջութիւն մըն է, ունի արտաքին քաղաքականութեան երես մը։ Երես մը որ կը պահանջէ ուժերու միաձոյլ ճակատ յաջող քաղաքականութեան մը համար։

Գերման մեծ դիւանագէտ Քոնրատ Ադենաուէր ըսած է՝ «Պատմութիւնը գումարն է այն բոլոր սխալներուն, որոնց կարելի էր առաջքն առնել»։ Հայոց Պատմութիւնը հարուստ է, դժբախտաբար, արտաքին քաղաքականութեան մէջ հակասութիւններով, հատուածական գործունէութեամբ, այլ խօսքով սխալներով, որոնցմէ կարելի էր խուսափիլ միութեան եւ համագործակցութեան ուժով։

Արտաքին ճակատի վրայ միասնականութիւն չի նշանակեր ներքին միօրինակութիւն, միակերպութիւն։ Ընդհակառակն։ Արտաքին ճակատի վրայ Միութիւնը արդիւնաւոր կ'ըլլայ եթէ արդիւնք է ներքին իրարմէ տարբեր, նոյնիսկ իրարու ընդդիմադիր բայց գիտակից ուժերու մրցակցութեան եւ համադրումին ի խնդիր ընդհանրական գերագոյն շահերուն։

Համասփիւռքեան Կեդրոնական Մարմնի մը կազմութիւնը գլխաւոր ազդակն է ըՍփիւռքի միութիւնը ապահովելու, այսինքն Սփիւռքի ապագան փրկելու։

Սփիւռքը դէմ յանդիման է նոր կացութիւններու։ Զանգուածային տեղաշարժեր տեղի կ'ունենան Միջին-Արեւելքի երկիրներէն դէպի Եւրոպա, երկու Ամերիկաները, Քանատա։ Հայախօս գաղութները կը ցրուին ու իրենց հետ կը քանդուին ազգային զօրաւոր կառոյցներ։ Ոչ հայախօս սերունդներ կը հասնին։ Սփիւռքը կը գտնուի ճակատագրական տարիներու առջեւ։ Եթէ չհակազդենք միասնաբար, վա՜յ մեզ։

Աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է Համասփիւռքեան Կեդրոնական Մարմնի մը ստեղծումը վարելու համար Սփիւռքի ներկան եւ գործելու համար ի խնդիր ապագային, հայկական ապագային։

Կ. Ց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՊԱՆ - ՏԷԼՄԱՍ նախկին վարչապետ, Ազգ. Ժողովի նախկին նախագահ, երեսփոխան-քաղաքապետ Պորտոյի, անակնկալօրէն նախագահ ընտրուեցաւ Աքիթէնի Շրջանային Խորհուրդին, երկրորդ քուէարկութեան, մինչ ձայները կէս առ կէս էին (38 եւ 38) եւ հարկ եղաւ որ գոնէ մէկ ընկերվարական ի նպաստ իրեն քուէարկէ, որպէսզի երկրորդ շրջանին, Շապան 39 ձայն ստանայ եւ անցնի։ «Դաւաճան» մը կայ ուրեմն, եւ «Իւմանիթէ», Երեքշաբթի օր, չէր վարաներ առաջին էջի իր խորագրով իսկ, ծաղկելէ կառավարութեան եւ աջին համակէտ գործակցութիւնը։ Ռոլան Լըռուա, խմբագրականով ալ կը ծանրանայ այս «սիրաբանութեան» վրայ, հին օրեր ոգեկոչելով, երբ 1947ին, Հավրի քաղաքապետի ընտրութեան համար (18 աջ, 16 համայնավար, երեք ընկերվարական) ձախի համաձայնութիւն գոյացած էր համայնավար քաղաքապետ մը ընտրելու համար եւ գաղտնի քուէարկութեամբ կ'ընտրուէր ընկերվարական մը 18-ի դէմ 19 ձայնով, այսինքն՝ աջը ընկերվարականի մը համար քուէարկած էր ներքին համաձայնութենէ ետք եւ «Իւմանիթէ»ի խմբագրապետը կը նկատէ որ բաւական ետ գացած ենք...։

ԱՆԱՎԱԹԱՆ (Մայր - հայրենիք) կուսակցութեան համագումարը յաղթանակ մը եղած է կուսակցապետին՝ վարչապետ Թուրկութ Էօզալի համար։ Այս համագումարը առաջինն էր կուսակցութեան, քանի որ Թուրքիոյ նոր կուսակցութիւնները հիմնուեցան 1983-էն սկսեալ, ի նախատեսութիւն ընտրութիւններու, հինները բոլորն ալ լուծուած ըլլալով։ Անավաթան՝ ձայներու 45%-ը ստացած էր երեսփոխանական ընտրութիւններուն եւ բացարձակ մեծամասնութիւն ապահոված Ազգ. Ժողովին մէջ։ Որքան ալ՝ անցեալի հետ ոչ մէկ կապ ըսուի, այս կուսակցութեան ծոցը կը համախմբուէին երեք հոսանքներ՝ Տէմիրէլի Ատալէթի «ազատականները», Թիւրքէշի մօտ՝ ազգայնապաշտներ և Միլլի Սէլամէթի (Էրպաքան) իսլամապաշտներ։ Ըստ Էօզալի այս հոսանքները ձուլուած են կուսակցութեան մէջ եւ մէկ հոսանքի վերածուած։ Ապրիլ 13-ի եւ 14-ի նիստերը, ուրեմն նուիրագործեցին Էօզալի հեղինակութիւնը։ Նախագահ վերընտրուեցաւ ձայներու 90%-ով, թէեւ ճիշդ է որ միակ թեկնածուն էր։ Ընտրել տուաւ նաեւ 48 անդամնոց եւ 18 փոխ - անդամնոց կեդրոնական կոմիտէ մը, որու անդամները ինք նշանակած էր, վարպետօրէն հաւասարակշռելով զանազան հոսանքները, նախապատուութիւնը տալով չափաւոր - ազատականներուն ի հեճուկս ազգայնապաշտներու եւ իսլամապաշտներու։ Էօզալի նպատակն է որ 800 հազար անդամ հաշուող իր կուսակցութիւնը այն շարժումն ըլլայ, որ վերանորոգէ թրքական աջը, ինչ որ այնքան ալ դիւրին չի թուիր։

ՌԱՄԻԶ ԱԼԻԱ միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ ալպանական աշխատանքի կուսակցութեան գլուխը, այլ խօսքով կը յաջորդէ Էնվէր Հոճային։

ԾԽԱԽՈՏԸ 4,5% յաւելում պիտի կրէ Ֆրանսայի մէջ, Մայիս 1-էն սկսեալ։ Կոլուազը 4,25-էն 4,45-ի կ'անցնի մօտաւորապէս, Մալպորօն՝ 7,65-էն 8-ի եւայլն։

ԱԼԺԵՐԻԱ նոր քայլ մը կ'առնէ դէպի արեւմուտք եւ Շատլի Պէնճէտիտի Ուաշինկթըն այցելութիւնը ցոյց կուտայ որ Ալժերացիք ոչ ոքի հետ կ'ուզեն դէչ մարդ ըլլալ։

ՊՐԱԶԻԼԻ նախագահին անլուր չարչարանքը կը շարունակուի, վասնզի բժիշկները վճռած են չթողուլ որ մարդը մեռնի։ Շնչելու արուեստական գործիք, երիկամունքի արուեստական գործիք, սրտի, թոքի, եւայլն, եւայլն։ Նեվէշի մարմինը ութ գործիքի կապուած է, որոնցմէ ոմանք մնայուն կերպով։ Ամէն պարագայի մէջ, յուղարկաւորութեան բոլոր մանրամասնութիւնները նախատեսուած են եւ Երեքշաբթի օր, ամէն ինչ պատրաստ էր այլեւս։

ՀԱՐԱՒ - ԱՖՐԻԿԷԻ մէջ խառն (սեւ - ճերմակ) ամուսնութիւնները կը դադրին, ապօրինի ըլլալէ, կառավարութիւնը ընդունած ըլլալով խորհրդարանական յանձնախումբի մը եզրակացութիւնները, որ կը յանձնարարէր ջնջել այն օրէնքը, որ կ'արգիլէր սեւերու եւ սպիտակամորթներու սեռային յարաբերութիւնները։

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ ԱՐԻՒՆԱՀԵՂ ԿՈՂՈՊՈՒՏԻՆ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԸ՝
ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ապրիլ 2-ի մեր թիւով, արձագանգ հանդիսացած էինք արիւնահեղ կողոպուտի մը, որ գործուած էր, Մարտ 28-ին, Պուրճ - Համուտի մէջ։ Օր ցերեկով է, որ գողերը մտած էին Լուլու Քիւրքճեանի եւ Ռոպէր Պօղոսեանի գոհարավաճառի խանութը, Պուրճ Համուտ, Քան - Մեբէշի թաղը ու տեղն ու տեղը սպաննած հոն գտնուող 5 անձերը՝ Լուլու Քիւրքճեան եւ չորս պաշտօնեաներ՝ Հանի Զամար, Մարիա Հաննա Միխայէլ, Աւետիք - Պօղոս Պօյաճեան եւ Խաթուն Թեքելեան։

Երկար հսկողութենէ ետք, է որ ապահովութեան ուժերը ձերբակալած են Զոքաք էլ Պլաթի (արեւմտեան - Պէյրութ) բնակարանի մը մէջ, երկու եղբայրներ Րաֆֆի եւ Փանոս Նահապետեան 25 եւ 27 տարեկան, երբ կը պատրաստուէին իրենց ամբողջ կողոպուտով (շուրջ 700 հազար տոլարի գնահատուած) երկրէն մեկնիլ։

Երկու եղբայրները խոստովանած են իրենց արարքը, յայտնելով թէ իբրեւ գոհարեղէնի վաճառորդ, գործի յարաբերութիւններ ունէին Լուլու Քիւրքճեանի հետ եւ ծանօթ նաեւ խանութի ազդարարիչ կազմածներու դրութեան։ Բաւած է որ մէկ եղբայրը ներս մտնէ եւ գոհարեղէն գնելու պատրուակով տեղն ու տեղը սպաննէ Լուլու Քիւրքճեանը, ապա միւս չորս պաշտօնեաները, և եղբօրը հետ ժողվէ եղած չեղածը ու միասին անցնին արեւմտեան - Պէյրութ։ 700 հազար տոլար արժող գոհարեղէններն ալ գտնուած են։

ՍՄԲԱՏ ԼՊՈՒՏԵԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Սարայեւօ (Եուկոսլաւիա) տեղի ունեցող ճատրակի միջազգային մրցաշարքը վերջ գտած է երեւանցի կրոսմայսթէր Սմբատ Լպուտեանի յաղթանակով։ Երկու տարի առաջ ան նոյն մրցաշարքին մասնակցելով կիսած էր 7 - 8-րդ տեղերը։ Սմբատ Լպուտեան այս անգամ 6 յաղթանակով եւ 9 խաղ հաւասարութեամբ աւարտելով 10,5 կէտով առաջին հանդիսացած է։ Մրցաշարքին կը մասնակցէին ճատրակի աշխարհի ծանօթ անուններ, ինչպէս՝ աշխարհի ախոյեանութեան յաւակնորդներէն մին Զոլթան Ռիբլի, միջխմբակայինի մասնակցողներէն Ուլֆ Անտերսոն, Դիւլա Սաքս, Իէգուս Նոգէյրաս, Կիրիլ Գէորգիեւ եւայլն։ Ի դէպ, Անտերսոն 10 կէտով երկրորդ, իսկ Ռիբլի 9,5 կէտով երրորդ հանդիսացած են։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ - ԱՊՐԻԼ 9 - 10)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ, Ապրիլ 6-ին, տեղական ժամով 20.15-ին թեթեւ երկրաշարժ մը պատահած է։ Զոհեր և աւերներ չկան։

×

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ ԶՈՅԳ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ՄԷԿ ԳԻՐՔՈՎ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը 10 հազար տպաքանակով լոյս ընծայած է Անդրանիկ Ծառուկեանի «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ» եւ «Երազային Հալէպը» պատմուածքներու հաւաքածոները՝ մէկ հատորով (կազմող՝ Լ. Արազեան, նկարիչ՝ Ռ. Զուլհակեան)։ Խմբագիրը՝ Լ. Հախվերդեան, գիրքին յառաջաբանին մէջ, զոր խորագրած է՝ «Գրողի մասին, որ նման է իր գրուածքներին», կը գրէ. «Իսկապէս, ինչ զարմանալի նմանութիւն. իր գրքերի, յօդուածների, նամակների միջից քեզ է նայում բազմիմաստ ժպիտը դէմքին մի մարդ եւ ասում խօսքեր, որոնց ժպտուն ու թաքուն իմաստը պէտք է որոնել տողերի արանքում, տողերի տակ, խօսքի «ստորջրեայ հոսանք»ի մէջ։ Զրոյցի ու վէճի ժամանակ էլ նոյն բազմիմաստ ու խոստումնալից ժպիտը. շուրթերի անկիւնում սիկարէթի հետ ծուարած թերահաւատ - հեգնախառն ժպիտ, որը հարթւում է, երբ զրուցակիցը հիասթափ չի անում, մինչդեռ աւելի է խտանում, երբ զրուցակիցն «արդարացնում է» իր ամենատխուր սպասումները։ Համակ բաւականութիւն է նրա հետ գլուխ - գլխի զրոյցի նստել, որ երբեք յուսախաբ չի անում։ Ամէն ինչ կարելի է սպասել նրա սուր, խաղացկուն, ճկուն մտքից, եւ ամէնից աւելի կատակախառն, լուրջ խօսք, որի ակունքն իր ամենահարուստ կենսափորձն է, վառ խառնուածքը եւ, ի հարկէ, շռայլ ձիրքը»։ Ապա անդրադառնալով Ծառուկեանի գրականութեան՝ կը նշէ. «Իրօք, որ, ոճն ինքը մարդն է։ Նշանաւոր Ֆրանսիացու դարձուածքն այսպիսի մարդկանց համար է յօրինուած։ Ծառուկեանի գրաւոր խօսքը նման է բանաւորին՝ նոյն կենդանի հնչերանգը, նոյն անսպասելի դարձերը, պարտադիր հումորը, կռահման առաջարկուող ենթիմաստը, կենսական, մինչեւ իսկ, հասարակ փաստի ոչ հասարակ իմաստաւորումը, նոյն չարաճճի, խորամանկող ժպիտը։ Քնարական գեղումներ կան Ծառուկեանի գրքերում (վերջապէս հեղինակը բանաստեղծ է նաեւ), բայց բանաստեղծական չէ նրա արձակը. այլ իսկական արձակ, սակաւամակդիր, ջլուտ, քչով շատն ասող, ստուգապատում արձակ, որպէս վաւերաթուղթ։ Եւ յենուած ոչ թէ քնարական վերաբերմունքի, այլ նուրբ դիտողականութեան, հոգեբանական զննումների վրայ։ Այդպիսի արձակն է միայն, որ տալիս է դիմանկարներ պատկերելու հնարաւորութիւն, եւ առաջնակարգ դիմանկարիչն է մեր հեղինակը»։

×

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՒՄԲԸ

Մոսկուայի Գրականութեան Հիմնարկը այս տարի կուտայ Սփիւռքի հայ գրականութեան թարգմանիչներու առաջին խումբը։ Սեմինարին մասնակցողներուն մէջ են Երեւանի պետական համալսարանէն տասը ուսանողներ, որոնցմէ մէկ քանին Սփիւռքի հայ հեղինակներու գործերը ռուսերէն թարգմանած են արդէն։

«ՊԱՅՔԱՐ»

ՄՇԵՑԻ ՄԱՅՐԻԿԸ

Երբ Զատիկ գայ, կամ ամէն անգամ որ քրիստոնէական մաքուր հաւատքի օրինակի մը մասին մտածեմ, անպայման կը յիշեմ Մշեցի Մայրիկը:

Երուսաղէմի բոլոր Հայերը զայն կը ճանչնային: Ո՛չ ոք գիտէր անունը, եւ, իրականին մէջ, ո՛չ մէկը կը մտածէր այդ մասին: Ան ամէնուն Մշեցի Մայրիկն էր:

Ինքն իր վրայ ծալուած, կարճ, գրեթէ նիհար կին մըն էր: Ոտքէն մինչեւ գլուխը սեւերու մէջ: Սեւ լաչակ մը գլուխը ամբողջութեամբ կը ծածկէր. մեղմօրէն սեղմուած, այդ սեւը կը շրջանակէր Մշեցի Մայրիկին դէմքը, աւելի շեշտելով այտերուն դալկութիւնը: Սեւ շրջանակով ակնոց մը զինք կը վերածէր ռուս կամ յոյն մայրապետի: Սեւ փէշը կ'իջնէր մինչեւ ոտքերը, կը քսուէր սալայատակին:

Մշեցի Մայրիկը տակաւին Մուշի մէջ կ'ապրէր: Հաղուստը պարզապէս հայելին էր իր գիւղացիի կենցաղին, միամտութեան, հոգեբանութեան, աւանդասիրութեան, եւ հաւատքին:

Գրեթէ ոչինչ գիտէինք իր մասին:

Մեծ Եղեռնին կորսնցուցած էր իր գերդաստանը ամբողջութեամբ: Զեւով մը խառնուած գաղթականական հոսանքին, ինկած էր Երուսաղէմ, եւ տարիներով աշխատած. հիմա նոյնիսկ չեմ յիշեր թէ լուացարարուհի՞ եղած էր, սպասուհի՞ տան մը մէջ, կամ տարբեր գործերով օրապահիկը վաստկած: Եւ արդէն այդ մանրամասնութիւնը կարեւոր չէ: 1920-ական թուականներուն եւ յաջորդող տասնամեակներուն, շատ համեստ գործ մը ունենալն իսկ բացառիկ առանձնաշնորհ կը նկատուէր վերապրող Հայերուն համար, որոնք եթէ երեկոյեան, տուն վերադարձին, կարենային իրենց ձեռքին մէջ հաց մը եւ կտոր մը պանիր, քանի մը հատիկ ձիթապտուղ եւ, թերեւս, նարինջ կամ ձմերուկ ունենալ՝ երջանիկ կը համարուէին: Ֆիզիքական գոյութեան պայքարի անհաւատալի ժամանակներ էին:

Բայց Մշեցի Մայրիկին պարագային յատկանշականը այն էր, որ իր աշխատանքին վաստակով Երուսաղէմի հին քաղաքին շուկային մէջ մի քանի խանութներ գներ էր, վարձու տուեր եւ, ստացած վարձքով ամէն տարուան աւարտին Սուրբ Յակոբի Տաճարին համար նուէրներ կը գնէր: Տարի մը՝ կանթեղներ, ուրիշ տարի մը՝ պատարագիչի շուրջառ, յաճախ՝ դպիրներու շապիկներ, վեց կամ տասներկու հատ: Ու այսպէս՝ տարիներով շարունակ: Վանքին մէջ խուց մը ունէր, Մեծ Բակին կեդրոնական մասին վրայ, ափի մեծութեամբ պատուհանով: Իրմէ զատ ոչ ոք կը մտնէր հոն: Վանքի խոհանոցէն իրեն կէսօրուան ճաշ եւ իրիկուան ընթրիք կը տրուէր ձրի:

Ի՞նչ կ'ընէր ամբողջ օրը, մանաւանդ մանկութեանս օրերուն՝ երբ ան արդէն ա՛լ չէր աշխատեր: Կորաքամակ, գաւազանի մը կռթնած, երբեմն դանդաղօրէն դուրս կ'ելլէր Վանքին մեծ դուռնէն եւ շուկայ կ'ուղղուէր: Նոյն դանդաղութեամբ կը վերադառնար քանի մը ժամ ետք: Սակաւախօս, ինքն իր մէջ հաւաքուած, կ'ենթադրեմ որ բարեկամուհի մը իսկ չունէր, եւ թերեւս օրեր շարունակ անխօս կը մնար:

Սակայն կրնայինք զինք իր հանդարտութենէն հանել եւ զայրոյթի մղել:

Մասնաւորաբար ամառ յետ միջօրէներուն, երբ ծոյլ մեղկութիւն մը կ'իջնէր քաղաքին վրայ, մենք, վանքեցի եւ շրջակայ թաղերու տղաքս կը հաւաքուէինք Վանքի մեծ դրան առջեւ. դիմացը, պատին տակ նստած կ'ըլլար Վանքին սիրելի խենթը, Բենիկը, քառասունը անց խեղճ Հայ մը, որ խարուած սիրո՞յ թէ Մեծ Եղեռնի սարսափներուն իբր հետեւանք մտային հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած՝ Վանք ապաստանած էր, ուր կ'ապրէր եւ Վանքին խոհանոցէն կը կերակրուէր: Մեր սիրելի խենթն էր, անվնաս, հաճելի: Արեւուն հետ կը խօսէր ժամերով, մանաւանդ յետմիջօրէին, երբ արեւը կը թեքուէր դէպի արեւմուտք: Արագօրէն կը խօսէր, կը խընդար բարձրաձայն, ապա կը զայրանար, թրքախառն բարբառով մը Անգլիացին ու Ֆրանսացին պատերազմի կ'իջեցնէր, հազարաւոր «Թոփ - թիւֆէնկ» ռազմաճակատ կը նետէր եւ ահեղ մարտերու հրամանատարութիւնը կ'ընէր:

Եւ այս հսկայ դուպարին կը միջամտէինք մենք՝ իրմէ բաւական հեռու, առջեւը կենալով եւ խափանելով արեւը: Կը զայրանար. մենք անշարժ կը մնայինք: Կը պոռար, կը սպառնար. մենք նոյն տեղն էինք, սակայն մեր սրունքները լարած՝ փախուստի համար: Իրապէս ալ, Բենիկը ոտքի կ'ելլէր, կօշիկները կը հանէր, բաճկոնն ու գլխարկն ալ, գետինը կը գետեղէր քով քովի, եւ կը սկսէր վազել մեր ետեւէն: Հիմա, հին ժապաւէնի նման կը տեսնեմ. քսան կամ աւելի տղաք որոնք Վանքին առջեւէն ձգուող նեղ փողոցն ի վար կը վազեն, եւ անոնց ետեւէն՝ Բենիկը, փրփրած, կատղած, հայհոյանքներ տեղացնելով: Տարօրինակը այն է որ մեզմէ ո՛չ ոք կը բռնուէր: Երբեմն կը պատահէր որ դանդաղաշարժ մը ետ մընար, կամ յոգնէր, դանդաղէր: Բենիկը կը հասնէր, պահ մը կը նայէր անոր, յետոյ երեսին կը գոռար.

- Հայտէ՛, վազէ՛ տեսնեմ, սենի կիտի...

Եւ վազքը կը վերսկսէր: Խենթերու ճշմարիտ արշաւ մը, աննպատակ եւ տարօրինակ. տղաքս՝ խենթ, Բենիկը՝ խենթ, զիրար հասկցող, իրարմէ անբաժան:

Երբ դարձդարձիկ փողոցներէն վազելէ ետք Վանքին դրան առջեւ հասնէինք, հոն, հսկայ կամարին տակ ցցուած կը գտնէինք Մշեցի Մայրիկը: Անոյշ եւ հանդարտաբարոյ պառաւը կերպարանափոխուած կ'ըլլար հոգէառ հրեշտակի, պիտի ըսէի՝ սատանայի: Գաւազանը դէպի երկինք կարկառած, դէմքը վեր դարձուցած՝ իր ճաթռտած ձայնով անէծքներ կը տեղար մեր գլխուն, ի պաշտպանութիւն Բենիկին: Ուրկէ՞ սորված էր, ուրկէ՞ կը հանէր բազմացեղ եւ բազմադոյն այդ անէծքները, որոնք բերնէն կը պոռթկային առանց դադարի: Մեզ որ այդ օրերու խելահասներէն ոչ մէկը մտածած էր զանոնք գիրի առնել: Մենք արդէն բան չէինք հասկնար, որովհետեւ պարզ հայերէն մը հազիւ սորվիլ սկսած, ինչպէ՞ս պիտի ըմբռնէինք Մուշի բարբառը:

×

Սակայն Մշեցի Մայրիկը գլխաւոր ըզբաղում մը ունէր. իր հաւատքը: Առտուն, տակաւին արեւը չծագած, Տաճարին դաւիթն էր, ափերը պատերուն հպելով, աղօթքներ մրմնջելով, մայր դրան առջեւ խոնարհելով, մինչեւ որ ժամկոչը գար եւ զինք ներս առնէր: Առաջին մտնողը կ'ըլլար, եւ վերջին դուրս ելլողը: Գաւազանը պատին տակ կը դընէր, եւ ապա պատերը կը համբուրէր, կը մօտենար Գլխադիրի մատրան, ծունկի կ'իյնար, մարմար սալայատակը կը համբուրէր, շրթունքները միշտ կը շարժէին անձայն, եւ յետոյ կը վերադառնար, ծունկի կուգար հսկայ եկեղեցիին մութ մէկ անկիւնը, մինչեւ առաւօտեան ժամերգութեան աւարտը:

Կէսօրէն ետք նոյնը կը կրկնէր երեկոյեան ժամերգութեան միջոցին: Պատարագ չէր փախցներ: Նախատօնակները իրեն համար հոգեկան վայելքի պահեր էին: Հաւատքով կ'ապրէր, հաւատքին համար կ'ապրէր: Կը խորհիմ որ առանց հաւատքի վայրկեան մը իսկ պիտի չկարենար շնչել, պիտի մահանար:

Ի՞նչն էր աղբիւրը այս կնոջ հաւատքին: Չեմ գիտեր: Բայց այդ հաւատքը ես պիտի չփոխէի մեծապոյն աստուածաբանին կամ ամէնէն բարձրաստիճան հոգեւորականին հաւատքին հետ: Իրը սորվուած, վարժեցուած, պարտաւորութեան եւ սովորամոլութեան վերածուած հարկադրական հաւատքը չէր, ո՛չ ալ ցուցամոլականը՝ որ այսօրուան «հաւատացեալներուն» գըլխաւոր յատկանիշն է: Մշեցի Մայրիկը հաւատքը չէ՛ր գործածեր Աստուծմէ բան մը ակնկալելու եւ կամ իր հոգիին ապագայ փրկութիւնը ապահովելու համար: Հաւատքը՝ շնչելու համազօր բան մըն էր իրեն համար, իր հետ ծնած՝ ինչպէս շնչառութիւնը, իր հետ մեծցած՝ գիտակցութեանը նման, եւ իր հետ ապրող: Ա՛յո՛, ապրող, կենդանի, շնչող հաւատքն էր իրը: Պարզ, անկնճիռ, զուլալ: Այնպէս՝ ինչպէս, կը հաւատամ, Աստուած ուզած պիտի ըլլար:

Եւ որովհետեւ վճիտ հոգի մըն էր, Աստուած իր հետ ու իր մէջ կ'ապրէր:

Զատիկի Ճրագալոյցն էր, կարծեմ 1970-ին կամ տարի մը առաջ կամ ետք: Վանքի բնակչութիւնը Թափօրին ետեւէն Սուրբ Յարութեան Տաճար մեկնած էր՝ ժամեր տեւող «Լոյս»ի արարողութեան մասնակցելու:

Մշեցի Մայրիկը այդ առտու ժամկոչը կանչած էր, ու անոր ըսած.

- Այս կէսօր ինծի ճաշ մի՛ բերեր: Ես այսօր պիտի մեռնիմ:

Եւ իրապէս ալ, կէսօրէն ետք, երբ հսկայ Թափօրը, վառ մոմերով եւ շարականներու երգեցողութեամբ Վանք վերադարձեր եւ Ս. Յակոբի աՏաճարին մէջ ընծայիին ժամերգութեան սկսեր էր, մեր ժամկոչը գացած եւ Մշեցի Մայրիկին դուռը թակած էր, նախ մեղմ, ապա ամուր: Ո՛չ մէկ պատասխան: Յետոյ, վարդապետի մը հետ խարխուլ դրան կղպանքը կոտրած եւ ներս մտած էին:

Հոն էր Մշեցի Մայրիկը, պառկած անկողնին մէջ, ինքն ալ աւելի՛ պզտիկցած: Ձիւնասպիտակ գիշերանոցով, անկողնին մէջ նստած, աջ ափին մէջ վարդարան-համրիչը: Դէմքին վրայ մաքուր ժպիտ մը եւ հանդարտ քունի մը քաղցրութիւնը:

Մեռած էր:

ԱՐԱՑ ՓԱԼԱՑԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ՝ ՀԻՆ ՕՐԵՐԷՆ

Քառլ Լէօյթէնէկէր զուիցերացի ճարտարագէտ, փապուղիներու մասնագէտ, Պաղտատի երկաթուղիին առաջին բաժնին, Պէլէմէտիկ (Կիլիկիա) ճարտարագէտը եղած է: 1915-ի տեղահանութեան հայ ընտանիքներ շողեկառքով մինչեւ Պօզանթի գալով շատ խեղճ վիճակի մէջ հոն համախմբուած էին. յետոյ անոնք հետիոտն կամ կառքով անցան Կիլիկիոյ կիրճէն, հասան կայարան ու անկէ բռնեցին Տէր Զօրի անապատներուն ճամբան:

Լէօյթէնէկէր իմանալով հայ գաղթականներու խեղճ վիճակը քանի - քանի անգամներ Պէլէմէտիկէն Պօզանթի պարկերով հաց տարած ու բաշխած է, հակառակ թուրք զինուորական - իշխանութեան կեդրոնին խիստ արգելքին:

Երկրորդ բաժնի գլխաւորը Վինկլէր, գերմանացի մըն էր. երբ Էնվէր Փաշա կոչուած ջարդարարը Կովկասի ճակատին վրայ պարտուած դէպի Պոլիս կը փախչէր, կ'անցնի Ատանայէն, թուրք կառավարութիւնը Վինկլէրէն խստիւ կը պահանջէ որ ամբողջ հայ պաշտօնէութիւնը ուրիշ ազգի պաշտօնեաներով փոխարինէ. ան կը մերժէ, ըսելով թէ առանց հայ պաշտօնէութեան չի կրնար շարունակել եւ կը սպառնայ մեկնիլ Գերմանիա, գործը կիսատ ձգելով: Ասոր վրայ կառավարութիւնը պնդելէ կը հրաժարի:

Այս դէպքէն ետք հայ պաշտօնէութիւնը զինքը կը կոչէ «պապա Վինկլէր»: Ան, 1918-ի ամառը երբ գործերը վերջացան, շատ աշխատած է հայ պաշտօնէութիւնը ջարդէն փրկելու, սակայն չէ յաջողած. միայն կրցած է փրկել իր շուրջը գտնուող պաշտօնէութիւնը և անոնց ընտանիքները, մեծ դժուարութեամբ:

Ամէնէն կարեւորը այն էր որ երբ երկրորդ բաժնի հայ պաշտօնեաներու ջարդը լսելով, ան առաջին բաժնի աշխատաւորները փրկելու համար ուշացուցած է փապուղիներու եւ կամուրջներու կառուցումը. աւելի զատ համոզելով իր գլխաւորը՝ Մաւռոկորտաթօն, կաշառելով գծին զինուորական կառավարիչը, փրկած է հազարաւոր Հայեր:

Պօտօսաքի ամբողջ Ա. բաժնին գերմանական պարենաւորման հայթայթիչն էր. Թուրքիոյ ամենահարուստ մարդոցմէն մէկը: Ջինաղաղարին, Կիլիկիա ապաստանած հայ գաղթականներուն համար երբ նուիրահաւաք կ'ըլլար, ըսաւ. «բոլոր հայ հարուստները որքան որ տան, այդքան ալ ես պիտի տամ», եւ տուաւ:

Հայկական ողբերգութեան մասին օրը օրին Լէօյթէնէկէրի տեղեկութիւն հասցընող Հայեր եղան, ինչպէս՝ իր խոհարարը Լութֆիկ, բժիշկ Բենիամին Պօյաճեան, եղբայրը՝ Գէորգ, եւայլն:

1919 Յունուարին Պէլէմէտիկ մնացած տասնեակ մը Հայեր, գումար մը հաւաքելով ոսկիէ գրիչ մը նուիրեցինք Լէօյթէնէկէրի, որպէս երախտագիտութեան արտայայտութիւն մը:

Հայասէր եւ յանդուգն այս Զուիցերիացին որ տասը հազար Հայու կեանք փրկած էր մոռցուած է բոլորովին, չէ յիշուած իր անունը. 1920-ին Թէոդիկի տարեցոյցին մէջ գրուած է միայն իր մասին:

Հացի բաշխումի մեր գործը թէեւ աննըշան պաշտօն մըն էր, սակայն թերեւս ամենակարեւորը այդ շրջանին, Տէր Զօր[...] շրջաններէն, Հալէպէն, Ատանայէն իրեն[...] գործը լրացուցած ջարդարարներ երբեմ[ն] խումբով հացի կուգային, իրենց գօտի[...] տեսակ - տեսակ զէնքեր, դանակներ ա[...] ցուցած. յոխորտալով կը պատմէին [...] րենց գործած հրէշութիւնները. անոնց [...] դրպանները լեցուն կ'ըլլային դեղին [...] կիներով, ոսկեղէն զարդերով ու գոյնզ[գոյն] գոյն ադամանդներով: Կը յիշեմ երկ[...] սարսռազդեցիկ պատմութիւն, պատմ[...] ուած անոնց կողմէ:

Շատ երիտասարդ, ողջ կամ նոր մեռա[ծ] հայ աղջիկներու ծիծերուն պտուկներ[ը] կտրելով շորցուցեր ու համրիչ շինած էին, մեզի ալ ցոյց տուին:

Աֆիօն - Գարահիսարի կողմերէն, [...] տէն հանուած երկու մարդասպան հրէշ[...] ներ կը բռնաբարեն 11 տարեկան հայ աղ[...] ջիկ մը, ու մահամերձ վիճակի հասցնել[էն] ետք զայն, երկու գազաններ իրենց մէ[...] կը փորձեն, ճիւաղային գաղափար մը յ[...] ղանալով, իւրաքանչիւրը մէյմէկ սրունք[...] ներէն բռնած կը քաշքշեն մինչեւ որ ա[...] բողջ մարմինը երկուքի կը բաժնեն: Ի[...] րենց արտօնուած է եղեր ամէն բան ընել [...] պայմանաւ որ գաղտնօրէն ըլլայ:

Կ'ուզեմ հոս յիշել անունները մէկ քանի[...] Հայերու եւս.

Անգարացի կաթողիկէ հայ մը՝ Անթուա[ն] Աֆգէրեան. Պաղտատի երկաթուղիի[ն] գերմ. ընկերութեան Պոլսոյ ընդհ. ներ[...] կայացուցիչ, որ մեծապէս օգտակար ե[...] ղած է Հայերու եւ Յոյներու. 1919-ի[ն] Պապը իրեն նուիրեց Արժանեաց շքանշ[ա]նը, իր գործած բարեգործութիւններ[ու] րուն համար:

Տոքթ. Մոդին՝ (Երմոդինէ Փօթուր[...] լըեան) Թաղապետական բժիշկ, շնորհի[ւ] զինուորական եւ քաղաքապետական [...] ծերուն հետ ունեցած սերտ յարաբերու[...] թեան, տարագրութենէ փրկեց հարիւր[ա]ւոր հայ ընտանիքներ:

Գոնիացի Սարգիս Իհմալեան՝ Գոնիա[յի] Էրէղլիի կայարանապետ ըլլալով՝ բաց[...] ռիկ յանդգնութեամբ օգնած է հայ գա[ղ]թականներու:

Բժիշկ Գարեգին Վարդապետեան Մ[...] րաշցի, Ատանայի գերմ. ընկերութեան բժիշկը:

Իմ եւ ամբողջ հայութեան կողմէ յար[...] գանք իրենց յաւերժական յիշատակին:

ԳԷՈՐԳ ՖԻՐՄԱՆԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱՅՐԵՐ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐ

ԺԱ.

Պրիւսէլի օդակայանի մաքսային գիծ[ը] անցած ենք ու դեռ մօտաւորապէս մէ[կ] ժամ ժամանակամիջոց կը մնայ, մեկնելու համար այն սաւառնակէն ներս, որ մ[եզ] մեր երկիրը պիտի վերադարձնէ:

Սաւառնակ մտնելէ առաջ, վերջին գործ մըն ալ ունինք: Այցելել Ֆրի - շօփի հսկայ խանութը եւ քիչ մը ծխախոտ ու [...] գելից ըմպելի գնել: Երկրորդը շատ [...] խօսիր ինծի, բայց առաջինին, աւա՛[ղ], մեծ կարեւորութիւն կուտամ, տարիներ[է] ի վեր դարձած ըլլալով ծխամոլի մ[ը] մը:

Կնոջս հետ միասին կը քալենք դէպի խանութին դուռը, երբ ձայն մը կը լսենք մեր ետեւէն.

- Տիկին, տիկին, եկէք, ձեր ակնոցի ապակիները մաքրեմ:

Ուրո՞ւ կը ձայնեն այսպէս: Կը կենանք ու ետ կը նայինք: Խանութին ցուցափեղկին ճիշդ առջեւ, անկիւնը, փոքրիկ ս[...] ղանի մը առջեւ կանգնած է կին մը, ո[ր] մէկ կողմէ սեւամորթի մը ակնոցին ապակին կը մաքրէ լաթի կտորով մը, միւս կողմէ ալ մեզ կը կանչէ գլխու շարժումներով.

- Այո, այո Տիկին, եկէք, մօտեցէք, ձեր ակնոցին ապակիները մաքրեմ:

Աւելի շատ քաղաքավարութենէ, քան թէ հետաքրքրութենէ, կը մօտենանք ու կը նայինք թէ ինչ կ'ընէ այս կինը: Մօտաւորապէս երեսուն տարեկան, գեղեցիկ կին մըն է, որ սեղանիկին վրայ փոքրիկ շիշէ մը քանի մը կաթիլ կը կաթեցնէ ձեռքի կտաւին վրայ եւ յետոյ կը սրբէ սեւամորթին ակնոցին հաստ ապակիներէն մէկը:

-Երկու ամիս հանգիստ կ'ընէք, կ'ըսէ ան մեզի նայելով, անգամ մը մաքրեմ ձե[ր]

ակնոցին ապակին, անկէ վերջ ո՛չ մուխն, ո՛չ ալ հողիկն կ'ազդուի: Տեսէք:

Ակնոցը կը բռնէ սեղանիկին վրայ փառւած մոմի մը առջեւ եւ զարմանքով կը տեսնենք որ սրբուած ապակին մաս-մաս քուր կը մնայ, մինչ միւսը հողիով կը ծածկուի, կ'աղտոտի, անթափանց կը դառնայ:

Կինը, իր այս հանդիսաւոր ցոյցէն վերջ, միւս ապակին ալ կը մաքրէ ու ակնոցը կը վերադարձնէ սեւամորթին, որ շնորհակալութիւն խսկ չի յայտներ ու կը հեռանայ: Բայց ապակի մաքրող կինը նոյն խանդավառութեամբ հիմա կը սկսի սրբել կնոջս ակնոցը, զոր ան երկնցուցած է ինքնաբերաբար:

-Ի՞նչ է այդ, կը հարցնեմ ի վերջոյ, բան մը ըսած ըլլալու համար: Ծախո՞ւ է:

- Միայն 200 ֆրանք կ'արժէ այս շիշը, կը պատասխանէ, բայց երեք տարի փըրկըւած էք: Ամէն անգամ որ քանի մը կաթիլով սրբէք, 2 ամիս հանգիստ կ'ընէք:

Քանի մը վայրկեանի մէջ մասմաքուր կը դարձնէ կնոջս ակնոցին ապակիները եւ յետոյ զանոնք փոխն ի փոխ ու երկար ատեն կը բռնէ մոմին բոցին առջեւ: Ո՛չ իսկ բիծ մը կը գոյանայ ապակիներուն վրայ:

Այսպիսի յաջող ցուցադրութեան մը դիմաց բնականաբար ընելիք ո՛չինչ կը մնայ ինծի, եթէ ո՛չ 200 ֆրանքը վճարել ու շիշ մը գնել: Կինը, կարծես թէ հոն կը գտնուի ո՛չ թէ այդ հրաշագործ դեղը ծախելու, այլ պարզապէս անցնող - դարձողին ակնոցը մաքրելու համար, առանց խանդավառութեան կը սկսի ծրարել շիշ մը: Ճիշդ այդ միջոցին է որ յանկարծ կը ձայնէ երկու մեծր անգլիէն անցնող զոյգի մը ետեւէն.

-Տիկին, տիկին եկէք, ձեր ակնոցին ապակիները մաքրեմ:

Մարդն ու կինը կանգ կ'առնեն ու ետ կը նային, հասկնալու թէ որո՞ւ ուղղուած է այս հրաւէրը:

- Այո, այո, տիկին, եկէք, մօտեցէք, ձեր ակնոցին ապակիները պիտի մաքրեմ...

Այր ու կին պահ մը իրարու կը նային ու յետոյ աւելի շատ քաղաքավարութենէ, քան թէ հետաքրքրութենէ, կը մօտենան ու մեր տեղը կը գրաւեն, մինչ մենք կը հեռանանք շիշի ծրարը գրպանելով:

Ֆըբ - շօփ-ի խանութին դրան առջեւ հասած ենք արդէն, երբ հեռուէն կը լըսենք մեր գեղանի վաճառորդուհիին ձայնը.

- Երկու ամիս հանգիստ կ'ընէք: Ո՛չ հողիկն կ'ազդուի, ոչ մուխն: Տուէք, տուէք ձեր ակնոցը մաքրեմ: Ես հոս ատոր համար կեցած եմ...:

Կը խնդամ, իրաւ որ կը խնդամ ու ես ինծի կ'ըսեմ որ դարձեալ մէկը խաղի բերաւ զիս: Բաւական վերջն է որ պիտի հասկնամ թէ բոլորովին ալ չէր ստեր այդ գեղանի կինը: Ակնոցին ապակինե- րը, եթէ ոչ երկու ամիս, գոնէ բաւական երկար ատեն մաքուր պիտի մնան եւ աւելի յստակ աշխարհ մը ցոյց պիտի տան ինծի, երկրագունդը լեցնող մուխերուն ու ծուխերուն մէջէն...:

Ռ. Հ.

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԿԱՐԿԱՆԴԱԿԸ

Մեծածաւալ, գեղատիպ, գեղակազմ, խնամեալ տպագրութեամբ, պատկերազարդ, փառաւոր ... եւ դեռ ինչ որ կ'ուզէք, աւելի քան 500 էջնոց, երկհատոր հրատարակութիւն մը, Ամերիկայի «Կոմիտաս երգչախումբի 25-ամեակի «կարկանդակը»:

Նշելու համար տարեդարձ մը՝ անշուշտ տեղին է բաներ մը ընել. յուշագիրք մը հրատարակել, համերգներ սարքել, դասախօսութիւններ կազմակերպել, այն պայմանով որ իմաստ մը ունենայ առնըւած քայլը: Սակայն եթէ ինչպէս այս մէկը, նիւթականի լայն կարելիութիւններու գոյութիւնը միայն գլխաւոր պատճառ է ու առաջնորդ՝ դժուար թէ իմաստալից բան մը դուրս գայ:

Թէ ինչպէս երգչախումբի մը 25-ամեայ ճամբան կը լեցնէ 500-է աւելի մեծածաւալ էջեր, կը կարծեմ թէ դժուար է պատկերացնել հասարակ երեւակայութեան տէր մէկու մը համար: Այդ պատճառով իսկ, կ'արժէ թղթատել զայն, հոդ չէ թէ վերջին էջին ցասումով լեցուիս, ատամներդ կճրտացնես տեսնելով թէ բան մը չըսելու, կամ պարզապէս միայն «փառաւոր» բան մը ըրած ըլլալու մասին մտահոգութիւնը այդքան դրամ փողոց նետել տուած է:

Երգչախումբին 25-ամեակի հատորին մէջ կայ «ամէն բան»: Հատորը կը սկսի երգչախումբին ներկայ, անցեալ - չէ՞ր խորհուած արդեօք ապագան եւս - հովանաւորող առաջնորդներու, նախագահներու եւ տակաւին «յաճախ» հովանաւորած անձերու տողանցքով: Յետոյ կուգան հիմնադիրները: Անոնց կը յաջորդէ «պատմական ակնարկ մը»· 6 տողնոց, երկլեզու:

Ա՛լ անկէ ետք «քիչ մը ամէն բան»: Եկեղեցիներու բացումի պատկերներ, գընահատական նամակներ, երգչախումբին իրաքանչիւր համերգին յայտագիրներու պատճէնները, ցարդ երգուած պատարագներու ամբողջական ցանկը, Վեհափառ Հայրապետին կենսագրականը, Թէքէեան, Տարօնացի, Կոմիտաս, Վարդանանց, Կապուտիկեան, Սեւակ, Յակոբեան, յետոյ երգճախումբին իւրաքանչիւր տարեդարձին հանդիսութեան պատկերները, ներկաները որոնք կարկանդակը կը կտրեն, կարկանդակը կը բաժնեն, կարկանդակը կ'ուտեն, կը պարեն...:

Այս էջերուն քովիկը տեղ տրուած է նաեւ Շնորհալիներու, Մխիթարեաններու, այս վերջինիս Գ. դարադարձին նըւիրուած հանդիսութիւններուն՝ - Երեւանէն Նոր Ջուղան, - եւ հայ երաժշտութեան պանթէոնէն անմահներու:

Բ. հատորին վերջաւորութեան դարձեալ ժպտադէմ ուտողներ, խմողներ, խմբանկարներ, ու ամերիկահայ եկեղեցիներու պատկերներու շարք մը:

Լա՛ւ որ հազար էջնոց հրատարակութեան մը բաւարար չէր տրամադրելի դումարը. կամ մե՛ղք: Կ'ունենայինք մեր գրականութեան առաջին համայնագիտարանը .. .անհեթեթութիւններու: Թերեւս ալ այդ ծրագիրը վերապահուած է երգչախումբի յիսնամեակի տօնակատարութեան:

25-ամեակի այս յուշահատորներուն առաջինին սկիզբի էջերէն մէկուն վրայ կայ խաչքարի նկար մը, եւ երկլեզու արձանագրութիւն մը. «Այս մատեանը չի վաճառուիր, այլ նուիրուած է հայ երաժըշտական պանթէոնի բազմերախտ մշակներու խնկելի յիշատակին» - Կոմիտաս երգչախումբ:

Դպրոցը մեզի կը սորվեցնէին թէ «մատեան» կը կոչուին մեր նախնիներու դասականացած գործերը. անոնք ալ «չեն վաճառուիր» ընդհանրապէս «կը նուիրուին» մատենադարաններու, թանգարաններու:

Ինչ տեղի՛ն հանդիպութիւն:

Ա. Թ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՀԷԼԻՕՊՈԼՍՈՅ «Ցուսաբեր» ակումբի «Լ. եւ Ս. Գարագաշեան» սրահին մէջ, Մարտ 21-ին, տօնուած է Մայրերու Օրը: Բացումը կատարած է Ծովիկ Եանըգեան: Բանախօսած է Տիկին Սոնա Չէյթլեան (Պէյրութէն), վեր առնելով հայ մօր դերը դարերու ընթացքին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՄՈՆԹԵՊԵԼԼՈՅԻ «Բագրամեան» սրահին մէջ, Մարտ 22-ին, տօնուած է Հ.Օ.Մ.ի 75-ամեակը: Բացումը կատարելով Մաքօ Մկրտչեան անդրադարձած է 1910-ին՝ Հայ Կարմիր Խաչի հիմնադրութեան օրերուն, ապա Սփիւռքի տարածքին գործող Հ.Օ.Մ.ի բազմաթիւ մասնաճիւղերուն եւ անոնց առաքելութեան: Յանուն Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի խօսք առած է Վահիկ Գիւրջեան եւ դրուատած հայ կինը, հայ մայրը: Հ. Ե. Դ.ի ողջոյնի խօսքը փոխանցած է Կատարինէ Ֆնտըգեան: Հ.Օ.Մ. Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհին՝ Ալիս Մատէնլեան, շեշտելէ ետք Հ.Օ.Մ.ի եզակի բնոյթը՝ իբրեւ կազմակերպութիւն, անդրադարձած է Միութեան համահայկական կառոյցին եւ թուած անոր ծառայութիւնները Հայութեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են երգչուհիներ՝ Արփինէ եւ Էլիզապէթ Փեհլիվանեան եւ Համազգայինի Մոնթեպելլոյի մասնաճիւղի «Սեւան» պարախումբը: Խօսք առած է օրուան պատուոյ հիւրը՝ վեթերան Հ.Օ.Մ.-ական Ալիս Տէօքմէճեան, մայրը՝ Քալիֆորնիոյ նահանգապետին, նշելով որ իր կապը Հ.Օ.Մ.ի հետ սկսած է 1916-ին, երբ իր քոյրը՝ Մարի Արիճան, Թրոյի մէջ (Նիւ - Եորք) կը հիմնէր Հ.Օ.Մ.ի մասնաճիւղ մը: Յանուն Կեդր. Վարչութեան խօսք առնելով Տիկին Խաթուն Բագրատունի ծանրացած է Հ.Օ.Մ.ի ներկայի եւ ապագայի ծրագիրներուն վըրայ: Փակման իր խօսքին մէջ, թեմին առաջնորդը՝ Եփրեմ Եպիսկ. Թապագեան, նշած է թէ «75-ամեակը փառաբանութեան օր չէ, այլ՝ ուխտի օր, առաւել ծառայելու յանձնառութեան օր»: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է խրախճանքով:

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ հանրային վարժարաններէ 25 հայ աշակերտներ, Մարտ 22-ին, գացած են Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան ճամբարը, դաստիարակչական եւ ընկերային ժամանցի շաբաթավերջ մը անցընելու համար, հրաւէրով Կեդր. Վարչութեան: Տրուած են զոյգ դասախօսութիւններ՝ «Կազմակերպչական պիտելիքներ» եւ «Հայ երիտասարդի դերը Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներուն մէջ» նիւթերուն շուրջ:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր - Մելքոնեան» սրահին մէջ, Մարտ 27-ին, նըշուած է Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան 80-ամեակը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Երիտասարդական Միութեան: Լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ տրուած է Քրիստափոր Միքայէլեանի կենսագրականը, որմէ ետք՝ օրուան առաջին բանախօսը՝ Կարօ Յարութիւնեան, ներկայացուցած է «Քրիստափոր մարդը», անոր կեանքէն առնըւած դրուագներու եւ անոր մասին վըկայութիւններու ընդմէջէն: Երկրորդ բանախօսը՝ Կարօ Յովհաննէսեան, ներկայացուցած է Քրիստափորը ՝իբրեւ «Դաշնակցութեան միտքը՝», շեշտելով անոր դերը հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ամերիկեան Համալսարանի «Ըսեմպլի Հոլ»ի մէջ, Մարտ 22-ին, տեղի ունեցած է 17-ամեայ ջութակահար Արա Մալիքեանի նուագահանդէսը: Յայտագիրը բաղկացած է Պախի, Փրոքոֆիեւի, Սէն-Սանսի եւ Հանրի Վիէօթանի գործերէն: Դաշնակով ընկերացած է Սոնա Քիփիէլեան: Արա Մալիքեան տարիէ մը ի վեր Հանովըրի մէջ կը հետեւի ջութակի յատուկ դասընթացքներու:

Նոյն սրահին մէջ, Մարտ 24-ին, նըւագահանդէս մը տուած են դաշնակահարուհիներ Անի Սարաֆեան եւ Նորա Ռումեան, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Մոցարթի, Միլոյի, Շոփէնի, Կերշուինի գործերու կողքին մեկնաբանուած է նաեւ Յարութիւնեան - Բաբաջանեանի «Հայկական Ռափսոտի»ն:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Է.

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Այդ ինձ հետ շատ անգամ էր պատահում: Բայց երբեք չէր պատահել, որ ես ինձ բոլորովին մոռանայի: Երբեմն ամբողջ ժամերով, բոլորովին քնած դրութեան մէջ, ես կառավարում էի ձիանեբը, բայց դէթ միանգամ չէր պատահել, որ կա՛մ մորակը, կա՛մ երասանակները իմ ձեռքից ցած ընկնէին: Ես իմ կիսաքուն դրութեան մէջ՝ մինչեւ անգամ հետեւում էի ճանապարհի ուղղութեանը, նկատում էի կամուրջները, զգուշանում էի զառիվայրներից, եւ սայլակը վտանգի չէր ենթարկում: Իսկ այս անգամ, ինձ այն աստիճան մոռացել էի, որ ձիաներին իրանց կամքին էի թողել եւ բոլորովին շեղուել էինք ուղիղ ճանապարհից: Այդ նկատելի եղաւ այն ժամանակ, երբ լոյսը բացուեց եւ արեւելքը սկսեց շառանգունել:

- Այդ ճանապարհը, սատանան գիտէ, թէ ո՞ւր է տանում, ասաց քաւոր Պետրոսը, երբ զարթնելով սկսեց նայել իւր շուրջը: - Մենք մոլորուել ենք...:

Այդ խօսքերը թէեւ արտասանեց նա հանդարտութեամբ, բայց նրանց մէջ կար եւ՛ բարկութիւն եւ՛ յանդիմանութիւն:

- Յետ դառնանք, պատասխանեցի ես, - գուցէ կը գտնենք ուղիղ ճանապարհը:

- Հարկաւոր չէ, շարունակի՛ր, տեսնենք Աստուած ո՛ւր է տանում մեզ:

Քաւոր Պետրոսը մեր մոլորուելու մէջ գտնում էր Աստուծոյ կամքը: Նա մտածում էր, գուցէ ուղիղ ճանապարհի վըրայ մեզ մի վտանգ կը պատահէր, գուցէ այնտեղ հետամուտ էին լինում, որ կալանաւորեն մեզ, իսկ շեղուելով ուղիղ ճանապարհից, ազատուեցանք:

Զարմանալի բան է Աստուծոյ ներկայութիւնը ամէն գործի մէջ. թէ՛ գողը եւ թէ՛ կողոպտեալը մի օրինակ յոյս են դընում Նրա վրայ: Սպանողը Նրանից ուժ է խնդրում իւր բազկի համար, իսկ ըսպանուողը - ազատութիւն: Բոլորը դիմում են դէպի Նա:

Արեւը բաւական բարձրացել էր: Մենք գտնըւում էինք դեռ միեւնոյն հարթ - հաւասար անապատի մէջ: Դէպի որ կողմը եւ նայում ես վերջ չկայ: Մի ծանր, ճընշող տպաւորութիւն էր գործում այդ լայնատարած, մռայլոտ անապատը մարդու վրայ: Կարծում ես, թէ հորիզոնը ամէն կողմից հետզհետէ նեղնալով, պատրաստըւում է խեղդել քեզ: Տեղ - տեղ պատահում էին փոքրիկ գիւղեր, նոյնպէս փոքրիկ, ողորմելի խրճիթներով, բայց մենք կանգ չէինք առնում, անցնում էինք: Մի տեղ միայն քաւոր Պետրոսը ցած իջաւ սայլակից, մտաւ գիւղը, մեզ համար ճանապարհի պաշար գնելու, մանաւանդ տեղեկանալու, թէ ո՛րտեղ ենք գըտնըւում, կամ դէպի ո՞ւր է տանում մեր բռնած ուղին:

Ես սայլակը կանգնեցրի գիւղի գըլխաւոր փողոցի վրայ, սպասում էի քաւոր Պետրոսի վերադարձին: Նա կանչել տըւեց գիւղի տանուտէրին, ինչ որ խօսեց նրա հետ, եւ քառորդ ժամից յետոյ վերադառնալով, ասաց ինձ:

- Այս տեղ անկարելի է մնալ:

- Ինչո՞ւ:

- Ո՛չ մեզ համար հաց կարելի է գըտնել եւ ո՛չ ձիաների:

- Ի՞նչ է պատահել:

- Այս կողմերում սարսափելի սով է տիրում. մարդիկ ամէն ինչ սպառելով, յետոյ կերել են իրանց անասուններին, այդ եւս սպառելով, այժմ ուտում են այն, ինչ որ անասունները պիտի ուտէին:

Ես սոսկացի: Նա նստեց սայլակի վըրայ եւ հրամայեց քշել:

- Դէպի ո՞ր կողմը, հարցրի ես:

- Դէպի աջ:

- Դուք հիմա գիտէ՞ք, թէ ո՞ւր է տանում այդ ճանապարհը:

- Գիտեմ:

Քաւոր Պետրոսի պատմութիւնից երեւաց, որ նախորդ տարուայ երաժշտութեան պատճառով այս կողմերում հունձքը խիստ անյաջող է եղել, իսկ ներկայ տարուայ ցանքերը նոյնպէս մի առանձին բեղնաւորութիւն չէին խոստանում: Գիւղացիները, որ առանց այդ դժբախտութիւնների եւս միշտ աղքատ են եղել, այժմ զրկուել էին ապրուստի ամէն միջոցներից:

(Շար. 86)

Պ. Վարդան Վարդանեան, Տիկին Մարի Վարդանեան, Պ. Փօլ Վարդանեան, Տիկին Աննա Վարդանեան, Այրի Տիկին Սըրբուհի Հէքիմեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Լուիզ Ղուկասեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ քրոջ գալկին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՊԱՅԾԱՌ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Թագւորեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 14-ին, 77 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 18, ժամը 15·30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն-Մօռի Լա Փի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի նկատի ունենալ իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Վարդուհի Տէմիրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տըվերմէյ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եօթնեղբայրեան եւ զաւակները, Հիւսնեան (Լոս-Անճըլըս), Էֆխանեան, Աչըգկէօզեան, Սիմոնեան, Քարակիւլեան, Միւլաճեան, Էֆթեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ՓԻԼԻԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տէրտէրեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 13-ին:

Թաղումը կը կատարուի Հինգշաբթի, Ապրիլ 18, առաւօտեան 11-ին: Հաւաքումի Փանթէն - Փարիզին գերեզմանատան գլխաւոր մուտքին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի նկատի ունենալ իբրեւ այդ նկատել:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արսինէ Խտըշեան իր ամուսնոյն՝ Կարպիս Խտըշեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ, 400 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊՈՐՏՕ. - Պետրոս Քէնտէրեան 200 Ֆ.:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE

vous convie à
l'INAUGURATION
de sa BIBLIOTHEQUE
ET
UNE RENCONTRE AVEC
de nombreux AUTEURS d'OUVRAGES ARMENIENS
J J. Varoujan, C. Lepidis,
P. Tchakmakian, A. Beylerian,
P. Manoukian et d'autres...
le SAMEDI 20 AVRIL de 16h à 19h

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ - քաղաքի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը, Չորեքշաբթի, Ապրիլ 17, ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը:

VERITABLE ARTISAN - TAILLEUR
TISSUS : DORMEUIL, SCABAL, ETC...

ATAMIAN & fils

16, RUE LAFAYETTE — 75009 PARIS
Métro : Chaussée d'Antin

TEL : 770 - 52 - 88

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS

du 17 mai au 30 mai	6 550 F
du 07 juin au 20 juin	6 770 F
du 28 juin au 11 juillet	6 770 F
du 20 juillet au 03 août	6 770 F
du 03 août au 17 août	6 800 F
du 18 août au 31 août	6 890 F
du 06 septembre au 19 septembre	6 770 F
du 20 septembre au 03 octobre	6 710 F
du 04 octobre au 18 octobre	5 760 F
du 27 décembre au 07 janvier 86	5 390 F

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Départ MARSEILLE/MARSEILLE
du 11 mai au 24 mai
du 01 juin au 14 juin
du 06 juillet au 19 juillet
du 10 août au 23 août
du 17 août au 06 septembre
du 07 septembre au 20 septembre
du 14 septembre au 27 septembre
du 05 octobre au 18 octobre
du 02 novembre au 15 novembre
du 23 novembre au 06 décembre
du 28 décembre au 10 janvier 86

CIRCUITS
du 06 juillet au 19 juillet :
Moscou - Erévan - Tbilissi - Sotchi - Moscou.
du 10 août au 23 août :
Moscou - Erévan - Tbilissi - Leningrad.

Nos prix comprennent :
— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE Intourist AEROFLOT

1915 - 1985
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Փ Ա Ր Ի Զ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 21, ժամը 16-ին

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
Notre - Dame de Paris
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԵՒ ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ
փարիզի արքեպիսկոպոս՝
Cardinal Jean-Marie LUSTIGER

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ԺԱՄԸ 14·30ԻՆ
Հանդիսաւոր պատարագ Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին

ԺԱՄԸ 16·30ԻՆ
Օրհնութիւն եւ զետեղում հիմնաքարի Նահատակաց Յուշարձանին
PLACE DU CANADA
(Paris 8e — Grand Palais)
ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութեանց եւ Փարիզի Քաղաքապետարանի ներկայացուցիչներու

ԺԱՄԸ 18ԻՆ, նախաձեռնութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան, ծաղկեպսակի զետեղում Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Համախմբուիլ Շան զ'Էլիզէ - ավընիւ Ֆրիէտլանտ անկիւնը:

ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ
ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
Salle Gaveau, 45, rue de la Boétie
խօսք կ'առնեն. -
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ
եւ Ֆրանսացի քաղաքական անձնաւորութիւններ:
կազմակերպութեամբ՝
Հայկ. Ցեղասպանութեան Ոգեկոչման Յանձնախումբին

Ն Ի Ս

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24
Պատուոյ նախագահ՝
Jacques MEDECIN
Député-maire de Nice — Président du Conseil Général des A. M.

ԺԱՄԸ 9·45ԻՆ.- Հաւաքուիլ Փրոմընատ տէ զ'Անկլէ (Մեռիտիէնի դիմաց): Լուռ երթ դէպի Մեռեալներու յուշարձան:

ԺԱՄԸ 10·30ԻՆ.- Ծաղկեպսակ ի յիշատակ մեր նահատակներուն եւ 1914-1918, 1939-1945ին Ֆրանսայի համար ինկած հայ ռազմիկներուն:

ԺԱՄԸ 11·30ԻՆ.- Հոգեհանգստեան պատարագ Ս. Աստուածածին եկեղեցին:

Վ Ի Է Ն

Հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Ապրիլ 21, առաւօտեան ժամը 9էն 10·30՝ St André le Haut եկեղեցին:

Կը պատարագէ՝ ՀԱՅՐ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ:

Յետ պատարագի, մեկնում դէպի Ապրիլ 24 փողոցը եւ ծաղկեպսակի զետեղում, ժամը 12ին:

Ս Է Ն - Մ Օ Ր Ի Ս

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, Կիրակի, Ապրիլ 21, ժամը 16ին, Սէն-Մօրիսի Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

DINER - CONFERENCE

VENDREDI 26 AVRIL à 18h
DINER - CONFERENCE au SENAT
(Histoire et Monuments Arméniens en Roumanie et Arménie Soviétique)

L'Office National de la Culture et des Traditions Arméniennes organise une visite au Sénat et un Dîner-Conférence avec la participation du Professeur Anahide Ter-Minassian de Paris IV, du Professeur Mathieu CASACOU, chercheur au CNRS et de Lucien Parmentiers. Ce dernier présentera des diapositives réalisées au cours de voyages en Roumanie et URSS.

Participeront également le professeur Alain Guillermou pour les Monastères Orthodoxes du Nord de la Moldavie avec leurs peintures extérieures et le professeur Yves Hammant, ancien attaché culturel de France à Moscou sur l'art des monuments de Vieille Russie (Novgorod - Zagorsk - Zalexski, Rostov et Jaroslav).

Renseignements et inscriptions :
Pour raison de sécurité il n'y aura pas d'inscription au Sénat sur place.
Donc écrire seulement (en indiquant votre téléphone) à :

l'OFFICE NATIONAL DE LA CULTURE ET DES TRADITIONS ARMENIENNES
16, rue JOSE-MARIA de HEREDIA
75007 PARIS
Tél. : 734 - 61 - 41 (de 9h à 11h30)

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ
ընդհանուր ժողովի

Վալանսի Հայ Առաք. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան եւ ընտրողական մարմինի երկամեայ տարուան նստաշրջանը լրացած ըլլալով ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ հայ առաքելական համայնքը նոր ընտրութեանց համար Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի Ե. Հիւսիսեան սրահը՝ 6 ռիւ Ֆավանթին, Ուրբաթ, Մայիս 3, ժամը 20·30-ին: Օրակարգ. - Երկամեայ տարուան նստաշրջանի բարոյական եւ նիւթական զեկուցում: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ընտրողական մարմնի թեկնածու անդամները պէտք է արձանագրուին նախապէս. իսկ ընտրուելու համար պէտք է.

1) Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ մկրտուած ըլլալ:

2) Իրաւական մոմագինի նուիրատուութիւնը ըրած:

3) 25 տարեկանէն վեր ըլլալ, առանց սեռի խտրութեան:

4) Հինգ տարի Վալանսի եւ շրջակայքի մէջ հաստատուած ըլլալ:

5) Արձանագրութիւն մինչեւ Ապրիլ 18, Հոգաբարձութեան կամ Եկեղեցւոյ մէջ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
18

JEUDI
18 AVRIL
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.944 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.944

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ պիտի արտայայտուի ամսուն վերջ, հեռատեսիլէն եւ պիտի հաստատէ թէ քաշուելու միտք չունի, նոյնիսկ եթէ ընդդիմութիւնը յաղթէ: «Կ'ընդունիմ այն մեծամասնութիւնը զոր երկիրը ինծի կուտայ» պիտի ըսէ Նախագահը, ինչ որ բաւական տրամաբանական է Հանրապետութեան Նախագահի մը համար, նոյնիսկ Ե. Հանրապետութեան, ուր Սահմանադրութեամբ «ոսկեծաղիկի բազման հանդիսութիւններով» չէ որ կը գրաղի:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ - ՊԷՅՐՈՒԹ մեռած քաղաքի պատկեր մը կը պարզէր, Զօրեքշաբթի առտու, ըստ հոն գտնուող օտար թղթակիցներուն, երբեւ հետեւանք չատ ծանր կռիւներու որոնք ծայր տուած էին սիւննի եւ շիի քաղաքագօրքերու միջեւ, ամբողջ գիշերն ալ: Նասրական նկատուած սիւննի տարրեր նոյնիսկ իրենց ռոքէթներուն թիրախ առած են Նապի Պէրիի (շիի պարագլուխը) բնակարանը, որ քարուքանդ եղած է եւ թիկնապահն ալ սպաննուած: Արդէն 4 մեռեալ եւ 70 վիրաւոր կար եւ բախումները կը շարունակուէին:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ Հրեաները անընդունելի կը գտնեն որ Նախագահ Ռեկըն գերման սպաներու գերեզմանատուն մը այցելէ, արեւմտեան - Գերմանիա կատարելիք իր այցելութեան ընթացքին (յաղթանակի 40-ամեակին առթիւ), հակառակ անոր որ «հաւասարակշռելու» համար, Ռեկըն արգելափակման կայան մըն ալ պիտի այցելէր, բայց չի բաւեր գոհացում տալու համար Հրեաներուն: Իրենց պատճառաբանութիւնն այն է, որ այդ գերեզմանատունը թաղուած են անոնք՝ նացի սպաներ, որոնք Հրեաները ջարդած են: Գերմանացիին համար, երբ մանաւանդ 60-ը անց է, անկարելի դարձած է անցեալ չունենալ եւ արդէն ի՞նչպէս կարելի է: Այդ «անխուսափելի անցեալին» վերջին զոհերէն մէկն է՝ Քէնթի դքսուհին, որու հայրը, նոր մէջտեղ ելած է, նացի սպայ մըն էր, ինչ որ մեծ գայթակղութիւն մը բաւեղծած է Պըքինկէմ: Ի՞նչ յանցանք ունի սակայն, 1945-ին ծնած այս կինը, որու հայրն ալ մեռած է երկու տարի առաջ եւ որու որեւէ ջարդի մասնակցած ըլլալն ալ փաստուած չէ, մինչեւ իսկ հեռացուած է բանակի հրամանատարութենէն, որովհետեւ ջերմեռանդ կաթողիկէ ըլլալը չատ պոռացած էր: Տէյլի Միռըրն է, որ անհրաժեշտ գտած է մեռելի մը անցեալը քրքրել խանգարելու համար ողջի մը կեանքը, մանաւանդ երբ դքսուհին չէ իսկ ապրած իր «մեղաւոր» հօրը հետ (ծնողքը ամուսնալուծուած էր) որ ներկայ ալ չէր եղած իր հարսնիքին: Քէնթի այս զոյգը արդէն խանգարած է արքունին, քանի այս «խեղճ» իշխանուհին, ոչ միայն հայր մը ունէր, այլեւ կաթողիկէ էր եւ ամուսնալուծուած: Ուրեմն ամուսինն ալ հրաժարած էր գահաժառանգի իր դիրքէն (18-րդ կարգի վրայ էր...):

«ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐԸ ԴԵՌ ՀՈՍ ԵՆ» խորագրին տակ Քոլման Մք. Քարթի կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ վարչապետին Ուաշինկթըն այցելութեան («Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ», Ապրիլ 17) եւ չի վարանիր անողոք արտայայտութիւններ ունենալէ խօզալի յայտարարութեանց եւ երկրին ներկայ վարչակարգին մասին: Կը նկատ-ըել թէ խօզալ գացած էր դրամ ուզելու Ռեկընէն զօրացնելու համար զինուորական իր ուժը, բայց այնքան ալ դիւրին չէ երբ բանտերու մէջ քաղաքական բանտարկեալները կը հիւծին: Ամերիկացի լրագրողը կ'արձագանգէ խօզալի մամուլի մէկ ասուլիսին, ուր իր ալ ըրած հարցումներուն քաղաքական բանտարկեալներու մասին, գոհացում չէ ստացած, մինչեւ իսկ «անպարկեշտ» գտած է խօզալը, երկու անգամ, իր պատասխաններուն մէջ, նախ ամերիկեան համալսարանի ուսանողի մը՝ Նուրհան Քարթըրճիօղլուի մօրը վերաբերեալ (անդամ՝ խաղաղութեան կոմիտէի, որ բանտն է Թուրքիա, մինչ խօզալ կ'ըսէ թէ բոլորն ալ ազատ արձակուած են), ապա ինչ կը վերաբերի Միլըրի եւ Փինթըրի, որոնք Թուրքիա այցելած էին եւ հաստատած թէ՝ հակառակ հերքումներուն չարչարանքը կը շարունակուի բանտերու մէջ, եւ որոնց մասին խօզալ շատ դէշ արտայայտուած է, ըսելով թէ միայն 4 - 5 ծայրայեղ ձախի հետ տեսնուած էին:

ՖՐԱՆՍԱ, 1984-ին, մրցանիշը կոտրած է զինամթերքի վաճառքի՝ 61,8 միլիառ ֆրանքի հասնելով: Այսինքն կրկնապատկած է իր արտածումը 1983-ի բաղդատմամբ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 10 / 15)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԷՆ ԽՈՒՄԲԻ ՄԸ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկու շաբաթ Հայաստան այցելած է Փարիզի Հայկական Վաւերագրական Կեդրոնէն խումբ մը, գլխաւորութեամբ Կեդրոնի նախագահ Միշէլ Բագումեանի: Խումբին մաս կազմած են Ֆրանսայի Մշակոյթի նախարարի խորհրդական Ժան-Փիէռ Քոլէն եւ նախարարութեան պատասխանատու աշխատակիցներ: Խումբը ընդունուած է Հայաստանի Մշակոյթի նախարար Գուրգէն Առաքելեանի, արտասահմանի երկիրներու հետ բարեկամութեան կապերու հայկական ընկերութեան նախագահ Նորա Ցակոբեանի եւ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահ Վարդգէս Համազասպեանի կողմէ: Հիւրերը հանդիպումներ ունեցած են գրականութեան եւ արուեստի մարզերու մէջ ծանօթ դէմքերու հետ:

×

ՖՈՒԹՊՈԼ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳ «ԿՈՏԱՅՔ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Խորհրդային ախոյենութեան Ա. դասակարգի մրցաշարքի իր անդրանիկ հանդիպումին Աբովեանի «Կոտայք»ը պարտըւած է Նիկոպոլի «Կոլոս»էն 0-ի դէմ 1 կէտով:

×

ԷՄԱՆՈՒԷԼ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ «ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի լիակատար նիստին, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի խմբագրապետ նշանակուած է Էմանուէլ Մանուկեան: Նախկինը՝ Բակունց Անանիկեան, մեռած է (տես «Յառաջ», Փետրուար 28-ի թիւ): Միւս կողմէ, «Սովետ Էրմէնիստանի» թերթի խմբագիր նշանակուած է Զարբայի Կուրբանով:

×

ՀԱՅ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է բեմադիր Ալբեր Մկրտչեանի «Իմ մանկութեան տանգօն» շարժանկարի անդրանիկ ցուցադրութիւնը: Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են Մհեր Մկրտչեան եւ Երեւանի դրամատիկ թատրոնի դերասանուհի Գալյա Նովենց: Վերջերս աշխուժացած է հայ շարժարուեստագէտներու գործունէութիւնը: Անոնց նկարահանած ժապաւէնները յաճախ կ'արժանանան գնահատանքի եւ մրցանակի: Այսպէս, բարձր գնահատականով միութենական պաստառներու վրայ ցուցադրուած են Սերգէյ Իսրայէլեանի երկու գործերը՝ «Գիքորը» (ըստ Յովհ. Թումանեանի պատմուածքի) եւ «Ճերմակ անուրջներ» (ըստ Վահան Թոթովենցի «Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ» վիպակի «Աղաւնիներ» նորավէպի. բեմանկարի հեղինակներ՝ Ստեփան Ալաջաջեան եւ Հենրիկ Մալեան): Մոսկուայի հեռատեսիլի պատուէրով Դմիտրի Կեսայեանց աւարտած է երկու մասերէ բաղկացած «Պարոն աւազակը» շարժանկարը, որուն բեմանկարը գրած են Դմիտրի Կեսայեանց եւ Ալ. Մեխակեան, Պերճ Պռօշեանի «Ցունօն» վիպակի հիման վրայ: Հայ շարժարուեստագէտները իրենց ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնեն նաեւ մանկա - պատանեկան նիւթերու վրայ: Լեւոն Գրիգորեան, որ երկու տարի առաջ նկարահանած էր «Աստղային ամառ» երաժշտական կատակերգութիւնը, ժապաւէնի վերածած է Կարէն Սիմոնեանի «Ցտեսութիւն, Նաթանայէլ» վիպակը՝ «Մենք դեռ կը վերադառնանք» խորագրով, որ կը խօսի երախաներու ազնուութեան, հաւատարմութեան, անոնց զուարճալի արկածներուն մասին: Հենրիկ Մալեան ձեռնարկած է իր վաղեմի երազի իրականացման, այն է՝ երկու մասերէ բաղկացած Կոմիտասի կեանքին ու ժամանակաշրջանին նուիրուած ժապաւէն մը, որ ձեւով մը կ'ամբողջացնէ «Նահապետը» շարժանկարին թեման: Հենրիկ Մալեանի նպատակն է Կոմիտասի եղերական ճակատագրի միջոցով բացայայտել ցեղասպանութեան ճիրաններէն հրաշքով ազատած բուռ մը ժողովուրդի ճակատագիրը: Գենադի Մելքոնեան կը նախընտրէ կատակերգական սեռը: Իր նկարահանած «Թթենի»ն եւ «Անըսպասելի - անդուշակելի» կատակերգութիւնները ջերմ ընդունելութիւն գտած են: «Թթենի»ն արժանացած է կարգ մը մրցանակներու: Ներկայիս բեմադիրը կը նկարահանէ «Կիրակի օրը» կատակերգութիւնը, որ մեղմ իմուռով կը ձաղկէ մարդկային թերութիւնները, նոյն ատեն արծարծելով բարութեան եւ ազնուութեան գաղափարները:

×

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ ՏՈՒՆ - ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐԸ

Երեւանի Եղիշէ Չարենց տուն - թանգարանը ամբողջացած է բանաստեղծին կեանքին ու գործին առընչուող նիւթերով, զորս թանգարանին յանձնած են Չարենցի բարեկամներն ու ազգականները, ինչպէս նաեւ իր աղջիկը՝ Անահիտ Չարենց: Այդ նիւթերուն մէջ կը գտնուին չհրապարակուած 20 ձեռագիրներ:

×

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԵՈՒՐԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՄԷՋ

Թունուզի մէջ քանի մը նուագահանդէսներ տուած է դաշնակահար Եուրի Հայրապետեան: Միջազգային կարգ մը մրցումներու դափնեկիր Փրոֆ. Հայրապետեան մեկնաբանած է գործեր Պէթհովէնէ, Պախէ, Շոփէնէ, Ռախմանինովէ եւ Խաչատրեանէ:

×

ՊԵՐՃ ԶԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐԸ ՀԱՏՈՐԻ ՄԸ ՄԷՋ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը առանձին գիրքով մը լոյս ընծայած է Պերճ Զէյթունցեանի թատերական կարգ մը գործերը, ինչպէս «Մեծ լռութիւն», «Ոսկի, դատարանն է գալիս», «Աստծոյ տասներկու օրը», «Անաւարտ մենախօսութիւն», «Վերջին խաղը» եւ «Ոչ այսօր, ոչ վաղը»:

×

ԳԵՂԱՄԱՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ԺԱՅՌԱՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ

Գեղամայ լեռներուն մէջ յայտնաբերուած քանի մը խումբ ժայռապատկերները ամբողջացուցած են բաց երկնքի տակ գտնուող այդ ինքնատիպ պատկերասրահը: Հին նկարիչները պատկերացուցած են կրօնական ծիսակատարութիւններ, ծիսական պարեր, զոհաբերութիւններու եւ որսորդութեան տեսարաններ, կենդանական եւ բուսական աշխարհը: Այդ պատկերները հիւացում կը պատճառեն իրենց թէքնիքով: Մասնագէտներու կարծիքով նախնադարեան մարդիկ ամառը հոն կը բարձրանային իրենց հօտերով: Հոն կը ստեղծէին պաշտամունքի ու կրօնքի յուշար - ձաններ, կ'երկրպագէին անոնց, զոհեր կը մատուցանէին, ենթադրելով թէ այդ բոլորը երջանկութիւն կը բերէ իրենց: Ժայռապատկերներու ուսումնասիրութիւնը գիտնականներուն թոյլ կուտայ թերթելու Հայոց լեռնաշխարհի հնարնակներու կեանքին անծանօթ մէկ էջը եւս:

×

ՊԱՐՈՅՐ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիան հրատարակած է Պարոյր Մուրադեանի «Վրաստանի հայկ. արձանագրագիտութիւնը» աշխատութիւնը, որ ձեւով մը շարունակութիւնը կը հանդիսանայ երեւանցի գիտնականին նախորդ՝ «Հայաստանի վրացական արձանագրագիտութիւնը» աշխատութեան: Զոյգ հատորներուն մէջ հեղինակը անդրադարձած է երկու Հանրապետութիւններու գիտնականներու աշխատանքի արդիւնքներուն: Մասնագէտներու կարծիքով, այդ հրատարակութիւնները կարեւոր նպաստ բերած են արդի կովկասագիտութեան: Հայկական եւ վրացական վիմագիր արձանագրութիւնները կարելիութիւն կ'ընծայեն հետեւելու Վրաստանի եւ Հայաստանի Է. - ԺԹ. դարերու քաղաքական, տնտեսական եւ ազգային - մշակութային պատմութեան, երկու ժողովուրդներու կապերուն, անոնց փոխ - յարաբերութիւններուն եւ փոխադարձ ազդեցութիւններուն: Աշխատութեան մէջ մասնաւոր տեղ տրուած է Վրաստան գտնուող հայ մշակոյթի սրբազան - դական օճախներու գործունէութեան:

ԱՊՐՈՒԱԾ ՕՐԵՐ

Գրեց՝ ՎՐՈՅՐ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

Ա.

Իմ սերունդիս պատկանողներուն թիւը շատ ցանցառ է ներկայիս: Մենք որ այդ աՀաւոր Եղեռնի բովէն անցանք՝ ճիտիս պարտքը կը Համարեմ գոնէ աղօտ պատկեր մը տալու այդ մռայլ օրերուն՝ Ապրիլեան տխուր տարեդարձին առթիւ:

Թէեւ երկար տարիներէ ի վեր Հայութեան նշանաբանը եղաւ չողբալ անցեալին վրայ ու նայիլ դէպի առաջ՝ եւ սակայն անՀրաժեշտ է որ Եղեռնէն յետոյ եկող սերունդները կարենան կշռել այդ դեՀենական Սպանդին աՀաւորութիւնը:

×

ՀՆԱՄԵՆԻ ԵՆԻ - ԳԱՓՈՒՆ

Նախապատերազմեան տարիներուն մենք կը բնակէինք Պոլսոյ Ենի - Գափու Հայաշատ թաղը: Ան՝ Մարմարա-ի եզերքին փռուած՝ բնակուած էր ժամանակին Հայ Ամիրաներէ: Անոնցմէ էն նշանաւոր եղող Պէզճեան Յարութիւն (Գազազ Արթին) բնակած էր այնտեղ: Այս մեծաՀոգի Ամիրան՝ Սուլթանին է'ն սիրելի խորՀրդականը եղած է եւ առիթէն օգտուելով աՀագին իրատէներ ձեռք ձգած՝ Հիմնած է եկեղեցիներ, դպրոցներ և Ետի - Գուլէի Ազգային Հիւանդանոցը՝ իրեն յարակից Հաստւթարեր Հողերով:

Մենք կը բնակէինք այդ թաղին ընդարձակ եալըներէն մէկուն մէջ: Եալը Թըրքական իմաստով կը նշանակէ ծովեզերեայ վիլլա եւ ծովեզերք:

Գրեթէ ութ տարեկանէս Հայրս զիս գրած էր նոր Հիմնուած է'ն արդիական եղող «Նոր - Դպրոց»ը՝ որպէս գիշերօթիկ: Տնօրէնն էր Հոյակապ դաստիարակ ՅովՀաննէս Հինդլեան: Ան Հակառակ իր ճղճիմ մարմինին ու կարճ Հասակին՝ առողջ գաղափարներով տոգորուած մանկավարժ մըն էր:

Շաբաթ ցերեկէ վերջերը Ենի - Գափուի ուսողութեան ուսուցիչ Քանթարեանին Հետ կուգայի տուն ուիք - էնտը անցընելու:

Արուսեակ քոյրս եւ Շաքէ զարմուՀիս ալ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը կը յաճախէին՝ որ կը գտնուէր Ենի - Գափուէն Գում - Գափու երկարող Հիսար - Տիպի թաղը: Ամբողջ այդ ծովեզերքի երկայնքին կանգուն կը մնային դեռ Բիւզանդական պարիսպները՝ որոնցմէ կուգար թաղին անունը: Հիսար կը նշանակէ պարիսպ:

Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը մեր Հիւրանոցը լեցուած կ'ըլլար ուսանողներով, զարգացած օրիորդներով եւ տիկիններով: Յաճախ խօսքը կ'ըլլար Ազգային Կեդրոնական Վարժարանին: Մեր գրագէտ - մըտաւորականներուն մեծ մասը Հոն աշակերտած եւ յետոյ ալ Հոն պաշտօնավարած էր: Օրինակ Արշակ Չօպանեան եւ ՎաՀան Թէքէեան: Այնպէս որ կ'այրուէի ու կը մրկուէի Հոն յաճախելու փափաքով:

×

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱԶԴԱՆՇԱՆԸ

1914-ի ամառը Սարայեւոյի մէջ Աւստրիոյ ԳաՀաժառանգը սպաննուեցաւ սերպ ուսանողի մը կողմէ՝ Հայրս կռաՀեց թէ ատկէ ընդՀանուր պատերազմ մը պիտի ծագի: Երբ արդէն առաջին բախումը տեղի ունեցաւ՝ Հայրս գուշակեց թէ Թուրքիան ալ անխուսափելիօրէն այդ շուրջպարին պիտի մասնակցի քանի որ իր Հոգին ծախած է այդ յոխորտ եւ գինապաշտ Քայզերին:

Եւ պատաՀեցաւ անխուսափելին: Սակայն Պոլսոյ մէջ ամէն բան իր տեղն էր տակաւին: «Ազատամարտ», «Բիւզանդիոն», «Ժամանակ», «Վերջին Լուր» օրաթերթերը, ապա գրական Հանդէսներ ինչպէս՝ «Ոստան», «Հայ Կին», «Շանթ», «ՄեՀեան», եւայլն կանոնաւոր լոյս կը տեսնէին:

Թօքաթլեան, - Փերա - Փալաս, Թիւրքուազ եւայլն պանդոկ - ծաղարանները, Փըթի - Շանի, Թաքսիմի ու Պօմոնթիի պարտէզները լեփ - լեցուն էին տեղացիներով, գերման սպաներով եւ իրենց Տիկիններով: Գիշերները լոյսերու մէջ կը լողար Փերայի Շիտակը:

×

ՀԱՅ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ՕՃԱԽ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԸ

Իմ թախանձանքիս տեղի տալով Օգոստոսի վերջին շաբթուան մէջ Հօրս Հետ միասին Հարպիյէ - Ֆաթիհ Հանրակառքը առնելով իջանք Կալաթա ու սկսանք քալել Գարադէօյի պողոտայէն:

Ձախ կողմի մայթին վրայ իրարու ետեւէ նեղ փողոցներ կը բացուէին, որոնց մէջ կիսամերկ կիներ ռափալից Հրաւէրներ կ'ուղղէին անցորդներուն՝ իրենց ստինքները եւ գիստերը ցոյց տալով: Բնազդաբար Հայեացքս Հոն սեւեռեցաւ...

Հայրս սաստեց զիս. -

- Գլուխդ աղին չարժէ:

Բայց եկէք տեսէք որ աջ կողմի մայթերն ալ աւելի մաքրակրօն չէին: Ամբողջ երկայնքին Քաֆէ - Շանթաններու եւ կապելաներու շարք մըն էր՝ Հարուստ կուրծքերով, ռափայարոյց երգչուՀիներու ու պարուՀիներու նկարներով զարդարուած:

Կեդրոնականի մէջ զիս քննութենէ անցուցին եւ Նախապատրաստական դասարանը որոշեցին: Բայց Հայրս պնդեց որ զիս մէկ կարգ աւելի բարձր արձանագրեն՝ որպէսզի աւելի որակեալ ուսուցիչներու ձեռքին տակ դաստիարակուիմ:

Բարեբախտաբար Հօրս մտերիմ բարեկամ Գարեգին Խաժակը քննիչներուն մէջն էր եւ իրեն բարեացակամ միջամտութեամբ ընդունուեցայ երրորդ դասարանը:

Պոլսոյ դպրոցները կը բացուէին Սեպտեմբեր մէկին:

Փրոֆէսէօր Աստուածատուր Խաչատուրեանն էր տնօրէնը՝ որ մեզի կ'աւանդէր Հայոց Պատմութիւն: ՆիՀար եւ չոր անձ մըն էր: ՄիջաՀասակ, կեռ քիթով՝ որուն վրայ զետեղուած էր իր փէնս - նէ-ն: Պաշտօնական սեւ պօնժուռ մը կը կրէր մոխրագոյն ռէյյէ տափատով: Մազերը ճեփ - ճերմակ էին արդէն: Թէեւ Հմուտ դասաւանդող մըն էր՝ եւ սակայն տաք Հաղորդականութիւնը կը պակսէր իրեն: Ժպտիլ ու կատակել չէր գիտեր:

Մինչդեռ Գարեգին Խաժակ՝ որ մեզի կը դասաւանդէր ԸնդՀանուր Ազգաց պատմութիւնը՝ Հոյակապ եւ ազնուական նկարագրով անձ մըն էր: Ջերմ ու Հաղորդական էր աշակերտներուն Հետ: Երբ մեզի կը պատմէր Հոմերոսի Իլիականէն ու Ոդիսականէն, Տրովատայի պատերազմէն ու անոնց Հերոսներ Աքիլլէսէն, Ագամեմնոնէն եւ Փաթրոքլէսէն՝ ուղղակի կը վերանար ու կը կախարդէր մեզ: Այնքան մեղրածորան ու գրաւիչ էին իր դասաւանդութիւնները:

Կենդանաբանութեան ուսուցիչն էր տոքթէօր Զիլինկիրեան (Ռուբէն Սեւակ):

Սքանչելի անձ մըն էր ան: Սաթի նման սեփ - սեւ մազերով ու փոքրիկ մօրուքով, թուխ մորթով ու Հրայրքոտ աչքերով դըրաւիչ այր մըն էր ան:

Զուարթ եւ կատակախօս էր: Սիրտի մասին դասախօսող օրը աշակերտ մը դասի կանչեց գրատախտակին առջեւ եւ սիրտ մը գծել տուաւ: Աշակերտը շատ սուր վերջաւորութեամբ սիրտ մը գծեց:

- Ծօ՛ առիկա սիրաՀարի սիրտ է...

Դասարանին մէջ քաՀ - քաՀ մը փըրթաւ:

Յետոյ ուրիշ աշակերտ մը ոտքի Հանեց Հարցնելով անոր սիրտի մասին իր գիտցածը: Տղան քիչ մը այլայլած՝ սիրտը բացատրելու Համար ձեռքը աւելի շուտ փորին կողմը կը տանէր:

- Ծօ՛ դուն ալ Ճէվահիրճեան Սրբազանին պէս սիրտիդ տեղ փորդ ցոյց կուտաս...:

Նոյն օրը դասէն առաջ մեզ բոլորս ալ վարը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իջեցուցած էին՝ ուր Ճէվահիրճեան Սըրբազան քարոզ կուտար:

Խօշ կզերական մըն էր ան՝ որ Պոլսոյ ռամիկ լեզուով կը խօսէր: Իր քարոզին միտք բանին՝ «Տուէ՛ք ու տուէ՛ք եկեղեցին»:

- Էֆէնտի՛մ, տուէ՛ք տալու էք, իշթէ պօլ - պօլ, ամմա զօռով չէ՛ էֆէնտիմ, անիկա ներսէն գալու է ըսելով՝ սիրտին տեղ ձեռքը փորին կը զարնէր...:

Այդ շրջանին Փերայի Ս. Երրորդութեան Թաղականութիւնը դասախօսութիւններու շարք մը կազմակերպած էր եկեղեցիին բակին մէջ գտնուող «ԱրՀեստանոց»ին մէջ: Այս սրաՀը կը ծառայէր Հայ իգական սեռին ձեռագործի եւ կարի դասընթացքներուն:

Տարուան առաջին դասախօսութիւնը տուաւ տոքթ. Զիլինկիրեան՝ Թոքախտի վրայ: Բոլոր Կեդրոնականցիներս ալ ներկայ էինք:

Տանթէի «Երկնային Կատակերգութեն»էն ոպաւորիչ Հատուածներ բերելով բանաստեղծական ոճով մը խօսեցաւ խորապէս ազդելով ունկնդիրներուն վրայ: Այդ օրը առիթը ունեցանք նաեւ իր գերման զուիցերացի խարտեաշ կնոջ ծանօթանալու:

Գլխաւոր թէման Հետեւեալն էր. -

Ձմեռ գիշերները Հայ ընտանիքները փոքր սենեակի մը մէջ Հաւաքուած մանղալին շուրջը ու դուռ ու պատուՀան սեղմ կերպով փակած՝ փասըր - փասըր կը ծխեն ու ժամերով այդ ապականած օդը կուլ կուտակելով իրենց թոքերուն մէջ՝ թոքախտին դուռը կը բանան: Կը պնդէր մանաւանդ կամքի ուժի եւ լաւատեսութեան վրայ:

- ԱՀա՛ ես Լօզանի մէջ բժշկական ուսանող եղած ժամանակս մտաւորական երիտասարդ մը քովս եկաւ՝ որ թոքախտի վերջին աստիճանին մէջ էր եւ արիւն կը թքնէր: Բայց ան ոտքը գետին զարկաւ եւ ըսաւ թէ «կամքս կաշմրուռն է, ես ապրիլ կ'ուզեմ որովՀետեւ կը փափաքիմ երգել տակաւին»: ԱՀա այդ երիտասարդը այս սրաՀին մէջ է, եւ կրնամ ըսել որ ձեզմէ ամէնէն առողջն ու կայտառն է:

Այս ըսելով ոտքի Հանեց յաղթամարմին ու լեցուն թուշերով երիտասարդ մը: ՄիաՀամուռ ծափաՀարութիւն մը փըրթաւ: Ոտքի ելլողը բանաստեղծ Սիամանթօն էր...:

Մեր Հայերէնի շարադրութեան դասատուն Մելքոն Կիւրճեանն էր (Հրանդ): ՄիջաՀասակէն քիչ մը կարճ, Հաստաբեստ մարմինով եւ պարարտ վիզով շատ խանդավառ ուսուցիչ մըն էր: Կը կրէր շատ Հաստ ակնոցներ: Իր դասապաՀին առնուազն կէսը Հայրենասիրական յորդորներով մեզ կը խանդավառէր:

- Տղա՛ք, կ'ուզեմ որ ըլլաք եզի նման տոկուն ու քաջ, Հաստ վիզեր ունենաք: Դուք Պոլսեցիներդ մահալլէպիով եւ թավուք - կէօքսիով մեծցած էք: Կ'երէք նայիմ Հայաստանի թանապուրն ու խաշը եւ պիտի տեսնէք թէ ինծի նման տոկուն պիտի ըլլաք:

Արտասանութեան ուսուցիչս էր Սարգիս Մինասեան՝ «Ազատամարտ»ի խմբագրութենէն: Սեփ - սեւ մազերով ու մօրուքով, միջաՀասակ, Հաստամարմին ու վառվըռուն անձ մըն էր:

Իմ արտասանութեան ձիրքս ու փափաքս նշմարելով պաՀանջեց որ Դանիէլ Վարուժանի «Ջարդը» արտասանեմ յառաջիկայ դպրոցական Հանդէսին: Մենք տունը ունէինք բանաստեղծին «Ցեղին Սիրտը» եւ «Հեթանոս Երգեր»ը՝ ձօնուած Հօրս: Ի մէջ այլոց ըսեմ որ Հակառակ թէ Հայրըս երկրաչափ էր եւ ուսողութեան ուսուցիչ՝ բուռն սիրաՀար մըն էր գրականութեան: Զինադադարէն վերջն ալ երբ Հրաշքով վերադարձաւ՝ Կիլիկիայէն եւ իր ժողովուրդէն իր տպաւորութիւնները Շաւարշ Միսաքեան Հրատարակեց յօդուածաշարքով մը «Ճակատամարտ»ի մէջ:

Այդ թուականներուն «Պոլսոյ կողմ»ի Հնամենի թաղերուն մէջ ելեկտրականութիւն չկար: Ուստի գիշերները մեր թավան-իչիին մէջ ծուարած՝ խտարէին աղօտ լոյսին տակ սկսայ Հեւ ի Հեւ գոց սորվիլ:

Յաջորդ դպրոցական Հանդէսին Կեդրոնականի ամփիթատրոնին մէջ ողբերգական ոճով մը արտասանեցի զայն: Բեմէն իջնալէս վերջ փրոֆէսէօր Խաչատուրեան ինծի մօտեցաւ եւ փաղաքշօրէն՝

- Տղա՛ս, մեզ ես, նայէ՛ կը Հեւաս եւ սիրտդ կը նետէ, աչքերուդ եւ դէմքիդ վրայ մռայլ արտայայտութիւն մը շըրջան կ'ընէ: Մէյ մըն ալ այսպիսի ծանր եւ երկար կտորներ չարտասանես:

ՆաՀատակ գրագէտներէն Ռուբէն Զարդարեան կը դասաւանդէր մեծ աւելի բարձր դասարաններուն մէջ: Իր երեք տղաքն ալ Կեդրոնական էին: Ազատը իմ դասընկերս էր, իսկ Ռափայէլ եւ Հրաչ՝ աւելի վերի դասարանները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ՝ ԶԱՏԻԿԻՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 10-ՐԴ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

ՇԱՌՎ ԱԶՆԱՒՈՒՐ ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱՒ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Լեման լճի Հարաւ - արեւմտեան ափին, շրջապատուած բարձրաբերձ լեռներով Եւրոպայի գեղեցկագոյն քաղաքներէն մէկն է Ժընեւը, ուր Ապրիլ 5 - 8 օրերուն մեծ Հանդիսաւորութեամբ տեղի ունեցան Հ. Բ. Ը. Միութեան 10-րդ Նաւասարդեան խաղերը, Կեդրոնական Վարչական Ժողովի որոշումով:

Մասնակցելու կամ ներկայ գտնուելու Համար այս խաղերուն, ապրիլեան առաջին օրերէն սկսեալ, Եւրոպայի եւ Միջին - Արեւելքի զանազան երկիրներէն, ինչպէս նաեւ Գանատայէն, Հեռուներէն Ժընեւ կը ժամանէին բազմաՀարիւր մարզիկներ եւ ընկերացողներ, մանաւանդ եռուզեռ մը ստեղծելով իր ծոցին մէջ Հայկական փոքրաթիւ գաղութ մը բնակող այս պատմական քաղաքին մէջ:

Կազմակերպիչ Յանձնախումբի կարգադրութեամբ, բոլոր ժամանողները յատուկ ինքնաշարժներով կ'առաջնորդուէին իրենց Համար նախօրօք վերապաՀուած առաջնակարգ պանդոկները:

Ուրբաթ առաւօտէն - Ապրիլ 5 - սկսան զտումի մրցումները, առաջին մէկ վայրկեանէն ի յայտ բերելով մրցորդներու վճռականութիւնը ամէն ճիգ ի գործ դնելու՝ լաւագոյն արդիւնքի մը Հասնելու խնդիր:

Յայտագրին մաս կազմող մրցախաղերն էին՝ Պասքէթ - Պոլ (արական եւ իգական), Սեղանի թենիս (արական եւ իգական) եւ Ֆութպոլ (գոց սրաՀի մէջ): Բոլոր մրցումները տեղի ունեցան Շամփելի մարզասրաՀներուն մէջ:

10-րդ Նաւասարդեան խաղերու պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Ուրբաթ, ժամը 19.15-ին, Շամփելի մարզասրաՀին մէջ, մասնակցութեամբ շուրջ 250 մարզիկներու եւ 500 Հանդիսականներու, եկած Ֆրանսայէն, ԱՄՆ-էն, Իտալիայէն, Լիբանանէն, Եգիպտոսէն եւայլն, եւայլն.:

Բացման խօսքը արտասանեց Հ. Բ. Ը. Միութեան Եգիպտոսի Շրջ. Յանձնաժողովի փոխ - ատենապետ՝ Պ. Պերճ Թէրզեան, որ բացատրելէ ետք Հին Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող Նաւասարդեան խաղերու նշանակութիւնը, շեշտը դրաւ նման Հաւաքոյթներու միջոցաւ զանազան Հորիզոններու տակ Հասակ նետած Հայ երիտասարդ - երիտասարդուՀիները քով քովի բերելու անՀրաժեշտութեան վրայ:

Տպաւորիչ եւ Հոգեմայլ էր տեսարանը որ պարզուեցաւ մարզասրաՀին մէջ, երբ առաջնորդութեամբ Զուիցերիոյ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի դրօշներուն խումբ առ խումբ սկսան տողանցել 10-րդ Նաւասարդեան Խաղերուն մասնակցող մարզիկները: Իւրաքանչիւր խումբի առջեւէն կը քալէր պատկան երկրին կամ քաղաքին անունը կրող նշանատախտակ մը բռնած երախայ մը:

Այսպէս, յաջորդաբար, շարք կազմած անցան Ամմանի, Աղեքսանդրիոյ, Աթէնքի, Պէյրութի, ԳաՀիրէի, Կիպրոսի, Նիւ Եորք - Պուսադէմի, Լոնտոնի, Մոնրէալի, Թորոնթոյի, Փարիզի, Վալանսի, Լուսանի, Պալի եւ Ժընեւի մարզիկները, որոնք կը Հետեւէին խումբ մը սկաուտներ՝ Վալանսէն եւ Հայկական տարազ Հագած երիտասարդուՀիներ՝ Ժընեւէն:

Ներկաները իրենց ծափերով ողջունեցին իւրաքանչիւր տողանցող խումբ, բայց բուռն կերպով քաջալերեցին Լիբանանահայ մարզիկները, որոնք Հակառակ երկրի արիւնաքամ վիճակին ուզած էին ապաՀովել իրենց մասնակցութիւնը բերել այս կարեւոր Հաւաքին, որմէ սակայն բացակայեցան միայն Հալէպի ու Դամասկոսի մարզիկները, երկրէն դուրս ելլելու արտօնութիւն տրուած չըլլալով իրենց:

Տողանցքը աւարտելէն ու մարզիկներուն դաշտին վրայ իրենց յատուկ տեղերը գրաւելէն ետք, յոտնկայս ունկնդրուեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան քայլերգը զոր քառաձայն երգեց Զուիցերիոյ «Երաքս» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Գէորգ Պօյաճեանի:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ 10-րդ Նաւասարդեան խաղերու կազմակերպիչ Յանձնախումբի անդամ՝ Պ. ՎաՀէ Կարաշ, որ յիշելէ ետք թէ 1985-ը «Երիտասարդութեան Տարի»ն է իր գոՀունակութիւնը յայտնեց նման երիտասարդական մեծ Հաւաքի մը իբրեւ վայր Ժընեւը ...

տըրուած բլլալուն համար: Ապա Պ. Կասպըրեան շրջապատուած ներկաները մէկ վայրկեան լռութիւն պահել ի յարգանս Ցեղասպանութեան զոհ՝ մէկ ու կէս միլիոն հայ նահատակներու յիշատակին:

Կազմակերպիչ Յանձնախումբի ատենապետ՝ Պ. Ժագ Սարգիսեան ամբողջ Զուիցերիոյ հայ գաղութի անունով բարեգալուստ մաղթեց ներկաներուն եւ յիշել տալ Զուիցերիոյ ընծայած գործնական աջակցութիւնը մեր դատին եւ մեր ժողովուրդի կարօտեալներուն, բոլորին կողմէ երախտագիտութիւն յայտնեց զըւիցերիացի մեծ ժողովուրդին ու իր ելոյթը աւարտեց յաջողութիւն մաղթելով Հ. Բ. Ը. Միութեան 10-րդ Նաւասարդեան խաղերուն:

Վերջին խօսքը եղաւ Կեդրոնական Վարչութեան Ժողովի ատենադպիր ու Երիտասարդաց Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Մեթր Պերճ Սեդրակեան, որ նըշեց թէ այսօրուան մեր հաւաքը այն նոյն վայրին մէջ, ուր մեր ժողովուրդին ճակատագիրը կ'որոշուէր 60 տարի առաջ մեծագոյն գրաւականն է մեր կամքին՝ ապրելու, ստեղծագործելու եւ մասնակցութիւն բերելու համամարդկային քաղաքակրթութեան:

«Եւրոպայի սրտին՝ կուգանք համայն մարդկութեան ցոյց տալու թէ Հայութիւնը կ'ապրի: Կ'ապրի երիտասարդական իր խիտ շարքերով: Կ'ապրի իր արմատներով մինչեւ խորը մեր աւանդութիւններուն: Կ'ապրի հայաշունչ, միշտ երազելով թէ յաջորդ Նաւասարդեան Խաղերը տեղի պիտի ունենան «Արարատ»ի փէշերուն աւելցուց Մեթր Սեդրակեան եւ իր կուռ ելոյթը եզրափակեց ըսելով թէ մեր ժողովուրդը այլեւս չի գար Եւրոպայի այս շրջանները խնդրողի ու աղաչողի հոգեվիճակով, այլ՝ ճակատաբաց եւ ինքնավստահ, ցոյց տալու թէ իր երբեմնազարմեալ պատմութեամբ պիտի շարունակէ ապրիլ ու ստեղծագործել, մինչեւ այն օրը երբ բոլոր Հայերը կրկին պիտի հաւաքուին իրենց պապենական հողերուն վրայ:

Կեդրոնական Վարչութեան Ժողովի անդամ՝ Պ. Խօժէն Բարագեան կարդաց Ալեք Մանուկեանի հեռագիրը, որով Միութեան ցկեանս նախագահը յաջողութեան սրբտագին մաղթանքներ կ'ուղղէր Եւրոպայի այս առաջին մարզական խաղերուն, շեշտելով որ նոր սերունդը մեր յոյսն ու ապագան է: Հուսկ Զուիցերիոյ «Արաքս» երգչախումբը յաջող կերպով կը մեկնաբանէր «Երեւան - Էրեբունի» ժողովրդական երգը:

Կարճ դադարէ մը ետք սկսաւ օրուան մարզական յայտագիրը որ կը բաղկանար Պասքէթ - Պոլի մրցումէ մը, Գահիրէի Հ. Մ. Ը. Մ. - Նուպարի եւ Զուիցերիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան արական խումբերուն միջեւ:

Երկար ժամանակ մրցումին ճակատագիրը անորոշ մնալէն ետք, նժարը ի վերջոյ հակեցաւ ի նպաստ Գահիրէի տղոց, որոնք իրենց մարտունակ ոգիին ու յաղթելու վճռակամութեան շնորհիւ փառաւոր յաղթանակ մը տարին 91 - 75 արդիւնքով:

Կիրակի առաւօտ, մինչ Շամփելի մարզարաններուն մէջ տեղի կ'ունենար աւարտական մրցումներուն առաջին փուլը, մարզախաղերուն չմասնակցողները յատուկ ինքնաշարժներով առաջնորդուեցան Ժընեւի Ս. Յակոբ եկեղեցին եւ ներկայ գտնուեցան Զատկուան պատարագին զոր մատոյց տեղւոյն հոգեւոր հովիւը՝ Վիգէն վրդ. Այգազեան: Եկեղեցին սիրուն, բայց փոքր բլլալուն, հաւատացեալներուն կարեւոր թիւ մը մնաց դուրսը, մինչեւ պատարագին աւարտիլը:

Կիրակի, կէսօրին տեղի ունեցան սեղանի թենիսի իգական եւ արական բաժիններու աւարտական մրցումները, իսկ ժամը 15-ին, Լոնտոնի Ֆութպոլի Ա. խումբը յաղթեց Լուկանոյի խումբին (1 - 0), սակայն նախապէս 0 - 2 արդիւնքով պարտուած բլլալով Կիպրոսի Մելքոնեան վարժարանի խումբէն, այս վերջինն է որ ֆութպոլի մրցաշարքին յաղթական հռչակուեցաւ:

Ժամը 16-ին սկսաւ Պասքէթ - Պոլի մըրցումը Պէյրութի Անդրանիկ եւ Աղեքսանդրիոյ Հ. Մ. Ը. Մ. - Նուպար խումբերուն միջեւ, երրորդ եւ չորրորդ տեղերու դասաւորման համար: Գեղեցիկ պայքարէ մը ետք, արժանի յաղթանակ մը տարաւ Պէյրութի խումբը: Գալով Աղեքսանդրիոյ խումբին, որ բաղկացած է մեծ մասամբ երիտասարդ ու խոստմնալից տարրերէ, վստահաբար զօրաւոր մրցակից մը պիտի դառնայ յառաջիկայ մի քանի տարիներուն:

Բոլորին կողմէ անհամբեր սպասուած Պասքէթ - Պոլի մրցաշարքին աւարտական մրցումը սկսաւ ժամը 18-ին, Մոնրէալ - Թորոնթօ միացեալ խումբին եւ Գահիրէի Հ. Մ. Ը. Մ. - Նուպարին միջեւ:

Առաջին քանի մը վայրկեաններու հաւասարակշռուած խաղարկութենէն ետք, Գանատացիք շուտով գգալի դարձուցին իրենց գերակայութիւնը եւ ճշգրիտ արձակումներու շնորհիւ առաջին կիսախաղը աւարտեցին 18 կէտի առաւելութեամբ (43 - 25):

Երկրորդ կիսախաղին սկիզբը աւելի եւս չեչտուեցաւ կէտերու տարբերութիւնը, պատճառ հանդիսանալով Գահիրէցի խաղացողներէն ոմանց ջիղերու քայքայումին եւ քիչ մնաց որ ընդատուէր մըրցումը: Շուտով, սակայն, մարզական ոգին վերահաստատուեցաւ ու մրցումը շարունակուեցաւ բնականոն պայմաններու տակ: Մոնրէալ - Թորոնթօ միացեալ խումբը կէտերու մեծ առաւելութիւն մը ապահոված բլլալով թուլցուց իր ճընշումը, առիթ տալով որ Գահիրէցիք եւս կէտեր նշանակեն, եւ մրցումը աւարտեցաւ 77 - 67 արդիւնքով:

Պէտք է ընդունիլ, որ Գանատայի խումբը իր կազմին մէջ ունէր բացառիկ խաղացող մը, յանձին Արթըր Ալաճաճեանի, որ առանձինն 56 կէտ նշանակեց աւարտական մրցումին:

Կիրակի գիշեր, Փալէքսփոյի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ 10-րդ Նաւասարդեան Խաղերու եզրափակիչ ճաշ - պարահանդէսը, մասնակցութեամբ աւելի քան՝ 900 հրաւիրեալներու, դժուար կացութեան մատնելով կազմակերպիչները որոնք ամէն ճիգ ի գործ կը դնէին գոհացում տալու համար բոլորին:

Հաճելի անակնկալ մը եղաւ Շառլ Ազնաւուրի ներկայութիւնը:

Շահէ Արք. Աճէմեանի շնորհաւորական խօսքերէն եւ ճաշակեցուքէն վերջ սկսաւ ճաշի սպասարկութիւնը որ կատարուեցաւ ամենայն կանոնաւորութեամբ, հակառակ մասնակցողներու նախատեսուածէն շատ աւելի մեծ թիւին:

Խօսք առնելով, Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչութեան Ժողովի անդամ եւ Կազմակերպիչ Յանձնախումբի ատենապետ Պ. Ժագ Սարգիսեան նշեց թէ 10-րդ Նաւասարդեան Խաղերուն Ժընեւի մէջ կայացումը կը պարտինք Ալեք Մանուկեանի: Թէ Նաւասարդեան Խաղերը եւ թէ այսօրուան շքեղ ու խանդավառ հանդիսութիւնը նուիրուած են Ալեք Մանուկեանի արդիւնաշատ նախագահութեան երեսնամեակին եւ կը վայելեն իր հովանաւորութիւնը, աւելցուց Պ. Սարգիսեան:

Ժողովուրդի ջերմ փափաքին ընդառաջելով բեմ բարձրացաւ Շառլ Ազնաւուր եւ նման հայկական մեծ հանդիսութեան մը ներկայ գտնուելուն համար իր գոհունակութիւնը յայտնելէ ետք յաջողութիւն եւ բարի զուարճութիւն մաղթեց ներկաներուն:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական կարճ յայտագիր մը, որուն ընթացքին ելոյթ ունեցան Զուիցերահայ Միութեան «Անի» պարախումբը եւ Պէյրութէն Օր. Մարալ Զադմադճեան:

Ապա տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւնը ու Մեթր Պերճ Սեդրակեանի, Պ. Վահէ Կասըրճըի, Պ. Ստեփան Պօթմանեանի եւ Պ. Հրաչ Մանուկեանի ձեռամբ գեղեցիկ բաժակներ յանձնուեցան հետեւեալներուն. -

ՊԱՍՔԷԹ - ՊՈԼ

Մանչեր - Ա. Դաս

1.- Մոնրէալ--Թորոնթօ միացեալ խումբ
2.- Հ.Մ.Ը.Մ. - Նուպար, Գահիրէ
3.- Անդրանիկ, Պէյրութ

Մանչեր - Բ. Դաս

1.- Աթէնքի խումբ

Աղջիկներ

1.- Հ.Մ.Ը.Մ. - Իւ - Ժէ - Ա., Փարիզ
2.- Հ. Ե. Ը., Պէյրութ

ՖՈՒԹՊՈԼ

1.- Մելքոնեան Կրթական Հաստատութիւն, Կիպրոս
2.- Հ.Ե.Ը.ի Ա. խումբ, Լոնտոն
3.- Սասուն խումբ, Լուկանօ

ՍԵՂԱՆԻ ԹԵՆԻՍ

Մանչեր

1.- Ա. Թաշճեան, Լոնտոն
2.- Յ. Գուլթնուեան, Աղեքսանդրիա

Աղջիկներ

1.- Օր. Մատլէն, Պալ

Գեղեցիկ նուէրներ յանձնուեցան նաեւ բոլոր մասնակցող խումբերու վարիչներուն, Կազմակերպիչ Յանձնախումբի անդամներ Պ. Յակոբ Աւագեանի եւ Արգար Մեսրոպեանի ձեռամբ:

Մրցանակաբաշխութեան յաջորդեց խըրախճանքի բաժինը եւ բազմահարիւր երիտասարդ - երիտասարդուհիներ ձեռք ձեռքի բռնած շուրջպար եւ քոչարի պարեցին մինչեւ առաւօտեան ժամը 2, առաջնորդութեամբ Լիոնէն եկած հայկական խանդավառ նուագախումբի մը:

Վարագոյրը պատուով իջաւ 10-րդ Նաւասարդեան Խաղերուն վրայ:

Շատեր արդէն իսկ հարց կուտան՝ Ե՞ՐԲ ԵՒ Ո՞ՒՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՆ Հ.Բ.Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 11-ՐԴ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐԸ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ «Թիթանիա» պանդոկին մէջ, Մարտ 30ին, տեղի ունեցած է Հ.Յ.Դ. Յունաստանի Երիտասարդական Միութեան կազմակերպած ճաշ-երգահանդէսը, մասնակցութեամբ երգիչ Վիգէն Դարբինեանի (Փարիզէն):

Յաջորդ օր, Մինոնայի մարզաւանին մէջ տօնուած է «Երիտասարդականի Օր»ը, որուն ներկայ եղած են Նէա Զմիռնիի, Վիրոնայի եւ Ռենտիի քաղաքապետները եւ հոծ բազմութիւն մը: Բացումը կատարած է օրուան նախագահը՝ Մաքս Թերզեան: Խօսք առնելով (յունարէն) Սիլվա Աւետիսեան անդրադարձած է հայ ժողովուրդի պայքարին եւ «Թրքական վարագուրուած ամէն տեսակ սադրանքներուն տեղի չտալու որոշմադրութեան»: Հայերէն բանախօսած է Հըռիփսիմէ Յարութիւնեան: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Հայ Դատի Յանձնախումբի եւ Սելանիկի Երիտասարդականի ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ հելլէն քաղաքական կուսակցութիւններու երիտասարդական միութեանց ներկայացուցիչներ: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է երգիչ Վիգէն, իր նուագախումբի երկու կիթառահարներու ընկերակցութեամբ ստեղծելով ջերմ մթնոլորտ մը:

×

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, ուր հաստատուած էր վերջերս, իր մահկանացուն կնքած է լիբանահայ գաղութի ծանօթ դէմքերէն մեթր Հրաչեայ Շամլեան: Ծնած էր 1905-ին՝ Պէյրութ: Նախակըրթութիւնը ստացած է Ս. Նշան ազգային վարժարանին մէջ: 1921-ին աւարտած է Ամերիկեան Համալսարանի նախապատրաստական դասընթացքները, իսկ 1925ին՝ Սէն Ժոզէֆ համալսարանը: 1926-էն ի վեր ի վեր անդամ էր լիբանանեան փաստաբանական կաճառին: Եղած է Հ.Բ.Ը.Մ.ի Լիբանանի Շրջ. Յանձնաժողովի, Ուսումնական Խորհուրդի, Քաղաքական Ժողովի անդամ, ինչպէս նաեւ պետական երեսփոխան (1943 - 1947):

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ
Է.
ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

- Իսկ մեզ մօտ ուտելու մի բան մնա՞ցել է, հարցրեց քաւոր Պետրոսը:

- Միայն հացը պակաս է: Շա՛տ ապրի Լիզան, նրա առատաձեռնութեան շնորհիւ, մենք այժմ ունենք մի ամբողջ բուդ խողի ապուխտ մի քանի կտոր երշիկներ եւ պանիր:

- Պանիրը պահիր ինձ համար, իսկ միսաները դու կ'ուտես:

Քաւոր Պետրոսը խոզի միս ուտելու սովորութիւն չունէր, որովհետեւ մեղք էր համարում:

Առաջիկայ գիւղը այնքան հեռու էր որ մենք հասանք այն տեղ, երբ երեկոյեան ճրագները վառվում էին: Թէեւ քաւոր Պետրոսին ասել էին, որ այստեղ աւելի յարմարութիւն կը գտնենք իջեւանելու համար, բայց յայտնուեցաւ, որ սովը եւ չքաւորութիւնը այստեղ աւելի սարսափելի էր:

Մեր սայլակը կանգնեցրինք առաջին հանդիպած խրճիթի դրանը: Ճրագուի մոմ անգամ չգտանք վառելու համար, որովհետեւ ճրագուի մոմերը այժմ կերակուր էին անում: Մեր հեռուից տեսած ճրագները ուրիշ ոչինչ չէին, բայց մի փայտի տաշեղներ, որ բանեցնում էին մոմերի տեղ:

Մենք ունէինք մեզ հետ «մոմպատ», այսինքն մոմով պատած թելի մի ահագին կծիկ, որ մարդիկ ճանապարհորդութեան ժամանակ ման են ածում: Բայց այդ կծիկը մեզ ուրիշ շատ գործերում եւս հարկաւոր էր լինում: Վառեցինք «մոմպատ»ը:

Մտանք խրճիթը: Դա մի կատարեալ հիւանդանոց էր. ընտանիքի մեծ մասը պառկած, հառաչում էր ցնցոտիներից ներքոյ: Ոտքի վրայ էր մնացել միայն ծերունի տանտէրը եւ մի փոքրիկ աղջիկ - նրա թոռնիկը:

- Այստեղ անկարելի է մնալ, ասեցի ես քաւոր Պետրոսին:

- Ամէն տեղ այսպէս է, պարոն, մէջ մտաւ ծերունի տանտէրը, - ամէն խրճիթում հիւանդներ կը գտնէք:

Ամառուայ եղանակը եւ լուսնկայ գիշերը նպաստեցին մեզ իջեւանելու բակում, դատարկ ախոռատան հանդէպ: Այստեղ հիւանդներ չկային, որովհետեւ եւ չնչաւորներ չկային:

- Սամօվար կը գտնուի՞, հարցրի ես տան տէրից:

- Սամօվար, կրկնեց թաւամօրուս տանտէրը ծոծրակը քերելով:

- Այո՛, սամօվար:

Ռուս մուժիկին մի բան հասկացնելու համար պէտք է տասն անգամ կրկնել:

- Սամօվար եթէ գտնուի, պարոն, պէտք է տէրտէրի տանը գտնուի: - Մենք էլ առաջուայ ժամանակներում ունէինք, պարոն, բայց մեր մեղքից ոչինչ չմնաց. բոլորը ծախուեցաւ...:

- Ինչո՞ւ ծախուեցաւ:

- Ծախեցինք կերանք, պարոն: Մեր մեղքերի համար Աստուած պատիժ ուղարկեց սովը: Ոչինչ չկար ուտելու:

- Իսկ հիմա՞:

- Հիմա աւելի վատ է. սովի հետ աւելացաւ եւ հիւանդութիւնը:

Ես ընդհատեցի տխուր խօսակցութիւնը եւ կրկին յիշեցի նրան սամօվարը:

- Օլիա, ձայն տուեց նա իւր փոքրիկ թոռնիկին, - վազի՛ր տէր հօր տունը, ասա, որ մեզ մօտ պարոններ եկան, թող փոխ տայ մեզ սամօվարը:

Եւ իրաւ, նրա խրճիթում ոչինչ չէր մնացել. կա՛մ առաջուց չէր ունեցել, կա՛մ ունեցածը վաճառել էր: Մի հասարակ սեղան, որի երեսի վրայ սեւ փոսիկներ էին կազմուել սամօվարի տակից ընկած կրակներից, մի քանի հատ կոտրած տաբուրեականներ, մի հատ արուրեայ կաթսայ, հնոցի մօտ դրած. որի մէջ վաղուց կերակուր չէր եփուել, մի քանի փայտեայ դգալներ, մի քանի անկոթ դանակներ առանց պատառաքաղների, - եթէ աւելացնենք դրանց վրայ երկաթեայ անթրոցը, կը ստանանք կարասիների ամբողջ թիւը:

(Շար. 87)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աղաւնի Եուսուֆեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ իրենց սիրեցեալ ամուսինին, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՊԵՐՃ ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի, Ապրիլ 21, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ:

Այս առթիւ կը նուիրեն 100 Ֆ. «Յառաջ»ին եւ 400 Ֆ. Ռատիօ Ազգ-ին, (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԼՐԱՏՈՒ - ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՌԱՏԻՕ - ԱԶԳ

Շաբաթ, Ապրիլ 20, ժամը 10.30-էն 11.30 ապրիլեան յայտագրի մը ընթացքին հատուածներ՝ Արա Պարթեւեանի Օռաթորիայէն:

VIENT DE PARAITRE

- 1 vidéo VHS - couleurs - 60 minutes -
Réalisation : Harouth BEZDJIAN

TRIBUNAL PERMANENT DES PEUPLES
SESSION CONSACREE AU GENOCIDE DES ARMENIENS
(Avril 1984)

Dans ce document de synthèse, les différents rapports et témoignages sont présentés dans la chronologie des évènements, par un texte en voix off, et des images d'archives inédites.

Pour vous procurer cette vidéo, veuillez adresser un chèque de 350 Frs à l'ordre de :

ASSOCIATION POUR LA RECONNAISSANCE DU GENOCIDE DES ARMENIENS AUPRES DU TRIBUNAL PERMANENT DES PEUPLES
A. R. G. A. T. P.
BP No. 327 — 75229 Paris Cedex 05

Pour tout renseignement complémentaire, vous pouvez contacter :
Harouth BEZDJIAN
Tél: 325 - 42 - 13 (domicile)
277 - 12 - 33 (bureau)
(poste 4347)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Սահակ Գաբրիէլեանի մահուան 3-րդ տարեդարձին եւ Աննա Գաբրիէլեանի մահուան 25-րդ տարեդարձին առթիւ բժիշկ. Տէր եւ Տիկին Զաւէն Գաբրիէլեան եւ զաւակները կը նուիրեն 400 Ֆ. Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ եւ Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տէրոյեան կը նուիրեն 250 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

THEATRE CLAUDE DEBUSSY
116, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort — Tél: 375-72-58

ŒUVRES GRAVEES de

CARZOU

Exposition jusqu'au 3mai de 14h à 18h (sauf dimanche)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE

vous convie à
l'INAUGURATION
de sa BIBLIOTHEQUE
ET
UNE RENCONTRE AVEC
de nombreux AUTEURS d'OUVRAGES ARMENIENS
J J. Varoujan, C. Lepidis, P. Tchakmakian, A. Beylerian, P. Manoukian et d'autres...
le SAMEDI 20 AVRIL de 16h à 19h

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - 1500 Ֆ. տոքթ. Սարգիս Սիմոնեանէ ի նպաստ Կայանի, 500 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեանէ ի նպաստ Կայանին, իրենց հօր ի յիշատակ 1000 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Անթուան Պաղտիկեանէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

1915 - 1985
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Վ Ի Ե Ն

Հոգեհանգստի պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Ապրիլ 21, առաւօտեան ժամը 9էն 10.30՝ St André le Haut եկեղեցին:

Կը պատարագէ՝ ՔԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ:

Յետ պատարագի, մեկնում դէպի Ապրիլ 24 փողոցը եւ ծաղկեպսակի զետեղում, ժամը 12ին:

Ս Է Ն - Մ Օ Ր Ի Ս

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, Կիրակի, Ապրիլ 21, ժամը 16ին, Սէն-Մօրիսի Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Լ Ի Ո Ն

NOTRE DAME de la FOURVIERE

Ժամը 11-ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

LE YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 PARIS

MARDI 23 AVRIL A 21H

ARMÉNIE EN POÉSIE

Récital de poèmes dits en français et en arménien par
ARAXIE KEMPETIAN et NIL V. AGOPOFF

×

EXPOSITION DE PEINTURE - AQUARELLES
Aline ETMEKDJIAN
et
Jean MESSIKIAN

Vernissage le 23 avril à partir de 19h
Exposition du 25 au 27 avril

×

Vendredi 26 avril à 21h
CONFERENCE
«La Maladie Arménienne», mythe ou réalité?
par le Dr. Michel DERVICHIAN

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան կողմէ:

Ի նպաստ՝
Ապագայի ՀԱՅ ԴՊՐՈՑ-ի Շինութեան
Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)
եւ պատուոյ նախագահութեամբ՝
Իսիի քաղաքապետ՝
Պ. ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻԻ
մասնակցութեամբ՝

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

եւ իր նուագախումբին: ԱԽԹԱՄԱՐ պարախումբի, եւ երգիչ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ՀԻՔԻՄԵԱՆԻ:

Իսիի քաղաքապետարանի սրահին մէջ՝
25 Av. Victor Cresson:

Կիրակի օր, Ապրիլ 28, ժամը ճիշդ 15-ին:

Տոմսերը կը վաճառուին Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան եւ Հոգաբարձութեան բոլոր անդամներուն մօտ:

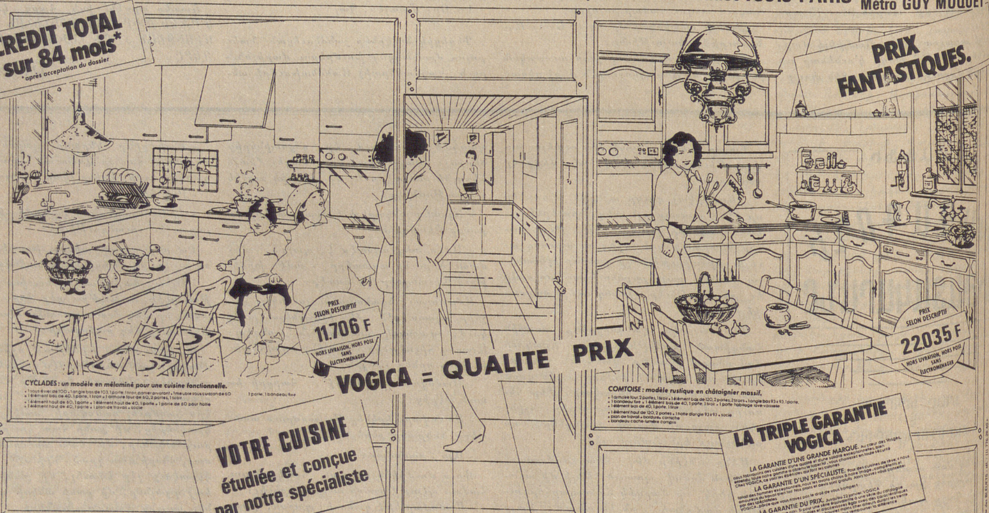
PRIX D'OUVERTURE

Sté HYDRO MARCADET
M. DEMIRDJIAN
PRESENTE LES

cuisines vogica

OUVERT du Lundi au Samedi 9h-12h 14h-19h30

Salle d'exposition - Cuisines - Salles de Bains - HYDRO MARCADET 258, Rue Marcadet 75018 PARIS Tél. 263 08 08 Métro GUY MOQUET

VOGICA LA SOLIDE CUISINE DES VOSGES
VUE A LA TELEVISION

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
19

VENDREDI
19 AVRIL
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.945 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 60e ANNÉE — No 15.945

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

30 ՄԵՌԵԱԼ, 70 ՎԻՐԱՒՈՐ ԵՒ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴՐԱԾ

—×—

Ապրիլ 13-ին Լիբանանի պատերազմին տասնամեակն էր: Տասը տարի է արեւելքի այդ «Զուիցերիան», ամէն տեսակ կռիւ տեսաւ, ինչ որ անկարելի կը դառնէր որեւէ ածական դնել իր պատերազմի կողքին: Արդարեւ ոչ քաղաքացիական, ոչ միջ - համայնական, ոչ կրօնական, վերջապէս ոչ մէկ տեսակի եւ ամէն տեսակի կռիւներ տեսաւ, բոլորին նախանձը շարժող այս դոհար - երկիրը: Քրիստոնեան ալ քրիստոնեայ սպաննեց վայրագօրէն եւ այսօր, տասը տարի ետք, երբ Ռաշիտ Քարամէ կը հրաժարի, նուիրագործելով միասնական կառավարութեան ալ ձախողութիւնը, մահմետականն է (սիւննի) որ մահմետական (շիի) կը ջարդէ: Հինգշաբթի առտու, արդէն 30 մեռեալի եւ աւելի քան 70 վիրաւորի խօսք կար, այնքան բուռն էին բախումները, որոնք տեղի կ'ունենային արեւմտեան - Պէյրութ, Համրայի մօտ: Բոլոր կոչերը ապարդիւն անցան եւ Քարամէէն առաջ իսկ, Լուսաւորութեան նախարարն է՝ Հըս (սիւննի) որ հրաժարեցաւ, երբ հանդարտութեան իր հրաւէրը չլսուեցաւ եւ հաստատուած խախուտ հրադադարն ալ չյարգուեցաւ իսկ:

Շիի Ամալ շարժումին համաձայն, կռիւները ծայր տուած են փոքրիկ միջադէպի մը պատճառով: Մուրապիթուն սիւննիները փորձած են բնակարան մը գրաւել կեդրոնատեղիի վերածելու համար եւ շիի քաղաքազօրքերը ընդդիմացած են, տանտիրոջ դիմումին ընդառաջելով: Ականատեսներու համաձայն, բախումներու սկզբնաւորութենէն շատ առաջ արդէն, երկու համայնքներու զինեալ տարրերը կը վխտային փողոցներուն մէջ: Փոխադարձ մեղադրանքներն ալ չեն պակսիր եւ Շիիները կ'ամբաստանեն Մուրապիթունները, որ մեծ դիւրութիւններ ընծայած են Եասըր Արաֆաթի ռազմիկներուն, արեւմտեան - Պէյրութ վերադարձին: Ուրեմն, կռուելով Սիւննիներու դէմ, Ամալը թէ կ'օգնէ Դամասկոսի ծրագրին՝ ջախջախել Արաֆաթի նպաստաւոր Պաղեստինցիներու եւ թէ կը ձգտի կարգի բերել վտանգաւոր քաղաքազօրք մը, որ բաւական տրամադրելի ուժ ունի պաղեստինեան կայաններուն մէջ: Ծումպլաթ ալ ոտքի ելլաց Շիիներու դատին միանալ եւ շեշտեց թէ՝ «բախում մըն է՝ իսկական ազգայնականներուն, որոնք կը պայքարին հողին եւ ժողովուրդին ազատագրման համար եւ արաբ յետադիմութեան գործակալներուն միջեւ» (կ'ակնարկէ Արաֆաթ - Հիւսէյն - Մուպարէք առանցքին): Անգամ մը եւս ծեծմայէլ առանձին կը մընայ եւ խնդրոյ առարկան է կրկին՝ Պաղեստինցին: Սուրիոյ համար կենսական է ամէն ինչ ընել արգելք հանդիսանալու համար Եասըր Արաֆաթի ազդեցութեան վերահաստատման Լիբանանի մէջ: Հաշիւները այնքան բազմաթիւ եւ բազմազան են, երբ հարցը Լիբանանի կը վերաբերի, որ ոչ ոք կրնայ գուշակել, թէ վաղը ի՞նչ նոր բան կրնայ պատահիլ: Ինչ որ յստակ է, սակայն, այն է որ «վճարողը» միշտ նոյնն է՝ ժողովուրդը:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 10 / 15)

ԼՈՌԻ - ՓԱՄԲԱԿԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ԿԸ ՀԱՐՍՏԱՆԱՅ ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐՈՎ

Լոռի - Փամբակի պատմութեան թանգարանը հարստացած է հնագիտական նոր նիւթերով: Գուգարքի, Ստեփանաւանի, Կալինինոյի, Թումանեանի շրջաններուն մէջ թանգարանին աշխատակիցները ձեռք ձգած են ԺԹ. դարու գիւղի կեանքին վերաբերող շուրջ 200 նիւթեր, որոնք յետագային տեղ կը գտնեն թանգարանի ցուցադրութեան մէջ: Ներկայիս թանգարանին մէջ վերակառուցման աշխատանքներ կը տարուին, որոնց աւարտին այցելուներուն կը ներկայացուին շուրջ հինգ հազար նիւթեր:

×

ՆԿԱՐԻՉ ՓԱՆՈՍ ԹԵՐԼԵՄԵԶԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆ ՄԸ

Մոսկուայի մէջ հրապարակ հանուած է նկարիչ Փանոս Թերլեմեզեանի նուիրուած թղթատարական պահարան մը, որուն վրայ տպուած է արուեստագէտին դիմանկարը եւ հայերէն ու ռուսերէն հետեւեալ արձանագրութիւնը՝ Հայկական ՍՍՀ ժողովրդական նկարիչ Փանոս Թերլեմեզեան (1865 - 1941)»:

×

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ԲԵՄԱՊԱՐԵՐԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՄԷՋ

Մոսկուայի «Սովետական Կոմպոզիտոր» հրատարակչականը լոյս ընծայած է տեղեկատու մը, որ կը պարունակէ խորհրդային 120 բեմապարերու բովանդակութիւնը, բեմադրուած՝ Խորհ. Միութեան թատրոններուն մէջ, 1920-ական թուականներէն սկսեալ: Գիրքին հայկական բաժնին մէջ տեղ գտած նիւթերը կը խօսին Արամ Խաչատրեանի «Գայեանէ», «Դիմակահանդէս», «Սպարտակ», Էմին Արիստակէսեանի «Պրոմեթէոս», Գրիգոր Եղիազարեանի «Սեւան», Էդգար Յովհաննիսեանի «Անտունի» եւ Կոնստանտին Օրբելեանի «Անմահութիւն» բեմապարերու մասին:

×

ՄԱՐԵՇԱԼ ՅՈՎՀ. ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՄԸ ԱՐՏԱՇԱՏԻ ՄԷՋ

Արտաշատի թիւ 4 միջնակարգ վարժարանին մէջ բացուած է մարաջախտ Յովհաննէս Բաղրամեանի նուիրուած թանգարան մը, ուր հաւաքուած նիւթերը՝ լուսանկար, նամակ, յուշագրութիւն եւայլն, կը ներկայացնեն զօրավարին կեանքն ու ռազմական գործունէութիւնը: Նոր նիւթերու հաւաքումը կը շարունակուի: Ներկայիս աշակերտները կը պատրաստեն Մառաջախի մարտական ուղիի քարտէզը:

×

ՃԱՏՐԱԿԻ ՅՕՐԻՆՈՒԱԾՔԻ ՎԱՐՊԵՏ ՀԵՆՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է Հենրիկ Գասպարեանի «Էտիւդիստի գաղտնիքները» գիրքը, որ կը խօսի ճատրակի էթիւտներու ծագման, որոնումներու, գաղտնիքներու, նուաճումներու եւ ձախողութիւններու մասին: Հեղինակը կէս դար է, որ նուիրուած է ճատրակի յօրինուածքի ուսումնասիրութեան: Իր ստեղծագործութիւնները 250 մրցանակներով պարգեւատրուած են համամիութենական եւ միջազգային մրցումներու մէջ: Ճատրակի մասնագէտ վարպետը ունենալով եզակի քարթարան մը՝ որ բաղկացած է աւելի քան 25 հազար էթիւտներէ, ստեղծած է կարգ մը արժէքաւոր մենագրութիւններ: «2500 էթիւտ» խորագիրը կրող իր զոյգ հատորները հրատարակուած են նաեւ Արժանթին, իսկ «Համաշխարհային շախմատային յօրինուածքի էտիւդների դոմինացիա» ծաղկաքաղը անգլերէն եւ սպաներէն լոյս ընծայած են Մոսկուայի «Պրոգրէս» եւ «Ռադուգա» հրատարակչականները:

×

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԷՍԷՆ - ԱՆԻՄԷՆԵՐ

Հայաստանի շարժարուեստագէտները չորս նոր տէսէն - անիմէներ նկարահանած են մանուկներու համար: Երիտասարդ արձակագիրներու բեմանիւթերով նկարահանուած են «Տիեզերական չարաճճի Թօրեակ», «Շնորհալի իշուկը», «Հոգմնացոյցը» եւ «Նապաստակի որսը» ժապաւէնները: Ժողովրդական հէքեաթներու եւ առակներու թեմաներով ստեղծուած «Ոսկէ պայտը», «Հնարամիտ գիւղացին», «Խօսող ձուկը» եւ «Խրատական հէքեաթներ» ժապաւէններու հետ այս նոր տէսէն - անիմէները կը ցուցադրուին Հայաստանի պաստառներուն վրայ: Հայ շարժարուեստագէտներու վերջին տարիները պատրաստած կարգ մը տէսէն - անիմէները մեծ ժողովրդականութիւն գտած են եւ արժանացած համամիութենական փառատօներու եւ մրցումներու պարգեւներու, ինչպէս՝ «Քաջ Նազարը», «Լինում է չի լինում մի ոզնի», «Մկների ժողովը», «Աղուէսագիրքը», «Որսորդը», «Իմաստունի երեք խորհուրդը»: Ներկայիս կը նկարահանուի «Սասունցի Դաւիթ»ը:

«ՎԱՆ» ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐԷՆ՝ ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ ՇԱԲԱԹ ԱՌՏՈՒ

«Վան» գործողութեան մարտիկ՝ Արամ Պասմաճեանի թաղումը կը կատարուի Շաբաթ, Ապրիլ 20:

ԺԱՄԸ 10-ին, պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին:

ԺԱՄԸ 11.30-ին, թափօր կը կազմուի Փէռ - Լաշէզի գերեզմանատան գլխաւոր մուտքին՝

Bd. de Ménilmontant
(métro : Père Lachaise)

Փարիզի հայ գաղութը կը հրաւիրուի իր յարգանքը մատուցանելու մեր տարաբախտ երիտասարդին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ՄԷՋ

—×—

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն, Ապրիլ 12ին գումարած լիակատար նիստին, կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուցած է իր կազմին մէջ: Այսպէս, կեդր. կոմիտէի Բ. քարտուղարի եւ բիւրոյի անդամի «պարտականութիւնից ազատած» է Գ. Անդրէեւը՝ «գիւանագիտական աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ» եւ անոր տեղը ընտրած Եուրի Կոչեդկովը, որ մինչ այդ կը վարէր Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի տեսչի պաշտօնը:

Միւս կողմէ, բիւրոյի անդամի «պարտականութիւնից ազատած է» նաեւ Եուրի Շատալին՝ այլ պաշտօնի կոչուելու համար, եւ անոր աթոռը յանձնած Մ. Կոլեսնիկովի:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

«ԿՈՏԱՅՔ» ՀԱՒԱՍԱՐ

Խորհրդային ախոյենութեան Ա. դասակարգի մրցաշարքի իր երկրորդ հանդիպումը Աբովեանի «Կոտայք»ը ունեցած է Զապորոժիէի մէջ, տեղւոյն «Մետալուրգ»ի հետ: Օդի աննպաստ պայմաններու մէջ տեղի ունեցած խաղը վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (0 - 0): Այսպէսով «Կոտայք» շահած է իր առաջին կէտը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԱՆԱՅԻ մէջ, ծայրայեղ - ձախ Տեւ - Եոլ (յեղափոխական ուղի) գաղտնի կազմակերպութեան հինգ անդամներ մահուան դատապարտուած են, Ապրիլ 16-ին: Ասոնք մաս կը կազմէին նոյն կազմակերպութեան 179 անդամներու խումբի մը: Ամբաստանութիւնն էր՝ ահաբեկչական արարքներ, նախքան պետական զինուորական հարուածը: Ուրիշ 11 անդամներ ցկեանս արգելափակման դատապարտուած են եւ 75 ալ՝ 5-էն 20 տարի բանտարկութեան: 88 ամբաստանեալ անպարտ արձակուած է:

ՆՈՐ - ՔԱԼԵՏՈՆԻՈՅ անկախապաշտ շարժումին պարագլուխը՝ Ժ. Մ. Ջիպաու Փարիզ եկաւ, պաշտօնական հրաւէրով, Մշակոյթի նախարարին կողմէ, ներկայ ըլլալու համար ովկիանեան թանգարանին բացումին: Բերանացի թէ գրաւոր մամուլին տուած իր հարցազրոյցներու ընթացքին, Ջիպաու կը կրկնէ իր պայմանները ինքնորոշման հանրաքուէի մը պարագային: Այլ խօսքով, բոլոր բնակիչները (մանաւանդ՝ որոշ Քալտոշներ) իրաւունք պէտք չէ ունենան քուէարկելու: Չորեքշաբթի օր, Եւրոպա մէկ ձայնասփիւռի կայանը կը յայտնէր թէ գաղտնի համաձայնութեամբ մը Ֆրանսա զինուորական կայան մը պիտի ունենայ իր նախկին գաղթավայրին մէջ, անկախութենէն ետք:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին պարտքը 90 միլիառի յաւելում կրած է 1984-ին, 541 միլիառ Ֆրանքի հասնելով (123 միլիառ էր 1980 Դեկտեմբերին): Տոլարի բարձրացումը 55 միլիառ Ֆրանք յաւելումի պատճառ եղած է:

ԱՊՐՈՒԱԾ ՕՐԵՐ

Գրեց՝ ՎՐՈՅՐ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

ՍԷՖԷՐ - ՊԷՐԼԻԿ
(Զօրաշարժ)

Սանկ - նանկ Թուրքիան ալ մեծ խանդավառութեամբ ընդհանուր պատերազմի շուրջպարին մէջ նետուեցաւ Հոկտեմբերին: Առաջին աւետիսը տուողը եղաւ մեր Թուրք կաթնավաճառը: Առաւօտ կանուխ երբ մեր դուռը բախեց՝ լուրը տուաւ հպարտ հրճուանքով մը մօրս:

- Մատա'մ, իշտէ աւիթը եկաւ, Մոսքօֆըն ճաֆասընը էզէճէյիզ···: (Ահաւասիկ Տիկին, առիթը ներկայացաւ, Ռուսին գլուխը պիտի ճզմենք...):

Յաճախ դպրոցէն քալելով տուն կուգայի պոլսահայ յայտնի ուսուցիչ Արամ Նիկողոսեանէն օրինակ առնելով: Ան Մաքրի Գիւղէն մինչեւ Փերա քալելով կ'երթար՝ «առողջութիւն է» ըսելով:

Այսպէս ես ալ այդ «աւետիս»էն քանի մը օր վերջ ոտքով կը վերադառնայի: Երբ Պապը - Ալիի պողոտայէն վեր ելայ ու Այա - Սոֆիայի հրապարակը հասայ՝ նըշմարեցի ծովածաւալ բազմութիւն մը եւ մօլլա մըն ալ՝ որ կը քարոզէր:

- Թո'ւնա, Թո'ւնա, դուն դարձեալ մերը պիտի ըլլաս կը բարբաջէր:

Թունա Թուրքերէն կը նշանակէ Դանուբ գետ: Այսինքն կ'ակնարկէր Պալքանեան երկիրներուն՝ որոնք դարձեալ պիտի գերեվարուէին Թուրքերուն կողմէ...: Գերմանիան այս ահմաքներուն պօ՛լ - պօ՛լ խոստումներ տուած էր: Այսինքն «յաղթանակ»էն վերջ Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտին եւ Սէլիմին կայսրութիւնը պիտի վերականգնէին...: Մինչդեռ այդ ահմաքները չէին գիտեր թէ եթէ Գերմանիան յաղթական ելլէր՝ Թուրքիան գաղթավայրի պիտի վերածէր:

Գերման զինուորականութիւնը տէրն ու տիրականն էր երկրին մէջ: Փերայի Շիտակին վրայ գերման զինուորները յոխորտ կերպով ման կուգային՝ «թրալլալալլա» երգելով: Իսկ երբ ոջլոտ եւ օրեբով չսափրուած մէհմէտճիքի (Թուրք զինուոր) հանդիպէին՝ քա՛հ քա՛հ կը խնդային ու մատով ցոյց տալով զայն՝

- Էշշէ՛ք Թուրք, էշշէ՛ք Թուրք կը բացագանչէին...:

Ահա միակ Թուրքերէն բառը՝ որ սորված էին:

Այսուհանդերձ կեանքը իր բնական հունին մէջն էր տակաւին: Մեզի յանձնարարած էր Կիրակի առաւօտները Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին գալ: Ես սիրով կ'երթայի, որովհետեւ սիրտս կը խայտար հոն մտաւորականներու հանդիպելու: Անխուսափելիօրէն Վահան Թօշիկեան (Հայկանուշ Մառքին ամուսինը) իր սեւ պօնժուռով, կոր մօրուքով եւ ոսկի շղթայով մը ամրացուած իր հաստ ակնոցներով: Ան Թաղական Խորհուրդին քարտուղարն էր եւ միեւնոյն ժամանակ կը հրատարակէր «Վերջին Լուր» երեկոյեան օրաթերթը: Երբեմն հոն կ'երեւէր նոյնպէս «Բիւզանդիոն»ի տէր եւ տնօրէն՝ Բիւզանդ Քէչեան՝ իր պարտապանաց փորով: Իր խիստ երկար խմբագրականները առածի կարգ անցած էին՝ որոնց մասին Պոլսահայերը չարչափի մեծութեամբ ածականը կուտային:

Յաճախ բակին մէջ կը տեսնէի երկու անբաժանելիները՝ Շաւարշ Միսաքեան եւ Գեղամ Բարսեղեան: Երկու խէչալապաշտ գրողներ՝ որոնք եթէ չեմ սխալիր «Ազդակ» գրական ու քաղաքական հանդէսը կը հրատարակէին եւ «Ազատամարտ»ի խմբագրութեան մէջն էին:

Ճաշէն վերջ երիտասարդը խանդաղատանքով նշանածին տունը կուգայ: Բայց հազիւ թէ իրեն հրամցուած սուրճը պիտի ճաշակէր՝ ահռելի խիթեր, գլխու պըտոյտ եւ սիրտ - խառնուք կ'ունենայ: ... Կիրակի օրով մինչեւ որ բժիշկ փնտռեն ու բերեն՝ արդէն տղան կը չուէ ի վերին Երուսաղէմ...: Միւս խեղճերն ալ նոյն ճակատագրին կ'ենթարկուին: ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ էին: Ամբողջ Պոլսահայութիւնը սահմռկեցաւ այս ոճիրին դիմաց:

×

ԱՊՐԻԼ 24-Ի ՉԱՐԱԲԱՍՏԻԿ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐԸ

Հետեւեալ օրը Կիրակի՝ գարնանային սքանչելի օդ մը կ'ընէր եւ մենք խումբ մը դասընկերներ ման կուգայինք Ենի - Գափուէն Սամաթիա երկարող Տավուտ - Փաշայի ծովափին վրայ ըստ մեր սովորութեան:

Յանկարծ քանի մը տարեց հայ կիներ մեզի դիմաւորեցին եւ՝

- Ծօ՛, չապո՞ւխ տուներնիդ գացէք···

- Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ Տիկին.

- Ծօ՛, չիմացա՞ք, տարեր են, կը տանին կոր ... Մարզպետունին տարեր են (Ենի - Գափուի Ազգային Վարժարանին տնօրէնը): Գում - Գափուէն տոքթէօր Ճէվահիրճեանը, Կէտիկ - Փաշայէն տոքթէօր Կիւլխաանեանը: Կ'ըսեն կոր ֆի զավալլը Կոմիտաս Վարդապետն ալ տարեր են: «Ազատամարտ»ի շէնքը կոխեր եւ գրաւեր են ու տարե՛ր են, տարե՛ր են...: Չապո՛ւխ տուն վազեցէք:

Մենք սահմռկած՝ շտապեցինք տուն:

Գիշերը դրացիներն ալ մեր սալոնը հաւաքուած՝ զանազան ենթադրութիւններու եւ եզրակացութիւններու շուրջ կը դրուցէին:

- Քա՛, Սամաթիոյ Սահակեան վարժարանին տնօրէն՝ Գարեգին Խաժակն ալ տարեր են (ան մեր ուսուցիչն էր նոյնպէս): Զավալլըն ինտո՞ր պիտի դիմանայ, կ'ըսեն կոր ֆի թոքախտ է եւ մէկ թոքը հանած են:

Ի վերջոյ խօսակցութիւնը լաւատեսութեան գոյն ստացաւ: Այսինքն. - անգլիական եւ ֆրանսական մարտանաւերը Տարտանէլի նեղուցին բերանն էին եւ անընդհատ կը ռմբակոծէին: Հայութիւնը յուսալից էր որ «մօրեղբայր»ները (այսինքն Համաձայնականները) շուտով Պոլիս պիտի մտնեն: Միւս կողմէ «Քեռի»ն (այսինքն՝ Ռուսը) Հայաստանի սահմաններէն կը յառաջանար: Փրկութիւնը մօտ էր···:

- Պոլիսը միջազգային պիտի ըլլայ վէսսէ՛լամ···:

Մենք քաջալերուած այս յուսալից խօսքերէն, հետեւեալ առաւօտ Երկուշաբթի՝ Թաղեցի Կեդրոնականցիներս ուղղուեցանք Կալաթա: Երբ բակէն ներս մտանք՝ ձայն ծպտուկ չկար: Ապա դէպի դպրոց յառաջանալով տեսանք որ երկաթեայ պարտապանաց դուռը այլամերժօրէն փակ էր: Բայց մենք պարտաճանաչ ըլլալու միտումով դուռը ուժգին թակեցինք: Բաւական երկար սպասելէ վերջ, դաւառացի տարիքոտ ու քիչ մը կքած տնտես - աղբարը վախով - դողով դուռը պզտիկ մը բացաւ:

- Ծօ՛ տղա'ք, խե՞նթ էք դուք, հա'յտէ պապամ վազեցէք տուն: Չիմացա՞ք մի···:

Մենք փոթորիկէն սարսափահար թռչուններու նման չուեցինք տուն:

Այսպէս Պոլսահայութիւնը «մօրեղբայր»ներուն եւ «Քեռի»ին վրայ դրած յոյսը՝ ակընդէտ կը սպասէր: Հազարաւոր երիտասարդներ թավան - իչիներուն մէջ ծուարած էին զինուորութենէ խուսափելու համար: Անոնց թավան - թապուրու անունը կուտային:

Մեր թաղին մէջն ալ քանի մը հայ ուսանողներ թաքնուած էին՝ որոնց սնընդեղէնը Արուսեակ քոյրս, Շաքէ զարմուհիս եւ ուրիշ օրիորդներ գաղտնաբար կը մատակարարէին: Անոնցմէ մէկը Վանեցի դաշնակցական Միհրան Գալիկեանն էր՝ որ երկար տարիներ յետոյ Պէյրութ հաստատուած էր ընտանեօք եւ այնտեղ ալ վախճանեցաւ:

Հայ զինուորագրեալները կը տանէին Էրզրում եւ կամ Աշքալէ քար կոտրելու եւ խրամատներ փորելու անխիղճ չավուշներու մտրակին տակ:

Սպասելով մեր շուտափոյթ ազատագրման գիշերները կ'նցընէինք Իտալէին աղօտ լոյսին տակ դրացիներով միասին ցած ձայնով խօսելով եւ զիրար մխիթարելով:

Ամէն գիշեր նոր լուրեր բերողներ կային: Օրինակ իմացանք որ Յակոբ Քիւֆէճեան (Օշական) գերման սպայի համազգեստով եւ Կոստան Զարեանն ալ պարսկական անցագրով անցած էին Պուլկարիա: Գիշեր մըն ալ ահռելի լուր մը բերին: Շաւարշ Միսաքեան որ թաքնուած էր՝ կը ձերբակալուի: Ահա թէ ինչպէս. - Պուլկար դեսպանատունէն Վլատիմիր կոչուած պաշտօնեան կլոր գումարի մը փոխարէն յանձն կ'առնէ զի... Պուլկարիա փախցնել: Բայց եկէք տեսէ... որ այդ գզուելի արարածը Թրքական ... տես է եղեր: Երբ Միսաքեան կ'ուղղուի դէպի Նաւամատոյց՝ կ'իյնայ ծուղակը:

Յետագային երբ Զինադադար կնքուե... ցաւ՝ կը յիշեմ թէ ի խորոց սրտի գգա... յացունց յօդուածներու շարք մը կարդա... ցինք Պոլսահայ թերթի մը մէջ՝ «Շատ... րէն Մէկը» ստորագրութեամբ: Յետա... գային իմացանք թէ «Շատերէն Մէկը» Շաւարշ Միսաքեանն էր որ յետոյ «Ազա... տամարտ»ի շարունակութիւնն եղող «Ճա... կատամարտ» օրաթերթը հիմնեց:

×

Ահա մութ ամպերը կը կուտակուէին հետզհետէ: Հայութեան Գողգոթան սկս... ած էր ցաւատանջ թափով մը: «Մնաց... եալը լռութիւն է», ինչպէս կ'ըսէ Շէք... սփիր...:

×

ԱՌԱՋԻՆ ՍԱՀՄՌԿԵՑՈՒՑԻՉ ԱԶԴԱՆՇԱՆԸ

Պոլսոյ «Տար իւլ Մուալլէմաթ»ը (Էքօլ Նօռմալ), Սեպտեմբերի վերաքննութենէն յետոյ բաշխած էր վկայականները: Ընթերցողը կրնայ գուշակել անշուշտ թէ շրջանաւարտներուն մեծագոյն մասը Հայեր էին: Ուրեմն տնօրէնութիւնը շատ փաղաքուշ ոճով մը հայ վկայեալները ճաշի կը հրաւիրէ Կիրակի ցերեկի մը: Գոնէ անոնցմէ մէկ հատը մեզի ծանօթ էր՝ որը մեր դրացի օրիորդին նշանածն էր:

«Armen LUBIN, l'Etranger»

Revue *Cahiers Bleus*, no. 32 et 33 (été - automne 84 et hiver 85).
«Armen Lubin, l'Etranger», Troyes (1).

Ֆրանսայի Թրուա քաղաքին մէջ կը հրատարակուի «Կապոյտ Տետրակներ» անունով բանաստեղծական այս հանդէսը Տոմինիք Տակէի պատասխանատուութեամբ: Լայն ծաւալով եռամսեայ հանդէս մըն է, որ իր 1984-ի աշնան եւ 1985-ի ձմրան համարները, այսինքն իր 32 եւ 33 թիւերը յատկացուած է գրեթէ ամբողջութեամբ Արմէն Լիւպէնի: Հրամցուածը ընդհանուր «Թղթածրար» մըն է, որ կը կրէ «Արմէն Լիւպէն, Օտարը» վերնագիրը: Մօտ հարիւր եօթանասուն մեծածաւալ էջեր նուիրուած են ուրեմն այս ձեւով Շահնուրի ֆրանսական դէմքին: Լիւպէնի վայելած վարկին եւ յարգանքին մասին աւելի ուժով արտայայտութիւն մը կարելի չէր երեւակայել: Անցեալ տարի լոյս տեսած էին Լիւպէնի բանաստեղծութիւններուն մէկ ծաղկաքաղը, «Աժամեայ բնակարաններ» վերնագրով (2), եւ «Յարալէզներուն Դաւաճանութիւնը» հատորէն քաղուած երեք պատմուածքներու թարգմանութիւնը, «Տարագրութեան կողմերը» խորագրուած: «Կապոյտ Տետրակներ»ուն հրամցուցած թղթածրարը կ'ամբողջացնէ որոշ չափով Շահնուր - Լիւպէնի դիմագիծին ներկայացումը:

Երկրորդ համարին սկիզբը՝ Տ. Տակէ կարճ յառաջաբան մը զետեղած է, ուր կը բացատրէ իր ձեռնարկին նշանակութիւնը: Ահաւասիկ քանի մը հատուածներ այդ յառաջաբանէն. «Չեմ տեսած Ա. Լիւպէնը, չեմ լսած իր ձայնը. կարճ թղթակցութիւն մը ունեցած եմ միայն իրեն հետ: Բանաստեղծին գործին հանդէպ երկար ատենէ ի վեր մէջս կար հիացումի զգացում մը, որ այս երկու տետրակներով հրատարակուած թղթածրարին պատրաստական աշխատանքները երբ վերջացան՝ տեղի տուաւ ուրիշ զգացումի մը. շօշափելի բարեկամութեան մը. այն բարեկամութիւններուն նման, զորս կարելի է կենդանի մարդոց հետ հաստատել:

Հասկնալի է. ընթերցողը եւ հեղինակի մը գործը իրարու մօտեցնելու հաճոյքէն վեր բան չկայ, երբ այդ գործը - հակառակ զայն պատող լռութեան - ներկայ դարուն ամէնէն ազնուականներէն է: Ֆրանսացիները պէտք է շատոնց յուշարձան մը կանգնեցուցած ըլլային մեծարելու համար այս օտարը, որ այնքան գեղեցիկ զաւակներ տուաւ իրենց լեզուին: Մինչ այդ՝ ահա' Կապոյտ Տետրակներու յուշարձանը»:

Այս տողերուն կը հետեւի արագ բաղդատութիւն մը հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուով գրուած գործերուն միջեւ, առաջինը որ «բնականօրէն ոչնչացումի, փախուստի եւ տարագրութեան մեծ տըռամէն կը ցայտէ», երկրորդը որ կը «ըլլանայ», հասնելու համար ընդհանրական տառապանքին:

Թղթածրարը կը բաժնուի քանի մը մասի: Նախ կան լուսանկարները, որոնցմէ շատերը եթէ չեմ սխալիր՝ անտիպ էին: Յետոյ կան Լիւպէնի մասին լոյս տեսած բազմաթիւ յօդուածներ, ընդհանրապէս՝ կարճ գրախօսականներ, որոնք ատենին ծանուցած էին հեղինակին մէկ նոր հատորին լոյս ընծայումը: Երկու տետրակները այս իմաստով՝ հարուստ հաւաքածոյ մը կը կազմեն, ուր կարելի է գտնել գրեթէ ամէն ինչ որ տա րիներու ընթացքին լոյս տե սած է Լիւպէնի մասին ֆրանսական հա գէտներուն մէջ: Այս բաժնի ամէնէն հե տաքրքրական էջերուն կը պատկանի 1969-ին Լէ զ'էքիւտ պարբերաթերթի մէջ լոյս տեսած կլոր սեղանի մը պա ճէնը: Երրորդ բաժին մը. Լիւպէնին ը տըրեալ էջեր, որոնցմէ երկու հատը հա տորով չէին երեւցած մինչեւ այսօր՝ «Ի տանի Աստղերը» եւ «Լանտերու հովիւ (1959 եւ 1960, Քաիիէ տէ Սէզոն): Չոր րորդ բաժինը կը պարունակէ Գ. Շահի եանի տոքթորայի թէզէն հատուածներ «Տարագրութիւն եւ գրական ստեղծագոր ծութիւն», «Պառակտում»: Ու վերջ պէս՝ հինգերորդ բաժին մը կայ, ամէնէ կարեւորը ծաւալով. Նամակները, սամբ՝ Լիւպէնին կողմէ գրուած ու սամբ՝ իրեն ուղղուած կամ իրեն վերա բերող նամակներ: Երկրորդ տետրակ վերջաւորութեան պիտի գտնէք մատենա գրութիւն մը, ուր նշուած են Լիւպէնի եւ Շահնուրի գործերու կողքին, Լիւպէ նի մասին գրի առնուած յօդուածներ ցանկ մը:

Տուած եղայ այս ձեւով առարկայակ պատկեր մը երկու հատորներու պարու նակութեան: Մեծարանքի տարողութիւ նը անհերքելի է, բայց արդիւնքը կարծիքին համաձայն՝ ձախող: Նախ երկրորդ տետրակին մէջ Լիւպէնին ւիրուած էջերուն կէսը նամակներով ցուած է: Հեղինակի մը թղթակցութիւ նը իր ամբողջական գործերուն մաս կազմէ անպայման, ու զինքը սիրողներ կ'ուզեն իրենց տրամադրութեան տակ նենալ անոր գրիչէն ելած ամէն մէկ տո ղը: Ներկայ պարագային սակայն՝ հա մոզուած ենք որ ամբողջական ըլլա հրամայականը չէ որ տիրապետած է հրատարակիչներուն մօտ, այլ դիւրութիւ նը: Հրատարակած են ինչ որ ունէին ի րենց ձեռքին տակ, առանց զգուշութեան եւ մանաւանդ՝ առանց շրջահայեցու թեան: Նամակներուն վերաբերող վերապահութիւնը ամէնէն կարեւորը Անդրադարձանք մեր կատարած թղթա մէն մեկնելով՝ որ ուսումնասիրակ միակ տողերը որ հոս նուիրուած ըլլա Լիւպէնի բանաստեղծութեան Գր. Շահի եանէն կուգան: Մնացեալ գրութիւննե թղթակցութիւն են, վկայութիւն կամ յօդուածներու մէկտեղում: Ա՞յս է մեծա րանքը: Բանաստեղծներու սերունդ նոր բան մը չունէ՞ր ըսելիք Լիւպէնի մա սին: Բայց մեր գլխաւոր առարկութիւ այն է որ ո՛չ մէկ տող յատկապէս գրուա է Լիւպէնին նուիրուած այս երկու տետ րակներուն համար, բացի Տ. Տակէի րածական էջէն, որմէ հատուածներ թարգմանեցինք վերը:

Մնաց որ Շահնուր կ'ապրի հոս վերը տին մեզի համար: Կ'ապրի իր գծեր (միայն լուսանկարներուն համար կ'արժ ունենալ երկու տետրակները), իր րով, իր գիրքերով, իր սէրերով: Կ'ապ րի երկար ատեն անծանօթ մնացած կեա քով մը: Իր հիացողներուն շնորհիւ Շահ նուրի դիմագիծին անյայտ կողմը հետզ հետէ երեւան կուգայ:

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

(1) Դիմել՝ Logis de la Folie, 2, rue Michelet, 10000 Troyes.

(2) Editions La Rougerie, «Les Logis Provisoires».

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ Ո՞Ւր ԷՐ ԵՐԷԿ ԵՒ Ո՞Ւր Կ'ԵՐԹԱՅ ԱՅՍՕՐ

Վերոյիշեալ նիւթին նուիրուած է Լ. Օ. Խաչի Էկրէֆիէի մասնաճիւղին կազմակերպած դասախօսութեանց շարքին հինգերորդը, որ տեղի ունեցած է Մարտ 27-ին, Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ։ Բացումը կատարելով Սեդա Խալչեան, համառօտ ակնարկ մը նետած է հայ ժողովուրդի կեանքի ելեւէջներուն վրայ՝ վերջին դարերուն ընդհանրապէս, եւ Սփիւռքի հայ երիտասարդութեան մղելիք պայքարին վրայ՝ մասնաւորաբար։

Օրուան բանախօսը՝ Կարօ Յովհաննէսեան, նախ կատարած է սահմանումը երիտասարդական շարժումներուն, գործունէութեանց կամ դիմագրաւած ու դիմագրաւելիք հարցերուն՝ 1880-ական թուականներէն սկսեալ, իբրեւ յեղափոխական կամ ազգային ազատագրական շարժում՝ ընդդէմ օսմանեան Պետութեան։ Դասախօսը նշելէ ետք, թէ ներկայիս ուսանողական շարժում կամ երիտասարդական միութիւն հասկացողութիւնը բոլորովին կը տարբերի անցեալ դարուն յայտնուած երիտասարդական շարժումներէն, մասնաւորաբար հայ յեղափոխական շարժումէն՝ 1880-էն մինչեւ 1920, ըսած է. «Մեր հայկական կեանքին համար երիտասարդական շարժում կամ միութիւն ստեղծելու կարիքն ալ չկար հաւանաբար այն օրերուն, քանի որ հայ կուսակցութիւններու հիմնադիրները իրե՛նք երիտասարդներ էին։ Քրիստափոր Միքայէլեան 31 տարեկան էր, երբ կուսակցութիւն հիմնեց, Սիմոն Զաւարեան՝ 23 տարեկան, Ռոստոմ Զօրեան՝ 24 տարեկան։ Այդ ժամանակաշրջանին ուսանողական միութիւններ կամ միաւորներ ունեցած ենք Եւրոպայի եւ Ռուսիոյ քաղաքներուն մէջ, Թիֆլիս, Պոլիս, բայց անոնք նման չէին ներկայիս գոյութիւն ունեցող ուսանողական կամ երիտասարդական միութիւններու կամ շարժումներու։ Պոլսոյ, Ռուսիոյ կամ Եւրոպայի մէջ գործող հայ ուսանողական միութիւններու նպատակն էր քարոզչական աշխատանք տանիլ՝ ի նպաստ Հայ Դատին, զարգացնել հայ երիտասարդութեան գաղափարական եւ գաղափարաբանական միտքերը, նաեւ զարկ տալ հրատարակչական աշխատանքին»։

Կարօ Յովհաննէսեան բարձր դասելէ ետք անցեալի՛ մեր ուսանող երիտասարդութեան մտաւոր եւ գաղափարական մակարդակը, որ կը յայտնուի անցեալի մեր մամուլին եւ հրատարակութեանց մէջ, աւելցուցած է. «Մեր կազմակերպութիւններուն մէջ երիտասարդական կամ ուսանողական միութիւններ ստեղծելու կարիքը զգացուեցաւ 1920-էն ետք, այսինքն՝ Հայաստանի խորհրդայնացումէն յետոյ, յատկապէս 1930-ական թուականներուն, երբ Սփիւռքի ղեկավարութեան մէջ արմատ նետեց այն միտքը, թէ Հայութիւնը գաղութներու մէջ պիտի մնայ քիչ մը երկար ատեն, եւ թէ՝ Հայրենիք վերադարձը դեռ կրնայ ուշանալ։

«Այդ տարիներուն երիտասարդական միութիւնները կը զբաղէին մշակութային, մարզական ու ընկերային հարցերով՝ առաւելաբար, իսկ այսօր զարկ կը տրուի ուսանողական թէ երիտասարդական միութեանց քաղաքական ու գաղափարական պատրաստութեան։ Նոյն վիճակը շարունակուած է մինչեւ 1950 - 1960-ական թուականները, սակայն կացութիւնը փոխուած է 1960-էն ետք, ամբողջ աշխարհի մէջ ստեղծուած երիտասարդական եւ ուսանողական տագնապով։ Այս ժամանակաշրջանը կը յատկանշուի նաեւ ազգային - ազատագրական շարժումներու ընդլայնումով, իսկ մեր պարագային, ներքին իմաստով, Յիսնամեակի նշումով, որ հիմնովին փոխեց մեր կեանքը՝ պահանջատիրական գիտակցութեան իբր անդրադարձ։

«Երիտասարդական շարժումներ, բողոքներ կը լսուէին Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ այլ երկիրներու մէջ։ Երիտասարդութիւնը կ'ուզէր տեղ ու դիրք ունենալ պետական կարգերու մէջ, նաեւ տիրանալ այլ իրաւունքներու։ 1960-ական թուականներու վերջաւորութեան, երիտասարդական շարժումներու ալիքը հասաւ Միջին - Արեւելք եւ մինչեւ Լիբանան, ուր ականատես եղանք համալսարաններու երիտասարդութեան ցոյցերուն, մա՛նաւանդ 1970-ական թուականներու առաջին տարիներուն։

«Հայ երիտասարդութեան մէջ ազգային գիտակցութեան զարթօնքը շեշտուեցաւ նաեւ Հայաստան - Սփիւռք կապի զարգացումով, երբ Երեւանի մէջ իսկ երիտասարդութիւնը ժողովրդային պահանջի վերածեց Ապրիլ 24-ի Յիսնամեակը եւ «Մեր հողերը» ազատագրելու կոչեր արձակեց։ Ասիկա նշանակելի երեւոյթ մըն է հայ կեանքին մէջ, ինչ որ զարգացաւ եւ հասաւ քաղաքականացման փուլին, ըՍփիւռքի հայ երիտասարդին մօտ, որ 1975-էն ետք տարբեր միջոցներով խօսեցաւ, աշխարհին լսելի դարձնելու համար իր ձայնը, պաշտպանելու իր դատը, իրաւունքը»։

Այս ծանօթութիւնները տալէ ետք դասախօսը թուած է այն դժուարութիւնները, որոնց մատնուեցաւ երիտասարդական շարժումը։ Առաջին դժուարութիւնը եղաւ անբնականոն այն կեանքը, որ սկսաւ 1975-էն ետք, Միջին - Արեւելքի քաղաքական վերիվայրումներով, լիբանանեան պատերազմի եւ այլ տագնապներու իբր հետեւանք։ Յատկապէս Պարսկաստանի եւ Լիբանանի մէջ տիրող պատերազմական վիճակը որոշ զգայնութիւններ զարգացուց, երիտասարդութիւնը մղեց յեղափոխականացումի, սակայն ձեւով մըն ալ դիմագիծ փոխեց։

«Տարբեր վարչաձեւերու տակ ապրող երիտասարդական շարժումներու ուղղութիւնը ընթացաւ մեր ազգային շահերուն հակոտնեայ համոզումներով, երիտասարդութիւնը շահագրգռուեցաւ իր անձով, իր տնտեսական բարօրութեամբ, իր մտահոգութիւնը կեդրոնացուց ի՛ր անձին շուրջ. հետեւաբար՝ հեռացաւ ազգային ձգտումներ հետապնդելէ։ Դրամատիրական կարգերու մէջ ապրող երիտասարդութիւնը անտարբեր մնաց դէպի ազգային կեանք, մինչ ամբողջատիրական կամ մենատիրական կարգերու մէջ ապրող երիտասարդութիւնը տեղի տուաւ մասնաւոր դաստիարակութեան առջեւ եւ հետզհետէ քաշուեցաւ իր պատեանին մէջ»։

Ազգային դիմագիծ պահելու տեսակէտէն՝ այլ դժուարութիւն մը նկատած է հայրենի հողէն կտրուած ըլլալը։ «Հայապահպանման այն բոլոր ձեւերը, զորս կիրարկեցինք անցնող 50 տարիներուն, բաւարար չեղան քաղաքականացած Հայը պատրաստելու։ Ներկայիս դպրոցներ կը բացուին արեւմտեան աշխարհին մէջ, բայց հայեցի դաստիարակութիւնը կը պակսի զանազան պատճառներով։ Հայեցի դաստիարակութիւնը խոցելի է մեր բոլոր դպրոցներուն մէջ։ Պետական ծրագրի մղձաւանջը կայ։ Ազգային այն մտահոգութիւնները, որոնք իրենց լուծումը պիտի գտնէին հայկական դպրոցներու մէջ, գոհացուցիչ մթնոլորտի մէջ չեն այսօր», ընդգծած է դասախօսը։

Այլ դժուարութիւն մը՝ ազգային ձգտումներ իրականացնելու ճամբուն վրայ. մեր երիտասարդութեան հակամէտութիւնը դէպի օտար բարքեր եւ գաղափարաբանութիւններ։ «Զենք ուզեր ազգայնամոլ ըլլալ, բայց ներելի ալ չէ սեփականացնել ինչ որ խորթ է մեր շահերուն։ Օտար դեղահատներ լուծում չեն տար ա՛յն հիւանդութեան, որ մեր պարագան է։ Ազգ ըմբռնումը, ազգային Պետութիւն հասկացողութիւնը նոյնը չէ մեզի համար, ինչ որ է օտարին համար», ըսած է ան։

Ազգային մեր կեանքին մէջ տեսնուած կարգ մը թերիներ մատնանշելէ ետք, անդրադարձած է մարդուժի պակասին, որ ուրիշ դժուարութիւն մը կը յարուցէ մեր ազգային եւ ընկերային կեանքին մէջ։ Մեր պատմութեան ընթացքին չենք ունեցած այսքան զարգացած երիտասարդութեամբ յագեցած դարաշրջան, որքան է այսօր։ Մեր պատմութեան ընթացքին չենք ունեցած այսքան թիւով բազում համալսարանականներ, այսքան համալսարանաւարտներ, որքան այսօր. սակայն կը տառապինք մարդուժի պակասէն։

Այլ ակնրախ դժուարութիւն մը՝ ձեռնարկներու կրկնութիւնն է եւ կարծես ժամանակին մտահոգութիւնը չարտայայտող ձեռնարկներն են, կտրուած ներկայի իրականութենէն, կարծես միայն անցեալի մասին փառաբանանք մըն է եւ նոր պատգամ չի բերեր, ինչ որ խզում կը ստեղծէ երիտասարդութեան եւ ժողովուրդին միջեւ։ Իսկ դժուարութեանց վերջին կէտ մը, որուն մասին շատ խօսուած է, համագաղութային իմաստով լեզուական հարցն է, որ արգելք կը հանդիսանայ գաղութներու միջեւ կենդանի կապի զարգացման։

Եզրակացնելով իր խօսքը, դասախօսը ըսած է, թէ ներկայիս աշխատանքներ կը տարուին գաղութներու երիտասարդութեան միջեւ ստեղծելու միտքերու փոխանակում եւ միատեսակ մտածողութիւն, համագաղութային շրջանակի մը մէջ, որուն ձեռնարկուած է արդէն եւ որ կ'ապրի փորձառական շրջան մը։ Ո՛չ լաւատեսութիւն, ո՛չ յոռետեսութիւն, այլ իրատեսութեան ճամբով կրնանք յաղթահարել դժուարութիւնները՝ օգտակար ըլլալու համար այսօրուան մեր երիտասարդութեան տագնապներուն լուծման։

ԳՈՂՋՈՒԹԷ ԳՈՂՋՈՒԹ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 4-ին, նշուած է Նուարսակի դաշնագրի 1500-ամեակը։ Բացումը կատարած է Քաթրին Յակոբեան։ Բանախօսած է իրաւարան Օննիկ Սահակեան (Թեհրանէն)։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Նոր Բուրաստան գերեզմանատան մէջ, Իրան - Իրաք պատերազմի հայ նահատակներու շիրիմներու բաժինը, Ապրիլ 8-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է, նախագահութեամբ թեմին առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեանի։ Արարողութեան ներկայ եղած են Իմամ Խոմէյնիի ներկայացուցիչը, պետական եւ զինուորական դէմքեր։ Խօսք առած են Արտակ Արք., երեսփոխան Վարդան Վարդանեան, Իրանի բանակի քաղաքական - գաղափարական հիմնարկութեան եւ Խոմէյնիի ներկայացուցիչները։

×

ՊԱՖԸՐՖԻՒՂԻ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մարտ 30-ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Տատեան վարժարանի նախկին տնօրէնուհի Էլիզ Մանասի։ Ներկայ եղած են Շնորհք Պատրիարք, համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներ։ Հանդիսութիւնը վարած է Մանուէլ Ագճամպազ։ Խօսք առնելով Պաղըրգիւղի Թաղական Խորհուրդի ատենապետը՝ Խորէն Մանավեան, անդրադարձած է Օր. Մանասի քառասնամեայ ծառայութիւններուն։ Երախտագիտութեան խօսքեր արտասանած են Տատեան վարժարանի հոգեբարձութեան ատենապետ Յակոբ Սապայեան, այժմու միջնակարգի տնօրէնուհի՝ Ովսաննա Պալըմեան, նախակրթարանի տնօրէնուհին՝ Հերմինէ Պէնլի եւ հիմնադիրը՝ Արթօ Օզչայեան։ Մաքրուհի Յակոբեան ներկայացուցած է Օր. Մանասի անձը, նկարագիրը եւ վաստակը։ «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան, շեշտած է իրաւ ուսուցչուհիի կերպարը եւ խորհրդածութիւններ ըրած կրթական հարցերու մասին։ Մեծարեալը իր շնորհակալութեան խօսքերուն մէջ նշած է, թէ իրեն ընծայուած այս հանդէսը ինք կը ձօնէ հայկական բոլոր վարժարաններու կրթական մշակներուն։ Յիշատակի նուէրներու յանձնումէն ետք խօսք առնելով Շնորհք Պատրիարք ի մէջ այլոց ըսած է. «Վարժարանը համայնքի մը ողնասիւնն է, եթէ ան առողջ է, մարմինը առողջ եւ ուղիղ կը մնայ։ Եթէ ողնասիւնը հիւանդանայ, մարմինն ալ կը կքի։ Բայց վարժարան ըսուածը շէնք մը չէ, ոչ իսկ աշակերտութիւնը։ Վարժարանը տնօրէնն է, ուսուցիչն է։ Այս վերջինները եթէ առողջ ու լաւ են, իրենց դրոշմը կը դնեն վարժարանին վրայ, եթէ այդպէս չեն, անորոշ դրոշմ մը կը դնեն»։

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Է.

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Միակ առարկան, որ մնացել էր իւր տեղում անշարժ, որին սովի բոլոր սաստկութիւնը չէր կարողացել ստիպել վաճառելու, Աստուածամօր պատկերն էր, փոքրիկ Յիսուսը գրկում, որ դրած էր խրճիթի մը անկիւնում։ Մուժիկը նրանից չէ բաժանւում, մուժիկը ամէն բան նրանից է սպասում եւ նրա համար է զոհում։

Քաւոր Պետրոսը այս գիշեր լուռ էր, ոչինչ չէր խօսում։ Նա նստած էր մեր սնտուկներից մէկի վրայ եւ ծխում էր։ Խիստ հազիւ անգամ էր պատահում, որ նա ծխէր, բայց երբ որ ծխում էր, դա արդէն նշան էր կա՛մ սաստիկ ուրախութեան եւ կա՛մ սաստիկ տրտմութեան։ Վերջինը այս գիշեր աւելի հաւանական էր։ Շրջապատող թշուառութիւնները դառն տպաւորութիւններ էին գործել նրա զգայուն սրտի վրայ։

Օլիան վերադարձաւ սամօվարը իւր հետ բերելով, բայց սամօվարի հետ եկաւ եւ տէր հայրը, երեւի, նրա համար, որ լսել էր, թէ հիւրերը «պարոններ» են եւ ոչ հասարակ մարդիկ։ Քաւոր Պետրոսը քաղաքավարութեամբ ընդունեց նրան։

Քահանան յայտնուեցաւ բաւական բարեկիրթ մարդ, որպիսիները խիստ հազիւ են պատահում գիւղերում։ Լսելով որ մենք «պարոններ» ենք, եկել էր յայտնելու մի սարսափելի դէպք։ Մի սովատանջ կին, քաղցածութեան կատաղութեան մէջ, սպաննել էր իւր երեխային եւ ուտելու փորձ էր արել...։

Քաւոր Պետրոսը զարհուրեցաւ։ Ինձ վըրայ եւս խիստ սոսկալի տպաւորութիւն գործեց այդ լուրը։

- Միթէ այս աստիճան սաստկացե՞լ է սովը, հարցրեց քաւոր Պետրոսը։

- Մարդիկ այժմ համարեա ոչինչ չեն գտնում ուտելու, պատասխանեց քահանան, - կերակրւում են բանջարներով, խոտերով, արմատներով եւ դեռ չհասունացած ցորենի հասկերով, - իսկ դրանք աւելի շուտով են սպաննում նրանց, որովհետեւ հիւանդանում են ու մեռնում են։

- Շա՞տ է մեռնողների թիւը։

- Շատ է։ Գիւղի բնակիչների համարեա կէսը չէ մնացել։ Տիֆը աւելի մեծ կոտորած է անում, քան թէ քաղցածութիւնը։ Մնացածներից շատերը հիւանդ են։

- Գիւղական հասարակութիւնը ոչինչ հնարների վրայ չէ՞ մտածում։

- Գիւղական հասարակութիւնը ի՞նչ կարող է անել։ Սպասում են կառավարութիւնից հաց եւ բժիշկ ստանալ։ Մեզ խոստացել են։

- Շուտո՞վ կը ստացուի։

- Աստուած գիտէ։ Դեռ պէտք է քննեն, դեռ պէտք է տեղեկանան, թէ ո՛ր աստիճան օգնութեան կարօտ է մեր գիւղը, որ յետոյ օգնեն։

- Դուք ձեր դրութեան մասին տեղեկութիւններ չէ՞ք տուել։

- Ի՛նչպէս չենք տուել, մի քանի անգամ խնդիրներ ենք մատուցել, բայց դեռ խնդիրները չեն քննուել։

- Հաց ամենեւին չէ՞ մնացել։

- Ձեզ յայտնի է, որ այսօր տէրունական տօն է. ես պէտք է պատարագ մատուցանէի. ամբողջ գիւղում այնքան ալիւր չգտնուեցաւ, որ նշխարհք պատրաստէինք։

- Իսկ մերձակայ քաղաքում հաց գտնուո՞ւմ է։

- Գտնւում է, բայց գիւղացիների մօտ միջոցներ չեն մնացել բերել տալու համար։

Տխրութեան մռայլ պատեց քաւոր Պետրոսի դէմքը, մի քանի րոպէ մնաց լուռ մտածութեան մէջ, յետոյ նա դարձաւ դէպի քահանան այդ խօսքերով.

- Խնդրում, նեղութիւն յանձն առէք տէր հայր, ես կամենում եմ անձամբ տեսնել մի քանի խրճիթներ, առաջնորդեցէք ինձ։

-Մեծ ուրախութեամբ, ասաց քահանան եւ վեր կացաւ։

(Շար. 88)

Այրի Տիկին Մարիամ - Ժանէթ Վար - դապետեան, Տէր եւ Տիկին Մարք Վարդապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիլ Վարդապետեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Տարօն Նորոյեան, Տէր եւ Տիկին Խաչերեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Նորոյեան եւ ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ՑԱՐՕ ՆՈՐՈՅԵԱՆԻ
(խասգիւղցի)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 17-ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Ապրիլ 20, ժամը 11-ին Լա Սիոթայի Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սողոմոնեան կը նուիրեն 200 Ֆ. Ռատիօ - Ազգ-ին, 100 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. - Պ. Ղեւոնդ Թորոսեան իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Հռիփսիմէ Միսքճեանի, Օր. Հերմինէ Միսքճեանի, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Միսքճեանի Պարոյր Միսքճեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ալֆորվիլէն, Ասատուր Գույումճեան, Չենկիլէրցի, կը փնտռէ իր կրտսեր եղբայրը՝ Միհրան Գույումճեան, կորսուած Ա. աշխարհամարտէն, եւ որ կրնայ Մարսէյլ գտնուիլ եթէ Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մէկ չնորհակալիքին մէջ (Եռովքեանի հոգեհանգիստին առթիւ) իր անունը միայն նմանութիւն մը չէ:

Լուր ունեցողներէն, կը խնդրուի գրել.-
Assadour Couyoumdjian
130, *rue Etienne Dolet* - 94140 *Alfortville*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓԱՐԻԶ. - Տէր եւ Տիկին Շահան Վահանեան 2000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման իրենց եղբայրներուն՝ Լեւոն եւ տոքթ. Յակոբ Խուպէսէրեանի յիշատակին:

GALERIE LE PANTOGRAPHE
— Paul Mouradian —
5, Place Ampère, 69002 LYON
HEKIMIAN Vahé
PEINTURES
Du 20 avril au 12 mai
ouvert tous les jours, sauf dimanche,
de 10h à 12h, de 14h à 19h

ԱՊՐԻԼ 24, 1915
ԱՊՐԻԼ 24, 1985

ՁԱՆԱԶԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի աշակերտութեան ԾՆՈՂԱՑ ՄԱՐՄՆԻ պատրաստուած դըպրոցի աշակերտութեան միջոցներով, Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան Մշակութային սրահին մէջ:

6 Ավընիւ Պուռկէն

ՀԱՅԸ ԵՒ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԸ. - ցուցահանդէս պատրաստուած դպրոցի աշակերտութեան կողմէ, Ուրբաթ օր, Ապրիլ 26, ժամը 18-ին:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ. - մասնակցութեամբ 8-էն 16 տարեկան տարբեր դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ՝ Շաբաթ օր, Ապրիլ 27, ժամը 15-ին:

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ. - արտասանութեան մրցումին - տեղի պիտի ունենայ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ապագայի Հայ Դպրոցին ի նպաստ տրըուած գեղարուեստական երեկոյթի ընթացքին՝ Կիրակի օր, Ապրիլ 28, ժամը 15-էն սկսեալ:

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը մասնակցելու սոյն ձեռնարկներուն:

RADIO FREQUENCE MONTMARTRE
FM 98,85 MGZ
Շաբաթ, Ապրիլ 20, ժամը 12 - 13·30 հայկական յայտագիր՝ «Հայկ. հարցը»:

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)
TOUS LES SOIRS
AMBIANCE GRECQUE ET ARMENIENNE AVEC ORCHESTRE
GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...
Réservation : 321 - 89 - 60
Parking assuré
Fermé le Lundi

LE YAN'S CLUB
5, avenue Reille, 75014 PARIS
MARDI 23 AVRIL A 21H
ARMÉNIE EN POÉSIE
Récital de poèmes dits en français
et en arménien par
ARAXIE KEMPETIAN et NIL V. AGOPOFF
×
EXPOSITION DE PEINTURE - AQUARELLES
Aline ETMEKDJIAN
et
Jean MESSIKIAN
Vernissage le 23 avril à partir de 19h
Exposition du 25 au 27 avril
×
Vendredi 26 avril à 21h
CONFERENCE
«La Maladie Arménienne», mythe ou réalité?
par le Dr. Michel DERVICHIAN

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դպրոցասէր վարժարանը կարիքը ունի գիշերօթիկ բաժնին համար կնոջ մը կամ օրիորդի մը:

Հետաքրքրուողները կրնան հեռաձայնել 381 - 01 - 72 թիւին յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
vous convie à
l'INAUGURATION
de sa BIBLIOTHEQUE
ET
UNE RENCONTRE AVEC
de nombreux AUTEURS d'OUVRAGES ARMENIENS
J J. Varoujan, C. Lepidis,
P. Tchakmakian, A. Beylerian,
P. Manoukian et d'autres...
le SAMEDI 20 AVRIL de 16h à 19h

1915 - 1985
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 21, ժամը 16-ին

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
Notre - Dame de Paris
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԵՒ ԽՕՍՔ Կ'ԱՌՆԷ
փարիզի արքեպիսկոպոս՝
Cardinal Jean-Marie LUSTIGER

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ԺԱՄԸ 14·30ԻՆ
Հանդիսաւոր պատարագ Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին

ԺԱՄԸ 16·30ԻՆ
Օրհնութիւն եւ զետեղում հիմնաքարի Նահատակաց Յուշարձանին
PLACE DU CANADA
(Paris 8e — Grand Palais)
ներկայութեամբ պաշտօնական անձնաւորութեանց եւ Փարիզի Քաղաքապետարանի ներկայացուցիչներու.

ԺԱՄԸ 18ԻՆ, նախաձեռնութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան, ծաղկեպսակի զետեղում Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Համախմբուիլ Շան զ'Էլիզէ - ավընիւ Ֆրիէտլանտ անկիւնը:

ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
Salle Gaveau, 45, rue de la Boétie
խօսք կ'առնեն. -
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ
եւ ֆրանսացի քաղաքական անձնաւորութիւններ:
կազմակերպութեամբ՝
Հայկ. Ցեղասպանութեան Ոգեկոչման Յանձնախումբին

ՆԻՍ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24
Պատուոյ նախագահ՝
Jacques MEDECIN
Député-maire de Nice — Président du Conseil Général des A. M.

ԺԱՄԸ 9·45ԻՆ .- Հաւաքուիլ Փրոմընատ տէ զ'Անկլէ (Մեռիտիէնի դիմաց): Լուռ երթ դէպի Մեռեալներու յուշարձան:

ԺԱՄԸ 10·30ԻՆ .- Ծաղկեպսակ ի յիշատակ մեր նահատակներուն եւ 1914-1918, 1939-1945ին Ֆրանսայի համար ինկած հայ ռազմիկներուն:

ԺԱՄԸ 11·30ԻՆ .- Հոգեհանգստեան պատարագ Ս. Աստուածածին եկեղեցին:

ՎԻԷՆ

Հոգեհանգիստի պատարագ կը մատուցուի Կիրակի, Ապրիլ 21, առաւօտեան ժամը 9էն 10·30՝ St André le Haut եկեղեցին:

Կը պատարագէ՝ ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ:

Յետ պատարագի, մեկնում դէպի Ապրիլ 24 փողոցը եւ ծաղկեպսակի զետեղում, ժամը 12ին:

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, Կիրակի, Ապրիլ 21, ժամը 16ին, Սէն-Մօրիսի Կոթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ԼԻՈՆ

NOTRE DAME de la FOURVIERE
ժամը 11-ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ

Ապրիլ 24, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն՝ ի յիշատակ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգիներուն:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 23, ժամը 20·30ին, Հայ Մատրան սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի տեղւոյն մասնաճիւղին:

Ներկայացում.- Ի՞նչպէս մեր ծնողքը ջարդուեցան եւ ի՞նչպէս ըմբոստացան երկու ջարդարարները:

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 10·30ին պատարագ Նոթր-Տամ եկեղեցին: Կը պատարագէ՝
ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

11·30ին Թափօր՝ Լամարթին յուշարձանը եւ ծաղկեպսակի զետեղում: Խօսք կ'առնեն քաղաքապետը եւ ապրիլեան տեղական յանձնախումբին ներկայացուցիչը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
20

SAMEDI
20 AVRIL
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60-րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.946 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.946

EDITORIAL

NE SERAIT-CE QU'UN JOUR...

Un peu plus loin, un vieil éditorial. Il a presque trente ans. Mais voilà, il ne vieillit pas.

A qui la faute ? A nous, bien sûr, qui ne savons même plus écouter la voix de nos morts. Ce n'est pas que nous les ayons oubliés. Bien au contraire. Cela fait déjà sept décennies, qu'au delà de notre mémoire, nous avons parfois, ici et là, un tel manque de jugement, que nous n'hésitons pas à les utiliser pour nos querelles intestines. Cynique constatation ? Peut-être. Mais soyons réalistes, objectifs. Reconnaissons nos faiblesses, nos lacunes et surtout notre immaturité politique.

S'il est normal, voire justifiable que différentes tendances politiques reflètent la pluralité des courants d'opinion de notre communauté, il est par contre aberrant que nous ne parvenions pas à nous entendre, autour d'une plate-forme commune, sur l'essentiel. Et l'essentiel, c'est 1915.

Il n'y a pourtant aucune divergence fondamentale à ce sujet : reconnaissance par les instances internationales et la Turquie du génocide, restitution des terres arméniennes. Qui est pour ? Tout le monde. Qui est contre ? Personne. Alors, on ne comprend plus. Et à moins de tenir absolument, dans quel but, il reste à le découvrir, à étaler au grand jour nos mésententes viscérales, on ne voit vraiment pas ce que l'on peut gagner à ce jeu. Qui peut tirer profit de ces subtiles manœuvres ? Sûrement pas la Cause, qui en est l'objet, c'est à dire la Cause arménienne.

Il suffit de prêter l'oreille, pour se rendre compte à quel point, notre communauté — cette majorité silencieuse à laquelle chacun fait appel — éprouve un sentiment de rejet envers ce byzantinisme, qu'elle ne peut ni comprendre, ni admettre.

La lettre - symbole d'une de nos lectrices, publiée il y a quelques jours dans nos colonnes, exprimait de vive force l'indignation de tout un chacun.

Lire ou relire l'éditorial de Chavarche, pour y puiser, si nous en sommes encore capables, un peu de bon sens. Lui aussi était un homme de parti. Et non des moindres. Mais il savait, qu'il y a des moments de notre histoire, où nous devons surmonter nos luttes partisanes. L'ennemi même nous y a incités, lui qui n'a mis aucune discrimination, quand il leva son yatagan pour exterminer tout un peuple.

Ne serait-ce qu'un jour, parmi 365 autres, faisons taire nos divergences.

Ne serait-ce qu'un jour, laissons les morts gouverner les vivants. Ces morts, qui n'ont eu pour toute sépulture, que le cœur des vivants.

C'est la leçon de notre Histoire. Celle d'un peuple déchiré, meurtri dans sa chair, aujourd'hui dispersé, mais qui se doit d'aller, avec son poète, et ensemble, vers la Lumière.

HARATCH

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՆԹԱՆ ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆՈՐԻՆ

Օրերէ ի վեր կը խօսուէր այս յայտագրին մասին։ Ամէնէն աւելի դէմ գրելով է, երբեմն, որ մարդիկ լայն ծանուցում կ'ընեն երբ իրենց նպատակը հակառակն է եւ այդ առընչութեամբ իսկ Մոնթան կրնայ երախտապարտ ըլլալ համայնավար կուսակցութեան եւ «Իւմանիթէ»ի...։

Ի՞նչ բան կը խանգարէ այսքան։ Հաւանաբար այն, որ Մոնթան ժողովրդականութիւն վայելող, սիրուած մեծ երգիչ-դերասան մըն է եւ ինչ որ կ'ըսէ, աւելի կ'ազդէ ամբոխին կամ միջին Ֆրանսացիին վրայ քան ոեւէ քաղաքագէտի։ Ապա՝ համայնավարութենէն հեռացած է, 1956-էն (Հունգարիա) ետք, երբ նաեւ մօտէն հետաքրքրուած է սթալինեան ոճիրներով։

Յայտագիրը, որու իր ձեռնհաս մասնակցութիւնը բերած էր 3-րդ աշխարհի, կեռիլլաներու եւ նման հարցերու մեծ մասնագէտ՝ Ժերար Շալեան, ընդհ. ձեւով յաջող էր եւ չէր կրնար չտպաւորել։ Հարցը կը վերաբերէր Եւրոպայի պաշտպանութեան կարելիութեանց եւ ուժին Խորհ. Միութեան դէմ։ Խորագիրն էր՝ «Պատերազմը՝ դիմացդ» եւ կը վերլուծուէր բուն կացութիւնը, հասնելու համար այն եզրակացութեան որ Եւրոպա չի կրնար դէմ դնել այն ուժին, զոր կը ներկայացնէ Խորհ. Միութիւնը - քիմիական զէնքեր եւայլն, եւայլն։

Դեռ յայտագիրը չէր իսկ վերջացած, երբ առաջին բողոք մը կուգար խորհ. դեսպանատունէն։ Ռոլան Տիւմայի յանձնուած բողոքագրին մէջ, կը շեշտուէր՝ «Դեսպանատունը չի կրնար անտարբեր մնալ այն իրողութեան առջեւ, որ հակառակ արտաքին Յարաբերութեանց մօտ կատարուած դիմումի մը, յայտագրին պատրաստութեան ընթացքին, այս քստմնելի զրպարտութիւնը խորհրդային ժողովուրդին դէմ սփռուած ըլլայ Ֆրանսայի հանրային սպասարկութեան հեռատեսիլի մէկ կայանին վրայ,» եւայլն, եւայլն.։

Ֆրանսայի արտաքին Յարաբերութեանց նախարարութիւնը իր պատասխանին մէջ կը ծանրանայ արտայայտութեան ազատութեան սկզբունքին վրայ։ Յիշենք որ յայտագրին վերջաւորութեան խօսեցաւ Պաշտպանութեան նախարարը, ըստ որուն Ֆրանսայի տարհամոզման ուժը արհամարհելի չէ։ «Իւմանիթէ» մաղձ կը թափէր Ուրբաթ առտու, խմբագրական մըն ալ՝ խորագրուած՝ «Անբարոյական յայտագիր»։ Բոլոր թերթերուն մէջ էջեր նուիրուած են, թեր ու դէմ։

Թերթօնը նոր կը սկսի...։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ երկու նոր անդամներ ընտրուեցան, Հինգշաբթի օր։ Փրոֆ. Ժան Համպիւրժէ, գիտուն, գրագէտ, մեծ մասնագէտ - բժշկապետ, առաջին շրջանին իսկ ընտրուեցաւ Փիէր Էմմանիւէլի աթոռին։ Իր անունը կապուած կը մնայ արուեստական երիկամունքին եւ փոխարկումին։ Երկու քուէարկութենէ ետք է, որ Միշէլ Մոռ ընտրուեցաւ Մարսէլ Պռիոնի աթոռին, որուն թեկնածու էին նաեւ Անտրէ Ֆրոսար եւ Շառլ Տէտէեան։ «Ֆիկառօ»ի քրոնիկագիրը 10 ձայն կը ստանար եւ Տէտէեան 5։ Երկրորդ քուէարկութիւնը վճռական կ'ըլլար, քանի որ Մոռի 4 ձայն կը պակսէր (ստացած էր 14 եւ մեծամասնութիւնը՝ ներկաներու թիւին կէսէն մէկ աւելի է) եւ դիւրութեամբ կ'ընտրուէր աւելի քան 19 ձայներով։ Միշէլ Մոռ Պրըթոն, հօրմով եւ սրտով, ծնած է 1914-ին եւ իր գրականութեան մէջ մեծ տեղ տուած է իր սիրելի բարեկամուհիին՝ ծովուն։

ՏՈԼԱՐԸ անսպասելի անկում մը կրեց, Ուրբաթ օր, 9,05 Ֆ.ի իջնելով։

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԵՆԷՆ ետք, ապագայնացումներու հարցն է, որ բանավէճեր կը ստեղծէ ձախին մօտ, ուր մէկը թեր է, մէկը՝ դէմ։ Հարկ է ըսել, որ միայն Մառշէն կառչած եւ հաւատարիմ կը մնայ իր եւ իր կուսակցութեան տեսակէտներուն վրայ, ընտրապայքարէն ի վեր։ Ճիշդ է սակայն, որ երբ ընդդիմութենէն իշխանութեան գլուխ կուգայ մէկը - այս պարագային՝ ընկերվարական կուսակցութիւնը - պատասխանատուութեան գիտակցութիւնն իսկ կը ստիպէ՝ ջուր խառնել գինիին։ Հարցը այդ ջուրին քանակութեան շուրջ է եւ համայնավարներուն տպաւորութիւնն այն է, որ այս ընթացքով գինի պիտի չմնայ...։

ՓԱՐԻԶԻ պատժական 17-րդ ատեանը (ուր կը ծեծուին միշտ անուանարկութեան դատերը) չդատապարտեց Քանան - Անշէնէն, որու դէմ դատ բացած էր Լը Փէն, որովհետեւ դատի հարկ չտեսաւ, նկատի առնելով, ի մէջ այլոց, որ Լը Փէն տեւական կերպով արդարացուցած է եւ հաւանութիւնը տուած է բանակին գործած բրտութեանց Ալժերիոյ մէջ, ուրեմն չի կրնար ինքզինքը անպատուուած զգալ, երբ նման գործունէութեան համար կը մեղադրուի։

ԶՈՒԻՑԵՐԱՑԻ ՄՕՐՄԷ, բայց օտար հօրմէ ծնող երախաները, ասկէ ետք (Յուլիս 1-էն սկսեալ) ինքնաբերաբար զուիցերական հպատակութիւն պիտի վայելեն։ Ցարդ, միայն զուիցերացի հօրմէ ծնողները կրնային զուիցերական քաղաքացի ըլլալ, իսկ անոնք որոնց մայրը զուիցերացի էր եւ հայրը՝ օտար, իրենց չափահասութեան - 21 տարեկանին - պէտք է հպատակութեան դիմումներ ընեն, ինչպէս ոեւէ օտարական։

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստի» Ապրիլի թիւը (93), բացառաբար 12 էջ. ծաղկաքաղ մը՝ նահատակ գրագէտներէն մինչեւ այսօր շարունակող Սփիւռքի գրական հունձքէն։

ԽՕԶԱԼ. -

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՊԷՏՔ ՉԷ ՔՈՒԷԱՐԿԷ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Հանովրի մէջ է որ Թուրքիոյ վարչապետը Հրաւէր կարդացած է եւրոպական Խորհրդարանին, որ չքուէարկէ Հայերու վերաբերող բանաձեւը, քանի որ, կ'ըսէ Խօզալ. -

«Հայկ. ցեղասպանութիւնը գոյութիւն չէ ունեցած։ Բոլոր ազգութիւնները բարի կուգան մեր երկիրը։ Եղածը միայն Հայերու տեղափոխութիւն մըն էր կեդրոնէն դէպի Սուրիա, Օսմանեան կայսրութեան ատեն։ Այս տեղափոխութեան (դեռ լաւ որ՝ օդափոխութիւն չըսեր...) պատմութիւնը խեղաթիւրուած է ծառայելու համար միջազգային ցեղասպանութեան»։

Աւելցնելիք բան չկայ, անշուշտ։

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

«ՅԻՇԵՑԷ՛Ք...»

Այս վերտառութիւնը կ'երեւար, Երեքշաբթի գիշեր, սրահին ճակատը, հայերէն եւ ֆրանսերէն։ Եւ թուական մը, - 1915 :

Լայն պաստառը կը ներկայացնէր Արարատը վեհափառ, եւ արիւնաթաթախ տարածութիւն մը որ վախճան մը չէր սակայն, այլ հեռանկար։

Ու բազմութիւնը կը հոսէր, լուռ եւ կարգապահ։

Տարիներու սին թիւրիմացութիւններէն ետք, առաջին անգամ էր որ այսքան այլազան բազմութիւն մը կը համախմբուէր ընդարձակ սրահի մը մէջ, առանց կրօնական դաւանանքի, քաղաքական հոսանքի, սեռի, դասակարգի կամ դիրքի խտրութեան։

Կ'արժէր մանաւորապէս արձանագրել այս կազդուրիչ իրողութիւնը, որ այնքան խոր տպաւորութիւն ձգեց։

Տարին գոնէ մէկ անգամ թող մեռելները խօսին, գիտակցութեան կոչ մը ուղղելով ողջերուն, իրենց ջարդուփշուր ոսկորներով եւ փոսացած աչքերով։

Թող անոնք տիրապետեն մեր սիրտերուն եւ միտքերուն վրայ, մեր իսկ բարիքին համար։

Մանաւանդ որ, անոնք ոչ համբանք ունեցան, ոչ ալ գերեզման։

Իւրաքանչիւրին դանկը առանձին հողմրտիք մըն է, շատ աւելի խօսուն, քան մեծ քաղաքներու փառաւոր դամբարանները։

Ի վերջոյ ի՞նչ կ'արժեն մեր իմաստութեան մարգանքները, եթէ մեռելներու լեզուն ալ պիտի չհասկնանք։

Տարուան մնացեալ օրերը լիուլի կը բաւեն, հակաճառելու, տեսակէտ պարզելու, գաղափարական պայքար մղելու համար։

Գոնէ մէկ օր լռութիւն, ամէն տեղ, ինչպէս մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութիւն կը պահենք հանդիսաւոր առիթներու մէջ։

Սովորական իմաստով համերաշխութեան կոչ մը չէ որ կ'ուղղենք։ Այդ բառն ալ մաշած, իր իմաստը կորսնցուցած է։

Թող փոխադարձ յարգանքի եւ խոր - հրրդածութեան օր մը դառնայ 1915 Ապրիլ 11 / 24-ը, առանց աջի եւ ձախի, կամ հրէի եւ հեթանոսի խտրութեան։

Թող դառնայ վկայութիւն մը ազգային գիտակցութեան, չափահասութեան, քաղաքակրթութեան։

Այո՛, յիշեցէք, մանաւանդ օտարութեան մէջ, թէ ժողովուրդի մը կէսը դարձաւ յուղարկաւոր միւս կէսին։

Եւ թող երիտասարդութիւնը յիշէ թէ ինք ժառանգորդն է ժողովուրդի մը որ դարերով դիմադրական ճակատ կազմեց ասիական բարբարոսութեան ու խաւարին դէմ, որ ազատութեան եւ արդարութեան երգը երգեց արեան ճապաղիքներու մէջ։

Յիշեցէ՛ք, դուք որ հրակէզ եւ արիւնաղանդ անապատներէն անցաք, թէ երբ ամբողջ աշխարհ համակեցութեան ելքեր կը փնտռէ, առանց հրաժարելու իր ինքնուրոյն դաւանանքէն, մեր փոքր ածուն չէ որ բացառութիւն պիտի կազմէ։

Միայն մեր մեռելներուն ողեկոչումը կը բաւէ, շատ մը սառեր հալեցնելու համար։

Ի՞նչպէս պիտի կրնան դիմանալ տարագիր բազմութիւնները եթէ տարրական պարտականութեանց առթիւ ալ վէճեր ծագին եւ ճեղքեր բացուին։

Ապրիլ 11 / 24-ը ուխտի օր մըն է, խորհրդանշան՝ ինքնապաշտպանութեան։

Թող թշնամին չըսէ թէ մեր զոհերուն յիշատակն անգամ դարձած է հին ազգաց պատմութիւն։

Իբրեւ հողին վառած ժողովուրդ, ունինք մէկ հարազատ ներշնչարան հաւատքի եւ յարատեւութեան, - մեր ժամանակակից պատմութիւնը։

Շ.

1956, Ապրիլ 26

ԲՆԱԿԱ՛Ն ԷՐ ՄԵՐ ԼԱՑԸ

Ծերացած հոգիի արտայայտութիւն, կեանք ունենալէ դադրած, պարբերական ցնցումներ են յիշատակները: Հակառակ անցեալի տաժանքին ու տառապանքներուն, չատոնց դադրած ենք մենք յիշատակներու գերի դառնալէ, յիշատակներով ապրելէ:

Ապրիլը, սակայն, յիշատակ չէ: Ան՝ որքան անցեալ, նո՛յնքան ներկայ է. եւ ա՛լ աւելի՝ ապագայ: Ապրիլը՝ ապրելու զօրեղ տենչ եւ, տենչանքի յաւիտենական վերընձիւղում: Ապրիլը՝ վերակրկնումն է միշտ աւելի ուժեղ բողոքի, նոյնքան աւելի զօրեղ՝ պահանջի:

Բնակա՛ն էր երէկուան մեր լացը: Իր խաղալիկներու փշրուած կմախքներուն առջեւ յուսահատ մանուկը, խաղաղաշուէն եւ ընկերներէն բաժնուած երախան, հօր ու մօր, եղբօր ու քրոջ խողխողումի տեսարանէն սարսափած, անապատան ու անօթի որբը չէր կրնար չլալ եւ մենք լացինք շատ բնական կերպով:

Բայց եօթանասուն տարի է անցած: Հասունցած, զարգացած, Սողոմոն իմաստունէ աւելի իմաստուն դարձած, գիտենք դաղտնիքներ լուծել: Կ՛ըմբռնենք բառերու ու նախադասութիւններու չարահիւսութեամբ հէքեաթներու վերածուող խաղերու ու դաւերու իմաստը: Կը թափանցենք նորահնար բառերու նշանակութեան: Գիտենք թէ ի՛նչ ըսել է ազատութիւն, արդարութիւն, մենատիրութիւն, դեմոկրասի, փաշիզմ:

Հիթլէրէն առաջ, նորաձեւութեան կարգ անցած են այս բոլոր բառերը: Մինչդեռ անոնք գոյութիւն ունէին եւ միշտ ալ գոյութիւն ունեցած են:

Ֆաշիստ չէ՞ր աշխարհակալութիւնը, որ կը բռնընչէր կարմրամորթն ու սեւամորթը. թիարանային գերիներու կը վերածէր Հնդկաստանն ու Փաքիստանը, Պաղեստինն ու Հնդկաչինը, Վիէթնամն ու Սուրիան, Պրազիլն ու Արժանթինը. Խարազանի հարուածներով, աւանակներու նման կը բանեցնէր ամբողջ Ափրիկէն, իր հաչւոյն:

Ի՞նչ է դրամատիրութեան եւ փաշիզմի տարբերութիւնը, երբ մին ինքզինքը կը գերադասէ միւսին, իսկ միւսը՝ իր ձեռքերուն մէջ կեդրոնացնելով աշխարհի հարստութիւնը, փշրանքն իսկ կը զլանայ միւսին:

Դեմոկրատ կոչուող Պետութիւն մը, Փաշիզմէ տարբերութիւն ունի՞, երբ իր հովանաւորութեան տակ կ՛առնէ, իր բովանդակ ուժը կը տրամադրէ Թուրքիոյ եւ Հարաւ-Ափրիկէի:

Ֆաշիզմի հիմքը, իրական փաշիզմը շահն է. դրամագլուխը եւ ո՛չ թէ ցեղերու այլազանութիւնը:

Քաղաքական այս հարցը յարուցինք անոր համար, որ մեր Ապրիլն ալ քաղաքական է եւ հարց տալու համար թէ՝ գերմանակա՞ն փաշիզմն էր մեծագոյն ցեղասպանը թէ թալաաթեան Թուրքիան:

Մենք կը պնդենք, կը հաստատենք, կը փաստենք որ՝ Թուրքը աւելի մեծ ցեղասպան էր քան Գերմանիան: Որովհետեւ, հակառակ ի գործ դրուած վայրագութեան, Հիթլէր եւ զինակիցները չկրցան բնաջնջել որեւէ ազգի ԿԷՍԸ: Չկրցան իւրացնել ՀՈՂԻ ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՇԵՐՏ: Մինչդեռ Թալաաթ եւ մանկլաւիկները ո՛չ միայն ոչնչացուցին հայ ազգին ԿԷՍԸ, եթէ ոչ աւելին, այլեւ կը փորձեն մարսել ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈԼՈՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԸ:

Եւ սակայն, քառասուն տարիէ ի վեր անհամար գիրք, օրաթերթ, շաբաթաթերթ, ամսագիր, ռատիօ, հեռատեսիլ, հեռաձայն, թելեքս, ժապաւէն, ազգեր, Պետութիւններ, զինուորական, քաղաքացի, միահաղաղ, միաձայն, միանուագ, կոկորդ պատռելու աստիճան, պայթուցիկներու ամենազօրեղ որոտով, կիներու եւ երիկներու զիլ ու բամբ ձայներով լեցուցին մթնոլորտը՝ գերման փաշիզմի կատարած ցեղասպանութեամբ եւ կը շարունակեն տակաւին նոյն յամառութեամբ, նոյնքան եռանդով ու աւիւնով, մինչ չչուկն անգամ չատ կը նկատուի Թուրքիոյ կատարած ցեղասպանութեան դէմ: Լռութեան յորդոր կարդացողներ ալ պակաս չեն՝ հրապարակը աղմկողներուն մէջ:

Ինչո՞ւ արդարութեան մէջ կատարուած այս անարդարութիւնը:

Որովհետեւ, Հիթլէր Եւրոպայի պատուհասն էր: Թալաաթ՝ միա՛յն Հայուն ոճրագործը:

Որովհետեւ, Սուլթան Համիտի եւ Թալաաթի շրջանին, Ֆաշիստ բառը չէր ըստեղծուած:

Որովհետեւ, Հրեաները քաղաքականութիւն հաւասարակշռելու հարստութիւն ունէին, մամուլ ունէին, սինեմայի ընկերութիւն եւ արուեստագէտ ունէին իսկ Հայը՝ անոնցմէ ոչ մէկը:

Բայց ժամանակները փոխուած են: Ժողովուրդին մնացած կէսը նոր կէս ծնած, բազմացուցած են մեր թիւը, բազմապատկած՝ մեր գիտութիւնն ու իմաստութիւնը: Երիտասարդութիւն ունինք եւ քաղաքագէտ, արուեստագէտ ու մամուլ ունինք: Ուրիշներու չափ բարձրաձայն կրնանք պահանջել մեր իրաւունքները:

Կամայականութիւնները չեն կրնար խաւարել երկինքը, արեւը խափանել իր երկնածիրէն: Ամէն Ապրիլին, ան՝ միշտ աւելի պայծառ պիտի արձակէ իր ճառագայթները, մինչեւ որ դրաւէ բոլորին աչքերն ու սրտերը:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՆՌՆԱՔԱՐԵՐԸ

Արեւելքի ժողովուրդները հինէն ուշադրութիւն դարձուցած են բիւրեղաձեւ եւ յաճախ կարմրագոյն այն գունաւոր քարերուն, որոնք կը նմանին նռան հատիկներու:

Ճիշդ է, որ հին դարերուն նռնաքար կը համարէին նաեւ այլ կարմիր քարեր (սուտակ, շպինէլ), զորս, ինչպէս նաեւ նռնաքարերը, կը կոչէին «ազնիւ կարկեհան» կամ «անդրաքս» (անֆրաքս): Եւ միայն շատ աւելի ուշ անոնք վերջնապէս կոչուեցան «Գրանատուս» (նռնաքար), անուն մը՝ զոր առաջարկած էր միջնադարեան ալքիմիագէտ Ալպէրտուս Մագնուս:

Հին վարպետները նռնաքարերը կ՛օգտագործէին մարդոց, կենդանիներու, թռչուններու խորհրդանշաններու պատկերներով բարեբաստիկ քանդակաքարեր պատրաստելու գործին մէջ: Լենինգրադի էրմիթաժին մէջ գտնուող Սասանեաններու քանդակաքարերու հաւաքածոյին մէջ ալմանդինէ եւ այլ նռնաքարերէ Գ.-Է. դարերուն պատրաստուած յիշունէ աւելի կնիքներ կան:

Հին հայկական արուեստի փայլուն նըմոյշ է դեղին նռնաքարէ պատրաստուած քարաքանդակը՝ Հայոց թագուհիի պատկերով: Թագուհին հաւանաբար էրատոն է՝ այն տարիներուն, երբ առանձին կը կառավարէր երկիրը՝ Հռոմէացիներու կողմէ իր ամուսնոյն՝ Տիգրան Դ.ի գահընկէցութենէն ետք: Ներկայիս քարաքանդակը կը գտնուի Փարիզի Ազգային Մատենադարանը:

Յաճախ ալ նռնաքարէ քարաքանդակներու վրայ փորագրուած են պաշտօնական տիտղոսներ ու անուններ: Օրպէս օրինակ կրնայ ծառայել բաց բալի գոյն ալմանդինէ պատրաստուած Հայոց Աշոտ Բագրատունիի թագաւորի կնիքը, որ յայտնաբերուած է Հիւսիսային Կովկաս եւ ունի «Աշոտ՝ որդի Սմբատի» արաբատառ մակագրութիւնը:

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ կը գտնուին նռնաքարէ զանազան զարդեր: Յատկապէս գեղեցիկ են դրուագուած ալմանդինի ցորենաձեւ ապոյցներով զարդարուած ոսկէ ականջօղերն ու մատանիները, որոնք յայտնաբերուած են Գառնիի գերեզմանատան (Ա. - Գ. դարեր) պեղումներու ժամանակ:

Նռնաքարի նկատմամբ հետաքրքրութիւնը Արեւմտեան Եւրոպա մուտք գործած է Արեւելքէն: Նռնաքարը իրենց հետ բերին Արեւելքէն Եւրոպա հեղեղած հորդաները, իսկ աւելի ուշ՝ Արաբները, որոնք Արեւմուտքի շուկաներ, Բիւզանդիոն ու Ճենովա բերին բազմագոյն ալմանդինը:

Ցետագային նռնաքարերը Արեւելք կը վերադառնան դէպի Երուսաղէմ շարժուող խաչակիրներու հետ, բայց «նոր ոճով»: ասպետները նռնաքար կ՛ագուցէին մատանիին, հաւատալով, թէ ան կը պաշտպանէ թոյներէ ու վէրքերէ: Ի դէպ, այն ժամանակ նուազ միտթիք չէին նաեւ գիտնականներու տեսակէտները: Միջնադարեան գիտնական, թանկագին քարերու մասին ծանօթ երկի հեղինակ Պոէցիուս տը Պոոտ համոզումով նռնաքարերը բիւրեղացած են երկինքէն ինկած այն ջուրի կաթիլներէն, որոնք չէին կըրցած խոնաւցնել հողը եւ մինչեւ չոգիանալը ներկուած էին բոսորագոյն գոլորշիներով:

Եւրոպայի մէջ նռնաքարը մասնաւորաբար կը տարածուի ԺԶ. դարուն, երբ Պոհեմիոյ մէջ կը սկսի բոցագոյն, բոսորակարմիր նռնաքարերու (պիրոպ) արտահանումը:

Հայաստանի մէջ ծանօթ է նռնաքարի աւելի քան 25 հանքավայր: Աւելի յաճախ կը հանդիպինք մուգ-կարմիր, կարմիր անդրադիտի: Այդ նիւթէն յարաբերաբար մեծ կուտակումներ յայտնաբերուած են Հրազդանի շրջանը, Ազուերան, Հանքաւան եւ Ֆարուխ գիւղի մօտ: Ալաւնաձորի հանքավայրին մէջ նռնաքարի այդ տեսակը յաճախ կը կազմէ ապարի 50 - 60 տոկոսը:

Մասնաւոր հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ անդրադիտի թափանցիկ տեսակի՝ դեմանտոյիդի յայտնաբերումը Սեւանայ լիճի հիւսիս-արեւելեան առափնեայ մասը: Նիւթին գոյնը մեղմ կանաչ է, պիստակագոյն, զմրուխտ-կանաչ:

Սեւանայ լիճէն ոչ շատ հեռու «Դաժանակ» կոչուող հնագոյն բնակավայրի տարածութեան վրայ, մօտաւորապէս ԺԵ. դարէն սկսեալ, քանի մը հարիւրամեակ կը կատարուէր ուվարովիտի՝ նռնաքարի նոյնպէս հազուադէպ կանաչ տեսակի արտահանումը: Ուվարովիտը, ի տարբերութիւն միւս նռնաքարերու, երբեք չի գոյացներ մեծ բիւրեղներ: Այդ իսկ պատճառով զարդեղէններուն մէջ որպէս ադոյց սովորաբար կ՛օգտագործեն անոր ամբողջական մասերը կամ «հրէ բիւրասաղերու» մանր բիւրեղաքարեր:

Փարաքարի շղթայի հիւսիսային լեռնաճիւղաւորումներէն մէկուն մէջ այս յօդուածին հեղինակը 1974-ին յայտնաբերեց բնական պայմաններու մէջ հազուադէպ հանդիպող գրոսուլիարի տեսակ մը: Անոր բիւրեղները ունին դեղնա-չագանակագոյն նրբերանգ մը:

70ական թուականներուն ալմաստ փընտռելու ատեն Ստեփանաւան, Ամասիա եւ կարգ մը այլ շրջաններու մէջ յայտնաբերուեցան ալմանդինի մանր բիւրեղներ՝ պիրոպի բաղադրամասով:

Ալմանդին-պիրոպի մուգ կարմիր բիւրեղներ բացայայտուած են նաեւ Զորագետի վերին հոսանքներու ապարներուն մէջ:

Անդրադիտի՝ մուգ դարչնագոյնէն մինչեւ սեւ տեսակը՝ մելանիտը, տարածուած է Թեժսարի զանգուածի առանձին հատուածներու մէջ:

Այսպէսով, հայկական նռնաքարերու «զարդատուփ»ը կը պարունակէ զանազան տարատեսակներ. ալմանդին, անդրադիտ, գրոսուլիար, մելանիտ, ինչպէս նաեւ յարաբերաբար հազուադէպ հանդիպող դեմանտոյիդ եւ ուվարովիտ:

Վ. ՍԷՅՐԱՆԵԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 70ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). - Կիրակի, Ապրիլ 14-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած էր խանդավառ բազմութեամբ մը, եկած ոգեկոչելու հերոսամարտի 70-ամեակը եւ ապրելու հայաշունչ պահեր: Տօնակատարութիւնը կը վայելէր հովանաւորութիւնը Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեանի:

Տարիներու զումարումը առաւել կը զօտեպնդէ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան անդամները իրենց ազգային առաջադրութիւններուն մէջ, իրենց հաւատարմութեան հանդէպ մեր պատմութեան, իրենց աւանդութեանց պահպանումին մէջ, քանի միշտ նորոգուած թափով, անսպառ խանդավառութեամբ, հպարտութեամբ, նուիրում... կը կազմակերպեն հերոսամարտի տարե... դարձը:

Ալեքսան Պապայեան, Միութեան ... խաղահը, իր բացման խօսքին մէջ ... դրաւ այս հաւատարմութեան վրայ: ... քը հիւսեց անուանի թէ անանուն հերոսներուն որոնք կերտեցին այս պանծալի ... էջը որ Վասպուրականէն անդին կը ... կանի համայն հայութեան: Ալեքսան Պապայեան ըսաւ թէ առանց Վասպուրականի Սարտարապատ պիտի չըլլար եւ ... տօրուան Հայաստանն ալ պիտի չունենայինք: Հայաստան մը ուր Արծիւ Վասպուրականի իր նայուածքը ուղղած ... սահմանէն անդին, դէպի Վասպուրական ... աշխարհ որ կը մնայ մեր երազներու երկիրը:

Օրուան բանախօսը՝ Կարօ Յովսէփեան Վասպուրականի հերոսամարտը նկատ... Հայուն արժանաւորութեան փայլատ... կումը 1915-ի մթագնած երկինքին մէջ Վասպուրականը, Խրիմեան Հայրիկի, Մկրտիչ Փորթուգալեանի եւ այլ ազգային գործիչներու ազատատենչ շունչով տոգորուած ճանչցաւ եւ ապրեցաւ ... տարեալ զարթօնքի շարժում մը, ըլլալով մտաւորական կեդրոն, ըլլալով առաջին օրրաններէն մէկը հայ ազատագրական բջիջներուն: 1915 Ապրիլէն Մայիս ... սաւ բանախօսը, Վասպուրականը յառաջ ... ռապահ եւ ռազմաշունչ մղեց իսկական ինքնապաշտպանութեան պայքար, ... հիւ իր ժողովուրդի վճռակամութեան ... հայ մարտիկներու հրացաններուն, որոնց որոտը արձագանգ գտաւ մինչեւ Շապին Գարահիսար, Ուրֆա եւ Մուսա Լեռան բարձունքները եւ աւելցուց՝ «Վասպուրականի հերոսամարտը եղաւ հայ յեղափոխութեան 25-ամեայ ճիգերուն փառաւոր արդիւնքը: Ան դրաւ առաջին հիմը հայ ազատագրութեան եւ հայ պետականութեան որ ճոյն Արամի ղեկավարութեամբ Վասպուրականէն Սարտարապատ ծնունդ տուաւ Հայաստանի Ազատ եւ Անկախ Հանրապետութեան»:

Կարօ Յովսէփեան ըսաւ թէ հայութեան ներկան ունի իր պատգամը, որուն ներշնչման ու գաղափարական ակունքներէն մէկը, բանիւ եւ գործով, կը հանդիսանայ Վասպուրականի հերոսամարտը իր ազգային միասնական ոգիի ցուցաբերումով, հաւաքական կամքի արտայայտութեամբ, մարտնչումի կորովով: Ապա, ... թեամբ հաստատեց որ, այսօր, Ապրիլեան եղեռնի 70-ամեակին Փարիզէն Մոսկուայ ... ուէյլ չկայ միացեալ ճակատ, համազգային նախաձեռնութիւն: Յանուն մէկ ազգի եւ ի սէր մէկ ապագայի ... ծելը անհրաժեշտ է այսօր, շեշտեց բանախօսը ու շարունակեց՝ «մատները միանալով է որ կը դառնան բռունցք - եւ բռունցքը ուժ է. եւ ուժը պարիսպ հայութեան պաշտպանութեան եւ տարած պայքարին մէջ»:

Ընդգծելէ յետոյ, թէ հայ ժողովուրդը մէկ է հակառակ զանազան քաղաքական մտածողութիւններուն, հակառակ ... ցրուածութեան, եւ շեշտելէ յետոյ ... պէտք չէ զոհել նպատակը ... ցին, Կարօ Յովսէփեան աւարտեց ... խօսքը կրկնելով Եղիշէ Չարենցի պատգամը՝ «Հայ ժողովո՛ւրդ, քո միակ փրկութիւնը, քո հաւաքական ուժին մէջ է»:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական բաժին: Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին Ալիս Մազմանեան (դաշնակ) եւ Իւպէռ Ժիրօ (սրինգ) մեկնաբանելով ... րամ Խաչատրեանի գործերէն, Տիգրան Մանսուրեան ... Յասմիկ Վանէսեան մեներգերով, ... Աւտոյեան իր «Տըլէ Եաման»ով, ... Աստղիկ Սարաֆեան իրեն յատուկ ... արտասանած քերթուածներով, ... Պապիկեան հայկական պարերով: «Սարտարապատ» նուագախումբը իր երգիչ Պօղոս Տէօէեանի ջերմ եւ հաղորդական ձայնով, իր նուագողներու յաջող մեկնաբանութեամբ առաւել շէնցուց մթնոլորտը:

Օրուան խօսնակները՝ Անահիտ Հազարդօրծեան եւ Ժաք Աւտոյեան հրաւիրեցին Վասպուրականի հերոսամարտի մասնակցողներէն, վերապրողներէն՝ Թուրքիէն Կիւլվարդ Խաչատուրեան, 92 տարեկան, որ կը բնակի Մարսէյլ, կտրել տարեդարձի կարկանդակը:

Փակման խօսքը արտասանեց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, ընդգծելով որ Վասպուրականի հերոսամարտը կարդինալ յաղթանակ մը մահուան վրայ: Կարդինալ Վիլպրանցի խօսքերը յիշելով ըսաւ թէ ժողովուրդի մը մեծութիւնը իր թիւին մէջ չէ, այլ՝ իր տուած նահատակներու թիւին մէջ եւ աւելցուց՝ «Հայ ժողովուրդը տուած է բիւրաւոր նահատակներ իր հայրենիքին, իր հողին, իր մշակոյթին ...

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ - ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԺԸ. ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Հայ կաթողիկէ Կաթողիկոս - Պատրիարք Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ. Եգիպտոս հրաւիրուած էր, Հելիոպոլսոյ Ս. Թերեզա եկեղեցւոյ բակին մէջ բացումը կատարելու համար հայ մշակոյթին նուիրուած յուշարձանի մը:

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Մարտ 24-ին: Պատարագած եւ քարոզած է Կաթողիկոս - Պատրիարքը: Յաւարտ արարողութեանց, հանդիսութեան բացումը կատարած է Պետրոս Պետիկեան: Հայկական տառերու եւ Թարգմանչաց սեւրունդին մասին խօսած է Հ. Պետրոս վրդ. Թարմունի: Սահակ - Մեսրոպի նուիրուած յուշարձանը իրագործումն է հայ կաթողիկէ համայնքին:

×

Աղեքսանդրիոյ «Ցառաջդիմասէր»ի Տան «Ս. Լէյլէկեան» սրահին մէջ, Մարտ 29-ին, ընդունելութիւն մը տրուած է ի պատիւ Կաթողիկոս - Պատրիարքին, «Ցառաջդիմասէր»ի վարչութեան կողմէ: Ներկայ եղած են հայ կաթողիկէ տեղւոյն Վիճակաւորը՝ Ռափայէլ Եպիսկ. Պայեան, Պէյրութի Մխիթարեան վարժարանի տեսուչ Հ. Վարդան վրդ. Աչգարեան, Ազգ. Իշխանութեանց եւ համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարելով Նուպար Թնկըրեան, յիշելէ ետք թէ անցեալին՝ նոյն սրահին մէջ, հիւրասիրուած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. եւ Իգնատիոս - Պետրոս Կաթողիկոս - Պատրիարք, շեշտած է. «Ապրիլեան Եղեռնի 70-ամեակի այս օրերուն Հայութիւնը աւելի քան երբեք մէ՛կ է եւ անբաժան. մէ՛կ է ի Սփիւռս աշխարհի եւ ի Հայաստան: Չկան յարանուանական, կուսակցական խտրութիւններ, կայ միա՛յն Հայ Դատը բոլորիս համար, կայ միա՛յն հայկական բռնագրաւեալ հողերու ազատագրութեան հարցը, Հայութեան մէկտեղումը մեր ամբողջական հայրենիքի հողերուն վրայ»: Հ. Վարդան վրդ. Աչգարեան խօսք առնելով անդրադարձած է մշակութային միութիւններու դերին՝ Սփիւռքի մէջ, թելադրելով զօրավիգ կենալ անոնց գործունէութեան: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք խօսք առնելով Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ. ծանրացած է Հայութեան միասնականութեան վրայ, տալով օրինակը Լիբանանի Հայութեան՝ որ շնորհիւ իր միասնականութեան, տասը տարուան տագնապի շրջանին պահեց ու կը պահէ իր գոյութիւնը, յարգանք պարտադրելով չուրջիններուն:

×

Ապրիլ 1-ին, Հելիոպոլսոյ Ս. Թերեզա եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, հայ կաթողիկէ համայնքի Վարչութիւնն է, որ հրաժեշտի քէթէյլ մը կազմակերպած է ի պատիւ Կաթողիկոս - Պատրիարքին: Ներկայ եղած են հոգեւորական հայրեր, Ազգ. Իշխանութեանց եւ համայնական մարմիններու ներկայացուցիչներ:

Խօսք առնելով (հայերէն եւ ֆրանսերէն) Յովհաննէս - Պետրոս ԺԸ. շնորհակալութիւն յայտնած է իրեն հանդէպ ցուցաբերուած ջերմ վերաբերումին համար, խոստանալով կրկին այցելել Եգիպտոսի իր հօտին ու գաղութին, ուր ինք ծառայած էր որպէս ժողովրդապետ: Ապա անդրադարձած է Լիբանանի հայ գաղութի կրած ցնցումներուն, շեշտած՝ միասնականութեան անհրաժեշտութիւնը, դիմակալելու համար մարտահրաւէրները:

Բոլոր ձեռնարկներուն ներկայ եղած է Զաւէն Արք. Չինչինեան:

Կաթողիկոս - Պատրիարքը Ապրիլ 2-ին վերադարձած է Պէյրութ:

իր հաւատքին համար»: Յիշեց հայկական նահանգներուն մղած այլ ինքնապաշտպանութեան կռիւները եւ յայտարարեց՝ «Ապրիլով մեռանք որպէսզի Մայիսին ապրինք: 1918-ին Մայիս 22-էն 26 Սարդարապատով ցոյց տուինք մեր ապրելու կամքը, յաղթեց հայ ոգեկանութիւնը, եւ ունեցանք մեր հայրենիքը»: Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան անդրադառնալով Ապրիլեան Եղեռնի 70-ամեակի ոգեկոչման, ըսաւ թէ մեր հաւատքին մէջէն, մեր եկեղեցիով պիտի ոգեկոչենք մեր նահատակները միասնականութեամբ ու արտօնելով իր խօսքը շեշտեց՝ «Այսօր Հայաստանը հայ ժողովուրդի կամքի արտայայտութիւնն է: Կարեւորը այն է որ մենք կանք, պիտի մնանք եւ պիտի ապրինք եւ շարունակենք մեր պատմութեան ընթացքը»:

Պէտք է ընդգծել Տիկնանց Յանձնախումբի ջանքերը որ պատրաստած էր դպրոցը եւ ճոխ սեղաններ:

×

Իրապէս խրախուսիչ երեւոյթ է տեսնել, այս ափերու վրայ, վանեցիներ, եւ ոչ միայն տարեցներ, այլ՝ նաեւ անոնց զաւակներն ու թոռները, համախմբուիլ իրենց հայրենակցականին շուրջ եւ միշտ վառ պահել իրենց օրրանին շունչն ու նկարագիրը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Շերաթոն» պանդոկին մէջ, Մարտ 9-ին, տեղի ունեցած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան 31-րդ տարեկան ճաշը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Յանձնախումբի ատենապետուհին՝ Նորա Սահակեան, ներկայացուցած է օրուան հանդիսավարը՝ Ջօհրապ Կրէկ Գահվէճեան, որ նահանգապետ Ճորճ Տէօքմէճեանի հանրային գործերու փոխ - տնօրէնն է: Խօսք առնելով նախագահ Ռեկընի եւ նահանգապետ Ճորճ Տէօքմէճեանի ճառերը գրող Քէն Խաչիկեան ըսած է, թէ ինքզինք հպարտ կը զգայ, ինք՝ հայ գաղթականի մը զաւակ, որ անգլերէնը շատ ուշ սորված ըլլալով հանդերձ դարձած է այն մարդը՝ որ Նախագահին միտքերը ձեւակերպելով, զանոնք կը վերածէ ազդու ճառերու: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՂՈՐՈՒՂԻ մէջ (Պարսկաստան), Մարտ 22-ին, տեղի ունեցած է հայ նահատակաց յուշարձան Ս. Աստուածածին մատուռի օծման արարողութիւնը: Ներկայ եղած են Թեհրանէն, Գորգանէն, Ղորուղէն եւ շրջակայքէն Հայեր: Օծման արարողութենէն ետք Արտակ Արք. իր քարոզին մէջ անդրադարձած է հայ եկեղեցւոյ եւ հայկ. վարժարանի դերին՝ հայապահպանման մէջ:

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 8-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Ազգերու լիկան եւ առեւանդուած Հայերու ազատագրումը Սուրիոյ մէջ - 1920 - 1927» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարելով Աննիկ Սահակեան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Վահրամ Շամմասեան, որ ներկայիս Իւ. - Սի. - Էլ. - Էյ. համալսարանին մէջ կը պատրաստէ տոքթորայի աւարտաճառ մը, որուն նիւթն է՝ «Հայ գաղթականներու տեղաւորումը Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, 1918-էն 1939 թուականները»: Դասախօսը ներկայացնելէ ետք ցեղասպանութեան վնասներն ու անոր ազդեցութիւնը Հայերու վրայ, լայն տեղեկութիւններ տուած է Ազգերու Լիկայի աշխատանքներուն, առեւանդուած Հայերու թիւին, անոնց մէկ մասի ազատագրումին եւ այլ հարցերու մասին:

×

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանի «Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ, Մարտ 22-ին, տեղի ունեցած է հայ եկեղեցւոյ հոգեւոր եւ մշակութային ժառանգութեան դասընթացքի ութերորդ դասախօսութիւնը, որուն նիւթը եղած է «Ս. Ներսէս Լամբրոնացի»: Բացումը կատարած է Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւորեան: Դասախօսած է կաթողիկոսական ընդհ. փոխանորդ Արտաւազդ Արք. Թրթռեան, անդրադառնալով Լամբրոնացիի ազնուական ծագումին, անոր կեանքին, վաստակին:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզաւանին մէջ, Մարտ 29-ին, յատուկ արարողութեամբ մը 70 ծառեր տնկուած են, ի յիշատակ Եղեռնի եօթանասունամեակին: Գործադրուած է յայտագիր մը, մասնակցութեամբ սկաուտներու:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզաւանին մէջ, Մարտ 23-ին, տեղի ունեցած է միջ - վարժարանային 11-րդ խաղերու բացումը: Արդարեւ 11 տարի առաջ էր, որ Հ. Մ. «Արարատ» Կազմակերպութեան համահայկական մրցումներու կողքին հիմը կը դրուէր այս խաղերուն: Այս տարուան մրցումներուն մասնակցած են 650 աշակերտներ՝ 16 դպրոցներէ:

×

ՈՒՍԹՐԹԱՈՒՆԻ Հ.Բ.Ը.Մ.ի ամէնօրեայ վարժարանի տարեկան ճաշը տեղի ունեցած է Մարտ 24-ին: Խօսք առած են Մեսեչուսեցի Ներկայացուցիչներու Տան նախագահ Ճորճ Գըվըրեան եւ փրոֆ. Սամուէլ Անթոսեան (Հայաստանէն), որ ներկայիս հայագիտական նիւթեր կը դասաւանդէ Տիթրոյթի Ալեք Մանուկեան երկրորդական վարժարանին մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

×

ՓՈՒՐԾ ՀԱՄՈՒՏԻ Համազգայինի հաւաքավայրը, Մարտ 12-ին, տեղի ունեցած է Յարութիւն Քիւրքճեանի «Փորձառու - գրութեան մասին» գիրքին քննարկումը: Բացումը կատարած է Նազ Տէր - Սարգիսեան: Օրուան զեկուցաբերը՝ Գրիգոր Շահինեան, ներկայացուցած է գիրքին հետ առնչուող հիմնական հարցերը:

×

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Արամ Խաչատրեան մրցանակի այս տարուան դափնեկիրներն են՝ Միհրան Խաչկիւլեան, «Նարեկ» գործին համար, Մարիամ Մըհերեան՝ «Մելամաղձութիւն», եւ Միշէլ Էքիզեան՝ «Աղթամար» յօրինումներուն համար:

×

ՍԱՄԱԹԻՈՅ (Պոլիս) Սահակեան-Նունեան վարժարանին մէջ, Ապրիլ 10-ին, բացումը կատարուած է անգլերէն լեզուի լապորաթուարի եւ քոմփիւթըրի կեդրոնին: Ներկայ եղած են համայնական մարմիններու եւ քոյր վարժարաններու ներկայացուցիչներ: Խօսք առնելով Թաղական Խորհուրդի ատենապետ Մելքոն Գարաքէօսէ անդրադարձած է նոր սարքերու իրագործումին, շնորհիւ համայնքին: Տընօրէնուհին՝ Սեդա Էրտուրմուշ եւ տոքթ. Յակոբ Կոթողեան խօսած են ուսուցման արդիական մեթոտներու դերին մասին:

ՐԱՖՖԻ
ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Է.

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Նրանք գնացին: Մեր հիւրընկալը վաղեց գիւղի տանուտէրին իմացում տալու, թէ ասորիճանաւոր է եկել: Քաւոր Պետրոսի այցելութեանը տալիս էին պաշտօնական նշանակութիւն:

Ես եւ փոքրիկ Օլիան մնացինք մենակ. պտըտում էինք սամօվարի շուրջը, հոգս էինք տանում թէյի պատրաստութեան համար:

- Այսօր ի՞նչ ես կերել, Օլիա:

-Այնօրից որ մայրս մեռաւ, ես հաց չեմ կերել:

- Շատ ժամանա՞կ է որ մայրդ մեռաւ:

- Երկու շաբաթ է: Յետոյ Սաչան մեռաւ, յետոյ Միտկան մեռաւ ... երէկ թաղեցին փոքրիկ Վերային...:

Խեղճ աղջիկը չկարողացաւ վերջացնել. նա սկսեց հեկեկալ:

- Գիտե՞ս, Վերան իմ քոյրն էր, ասաց նա արտասուախառն ձայնով:

Ես տուեցի Օլիային մի կտոր երշիկ եւ խնդրեցի որ ուտէ: Խեղճ աղջիկը առաջին անգամ տեսնում էր մի այդպիսի բան:

- Այդ ի՞նչ է, հարցրեց նա:

- Եփած միս է:

Նա չկերաւ, թէեւ մօր մեռնելուց յետոյ հաց չէր կերել, այլ վազեց մտաւ խրճիթը, երեւի, հիւանդներից մէկին ուտացնելու համար:

Քաւոր Պետրոսի այցելութիւնները երկար չտեւեցին, որովհետեւ նա մտել էր մի քանի խրճիթներ միայն, եւ ամէն տեղ տեսնելով միեւնոյն զարհուրելի տեսարաններ, դժբախտութիւնները, համբերել չէր կարողացել եւ յետ էր դարձել: Նա սաստիկ զգայուն մարդ էր. թշուառութեան համար դեռ պահուած էին նրա աչքերում արտասուքի մի քանի կաթիլներ...:

Նրա հետ էր եւ քահանան եւ գիւղի տանուտէրը: Իսկ գիւղացիների մի խումբ, լսելով այդ անակնկալ այցելութեան համբաւը, հաւաքուել էր մեր կեցած տան դրանը:

Հէնց որ նստեցին, քաւոր Պետրոսը դարձաւ դէպի քահանան այդ խօսքերով.

- Ես ձեզ կտամ մի գումար, տէր հայր, դրանով դուք հաց, բժիշկ եւ դեղորայք բերել կը տաք քաղաքից: Ես հաւատացած եմ, որ ձեր ծուխի թշուառութիւնը ձեզ համար նոյնքան զգալի է եւ ցաւակցական, որքան եղաւ նա ինձ համար, երբ այս գիշեր իմ աչքով տեսայ ողորմելի մարդկանց կրած տառապանքը:

- Այդ փողերը գանձարանի՞ց են, հարցրեց գիւղի տանուտէրը:

- Այդ փողերը ես եմ տալիս ձեզ, պատասխանեց քաւոր Պետրոսը:

Նրանք զարմացած մնացին: Նրանց վըրայ տիրեց մի տեսակ երկիւղ, մի տեսակ կասկած, թէ ինչ նպատակ կարող էր լինել դրանում, որ մի անծանօթ մարդ, մի քանի ժամ իրանց գիւղում հիւր լինելով, նուիրում էր այդքան փող:

- Աստուծոյ եւ իմ հոգու համար եմ տալիս, ասաց քաւոր Պետրոսը:

Աստուծոյ եւ հոգու անունը տալու ժամանակ նրանց կասկածը փարատուեցաւ, եւ ամէն կողմից օրհնութիւնները եւ շնորհակալութիւնները չափ չունէին:

Քահանան, որպէս երեւում էր, բարեխիղճ մարդ էր. նա թոյլտուութիւն խնդրեց քաւոր Պետրոսից, որ ներս կանչէ դրսում կանգնած գիւղացիներին եւս, որ մի քանի վկաների ներկայութեամբ ստանայ գումարը, որպէս զի վերջը տարաձայնութիւնների առիթ չմնայ:

- Ես, ասաց նա, - այդ գումարը մի քանի անձիքների գործակցութեամբ կը ծախսեմ ,եւ նրա գործադրութեան մասին մանրամասն հաշիւ կը ներկայացնեմ ձեզ: Յետոյ խնդրեց նա քաւոր Պետրոսի հասցէն:

- Այդ հարկաւոր չէ, տէր հայր, ես ձեզ բոլորովին հաւատում եմ:

(Շար. 89)

ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Վան» գործողութեան մարտիկներէն՝ Արամ Պասմաճեանի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Ապրիլ 20, ժամը 10-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ-Լաշէզի գերեզմանատունը, (գլխաւոր մուտք - պուլվար տը Մենիլմոնթան):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՎԱԼԱՆՍ. - Մ. Պլըքեան 100 Ֆ. անմոռանալի նահատակներու յիշատակին:

ՎԱԼԱՆՍ. - Պ. Յարութիւն Մազաքեան 100 Ֆ. նահատակներու յիշատակին:

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Կարօ Մխիթար 100 Ֆ.:

ՄԻԼԱՆՕ. - Օր. Լիւսի Պարսամեան 100 Ֆ.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան Կայանի արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Ուրբաթ, ժամը 14 - 17, Մշակոյթի Տուն, 12 ռիւ Սէն - Պազիլ կամ՝ հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 66 - 55 - 91:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տակաւեան - Շիրինեան ընտանիքը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարիամ - Ժանէթ Վարդապետեանի իր հօր՝ Ֆարօ Նորոյեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկի 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կիրակի, Ապրիլ 28-ին, ժամը 15-ին, Վասպուրական սրահ:

Կը խօսին՝

ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆ (խմբավար՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի):

ՍԵՐԺ ՓԱԼՈՅԵԱՆ (տնօրէն Լա Սիօթայի երաժշտանոցին, նուագախումբի ղեկավար եւ դաշնակահար):

Գեղարուեստական բաժին՝

Երգ՝ Վարդուհի Մինասեան, Անդրանիկ Մինասեան, Հրանդ Կիւզէլեան:

Նուագ՝ Ժիւլիէթ Ելմազեան (դաշնակ), Սերժ Փալոյեան (դաշնակ), Դանիէլ Փալոյեան (քլարինէթ):

Արտասանութիւն՝ Էվլին Մարգարեան:

Մուտքը ազատ է:

ՀՕՄի 75ԱՄԵԱԿ ԿԱՅԱՆԻ 50ԱՄԵԱԿ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ

Ալֆորվիլ - Արնուվիլ - Սարսէլ - Անիէռ - Պուա-Քոլոմպ - Շավիլ - Իսի-լէ-Մուլինօ - Սեւրան, Լիվրի - Փարիզ

Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15-ին

Salle de la Chimie

28bis, rue St. Dominique — (métro : Invalides)

Պատուոյ նախագահութեամբ՝

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆԻ

Կը խօսի՝

ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ. -

Կենդանի պատկեր Կապոյտ Խաչի Կայանի մանուկներով. -

բեմադրութիւն՝ Արփի Յովհաննիսեան

երգ՝ Հերմինէ Երիցեան

դաշնակ՝ Ժիրայր Գասպարեան

արտասանութիւն՝ Անահիտ Զապունեան, Ռազմիկ Աբրահամեան

Հայկ. ռոհմիկ երաժշտութեան համոյթ:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

երգչախումբ

ղեկավարութեամբ՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Հայկ. գաւառներու ռոհմիկ տարազներու տողանցք՝ Մարսէյլի «Հայ Արի»ներուն կողմէ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԶՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ

Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15-ին

Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը

12 - 14, rue St - Bazile

Կը խօսի՝

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ. -

Աննիկ Սէֆէտա (սրինգ), Ժիւլիէթ Ելմազեան (դաշնակ)

(Կոմիտաս, Մոցարթ, Խաչատրեան)

Մանկանց «Գարուն» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

Տիկին Ժիւլիէթ Ելմազեանի

Երգ - նուագ փոքրերու կողմէ, արտասանութիւն եւ Անի պարախումբ:

ԼԻՈՆ

Կրընոպլը - Վալանս - Լիոն - Վիէն - Տէսին - Սէն-Մօրիս

Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15-ին

Salle Rameau — LYON

երգ՝ Անժէլ Կարապետեան - Սամ

Les jeunes espoirs du Conservatoire de Lyon

արտասանութիւն՝ Թորոս Սպիտանեան եւ

Նայիրի պարախումբը:

Տոմսերը ապահովել. -

MCA — *DECINES* : 15, rue du 24 Avril 1915

Eglise — *LYON* : 40, rue d'Arménie

MCA — *VALENCE* : 32, rue Pompéry

Librairie Massis — *GRENOBLE* : 70, cours Berriat

Salon Michèle — *VIENNE* : rue Marchande

Mme Djeloyan — *ST.-MAURICE* : 20, ave. des Iles

1915 - 1985

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՆԻՍ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

Պատուոյ նախագահ՝

Jacques MEDECIN

Député-maire de Nice — Président du Conseil Général des A. M.

ԺԱՄԸ 9.45ԻՆ.- Հաւաքուիլ Փրոմընատ տէ զ'Անկլէ (Մեռիտիէնի դիմաց): Լուռ երթ դէպի Մեռեալներու յուշարձան:

ԺԱՄԸ 10.30ԻՆ.- Ծաղկեպսակ ի յիշատակ մեր նահատակներուն եւ 1914-1918, 1939-1945ին Ֆրանսայի համար ինկած հայ ռազմիկներուն:

ԺԱՄԸ 11.30ԻՆ.- Հոգեհանգստեան պատարագ Ս. Աստուածածին եկեղեցին:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆ

Ապրիլ 24, Չորեքշաբթի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն՝ ի յիշատակ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու հոգիներուն:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 23, ժամը 20.30ին, Հայ Մատրան սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի տեղւոյն մասնաճիւղին:

Ներկայացում.- Ի՞նչպէս մեր ծնողքը ջարդուեցան եւ ի՞նչպէս ըսպաննուեցան երկու ջարդարարները:

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 10.30ին պատարագ Նոթրը-Տամ եկեղեցին: Կը պատարագէ՝

ԿՂԵՄԷՍ ՎՐԴ. ՄԱԼՃԵԱՆ

11.30ին Թափօր՝ Լամարթին յուշարձանը եւ ծաղկեպսակի զետեղում: Խօսք կ'առնեն քաղաքապետը եւ ապրիլեան տեղական յանձնախումբին ներկայացուցիչը:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Պատարագ կը մատուցուի Նոթրը - Տամ տը լա Տէլիվրանս ֆրանսական եկեղեցւոյ մէջ, Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, առաւօտեան ժամը 10ին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

ՎԱԼԱՆՍ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 10.30ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Ժամը 18.15ին գաղութը կը հաւաքուի Փարք Ժուվէ՝ Մեռեալներու Յուշարձանին առջեւ եւ կը տողանցէ մինչեւ Ապրիլեան Յուշարձան, ուր կը զետեղուին ծաղկեպսակներ:

Ժամը 21ին, Սալ տէ Ֆէթի մէջ յուշատօն, ներկայութեամբ Պ. երեսփոխան - քաղաքապետ՝

RODOLPHE PESCE

Օրուան բանախօս՝

ՌՈՊԷՐ ԱՅՏԱՊԻՐԵԱՆ

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1985 --

— Du 25 Mai au 8 Juin 6.590 F

— Du 20 Juillet au 3 Aout 6.780 F

— Du 3 au 17 Aout 6.780 F

— Du 17 au 31 Aout 6.780 F

— Du 31 Aout au 14 Septembre 6.780 F

— Du 14 au 28 Septembre 6.780 F

(tous ces voyages avec aller et retour par KIEV).

— Du 17 au 31 Aout 7.050 F

(2 nuits à MOSCOU dont une à aller et une au retour).

(Nos prix comprennent — le transoprt aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS

Madame COUMRYANTZ Sonia

OPTIMA TOURS

12, rue Vignon — 75009 PARIS

Tél : 742 - 10 - 35

LYON

OPTIMA TOURS

BOUDOYAN Gisèle

97, Boulevard des Belges

69006 LYON

Tél : (7) 865 - 94 - 16

du Lundi au Vendredi de 17h à 19h

Samedi : de 9h à 12h

LIC A 130

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
21
DIMANCHE
21 AVRIL
1985

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 93

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

60րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.947 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.947

ԵՐԳԻ ՎԵՐԱԾԵՆՔ ՎԷՐՔԸ

Տարուէ տարի ոգեկոչելով Հայաջինջ Սարսափները, մենք պիտի ունենանք մէկ մտածում, - երգի վերածել վէրքը :

Երգ՝ հայ ժողովուրդի յաւիտենականութեան :

Երգ՝ հայրենիքի ամբողջացման եւ անկախութեան :

Երգ՝ խաղաղութեան, շինարար ու յաւատեւ աշխատանքի :

Երգ՝ մշակոյթի զարգացման եւ ստեղծագործութեան :

Երգ՝ ներքին կազմակերպութեանց զօրացման եւ ներդաշնակ համակեցութեան :

Այս բոլորը պիտի կազմեն արու քայլերգ մը ինքնապաշտպանութեան, ո՛ր ափն ալ ինկած ըլլանք :

Ա՛յդ կը ներշնչեն աւելի քան մէկ միլիոն ջարդուփշուր ոսկորներուն բեկորները :

Այդ ճիգն է որ ոչ միայն կանգուն պիտի պահէ մեզ, այլեւ պիտի դառնայ ջլատիչ մղձաւանջ մը՝ Հայութեան բոլոր թշնամիներուն համար :

Երէկ ալ երգ մըն էր մեր կեանքը, - աղօթք եւ կարօտ ազատութեան :

Տեղ-տեղ երգն ու մաղթանքը վերածուեցան դղրդագին մարտակոչի, սարսելով լեռ ու ձոր, կամ սուլթանախնամ եւ ցարախնամ ոստաններ :

Ձեռք ձեռքի տուին խալամն ու քրիստոնեան, գերեզմանատան մը վերածելու համար արեւմտեան Հայաստանը :

Ամայացա՜ն «վեց նահանգները», Կիլիկիան, Սեւ ծովու ափերը եւ ուրիշ հայաշատ շրջաններ : Մարեցաւ հայկական յաւիտենական մուխը՝ Թուրքիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ, բացի Վոսփորի ափերէն :

Եւ այսօր «յաղթականները» դիւային քրքիջներ կ'արձակեն, տեսնելով մեզ ցիրուցան՝ ի սփիւռս աշխարհի :

Եւ սակայն, հալածական եւ արիւնլուայ ժողովուրդը այս փլուզումին ալ դիմացաւ, ստեղծելով հայրենիքի մը կորիզը Արարատեան դաշտին վրայ, ինչպէս եւ չէն բոյներ՝ օտարութեան մէջ :

Ինչպէս հայրենիքը, նոյնպէս այդ բոյները ծաղկեցան յարատեւ աքնութեամբ, վէրքը երգի վերածելու վճռականութեամբ :

Եթէ դարերու հաւատքը սարսի, թղթատեցէք 1915 Ապրիլ 11/24ի Արհաւիրքին վկայականները, գրաւոր թէ անգիր, թօթափելու համար թմրութեան եւ դասալքութեան փոշիները :

Հայոց պատմութեան էջերը չատոնց փակուած էին, եթէ վէրքերը, երգերու վերածուած հըլլային անընդհատ, մէկ սերունդէն միւսը :

Ոչ միայն հայրենի լեռներն ու ձորերը, այլեւ խաղաղութեան ժամանակի հողվըրտիքներն անգամ պատմութեան ձայնը կը փոխանցէին սերունդէ սերունդ :

Եւ ձայնը կ'արձագանգէր, կը ծաւալէր ամէն ուղղութեամբ, միշտ արթուն պահելով ամբողջ բազմութիւններ :

Ոեւէ թշնամի չի կրնար մարել այդ ձայնը, եթէ ժողովուրդը ինք մոռցած չէ անոր եղանակները :

Հայաջինջ Արհաւիրքին զոհերը այդ եղանակներուն արտայայտիչներն են ոչ միայն հաւաքաբար, այլեւ անհատ-անհատ :

Ո՞վ չունեցաւ հարազատ մը, 1915ի ծըրագրեալ Սպանդին մէջ :

Զոհերէն իւրաքանչիւրին վերջին նայուածքը խորհուրդ մըն է ձեզի եւ ամէնուն համար :

Անոնք ահա քառասուն տարիէ ի վեր կը սպասեն որ ամէն մէկդ վէրք մը դարմանէք, փարգալաւ երգ մըն ալ դուք հնչեցընէք յանուն տարագիր բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան :

1956

Շ.

Անհատին՝ վէրքը երգի՝ վերածուած : Մեր կողմէ որեւէ մեկնութիւն աւելորդ է . վկաները իրենք, այս էջերուն վրայ ներկայ, կը հաստատեն ճշմարտութիւնը՝ թէ չարունակութիւնը ապահովուած է . Թշնամին չէ կրցած փըշրել շղթան, ոգին՝ որ կը շարունակէ ստեղծագործել :

Նմոյշ մը միայն նշելու համար, հակառակ 70 տարիներ շարունակուող քաղաքական մեր ձախողութեան - զոր կը մերժենք, ուրեմն՝ այդ ճակատին վրայ եւս կը պայքարինք - , մշակութային մեր յաջողութիւնը : Պարպեցինք մեր երկիրը, բայց ո՛չ սիրտը :

Շարունակեցինք երգել ու կ'երգենք մե՛ր լեզուով՝ ի սփիւռս աշխարհի :

Այս էջերը նկատի չունին Հայրենիքի մէջ մշակուած գրականութիւնը, ուր չահած ենք նաեւ քաղաքակա՛ն մեր դատը՝ ճակատամարտով, Հանրապետութեամբ : Վարչակարգ մը երկիր չի խորհրդանշեր, չի՛ իսկ որակեր՝ երբ հայկական-ին քով որեւէ ածական չի կրնար ծանր կշռել :

Բով քովի մէկտեղուած այս անունները, ուրեմն, որոնք պատահաբար չխմբուելով հանդերձ չեն կրնար, իրենց թիւով ու արժանիքով, լման պատկերը տալ Սփիւռքի մեր ստեղծագործական ոգիին, բանաստեղծին հետ կու գան, Եղեռնի 70-ամեակի այս սեմին ուխտելու պէս ներամփոփ ու հանդիսական՝ ըսելու, -

Ըլլամ միշտ քու մէջդ եւ մէջս եղի՛ր, օ՜ ցեղիս ոգին,
Այս խտարութեան մէջ՝ ուր
քայքայում, կիրք է մոլեգին :
Ըլլամ միշտ քու մէջդ ու մէջս
եղի՛ր, մինչեւ որ կրկին
Մերն ըլլան խլուած հողերն,
հերկուին, վերստին ծաղկին :

Երգի վերածուած վէրքի՛ն օրինակով :

«ՅԱՌԱՋ»

Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Կ'երթամ աղբիւրը լոյսին…
Ուղին երկա՛ր է . սալարկուած է ուղին
Կայծքարերով, ցանկուած՝ մուրտի փուշերով .
Ուղին շեղ է ճառագայթի մ'հանգունակ :
Անկէ կ'ելլեմ՝ յենլով դողդոջ ծունգերուս,
Եւ ծունգերէս, զոր զամեցին եղբայրներս,
Արիւնըս տաք կը բղխի :
Հեւքն է՝ կուրծքիս, թարթիչներուս վրայ՝ փոշին :
Սիրտըս սափորն է դատարկ,
Ու ես կ'երթամ դէպի աղբի՜ւրը լոյսին…

Լոյսն աղուոր է, բարձրութեան մէջ՝ հոսանուտ,
Խոնարհումին մէջ՝ արդար :
Օր մը տեսայ էութենէն մաս մը սուրբ
Մօրս հոգւոյն մէջ ճանանչագեղ, եւ ցաթած
Մեր գիւղակին մէկ վաղեմի հերոսին
Հողակոյտին վրայ դալար :
Միջօրէին՝ զայն տեսայ
Որ՝ նրման մեծ թիթեռնիկի մը սպիտակ՝
Կը քալէր գաղջ պատուհանիս քարին վրայ,
Որ մայթերէն կամ աղծապիղծ ճամբայէն,
Ներողամիտ գըթութեամբ,
Կը հոսէր նոր կըթուած կաթի մը պէս եղկ,
Որ իրիկունն, հորիզոնէ հորիզոն,
Կ'երիզանար գետերու պէս յակինթի,
Կամ կը կազմէր, երկինքներուն վրայ խաղաղ,
Աներջական աւազաններ, որոնց մէջ
Կը բորբէին նունուֆարէ կըղզեակներ :
Զայն ես տեսա՜յ, - եւ հոգւոյս մէջ արթընցաւ
Պանդուխտի տենչ մը անորոշ եւ լըկիչ
Դէպի զաւառ մ'անծանօթ, լի արեւով .
Եւ արդ կ'երթամ դէպ ի աղբի՜ւրը լոյսին…

Լոյսն է Մըտքիս հարսը, աղջիկն՝ Աստուծոյ .
Ան զինքն է Տիեզերքի թերկրութեան,
Որ իրիկուն մը, կողէն դուրս Յիսուսին,
Հեղեղօրէն հոսեցաւ,
Ներումի պէս հոսեցաւ, վա՛րը, Մեղքին
Սեղանին շուրջը հաւաքուած մարդերուն
Անյուսութեան ըսկիհներուն մէջ դատարկ :
Լոյսը արի՛ւնն է բնութեան,
Գիշերուան թաղն, ու պատմուճանն է օրուան .
Աստուածային Ակնին է՝
Որ, երկունքի մէջ մնած մօր մը նըման,
Կը ստեղծէ իր վախճանելու ժամանակ,
Ակնին՝ հրեղէն բիբերով,
Որուն հոգին ամէն զարուն կը տրոփի
Հիւլէին մէջ եւ մարդկային մըտածման,
Որուն համար զոհերով դեռ կը մըխան
Նըւիրական ափերը յորդ Գանգէսին :
Ու ես կ'երթամ դէպ ի աղբի՜ւրը լոյսին…

Լոյսը մարմարն է երկնային հանքերուն,
Որով Արուեստն, անմահական երազով,
Կը քանդակէ ձիւնամարմար աստուածներ :
Իր ծոցին մէջ կը ծընին
Մռայլ Տանդէներն ու Հոմերները հըսկայ,
Իր ծոցին մէջ իմաստութիւնը երգ մ'է՝
Զոր գիշերուան մէջ խորին
Բանաստեղծները կը խըմեն աստղերէն՝
Որ նըւագեն ցերեկուան մէջ՝ Մարդերուն :
Ան ամէնո՜ւն զինքը կու տայ, ամէնո՜ւն
Կը բաժնըւի, եւ կը մնայ անբաժան
Նըշխարքին պէս . - ան նըշխարքն է՝ որ կ'իջնէ
Ամէն առտու, սեղաններուն վըրայ մեր,
Մարդեղութեան արիւնըլուայ խորհուրդին :
Ու ես կ'երթամ դէպ ի աղբի՜ւրը լոյսին…

Քանի՞ հազար, քանի՞ հազար տարիներ
Պէտք է որ ա՛յսպէս քալեմ .
Քանի՞ անգամ պէտք է իյնամ, կարեվէր,
Ճանապարհիս վրայ բացուած
Նըպատակիս ժայռափըշուր մուրճերով .
Զըգիտե՛մ ես . - միայն թէ, ո՜վ եղբայրներ,
Ո՛վ խաչ հանող եղբայրներ,
Թողուցէ՛ք զիս ճամբորդութեանս մէջ մինակ,
Ա՛յնքան մինակ եւ ա՛յնքան լուռ, որ լըսեմ
Տրոփը սըրտիս, որ ըմբըռած նըւագս է
Նըւագներուն մէջէն բիւր .
Արեւով լի ու արեւները տանող
Ուղիիս վրայ մի՛ սփռէք
Ձեր շուքը, մռայլ թեւի մը պէս ուրուի :
Եւ ոչ ալ զիս կանչեցէք
Խնճոյքներուն ձեր զուարթ՝
Ուր բոզութիւնը կը զարնէ նուագարան :
Ընդունա՛յն է խոստանալ
Սրտիս կոյսեր, - սիրտս սափորն է դատարկ,
Ու ես կ'երթամ դէպ ի աղբի՜ւրը լոյսին :

ԼՈՅՍԸ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

Տժգոյն՝ իր ոճին պէս, սգաւոր՝ իր գըրուածոց մէջ տիրող ոգւոյն նման. ժպտելով չարունակ, ժպիտ մը որ դէմքի ցաւագին կծկումին հետ կը շփոթուի եւ աւերակի մը վրայ ինկող ճառագայթի մը պէս տըխուր է. սիրելով աղմուկը՝ իր սրտին միայնութիւնը ու մահարոյր լռութիւնը մոռնալու համար. չարախօսելով, չարախօսուելով, գթալով ու գթութեան արժանի ըլլալով կազմուած կեանք մը:

Նաւաղնացութեան մը միջոցին ծովու վրայ լոյս տեսած այս երիտասարդը, ատկէ թերեւս, անդունդի վրայ քալող մարդու երերուն քալուածքը ունի ու գլխի պըտոյտը:

Իր անհաւասար գրականութիւնը՝ այս ծովին պէս, լի է անկումներով ու խիզախ բարձրացումներով. ալեատատան ու յողդողդ գրականութիւն, որ ամէն կողմ կը տանի գինքը, որ ոչինչ ունի անքոյթ, որուն կատարները ու վիհերը կ՚երերան, կը դողան, իրարու վրայ կը գլորին չարունակ, եւ որ իր ամբողջութեանը մէջ կոծկոծեալ բան մը ունի, ճիշդ ծովին նըման:

×

Իր սե՞ռը. բայց սեռ չունենալն է իրենը եւ ահա ասոր համար է որ գրագէտը չափելու համար ամէն բաղդատութեան եզր բացարձակ կերպով կը պակսի մեզի: Իր եղանակը, ծանօթ ու տուեալ պայմաններէ կը հեռանայ: Գրականութեան մէջ, իր կանոնը՝ զարտուղութիւնն է: Երբ ամէն գրողներ կարգի ու սարքի կը հետամըտին, ինքը մինակուկ կը պահէ իր անխըռնամ ու արտակարգ տարազը. կոճկուած, սանտրուած հրապարակագիրներուն մէջ ինքն է որ հանրութեան աչքէն ելլելու կը խիզախէ միշտ թափթփած մարդու, արտաքին պաճուճանքով վրադելու ատեն չունեցողի անփութութեամբ, այնքան որ այս անհոգութիւնը ա՛լ ճշմարիտ պչրանք մը կը դառնայ: Ահա՛ իր գրականութեան յատկանիշներէն մին:

×

Մարդիկ կան որ ամէնէն աննշան նիւթին վրայ խօսելու համար հանդիսաւոր ձեւեր, կեցուածքներ կ՚առնեն, կը հագուին, ձայներնին կը փոխեն, շարժումներնին կը լայնցնեն:

Մասիսի նախորդ խմբագրապետը հակառակն է անոնց. իր ընտրած նիւթին ծանրութեան չափ իր գրելու եղանակը կ՚անօսրանայ միշտ: Այս՝ իր գրականութեան ֆիզիքին օրէնքներէն մին է:

Հոն՝ ուր ուրիշներ պիտի խոժոռէին, ինքը կը ժպտի եւ հոն ուր ուրիշներ պիտի լային, ինքը կ՚երգէ, բայց երգին մէջ ողբի պէս բան մը կը պահուըտի եւ այս զուարթութիւնը՝ որուն ներքեւ արցունքի կաթիլ մը կ՚սպասստանի, այն ծիրանի գօտիները կը յիշեցնէ ինծի որոնք իրենց պայծառ գոյներուն ցոլացումին տակ կը ծածկեն երկնքին թօնընկեցիկ տրտմութիւնը:

×

Գրականութիւնը, իր տարփանքը, գինքը հրապուրող սիրուհին ըլլալ կը թուի: Այս նախկին Վենետիկեանը՝ իր վանական կեանքի մաքրութիւնը անարատ պահած է միշտ. Ս. Ղազարի մէջ վարդապետ չէ կրցած ըլլալ, բայց աշխարհական ալ մնացած չէ. ամէն ինչ թերատ, ստուերոտ ու անկատար է իր վրայ: Այս կիսաւարտ քահանան, այս դըչէի մարդը տեսակ մը Ռընանի տպաւորութիւնը կը թողու իմ վըրաս. ո՛չ անոր մեծ դիրքը եւ ոչ անոր ահարեկիչ հմտութիւնը ունի հարկաւ. բայց անոր նման՝ բանաստեղծութեան ու պատրանքի թաքուն գանձեր կան իր սրտին մէջ որ եկեղեցական կրթութեան մը լռութեան ու առանձնութեան մէջ դիզուած, հաւաքուած են եւ որ իր գրականութեան մէջ երեւան կ՚ելլեն, կենդանի ու զգայուն հոգի մը տալով իր սովորաբար պարզ ու անպաճոյճ գրուածքներուն:

×

Իր ժողովրդական զաւկի, գրեթէ չուկատ մարդու ձեւերը կը սիրեմ: Իր մըշտընջենական պատիւը պիտի ըլլայ մեր մէջ, իր Օրուան կեանքերովը, առաջին ինքը տանիլը, մօտեցնելը գրականութիւնը ժողովրդին՝ փոխանակ ժողովուրդը բերելու անխախտ գրականութեան մը անմատչելի բարձունքին:

Իրմով սկսած ու քաջալերուած է միշտ այն երիտասարդ գրողներու շարքը որ մեր հրապարակագրութեան այժմու ատմիկ, թէ որ կ՚ուզէք, բայց հասկնալի ու սրտի մօտիկ հանգամանքը տուած է:

Այս տասը տարիներուն մէջ ուր իր գրական գործունէութիւնը կը փայլի, ամէն կողմ տարած է գինքը իր թափառայած գրագէտի պարապմունքը:

Ջուրի արձակումի մը պէս կու գայ, կ՚անցնի, կը տարածուի, կը լայննայ, կ՚անձկանայ ու կ՚անհետի յանկարծ եւ օր մը անշուշտ պիտի գտնեն գետնին վըրայ ակօս մը իր լրագրական արգասաւոր անցքին նշանակ:

×

Ի՞նչպէս պիտի ըլլայ այս կեանքին ծերութիւնը. վերջ ի վերջոյ ո՞ւր պիտի կանգ առնէ գինքը տանող նաւակը:

Ինչ որ ամէնէն հաւանականն է, այն է որ քանի մը տարի վերջը իր մեծ իմացականութիւնն ալ այն մշուշին մէջ մտնէ՝ ուրկէ իր գոյութիւնը երբեք դուրս չէ կրցած ելլել:

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ

Ցուրտ - ձմեռ օր մըն էր: Դուրսը, սառած հովը մորակներու պէս կը շաչէր անցորդներու երեսին: Ձիւնն ըսես՝ աչքերը կուրցնելու ստտիճան:

Հայրենակցի մը սենեակին մէջ կծկտեր էինք մենք, քանի մը ընկերներ, ամէնքս ալ պանդուխտ: Դուռը ճռաց, պաղ հով մը խուժեց սենեակէն ներս: Կարօն էր. գերեզմանէն կու գար:

- Պը՛ռռ, ըսաւ, չա՛ն օդ. ասանկ օրով մարդ կը մեռնի՞...

Քիչ վերջ, դուռը անգամ մը եւս բացուեցաւ, ու քանի մը յետամնաց ընկերներ ալ ներս մտան: Այս ձիւնին տակ սպասած էին, որ դիակը ամբողջովին ծածկուէր. նոյնիսկ մէկը՝ մեր բոլորին կողմէ՝ հրաժեշտի քանի մը խօսքեր ըսած էր այդ մենաւոր գերեզմանատան մէջ, այդ անծանօթ մեռելին վրայ:

Ո՞վ կը ճանչնար, ո՞վ պիտի ճանչնար երբեք հազար ու մէկ բզկտուած էջերը կեանքի ու Մահուան այն տռամին, զոր ձիւներու տակ թաղեցինք այսօր, օտարներու փոսին մէջ: Առանց անունի, թըռչունի դիակի մը պէս...:

- Ե՛ս ալ չէի ճանչնար ըսաւ մեր մէջէն մէկը, բայց պանդոկին մարդիկը հասկըցեր էին՝ որ այդ օտարական հիւանդը Հայ մըն է ու հայ բժիշկ մը կ՚ուզէ իր մօտ: Շաբաթ մը վերջ միայն կրցաւ գիս գտնել: Երբ իր սենեակէն ներս մըտայ, պատուհանին փեղկերը գոցուած էին: Սակայն, քիչ քիչ, այդ մթութեան մէջ դէմք մը գծագրուեցաւ, երկար, անկինաւոր, կանանչի զարնող դեղնութիւնով մը. խաւարով ու լոյսով շինուած Ռամբրանդեան գլուխ մը:

«Երկրորդ բանը, որ տեսայ այդ սեւութեան մէջ, ոսկորի գոյն մատներ էին, որ ինծի երկարեցան ու ձեռքերս սեղմեցին՝ կպչուն խոնաւութիւնով մը: Կարծես ա՛լ կաթիլ մը արիւն մնացած չէր իր մարմնին մէջ: Աչքերը իրենց փայլը արդէն կորսնցուցեր էին. սեւութեան մէջ սեւ՝ ալ չէին երեւար:

«Երբ աւելի վարժուեցայ այդ կէս մթութեան, տեսայ, որ մօրուքին վրայ, տեղ տեղ, կարմիր արիւնը փակեր, թանձրացեր, լերդացեր էր: Մորթուած ... սունի տաք շունչ մը կ՚ելլէր իր բերնէն ... դանդաղ ու խորունկ: Կարծես անհանդուրժելի ... նելի դանակ մը, ներսէն, վերէն ... ճեղքեր էր թոքերը:

«Ալ նիւթական ի՞նչ դարման կրնայի ... էր տալ այս մարմնին, որ գրեթէ մեռած էր արդէն: Բայց, խօսելու ճիգ մը ըրաւ ... հազը խեղդեց իր խօսքը. խռկացող ... պտտ հառաչներէն բառ մը միայն հասկըցայ.

« - Կռունկը...»

«Ու ես երգեցի իրեն. ո՞վ չի գիտեր Կռունկը, բոլոր աչքն եղին մնացած ... գեւորներուն կռունկը...: Ու ինծի այնպէս թուեցաւ, որ իր հոգին հովացաւ ... զովացաւ, լացաւ: Իր սրտին բոլոր ... բերը յանձներ էր հաւատարիմ կռունկին...»:

Այս պատմութեան վրայ, ամէնքս ... լռեցինք: Սարսափելի բան մը կար ... կատաղին մէջ այս անծանօթ ... գին, որ հայրենիք դառնալու համար ... ճամբայ ինկեր ու ճամբուն վրայ մեռեր ... թաղուեր էր իր չտեսած մէկ հողի մէջ:

Թոքախտը, որ հոն էր, ... կալ, տարիներէ ի վեր սպասեր էր, ... բոլոր յոյսերը իրականանան, բոլոր ... սումները կատարելագործուին ու ... աշխատութիւնները աւարտին՝ ինքն ... սելու համար իր ահաւոր աշխատութիւնն ու գերագոյն ժամուն տալու գերագոյն հարուածը: Ա՛խ, զզուելի՛, զզուելի՛ ... ւանդութիւնը...:

- Բժի՛շկ, ըսաւ մէկը, երբ գերեզմանին մէջ երեսը բացինք՝ մեղանի պէս ... էր. ինչէ՞ն է:

Բայց բժիշկը չխօսեցաւ. մարդ չխօսեցաւ:

Լռութիւնը անգամ մըն ալ իջաւ ... վրայ, քարի պէս. ու այս անգամ աւելի ահաւոր, քան առաջին անգամը:

- Տղա՛ք, ըսաւ ուրիշ մը, սառը ... րելու համար. վաղը Հայոց Կաղանդ է:

Բայց Կաղանդին վրայ մտածողն ... էր: Մենք կը լսէինք ձիւներուն թփթփոցը՝ մեր ապակիին վրայ, - կարծես ... ռելին մատները ըլլային: Այս ցուրտին իր գերեզմանէն փախած, մեր մէջ ... նել կ՚ուզէր ան: Ու չես գիտեր ի՛նչ ... ունէր սպառնական՝ այդ անանուն ու ... ծանօթ մեռելը. խորհրդանշան մը ու ... գարարութիւն մըն էր ան՝ մեզի ... մար:

Ու իրաւ, այդ պահուն՝ մահը մեր ... բան էր, ա՛յն մահը, որ ուսանողին ... բանուորին, հաւատացողին եւ ... գին, բժիշկին ու բժշկուողին հաւասար ... բայէս անծանօթ ու սարսափելի է...:

Մենք ալ մարդ պիտի ըլլայինք, ... թութիւն պիտի ստանայինք, լո՛յս ... տանէինք մեր խաւար աշխարհին. ստ՛ ... ստ՛ւտ...: Մենէ որո՞ւն չունէին մէջ ... չէր շնչեր արդէն դարանակալ մահը ... Իւրաքանչիւրը ինքն իր վրայ կը ... հէր, ինքն իր վրայ կը կասկածէր:

Սակայն, յանկարծ, մութ անկիւնէ մը ... դողդոջ ու ցած երգ մը սկսաւ, նախ ... բերնով, յետոյ՝ բոլոր շրթունքներէն ... բարի ու ահաւո՛ր երգ մը, մահերգի ... պէս աղաչաւոր, աղօթքի պէս վեհափառ ... երգ մը, որ սառը կոտրեց, արցունքները ... հալեցուց, սրտերը տաքցուց, բոլոր ... գլխները, բոլո՛ր հոգերը, բոլո՛ր ... տունջները, բոլո՛ր մրմունջները իրարու ... միացուց.

Ղարիպին սիրտն է խոց, նիկեարն է վարամ...
Կերած հացն է լեղի, ու ջուրն է հարամ...

Կռո՛ւնկ, կռո՛ւնկ, ամէն աշխարհի ... կլիներէ, ամէն սրտի խորշերէ, ... ծանր լուրեր կապեցին ոտքերուդ, ... դուն կրնա՛ս թռչիլ: Քանի՛ քանի՛ ... հեր կապեցին քու թեւերուդ, կռո՛ւնկ ... թեւաւո՛ր հառաչ, որ կրնաս թը... չիլ...:

Ու երբ բժիշկին նշանին վրայ բոլոր ... մէկ ոտքի կեցանք իբրեւ սուգի ... մարմինս փուշ-փուշ եղած՝ ես կը ... հէի, որ այդ վայրկեանին, հեռուն՛ ... հեռուն՛ը, ծովերով ու լեռներով ... տուները տեղ մը, ծերուկ մայր մը ու ... յեւոր հայր մը, ժպտելով ու ... ճամբուն, ճամբո՛ւն կը նայէին. մինչդեռ մենք գիտէինք, որ ալ տղան պիտի չգա՛ր ... պիտի չգա՛ր...:

ԿՌՈՒՆԿԸ

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

Տժգունօրէն յոյսին բոլոր շուշանները թափեցան,
Օրերուն անզթութեանը մարմարներէն ի վար,
Մահագունօրէն եւ անդադար.
Եւ արբշիռ եւ ուխտուած հոգիները այլեւս հանեցին,
Իրենց յաղթանակի եւ երազի վերարկուն երկար,
Գերեզմանուող իրիկուններուն հետ,
Եւ աւերումի համայնապատկերին դիմաց.
Գարուններուն խենթեցնող գեղեցկութեանը տեղ,
Տրտմութեան երկաթէ ձիւն մըն է որ կը հոսի,
Մեր բոլորին անմխիթար որբութեանը վրայ
Եւ կարծեմ արիւրալից ու քինայոյզ ջուլհակներ,
Հեռաւոր ու մթին արուարձանի մը մէջ այսօր,
Անապարանքով, բոլորը մէկէն,
Մեր սեւ օրերուն խոնաւ պատանքը կը հիւսեն...
Մինչդեռ անագորոյն եւ անարեւ հոկտեմբերներ,
Սառած լուսնկային հետ միանկ,
Տարիներէ ի վեր, ամէ՛ն գիշեր, ամէ՛ն գիշեր,
Կեանքին յուսահատութիւնը կ՚անձրեւեն մեր վրայ:
Աւա՛ղ առաջ արշալոյս մը կար որ քաղցրութեամբ կը ծագէր,
Եւ իմ յաւիտենական երազս երջանկօրէն
Անկէց ինծի՝ մտածումիս համար ծաղկադաշտեր կը յօրինէր՝
Եւ պսակներ իմ բաց ճակտիս եւ քնարիս մանկական,
Աւա՛ղ, առաջ արշալոյս մը կար որ բուրաստանի մը նման կը ծաղկէր,
Երբ անմեղութեան աւազանը հայելին էր իմ հոգիիս,
Երբ լիճերուն եղէգները իմ շունչիս մէջէն խաղաղութիւնը կ՚երգէին...
Երբ մայրական Յոյսին տփինքները յափրացումն էին շրթունքներուս,
Երբ ադամանդէ լուսնկան առաքեալս էր եւ մտածումս ահագին:
Եւ կապոյտ խորութիւնը անրջային ջուրերուն
Աստուածային ապարանքն էր իմ դողդոջուն եւ պատանի ստուերիս...
Բայց այսօ՛ր, բայց այսօ՛ր, ես այս ամէնուն առջեւէն,
Սարսափահար եւ աչուըներս փակած կը փախչիմ...
Վասնզի գիտեմ որ բոլոր արշալոյսները Նուիրական հողին,
Տարիներէ՛ ի վեր, մեր արիւնէն են կարմիր...

ԱՐԻՒՆ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

... Ընկերվարութիւն: Իր իտէալը ընդհանուր հաւասարում (nivellement) մըն է մարդկութեան՝ իր կեանքի այլազան վիճակներուն ու արտայայտութիւններուն մէջ: Այդ իտէալը այն ատեն միայն ազնիւ է, երբ կը ձգտի մարդկութիւնը բարձրացնելու իմացական, բարոյական վերնագոյն աստիճանի մը մակերեւոյթին, եւ անիկա գեղեցիկ ցնորք մըն է, որ նշանակութիւն ունի մեր մարդկային յուսախաբութիւններն ու գգուանքները մերթ փոփոխելու արժէքով միայն: Իսկ եթէ ընկերվարութիւնը կը հետապնդէ հարթհաւասարութեան գաղափար մը՝ որեւէ կարելի աստիճանի վրայ, կ'ենթադրեմ թէ անիկա անթերի վարդապետութիւն մըն է նախանձաբեկ հոգիներու՝ որ անկարող ըլլալով հանդուրժելու բնութեան կարգադրած պանծալի անհաւասարութիւններուն՝ որոնց գինով միայն մարդկութիւնը տիեզերքին մէջ բան մը կ'արժէ այս աւազի հատիկին վրայ: Յետոյ արդէն՝ անիկա ալ ցնորք մըն է, միշտ իրականին զգացումէն, եւ այս անգամ, աւա՜ղ, տգեղ ցնորք մը:

Ընկերվարութիւնը մէկ ձեւով միայն թերեւս ըմբռնելի է: Ըլլա՛ր անիկա տնտեսական ընդհանուր արդարութեան յորդահոս աղբիւր մը՝ որուն ջուրերէն երթային իրենց կեանքի խրախճանքը հաւասար առատաձեռնութեամբ ստանալու բոլոր մարդկութիւնները, երբ մայրախնամ բնութեան բարիքները կարող են սնուցանելու արեւին տակ ճլտօրուող ամէն էակ, ամէն իր: Բայց հոս ալ հակասութիւն եւ ընդդիմութիւն չկա՞յ արդեօք անհաւասարութեան բնական եւ յաղթական սկզբունքին եւ հաւասարապաշտութեան արուեստական, մտատեսական սկզբունքին միջեւ:

Չեմ հաւատար ընկերվարութեան, ինչպէս չեմ հաւատար քրիստոնէութեան, ինչպէս չեմ հաւատար հանդերձեալ կամ ասենի բոլոր արքայութիւններուն, ինչպէս չեմ կրնար հաւատալ ոչ մէկ բանի: Վասն զի կ'ուզէի մանաւանդ գիտնալ՝ քան հաւատալ: Եւ յետոյ զգածողական (affectif) տրամադրութիւն մըն է, զոր ունենալու համար փափաքիլը բաւական չէ, պէտք է հետը բերած ըլլալ:

×

Սկզբունքները, տեսաբանութիւնները, բացարձակ արժէք ունին միայն իրենց գաղափարական ձեւին ներքեւ: Անմիջապէս որ տրուած անհատականութեան մը ջղային դրութեան մէջ կը տեղաւորուին իբր գործ երեւան գալու համար, շատ բան կը կորսնցնեն իրենց զուտ գաղափարախօսական արժէքէն: Այնուհետեւ՝ այն արժէքը միայն ունին՝ ինչ արժէք որ ունի իրենց կենդանութիւն տալու կոչուած միջավայրը:

×

Կեանքը՝ բնութեան մէջ՝ շահեկան ու գեղեցիկ երեւոյթ մը կը թուի ինծի: Ինծի՛ կ'ըսեմ, որովհետեւ կ'ուզեմ ճանչնալ իմաստասիրելու ինքնօրէն իրաւունքն անոնց՝ որ տարբեր կերպով պիտի տեսնէին ու զգային կեանքը: Վասն զի կեանքը իւրաքանչիւրին համար այն իմաստն ու արժէքն ունի, անկախօրէն որեւէ իմաստասիրական փոռմիւլէ, ինչպէս որ ճակատագրուած են զայն զգալու: Արդ, կեանքը բնութեան մէջ, շահեկան ու գեղեցիկ երեւոյթ մը կը թուի ինծի: Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ անմիջական կամ անդրագոյն վախճանականութիւն կայ անոր մէջ: Մանաւանդ որ՝ բացորոշապէս կասկածոտ եմ այդ մասին: Ահաւասիկ մեծագործ-աստուածաբանութիւնը՝ պարզապէս գող աչքերու կամակոր դիւրահաւանութեամբ միայն վարկ եւ յաջողութիւն կը գտնէ: Հաւատալը գիտնալ չէ: Իսկ ոգեկան իմաստասիրութիւնը՝ չուզեր բաւականանալ գիտցուածին եւ գիտելիքին համեստութեամբ, ու կ'աճապարէ դէպի սահմանները հարուստ բայց մոլորանքներով լեցուն բնազանցութեան մը:

Բայց առ այժմ կը բաւէ որ գտած ըլլամ թէ կեանքը շահեկան է ու գեղեցիկ:

Եւ եթէ բնութեան մէջ վախճանական նպատակներ չեն նշմարուիր, իւրաքանչիւր անհատական կեանք իր յարաբերական անհատական նպատակն - իր կոչումն - ունի սակայն - ապրիլ ու աճիլ՝ իր ինքնուրոյն ընդունակութիւններուն ու հանգամանքներուն ամբողջական զարգացման մէջ, կեանքը, օրինակի համար մարդու մը կեանքը, այս մասնաւորուած երեւոյթը, կացուցանելու համար աւելի՛ շահեկան, աւելի գեղեցիկ:

Ծաղիկները՝ ճակատագիրն ունին, կոչումն ունին ճոխանալու երանգներով եւ լիանալու բուրմունքներով, որքան որ կան: Միշտ աւելի ներքնուրոյն արժանիք ու գեղեցկութիւն կայ մանիշակի մը մէջ՝ որ ուժգին կը բուրէ, եւ թանձր երանգով մը կը սարսռայ, քան ուրիշ մանիշակի մը մէջ՝ որ զուրկ է բուրմունքէ եւ թոյրէ:

Առիւծը անապատին մենութիւններուն եւ աւազներուն միահեծան խաղաղութեան մէջ աւելի՛ վսեմ է ու գեղեցիկ, եւ անմերձենալի բարձրութիւններու արքայական սահմաններուն մէջ միայն իր տեղն ունի՝ արծիւին խրոխտ ու պատկառելի հպարտութիւնը:

Գալով մարդուն, անիկա գործարանաւոր կենդանութեան եթէ ոչ ամէնէն վերջին ու վերջնական, այլ ամէնէն բարդ ու ամէնէն բարձր արտայայտութիւնն է:

Այդ պարագային՝ իրեն համար կեանքի գերագոյն նպատակը պիտի ըլլար մշակել առաւելապէս՝ ինչ որ զինքը կը բնորոշէ ամէնէն աւելի՝ կենդանական շրջանակին մէջ:

Անասունները կը սնանին. կը սնանի նաեւ մարդը: Անկարեւոր է քանակական ու որակական տարբերութիւնը որ պիտի բաժնէր իրարմէ քիմիական կամ կենսաբանական այս երեւոյթները, - սնանումն անասունին եւ սնանումը մարդուն: Միեւնոյն խոտի չիւղը կամ մսի կտորը կոչուած է ապահովել երկուքին ալ կենդանութիւնը:

Նաեւ՝ չպիտի կրնայինք իմացականութիւնն ընել բացարձակ մենաշնորհը մարդուն:

Բայց եթէ կը մտածէ անասունն ալ, ի՛նչ անդունդ՝ որ կը բաժնէ մարդկային մտածումն՝ անասնային տարրական իմացականութեան գործունէութենէն՝ զոր կ'անուանենք բնազդ:

Ատոր համար է որ պիտի համարձակէի ըսել թէ՝ մտածումը միայն կեանքը կը գեղեցկացնէ ու կը մեծցնէ մարդուն մէջ, մտածումը՝ որ կը թուի ըլլալ իր կեանքին վսեմագոյն նպատակը: Եւ, նորէն, ա՛ն է որ կեանքի զանազան երեւոյթներու նուիրապետութեան մէջ բարձրագոյն տեղ մը կը բռնէ:

Խանդաղատալից պատկառանքով կը յիշեմ Բասքալը որ այնքա՛ն իրաւամբ անուանած է մարդը «le roseau pensant».

ԽՈՀԵՐ

ՀՐԱՆԴ (ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՒՐՃԵԱՆ)

Եւ սակայն որո՞ւ գրեմ. մեր նազելաչուք տիկինը պիտի յանձն առնո՞ւ պանդուխտին ցնցոտիներուն վրայ ակնարկ մը ձգելու պատիւն ընել. մեր յղփացեալ մեծատունը պիտի զիջանի՞ գիտել որ զարիւն՝ ուրկէ տակաւին արհամարհանօք խօսք կու տայ, իր իսկ եղբայրն է աշխարհի եւ Աստուծոյ առջեւ. հաւատալ թէ մէկ պանդուխտ հայ՝ որ իր տղոց թարմ ժամանակէն մինչեւ թառամ ու թարմաչները՝ Վոսփորէն կ'երթեւեկէ, եւ իր հայրենի ծխանի մէջ լեռներու տակ ծուխ կը պահէ, հազարաւոր գաղթական Հայեր կ'արժէ: Օրինակաւ բացատրեմ, որպէսզի յուզման վայրկեաններու ցնորք չհամարիս: Հաւասցի երկու ընկեր էինք. տիք ու տարիք միեւնոյն. գրեթէ իրարու մօտ հասակաւ պանդխտութեան ելանք. նա արուեստի գնաց, ես՝ դպրոց. ես լաւ ապրեցայ, նա աղքատ: Բայց այսօր ի՛նչ կ'արժենք Ազգին առջեւ եթէ արդար կշիռքին մէջ դրուինք երկուքս, ես եւ նա: Մինչ ես դպրոցէն դուրս կ'ելնէի, նա հայրենիք դարձաւ. իր հայր մեռած էր՝ թողլով այրի կին մը, հինգ հատ մատաղ մանկիկներ, զուգէ պարտուց սէնէտներ ալ պարտապահանջներու քով: Իր ուրագին ու քրտանց շնորհիւ հայրենի ծխանին մէջ մուխն անպակաս մնաց. հինգ մատաղ եղբայրները մեծցած, եւ այսօր իւրաքանչի՛ւրն մէն մի կտրիճներ են. ունին հսկայ հասակ, իրենց հօրը տունը շէն կը պահեն հարսներով, մանկիկներով, արուեստի մէջ ճարտար են եւ այլոց ալ տուն կը շինեն: Իսկ ե՛ս ի՛նչ ըրի ազգիս. ի՞նչ կ'արժէ գրադարանս որ հին ու նոր գիրքերով կը հեւայ: - Մերթ ընդ մերթ, ուրախ կամ ցաւած, բուռն տպաւորութեանց տակ քանի մը էջ գրուած նետեցի մամլոյ ներքեւ: Ուստի ամէն անգամ որ կը տեսնեմ զնա, մանկութեանս ընկերն ու սիրելիս, իր ազնուութեան մէջ իսկ կը տեսնեմ ոչնչութիւնս: Անհամեմատ չէ՞ այդ երիտասարդն որ այսօր կարող է ըսել, թէ ուրախ ու բազկիս զօրութեամբ հինգ կտրիճ իրենց հարսներով ու մանկիկներով, եւ բարեկեցիկ տուն մը կը նուիրեմ ազգիս: - Այո, սիրելիս, դու շա՛տ կ'արժես. դու օրհնեալ, բազուկդ օրհնեալ:

Ալ պիտի հաւատա՞ն թէ այն գաւառացին՝ որ իր տանն ու տառապանաց ոգւով կը փարի, հազար կ'արժէ. պանդուխտին ցնցոտին, կոշտացած ձեռքը, երեսից քրտինքը, մեր պճնազարդիկ ցոյցերէն, մետաքսեայ կերպասէն, քնքուշ թաթիկներէն աւելի կ'արժեն կշիռքին մէջ: Ի՞նչ կ'ըսեմ: Պանդուխտներ կը պատմեն թէ մէկ օր, չգիտեմ Պոլսոյ ո՛ր թաղին մէջ, հայ տունէ մը դագաղ մը դուրս կը հանեն. կին մը, - հաւանաբար մեռելին մայրը, - պատուհանէն դուրս ծռած կը ճչէ ողորմագին. -Ախ որդի՛ս, խանճերում մէջ պէհէա՞ր կը պակսէր: Կը տեսնե՞ս, սիրելիս. գաւառացին ոչ թէ Հայ, այլ մարդ իսկ չէ եղեր. նա քարէն ծնած է. լեռնէն բուսած է. որպէս թէ մօր մը ստինք ծծած չէ. որպէս թէ մայր մը անոր օրրանի երգ ըսած չէ՛, գլուխն անոր սնարին վերեւ ոքնած չէ՛. նա ծնողք չունի, զաւակ չունի, տուն չունի, տեղ չունի:

ՄԷԿ ՊԱՆԴՈՒԽՏ ՀԱՅ Ի՛ՆՉ Կ'ԱՐԺԷ

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Ա.

Ծովակին երկու ափերուն վրայ, դէմ առ դէմ, երկու գիւղեր կային. մէկը մինչեւ հիմա կը մնայ դեռ, միւսը կորսուած է ջուրերուն տակ:

Այն գիւղին մէջ, որ ա՛լ հիմա չերեւար, մանկամարդ կին մը, ծովուն հարսը կը կոչուէր. ամէն առտու արեւը ծագելէն շատ առաջ երբ ծովակը հովուն համբոյրներուն տակ իր ափերը կը զգուէ ու ալիքները հեռաւոր ծփանքներ կ'ոլորեն՝ ծովուն հարսը՝ հեռո՛ւն անորոշ լողացող սեւ թռչունի մը կը նայի որ կ'երթա՛յ կ'անհետի ու ծովուն մէջ կը կորսուի մանրացած:

Իր երեսներէն ծաթած չատալիղները ջուրերուն մէջ կը թափէին, ու հասակը ուռի մը կը նմանէր գետերուն ափունքն ի վար բուսած երկա՛յն ուռիներուն պէս, մազերը՝ բարտիներէն վար սողացող լուսնի շողերը՝ կարծես ուսն ի վար, աչքերն ալ լեռները փախչող եղնիկներ: Ու երբ ծովուն հարսը առտուանց ծովակէն կը հեռանար, ձուկերուն մէջ մոլեգին յուզում մը կ'իյնար: Այսպէս կը պատմէին ծերերը, որ հիմա իրենք ալ չկան:

Բ.

Ամէն գիշեր, կէս գիշերին ուշ ատեն՝ ծովակին ափունքին վրայ առկայծ լոյս մը կը դողդղայ ու անքթի՛թ ծովուն նըշմար կու տայ. յանկարծ ջուրերուն մէջէն փրփուրի շառաչներ կը լսուին ու ճերմակ պղպջակի մէջ փաթթուած՝ ծովէ՛ն տղայ մը կ'ելլէ, գեղեցի՛կ, փրփուրներէն ծնա՛ծ կարծես: Ու ամէն գիշեր՝ միայնա՛կ, ծովի խիճերուն ու զորտերուն քով՝ ամայութեան մէջ՝ ծովին սիրահարները իրար կը սիրեն մինչեւ լոյս. մութ խաւարին մէջ՝ լռութիւնը կ'ընդհատուի միայն զորտերու կրկռուքներովը, որոնք կ'երկարին ու ծովուն մէջ կը մարին:

Ու երբ արուսեակը ծայր կու տայ դիմացի գիւղին վրայ՝ լերան ետեւէն, ծովակի տղան զանի նշան կը բռնէ աչքով, ու թեւերը ալիքներուն կ'երկարէ. սիրականը ետեւէն կը նայի՛ ու կը նայի՛ երբ լողացողը կը պզտիկնայ, սեւ թռչուն մը կ'ըլլայ, յետոյ կէտ մը ու ա՛լ չերեւար:

Առտուանց լուսուն դէմ երբ ծովուն հարսը քայլերը կը դարձնէ ու տուն կը դառնայ, ալիքները ափերուն կը զարնեն ու ձուկերուն մէջ տարօրինակ յուզում մը կ'իյնայ:

Գ.

Օր մը դրացի պառաւ մը եղելութիւնը կը հասկնայ, ու էրիկը իր կնոջը՝ ծովու հարսին՝ գաղտնիքը կ'իմանայ:

Ճրագը իր տեղը այն գիշեր նորէն անկասկած իր նշանը կու տար, ու երբ տղան ծովակին կէսը հասած է ա՛լ՝ յանկարծ մութին մէջէն մոլեգնած ձեռք մը ճրագը գետին կը նետէ ու ծովու հարսին մազերը թեւը կը պլլէ. արցունք, աղերսանք անգութ էրկանը մոլեգնութիւնը չեն կրնար իջեցնել. ու քարերուն վրայ մեռած միջոցին՝ հարսը կ'անիծէ էրիկը, կ'անիծէ պառաւը ու գիւղը՝ վերջին անգամ:

Միւս օրը, առտուանց, երբ արուսեակը կը ծաթէր հեռակայ լերան ետեւէն ուր ամէն անգամ ծովուն սիրահարները կը բաժնուէին, իրիկունը լեռը պառկող հովիւը երբ գիւղը դարձաւ, ո՛չ գիւղ գտաւ ո՛չ մարդ. ջուրը կլլած էր ամէնքն ալ:

Հիմա ջուրին մէջ ամէն գիշեր, կէս գիշերին՝ նոյն գիւղին տեղը աղօտ ճրագ մը կը վառի կ'ըսեն. ու առտուան դէմ՝ արուսեակին ծաթելու պահուն՝ ճրագը կը մարի, ծովը տարօրինակ յուզում մը կ'ունենայ, ու երկու ճերմակ թռչուններ կարմիր կտուցով՝ յանկարծ այնտեղ կ'երեւան, մեղմիկ, հանդարտ ջուրը կ'ակօսեն՝ պզտիկ ալեակներ հանելով, յետոյ նորէն կ'անհետին, ու երբեք ցերեկները չեն տեսնուիր:

Ծովա՛կ, անոնց անունը մարդու մի՛ ըսեր:

ԾՈՎԱԿԻՆ ՀԱՐՍԸ

ԵՐՈՒԽԱՆ ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՆ

ՔԱՐԻՏԷՋՃԻՆ

Իրիկունները, ժամը տասնէն անդին երեւան կ'ելլէր յանկարծ, իր խռպոտ անուելի ձայնին ժխորն դդացնելով, Ղալաթիայի փողոցներէն կատաղի հոսանքի պէս վազող, փրփրացող խրարանցումին մէջէն, բոպիկ կռշկոտոտ ոտքերն անցուցած իր լայն ծալրակոր ԽէՄՔնները, որոնք հազիւ թէ կխոմին ծածկելով զանոնք, ներբաններուն մորթն ալ կաշիացեր բըլտացեր էր ցեխին ու փոշիին մէջ յարատեւ քսկտտումէն։

Իր խոշոր սրունքները կ'երերային ապայէ փոթուրին մէջ, եւ բուրդէ դեղնագոյն գօտիի մը թոյլ ծալքերը գրեթէ անոր ամբողջ փորը կը ծածկէին։ Ամառ ձմեռ նոյն բաճկոնակը կը հագնէր, նոյն կարճուկ սալթան որ թէեւ կրնար իրարու վրայ գալ եւ գոցել անոր կուրծքը, բայց իր կորովի հուժկու մարմինին ամենհի ճոխութիւնը ամէնուն ցուցնելու խրոխտ դիտումով մը կարծես, քարիտէզճին միշտ բաց կը թողուր իր կուրծքը, մազերու հոծ չաղապատումով մը սեւցած, մթին։ Թխագոյն պեխեր վայելուչ ոլորումով կը վերջանային մինչեւ այտերուն կէսը, որոնց մոյնքը միապաղաղ կարմիր էր, արեւակէզ եւ խորշակահար կարմրութիւն մը։ Աչուըներն հրացայտ էին, տարօրինապէս ազդեցիկ։ Ճամբան, իր քալուածքին մէջ արհամարհոտ պերեւեթում մը կը դնէր, զոր առաջին ակնարկով կռիւի հրաւէր մը կը կարծէիր։ Փողոցէ մը դուրս կ'ելլէր մէկէն, ու կը սկսէր իր ձեռքը բռնած չավէլային պարունակութիւնը ծանուցանել մեծ պոռչտուքով.

- Քարիտէ՜՜զ, թազէ՛ թազէ՛։

Ո՜հ, ձեռքի ինչ հիացական ու զրգալի շարժումով կը շոյէր չավէլային մէջ վայելչօրէն շարուած կարմիր միջատները, քարիտէզները, որոնց ամէն մէկը իր հոգիին պէս կը սիրէր, կ'ըսէր ինք։

Եւ ի՞նչպէս չհաւատալ զօրովանքի այդ անհնարին արտայայտութեան, որ անկեղծութեան շեշտով մը դուրս կը թռէր անոր բերնէն։

... Օր մը յաճախորդին մէկը, որ միշտ հաճոյք կը զգար Միրիկին հետ խօսակցելէն, զարմացումով նշմարեց որ իր ամէն ժամանակ տեսած հին եէմէնիներուն տեղ հիմա նորեր հագած էր անիկա. Հեգնական շեշտով մը անմիջապէս հարցուց անոր այս տարօրինակ նորութեան շարժառիթը։ Միրիկ, որուն բացարձակ անծանօթ էր ամօթխածութեան զգացումը, յանցանք մը ըրած պահուն բռնուող տղու մը խպնոտ եւ երկչոտ շարժումն ըրաւ, շուրջը նայեցաւ՝ այդ հարցումին պատասխանը մէկէն զողնալու ակնկալութիւնով, բայց իր աչքը հանդիպեցաւ երկու սեղան անդին երիտասարդի մը քով նստող մանկամարդ աղջկան մը որ հարցումը լսած ըլլալով՝ ինքն ալ պատասխանին կը սպասէր։

- Մէկալները հինցեր էին, ըսաւ մեղմ ու խորունկ հառաչով մը եւ անմիջապէս չավէլան առնելով դուրս ելաւ գարեջրատունէն։

Ա՛լ անկէց ետքը երկու շաբաթի չափ չմտաւ այն գարեջրատունը. միայն, երբ առջեւէն անցնէր, գաղտագողի ակնարկ մը կը նետէր դրան ճեղքէն ներս ու կը փախչէր։ Բայց իրիկուն մը երբ դարձեալ ներս պիտի նայէր, կեցաւ, ձեռքը ճակտին տարաւ, մտածեց, վարանոտ, յետոյ յանկարծ դուռը բացաւ, ներս մտաւ եւ, իր սովորութեան համեմատ պտըտիլ սկսաւ սեղաններուն առջեւ, մեղմ ձայնով մրմռալով.

- Գըրմըզը քարիտէ՛զ։

Նորէն հոն նոյն սեղանին առջեւ նըստած էին՝ երիտասարդն ու մանկամարդ աղջիկը, սեւ մազերով, թխագոյն, շնորհալի սեւազգեստ օրիորդ մը որուն աչուըներուն սեւեռումին տակ անպատճառ սարսուռ մը կը զգար մարդ։ Տարաթը գրեթէ երեք անգամ հոդ կու գային անոնք, երիտասարդն ու աղջիկը. առաջինը միշտ կու գար ու կը սպասէր երկրորդին. ձեռքի սեղմումէ մը ետք իրարու քով կը նստէին եւ փսփսուք մը կը սկսէր իրենց մէջ։

Երբ Միրիկ իր պտոյտը շարունակելով անոնց առջեւ հասաւ, աղջիկը յանկարծ քովինին դառնալով՝ ըսաւ.

- Քարիտէզ ա՛ռ։

Միրիկին աչուըները վառեցան, ժպիտ մը եկաւ հաստ շրթունքներուն վրայ ու մարեցաւ, վեր առաւ չավէլան ու մատներովը խառնելով քարիտէզները, ըսաւ՝ ձայնին մէջ աննշմարելի յուզումով մը.

- Քուրիկս, ասանկ քարիտէզ չօմրիդ մէջը կերած չես, համէն հոտէն չես կըշտանար, էն աղուորներէն տամ։

Եւ սկսաւ զատել ամէնէն խոշորներն ու ամէնէն կարմիրները, պնակի մը մէջ լեցուց ու լեցուց, տաղու սրտաբուխ աւինով մը համակուած, մինչեւ որ պնակին մէջ ա՛լ տեղ չմնաց։

- Քանի՞ փարա է, հարցուց երիտասարդը։

- Փարա՞, ըսաւ Միրիկ տեսակ մը զարմացումով, չէ՛, աս հեղու փարա չեմ ուզեր, համը նայեցէք, էյէր աղէկ ըլլայ նէ պաշխա վախիդ փարա տուէք։

Եւ չավէլան առնելով դուրս ելաւ շտապով թռուցիկ ակնարկ մը նետելէ ետք աղջկան երեսին, որ թեթեւապէս դեղնած էր հիմակ։ Մանկամարդուհին քիչ մը ակներեւ անյարմարութեամբ մը կերաւ Միրիկին կարմրուկ միջատները, ծծեց անոնց ամէն մէկ հատը, կերաւ, իր ճերմակ մանրըրտիկ ակռաներուն տակ, ճմլելով քարիտէզներուն նուրբ փեճեկները, այն աստիճան որ քովը նստող երիտասարդը զարմացումով հարցուց.

- Գոհարիկ, ես չէի գիտեր որ այսչափ կը սիրես քարիտէզը։

- Օ՜հ, շատ կը սիրեմ, պզտիկութեանս հայրս միշտ կը բերէր մեզի։

Երբ երկու գիշեր վերջը Միրիկ ներս մտաւ Պիէռ - Հոլէն, մոյդ փէս մը կը ծածկէր անոր գլուխը առջի իւղոտ հին փէսին տեղ։ Գօտին կորսնցուցած էր իր անհոգ թոյլ կապուածքը, ու տեսակ մը վայելչութիւնով ամփոփուած էր անոր կորովի մէջքին վրայ եւ չավէլան ալ, զոր առաջ անփութօրէն աջ կողմն ի վար կը կախէր, հիմակ ելած էր անոր խոշոր կաշմրուռ ձեռքին վրայ համբարձիկ։ Յաճախորդները խորին զարմանքով կը տեսնէին Միրիկին կրած փոփոխութիւնը, քանի մը շաբթուան մէջ, կարծես դերբընական զօրութեան մը ազդեցութեամբը. ա՛լ անանկ կոպիտ շարժումներ, բիրտ շեշտեր, կոշտ խօսքեր չունէր։ իր սիրելի քարիտէզներուն վրայ իսկ ա՛լ նոյն գորովագին ակնարկը չէր նետեր, ուզողին կու տար ափին մէջ լեցնելով միջատները, տրուած ստակը առնելով անտարբեր եւ դուրս ելլելով գարեջրատունէն՝ տրտմութեամբ մը համակուած կարծես։

Երբ այն գիշերը ներս մտաւ, ուղղակի մանկամարդ աղջկան սեղանին գնաց, ու խնդալով հարցուց թէ ի՛նչպէս գտած էին իր քարիտէզները։

- Շատ համով էին, ըսաւ մանկամարդուհին. Նորէն տուր։

Միրիկ դարձեալ տուաւ միշտ շռայլօրէն եւ այս անգամ երթալու պահուն սեւեռուն ակնարկ մը նետեց աղջկան վրայ, որ սարսուռ մը ունեցաւ։

Անկէ վերջը խելացի գաղափար մը յղացաւ քարիտէզճին։ Այս ստորին դասակարգի մարդը իր անշնորհ մէջքի գօտիով, իր ապայէ հագուստին կոշտ հիւսկէնովը, այս աղջկան բնական վայելչութեան քովիկը անտեղի ու անպատշաճ բան մը կ'ըլլար. վազեց պատրաստ հանդերձեղէններու խանութ մը գնելու այն նեղ ու գծուծ զգեստներէն մէկը զորս իր հսկայ ու խըրոխտ մարմինը արհամարհած էր միշտ, անոնց վրայ ամէն բան պզտիկ, փոտուկ, ողորմելի կ'երեւար իր աչքին. հիմա բաղդատութիւն կ'ընէր եւ իր լայն ու դիմացկուն հագուստներուն գերադանցութիւնը կը հասկնար։

Ակամայ, գրեթէ ցաւով կը բաժնուէ անոնցմէ, կ'ուրանար իր բոլոր անցեա ու նոր ի նորոյ կը հագուէր, կերպար նափոխ կ'ըլլար։ Հայելիին առջեւ գնաց կենալու, ինքզինքը չճանչցաւ. էր անոր մէջի երիտասարդը։ Վճարեց դուրս ելաւ։ Թէ՛ յուսահատ էր թէ բախ։

Այսպէս հագուած օգուած, Միրիկ ղէկ մը մաքրեց իր չավէլան, ամէնէն խ շոր, ամէնէն կարմիր քարիտէզները դր մէջը, ու, սիրտ ի տրոփ, խնդալիր, ն մտաւ Պիէռ - Հոլէն առանց այլեւս խոշոր ձայնով պոռալու. - Քարիտէ՛զ։

Գոհարիկ նստած էր երիտասարդին վը, տրտում երեւոյթով. թաքուն ցա մը ճնշումին տակ։ Միրիկ, իր քալո քէն բոլորովին վանելով սովորական պիտ ձեւը, շիք երիտասարդի մը ծեքծ քումովը մօտեցաւ անոնց սեղանին վէրէն վար գլխով խոնարհութիւն մը ըն լէ ետքը, ըսաւ ժպտելով.

- Ասանկ քարիտէզ հիչ կերած չէք, օ րիորդ։

Եւ սկսաւ պնակին մէջ լեցունել կարմի միջատները։

Բայց աղջկան դէմքը, ի տես Միրիկի այդ խնամեալ կերպարանքին, մէկէն մէկ խոժոռցած, խիստ արտայայտութիւ մըն էր առած։ Անհաճոյ յուսախաբութ մը ենթարկուող մարդու մը դառն կսկիծ կ'երեւէր դէմքին վրայ։ Եւ մինչ քար տէզճին կը շարունակէր լեցունել պնակը մանկամարդ աղջիկը հարցուց.

- Ատ լաթերդ ինչո՞ւ փոխեր ես։

Եւ պահ մը վարանելէ յետոյ.

- Ա՛լ քարիտէզ չեմ ուտեր, ըսաւ։

ԳԵՂԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Ցակո՛բ, սիրելի՛ս, լեռնէ լեռ, թուփէ թուփ, գացիր, ա՛լ չի հայեցար ետիդ։ Ցուշք մը հինէն խօսք մը, բարեւ մը ինկած տեղէդ, թուղթ եթէ չկար, թռչունին յանձնէիր, թռչուն չկար, հովերուն ըսէիր։

Խեղճ մայրիկդ դրան ետին օղիկ-օղիկ քու կարօտովդ կ'էրի, գնաց, չգրեց կ'ըսէ, ո՞ւր մնաց, ո՞ւր կ'ապրի, որո՞ւ հետ կ'ապրի, ո՞ր ճամբաներէ անցաւ, ի՞նչ տեսաւ ու անցաւ ճամբան։ Ու ծովը, աս մեծ ջուրը առաջին տեսնելուն, որքա՜ն արդեօք վախ անցուց, կ'աւելցընէ, ինքը որ գիւղին ճլուըլտուն առուակին ու վտակին հոսանքէն կը սոսկար։

Մայրիկդ քեզմէ, քու շուքէդ, քու յիշատակէդ ալ բան մը չգտնելով որ գգուէ կուրծքին սեղմած, շատ հեղ այգին կ'երթայ, ու հոն վերի պատին տակը քու տընկած ծիրանիիդ բունը կը գրկէ, տերեւները կը շփէ, ծիրանիին տերեւները աչքին, երեսին վրայ կը շփէ, ու՝ չարաթն անգամ ալ մոռցած թէ՝ անոր քովը ուրիշ ծառեր ալ կան, ինքը միայն ան ծիրանիին կը ջրէ, ջուր չգտնայ, արցունքովը կը ջրէ։

Իրիկուն մը, չեմ յիշեր ո՛ր իրիկուն, մանգաղ, մատնոց մէջքս, դաշտերէն կը դառնայի, յոգներ էի հլլկելու աստիճան, աչքս գետինը չէր տեսներ, մայրդ դրան վրայ՝ նոր դարձեր էր աղբիւրէն, ու տեսայ որ լեցուկ կարմիր կուժ մը կար առջեւը։ Բարեւ մը հազիւ կրցայ հանել բերնէս. «Բարին արեւդ» ըսաւ, խուրպան ջո՛ւր առհա, ծարուեր ես, խմէ՛ կուշտ կուշտ ու պուտ մըն ալ Ցակոբիս տեղը խմէ։ Իրաւ ա՛յնպէս ալ ծարուած էի որ կոկորդս կ'այրէր, խմեցի քու տեղդ ալ ու մօրս անոյշ կաթը յիշեցի։

Մայրդ դրան վրայ նստած, քանի մը իր տարեկիցներուն ու վիճակակիցներուն հետ, իրար վիրար կը հովարէին։ Մայրեր, որոնց գիտէիք թէ՝ շատոն էր որ լեռնէն անդին ղարիպ տղոց կարօտով կ'աղընծին, շատերն են որ ճամբուն ճամբորդին կը հարցնեն, փախող թռչունին կը ձէնեն, հողերուն երեսը ոտքի հետք կը փնտռեն, ու հովերուն բերնէն ղարիպին շունչը կը հոտուըտան։

Ցողներ էի, երկար չէի կրնար սպասել, դրացի կնկան մէկը աս ատեն, գիս դէպի մեր տունը ճամբու կը դնէր միամիտ հարցումով մը, որ դեռ չեմ մոռցեր ու ան ատենէն ի վեր կսկծցնող բան մը կը մնայ հոգիիս վրայ։ «Մեր տղաքն ալ կը տեսնե՞ն հիմա ան լուսնկան, որ հոն է ու այսչափ մօտը մեր երդիքներուն»։ Ես բերանըս չբացած՝ անդիէն մօրդ բառերը լսեցի։ «Այդչափ մխիթարութիւն կայ արդէն, Կուլիկ, արեւն ալ լուսնկան ալ ամէն օր, ինչպէս մենք, անանկ ալ մեր տղաքը կը տեսնեն։ Աստծու լոյս երեսին մեռնիմ, որ այնչափ մը բան ալ մեզի տուեր է»։

Ու յետոյ քովիններըը ըսին որ մայրիկդ շատ օր տանիքը ելած, ան ատեն, որ լուսնակը ձեր տանիքին վրայ կը կախուի, հոն առանձին մենախօսութեան պէս բան մը կը մրմնջէ, բան մը կը խրկէ լուսնակին, ինչ որ իրենք բոլորն ալ կրնային ըսել ու իմ ալ յիշողութեանս մէջ մնաց.

Լուսնկեա՛կ, ուսկա՞յ կու գաս,
Հայր Աբրամու ծովուն վըրէն.
Դուն դեղին, ձինդ դեղին,
Մօրուքդ եկեր, գօտիդ դեղին,
Մատ մը հաց տամ տեղը տար,
Պուտ մը ջրիկ, ղարիպիս,
Երբ տեսնես դուն ըղինք,
Թող անգամ մը կաթս իջէ,
Վերջը չի լայ գերեզմանս։

Մեզի, գիւղացւոյս վիճակին գալով, թէ կը հետաքրքրուէիր, ամառն անցա սիրելիս, հունձքը վերջացաւ, ալ վ ու միւս օրը, չենք գիտեր թէ ի՛նչ է գեղի մարդուն համար աղուոր յոյս պիտի ծիրանաւորէ, գեղի մարդուն մեզի, որ ետ ետ հրուելով, մրջնաւոր գե հողը մեզի գերեզման կը փնտռենք։

Եթէ կը հետաքրքրուէիր իրօք, ա վերջը խօսք պիտի տայի քեզի, որ գեղ գեղի մարդերը, ու անոնց ապրած ա մթնոլորտը, օրը օրին գրչի նիւթ պաշ Վստահ ըլլայիր որ գրելու փորձիս մէ ուրիշներուն պէս չափազանցութիւն պիտի չընէի։ Ես արդէն չեմ սիրեր պէ չաղակրատութիւնները։ Այդ խնդիր նը դուցէ ան ատեն յարմար ըլլար, եր մենք հոս հարսնիքի ցնծուն աղմուկներ մէջ՝ զուարթ վայրկեաններ ըմբոշխնէի ու ձեզ ալ հոս հրաւիրելու կերպ մը չ նելով, կաչաղակներուն լեզուն գործ ծէինք։ Կարելի է բան մը չպիտի հասկ նայիր աս առաջին նամակէս, որ յուզում մէկ ժամիս կը հանդիպի գրել։ Օղը չուչ, ձմեռը ցուրտ, աղբիւրները ցամ քած, ձմեռը արջառներու հիւանդութիւ ներով սկսաւ ու գարնան ցանքը ընել համար, կ'երեւի, տարեխին, օձերուն կրիաներուն պիտի դիմենք։ Մօրդ բար ւին հետ, ընդունէ իմ ալ տաք տաք համ բոյրներս։ Մտերիմդ,

Թլկատինցի

Կ. ԶԱՐԵԱՆ

Մի հրեշտակ թեւն է կոտրել քաղաքում :
Ու վայր է ընկել մի հրեշտակ
Քաղաքում ,
Ուր զանգ - զանգ , սարսափավանկ
Մի մահազանգ
Սղոց է շարժում
Ուղեղներում :

Ադամամութին···
Սպիտակ աչքերով տեսիլք է եկել ու սիրտն է փաթթել
Լոյսերով պայծառ·
Եւ մի ծառ
Ծաղկել է , ծաղկել···

Ե՛լ , տղաս··· ե՛լ :

Սպիտակ աչքերով տեսիլք է եկել
Ու թել - թել
Սանդուղ է հիւսել՝
Որպէսզի փախչի ,
Երթայ ու հանգչի···

Ե՛լ , տղաս··· ե՛լ :

Ադամամութին··· անշարժ ծունկերին
Պողպատ են թորել ու կապար գլխին :
Մի ծառ է ծաղկել , ծղրիթն էր երգում···
Ադամամութին··· նոյնը դրան -
Մարդիկ , քահանան
Եկան :
Թմբուկներ զարկին :

Ե՛լ , տղաս··· ե՛լ :

Ա՛ռ խօսքս դողուն··· շրթերդ սեղմիր -
Երազ է կարմիր···
Բռնիր թեւիցը սպիտակ աչքերով
Ոսկեվարս հարսի
Ու հպարտ անցիր :

Ադամամութին թմբուկներ զարկին
Ու տօն տօնեցին
Մեծ հրապարակում :

Մի մարդ են կախում :

Արդեօք չե՞ն տեսնում··· քերովբէները մոմեր են վառում
Հեռու ու լոյս աշխարհում·
Սատափ կոյսերը ճպոտ են զարնում հովերի մարմանդ
Թելերի վրայ···

Մի՛ դողար , տղայ···

Մոմած են թոկը : Փշրած խաչի տակ
Աչքերդ յստակ
Ցամա՛ռ թող նայեն :
Երբ սիրտդ հանեն -
Տա՛ն·
Տանեմ տամ քո մօր
Վշտին ահաւոր :

Ծղրիթը երգեց ծառի վրայ ծաղկած·
Մայրիկի աչքից արիւն է կաթած :

Երբ սիրտդ հանեն
Տա՛ն·
Տանեմ տամ քո մօր
Վշտին ահաւոր :

Դէ , հիմա , հիմա
Բարձրացիր տղաս :
Դժբախտ իմ տղաս , դժբախտ իմ տղաս :

Այսօր քաղաքում ,
Մեծ հրապարակում ,
Մարդիկ հրեշտակի -
Կում - կում
Արիւն են խմում :

Ծղրիթը լռեց··· Միայն քահանան
Վեց աղօթք ասեց

Մեքենաբար :

ԻՆՏՐԱ

··· Արեւը շատոնց մարը մտաւ· եւ գետ կը պտըտիմ : Ճամբաներուն վրայ յետին անցորդները ցանցառ , անճանաչելի , կ'երթան : Ամայի իրիկունին մէջ հետզհետէ աւելի մինակ եմ , եւ հետզհետէ կը լեցուիմ Անհունութեան մոյգ բալըջերանգ Թոյրով , համակ տարփանք , համակ սէր : Վերջին բոցավառումները մարեցան հեռաւոր հիր մզկիթներուն , մինարէներուն վերեւ , անհուն ամպասփիւռ Ստամպոլին վրայ· եւ վերջալոյսը դէպ ի ծովածուարդ Մարմարան , ու աղին , դէպ ի Վոսփորի լեռային աոլեփները՝ վերջալոյսը վարդագոյն կը նուաղի , խաշխաշի հալքերով : Մինարէներուն ետին երկայն ծիրանի ծխուններ ամպերու , երիզաձեւ երկարաձիգ շառայլներ կը շեղագծուին , անդորր ու Թոյլ սողելքով՝ ոսկեմոյգ արեւմուտքին խորը : Տարտամօրէն մանիշակ իրիկունն , անամպ , ահագին , կը բարձրանայ , կու գայ արեւելքէն , ուր հեռուն այտնող բլուրներուն վրայ ու անջրպետին մէջ այերային ծիրանի մը կը մարմրի , մինչ հոն անոնցմէ մէկուն գաղիվայրին վրայ կը վառի , կարմիր՝ անյայտ քէօշկի մը պատուհանը : Բարձր ու հինօրեայ չոճիներն իրիկունին բոսորագոյն խորքին վըրայ կը սփռեն իրենց կատարներուն մութ սաւառնումը : Ա՛հ· Վոսփորին վերեւ դեղնորակ սատափէ երկինքին մէջ ծագեր է Հովուին աստղը , եւ ահա աղին , աղօտակի , Արքտուրոսը կը փողփողի արդէն : Կ'երթա՛մ , հիացմամբ , անծայրածիր ներդաշնակութեան մը մէջ զոր գացող հեռաւուգուաղ օրը յառաջացող գիշերին հետ կը յօրինէ : Հեշտագին կը հեռանամ առանձնութեան մէջ· բլուրն ի վեր կ'ելլեմ , դէպի գիշերը , դէպի գիշերային սօսափիւնները , բլուրին ծառերուն մէջ : Իրիկուան ստուերին մոր խաղաղութիւնը կը շնչեմ··· , միակ յուզման մը , գորովի մը , ո՛վ իմ Իռենաս , միակ մեծ խռովքի մը մէջ Թրթռալու խաղաղութիւնը կը զգամ : Սիւդը խոտերը կ'երերցնէ գետնին երեսը· խեղճ մուկի - գարնեբուն հասկերը կ'երերան , ու նուրբ խոլվարսակները կը սարսռին , արտերուն եզրը : Մթագնող խրամներուն մէջ դաշտի ծաղիկները ստուերոտեր են , եւ անոբոշ : Խրամներուն եզրին վրայ մանանեխներն իրենց դեղնորակ ճիւղերը կը շարժեն : Անօսր ու ընդհատ սրսփում մը կը հոսի կը խաղայ զովագին օդին մէջ· ահա՛ չըղջիկ մը կը Թռչտի· գիշերամուտի չղջիկը· կը հասնի Թրթռագին , կու գայ , կ'անցնի , կը խոտորի եւ վերջալոյսին վրայ կը խոլագծէ իր սեւուկ ելեւէջոտ հիրը : Խորին կապոյտին մէջ բլուրին մթին եղանդոսները կը խարշափեն լերան իրիկուան հովէն : Մարդ չկայ· երանի՛ ինծի , երանի՛ Թըշուառութեանս : Հեռուներէն գորտի երգ մը կը լուլի· մեղմ ու կուռ , սրնգօրէն խոխոջուն նուաղն հեռուներուն մէջ այս ժամուն երգող գորտի մը· չղջիկը կը Թըռչըտի ամայի գիշերամուտին մէջ· եւ հովը գետնին երեսը կը սօսափէ , ծառերուն մէջ կը խարշափէ , կ'աճի , կը շընչէ , կը հեռանայ : Հէք մենաւէր որ անսահման իրիկունին մէջ կ'երթամ , յիմարական : Ստուե՛ր ամէն բանի վրայ , կամ սէ՛ր իմ մէջս՝ համասեռման անդորրութիւն մը ամէն բան կը խառնէ Անհունութեան , ամէն բան անոր կը վերաբերցնէ : Իրիկունը միթէ ամէն բանի տիեզերականութիւնը չէ՞ : Ի՛նչ խորին է խաղաղութիւնդ , Աստուած : Իրիկունն ի՛նչպէս զքեզ կը յիշեցընէ· ի՛նչպէս , արդէն , սկիզբներն ու վախճանները յաւիտենութիւնը կը պատմեն :

Ողորմեա , Տէր , ամենայն աշխարհի , վշտացելոց , ճանապարհորդաց , ապաշխարողաց , եւ հոգւոցն հանգուցելոց : Ինչո՞ւ համար , մե՛ծ աղօթող որ ես՝ չես յիշեր տարփաւորները : Միթէ օտար են անոնք այն տողումէն· անոնք որ , անդիտակից , յաւիտենութեան կը ձգտին՝ ներդաշնացման , կատարելացման դերագոյն վիճակի մը զգետ անձկագին : Ո՛վ Տէր , ողորմէ տարփաւորներուն , Թափառական ու սարսռագին տարփաւորներուն· վասնզի իրիկուն է· վասնզի քեզի յառելու կատարեալ եղանակ մ'է Սէրը :

×

Ահա կ'երթամ , ամայի անսահման իրիկունին մէջ· եւ բանաստեղծն եմ , եւ սիրահարը :

Անեզրութենէն Թափանցուած , անեզրութենէն այսահար կ'երթամ : Աստղերուն հեռաւոր նշոյլը , անշարժ ծառերուն մեղմ շշնջիւնը , խոտերուն դողդոջումը , իրիկունին մարող բոսորը զենիթին վրայ սահող ստուերի այերովկէանին ծաւալումը , լռութեան լաժուարդ ու խորին տարածութիւնն , ու հէք գորտ քուրիկիս աղօթքը հեռուն , ահագին ներդաշնակութիւնը որ կը պարուրէ զիս՝ ա՛լ չապրելու սրսփումներ , հառաչալից Թելադրութիւններ կը հոսեն ցաւագին մտքիս մէջ : Իմ բնազդիս լաւատեսութեամբը սիրած էակս ա՛լ իմ յոռետեսութի՛ւնս է միթէ :

Անոր մելամաղձութիւնը , երկրայականութիւնը , ստուերացումը կը տիրէ տըրտում , երկրայական , գիշերային էութեանս : Իռենային անաշխարհայնութիւնն ուր կը ձգտի ընկլուզուելու իմ կիրքս , տակաւ միգամած տեսակէտ մը կը դառնայ իմ կեանքի հայեցողութեանս առջեւ· կարծես կը ծիւրի անիկա անորակելի անդրադոյն բնադաւառի մը հայրենախտով· եւ աշխարհը՝ ցորչափ չի սքօղուիր ստուերով՝ ցորչափ չի սքեմաւորուիր եւ աստղալի Անեզրութիւնը չի գետնար՝ աշխարհը , ցորչափ իրիկուան հայեցողութեան մէջ չի խառնուիր Անհունին՝ դժընդակ տեղ մը կ'երեւայ ինծի որ անոր հոգւոյն նօճեսլացքով կը յափշտակուիմ իր երազանքն ի վեր : Ներսս ամէն ինչ կը կորսուի , կը հրահալի անոր զգայնութեանը մէջ· անոր համար կ'ըլլայ· անով կը բացատրուի , անոր կը յանգի· իր կուսութեան հիասօսկալի ստուերին : Սիրտս ճշմարտութեան տեսակէտ մ'է· Իռենան սկզբունք մ'է· էութենէս բղխած անդրժելի սկզբունք մը : Յաւիտենական անդրեսութեանս ոգին է· կուսեղութիւնը· ա՛յն է ինչ որ եմ , ինչ որ կ'ըլլամ· իմ տառապանքներովս ու երանութիւններովս բաղադրուած հիւսկերտուած մեղեդի , ներաշխարհէն ելլող միաձայն ներդաշնակութիւն· ո՛վ իմ ներաշխարհիս գոյութեան չքեղ ու ստուերալի իմաստը : Պէտք էր որ իրօք , մարմնովին , էովին կորսըւէի անոր անձին երանականութեան մէջ· անոր նշանակութեան խնկարոյր հեշտութեանը մէջ : Երաժշտական կենդանութեանը մէջ որ անկէ կը բղխի , կ'եԹերհոսի իմ մէջս , ու պտոյտ կու տայ հիանըւաղ սրտիս՝ խաւարին էութիւնս իրրեւ փայլակներու մէջ ինքնակորոյս կը բորբոքի· ամէն ինչ ներսս յանկարծ կը տոգորւի , կը լուսազանգուի անով· ամէն բան զինքը կ'ըլլայ յանկարծ , յաւերժականութեան պակուցիչ զգայութիւններու մէջ որք հանճարի լուսեղէն ու համապարփակ վայրկեաններուն կը նմանին : Եւ կ'երթա՛մ , փոփորափայլ· Իռենա , Իռենա՛ , քենէ եկող արփային շառաւիղներէ հալածական Թափանցուած , քենէ եկող անդըրմանիշակ ճառագայԹներէ շնչասպառ փոփորափայլիլ զգալով· վառուելու , նշուլարձակելու հրեշտակային երանութիւն մը , հոգեւին աստղափայլելու շըլացքներ զգալով :

Զի՛ գիտեր Թէ ո՛ւր եմ , ի՛նչ կ'ըլլամ : Սրափուն ամայի գիշերամուտին մէջ , միայնակ , ո՛վ իմ մելամաղձիկ խաղաղութիւնս , զքեզ կը տառապիմ , զքեզ կուլամ :

ՆԵՐԱՇԽԱՐՀ

ԸՍԱՑՈՒԱԾՔ
ԿԱԽԱՂԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՈՂԻ ՀԱՄԱՐ

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

Իմ յիշատակներուս մէջ, այդ Պոլիսէն, ունիմ անջնջելի երկու տախտակներ: Առաջինը մէկն է քանի մը հնչակեաններու կախաղանումը, 1915-ին: Զարհուրելի պատկեր էր անիկա: Ու ես միակ Հայն էի, որ պատահմամբ կ'անցնէի հրապարակէն: Քիչ թիւով մարդեր, մեծ թիւով զինուոր: Հարիւրապետներ, հազարապետներ, փաշաներ: Ու ամէնէն հեղինակը, ինքը այդ օրերու պատերազմական նախարարը, որ լռիկ, կիսաժպիտ, որոշ ալ սեթեւեթով, անցուց իր ինքնաշարժը ճօճուողներուն առջեւէն: Կախուողներուն մէջ կային ինծի մօտիկ բարեկամներ: Մէկը տօքթէօր մը, Պէննէ, ինծի հետ ապրեր էր, գիւղը, տարիէն աւելի...: Ինչե՞ր անցան իմ հոգիէն, երբ տեսայ իր նեղ ճակատը, որ առեր էր արծաթին գոյնը: Երկրորդ պատկերը այդ Քէմալին կախաղանն է: Պատերազմական նախարարութեան այդ ընդարձակ հրապարակին վրայ, կը ճօճէր 68.000 մարդերու -մօտքէս հազիւ թէ անցաւ, որ անոնք Հայեր էին - սպաննիչը: Խեղճ ու զզուելի պատկեր մըն էր այդ կերպարանքը, որ մահուան կնիքին մէջ կը դառնար տափաստանեան կազապարին, կտաւին: Ինք անչահեկան էր անշուշտ: Բայց չեմ կրնար մոռնալ այն դարձեալ անպատմելի յոյզը, լռին, արտասուախառն, ամփոփ ու ամբողջ, որ այդ հրապարակը ողողող խուժանին բիւրաւոր զգայարանքներէն կը ծորէր, գրեթէ իմանալի հեղումով մը: Ո՛չ մէկ փաշա: Ո՛չ մէկ ոստիկան: Բայց հնդեակ մը բիւրի մօտեցող գանգուածը Թուրքերուն, ամէն սեռէ ու հասակէ: Բազմութիւն՝ կիները, որոնք կու լային: Տղաքը՝ որոնք կու լային: Ու մռայլ ահին ու սարսափին մէջը այդ ապրումին, այդ գանգուածը կը պարզէր ամէնէն խորունկ դասը քաղաքական ո՛չ թէ անդոյ իմաստութեան մը, դուրսէն պատուաստուած հայրենասիրութեան մը, բողոքարկու կեցուածքի մը, այլ այն ընդոծին, մեր ոգիքներէն փրթող խելքին, որ չի բացատրուիր: Քաշուեցայ: Ու ինծի կը հետեւէին հեռու քաղաքին հարիւրաւոր, հազարաւոր պզտիկները, կիները, ծերերը, որոնք հող կախուողին հրամանով տարուած էին կախաղանէն աւելի ահաւոր մահուան մը: 68.000ը դրուեցաւ աչքիս առջեւ քանի՛-քանի անգամներ: Կը վախնայի եւ նայելու: Ամբոխը խորածուփ պատ մըն էր, հրապարակին վրայ ինկած: Այնքան 1915-ը ազգային ապրումներու հանդէս մըն էր Թուրքին համար:

Զեմ ամբաստաներ, վասնզի անօգուտ է: Կը խնայեմ սովորական որակումներն ալ, որոնք Թուղթը սեւցնելէ անդին չունին ուրիշ դեր: Ու կը մտածեմ: Քանի մը ամիս առաջ Բուսերը Խարքովի մէջ մորթուած յիսուն հազար մարդոց համար չորս ոճրագործ կախաղան հանեցին: 1943-ին, ուրեմն Քանթ, Կէօթէ, Նիցշէ վերծանած ազգերը, 1915-ի Հիւկօ, Լամարթին, Ռընան, Նիցշէ եւ ուրիշ մեծ մարդեր կարդացած քաղաքական պաշտօնեաներուն (բաւական կը ճանչնամ Թուրք սպայութիւնը, որ պատերազմէն, անոր զինուորութենէն ետք կը սիրէր արժեւորել... բանաստեղծութիւնը, չնմանելով ճագային պաշտօնեաներուն, որոնք պատմութեան, քաղաքական տնտեսագիտութեան եւ աշխարհագրութեան համար մասնաւոր հակումներ կը սնուցանէին) հաւասար էին այդ անզգամութեան մէջ: Ետքէն սորվուած իմաստութեան մը ձայնը չէ ասիկա իմ մէջ: Մեր սերունդը Թուրքին զգայութիւնը աճեցուցած էր իր երկու ծայրայեղութեանց ճամբով: Մենք ո՛չ միայն կ'ախորժէինք այդ զգայնութեան մէջ վայրենին հաստատել, այլ անոր կը զլանայինք, ինչ որ մեր պապերը կը յաւակնէին դտած ըլլալ: Մեզի համար Թուրքը ջարդ արտադրող մեքենայ մըն է: Այսօրուան դերմա՞նը: Ունիմ տակաւին 1912-ը իմ յիշատակներուս մէջ, որոնցմէ մաս մը տուած եմ Արտաշէս Յարութիւնեանին նուիրուած մենագրութեան մէջ: Հոն խօսեր եմ այդ Թուրքէն, որ իր կարգին կ'երթար իր գլուխը պառկեցնելու քաղաքին (Մալկարա) ճամբին պատին: Պատը ունէր մէկ մեթր բարձրութիւն փողոցէն: Բռնուած Թուրքը, զինուորներու (պուլկար) առաջնորդութեամբ, կը քալէր դէպի պատը, ուր արիւնը արդէն առուակաձեւ կը պաղէր: Քսան քայլ ճամբայ պիտի առնէր մահապարտը հոն հասնելու համար: Ու ես կը տեսնէի այդ մարդուն աչքերը, խորհելով այն երեք հարիւր հազար Հայերուն, որոնք այդպէս մորթած էին 1896-ին, ու այն միւս երեսուն հազարներուն, որոնք քանի մը տարի առաջ անցեր էին նոյն ապրումներով դէպի մահ (1909, Ատանայի եղեռնը): Պատին վրայ երկու գիւղացի իրենց կարմրած կացիններով կը պահէին իրենց ո...տերուն: Ջոհը կը քալէր: Կը դնէր գլուխը յարմարցուած փայտեայ տաշտի մը եզրին: Կ'իջնէին, արտակարգ կանոնաւորութեամբ մը, կացինները, մէկին ու միւսին ու գլուխը կ'իյնար պատէն անդին, ճամբին ներքնաբակին, ուր բանտարկուած կիները կու լային անհնարին սաստկութեամբ: Պուլկար սպան, որ կը վարէր սպանդը այդ կիներուն աչքին, իմ թելադրութեամբը վարագոյր մը կախել հրամայեց դուրսէն: Բայց այդ կիները մոռնալ չէն կրնար տեսարանը: Այս տողերուն հեղինակը, երբ կը պատմէ այս անպատմելի պատկերները, կը ձգտի ապացուցանելու սատարօրինակ հոգեբանութիւնը, որ այդ կարգի արարքներուն անհնարին, անմարդկային իրականութիւնը կը հանդուրժէ: Այդ տեսարանէն առաջ, նոյն օրուան առտուն, ես իմ գլխուն դնով, Թուրք էի պահած իմ տունիս մէջ: Ու ճամբին հրապարակը, իր պատը, հոն կանգուն կացինով դահիճները ու մանաւանդ Թուրքը, այդպէս ցաւագին, այդպէս մարդկային պարզ ապրումներ չեն: Անոնք չարաթ չանցնիր որ չխռովեն իմ գիտակցութեանս դաշտը: Ու անոնք կը խուժեն այդպէս, հազիւ թէ Թրքական երանգով մը երանգաւոր: Ի՞նչ անհուն հոգեվարք էր ըլլալու հոգին Թուրք ժողովուրդին այդ ու յաջորդ տարիներուն: Դատելու այս կերպը Թուրքերը կրնան ռոմանթիզմ որակել: Բայց չկրցան իրենց կէս միլիոնը ազատել այդ պզտիկ միջադէպէն, որ 1912-ի պատերազմն էր:

ԱՐՇԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

«ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ»

Զ. ԵՍԱՅԵԱՆ

Մեռելոցի օր մըն էր եւ բարեկամիս հետ կանուխէն կը պատրաստուինք Պաղլար Պաշիի գերեզմանատունը երթալու: Պոլիս գալէս ի վեր ամէն օր փափաքած եմ այդ այցելութիւնը ընել: Գերեզմանատուները իմ վրաս հանդարտեցնող ազդեցութիւն մը կ'ընեն. հոգիս մէջ խաղաղութիւն կ'իջնէ եւ կարծես թէ կը հաշտուիմ մահուան գաղափարին հետ: Իրաւ է թէ մեր երկրի բոլոր գերեզմաննոցները, ըլլան տեւ ու հոծ նոճիներու շուքին տակ տարածուած, ըլլան թմբիներու եւ կընձնիներու լայնածաւալ հովանիին ներքեւ, հրապուրիչ անդորրութիւն մը ունին, դերագոյն հանդիստի եւ մշտնջենաւոր խաղաղութեան հրապոյրը:

Տխեղերական եւ անխուսափելի մահուան օրէնքը կը սաւառնի հոս մթնոլորտին մէջ, եւ հողակոյտերու ամէնէն համեստն ալ խորին տխրութիւն մը կը ներշնչէ. այնքա՛ն ապրողներուն համար՝ հորիզոնը գեղեցիկ է, տխրական եւ փարթամ գեղեցկութեամբը Սկիւտարի առաւօտներուն: Նորածագ արեւին ճառագայթներուն ներքեւ Մարմարան կը փայփլի ոսկի ցոլքերով, եւ կղզիները վարդագոյն, աննիւթական, կը ծփան կարծես ալիքներուն վրայ. իրենց շրջագիծը, անորոշ, կը խառնուի մթնոլորտին մէջ տատանող մշուշին:

Թմբիներուն բուրումնաւէտ շուքին ներքեւ բարեկամիս հետ կը քալեմ զգուշութեամբ, եւ ամէն քայլիս հոգիս կը խռովի: Ինծի կը թուի թէ հողը կը սարսռայ իր մէջ պարունակած անհամար մարդկային փոշիներով: Դարեր ետքը ո՞վ պիտի քալէ իմ ալ չորս հովին բաժնուած էութեանս վրայէն: Իմ գոյութեանս ամէն մասնիկները կը ցաւին ու կու լան անխուսափելի քայքայումին գաղափարովը, որ հետզհետէ արբեցութիւն մը կ'ըլլայ եւ զիս կ'օրօրէ տարտամօրէն, մելամաղձոտ երգի մը պէս:

Թարմ հողակոյտեր աղքին անդին իրենց վրայ կը կրեն թառամած ծաղկեփունջեր, ճերմակ ժապաւէններու բեկորներ, որոնց վրայէն անձրեւը կամ գիշերուան խոնաւութիւնը աւրած է հեռացող սիրելիին անունին ոսկեզօծ գիրերը. անդին զինքը լացող հոգիին մէջ չէ՞ որ իր յիշատակն ալ պիտի աւրուի հետզհետէ:

... Ուխտ մը ունիմ կատարելիք, պէտք է Դուրեանի դերեզմանին մօտենամ:

Ջերմեռանդութեամբ եւ զգուշաւոր կը յառաջանամ, վախնալով որ մէկը զմեզ չտեսնէ, ծիծաղելիին խրտուիլակը հոգւոյս մէջ է այլեւս, եւ անխնայ կը խնդայ կարծես իմ ամէնէն նուիրական զգացումներուս վրայ, ինչո՞ւ, չեմ գիտեր, կ'ամչնամ ուրիշներուն առջեւ, քաջաբար մօտենալու Սկիւտարի սքանչելի եւ անզուգական բանաստեղծին գերեզմանին:

Այլ սակայն այնքա՛ն սիրած եմ զինքը, լացա՛ծ եմ իրեն համար: Իմ երիտասարդութեանս առաջին տարիներուն իր ցաւովը ցաւած եւ իր տառապանքովը տառապած եմ երկարօրէն. իր տենդերը, իր տագնապները, իր հիւանդ կուրծքին հեւքը եւ մրմունջները տարիներու մէջէն եկած հասած են ինծի, եւ կարծես մատներով դպած եմ անոնց եւ ականջովս լսած: Ինչպէ՛ս պիտի ուզէի իր ժամանակին հասած ըլլալ ու գտնել իր նուիրական հիւղակին ճամբան, եւ ըսել իրեն թէ ինչպէ՛ս իր ցաւերը կ'երկարաձգուին ու կը թրթռան իմ հոգւոյս մէջ, եւ իր տխրագին ճակտին վրայ մխիթարութեան զովութիւնն ու խաղաղութիւնը իջեցնել:

Սաղարթներու հովանիին ներքեւէն տապանաքարը կը բարձրանայ վէս ու ճերմակ: Մէկը չկայ մօտը: Պիտի ուզէի որ քահանայ մը գար եւ աղօթէր իր վրայ: Ինծի կը թուի որ խունկին հոտը եւ աղօթքին մրմունջը աղէկ պիտի գան աշխարհի կարօտով տանջուած իր հոգիին համար: Բայց դարձեալ չեմ համարձակիր քահանայ մը կանչելու:

Հեռուէն խումբ մը պատանիներ կուգան շիտակ իր գերեզմանին. Պէրպէրեան վարժարանի աշակերտներ են, տապանին շուրջը բոլորուած կը սպասեն. քահանան կը մօտենայ, խունկի ծուէնները կ'օլորուին գերեզմանին շուրջը: Պատանիները ջերմեռանդ եւ յուզուած մտիկ կ'ընեն, պէտք է շնորհաւորել իրենց մեծերը, որ ուզեր են այդ յարգանքը եւ սէրը դնել իրենց դեռ տղու սիրտերուն մէջ, Սկիւտարի բանաստեղծին համար:

Քիչ մը հեռուն, մենք ալ կեցած մտիկ կ'ընենք եւ կը խորհիմ ինքնիրենս. «Եթէ իրաւ է որ բան մը մնացած է քեզմէ, եթէ քու աճիւնէդ անկորնչելի մաս մը ազատած է հողին բռնաւոր քայքայումէն, եթէ քեզմէ շունչ մը, զգացում մը կը դեգերի հոդ, թող գայ իմ էութեանս խառնուի, ու իմ աչքովս տեսնէ, եւ իմ ականջովս լսէ դողդոջուն սաղարթներուն զմրուխտը եւ բոլոր այն բաները, որոնցմէ առանց յագենալու եւ կարօտով հեռացար: Դուն օտար պիտի չըլլաս իմ մէջս, քու յիշատակովդ օծուած պիտի գտնես իմ հոգիս: Ի՜նչ փոյթ նոյնիսկ եթէ քեզի հետ քու ցաւդ ու տառապանքդ ալ տեղաւորուէր իմ մէջս»:

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԸ

Վ. ԹՈԹՈՎԵՆՑ

Մայրս դնում է զոմ՝ կովը կթելու: Գնում է եւ երկա՞ր ժամանակ չի վեր... դառնում:

- Քա՛, աղջի՝ հարսն ի՞նչ եղաւ, - ... կարծ բացագանչում է հօրաքոյրս, - ... գնաց ու չեկաւ:

Վազում են զոմ, տեսնում են մօրս՝ կո... վի մօտ նստած, գրկում - մի կապուտա... եայ երախայ:

Այդ երախան ես էի:

×

Մայրիկս ինձ գրկել էր, կանգնել կտու... րի վրայ եւ կանչում էր.

- Լուսինկա՛ պապա՛, լուսինկա՛ պապա... էկո՛, էս չար տղան տա՛ր...

Ես նայեցի մօրս կանչած ուղղութեամբ եւ տեսայ լուսինը, որ մանիշակագոյն մթնշաղում, մուգ կապոյտ լերան վրայ նստել էր: Այնքա՛ն մեծ էր այդ լուսինը: Դրանից յետոյ ես երբեք չտեսայ այդքան մեծ լուսին: Նայելով եւ հրճուելով ... բացագոյն փայլից՝ մի ձեռքով բռնել... մայրիկիս մազերը, կախուեցի առաջ ... գում էի աւելի մօտ լինել լուսնին ... միւս ձեռքով ե՛ս էլ սկսեցի կանչել: Մայ... րիկս նայեց ինձ եւ յանկարծ սղմեց ... կրծքին - այնպէ՛ս պինդ, այնպէս գորո... վալից: Թէեւ ես կորցրի լուսինը, բայց ... դուրեկան էր ինձ համար մօրս սղմում... ինձ դուր էր գալիս մօրս բուրումը:

Առաջին անգամն էր, որ ես այդքան բարձրից դիտում էի շրջապատը - ընդար... ձակ եւ զմրուխտեայ մի դաշտ՝ կապոյտ լեռների շղթայով երիզուած: Մայրիկի... թեւի վրայ նստած՝ մի ձեռքով բռնած մօրս մազերը, ես ինձ նետում էի առաջ, ուզում էի թռչել դէպի զմրուխտեայ դաշ... տերը. ինձ այնպէս էր թւում, որ եթէ ... մայրիկս թողնի՝ ես պիտի կարողանա... ցատքել գիմացի կտուրը եւ այդ կտուրից էլ դէպի դաշտը: Հարեւան կտուրը բար... բացւել մի կին եւ, տեսնելով լիալուսին... խաչակնքեց եւ մեզ դառնալով, ասաց.

- Ջօճուխը տէնէքն (*) ես հաներ...

- Հա...

- Քա՛, ինչքա՛ն գիրցեր է, աչք չ... տամ...

Մայրիկս քնքուշ կամտեց իմ ամենա... փափուկ տեղը:

Ես այլեւս չլսեցի թէ ինչ խօսեցին. ինձ յափշտակել էր ընդարձակ եւ անդորր տա... րածութիւնը: Դաշտում իմ աչքին խոխ... էին մինարէները եւ կաղամախիները. եր... կուսն էլ դէպի երկինք էին թռչում, եր... կուսն էլ օրօրւում էին մթնշաղում: Կառա... րից ես սկսեցի տեսնել եւ տները. Հէնց ա... ռաջին անգամ տեսայ մեր տունը: Մինչեւ այդ ինձ միայն փոքրի դուռն էին հանում կամ շատ շատ լուսամուտի առաջ կանգ... նած բռնում էին, որ դիտեմ. ես տեսել էի մեր դիմացի տունը եւ նրա ձեւը. մեր տունը դեռ չէի տեսել. չէի տեսել այնքա... սի կէտից, որ կարողանայի ամբողջակա... նապէս ըմբռնել նրա ձեւը: Երբ մայրիկս ինձ տարաւ կտուրի միւս ծայրը, ես նե... քեւ նայեցի եւ տեսայ մեր պարտէզը. ... սայ աւազանը, որ փոքրացել էր. տեսայ Գողոյին, որ ծաղիկներն էր ջրում. նա էլ կարճացել էր, Թփերը, մեծ ծառերն ... դամ թզուկացել էին: Դարձայ մայրիկի... զարմացած. մայրիկս չէր փոքրացել:

Մթնշաղի մանիշակագոյն մշուշում սա... բում էին ծիծեռնակներ, բիւրաւոր ծի... ծեռնակներ, որոնցից ոմանք իմ գլխի վե... րայով, շատ մօտիկից, սուր ճիչ արձա... կելով՝ անցնում էին: Երբ ես հետեւում էի նրանցից մէկին ու մէկի թռիչքին եւ պատկերացնում էի նրա թռիչքի գիծը եր... բեւ թել, իմ առաջ գիզւում էր խառնուած թելի մի կոյտ:

Մայրիկիս գրկում ես այնքան խաղացի եւ թռչելու փորձեր արի, որ յոգնեցի, փաթթուեցի մայրիկիս վզով, կամաց կամաց գլուխս կախուեց ստինքների վը... րայ, շրթներս հպան նրա ջերմ պտուկնե... րին: Միայն առաւօտեան աչքերս բացի: Արեւ էր: Մայրիկս քնած էր, կուրծքը բաց: Վեր կացայ, մօտեցայ նրան, գլու... խըս թաղեցի նրա կրծքի մէջ: Մայրիկս, առանց աչքերը բանալու, մի թեւով պինդ գրկեց ինձ:

(*) կտուր

ԿԵԱՆՔԸ ՀԻՆ ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ՎՐԱՅ

Լ. ՇԱՆԹ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐ

(Բ. տեսարան, 4րդ պատկեր)

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Կու գայ խորքէն ծանր ու տխուր: Բոլորը գլուխ կու տան: Լուռ, երկար նայուածք մը կը նետէ խումբին վրայ) Բոլո՞րդ էք:

ՁԱՅՆ ՄԸ - Այո՛, վանահա՛յր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Կը նստի բարձր քարի մը: Սպառողական լռութիւն) Բան ունիմ ձեզի ըսելու: (Կը մտածէ) Կը տեսնէք այս եկեղեցին, որ գրեթէ աւարտած է արդէն եւ ուր բաւական ժամանակէ ի վեր մեր աղօթքները կը խնկենք մեր Աստուծոյն. այս եկեղեցին... այս եկեղեցին նուիրուած չէ մեր Աստուծուն:
(Ընդհանուր զարմանք ու շարժում):

ՍԻՄՈՆ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Ի՞նչ ըսիր, վանահա՛յր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Այս եկեղեցին նուիրուած չէ՛ մեր Աստուծուն: Այս եկեղեցին, երբ ես կը շինէի, ես դեռ կորուած չէի աշխարհէն... (Շշուկներ) Ես կը կարծէի թէ կորուած եմ: Մենք բոլորս ալ, որ թողեր ենք աշխարհը ու եկեր անապատ, մեր հոգիին խորքը դեռ մեծ կտոր մը աշխարհք էինք բերեր մեզի հետ. ներքին վայելքի ծածուկ կարօտ մը, քօղարկուած հաճոյքներու բարակ ծարաւ մը, մեր անցած կեանքի, կոուի ու յուզումներու ամբողջ նուրբ ու կպչուն ցանց մը. եւ ակամայ վերյուշներ: Այս բոլորը դեռ մեզի հետ էր, երբ այս եկեղեցին կը շինէինք: Այդ ծածուկ, քօղարկուած յուզումներն են շիներ այս եկեղեցին. աշխարհէն անապատ եկած, մեզի հետ ներս սպրդած աշխարհի այդ կտորն է շիներ այս եկեղեցին: Աշխարհի՛ննն է այդ եկեղեցին, մեր Աստուծունը չէ՛: Անոր կամարներուն տակ մենք այլ եւս աղօթել չե՛նք կրնար. այդ կամարները պէտք է քանդուի՛ն:

ՁԱՅՆԵՐ - (Ապշած, սարսափած) Քանդուի՞ն... քանդուի՞ն:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Մեր եկեղեցին քանդուի՞:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Այո՛. պէտք է քանդե՛նք ու շինենք նորը:

ՁԱՅՆԵՐ (Զարմանք ու հեգնութիւն) Նո՞րը... նո՞րը:

ԱԴԱՄ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Շինենք նո՞րը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Նո՛րը: Եւ այդ նոր եկեղեցին պիտի շինենք մե՛նք ինքներս: Աշխարհէն եկած դրամը աշխարհիկ զգացումներու նուէրն է, աշխարհէն եկած վարպետները աշխարհիկ հասկացողութիւն է, աշխարհի արուեստը: Մարդս ինք միայն կրնայ շինել իր Աստուծուն նըւիրուած տաճարը, իր մէջքովը, ի՛ր ձեռքերովը, ի՛ր խելքովը: Թէ ինչ է ունենալու մեր նոր եկեղեցին, դեռ ես ինքս ալ որոշ չգիտեմ, ա՛յ, կը նստինք միասին ու կը խորհինք. կը խորհինք ու կը ստեղծենք:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ- (Հեգնոտ) Մենք ինչ արհեստաւորներ ենք, վանահա՛յր. մենք ի՞նչ կրնանք շինել, գիտո՛ւք, եթէ ուզենք ալ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Կա՛մքը, ծերունի՛. ուզէ ու կը շինես, եթէ մանանեխի չափ հաւատք ունենաս քու կամքիդ:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Է՛, անցեր են այն ժամանակները:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ո՛չ, չե՛ն անցեր. դեռ չե՛ն եկեր այդ ժամանակները. իմ նոր եկեղեցիս մէջէն պիտի երթանք դէպի այդ ժամանակները:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Լսէ՛, վանահա՛յր, լսէ՛ ինծի, ես ծերունի մարդ եմ: Դուն շատ ես կարդացեր ու խախտեր ես ուղեղդ: Քու բռնած ճամբադ ծուռ ճամբայ է: Մի՛ չարչարեր գլուխդ, այդ ճամբան հերետիկոսներուն ճամբան է:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Հպարտ) Այդ ճամբան առաքեալներու ճամբան է. այդ ճամբով է անցեր ինքը Քրիստոս:

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ - Ո՛ւ... կը լսէ՞ք:
Շշուկ ու վրդովում:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Նախ շուարածի պէս է այս տարափին տակ. խօսքը գլուխը վեր կ'առնէ. կը նայի շրջապատողներուն տեսակ մը ապշութեամբ) Դո՞ւք... հո՛ս իմ շուրջս, ե՞ս... հո՛ս կեցած ձեր մէջը... Ես ձեր վանահայրը, դո՛ւք իմ միաբանութիւնս, ի՛մ իսկ հիմնած: (Ժպտուն) Միաբանութի՞ւն, ի՞նչ միութիւն ձեր ու իմ մէջ... (Աչքերը շփելով) Կարծես կապը կ'իյնայ աչքերէս: Ի՞նչպէս է եղեր, որ ես չեմ հասկցեր այսքա՛ն պարզ բանը, այսքան ակնյայտնի: Մինչեւ հոս ես կրնայի բերել ձեզի, մինչեւ հոս կարելի է բերել մարդը, բայց հոսկէ անդին... հոսկէ անդին մարդ ինքը պիտի երթայ: Ճշմարիտը դո՛ւք էք. այդ եկեղեցին պէտք է, որ մընայ, ա՛ն է ձեր եկեղեցին. գացէ՛ք, գացէք ներս. ան կու տայ ձեզի անվե՛րջ աղօթքներ ու մխիթարանք, ան կը բանայ ձեզի արքայութեան դռները, կ'ազատէ ձեզի բոլոր սատանաներէն, ան ձեզի ձեր հայն ալ կու տայ ու ձեր հանդիստը. գացէ՛ք, գացէ՛ք ներս ու խաղաղութիւնը թող ըլլայ ձեզի հետ: Իսկ իմ փնտռածս ատիկա չէ. իմ փնտռածս աշխատա՛նքն է, ներքին անվերջ նուաճումները բարձունքէ բարձունք, պարիսպէ պարիսպ, տարակոյսներու անդունդներուն վրայէն, ելքերով ու անկումներով. անդադար խոյանք մը դէպի վերինը. տաժանելիր աշխատանք մը դէպի ճշմարտութիւնը: Գացէ՛ք, գացէ՛ք ներս դուք ձեր եկեղեցին, ես ալ երթամ շինեմ ի՛մ եկեղեցիս. բայց այս անգամ ե՛ս, միա՛յն ես, եւ կերտուա՛ծք մը, որ վայել ըլլայ իմ Աստուծոյս բնակութեանը, որու կամարներուն տակ իմ խընկելիք աղօթքիս ո՛չ մէկ բառը կեղծ չի հնչէ, ո՛չ մէկ բառի արձագանգը դատարկ չի հնչէ:

ԴԱՒԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Ծաղրով) Ատո՞ւր պիտի շինես, վանահայր, քու նո՛ր կերտուածքը:

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆ - (Ծաղրով) Եւ ինչէ՞. կրանի՞դ պիտի ըլլայ, թէ՞ մարմարէ:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Կրանիդ ու մարմար, որձաքար ու ամէն տեսակ քար ես կը թողնեմ աշխարհի աստուածներուն: Իմ տաճարիս հիմքը իմ բանականութիւնս պիտի ըլլայ, սիւները իմ կամքս է, ու գըմբէթն ալ ըլլալու է հաւատքս:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Շատ խախուտ է, վանահա՛յր, նոր շէնքիդ հիմքը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Անփոյթ) Խախուտ է՝ կը փլի:

ԴԱՒԻԹ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Եւ այն ատե՞ն...

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Կը շինեմ նորը:

ԾԵՐՈՒՆԻ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - Բայց ատիկա վե՛րջ չունի:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Կ'ուզէիր որ վե՞րջ ունենար: Քանի կ'ապրինք՝ շինենք պիտի. պիտի շինենք մեր Աստուծուն իր տաճարը. շինենք ու փլի, շինենք ու քանդենք. շինենք ու շինենք միշտ, բայց երբեք, երբեք չաւարտենք: Հէնց որ աւարտի, ալ տաճար չէ Աստծու, այլ.. (Եկեղեցին մատնանիշ) կռատուն::

ՂԱԶԱՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (կատաղի) Կը հայհոյէ, կը հայհոյէ մեր Աստուծուն:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ամէնէն սուրբ հոգիները միայն հայհոյել կրնան այն Աստուծուն, որուն երբեմն երկրպագեր են: Բայց կը տեսնեմ՝ ալ մենք իրար չենք հասկնար: Մնաք - բարով, ձեր Աստուածը ձեզ հետ:
Կ'ուզէ երթալ՝ Աբեղան առաջ կու գայ ու ճամբան կը կտրէ:

ԱԲԵՂԱՆ - Կեցի՛ր:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ի՞նչ է: Գուցէ կ'ուզես նորէն ինծի հետ, աբեղայ: Եկո՛ւր, քու հոգիդ թռիչք ունի, ես գիտեմ:

ԱԲԵՂԱՆ - Կեցի՛ր: Ըսէ՛. քու այդ նոր շէնքիդ երեւա՞յ պիտի արեւի ծագումը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Մոռցի՛ր արեւն ու իր ծագումը, որ ծագի քեզի ծագումներուն ծագումը, որ արեւէ քեզի արեւներուն արեւը:

ԱԲԵՂԱՆ - Կեցի՛ր: Ըսէ՛. քու այդ նոր շէնքիդ լսուի՞ պիտի, տես, այս աղմուկը... (խորքը մատնանիշ ընելով) կը լըսե՞ս:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Ի՞նչ աղմուկ. այդ լըսուողը ծովն է ալեկոծ:

ԱԲԵՂԱՆ - Այո՛, ատիկա՛:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Քու փնտռածդ, մանո՛ւկ, մարդու կառուցած առաջին եկեղեցին է, նախնակա՛նը:

ԱԲԵՂԱՆ - Չէ՛, ալ ինծի չես խաբեր քու այդ արհամարհոտ բառերովդ: Խօսէ՛ շիտակ. ըսէ՛. հասնելո՞ւ է քու եկեղեցիդ ծովուն ձայնը:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - Իմ եկեղեցիս չէ հասնելու ո՛չ մէկ արտաքին յուզում, ո՛չ մէկ արտաքին աղմուկ: Եթէ կ'ուզես ինծի հետ՝ յոյսդ կտրէ՛ արեւէն ու ծովէն:

ԱԲԵՂԱՆ - (Ճամբայ դնելով) Անցի՛ր այն ատեն:

ՎԱՆԱՀԱՅՐԸ - (Հեռանալով) Ափսո՜ս, աբեղա՛յ, քու միտքդ երբեմն թեւեր ունէր: (Դուրս)

ԱԲԵՂԱՆ - (Ետեւէն) Ափսո՜ս, Վանահա՛յր, քու սիրտդ երբեմն թեւեր ունէր:

ԿՈՅՐ ՎԱՆԱԿԱՆԸ - (Երկու ձեռքերը առաջ պարզելով) Ե՜ս... ե՜ս... կ'ուզէի քեզի հետ...

ՁԱՅՆԵՐ - (Շշուկով) Կո՜յրը... կո՜յրը...

ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԸ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

.

Վաղը, իմ բարի Անտոնիոս, վայրի այծի փոսթէ միլթան կը շինեմ ինծ, կը շինեմ տրեխներ: Վաղը այս աչունի անտառէն ճամբորդի գաւազանս կը կտրեմ: Մախաղիս մէջ կը դնեմ դանկը: Այս մենաւոր հիւղին դուռը բաց կը ձգեմ հովերուն ու շնագայլերուն առջեւ, ու մենք ճամբայ կ'իյնանք դէպի իմ Հայրենի գիւղն աւերակ - ես ու դուն:

Մենք կ'անցնինք Պաղտատէն, Մուսուլէն, Ուրֆայէն, Տիարպէքիրէն. կ'անցնինք լեռներու ճամբէն, կը քնանանք ըրնութեան տարրերուն հետ. կ'արթննանք արշալոյսէն առաջ, ճամբայ կ'իյնանք աստղերու տոմարով ու կը քալենք - ես ու դուն:

Երբ ուղտապանները հեռուէն տեսնեն, որ այծի փոսթ հագած մէկը, լեռներու ճամբէն, շունի մը հետ կը քալէ, այդ՝ մենք ենք:

Երբ վրանաբնակ գնչուներ տեսնեն մէկը, որ գետափին ծռած ջուր կը խմէ շունի մը հետ, այդ մենք ենք:

Երբ որսորդը տեսնէ, որ անտառներուն մէջ, անցորդ մը ճաշ կ'ընէ շունի մը հետ, այդ՝ մենք ենք:

Երբ վայրի այծեամը սոսկայ յանկարծ ու տեսնէ, որ լեռներուն մէջ - առուակին քով մէկը կը քնանայ ու շունը կը հըսկէ անոր, այդ՝ մենք ենք:

Երբ դաշտեցին տեսնէ այծի փոսթ հագած մէկը, որ կը մօտենայ շունի մը հետ ու կ'օգնէ սայլը ճահիճէն հանելու, այդ՝ մենք ենք:

Մենք մեր ճաշը անօթիին հետ կը բաժնենք ու մեր իմաստութիւնը անմիտին հետ: Մենք գիւղերու եւ քաղաքներու մէջ կը մտնենք, կը կենանք դարպասներուն առջեւ, ու ես կ'երգեմ գեղեցկութիւնը արեւին ու աշխատանքին:

Օ՜հ, եթէ գիտնան, թէ որքա՜ն բարի է այն արեւը, որ ամէն օր նշխարքի նման իրենց ձեռքերուն ու ճակատներուն վրայ կ'իյնայ: Եթէ գիտնան, թէ որքա՜ն բարի է աշխատանքը հողին... Եթէ սերտեն վանկերը արտոյտին՝ անոնք այլեւս չըպիտի սպաննեն: Որսորդը իր հրացանը պիտի ձգէ, երբ տեսնէ, թէ ինչպէս այծեամը վերջալոյսի պաստառին վրայ իր ձագուկներով ապառաժէն վեր կը ցատքէ:

Պիտի ըսեմ անոնց, թէ սովորական չէ խոտը, որ կը ծլի. ծառը, որ իր ճիւղերը երկինք կը բանայ աղօթքի ձեւով. թըռչունը, որ կը թռչի կապոյտին միջով. արեւին շերտը, որ ամէն առաւօտ պատուհանին մէջ կ'իյնայ. եզը, որ օրն ի բուն իր արօրը կը քաշէ:

Ու ես պիտի երգեմ երգը եզին, արօրին, խոփին, երգը հպարտ գոմէշին, ցորեաններով լեցուն սայլին, այգիի ճամբուն, խաղողի բեռան տակ իր ականջները թոյլ ձըգող էշին: Պիտի երգեմ երգը հնձուորին, կալին, հունձքին, մանգաղին: Պիտի երգեմ արեւին տակ խլրտացող երգը սերմին, երգը կամուրջին, առուին, ջրտուքին, երգը հողէ տուներուն:

Առաջին անգամ, երբ իմ աւերակ գիւղը տեսնեմ, իմ սիրտը պիտի փլի, իմ բարի Անտոնիոս: Կոտրուած սրտով ես պիտի կենամ ձէթհանքի սիւնին քով ու պիտի հնչեցնեմ իմ երգը աւելի հզօր ու աւելի գեղեցիկ: Աշխարհի չորս հովերուն ցըրուած իմ ցեղակիցները պիտի լսեն իմ երգը ու պիտի գան:

Պիտի գան եօթը վարպետներ գիւղին եկեղեցին շինելու համար: Անոնք ժառանգորդներն են մեր հինաւուրց վանքերը շինող վարպետներուն: Պիտի գան կամուրջ շինող Ուստա Անտոնի աշակերտները, պիտի գան հազար հազար բանուորները, աղիւս թափողներ, գերան տաշողներ, ջուր կրողներ, փայտ կտրողներ, որմնադիրներ, տախտակ շինողներ, գամ գամողներ, աղիւս կրողներ, քարակոփներ, ցուիք կապողներ:

Պիտի գան առու շինողներ, վար ընողներ, սերմ նետողներ, հնձուորներ, մանգաղ շինողներ, սայլագործներ, կալ կապողներ:

Մենք բահերով դհոլ զուռնով պիտի երթանք ու փորենք ակը ջուրին, որ պոռթկայ յանկարծ, արտերուն քովէն անցնի ու նորէն լեցնէ արտն ու արօտն օրհնութիւնով:

Պիտի գան ջրաղացպաններ, քար կռանողներ, ճամբայ շինողներ, այգի տնկողներ, շարական երգողներ, մեղուաբոյծներ, արջառ բուծանողներ ու բանաստեղծներ:

Ճամբէն պիտի անցնին հայ աչուղները հինաւուրց կիթառով, պիտի կենան աղբիւրին քով ու երգեն սոսերի պէս ճկուն հասակը մեր սեւաչեայ աղջիկներուն. պիտի երգեն գինին, պիտի երգեն արդասաւորութիւնը մեր այգիներուն ու հարսներուն. հայ աղջիկները հեզանազ պիտի պարեն պարը եօթը ջրաղացներու: Պարը մեղուներու պարսին, որ մայիսեան երկինքով կ'անցնին: Անոնք պիտի պարեն յուլիսեան հովին առջեւ ճռուկ եկող պարը ցորեաններուն:

Հայ բանաստեղծները հանդիստ պիտի առնեն ուռիներու շուքին տակ, ու Նարեկեան ներշնչումով բանաստեղծութիւններ պիտի նուիրեն կամուրջներ շինող Ուստա Անտոնի յիշատակին: Պիտի տաղերգեն որմնադիրին աշխատանքը, զանգակատունը կապողներուն աշխատանքը. պիտի տաղերգեն շարժունութիւնը եօթը ջրաղացներուն ու հազար հազար բանուորներուն:

Ու այն ատեն, իմ բարի Անտոնիոս, ես ամէն առաւօտ արշալոյսին հետ դաշտ պիտի ելլեմ իմ վիթխարի գոմէշներով: Թեւերս ու ոտքերս սօթթած չայէն պիտի անցնիմ իմ հպարտ գոմէշներով: Արեւը պիտի ճեղքի, պիտի կտրի փարչի մը պէս ու լուսեղէն գոյներ պիտի թափէ գոմէշներուս եփենոսեան կռնակներուն վրայ: Ջով հովին մէջ պիտի զնգան ու հնչեն երկաթեայ սամիները իմ անդուսպ գոմէշներուն: Ու ես պիտի հերկեմ հողը արեւին չափ բարի ու արեւին չափ արդասաւոր:

.

ԶՐՈՅՑ ՇՈՒՆԻ ՄԸ ՀԵՏ

Յ. ՄՆՁՈՒՐԻ

Մայրս միշտ կ'ըսէր ու կ'ըսէր. «Ախ քեզի··· Քիչիկ մըն ալ համբերէիր չէ՞ր ըլլար··· իրիկունը տուն գայիր, տունը ծնէիր չէ՞ր ըլլար»:

Ես կը խնդայի, «Ինչպէ՞ս, ինչպէ՞ս» կը բացագանչէի···: «Ինչպէ՞սը կայ··· գետինը, հողերուն վրայ աշխարհ եկար··· վա՜յ իմ գլխուս պոռացի, հիմա ես ի՞նչ պիտի ընեմ, իմ աղջիկս ես, ես բան մը չեմ գիտեր, խանձարուր չունիմ, չոր մը, լաթի մը կտոր չկայ քովս ինչպէս պիտի պեճերեմ», ըսի ես ինծի: Հացիս վալան կար: Թաց թաց քեզ խոտերուն վրայ դըրի, վազեցի վալային: Հացերը թափեցի, քեզ մէջը փաթթեցի: Զեղաւ: Կոնակիս սալթան հանեցի, սալթային մէջ քեզ ծրարեցի: Զեղաւ»: «Տե՞ղ, ուրե՞ղ ես ծնայ»: Լեռը կապոյտ կապաններու ձորը, մեր արտին տակը» կ'ըսէր: «Այդքան հեռուէն, ի՞նչպէս տուն բերիր խս»: «Մի հարցներ» կ'ըսէր ու կը շարունակէր. «Աս պիտի չապրի, պիտի մեռնի, կ'ըսէի մտքովս, բայց ի՞նչ ընեմ, լե՞ռը թողում··· ինչ ալ ըլլայ պիտի տանիմ···» ու կը պատմէր:

Խոտքաղի ամսուն ծնար: Վարդավառի Պահքին չարթուն: Հերկերուն, խոտերուն, եգիններուն ամիսը: Այս երեքն ալ այդ մէկ ամսուան մէջ պէտք է ընէինք: Արտերը պէտք է հերկէինք: Հերկուորին հետ մէկն ալ ըլլալու էր որ գուղձերուն սէղերը մաքրէր, դուրս նետէր: Եթէ ոչ նորէն կը բուսնէին: Չհերկէինք աշունը ինտո՞ր պիտի ցանէինք: Ցետոյ ատ ամսուն լեռներու, ձորերուն խոտերը կը հասուննան: Եթէ չքաղէինք, կը հաւաքէին: Խոտ չէր մնար: Ուրիշներուն համար արդէն աւելի լաւ: Անոնք կը քաղէին: Մենք մարագը ի՞նչ պիտի լեցնէինք: Ձմեռը ախոռ մը անասուններուն ի՞նչ պիտի կերցնէինք: Զորս ամիս պիտի ուտէին: Հապա էգինե՞րը: Ամէն օր էգիները մարդ ըլլալու էր: Մէկ հոգին ալ չէր բաւեր: Ո՞ր մէկը պիտի ընէր: Թութերուն ծառերը թօթվելու չէին սպասեր: Կը հասուննային, կը թափէին գետին: Նոր թութեր կը բուսնէին: Այնչափ ծառերուն թութերը չժողվէի՞նք, թողէի՞նք: Լոլաները, գախտեղները, լոլիկները փորել կ'ուզէր: Ու բոպկընալ, ջուրը կապել ջրել այնչափ ծառերը, այնչափ խաղողները, մաշըլաները: Առանց ջուրի կը չորնային:

Ամէն օրուան պէս քու ծնած օրդ ալ առտուն կանուխ պարպուեցաւ տունը: Տղրս ու հայրդ հերկը գացին: Ներոջս մեծ աղջիկը, տալս անոնց հետ գացին: Պապդ, նէրս, տղաքը էգիները գացին: Դուն ալ օրը մտքերնուս չէր անցներ թէ պիտի ծընիս: Ի՞նչպէս պիտի գիտնայինք: «Հարս, ըսաւ մամս, Դպրենք Մերերոնք խոտ քաղելու կ'երթան լեռը: Քեզ ղրկեմ դուն ալ անոնց հետ գնա: Կապուտ կապանիս մեր արտին ձորին ու լերանը խոտերը քաղէ: Արտին խոտերը մի քաղեր: Երբ ըլլայ կը քաղենք: Անոնք մերն են: Ձորն ու լեռը մերը չեն: Ով ըսես կ'երթայ կը քաղէ: Մէկը չգացած դուն գնա: Ամէնքէն առաջ մենք երթանք: Հաց առ, մանգաղդ առ ճամբայ ելիր: Ես ցերեկէն ետքը էշը կը բերեմ կը բեռնանք կուգանք»: «Կ'ըլլայ, կ'երթամ» ըսի:

Քեզմով յղի էի, վերջին շաբաթներս էին: «Ինչպէս ըլլայ եօքի օրերդ չեն, ըսաւ մամս, այսօրուան վաղուան չես, շաբաթ մը, շաբաթէն աւելի օր ունիս»: Իմ հաշիւովս ես ալ անանկ գիտէի:

Հաց առի, մանգաղն առի, գացի Դըպրենց: Մերերոնց հասայ: Լեռը իրարմէ զատուեցանք: Արտին խոտերուն չդպայ: Ձորը իջայ, սկսայ քաղել: Ձորին հողը կասկարմիր էր, աւազ էր: Երկու կողմին կողերը անանկ ալ դարվարի էին, բայց աղէկութիւն մը կար որ ոտքերս կը բռնէին չէի սահեր: Առուոյտ ու խոլորձ էին խոտերը: Զրարփիներուն երկայն առուոյտներէն չէին: Լեցուն առուոյտ էին, զատ զատ թուփերու պէս բուսեր էին: Մանգաղիս բերնին անանկ աղուոր կուգային որ ամէն մանգաղ զարնելուս բուռս կը լեցուէր խոտով: Քաղածներս իրարու վրայ կը դիզէի, խորոմ կ'ընէի: Ձորին երկու կողմը երեքականէն վեց խորոմ շարեցի: Վանդակ մը եղաւ ըսել է: Բեռին մէկ կողմը ցերեկ ըլլալուն շատ կար: «Ալ ձորն ի վար չեմ իջնար, ըսի մտքով, մէկալ վանդակս լեռնէն կը քաղեմ: Ետքն ալ կը նստիմ մինչեւ տունէն էշը գայ»:

Լեռը ելայ: Ցերեկվէմի արեւէն աչքերս խաղտեցան: Մինչեւ գագաթը յոտոցիկ էր: Ցաներ էին կ'ըսես: Մեր Ակին Ձորին, Առվուն վրայի դեղին յոտոցներէն չէին միայն: Գոյն - գոյն, գոյն - գոյն: Ճերմակ, կանաչ, դեղին, կաս - կարմիր: Շատը կարմիր էին, նախըշ բաներ էին լեռան երեսը կ'ըսես: Քիչ մըն ալ աղուէսի պոչիկ կային: Փունջերը անանկ քնքուշիկ կու գային մատներուդ որ կաքաւի աղուամազերուն պէս ապրշումի պէս էին: Կ'իջնային ու կ'ելլէին ծաղիկներու վրայ, Բզզ··· բզզզ··· լեռը կը բզզար մեղուներէ:

Խորոմ մը քաղեցի: Մէկալ խորոմիս մէջքիս ցաւերը սկսան: Կ'անցնի ըսի ես ինծի: «Երէկ ալ ցաւեցաւ, ետքը անցաւ, կու գայ ու կ'երթայ»: Զանցաւ: Քաղը չարունակեցի: Մանգաղը ձգեցի: Նստայ: Զեղաւ: Ոտքի ելայ: Դըրենց նայեցայ: Մերերոնց նայեցայ: Անոնք ալ չկային: Լերան միւս երեսը դարձեր են մտածեցի: Ցաւերս սաստկացան: Շունչ չէի կրնար առնել: «Վարը ձորը իջնամ» մտածեցի:

Իջայ: Դիմացս, գագաթը Կախմխցի էին, Թերթացի էին, Քրդերուն կնիկներուն կանչեմ ըսի: Քիչ մըն ալ համբերեմ ըսի: Աչքերս մթնցան: Ձորը մթնեց: «Ինչ կ'ըլլայ, ի՞նչ կ'ըլլամ» ըսի: Ու դուն աշխարհ եկար: Պորտակապդ փրթաւ: Դուն զատուեցար ինձմէ:

«Ալ ի՞նչ ընեմ, ալ ո՞ւր երթամ» բացագանչեցի: «Մինակս հիմա ի՞նչ պիտի ընեմ» ըսի: «Աս պիտի չապրի, պիտի մեռնի» ըսի: Խորոմիս առջեւը հողերուն, խիճերուն, խոտերուն վրայ էիր: Վախցայ քեզի նայելու: Կ'ըսես իմ մարմինէս չես, ինը ամիս քեզ իմ մէջս չեմ պահած, զաւակս չես, խըլէ - պըլէ մըն ես:

Ի՞նչ ընեմ քեզ: Հողին վրայ էիր: Շոր մը, լաթի կտոր մը չկայ, չունիմ քեզ մէջը փաթթեմ: «Պիտի չապրի, պիտի մեռնի» ըսի նորէն մտքովս: Ոտքի ելայ: Քեզ թողի: Հացին վալային գացի: Մէջի հացը, Վարդավառի պահք էր, աղի բեմկի ու ընկոյզ առեր էի, թափեցի գետինը: Վալան բերի քեզ մէջը փաթթեցի: «Վէ···» մը ըրիր, պոռացիր: «Մեռած չէ··· ողջ է» ըսի մտքովս:

Նորէն չեղաւ: Կռնակիս սալթան հանեցի, քեզ մէջը ծրարեցի: Վրաս ալ ոյժ չմնաց: Ես որ քարի պէս մարմին մը ունէի, լեցուն պարկ մը ցորենը դրկելուս պէս բեռ կը բեռնայի, թեւերս կախուեցան:

«Վէ···» ըրիր նորէն ճչացիր: «Պիտի չապրի, պիտի մեռնի» ըսի նորէն մտքովս: «Մեռնի ալ նը աս հո՞ս պիտի ձգեմ, առնեմ տուն տանիմ, մամդ ինչ գիտեմ երբ պիտի գայ»:

Գետնէն վեր առի: Գրկեցի: Ճամբայ ելայ: Քենէ յոյս չունէի: Նորէն ալ քալեցի: Աղջի՞կ էիր, տղա՞յ էիր, վախցայ բանալու նայելու:

Ձիաւոր մը անցաւ քովէս: Գլուխը ճերմակ ապրշումէ փուշիով մը: Հասունցանցի՞ էր, Լճացի՞ էր:

Երկու Թեղուտցիներ տեսայ որ կու գային: Երկու էշ առաջքնին: Կուժեր բեռցեր էին: Դէմի Կէչէն գիւղերը ծախելու կը տանէին: Շիտակ ճամբով չգացի, չհանդիպելու համար անոնց:

Բլուրն ի վեր Երկու Քարուկի ուղղութիւնը բռնեցի: Զուզեցի որ մարդ տեսնէ զիս: Իջայ ու իջայ: Քալեցի ու քալեցի: Մարմինս թաց արիւններու մէջ:

Թեւերս ուժ չմնաց: Նստայ: «Ախ Աստուած, ախ Մարիամ Մար, դուն ուժ տուր ինծի» ըսի: Ծրարին մէջէն ձայն չհանեցիր: «Մեռա՞ւ, ի՞նչ եղաւ» ըսի: Նորէն վախցայ, բանալու նայելու:

Նորէն ոտքի ելայ: «Հոգիս բերանս գայ, ինչ ալ ըլլամ պիտի քալեմ» ըսի: Երկու Քարուկի ուղղութիւնը բռնեցի: Հոնկէ Տէրվիշի Կողերը, Փարախները, Փոսուն Բուռը, հոնկէ հովիտը, կալերը, Տեմուրճենց Մեծ ընկոյզին ծառը, հոնկէ Ոչխարին Կալը, բակը, տան դուռը:

Գոց էր: Քովի Մերերոնց Թեղուղցինէն տեսաւ զիս:

- Հարս մերերուն հետ խոտ քաղել չգացի՞ր դուն, հարցուց:

- Գացի ըսի: Մեր արտը անցայ: Անոնցմէ զատուեցայ: Քաղս կէս ձգեցի: Պլլկս եղաւ: Պլլկս առի ու բերի: Կը վախնամ նայելու: Մեռա՞ւ, ո՞ղջ է»:

Այլայլեցաւ: Վազեց ինծի: «Աղջի ի՞նչ կ'ըսես» պոռաց: Պլլկին ծրարը գրկեց, իս իրենցը տարաւ: «Հայտի, հայտի, շուտ ընենք» ըսաւ: Նստեցուց իս: Ջուր փռեց գետինը: Սաւան անցուց վրան: Երեխի աւազ տաքցուց, տարածեց վրան: Իս հանուեցուց: Մարմինս արիւններու մէջ իս պառկեցուց տաք աւազին վրայ, ծածկեց ամէն կողմս: Ալ անկէ ետքը ինչ եղայ չեմ գիտեր:

Ցերեկն որ կ'անցնի մամդ էշը բակը կը հանէ: «Մինչեւ հիմա հըլպեթ քաղեց: Էշը տանիմ, բեռնանք ու գանք» կ'ըսէ ինքնիրեն: Ճամբայ կ'ելլէ:

Ծեր է: Կրնա՞յ հեծնել: Էշը առաջքը, ինք ետեւէն կ'երթան: Էշն որ չհեծնես, մտուլովդ չմոտուլես, ինք իր քէյֆին ձգես, էշ ըսեր են անոր, կը քալէ՞: Երկու ոտք կ'երթայ կը կայնի: Կամ ճամբան խոտ մը, բոյս մը կը տեսնէ, անոր կը մօտենայ: Իշու ակռաներովը բերան մը, երկու բերան պիտի խածնէ, փրցնէ, պիտի ուտէ: Աչքը երկու կողմն է, ուրիշ բոյս մը, չողան մը, քուշմաթ մը, մկան - ականջ մը, եղան - ճակտիկ մը, ինչ կ'ուզէ ըլլայ ան ալ չփրցնէ, չծամէ, չկլլէ, ոտք առաջ կը նետէ՞: Մինչեւ որ քամակին ծեծ մը չուտէ, պոչին տակը չարխնես, չմըռմըռցնես, դուն որքան բարձր ձայնով «չօ» պոռաս, գիտէ որ իրեն կ'ուզես, չլսել կը ձեւացնէ:

Իշու ոտքովը, իր ոտքովը վերջապէս արտ կը հասնին: Կը զարմանայ: Ես չկամ: Ջորը կ'իջնայ: Վեց խորոմ քաղուեր է, մարդ չկայ: Լեռը կը նայի, խորոմ մը քաղուեր է, հոն ալ մարդ չկայ: Մանգաղը կը տեսնէ: Ձգուեր է գետինը: Վալային հացերը, բեմկիները, ընկոյզները թափուեր են խոտերուն մէջ: Վալան չըկայ: Կը մտմտայ: «Ընճէր փորձանք մը եկաւ գլխուն» կ'ըսէ ինքնիրեն:

Դպրենց, Մերերոնք կ'երթայ, կը հարցնէ.

- Մեր հարսը ի՞նչ եղաւ, գիտէ՞ք:

- Խոտ կը քաղէր, կ'ըսեն, պահ մը լերան մէկալ երեսը գացինք, նորէն եկանք չերեւցաւ, «Նորէն ձորը իջաւ, ձորը կը քաղէ ըլհար» ըսինք մենք մեզի:

- Ընճէր փորձա՞նք մը եկաւ գլխուն:

- Չէ փորձանք մը ըլլար, մենք պիտի չգիտնայի՞նք կ'ըսեն:

Գագաթի Քրդուն կնիկներուն կ'երթայ կը հարցնէ:

- Ջորը խոտ կը քաղէր, ետքէն չգիտենք ինչ եղաւ, կ'ըսեն:

Էշը առաջքը, մամդ նորէն ետ կը դառնայ: Ճամբան թէ կը քալէ, թէ կը մըռմըռայ: «Վալան չկայ: Միջի հացը, ընկուզները ինչո՞ւ թափէ գետինը», կ'ըսէ ինքնիրեն: «Վալան առաւ գնաց, ո՞ւր գընաց: Տուն դարձաւ ըսենք, ճամբան [...] դէմս պիտի ելլէր: Մէջէն չելլուելի[...] բան»:

Խաչի Դար կու գայ, Խնկենց Արխան[...] կը տեսնէ իրենց բակլայի արտը:

- Արխան մեր հարսը տեսա՞ր, եկաւ[...] ցա՞ւ անկէ, կը հարցնէ:

- Չէ··· կ'ըսէ, առտուն անցաւ խոտ քա[...] ղել կ'երթային ձերերուն հետ: Տեսայ[...] Ատ գիտեմ, ի՞նչ կայ: Ինչո՞ւ կը փնտռես[...] Բա՞ն մը եղաւ:

- Կնիկ մարդ, առտուն ղրկեցի խոտ[...] դարը, կապոյտ կապունը խոտ քաղել[...] Ես ալ ցերեկէն ետքը էշը կ'առնեմ [...] գամ, կը բեռնանք տուն կը բերենք: Հիմա գացի ոչ արտին տակի ձորը, ոչ վրայի լե[...] ը հարս չկայ: Խոտը քաղեր է, վեց [...] թը խորոմ մը ըրեր է, մանգաղը կայ, գե[...] տինը ընկուզները, հացերը արտը թափեր է, ինք անյայտ եղեր է: Աս ո՞ւր գնաց կ'ըսես: Միտքս հազար դի կ'երթայ:

- Ըմը հարս մը ըլլալու էր, մէկը ցերեկին էր Փոսուն Բուռէն եկաւ. հոնկէ կա[...] լերը, հոնկէ հովիտը իջաւ: Տէմուրճենց Ընկուզին տակէն: Ոչխարին Կալէն գը[...] մտաւ: Ըճեր ձեր հարսն է՞ր կ'ըսես:

- Մերինը ըլլալու չէ, մեր հարսը կա[...] պոյտ Կապոն ղրկեցի: Փոսուն Բուռը ի[...] չո՞ւ գայ: Ետ դարձաւ ըսենք, ճամբան ինծի պիտի հանդիպէր:

Մամդ գիւղ կը մտնէ, տուն կու գայ ու կ'իմանայ քու ծնիլդ, ամէնքը որ պատահեր է:

Խեղճ մայրս երկու օր աչքերը չէ բացեր: Մեր տունն ալ չեն կրցեր բերել: Մերերոնց տունը պառկեր է: Շունչ մը կ'ելլէ ու կ'իջնայ: Վախցեր են թէ կը մեռնի: Ինծի գրեթէ չեն նայեր: «Աման Թո[...] մայրը աղէկնայ, ոտքի ելլէ, տղան ալ մեռնի նը ինչ ընենք. աղջիկն է, թող մայրը նորէն ուրիշ մը բերէ» ըսեր են, ամէնքը: Երկու օր խս Դպրենց հարսը [...] մէկ ալ Մերերոնց հարսը եկեր ծծցուցեր են: Ես ալ ուտող եմ եղեր: Առաջին վայրկեանէն, ի՞նչ կ'ըսէք: Ո՞վ բերանս կոխեր է ծիծը, փակեր եմ, կուռթկուռթ ծծեր եմ:

Երրորդ օրը մայրս կ'իմանայ որ չեմ մեռեր ողջ եմ, աղջիկ չեմ, տղայ եմ:

ԱՌՋԻՆԵԿ

Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ

Հայոց երկրին մէջ միշտ կ'ապրին
Մեծ սօսիները արմէնաւանդ···
Եւ լռութեանն ու բստուերին
Մէջտեղ անոնց՝ անարգաւանդ
Օրէ մը եռք ճերթողն երբ խանդ
Ու ներշնչում խնդրել կու գայ,
Խռովայոյզ նիւթերն աստ անդ
Կը փսփսան․․ «Դո՞ւն ես, արքա՛յ···»:

Կ'անցնին, կ'անցնի՛ն օրն ու տարին
Հալածական···: Դաշտ, դարաւանդ
Եւ լեռներուն ալ կատարին
Ձիւնը մաքուր զերդ ադամանդ
Կը կրեն հետքն անոնց հիւանդ,
Ծանր քայլին···: Մինչ հոս հսկայ
Ծառերն, յոյսով միշտ անվրկանդ՝
Կը փսփսան․․ «Դո՞ւն ես, արքա՛յ···»:

Սեւ աղէտի մը նախօրին
Անտառն յուզուած է մանաւանդ,
Եւ տխրութեամբ սօսիք կ'օրրին···
Օ՛հ, թշնամւոյն բստուերը ժանտ·
Տունե՛րն, հիւղե՛րը քարուքանդ···
- Բայց մինչ թաւուտքը կը սրգայ
Ահա ձայներ ահռնազանդ
Կը փսփսան․․ «Դո՞ւն ես, արքա՛յ···»:

ՁՕՆ

Իշխա՛ն, անյայտ դեռ քու անուանդ
Հայորդիները ապագայ
Ուխտած պաշտում մը մոլեռանդ՝
Կ'աղաղակեն․․ «Դո՛ւն ես արքայ···»:

ԳԵՂՕՆ ՍՕՍԵԱՑ ԱՆՏԱՌԻՆ

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Դեռ քիչ առաջ էր որ դուրս ելայ հիւանդ հայ գաղթականի մը սենեակէն: Ու կը զգամ, տակաւին, որ թշուառութիւնը փաթթուեր է ինծի եւ տխրութիւն մը կը սեղմէ հոգիս:

Բանուորական թաղ մը, Փարիզի մէջ: Ջաւիթափի մը վրայ, նեղլիկ փողոցի մը երկայնքը՝ հինուկ մինուկ պանդոկներ: Մթին եւ աղտոտ սանդուխներէն կը բարձրանամ վեր: Դժուար է գտնել սենեակը, - նրբանցքը մութ եւ թիւերը չեն տեսնուիր: Վերջապէս կը գտնեմ, կը զարնեմ դուռը եւ կը բանամ: Անկողին մը՝ մաշած ու գունաթափ վերմակով: Պատուհան մը բակին պատին դէմ: Օջախ մը, առջեւն ալ սեղան մը, որուն չուրջ նստած են երկու փոքրիկներ, մէկը եօթը, միւսը տասը տարեկան: Կը ճաշեն: Պնակի մը մէջ քացախով եւ իւղով թրջուած աղցան: Հացը կը թաթխեն եւ աղցանով կը ծամեն:

- Ո՞ւր է ձեր մայրը, կը հարցնեմ:

- Ջեմ գիտեր:

Մեծը չի կրնար լաւ խօսիլ հայերէնը: Ֆրանսերէն կը խառնէ իր պատասխանին: Փոքրը հիւանդ է, չուզելով կուլ կու տայ իր պատառները եւ չի խօսիր բնաւ:

Բաց դուռնէն ներս կը նայի դրկից Ֆրանսուհին եւ կ'ընդմիջէ մեզ.

- Մայրը դուրս ելաւ առաւօտուն: Հիւանդ էր քանի մը օրէ ի վեր, քիչ մը դրամ ճարելու գնաց: Ինծմէ խնդրեց որ երբ մեծը գայ վարժարանէն, ըսեմ որ ճաշէ եւ մեկնի:

Կը քննեմ փոքրիկը: Ֆրանսուհին ներս կը մտնէ եւ կ'օգնէ ինծի: Մօր մը պէս գուրգուրալով, կը սրբէ փոքրիկին քիթն ու բերանը: Կը հանուեցնէ, մաքուր լաթ մը կը ճարէ ու կը դնէ կոնակին: Ականջս կը դնեմ ու մտիկ կ'ընեմ: Լեցուա՞ծ է փոքրիկին թոքերուն ցնցուղը: Ինչպէս թռչուններու խօսակցութիւնը ծառերուն մէջ, տխուր հեծկլտուք մը կը լսուի ներսէն: Իրապէս հիւա՛նդ է տղեկը:

Թշուառութի՜ւն, թշուառութի՜ւն: Մայրը հիւանդ եւ անզօր: Երկու փոքրիկներ, մէկը հիւանդ, միւսը անօթի:

Ցուցամը կոկորդիս մէջ, գործս վերջացուցած՝ դուրս կ'ելլեմ սենեակէն:

... Բայց դեռ աչքերուս առջեւն են փոքրիկները, որ աղցանով հաց կ'ուտեն: Քիչ ետքը, կշտացած, փոքրիկը պիտի երկննայ անկողնին վրայ, մինա՜կը: Մեծը պիտի երթայ Ֆրանսական վարժարան:

Պիտի մեծնան անոնք, երբեմն հիւանդ, երբեմն անօթի: Ե՞տքը:

Ֆրանսական վարժարանը պիտի խօսի իրենց հոգիին ու պիտի լեցնէ զայնոր թելադրանքներով: Եւ երբ այլեւս երիտասարդ են, անոնք պիտի կանչուին ընտրութիւն մը ընելու: Երկու ցեղեր պիտի կռուին անոնց հոգիին մէջ: Բնական է, որ պիտի յաղթուի հայ ցեղը: Ինչո՞ւ, ո՞ր հմայքին համար այս երիտասարդն իր ճակատագիրը պիտի կապէր հայութեան: Ի՞նչ գիտէ հայութեան մասին: Թշուառութի՛ւնը, պզտիկ հիւանդ եղբօրը հետ դէմ առ դէմ նստած՝ աղցանով հաց ծամե՞լը: Ուրիշ ի՞նչ յիշէր ու գիտնար հայութեան մասին: Երիտասարդը կը տեսնէ, թէ բաց է ճամբան իր առջեւ: Եւ եթէ արբունքի փոթորիկը, հաճոյքի այս մեծ քաղաքին մէջ, անգամ մը եւս չթշուառացնէ զինք, պիտի խառնուի մեծ ազգի մը բազմութեան:

×

Իսի:

Բանուորական արուարձան մը Փարիզի հարաւային արեւմտեան կողմը: Ազուոր կայարանին մէջ, որ բարձունքի մը վրան է թառած, կը տնտնամ պահ մը՝ դիտելու համար համայնապատկերը: Հեռուն Փարիզի աշտարակը երկաթէ ոսկերոտիքով: Անդին լեռներու մթութիւնը: Հովիտին մէջ գործարաններու ծխնելոյզները մինարէներու պէս: Կը բարձրանամ զառիթափն ի վեր: Այն ամիսն է, երբ կը ծաղկին եղրեւանիները: Սիրուն հիւղակներու գլխին՝ ծաղիկներ ու կանանչութիւն: Կը կենամ պարտէզի մը առջեւ, հարցնելու համար հասցէ մը: Ոտքիս տակ, բարակ ակօսի մը մէջէն կը հոսի աղտոտ ջուր մը, պարտէզին անկիւնը կը զարնուի սիւնին, կը փրփրի եւ բուրդէ գուլպայ կը հիւսէ սիւնին ոտքին:

Տախտակով շինուած տուն մըն է, ուր կանչուած եմ, - երկու յարկով: Կը բարձրանամ վերի յարկը, ցածլիկ առաստաղով սենեակ մը: Ետեւը անմշակ պարտէզ մը, ուր արեւը հրաշալի գոյներ է նետեր:

Երեսուննոց կին մըն է, անկողին է ինկեր, որովհետեւ ոսկրային հիւծախտ ունի: Բաց են վէրքերը եւ «կը վազեն»: Սիրուն ու հասուն աղջիկ մը ունի, պատանի մը եւ երախայ մը: Աղջիկն է, որ հիմա մօր մը պէս կը խնամէ անոնք: Խելացի կին մըն է հիւանդը: Ո՜րքան մաքուր կը խօսի, կ'ուզէ աղէկնալ, որովհետեւ «զաւակներս պէտք ունին ինծի» կ'ըսէ արցունքով:

Վար կ'իջնեմ մտածելով: Ներքեւի սենեակին դրան առջեւ, կը կեցնեն զիս:

- Անգամ մը ներս կը մտնէ՞ք, տոքթէօր, հոս ալ խեղճ հիւանդ մը կայ:

Անդամալոյծ երիտասարդ մըն է: Հիւանդ են մայրն ու մեծ մայրը: Կոյր ցաւեր, ծերութիւն: Եւ յանկարծ լուրը կը տարածուի հայ գաղթականներու սենեակներէն ներս, - բժիշկ է եկեր: Եւ անցքիս վրայ, ամէն դռնէ աղաչող բերաններ:

Թշուառութիւնը եւ հիւանդութի՜ւնը սրտաճմլիկ պատկերներ են ստեղծեր հայ գաղթականներուն հիւղակներէն ներս:

Եւ ահա աչքիս առջեւ կը պատկերանայ իմ ցեղս.

- Վերջին բեկորներն են, որ, հոգեվարքի մէջ, կը տառապին ու կը հեծկլտան: Եւ կարծես կը պոռա՛ն թէ կռուեցան թրքական եաթաղաններուն դէմ, դիմացան արաբական անապատներու թշուառութեան մէջ: Ասորական ու պարթեւեան ցեղերը թաղեցին պատմութեան փոշիով: Այդ քաջ ու հին ցեղին՝ հայ ժողովուրդին մնացորդն է ահա, որ, հոգեվարքի մէջ, կը պոռայ իր բանաստեղծին պէս.

- Ապրի՛լ կ'ուզեմ, ապրի՛լ... զաւակներուս համար:

Մեր պատմութեան, մեր մշակոյթի՛ն համար:

Արիւարանց ցեղը, լեռներու վրայ հերոսացած ցեղը, սուրերուն ու կրակներուն դիմադրած ցեղը, ահա, բժի՛շկ կը կանչէ:

Ո՞ր գիրքին մէջ նկարագրուած է այս ցաւը:

ՀԻՆ ՑԵՂԻ ՄԸ ՀՈԳԵՎԱՐՔԸ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Անոնք հրաւիրուեցան մօտակայ պաշտօնատունը, վարչական ձեւակերպութեան մը համար, պարզ, ընթացիկ: Անոնք հրաւիրուեցան այնպիսի՛ քաղաքավարութեամբ մը որ կը նմանէր ձեռնակապի: Եւ յանկարծ դիմակ փոխեց Ապրիլի գիշերը:

Գարունը կը ծաղկէր: Բարձրէն կ'անցնէին բուրումնաւէտ հոսանքներ դաշնօրոր, եւ առուները կը խլրտային մզկիթին չուրջ, պզտիկ ծափերով, մինչդեռ պատուտակը իր խաւարծիլներով կը մագլցէր դերանն ի վեր կախաղանին, աւե՛լի վեր, միշտ աւելի վեր, մինչեւ դէմքը անոր որ կը նայի առանց տեսնելու՝ սեւ արեւ:

Տէ՛ր ամենակալ, մրմնջեցին դողդոջուն մամիկներ եւ հարսներ եւ թոռնիկներ, որ գացին ապաստանիլ մեր եկեղեցիներու գմբեթին ծոցը, եւ մեր եկեղեցիները յանկարծ լեցուեցան Միջագետքի արեւախանձ աւազով:

Եւ գտնուեցաւ կարաւան մը, որ յառաջացաւ թարախոտ կայսրութեան անծայրածիր տափաստաններէն, գահավէժ անդունդներէն, բարձրաբերձ կատարներէն, բայց չգտնուեցաւ ո՛չ մէկ բարձունք որ ըլլար այնքան անճառելի եւ անհաս, որքան թշուառութիւնը քուրջէ վրաններուն, տեղատարափին տակ:

Եւ որքա՜ն անդունդներ հոգեկան խաւարի, որ իրենց ընդերքէն կ'արձակէին տրփական տենչեր վաւաշոտ, ընազդներ անասնական, եւ տակաւին ընազդներ, որ չունէին ոչ սկիզբ եւ ոչ իսկ ծայր: Ահա այդ աներեւոյթ ծայրով կարուեցան պատանքներ:

Պատմութիւնը արձանագրեց այս ժամը, երկրաշարժը, տարուէ-տարի աւելի կարճ պարբերութեամբ եւ տժգոյն արձակով: Հայուն թոպահար մարմինը դիակ մըն էր բարախուն եւ անփոխարինելի, բիւրաւոր դիակներ եղան հասարակ վիճակագրութիւն: Այսպէս պատռեցաւ ներքին վարագոյրը:

Բայց ի՛նչպէս, ոսոխը ինչպէս գիտցաւ իր կիսափուլ եւ նախնական զարբնոցէն դուրս հանել ամէնէն կատարեալը զէնքերուն, այն մէկը՝ որուն հարուածը կարելի չէր խոտորել, այն մէկը՝ որ չէր կրնար չզարնել գինովի քրքիջով: Անզօրոյն ոսոխը զարկա՛ւ, առանց որ խանգարի իր մարսողութիւնը, կլլակին դէմ յանդիման:

Փլուզումի այդ թուականէն ի վեր անցած են դարեր, եւ ահա՛ւասիկ այսօրուան օրը: Արեւը կը ծագի առաջին ժամերու կենսայորդ թարմութեամբ, շոճիներու սարսուռն ցանցին ետեւէն, եւ կ'արձակէ ոսկեհուռ ճառագայթներ, մինչ բլուրը կը մայէ: Լոյս մը կար փլուզումի թուականէն առաջ, լոյս մը կայ վերջը: Ա՜հ, նոյնը չէ:

Այլեւս նոյնը չէ այն բանը, որ անգամ մը պղծուեցաւ աղի-լեղի ճանկերով: Ալան - թալանը քշեց տարաւ ամէն ինչ, եւ աւե՛լի արմատապէս՝ որքան պիտի չընէր հրաբխային լաւան որ կը ճենճերի: Փրկուեցան միայն չորս հատ դաշնակներ, որ գացին եւրոպական պողոտաներու վրայ հնչեցնել իրենց եղերերգը: Անցորդներ տապալեցան: Անոնք տապալեցան: Անո՛նք՝ քասսին փոյթեռանդ հայթայթիչները:

Գարունը կը ծաղկէր: Բարձրէն կ'անցնէին բուրումնաւէտ հոսանքներ դաշնօրոր եւ առուները կը խլրտային մզկիթին չուրջ, պզտիկ ծափերով, մինչդեռ պատուտակը կը մագլցէր իր խաւարծիլներով դերանն ի վեր կախաղանին, աւե՛լի վեր, միշտ աւելի վեր, մինչեւ դէմքը անոր որ կը նայի առանց տեսնելու՝ սեւ արեւ:

Եւ տա՛ռապէս կմախատիպ, եւ տառապէս սովալլուկ, որբերը զիրար գտան լքումի ճամբաներուն վրայ, կիսամերկ, սովալլուկ, կմախատիպ: Անոնք բնազդաբար մէկզմէկու փարեցան փոխադարձ որդեգրութեամբ եւ զիրար կոչեցին քոյր, եղբայր, առանց գիտնալու որ մենք ունինք Մայր Հայաստան մը: Եւ որովհետեւ ունէինք մայր մը, մեր մարիկը լացաւ:

Եւ սակայն ո՛չ, չյանձնուեցաւ: Ան չյանձնուեցաւ երբ աղէտին սեւ թաթը կառչեցաւ իր պարանոցին, ինչպէս կը կառչի անիծեալ ձեռք մը, որ կը փորձէ քաղել լեռներուն ծաղիկը, իր բացառիկ գեղեցկութեամբ: Եւ այնպէս եղաւ, որ գալարուած կոթին հիւթով լրճեցաւ անիծեալ թաթը, եւ տակաւին լրճեց շատ բան, առանց քաղել կարենալու: Ծաղիկը կորսնցուց սակայն իր թերթերը, ցնցումին տակ, եւ թերթերը գացին ցրուիլ արմատախիլ եւ թառամած, բոլորն ալ ոտքի տակ եւ զարշապարի: Եւ գրեթէ անբարբառ:

Մտածելով ամէն անոնց որ անզօր էին եւ լռեցին, անոնց՝ որոնց լռութեան մէջ կար ուժ մը, պայթուցիկ:

ՍԵՒ ԱՐԵՒ

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

Ինչ որ գիտեմ հմայուած է բառերով՝
Հուր ու հեղուկ է գինին - եթէ խմե՛մ.
Գինովութի՛ւն, - եթէ պատմեմ բառերով՝
Երազել եմ երջանկագոյն մեղեդին.
Բայց Տաղախարն որ իմ վարպետն է սիրոյ՝
Ասաց. - աւա՛ղ, համբակ երգիչն ես յետին
Որ յուզել եմ երբեք այս հին լարերով:
Եթէ ասեմ, - անիմաստ են յանգ ու տող՝
Թող նուաճեն խօսքերդ անհունն աստղերի պէս ցան ու ցիր.
Եթէ ասեմ, - Աստուծոյ պէս եղիր գործերդ ուրացող՝
- Գինովութիւնն այս վերահաս իմացիր:
Եթէ ասեմ, - անօգուտ են հնչուն տաղիդ ու լարե՛ր
Թող հեղեղեն խօսքերդ անսանձ՝
Ջրվիժելով անդ ու անդունդ դուն անցի՛ր. -
Թէ խորտակես բումբ ու քարեր,
Արմատական անես դարեր՝
- Գինովութիւնն այս գերազանց՝ իմացի՛ր:
Քանզի վաղուց դու հմայուած բառերով՝
Չունենս ոչինչ, - ազատութիւնն այս բացի՝
Լինել համայն արարչութեան մէջ խռով,
Ու հրկիզուիլ աստղերի հետ դրացի՝
Յանուն անհաս գեղեցկութեան եւ սիրոյ՝
- Գինովութիւնն այս գերագոյն իմացի՛ր:

ՎԱՄՆ ԳԻՆՈՎՈՒԹԵԱՆ

ԱՀԱՐՈՆ

Անհունածարաւ նաւապետն եմ ես,
Հեռո՜ւ մարդերէն, աշխարհէն անտես.
Կը նաւեմ, կ'երթամ ճամբաս անվախճան,
Ոչ ոքի հարցում, ոչ մէկ պատասխան:

Կորստեան կարմիր գինին ըմպելէն,
Կը սպասեմ ցայգին որ աստղերն ելլեն
Յետոյ, ես նաւուս ճամբորդը միակ՝
Կ'ուզեմ պար դառնալ խենթի նմանակ:

Երազ սանձարձակ, ղեկավա՛ր ճարտար,
Հորիզոններէն զիս տար անդադար,
Եւ ըրէ այնպէս որ մինչեւ առտու
Այլեւս ընկղմինք, առանց գիտնալու:

Ո՜, ծովն ի՜նչ կապոյտ անծայր մատանի
Խելառ նաւորդին, որ հարսնիք ունի,
Եւ տապանս ի՜նչ հարս աստղազարդ քօղով,
Որ մահուան կ'երթայ խաղով ու դողով:

ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՏԱՊԱՆԸ

ԵԴ. ՊՈՅԱՃԵԱՆ

Տարօրինակ չէին անոնք. գեղեցիկ չէին. ոչինչ իրենց վրայ փառաւոր, ոչինչ իրենց վրայ պերճ. օտար մարդու համար՝ ոչինչ հմայող: Լաւ էին, քարաշէն, հողածեփ. երկյարկանի էր անոնց մեծ մասը, իսկ անշուք՝ բոլորը, նաեւ աղքատ, նաեւ կիսամերկ: Տուները մեր գիւղին, որ մեռաւ դեռ երէկ: Անոնց կղմինտրները կարմրաւուն էին առաջ, իսկ անցնող տարիները մրճին էին զարկած անոնց եւ մարդաղոյնին խառնած մամուռներու թանձր կանաչէն. որով՝ գորշ էր անոնց տանիքը, գորշ՝ ամէն թռչուն որ կը նստէր անոր վրայ: Անձրեւին յաջորդող որեւէ արեւ, կողմներով ճառագայթ կը լեցնէր տանիքներուն վրայ, ուր բլուրներու բնակիչ սառնորակ հով մը, կը պատրաստէր այդ ճառագայթներէն ասեղնագործ ժանեակ ու ժապաւէն. անձրեւը կը վազէր տանիքներէն հարիւր տարուան գարեջուրի պէս:

Անիմաստ խօսք՝ թէ մեր տուները կը մրափէին. չէին մրափեր. թաթխուած էին անոնք անանուն երազներու մէջ. կը մրափեն տուները՝ որոնք հայրենական հորիզոնէ մը անդին են. մեր տուները կապոյտ հորիզոնին այս կողմն էին, նե՛րսն էին. հողերուն դէպի սի՛րտն էին: Էին մանաւանդ տարածութիւններու վրայ՝ ուր գերեզման ըլլալով մահ չէ՛ր կրնար գոյութիւն ունենալ. ո՛չ մէկ տեսակ մահ՝ քանի որ հայրենի գերեզմանը հայրենի հողին վրայ, մեծագոյն պայմաններէն է կեանքի գերագանց ողջութեան մը:

Կրկնեմ, կղմինտր կար անոնց վրայ. մերթ կարմրաւուն, մերթ ալ գորշ դեղինով խառն կղմինտր: Այդ տուներուն գիւղը չկայ հիմա. հեռու է հիմա եւ լոկ յիշատակ: Հոն, անոնց վրայ կը թառէին ծիծեռնակներ, ճնճղուկներ, աղաւնիներ: Ունէին անկանոն չարուածք մը եւ տարապայմանօրէն երկար պատշգամներ. յատակը հող էր եւ անոնց գրեթէ բոլորին եւ ձեղունը մարդակներով գամուած ու եղէգներով ծածկուած: Սանդուխներուն վրայ եթէ մարդ մը չըլլար, կ՚ըլլար աքաղաղ մը, ինչպէս կատու մը թոնրատան կտուրին վրայ, լոզքարին քով եւ ինչպէս հաջելէ ձանձրացած շուն մը, ցախերուն վրայ երկնցած, ականջին վրայ ճանճեր, լեզուն յաճախ դուրս եւ աչքերը կիսախուփ:

Քիչ, շատ քիչ տուներ ունէին ապակեփեղկով պատուհան. միւս բոլորը ունէին թթենիի ճպոտներով հիւսուած պատուհան. այդ հիւսուածքին կ՚ըսէինք մենք «ծեղպ». Նման պատուհանի մը ետին կենալ եւ դուրսը, հեռուն, ճամբան ու որեւէ մէկը դիտելը բանաստեղծականօրէն յուզիչ էր ու առինքնող:

Մեր տուները աղքատ ներքին մը ունէին: Պատերուն գամուած հին յեղափոխականներու գունաթափ պատկերներ, զինանշան մը շատ տեղ, երգարան մը, եթէ կարդալ գիտէ տան բնակիչներէն մին, եւ անկիւն մը անպայման հրացան ու փամփուշտ, քանի որ Ճէպէլ-Մուսացի էինք մենք ու ազատ, բարի ու կռուազան: Յետոյ, խսիր մը, վրան մեծ ու պզտիկ սակառներ, ամաններ: Տեղ մը ջուրի թաս մը, ուրկէ քիչ առաջ պառաւ մը խմեց ու տնտնաց դուրս, յետոյ եկաւ լակեց նաեւ կատուն ու նստաւ. վերջացուց ջուրը տան երեք տարեկան խարտեաշ մանչուկը եւ զարկաւ պարապ թասը՝ կատուին:

×

Մեր տուները չկային առաջ. երբ մե՛նք կայինք. իսկ երբ մենք լքեցինք հայրենի հողը, տուները ներկայ եղան: Ամենաճիշդ նախադասութիւնն է ասիկա, պարզ, դաժան, ճակատագրական: Լքուելով իրենք իրենց բախտին, տուները կենդանացան, շնչեցին, ուռեցաւ անոնց անտեսանելի թոքը ու պարպուեցաւ դուրս իմաստուն ստացուածքներով: Զայնարկութիւններով:

Մեր բացակայութենէն վերջ, որ դժուար, անտանելի եղաւ, անոնք կ՚ապրին, ապրեցան լացի՛ն իսկ:

Ես տեսայ մեր տունը եւ քանի մը ուրիշ տուներ, որոնց երբ ժողովուրդը պարպըւեցաւ, սկսան յանկարծ ներկայ ըլլալ, սկսան շնչել, սկսան արտասուել. ոմանց դուռն ու պատուհանը գոց էին եւ դուք գիտէք, որ տխուր կ՚ըլլայ այդպէս՝ երբ դուռն ու պատուհանները գոց կ՚ըլլան տան մը, որուն մէջ ոչ ոք պիտի չըլլայ մինչեւ վերջ. ոմանց բաց էր ամէն ինչ եւ ասիկա աւելի զարհուրելիօրէն տխուր կ՚ըլլայ քան միւսը. ամէն ինչ բաց է, եւ ներսը մէկը չկայ, հեռաւոր լեռներէն կը փչէ քամին, կը կենայ տան դիմաց - սարսափ -, կը մտնէ - սարսափ -, կ՚ելլէ դուրս եւ սարսափը կը հալածէ զինք, կը հետապնդէ մինչեւ նորէն լեռ ու ծովեզերք. կը մտնէ այդ տուներէն գիշերը ներս ու չի կրնար դուրս գալ. խելագար լռութիւն մը իւրաքանչիւր տան մէջ ծուղակներ է լարած եւ ոճիր պիտի գործէ: Եթէ խաւար մտնէ, եթէ նոյնիսկ լոյս՝ լռութիւնը հոն է միշտ ու պատրաստ ոճիրի: Մեր տուներուն լռութի՛ւնը: Այդ լռութիւնը բխած է ճիշդ հայրենի հողէն, մտած է տուներուն մէջ ու սուգին ու զայրոյթին անձնատուր՝ կեցած է հսկայ պահնորդութեան. - «Զմտնէ՛ք»: Այս տուները պահակներ ունին, պահակ է կանգնած հայրենի հողին հսկայ լռութիւնը՝ հայրենական տան սեմին: - «Զհամարձակի՛ք»:

×

Մեր գիւղը բնակիչ չունի հիմա, քանի մը ուրիշ գիւղերու պէս, որոնց մեկնած են տէրերը: Ո՞վ կը նայի հիմա մեր պատուհանէն -ոչ ոք. ո՞վ կը սիրէ նայիլ առաստաղին, երազել՝, - ոչ ոք:

Աշխարհի լաւագոյն ճարտարապետներն իսկ պիտի չկրնային այդպէս տուներ շինել. մեր տուները տարբեր էին: Տունը հոն եղբայր էր երբեմն, հայր էր յաճախ. տունը ընտանիքին մէկ անդամն էր միշտ:

Տունը մեր ընտանիքին անդամն էր չարունակ. կու գար այդ մեծ անդամը անցեալէն ու վրան արիւն, ու վրան քըրտինք ու վրան հող՝ կը մեկնէր դէպի անեզրական Գալիքի մը հզօր կախարդանքին:

Տունը պատսպարան չէր. ան հոս պիտի ըլլայ ամէնէն շատ գեղեցիկ որջ մը, բայց ոչ աւելի: Մեր ընտանիքը հոն եօթը հոգիէ կը բաղկանար. հայրս, մայրս, ես, երկու եղբայրներս, քոյրս եւ մեր... Տունը: Եւ ամէն ընտանիքի թիւին մէջ իր Տունը, որուն իմաստին կցուած կ՚ըլլայ նաեւ ծառ, պարտէզ, գերեզման ու աւանդավէպ: Բառարանները տան իմաստին դիմաց ի՛նչ գրեցին, Ճէպէլ Մուսացին ի՛նչ գրեց, ամէն տեղի Հայ՝ ի՛նչ: Մեր մըտքին մէջ անիկա պատ չէ, պատսպարան չէ, ճաշակ չէ. ոգի է ան եւ ցեղային կեանքի դրօշմ: Ու կարգ մը բաներէ ու շատ մը սրբութիւններէ դեռ աւելի:

Ու երբ հեռացանք մենք, ուզեցինք մեր տունը մեզի հետ տանիլ. բայց անիկա անդամալոյծ եղբայր մըն էր ու չկրցաւ տեղէն շարժիլ. անիկա նաեւ շատ ծանր էր. ծանրացած: Արհամարհանքով կը նայէր մեզ տարագրող խոշոր բեռնակառքերուն: Հայրենի սուգն ու սէրը ծայրայեղ ծանրութիւն մը տուած էին անոր: Ու երբ մենք պիտի երթայինք մակերեսներու վըրայէն հորիզոնական ճամբով, ան սկսած էր աճիլ ուղղահայեաց կերպով դէպի երկինք ու վար, դէպի երկիրը պապենական երկրին: Մենք ալ կ՚աճէինք առաջ դէպի երկինք ու դէպի կեդրոնը հողին. տարագրութիւնը փոխեց աճելու մեր եղանակը: Ուղղութիւնը:

Լացին տուները, լացաւ ժողովուրդը. աշխարհը սխալ մը գործեց, աշխարհը տակն ու վրայ եղաւ. լա՛ւ որ ատկէ վերջ կեանքը մտաւ արեան մէջ, արցունքի մէջ, լաւ որ մտաւ տիեզերական ծուխին մէջ:

Մենք դժուար կրնանք տուն մը կանգնեցնել. անկարելի բառը, որ շատ տեղ չըկայ այսօր, կամ ամբողջովին հոս: Տունը աշխատանքով եւ ատաղձով չի շինուիր. իր չըլլալը կապուած չէ ծուլութեան եւ չքաւորութեան հետ. մէկ շաբաթը հերիք չէ տուն մը բարձրացնելու համար. ոչ ալ մէկ ամիսը, ոչ ալ մէկ տարին, քսակ մը լեցուն դրամը. տունը տարիներու, դարերո՛ւ արդիւնք է. քանի մը սերունդներու արեան հոլովոյթին: Բարձրացող որմերուն հետ պէտք է բարձրանայ համատարած կեանք մը, պարունակիչն ու պարունակեալը պէտք է սքանչելի նոյնութիւն մը կազմեն: Նուաճումի անցնելէ առաջ մեր ձեռքերը պէտք է նըւաճումի անցընեն այն խորունկ բաները, որոնք եկած են մեզի մեր նախնիքներէն: Որով՝ տուներ շինելու մէջ մեր ժողովուրդին հոս դանդաղութիւնը կը բացատրուի բանով մը, որ ծուլութիւն չըլլալով հանդերձ, կարգ մը հանգիստութիւններով կը մօտենայ անոր: Ճէպէլ Մուսացին ծոյլ չէ. Հա՛յ է. այսինքն ականջը դրած ջիղերու տրցակի մը վրայ, այսինքն կուրծքին մէջ ոգիներու աղմուկ, ու մէկ խօսքով՝ հրամանին տակ արիւնին, հողի հատիկին՝ որմէ մոլորակ ու վիթխարի աստղեր կը ծնին:

Ուղիղ են հոս տուները իրենց դիրքով. կեցած են երկրաչափական գիծերու վրայ, այնքան պա՛ղ, կարծես կարկուտի վրայ: Խառն էին հոն, եռացող ջուրի՛ պէս. տաք ու փրփրուն: Շատ չէին տարբեր իրարմէ տունը, եկեղեցին ու գերեզմանը:

Ամբողջական իմաստով տուներ երկրագունդի մարդիկը իսկապէս որ քիչ ունին. ունէինք այդ տուներուն տիպարներէն մենք՝ ամէնէն աւելի: Տուներ՝ որոնք նախ եւ առաջ ջի՛ղ ունէին, ունէին ցեղային բնազդ, ունէին երգ, երաժշտութիւն: Կրնային յետոյ սիրել, ատել, պժգալ. կրնային աճիլ, նուազիլ, թեւ առնել՝ եթէ ուզէին, հաշմանդամ ըլլալ՝ եթէ կամենային: Տուներ՝ որոնք կը խտացնէին գիւղ մը, գիւղեր, ամբողջ Ճէպէլ-Մուսան: Անոնց պատուհաններէն կը դիտուէր շարք մը՝ ուրիշ լեռներու, շարք մը պատմութեան եղերական անցքերու, դիցազնական վերիվայրումը՝ անհուն ցեղի մը, անսպառ կորովը՝ հերոսական հարիւր սերունդի:

Ու կրնար անոնց որեւէ մէկուն մէ՛ջ, որեւէ պահու մը, որեւէ մարդու եւ բանի ներկայութեան, ժամադրուիլ քեզի հետ հողը ամբողջական Հայաստանին, ը-ցուն, հսկայ գաղտնիքները արարչութեան բոլոր երկինքներուն՝ յաճախ արիւնի մէջ ու չարունակ Լոյսի՛...:

ՏՈՒՆԵՐԸ

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

.

Ալպեաններն եկայ, ալեաց մէջ ինկայ: Կեանքն էր աւերի:
Մարդն էր մեծ, արի, խանձարով կերտման... պըզտիկ կ՚երեւար:
Տուներն, ուղիները ու կառքերն էին մանկական, թշուառ:

Տեսայ մեր երկիրն Հայկի եւ Բէլի:
Տեսայ, կ՚ընկղմէր մեծութիւնը մեր,
Ծովէն դուրս գալու ճիգեր կը թափէր:
Իր ճակտի գիրն էր անէծք մը մըթին:
Եւ ցեղն էր բոլոր ցեղերէն դժբախտ, արժանի գութին:

Ու չար բախտն Հայուն վըրաս կը նետէր լոյս մը արնագոյն:
Կուրծքս ի վեր յորդող, վառող արցունքներ զգացի իսկոյն:
Ոգի մը ուժեղ անձս իմ կը խըլէր, կ՚ըլլար անձիս տէր:

Զիս կ՚ալեկոծէր, ուժով կը ցնցէր,
Զիս վեր կը բռնէր զօրութիւն մ՚ուժգին:

Ալպեաններն եկայ լռութեան կարօտ ու հոգիս յանկարծ՝
Խըռով կը յորդէր.

-- Ըլլամ միշտ քու մէջդ եւ միշտ մէջս եղի՛ր, օ՛ ցեղիս ոգին:
Դառն եղաւ ճամբաս, բայց ես փառք կուտամ,
Ցաւըս պարապի չ՚անցնիր, կը խորհիմ: Ողջ մընաս, փարթամ:

Ըլլամ միշտ քու մէջդ եւ միշտ մէջս եղի՛ր, օ՛ ցեղիս ոգին,
Այս օտարութեան մէջ՝ ուր քայքայում, կիրք է մոլեգին:

Ըլլամ միշտ քու մէջդ եւ միշտ մէջս եղի՛ր, մինչեւ որ կրկին
Մերն ըլլան խլուած հողերն, հերկըւին, վերըստին ծաղկին:
Այդ հողերուն տէր՝ մեր հին ցեղն ըլլայ նոր, խանդոտ, կայտառ,
Անի, զօրանայ, քալէ դարէ դար:
Մարդիկ աշխարհի բոլոր ծագերէն մեր երկիրը գան,
Գիտութիւնն առնեն, բարութիւն սորվին, առատ բերք տանին:

Ու մեր քաղաքներն ըլլան նոխ ու մեծ՝ ինչպէս էր Անին:
Ուրախ, ժիր ըլլան բանուոր ու գըրող, զօրք ու շինական,
Մարդու պէս ապրին:
Մեծութիւնը մեր յաւէտ արգիլուած՝ հասնի կատարին
Ու շուքեր նետէ, արձակէ լոյսերն իր ձիւնին մարմար:
Մատեաններ գրուին, կոթողներ կանգնին,
Վահագնի ցուլեր քանդակուին, դրուին արձաններուն քով
Վըսեմ, անհամար:
Եւ զանգերն հնչեն, օրհնէնքներ լսուին:

Ըլլամ միշտ քու մէջդ ու միշտ մէջս եղի՛ր, օ՛ ցեղիս ոգին:
Ապրիս եւ ապրիմ՝ զիս տալով քեզի, հասնինք մեր կամքին:

Ալպեաններն եկայ իր հոգին գըտած մարդու մը նման:
Օտար լեռն եկայ իր երկիրն հասնող պանդուխտի մը պէս:

ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՆ ԵԼԱՅ

Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

- Մեր մանկութեան տարիներէն ի վեր՝ որքան երազներ մեկնեցան՝ տարագնաց թռչուններու պէս՝
- Մեր բարձերուն վրայ՝ մնացին արիւնոտ փետուրներ...
- Մեկնեցան, գացին՝ խաղաղ կամ արագ քայլերով
- Շատ մը աղջիկներ որ չկրցանք սիրել...
- Անոնք սպիտակ էին ու սպիտակ արտիճներով՝
- Որ գետ արու եւ մեղուոր հպումներէ չէին թօշնած...
- Մեր մանկութեան տարիներէն ի վեր՝ մեր լիճերուն վրայէն
- Սահելով գացին նաւակներ հեռաւոր ափերու համար...
- Ու չպիտի վերադառնան բնաւ...
- Շուշաններ ունէինք՝ սպիտակ ու կարմիր,
- Կարմրալանջեր՝ մեր մանկութեան պարտէզներուն մէջ...
- Արտասուքի կաթիլներ՝ թարթիչներու վրայ ցօղի կայլակներու պէս՝
- Կարապի վիզ, կարապի վիզ՝ վզին չուրջ սպիտակ մանեակ,
- Աղջիկ մըն էր որուն անունը քաղցր կը հնչէր...
- Մայիսի ցօղաթուրմ առաւօտներով՝
- Կարմիր վարդեր ունէինք մեր ափերուն մէջ...
- Կոտրած ճիւղի մը վրայ՝ չարաշուք ագռաւ մը՝
- Ծիլեր նորածիլ, չաքիլներ, ծաղիկներ նոր
- Արտասուքի կաթիլներ աչքերուն մէջ անոր՝
- Նէվըր մօր, նէվըր մօր, Փօի ագռաւը կ'ըսէ՝ նէվըր մօր
- Այլեւս երբեք, այլեւս երբեք
- Ձեր սպիտակ գոգերովը ծաղիկներ չըպիտի բերէք...
- Եկէ՛ք, եկէ՛ք, վերադարձէ՛ք...
- Այլեւս երբեք, այլեւս երբեք
- Մի՛ մեկնիք, կեցէ՛ք: Ճամբաներու վըրայ մո՛լոր՝
- Թափեցան թերթ թերթ ծաղիկներ, փերթ-փերթ՝ մեր յոյսերը բոլոր,
- Գուրգուրանքները կորսուեցան բո՛լոր
- Ու վերջացան պզտիկ բառերը մեր մօր, պզտիկ բառերը մեր մօր՝
- Օ՛ նէվըր մօր, նէվըր մօր...
- Չպիտի վերադառնանք մեր մանկութեան յուզումներուն...
- Շատ գեղեցիկ են մեզի համար աղջիկները բոլոր
- Աղքատ տղոց համար բոլոր, դեղ, պանդուխտ, յեղափոխական ուսանողներու բո՛լոր
- Մեկնեցան առյաւէտ հարստութեան յոյսերը մո՛լոր
- Նէվըր մօր, օ՛ նէվըր մօր...
- Մանուկներ չպիտի ըլլանք պայծառ, կապոյտ աչքերով
- Արեւու եզերքը, նորաբաց ծաղիկներու մէջ՝
- Ո՛չ օրօրոց, ո՛չ գիրկ մայրական՝
- Մեր քունին վրայ՝ ո՛չ մէկ հեռաւոր երգ, ո՛չ մէկ օրօր
- Օ՛ նէվըր մօր, օ՛ նէվըր մօր...
- Ու երբոր, երբոր՝
- Բոլոր պատեհութիւնները մեկնին, մեր տարիները բո՛լոր...
- Մեր մահուան սնարին վրայ՝ որեւէ ագռաւ մոլոր,
- Որեւէ չարաշուք, սեւ, աքսորական թռչուն մոլոր՝
- Պիտի կանչէ նէվըր մօր, օ՛ նէվըր մօր...
- Երբոր, երբոր՝
.

- Լռվլին՝ ո՛չ մէկուն պէտք է անձնատուր ըլլալ, լռվլին՝
- Ո՛չ մէկուն նուիրուիլ, երբեք չսպառել զոհաբերման բոլոր կարելիութիւնները, ընծայելու կարողութիւնները մեր բոլոր...
- Միշտ բան մը ունենալ տալու, գայն տալ մաս առ մաս, կտոր կտոր՝
- Ըլլան գգուանքներ, սիրոյ բառեր, նուէրներ, անձնատուութիւններ.
- Ի՛նչ փոյթ: Միշտ բան մը պահել մեզի, աղքատ չըլլալ,
- Միշտ բան մը ունենալ տալու, ըսելու, նուիրելու,
- Միշտ ընդունակ ըլլա՛լ սիրելու, խանդավառուելու, արտասուելու նոյնիսկ՝
- Տունկերու վրայ հիւրընկալ...

- Տրուած բաները չեն վերադառնար բընաւ եւ նո՛յն եղանակն է որ՝
- Կ'երգենք նո՛յն նուագարանին վրայ տրտմոլոր, ահա՛, ահա՛
- Մեր ափերը հանդչեցան լուսածիծաղ ստինքներու վրայ՝
- Խոշոր, հոլիթեղ պտուղներու պէս կըլոր...
- Լուսաւոր լամբի գունդերու պէս կլոր
- Ու օր պիտի գայ որ՝
- Մեր ձեռքերը այլեւս երբեք չպիտի դողան սիրոյ հրճուանքներով՝
- Փօի չարաշուք, ագռաւը, մեր դրան վրայ պիտի կանչէ տխրագին՝
- Օ՛ նէվըր մօր, նէվըր մօր...
- Այլեւս երբեք երիտասարդ չպիտի ըլլանք: Օր պիտի գայ որ՝
- Կեցած երիտասարդ աղջիկներու դիմաց՝ դառնութեամբ պիտի դողանք,
- Օր պիտի գայ որ՝
- Մեր արական գործարանները պիտի հիննան, դառնան կենսազուրկ, դօս,
- Մինչդեռ կեանքը պիտի հոսի նոյն արագութեամբ, նո՛յն ճամբաներէն՝
- Ալիք առ ալիք, ակօս առ ակօս...
- Օր պիտի գայ որ
- Սիրոյ տրոփի մը համար, ժամուան մը երիտասարդութեան, հեշտութեան վաղանցիկ պահերու համար տրտմօրօր՝
- Պիտի ուզենք զոհել ամէ՛ն բան՝ գիրք, պատիւ, համբաւ, լրջութիւն.
- Ու Փօի ագռաւը պիտի կոնչէ նէվըր մօր՝
- Օր պիտի գայ որ օ՛ տխուր է սաիկա ու անպայման ահաւոր՝
- Կը ծերանանք, կը հիննանք, առօրեայ ցաւերու վրայ կը մաշինք ամէ՛ն օր՝
- Ու չենք ըմբռներ թէ կան բաներ անվերադարձ, անդարձ՝
- Մանկութիւն է, երիտասարդութիւն, սէր է. հին երգ, հին օրօր
- Օ՛ նէվըր մօր, օ՛ նէվըր մօր
- Չպիտի վերադառնան մեզի՝ մեր պատանեկան յուզումները բոլոր՝
- Մեր բազմաթիւ գգլումներուն, կորսուած առիթներուն, զուր վատնուած պատեհութիւններուն մէջէն գլխիկոր,
- Պարտուած, յոգնած, վրիպած մարդոց պէս կորակոր՝

- Պիտի կենանք չփոթ, տարարախտ, դուցէ հանդխաւոր: Պիտի հաշուենք՝
- Ի՛նչ որ մնացած է, անտարակոյս ոչինչ՝
- Ցիշատակներ բեկոր առ բեկոր, լուսանկարներ, երջանկութեան մնացորդներ...
- Օ՛ նէվըր մօր, օ՛ նէվըր մօր, այլեւս երբեք՝
- Թրթռուն, կուսափթիթ սպիտակ աղջիկ մը չպիտի սեղմենք մեր բազուկներուն մէջ, մեռելական եղանակներ՝
- Պիտի ունկնդրենք հեգնոտ ղօղանջը ձեր տրտմոլոր ու ագռաւը որ պիտի, պիտի՝
- Կանչէ, կանչէ պիտի, Փօի ագռաւը ինկած ափերու վրայ մոլոր՝
- Օ՛ նէվըր մօր, օ՛ նէվըր մօր...
- Հին եղանակ է մաշած այլ գեղեցիկ երգ, հին օրօր, օ՛ հին օրօր...

ԱՄՐԱՆ ԳԻՇԵՐՆԵՐ

Զ. ՄԻՐԶԱՅԵԱՆ

Գանգիս մշուշոտ եղեգնուտի մէջ
Մի յիշողութիւն կանգնել է այսօր
Ջկնկուլի պէս,
Մի ոտքի վրայ,
Կտուցը սեղմած իր ճերմակ կրծքին:
Եւ երբ ես մատով հպեցի նրան -
Հառաչեց:
Բացեց թեւերը հսկայ
Ու դանդաղօրէն
(կուշտ յօրանջի պէս)
Օդը մահակեց մի քանի անգամ:
Յետոյ՝ կտուցի ուղղութիւնն բռնած
Սահեց ճահճուտի փակուղու մէջ գորշ:
Մինչ ապա, երկար, երկար մի րոպէ
Եղեգնուտի մէջ ապրեց թռիչքի շրջիւնը
մարող:

ՄԻ ՈՏՔԻ ՎՐԱՅ

Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Պիտի հասնինք, սրբազան լեռ, կատարիդ,
Երբ ջրհեղեղը ռումբերուն գտնէ վերջ
Ու արիւնի ծովերն հագնին ծիածան,
Երբ մոլորուած խաղաղութեան աղաւնին
Վերադառնայ արհաւիրքի վիհերէն
Ձիթենիի հաշտարար ճիւղը բերնին՝
Պիտի հասնինք կատարիդ...:

Քաղաքներէն, ճամբաներէն, դաշտերէն,
Աքսորի խուլ գռիհներու խորքերէն,
Պիտի շարքերը մեր խրոխտ փոթորկին
Մեր պապերուն ի խնդիր սուրբ երազին:
Պիտի փշրին մեզ իրարմէ անջատող
Ճակատագրին սեւ պատնէշները բոլոր...
Պիտի հասնինք մեր ջուրերուն ու հողին
Ամենասուրբ բրած կարօտը շեփոր,
Պիտի հասնինք թէ արեւներն իսկ փլին
Ու ճամբաներն ըլլան դժոխք ու արիւն,
Պիտի հասնինք կատարիդ...

Տե՛ս մեր շարքերը խանդաբորբ ու արի,
Տե՛ս մեր կարօտը՝ խոյանքով վահագնի,
Տես մեր հոգին քու ձեռքերուդ պէս մաքուր
Ու կամքը մեր, տե՛ս, ժայռերուդ պէս ամուր,
Եւ հաւատա՛, կրանիթեայ ով Աստուած,
Սրբազան լեռ, հաւատա՛
Որ կը հասնինք, մենք կը հասնի՛նք կատարիդ:

ՈՒԽՏ ԱՐԱՐԱՏԻՆ

Գր. ՊԸԼՏԵԱՆ

քարափին վրայ ուր իրիկնային ամբոխը կը տարրալուծուի չռայլօրէն գոյներու ալի ալմուկին կը նայիմ ծաղող հեռաւոր մութի կէտին որ կ'աճի կ'ընդլայնի ու մէկ միափառ համայնագնաց կը հրջափակէ աչքը նայող եւ քարափը կը լուծուի ջուրերուն երկնքին հետ կ'ըլլայ վիհ եւ սեղանը կը հեռանայ ձեռքերէս չկայ եւ բերնիս մէջ խռնուած բառեր կը վխտան կ'ուռին կը ճնշեն կը հոսին կլոր ջրապըտոյտ ինքնահոլով դարձող անդադար միեւնոյն ոլորապտոյտը ինքնախոյս մինչ ըլլող պիտի պայթին մինչ խորէն կը մեծնայ մտահարող կէտը մութին ներսէն աւելի ներսէն որ ըլլար առկախ լպրծուն գաղափար, չուքը, պիտի առնէ զիս իր խոհուն բարձրաբիր խորհուրդին բեւեռացընող եւ մարմինս չկայ եւ սարսափը եւ վախը եւ անձկութիւնը թափառող աչիքներու մէջ, խաղաղ ու թեթեւ ահաբերումը անոր անծիր որ կու գայ կը խցուի աչքիս մէջ եւ խոցումը վախին եւ մտացրումը վախին եւ յանկարծ ճեղքի մը մէջ լուսաւորող կուրցնող մտածումը մութը աղէտին անմտածելի կը պրկէ կը սպառէ զիս անպաշտպան պիտի ջնջէ զիս կրկին. ան է, նախկինը, ան ,տիրող անճանաչ անտիրելի տանող զիս իր մէջ ու սիրող ու չտրուող, ան, ոչինչ, գրեթէ ոչինչ, աւարտող ի՜նչ ընդարձակուող անապատ ուր բնակէի ժխտուած, բայց պատկերէն անդին անընտել ընտանի մերժող ինծի իր բառը բիրտ որուն դէմ կ'ընկրկիմ կ'ընկրկէ կը գգետնէ կը պատռէ զիս կարծես ըլլայի բզկտուող աշխարհացրիւ մարմին անմարմին եւ ժողովուրդ անժողովեալ, կը վազեմ կը փախչիմ տուն բանտարկուելու դըրան ետին իր հետ իր մէջ իբրեւ մեռեալ ու կենդանի ու սպասող դէմք, դրան ետին, կը գրեմ ինչ որ կու գայ իբրեւ մութ իբրեւ գիշեր ու վիհը քարափին իբրեւ ջընջումը աղէտի մտածումին աղէտ անտէր անսուղ եւ անսպառ

ՎԱՅՐԵՐ

Ա. ՇԱՀՆՈՒՐ

Սիրել կ'ուզեմ
մեքենաներու սրտին մէջ վառող նաւթին պէս քեզ
քեզ իմ մէջս վառել կ'ուզեմ:
Սիրել կ'ուզեմ,
երեւակայութեանս հրասայլին մէջ
վառելով քեզ
նաւթի պէս
անսպառ
քանդել կ'ուզեմ հեռուներու,
հեռուներու
բերդերը պողպատ,
եւ քեզ
անտես
տառապանքովը պողոտաներուն
պողոտաներու վրայ հոսող
ամբոխներուն
ոտնաձայնին պէս առողջ եւ լուռ
գաշնաւորել կ'ուզեմ քեզ,
եւ քեզ երգել
քեզ երգել սալ բորբոքած
մեքենաներու սրտովն հրակայծ
եւ անոնց հուրովն քեզ սիրել,
սիրել կ'ուզեմ
մեքենաներու սրտին մէջ վառող նաւթին պէս քեզ
քեզ իմ մէջս վառել կ'ուզեմ:

ՏԵՆՉԱՆՔ

ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

Քաղաք իմ, սէր իմ,
դու կին ես առանց ստինքների,
բարալիկ ես արծաթէ եղէգի նման,
լսի՛ր ինձ, հսկի՛ր ինձ,
եւ քո մէջ կը ներարկեմ մի ոգի,
եւ դու կ'ապրես յաւիտեան:

Էզրա Փաունտ

Ինձ իմ երկիրը տարէք,
քարշ տալով մարմինս
մեծ քաղաքների հրապարակներից,
շպրտելով
ալիքների փոխանցիկ երախներին:
Ո՛չ -
ինձ գորշ ասֆալթը մորթազերծ կ'անի,
մսակեր ձկները կը վերջացնեն ինձ:

Ինձ իմ երկիրը տարէք
վստահելի ճանապարհով.
հետեւեցէք որեւէ կռունկի,
նա հաստատ վերադառնում է
դէպի մեր երկիրը:

Ինձ իմ երկիրը տարէք
գիշերով,
երբ խոտերը դառնում են
կանաչ ճառագայթներ,
երբ մանկադէմ բուեր
իրենց խռռոցները
սուրբ ոգուն են զիջում
կիսափլատակ վանքերը լքելով,
երբ վիթխարի աստղեր
երկնային Երուսաղէմի
կենաց ծառերի են վերածում
բարդիները,
ուր կռունկներ են հանգչում մի քանի ժամ,
գլուխները թաղած անութներում:

Ինձ իմ երկիրը տարէք
անձայն, անշշուկ,
ինչպէս աքսորեալին են տուն բերում.
բռնի, ծաղր ու սուլոցի միջով,
ինչպէս դասալիքին են վերադարձնում:

Ինձ իմ երկիրը տարէք.
լեռները այս արհեստական
մռայլ լեցուն ծեր աչքեր են՝
անշարժացող, քարացնող,
երկնաքերները գորշ երկինքներ են
փեղկերով ծածկուած,
ուր ներմակեղէն է չորանում
ամպերի փոխարէն:
Երկնաքերների տակ ծալուած՝
պարպուել չեմ կարող,
ինձ իմ երկիրը տարէք,
ազատ երգել եմ ուզում
բամպակ հաւաքող սեւամորթի նման,
անսանձ ոտքերով ուզում եմ վազել
անհուն մի դաշտում,
խաչքարի բեկոր թող դիպչի ոտքիս,
ընկնել եմ ուզում, փռուել,
արեւից շիկացած հողերի մէջ
դէմքս մխրճել,
դաղձի բեղմնափոշին թող ռունգերս լցնի:

Լքուած, կիսաւեր մի եկեղեցու
նզնաւորը լինեմ,
գիշերները միայն դուրս գամ զաղտնագողի
յանցաւորի նման, ուրուականի տեսքով,
թող մի քանի ծաղիկ իրենց շունչն ինձնից վերցնեն,
եւ հողը թեթեւ կը լինի բոլոր ոսկորներին,
որոնք մի պահ պատահում են իմ շուրթերի տակ:

Ոչինչ չի փոխւում: Շարժուել չեմ կարող: Հող չեմ կարող դառնալ օդում չորացող արմատներիս համար: Լոյսը, որպէս իւղ, ծանր կիթւում է վրաս: Մկանազրկւում եմ: Երկնաքերները նակատս կրծքիս են միացնում: Ականջներս լցւում են քաղաքակրթութեան երկաթով: Թւում է առանց քեզ անհնարին է շարունակել: Բայց դու մնում ես հեռւում, լուռ եւ անշարժ, քեզ շրջապատող լեռների նման, եւ ինձ չես ուզում: Թունաւոր ձի՞ւն պիտի իջնի քո լեռների պտուկներին, երբ այնտեղ լինեմ: Ժպտում ես, անպէտք, կաշկանդուած, այստեղի *աքսորականութ*ի կամ այնտեղի քարտուղարի նման: Ջերմութեանդ չեմ հաւատում: Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակեմ մրափել շարժասանդուղքների վրայ, նուաղեմ շարունակ քառուղիների մայթերին: Իսկապէ՞ս առանց քեզ անհնարին է շարունակել: Բայց գուցէ քեզ չեմ պատկանում եւ գուցէ իրար հետ մենք որեւէ կապ չունենք: Ո՛չ գաղթ եմ տեսել, ո՛չ անապատ, ո՛չ սով, ո՛չ սառնարանները հեռաւոր, բայց անվերջ սպասեցի բուժիչ արեւիդ, եւ ինձ անվերջ դէպի լուսամփոփները քշեցիր՝ մժեղի նման: Քեզ մոռանալ է պէտք. միաժամանակ համոզուած եմ, որ այլեւս չեմ կարող: Ես սիրում եմ քեզ առանց ակնկալութեան, միակողմանի, ձախող սիրով: Եւ ներող եղիր, եթէ այս մութ միջանցքներից քեզ յստակ տեսնել չեմ կարողանում: Դու գալ չես կարող, եւ ինձ չեն տանում, հեռուից առնուազն ինձ ապրելու ուժ ուղարկիր, շարունակելու կամք, որովհետեւ...

Հեղձուկով տառապող մի կին
հազում է անվերջ,
նաքնքած հազում,
թոքերը փակցրած իմ թոքերին:

ԱՔՍՈ՞Ր ԹԷ ԴԱՍԱԼՔՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՐԵՀ ՈՐԲՈՒՆԻ

Աչքը իր լիութեամբ կապտելու փորձերս անյաջող կ'անցնին: Յուսահատ՝ ձեռքերս ծունկերուս վրայ կը դնեմ, աչքերս միշտ յառած՝ ժամերով լուսանկարին մէջի վիշտոտ աչքին: Այդ շրջանին սկսայ ոտանաւորներ գրել: Գրածներս բոլորն ալ հօրս մասին կամ անոր ճակատագրէն ներշնչուած էին: Կ'երեւակայէի հօրթաներ սուրերը պատեաններէն հանած՝ յարձակում կու տային հօրս վրայ:

Հայրս, թէեւ անպաշտպան, կը դիմադրէր, յետոյ փախուստի ճամբան կ'առնէր, բայց վայրաղօրէն իր ետեւէն հասնող հարուածէն կ'իյնար եւ կարծես ես ըլլայի խողխողուողը, աճելի աղաղակ մը կոկորդս կը լեցնէր: Կը խեղդուէի: Վայրկեան մը ետք, իրականութեան վերադարձած, ինքզինքս կը գտնէի թուղթիս առջեւ, սենեակին մէջ ուր կ'աշխատէի: Մասնաւոր նպատակ մը չկար գրելուս մէջ:

Այդպէս ինքնաբերաբար սկսայ գրել երբ այլեւս անկարելի էր նկարը հասցնել իր լրումին: Պատճառը անկարողութիւնս չէր, եթէ հայրս ինքը չդիմադրէր թաքուն համաձայնութեամբ մը ժամանակին հետ, հաւանաբար շատոնց փրկած պիտի ըլլայի վիրաւոր աչքը: Ան է որ չէր ուզեր ենթարկուիլ վերանորոգման աշխատանքիս:

Կը խափանէր: Անոր կամքը անդրդուելի կը մնար: Ան կ'ուզէր իր կախարդութեան խորհրդանիշը մնալ ու այդպէս շարունակել իր բողոքի եւ յուսահատութեան աղաղակը: Ես պարտուեցայ, ընկրկեցայ իր յուսահատութեան անդրդուելիութեան առջեւ: Բայց չէի կրնար բոլորովին հրաժարիլ հետապնդած նպատակէս: Ու տեղի ունեցաւ դիծերու փոխանակութիւնը բառերով, այն տարբերութեամբ ինչպէս նկատեցի յետոյ, որ բառերը փոխանակ շարունակելու գծագրութեան վերանորոգիչ առաքելութիւնը, ներսէն կ'արտաքսէին ճառային կազմակերպութիւն մը, որ ողբասացութեան հետ կը չփոթուէր: Բառեր գիս կ'ենթարկէին իրենց, որոնց մէ միայն ողբ դուրս կու գար: Ի հարկէ պարտութենէս ետք ինծի կը մնար որ բառ, ոչ թէ գոտեպնդուելու համար, այլ որպէսզի դատապարտուած աչքը անձնական ամբաստանութիւն մը մնար: Ահա պատճառը, որով կը քանդէի աշխատանքս: Աշխատանքս, փտութեան մէջ ինկած աչքը փրկել էր: Իրեն հետ գիս կը քանդէր: Կը զգայի որ կը քանդուէի: Եւ մրոտած թուղթերս կը պատռէի, որովհետեւ բառերը քայքայումս կը ներկայացնէին ինքնադրոհման բնապէտ մը մղուած: Մայրիկս կասկածէր էր խորհրդաւոր գործունէութիւնս: Օր մը նստաւ քովս: Ես նստած էի հօրս նկարին դիմացը, աչքերս անքթիթ բացած անոր պարտուած աչքին վրայ, որ ոչ մէկ կամքի կ'ուզէր ենթարկուիլ: Եթէ իր պարտութիւնը խորհրդանշական յաղթանակ մը ընելու մտասեւեռումը, որ յամառ էր անդուլ ըլլալու չափ, ձախողէր իրեն կողմէ մեր պատմութեան գիրքը գոցուած պիտի նկատուէր: Կարծես կը զուարճանար իր կարգին իրեն նայող աչքը վէրքի վերածելով: «Գիտե՞ս, ըսաւ մայրիկս քովէս, «հայրիկդ ալ կը գրէր բայց ան քեզի պէս չէր պատռեր գրածները: Տարագրութենէն քանի մը օր առաջ սնտուկով մը թաղեց մեր տան բակը: «Ով որ ետ դառնայ, սանկ կ'առնէ», ըսաւ: «Մեզմէ ոչ մէկը վերադարձաւ հոն: Հիմա փտած ըլլալու են: Երկինքէն այնքան ջուր թափեցաւ անկէ ի վեր»: Ու երկար հոգոց մը հանեց:

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՕՐ ՄԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դեռ չենք ծնած ու չենք մեռնիր ուրեմն
բղխկ բղխկ կը վերապրինք աչքերու մէջ
որ մեզ կ'ուտեն
յետոյ կ'ուտուին, իրենց կարգին, սերունդէ սերունդ փոխանցուելով,
կը վերապրինք ձեռքերու մէջ զորս կը սեղմենք
ձեռնոցն իսկ հանելու ժամանակ չունենալով,
աղտոտ թաշկինակներու նման լեցուեր ենք գրպաններուն մէջ
բառերու՝
որոնք շատոնց արձանացած
փակուած, լքուած թանգարանի մութին մէջէն, ծակ աչքերէ
հին ժայռութեան մը մեզի կարօտը կուլան.
քաղաքակրթութեան բիրամիտի ընդերքներուն
փարաւոնի դամբան մըն ենք, հազար անգամ բռնաբարուած
բայց դեռ պահած մեծութեան մը տարտամ հետքը, յիշատակը գոնէ:
Դեռ չենք ծնած ու կրնանք տեւել ուրեմն,
խօսուող, շարժող հազարաւոր սա մարդոց հետ
որոնք չխտակ մեր վրայ կուգան ու մեր մէջէն կ'անցնին կ'երթան
կարծես թէ մենք շուքէ շինուած ըլլայինք,
կոտաւուող չոր ճիւղի պէս լակոտներէն՝ մինչեւ յուսահատական
անմահութիւնը ծերուկներուն
ոչ բարի են՝ ոչ ալ չար,
այլ անառակ որդիներ
որոնք գացին ու ալ չեկան բայց ներուեցան
որովհետեւ կասկածեցանք թէ մենք էինք, մենք՝
որ այդպէս, առտուն կանուխ փողոցը ճեղքեցինք ու անկինէն
անհետացանք
մենք մեր անձէն աքսորուած:
Պիտի տեւենք
նման ծովու շշուկին ու մանկութեան յիշատակին
մահուան վախին, չպատժուած յանցանքներուն, գութի անդուլ
բռնութեան,
պիտի տեւենք
ապրողներու մէջ ապրող մըն ալ ըլլալու ծիծաղելի ապահովութեան
նման,
մենք մեզ խաբած ըլլալու ամօթին
ալ նման:
Այսպէս բուսած փուշերու մէջ արտէն դուրս,
կրնանք խնդալ խրտուիլակին՝ որ կը կարծէ մեզ պաշտպանել
հրեշտակներէն
որոնք առտուն կանուխ դուրս կը թափին
վանքի մաշած ազանոցէն
որու ոտքին՝ չորս ծեր մայրապետ՝ տուն տուն կը խաղան
օրօրելով լաթէ շինուած պուպրիկը
որ մարած - յուլունք նայուածքներուն դարմանքին
մեծ ու կարեւոր բան մը կը պատմէ...:

ՔԱՂԱՔ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
23

MARDI
23 AVRIL
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.948 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.948

ՊՐԱԶԻԼԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄԵՌԱՒ ՆԱԽԱԳԱՀ ՉԵՂԱԾ

—×—

39 օրուան հոգեվարքէ մը ետք է, որ Թանքրետօ Նեվէս «յաղթեց» իր բժիշկ - ներուն, այսինքն մեռաւ : Արդարեւ հազուադէպ է, հաշուի առնելով Ֆրանքօն եւ Թիթօն, որ այսքան ճիգ թափուի եւ արուեստական միջոցներ գործածուին «ողջ» պահելու համար մէկը : Յունուար 15-ին է, որ 21 տարուան զինուորական իշխանութենէ ետք, Պրազիլ կը վերադառնար քաղաքային իշխանութեան եւ Թանքրետօ Նեվէսի ընտրութեամբ, երկիրը ժողովրդավար վարչակարգ կ'ունենար : Բայց, հազիւ ընտրուած եւ պաշտօնի գլուխն անցնելու արարողութիւնը չկատարուած իսկ, հիւանդանոց կը փոխադրուէր, ուր պիտի ենթարկուէր վիրաբուժական եօթը գործողութիւններու : Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերն է, որ Նեվէս իր մահկանացուն կը կնքէր : Անմիջապէս, ութ օրուան ազգային սուգ կը հռչակուէր : Ըստ Սահմանադրութեան, Պրազիլի նախագահ կը դառնար փոխ - նախագահը՝ Խոսէ Սառնէ :

Ան որ ծնունդ կուտար իր հայրենիքին ժողովրդավարութեան, պիտի մեռնէր առանց զայն չտեսած :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ խորհրդարանը, Ապրիլ 18-ի նիստին որոշում մը տուած է որուն համաձայն անդամ երկիրները ճնշում պիտի բանեցնեն Թուրքիոյ վրայ, որպէսզի վերջ տրուի մահապատիժներուն, պաշարման վիճակին, քաղաքական յանցապարտներուն ներում շնորհուի ու յարգուին մարդկային իրաւունքները : Ցոյներու եւ համայնավարներու կողմէ մարդկային իրաւանց նիւթին մասին տրուած հակաթուրք բանաձեւը հակառակ անոր որ փակումի ժամը հասած էր, քուէարկուած է : Բնագրին մէջ, որ խորհրդարանի բանաձեւի բնոյթ առած է, տեղ տրուած է նաեւ ամերիկացի գրողներ Ա. Միլլըրի եւ Հ. Փինթըրի յայտարարութիւններուն, ուր կ'ըսուի թէ Թուրքիոյ մէջ կ'ոտնակոխուին մարդկային իրաւունքները : Թուրք պաշտօնատարներ խորհրդարանին առարկած են այս վճռին դէմ ու հակաթուրք կեցուածք մը նկատած ատեանի նախագահ Ֆրանսացի ընկերվարական Ն. Փէրիի ընթացքին մէջ, երբ ան առանց վիճաբանութեան անցած է քուէարկութեան :

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ մէջ, դատավարութիւնը բացուած է ինը զինուորականներու, որոնց մէջ պետական երեք նախկին ղեկավար : Զինուորական իշխանութեան ղեկավարներ, որոնք երկիրը վարեցին 1976-էն 1982 հաշիւ պիտի տան այն հալածանքներուն, չարչարանքներուն համար զորս գործեցին : Նաեւ 10-էն 20 հազար «անհետացածներու» :

ԻՍՐԱՅԷԼ որոշեց Լիբանանի իր ամբողջ զօրքը քաշել մինչեւ Յունիս 1 :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ մարդկային իրաւանց Լիկայի համագումարի մը մասնակցելով (Հանրապետութեան առաջին նախագահն է) ակնարկեց գաղթող աշխատաւորներու ընտրելու իրաւունքին տեղական ընտրութեանց մէջ, ինչ որ բանավէճի նիւթ ծառայեց շարաթավերջին, մամուլին ընդդիմութեան մէջ :

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ֆ. ՄԻԹԵՐԱՆ ներկայ եղան, առջի օր, Շոահ ֆիլմին («Անէծքը»), Քլօտ Լանզմանի, նուիրուած Հրեաներու ցեղասպանութեան Բ. աշխարհամարտի ընթացքին : Իննուկէս ժամ տեւող այս ֆիլմին, ներկայ եղած են նաեւ Հանրապետութեան Նախագահէն զատ, Ժաք Լանկ, Սիմոնն տը Պօվուար, մեծ բարերարութեան, Սիմոն Վէյլ եւայլն :

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 10 / 15)

ՀԱՅ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԵՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԵՂՐԻԻ ՄԷՋ

Մեղրիի շրջանի աշխատաւորներու հետ հանդիպում մը ունեցած են հայկական շարժանկարի վարպետները : Մշակոյթի պալատը տեղի ունեցած հաւաքոյթին խօսք առնելով Հայաստանի Շարժարուեստագէտներու Միութեան նախագահ Կարէն Քալանթար, բեմադրիչներ Հենրիկ Մալեան եւ Ալբէր Մկրտչեան անդրադարձած են «Հայֆիլմ» արուեստանոցի աշխատանքներուն :

×

ՄԱՌԵՇԱԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

Մոսկուայի զինուորական հրատարակչականը լոյս ընծայած է մառեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի նոր գիրքը՝ «Մեծ ժողովրդի որդիները» խորագրով : Հեղինակը կը խօսի խորհրդային անուանի զօրավարներու հետ իր հանդիպումներուն, միասին գործակցութեան, անոնց ուսման, Բ. աշխարհամարտին մասնակցութեան մասին :

×

«ԻԶՎԵՍՏԻԱ»Ի ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Մոսկուայի «Էզվեստիա» հրատարակչականը լոյս ընծայած է (ռուսերէն) լրագրող Գէորգի Մելիքեանցի «Մարդիկ եւ տարիներ» գիրքը, ուր կը խօսուի մեծ դէմքերու եւ կարեւոր դէպքերու մասին : Հեղինակը քանի մը տասնամեակէ ի վեր կ'աշխատի Մոսկուայի կարեւոր թերթերէն մէկուն՝ «Իզվեստիա»ի մէջ :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

«ԿՈՏԱՅՔ» ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Ապրիլ 21-ի խաղերու արդիւնքներն են.-

Սպարտակ - Տորպեդո Գ.	0 - 0
Զէնիթ - Դինամո Թ.	3 - 0
Նեֆթչի - Արարատ	1 - 0
Ժալգիրիս - Կայրաթ	0 - 0
Շախտեոր - Մետալիստ	2 - 1
ԲՄԱ Ռոստով - Չերնոմորեց	1 - 2
Ֆակէլ - Դնեպր	0 - 2
Դինամո Մինսկ - Տորպեդո Մ.	0 - 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գլուխը կը գտնուէր Կիեւի «Դինամօ»ն 11 կէտով :

×

Ա. դասակարգի մրցաշարքին Աբովեանի «Կոտայք»ը՝ իր դաշտին վրայ, 3 - 2 արդիւնքով յաղթելով Պաթումի «Դինամօ»ն, գրաւած է դասաւորման 4-րդ տեղը :

×

Միւս կողմէ, «Արարատ» - «Դինամօ» Մինսկ խաղը, որ տեղի պիտի ունենար Մարտ 9-ին եւ Չերնենկոյի մահուան պատճառով յետաձգուած էր, տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 25-ին, իսկ «Դինամօ» Թիֆլիս - «Արարատ» հանդիպումը Մայիս 22-ին (նախատեսուած էր Ապրիլ 14-ին) :

NOTRE DAME-Ի ՊԱՏԱՐԱԳԸ

ՈՒՐԻՇ ԽՕՍՔԵՐ Կ'ԱԿՆԿԱԼՈՒԷԻՆ ՓԱՐԻԶԻ ԿԱՐԴԻՆԱԼ - ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԷՆ

—×—

Ապրիլեան տարելիցներու առթիւ, Նոթր - Տամի Մայր տաճարին մէջ մատուցուած պատարագը առիթ մըն է գլխաւորաբար, քիչ մը բացուելու արտաքին աշխարհին : Բազմազգի այցելուներ կուգան - կ'երթան Կիրակի օրերը եւ պահ մը գոնէ, կը լսեն թէ պատարագ մը կը մատուցուի դարուս առաջին ցեղասպանութեան զոհ՝ մէկ ու կէս միլիոն Հայերու յիշատակին : Արդ, այս անգամ, ով որ հայերէն չէր գիտեր և ուրեմն չէր հասկնար հայ կաթողիկէ պատարագիչ եպիսկ.ին այնքան տպաւորիչ և թելադրիչ խօսքերը, չէր կրնար գաղափար մ'իսկ կազմել թէ ի՞նչ պատարագ է եւ որո՞ւ համար : Հոն, բաժնուած ֆրանսերէն փոքրիկ պրակները սահմանուած էին թոյլ տալու որ կարելի ըլլայ հետեւիլ պատարագին եւ անոնք արդէն վերապահուած էին անոնց, որոնք գիտէին թէ ինչո՛ւ եկած են :

Նախքան պատարագը, խօսք առնելով հայերէն, Գրիգոր Եպիսկ. Կայրոյեան բաւ. - «1915, Մայիս 10, արեւելեան գաւառի մէկ քաղաքին մէջ, ձերբակալուած են առաջնորդ եպիսկոպոսը, իր քահանաներով եւ իր հաւատացեալներով, շուրջ 400 հոգի : Ձերբակալուած եւ յաջորդ օրն իսկ, կը քշուին դէպի անապատ : 16 տարեկան պատանի մը, որ 40 տարեկանին, ինծի այս դէպքը կը պատմէր : Բարձրացած էր ծառի մը վրայ, դիտելու համար դէպի մահ գացող այս կարաւանը : Եւ յանկարծ ձերբակալուածներէն մէկը իրեն կը նայի : Իր հայրն է. - «Տըղաս, կ'ըսէ, շուտ տուն գնա՛, մօրդ եւ եղբօրդ տէ՛ր եղիր» :

«Մօրդ եւ եղբօրդ տէ՛ր եղիր : 70 տարուան պատգամն է, սիրելի հաւատացեալներ, որ կարծէք այսօր, դուք ու ես կը լսենք մեր մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն բերնէն : Պատգամ մը, որ մեզի կ'ըսէ՝ տէր եղէք ձեր մօրը եւ ձեր եղբօրը : Եւ որո՞նք են մեր մայրն ու եղբայրը : Մեր մայրը՝ մեր հայրենի հողն է, մեր մայրենի լեզուն է, մեր հաւատքն է, մեր եկեղեցին է, մեր սուրբ աւանդութիւններն են, ցեղային, ազգային, բարոյական, մշակութային եւ հոգեւոր : Անոնցմով սնած ու մեծցած են մեր նահատակները, անոնցմէ ընդունեցան կորով ու հաւատք դիմագրաւելու համար հալածանքն ու մահը : Անոնցմով է, որ Քրիստոսի հետ յաղթեցին, յարութիւն առին, լուսաշող պսակով պսակուեցան : Եւ այօր կը պատգամեն մեզի՝ տէր եղէք այն սուրբ աւանդութիւններուն, ինչպէս մենք, անոնցմով է որ պիտի տոկաք, անոնցմով է որ պիտի ապրիք, անոնցմով է որ պիտի յաղթէք : Եւ ո՞վ է մեր եղբայրը՝ ամէն Հայ, ուր ալ գտնուի, որ գաղափարին, որ կրօնքին, որ հատուածին ալ պատկանի : Անիկա նուիրական մասունք մըն է մեր նահատակներէն» : Հայ կաթողիկէ - եկգարքը վերջացուց իր խօսքը շեշտելով՝ եթէ կ'ուզենք արժանաւոր որդիներն ըլլալ մեր նահատակներուն, հարկ է որ մեր ազգային գերագոյն շահերը վեր դասենք մեր անհատական եւ հատուածական շահերէն, հուսկ, կըրկնելու համար պատգամը՝ տէր ըլլանք մեր մօր եւ եղբօր : Ապա, Գրիգոր Եպիսկ. այս անգամ ֆրանսերէն, շնորհակալութիւն յայտնեց կարդինալ Լիւսթիժէի, Գիտ Եպիսկ.ի եւ բոլոր քոյր եկեղեցի -

ԱՐԱՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 20, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 10ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուն էր : Հարիւրաւոր Հայեր եկած էին իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու «Վան» գործողութեան մասնակցող չորս երիտասարդներէն մէկուն՝ Արամ Պասմաճեանի, որ գարնան խոստմնալից առաւօտ մը ընտրած էր, բանտին իր խուցին մէջ ինքզինքը կախելու համար, մերժելով կեանքը, 25 տարեկանին :

Յուղարկաւորութեան արարողութենէն ետք դամբանականով մը Ներսէս Ծ. վրդ. Բապուճեան կը նշէր, թէ մահը ամէնէն անողոք իրականութիւնն է կեանքին եւ մահուան պատճառած վիշտը շատ աւելի ծանր կը կշռէ մեր հոգիներուն, երբ երիտասարդ մըն է անոր զոհը : Յիշելէ ետք թէ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը դարերու ընթացքին եղած է ազատութեան եւ անկախութեան պայքար մը, եղած է հերոսական արտայայտութիւն մը, կը շեշտէր թէ այսօր ալ մեր երիտասարդութիւնը կը պայքարի մեր ազգային արդար իրաւունքներուն համար, ընթանալով մեր նախահայրերու հերոսական ուղիէն :

Արամ Պասմաճեանի մարմինը, ապա կը փոխադրուէր Փէռ - Լաշէզի գերեզմանատունը, ուր նաեւ բազմութիւնը հաւաքուած էր : Տարաբախտ երիտասարդին դագաղը ուսամբարձ կը տարուէր մինչեւ փոսը, ուր Աւետիս քհնյ. Պալըգեան եւ Հ. Վարդան վրդ. Քէչիշեան կը կատարէին թաղման կարգը :

Եկեղեցւոյ առջեւ թէ գերեզմանատունը, յաջորդաբար խօսք կ'առնէին Աբիկ Զաքըրեան, Ռընէ Ծակոյեան, Մելինէ Մանուշեան, Տիրան Ոսկերիչեան եւ Արա Թորանեան :

Եւ սակայն, վերջին հրաժեշտի սա պահուն, կարծես Արամին ձայնն էր, զոր կը լսէինք, հեռուէն եւ կ'ըսէր մեզի. -

«Ինձ անլաց թաղեցէ՛ք, ինձ անխօս
թաղեցէ՛ք,
Լռութի՛ւն, լռութի՛ւն, լռութի՛ւն
անսահման ...

ներու ներկայացուցիչներուն եւ պաշտօնական անձնաւորութեանց որ ընդառաջած էին եղած հրաւէրին :

1982-ի Ապրիլին ալ, Փարիզի Կարդինալ Արքեպիսկոպոսը յուսախաբ ըրած էր բոլոր անոնք, որոնք այն միամիտ յոյսն ունէին թէ քրիստոնէական եղբայրական եւ հոգեշահ խօսքերէ անդին, կարդինալ Լիւսթիժէ թերեւս չի խուսափիր քանի մը սրտակից արտայայտութիւններ ունենալէ նահատակուած ժողովուրդի մը հասցէին : Հաւանաբար, շատ մեծ էր մեր ակնկալութիւնը :

Ան ոգեկոչեց միայն «ցաւն ու թախիծը որոնք կը լեցնեն հայ ժողովուրդին սրտերը, ի յուշ անոնց որոնք մեռան պարզապէս անոր համար, որ քրիստոնեայ անունը կը կրէին», չեշտելու համար նաեւ. - «Հարց մի տաք դուք ձեզի, թէ ինչո՞ւ համար հալածուեցաք, այլ՝ որո՞ւ համար եւ ինչո՞ւ ղրկուեցանք աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ : Կենդանի ժառանգութիւնն էք Եկեղեցւոյ մը, որ պէտք է կենդանի մնայ ազգերուն մէջ» :

Պատարագի աւարտին, Գիտ Եպիսկ. արտասանեց Պահպանիչը :

× Երկուշաբթի առտու, «Լիպերասիոն» կ'արձագանգէր այս արարողութեան :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐԵԼՈՒ ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԻՉԸ

Ես խոյացայ նուիրումիս տենդահար,
Հոն, ուր նիհար ճառագայթ մը կար լոյսի,
Հոն, ուր սիրոյ վտիտ երգ մը կը դողար,
Հոն, ուր դողդոջ ծիածան մը կար յոյսի…

Մէկ դար առաջ հայ քնարերգութեան մօտալուտ աննախընթաց վերելքը կան-խորոշուեց երեք երջանիկ ծննդով եւ՝ Դանիէլ Վարուժան (1884), Վահան Տէր-եան (1885), Միսաք Մեծարենց (1886), երեք մեծեր այն բացառիկներից, որոնց «ծնունդն անծանօթ է՝ ինչպէս նաեւ ի-րենց վախճանը», քանի որ նրանք «աշ-խարհներ են՝ միշտ արեւներու շուրջը դարձող» եւ «յաւիտենականութեան կը պատկանին…»:

Նախախնամութիւնն, արդեօք, չար խաղ չէ՞ր խաղում նոյն սերնդից մի այլ բանաստեղծի՝ Ռուբէն Սեւակի հետ. նը-րան վիճակուած էր ապրել ու ստեղծա-գործել չափազանց ինքնատիպ ու շողշո-ղուն անհատականութիւնների շրջապա-տում եւ կարող էր յանկարծ կորցնել սե-փական լոյսի արահետը: Իսկապէս, նրա մուտքն այնպէս շռնդալից ու յաղթական չեղաւ, ինչպէս «Ծիածան»ի, «Մթնշաղի անուրջներ»ի, «Ցեղին սիրտը»ի հեղի-նակներինը:

Սակայն ապագայ բանաստեղծը տարի-ների հետ քայլ առ քայլ այնուամենայ-նիւ կարողանում է նուաճել իր երգի «կեն-սական տարածութիւնը»՝ անդուլ ճանա-պարհորդի յամառութեամբ առաջ մղելով իր ինքնութեան երիվարը՝ «զուարթ գի-տութեան» դժուարին ուղիներով: Նրա գողտրիկ տաղանդը ժամանակ առ ժա-մանակ արձակում էր աստուածային շը-նորհի կայծեր, որոնք ամենեւին էլ չէին կորչում առաջին մեծութեան աստղերի փայլի մէջ: Եւ այսօր գրականու-թեան պատմաբանը, առանց վարանելու, նրան յիշում է այն բոլոր մեծերի կողքին, որոնց անուան հետ կապուած է հայ բա-նաստեղծական ոգու փառահեղ բռնկու-մը՝ 20-րդ դարի սկիզբի օրհասական տա-րիներին…:

Ռուբէն Չիլինկիրեան - Սեւակը ծնուել է Պոլսի մերձակայ Սիլիվրի գիւղաքաղա-քում, 1885-ի Փետրուարի 15-ին: Ցետա-գայում սիրելի վայրերից ընդմիշտ հե-ռացած բանաստեղծը կարօտով է յիշում «ժայռերու մէջ կուրծքին կառչած» այն հեռաւոր գիւղը, որի հետ կապուած էին մանկութեան շատ նուիրական յիշատակ-ներ: Ալպիական բնութեան զարմանահը-րաշ գեղեցկութիւնների մէջ անգամ հո-գու վերացումների պահերին, թախծալի յիշողութիւններով է վերադառնում նա իր պատանեկան ցնորքների օրրանը…:

Բայց նրան էլ սպասում էր իր սերնդա-կիցների բնորոշ ճակատագիրը՝ ապրել, երգել ու նահատակուել՝ հայրենի եզեր-քի մշտապէս անլռու կարօտը սրտում: Այդ կարօտը բանաստեղծը տարել է իր հետ աստանդական երիտասարդութեան բոլոր ճանապարհներով. հայրենի Սի-լիվրիի Ասքանազեան նախակրթարանից յետոյ՝ Պարտիզակի Ամերիկեան դպրոց, ապա՝ Պէրպէրեան վարժարան, այնուհե-տեւ՝ Լօզանի համալսարան ու վերստին՝ Պոլիս…: Կարճ ու բովանդակալից մի կեանք, որ Սեւակն ապրեց «արի և արու»՝ հոգու եւ արեան իր տուրքը մատուցե-լով հայրենիքի զոհասեղանին, հայրենի քնարերգութեան հազարամեայ մատեա-նում թողնելով լուսաւոր մի էջ…:

Սեւակի բանաստեղծական նախափոր-ձերը վերաբերում են Պէրպէրեան վար-ժարանում ուսանելու տարիներին: Սա-կայն նրա ստեղծագործական նկարագիրը լիովին ձեւաւորւում է Լօզանում: Բժըշ-կական բաժնի բազմապրաղ ուսանողը ժա-մանակ է գտնում հետեւողականօրէն կրթելու իր ձիրքը հայրենի ու համաշ-խարհային մշակոյթի փորձով: Իսկ այդ փորձից բխող գլխաւոր դասը նրան յու-շում էր, որ աշխարհի հետ ժամանակա-կից բանաստեղծի տալիք - առնելիքը կե-նաց ու մահու խնդիր է նաեւ. խոր մտա-հոգութիւնը մարդկութեան ներկայի եւ ապագայի համար՝ նրան յաճախ կանգնե-ցնում է բարոյական, քաղաքացիական, ստեղծագործական պատասխանատուու-թեան հանդէպ: Սեւակի երգերում եւս ներշնչանքը ներսից լարւում է քաղաքա-կան ու սոցիալական հարցադրումների սրութեամբ, նպատակաուղղուած գա-ղափարական լիցքերը իրենց հերթին ձեռք են բերում քնարական ապրումի հաւաս-տիութիւն: Հայ բանաստեղծութեան ա-ւանդական թեմաները նրա քնարերգու-թեան մէջ ստանում են նոր մեկնաբանու-թիւններ:

Ի՞նչը, օրինակ, կարող է աւելի սովո-րական ու կրկնուած լինել հայ բանաս-տեղծի համար, քան հայրենիքի դարաւոր տառապանքի թեման: Այդ թեմային նը-ւիրուած սեւակեան երգերը նոյնպէս դը-ժոխային իրականութեան ցաւագին ար-ձագանգներ են, դրանցում եւս «ամէն ինչ տառապանք է … ամէն ինչ աղաղակ եւ բողոք: … Միտքերը՝ մռայլ, բառերը՝ դաշոյնի պէս փայլատակող…»: Ահա՝ «Ջարդի խենթը», «Վերջին Հայերը», «Նահապետը», «Ո՛վ իմ հայրենիքս», «Զանգակնե՛ր, զանգակնե՛ր…», ահա՝ «Հայաստան»ը, յիրաւի կատարեալ մի պատկեր, որ բարձրանում է խորհրդանը-շանի աստիճանի.

Ո՞վ կուլայ այսպէս խշտեակիս
շէմքին.
- Քո՛յր, ղարիպն է, բա՛ց…
Կմա՞խք մը կ՛անցնի դուրսէն
լալագին.
- Սո՛վն է, դուռդ բա՛ց…
Տապա՞րն է ջախջախ դրանս
կուրծքին,
- Ջարդն է, դուռդ բա՛ց…

Բայց այս երգերում վիրաւորուած հայ-րենասիրութեան աղնիւ աղաղակը չի լը-ռեցնում հոգու խորքերից եկող համա-մարդկային ցաւի դրամատիկ շեշտերը: Ազգային - քաղաքական ու սոցիալական խնդիրների նոյնականութեան գաղափա-րից ծնւում է իւրօրինակ մի կենսափիլի-սոփայութիւն, որ բանաստեղծական աշ-խարհաճանաչման հիմնական սկզբունք է դառնում Սեւակի քնարերգութեան մէջ:

Բանաստեղծի կենդանութեան ժամա-նակ լոյս տեսած նրա միակ ժողովածու՝ «Կարմիր գիրքը», Կիլիկեան կոտորած-ների անմիջական տպաւորութեան տակ գրուած «Ջարդի խենթը» եւ «Թրքուհին» պոէմների հետ միասին ամփոփում է նաեւ «Մարդերգութիւն»ը, լայնահուն մի խոհ մարդու կեանքի ու ճակատագրի մասին՝ ժամանակակից հասարակութեան մէջ:

Վերջին թեմայով Սեւակը ծրագրել էր ստեղծել բանաստեղծութիւնների եւս եր-կու շարք՝ «Քառը» եւ «Զհասկցուած-ները»: Ո՞րն է աշխարհում տիրող անար-դարութիւնների սկզբնապատճառը, որ-տեղի՞ց է ծնունդ առնում մարդկային թշուառութիւնը, ինչո՞ւ աշխատաւոր մարդը զրկուած է սեփական ձեռքով ըս-տեղծած բարիքները վայելելու հնարաւո-րութիւնից, վերջապէս, մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւի միլիոնների ստրկացումը մի բուռ իշխողների կողմից - ահա այն գըլ-խաւորը, ինչ ալեկոծում է բանաստեղծի հոգին՝ նրա այս կարգի ստեղծագործու-թիւններում («Այս դանակը», «Փողոց աւլողը», «Կարմիր դրօշակը», «Սաքիա Մունի» եւայլն): Նա ցաւում է մարդ-կութեան համար, գազանակերպ դարձած մարդու համար, ցաւում է մեռած աստը-ծու համար, որի դիակի գարշահոտու-թիւնով ապականուել է «Ծիր Կաթիններու երազն անյատակ»: «Տիեզերքի մեծ ին-չո՞ւն», որպէս մռայլ հարցական, ծառա-նում է բանաստեղծի առջեւ ստիպելով բողոքի եւ ընդվզումի հուժկու շեշտերի հետ երբեմն հնչեցնել նաեւ յուսաբեկու-թեան դառը մեղեդիներ.

Այս ի՞նչ դարերու հասեր ենք,
Աստուած,
Փշրեցին ինչ որ կար վսեմ կերտուած
Թէ դեռ սիրտ ունինք, թաղելու
տարէք,
Ոսկիի ենենգ ձայնն է ամէնուրեք…:

Բանաստեղծին յուզում է յատկապէս արուեստի ճակատագիրը, արուեստագէտ անհատի ողբերգութիւնը՝ նիւթապաշտ հասարակութեան մէջ. Սակայն ստեղծա-գործ ոգու անպարտելիութեան խոր գի-տակցութիւնը ծնում է յաղթանակի հա-ւատ ու պայքարի կամք՝ յանուն մարդ-կային երջանկութեան.

Սակայն մեզ ինչ փոյթ ծիծաղն
ամէնուն,
Լքումը ստոր, քաղցը անանուն.
Մենք՝ գառանց հովւին պէս
սիրագորով՝
Հաւատքն ունինք մեր սրինգին
ծայրով
Առաջնորդելու Մարդկութիւնն
ամբողջ.
Մեռած Արուեստին մենք տակաւին
ողջ թրուպատուրները:

«Թրուպատուրները» բանաստեղծու-թիւնն է սա, որ անկասկած մտնում է 20-րդ դարի սկիզբի հայ քնարերգութեան մնայուն արժէքների մէջ:

1911-ին Սեւակը աւարտում է համալը-սարանը եւ աշխատանքի անցնում Լօզանի հիւանդանոցներից մէկում: Այստեղ նոր ու ինքնատիպ մի աշխարհ է բացւում երի-տասարդ բանաստեղծի առջեւ. Հոգեկան ու ֆիզիքական բազմատեսակ ախտերի հե-տեւում արուեստագէտ աչքը նշմարում է մարդու հասարակական կեցութեան մի այլ անբեւոյթ ատառ եւս: Հիւանդանոցը ներկայանում է որպէս իւրօրինակ թատե-րաբեմ, ուր խաղացւում է կեանքի անվեր-ջանալի դրաման մղելով հանդիսատես բա-նաստեղծին նոր մտորումների հանդոյցում դնել «տիեզերքի մեծ ինչո՞ւն»: Այսպէս ծնւում են «Բժիշկին գիրքէն փրցուած է-ջեր»ը, նորավէպերի, պատմուածքների, հանրամատչելի զրոյցների, իմաս-տասիրական խորհրդածութիւնների մի շարք, որն անկրկնելի տեղ է պահո-վում Սեւակի համար նաեւ արեւմտահայ արձակի պատմութեան մէջ:

Ճանաչուած բանաստեղծի արձակ էջերն անսպասելի խանդավառ ընդունելութիւն են գտնում: Յաջողութեան գաղտնիքն այն էր, որ նա գտել էր իր ժամանակի այրող հարցերին պատասխանելու հետաքրքիր մի եղանակ, փաստօրէն ստեղծել էր նոր ժա-նըր, յետագայում ունեցաւ նաեւ հետե-ւորդներ՝ միշտ մնալով, սակայն, անգե-րազանցելի:

Սեւակի բանաստեղծական նկարագրի հիմնական որոշիչը, այնուամենայնիւ, բացասման կիրքը չէ, այլ՝ հաստատման տարերքը: Իր բանաստեղծութիւնների ա-մենաարժէքաւոր ու ընդարձակ շարքում՝ «Սիրոյ գիրքում», բարոյական մահուան իրականութիւնից նա հոգեղէն վերածննդի է մղւում փթթող կեանքի, պայծառ բնու-թեան, բարձր ու անաղարտ սիրոյ աշխար-հում: Բանաստեղծի հէնց այս երգերը նը-կատի ունի Յակոբ Օշականը, երբ գրում է. «Մշտական պատանութիւն մը անոր բո-լոր քերթուածները կ՚ողողէ իր քաղցրու-թեամբ, աշխուժովը, անփութութեամբ ու թռիչքով: Գարնան բանաստեղծ մը, եթէ քիչ մը բռնազբօս չէք գտներ տարա-զը, որ չհասաւ ու չյոգնեցաւ տարիքէն, ապրեցաւ իր մահը երիտասարդ, թարմ, արի ու արու»:

Գարնան բանաստեղծ…: Ամենեւին էլ բռնազբօս չէ այսպիսի բնորոշումը: Սե-ւակն, իրօք, սիրահարուած է կեանքին ու աշխարհին, աղաւաղուած մարդկային յա-րաբերութիւնների անցողիկ չափանիշները նա հերքում է յաւիտենական արժէքների անսասանութեամբ: Ասելութեան ուղինե-րում մշուշուած հոգին վերստին ու վերս-տին մաքրագործւում է բարութեան ու լոյսի քաւարանում՝ մինչեւ սիրոյ «լուսէ կոյս տաճարները», մինչեւ նրա աճա… ու սարսռագին բարձունքները բարձրանա-լու համար.

Դուն որ Սէրն ես ու Իտէալն ես ու
Հոգին,
Ու ինչ որ կայ ամէնէն վեհ ու
մաքուր,
Ու ինչ որ կայ լացնող մեր
ախտագին
Սրտին հազար հիւսկէնները
թաքթաքուր,
Դուն որ Սէրն ես ու Իտէալն ես ու
հոգին,
Ցոյց տուր ինծի ոսկէ շաւիղն եթերի,
Ցոյց լուսեղէն երկնազուարթ այն
ճամբան,
Ուր էութիւնս յոգնատանջ զալարի՝
Բարձունքներուդ գալու համար
անխափան,
Ցոյց տուր ինծի ոսկէ շաւիղդ
եթերի…

Սէր - Իտէալ - Հոգի ուղեծրով ձգտում է գոյութեան յաւերժութիւնը: Եթէ բա-նաստեղծը բարոյական առաջնորդ է, ու-րեմն պարտաւոր է լինել այդ յաւերժու-թեան առաջին ճանապարհորդը, ներշնչե-լ մարդկանց՝ «դուրս նետուիլ այս գզուե-լ օրէնքէն, որ «կեանքի պայքար» կը կոչ-ուի, ապրիլ երազին ու խորհուրդին մէջ, աստուածօրէն ապրիլ»: Սեւակեան սիր-երգերի քնարական իմաստասիրութիւ-նը աստուածօրէն ապրելու վսեմ խորհուրդ է:

Սակայն կեանքի կարօտով եռացող այս երգերում իմաստասիրութիւնը դժուա-րթափանցելի մթութիւններ չունի. բանաս-տեղծը պարզ ու սրտագին անմիջակա-նութեամբ է ընդառաջ գնում հոգու մը-ղումներին.

Եկո՛ւր ինծի, լուսնեակին պէս
գեղեցիկ,
Եկո՛ւր ինծի, լոյս ու ցնծում
հեւալով,
Քու արծաթի շողերուդ մէջ սլացիկ
Լուսաւորէ աւերակներս լալով.
Ես Մահն եմ, ե՛կ ինծ Կեանքին պէս
գեղեցիկ…

Զգացմունքների այս բնական հոսքը գը-յանում է մարդու եւ միջավայրի կենդա-նի շփումից: Դա բնութեան կողմից մար-դուն շնորհուած մեծագոյն պարգեւն է՝ «ապրելու երջանկութիւնը», որի բոլո-րանուէր երգիչն է Սեւակը: Նա մեր ժա-մանակակիցն է ոչ այնքան անէծքի ու դառնութեան տրտունջներով, որքան օրհ-նանքի ու փառաբանութեան նուագներով, որոնք իմաստաւորում են գոյութեան խորհուրդը երկրի վրայ, հաստատում են կենսական այն սկզբունքը, որ բանաս-տեղծն ինքը սահմանել է թեւաւոր մի արտայայտութեամբ՝ «ապրիլը յաղթել է»:

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

«ԿՈՏԱՅՔ-85»Ի ԿԱԶՄԸ

—×—

Խումբի պետ՝ Ռ. Աբրահամեան
Գլխաւոր մարզիչ՝ Ֆ. Վերանեան
Մարզիչ՝ Ս. Դաբբինեան

Խաղացող	Տարիք
Ալեքսէյ Անտոնեան	24
Աշոտ Ղուկասեան	23
Արտիւշա Մովսիսեան	31
Լեւոն Եաքլուկեան	32
Արամ Փարսադանեան	28
Մանուէլ Ասատրեան	24
Աղաջան Սարգսեան	27
Հրաչ Վարդանեան	28
Համլետ Ջաֆարեան	26
Սամուէլ Պօղոսեան	26
Յարութիւն Յարութիւնեան	23
Վալէրի Ղուկասեան	22
Գեղամ Եդիգարեան	22
Ռոմիկ Վարդազարեան	25
Ռոբեր Գալստեան	27
Վաղինակ Խաչատրեան	23
Անդրանիկ Խաչատրեան	29
Վարուժան Սուքիասեան	29

ԼԻԲԱՆԱՆ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ԵՏՔ

1975 Ապրիլ 13-ի օրը փոքրիկ հանրաշարժ մը, որ Սապրայի կայանէն կ'ուղղուէր դէպի Թէլ Էլ - Զաաթար, ամփկայարոյց գնացքով մը մուտք կը գործէր պատմութեան սահմանագիծէն ներս: 27 Պաղեստինցիներ մեռան Այն Էլ - Ռէմմանէի բախումին ընթացքին: Երկու ժամ առաջ այդ նոյն վայրէն քանի մը մեթր անդին, կարմիր փիաթ-ն մը, զինուած մարդիկ կրակ կը բանային չորս անձերու վրայ, որոնց երկուքը փաղանգաւորներ էին: Պաղեստինցիներ՝ քրիստոնեաներու դէմ, եւ փոխադարձաբար: Բիրտ ուժը ազատ պոռթկում գտած էր Լիբանանի մէջ. երկիր մը՝ որ երկար ատեն կը նկատուէր միջադաւթային համակեցութեան օրինակելի վայրը:

1975 Ապրիլ 15-ի «Օրիան լը Ժուռ» թերթին ութ սիւնակնոց խորագրին մէջ կ'ըսուէր. «Երէկ 31 հոգի մեռած՝ Այն Էլ Ռէմմանէ, Քաթայէպ - ընդդիմադիր ծանրակշիռ բախումի մը ընթացքին»: Կառավարութիւնը եւ արաբական երկիրներ կը ջանան բարդութեանց առաջքն առնել: Գործնական կերպով ծայր տուած է քաղաքական տագնապը: Ծումպլաթ Փաղանգաւոր նախարարներու արտաքսումը կը պահանջէ: Ճէմայէլ կ'ըսէ. «Համայնավար դաւ մըն է այս մէկը. պիտի ձախողեցնենք»: Երկու արտայայտութիւն, երկու մեկնաբանութիւն: Քրիստոնեաներն ու Պաղեստինցիները զիրար կ'ամբաստանեն փոխադարձաբար, պատերազմին առիթ տուած ըլլալով: Թէ ինչպէս կը ներկայացնեն հարցը փաղանգաւորները. Քաթայէպ կուսակցապետը՝ Ճէմայէլ կ'ըսէ. «Նախագահ Շամունի եւ բազմաթիւ երեսփոխաններու հետ կը մասնակցէի Այն Էլ - Ռէմմանէի մէջ եկեղեցիի մը բացումին: Առաջին գրգռութիւնը պատահեցաւ արարողութենէ ելքին. զինամթերք բեռցած ճիփ մը մրրիկի նման անցաւ անունս կրող պողոտայէն: Քանի մը վայրկեան ետք ինքնաշարժ մը որուն ցուցատախտակը ծածկուած էր, անցաւ նոյն ճամբէն: Աւելի ծանր միջադէպ մը տեղի ունեցաւ քիչ մը աւելի ուշ: Ֆիաթ ինքնաշարժ մը որուն ցուցատախտակը նմանապէս անընթեռնլի էր, երկու անգամ անցաւ նոյն վայրէն. երկրորդ անգամուն զինեալ չորս անձեր, այդ կառքէն կրակ բացին: Կէսօրուան ժամերուն զէնքերով լեցուն ինքնաշարժ մը անցաւ նոյն շրջանէն: Կրակոցները պատճառ դարձան մեծ խուճապի մը, ու բախումները ըսկիզբ առին»:

Իսկ գալով պաղեստինեան մեկնաբանութեան, կ'ըսուի. «Ժամը 11.30-ի շուրջ կազմակերպութեան մը ինքնաշարժը որ կ'անցնէր Այն Էլ - Ռէմմանէէն, պարտադրուեցաւ կանգ առնել եւ Քաթայէպ կուսակցութեան պատկանող զինեալ անձեր կրակեցին շարժավարին վրայ: Ժամը 13-ին նոյն տեղը, հանրաշարժ մը որ Պաղեստինցիներ կը փոխադրէր, որոնք կը վերադառնային Թալզայի գործողութեան նահատակ մարտիկներուն նուիրուած ոգեկոչումի հաւաքոյթէն, Քաթայէպ կուսակցութեան պատկանող բազմաթիւ խմբակներու յարձակումին ենթարկուեցաւ»:

Այդ շրջանին ոչ ոք կը նախատեսէր թէ ո՛ւր կը հասնէր բախումներու սաստկութիւնը: «Երբեք պիտի չկարենայի երեւակայել թէ հարցը պիտի վերածուէր քաղաքացիական պատերազմի մը» կ'ըսէր Ֆրանճիէ: Կարելի էր վախ զգալ Լիբանանցիներու եւ Պաղեստինցիներու կռիւէ մը: 1969-ի Գահիրէի համաձայնութիւնը պաշտօնական հանդամանք մը տուած էր Լիբանանի մէջ Պաղեստինցիներու ներկայութեան, անոնց արտօնութիւն տալով զինումի եւ ինքնապաշտպանութեան՝ լիբանանեան հողին վրայ: Ֆրանճիէ որ այդ շրջանին նախարար էր, դատապարտած էր այդ քայլը. «մեր ազգային իրաւունքներէն հրաժարում կը նշանակէ այս» ըսած էր ան:

Սակայն պաղեստինեան հարցէն անդին կային նաեւ ընկերային ու դաւանական տագնապներ եւս: 1970-ին Յորդանանէ արտաքսուած Պաղեստինցիներու զանգուածային ներկայութիւնը վճռական քայլը կ'ըլլար ուղղակի լիբանանեան տագնապի մը ծայր առնելուն: Ազգային բընոյթով այս շարժումը դարձաւ շրջանային՝ 1976-ին Սուրիոյ, իսկ 1978 եւ 1982ին Իսրայէլի միջամտութեամբ:

Իսրայէլ որ ծաղիկներով ու բրինձով դիմաւորուած էր, 1985-ին ետ կը քաշուէր լիբանանեան ընդդիմադրութեան դիմաց: Արեւմտեան ուժեր եւս կը հեռանային Լիբանանէն: Անոնք կը նմանէին ճանճերու բանակէ մը պարտուած փիղերու: Կարծես կ'իրականանար Աստուածաշունչի նախատեսութիւնը, թէ «կ'անիծուէր ան, որ ձեռք կը դպցնէր Լիբանանի»:

Սակաւաթիւ ու անբաւարար կերպով զինուած իր զօրքով, կառավարութիւններով՝ որոնք երկրին պառակտումները կը ցոլացնէին, զինեալ Պաղեստինցիներով ու դրացի երկիրներու գրաւումներով Լիբանան կը վերածուէր ռազմավայրի մը ուր կը տեսնուէին Միջին - Արեւելքի ամէն տեսակ հաշիւները: Ռմբակոծումներ, ջարդեր անբաժանելի տարրերն էին տասը տարուան այս պատերազմին:

Այսօր իւրաքանչիւր Լիբանանցի խաղաղութեան կը տենչայ, սակայն հարցը այն է որ ոչ ոք նոյն խաղաղութեան հասնիլ կ'երազէ: Կայ սուրիական խաղաղութիւնը, ամերիկեանը, լիբանանեանը - եթէ այս տեսակն ալ գոյութիւն ունի - եւ ամէն ոք կը շարունակէ պայքարիլ, իր նախասիրութիւնը պարտադրելու միսին...:

Երբ հարց կը տրուի Ճումպլաթի թէ տակաւին որքա՞ն ժամանակ կրնայ շարունակուիլ արեան այս ծովը, ան աչքերը երկինք կը բարձրացնէ ու երկար հառաչանքէ մը ետք կը բացատրէ թէ ներկայիս ոչ մէկ լուծում կրնայ խաղաղեցնել երկիրը եւ թէ միակ միջոցը կը մնայ պատերազմը: Ըստ Ֆրանճիէի «ապագան Աստուծոյ կը պատկանի»: Ողորմած Աստուած մը պէտք է ըլլայ այս մէկը, երբ դառնենք Ապրիլ 1985-ին աւազի այն պարկերէն որոնք կը լեցուին Պէյրութի մէջ, եւ նաեւ այն բազմաթիւ պատուարներէն, որոնք կը կանգնին քաղաքը բաժնող գիծին երկայնքին:

Թ. Ա. Թ.

ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՐԱԺՇՏԱՍԻՐԱՑ ԳԱՐՈՒՆ ԽՈՒՄԲԸ

—×—

Մարսէյլի հայ գաղութը կը հարստանայ գեղարուեստական նոր խումբով մը: Երաժշտասիրաց Մանկանց խումբ մը որուն նպատակն է՝ տալ մանուկներուն հայ երգին, երաժշտութեան, գեղարուեստին սէրը, ջամբել հայեցի դաստիարակութիւն, ներշնչել ազգային հպարտութիւն, դնել անոնց շրթներուն վրայ խօսքը մեսրոպեան եւ ստեղծել հայ մանուկներու համար եղբայրական միջավայր մը եւ մթնոլորտ մը:

Միշտ աւելի հեշտ է, եւ նաեւ արդիւնաւոր, կազմաւորել մանուկներուն միտքն ու հոգին, ազնուացնել անոնց զգացումները, տալ լաւ սովորութիւններ, ուսուցանել գիտելիքներ, քան չափահասներուն՝ որոնց մաքի, նկարագրի, խառնուածքի կազմաւորումը եղած է արդէն:

Ուստի, գնահատելի նախաձեռնութիւն մըն է, աշխատանք մըն է որուն ձեռնարկած են Տէր եւ Տիկին Երլմագեան:

«Գարուն» խումբին հիմնադիրը եւ պատասխանատուն Ժիլպէթ Երլմագեանն է: Ստացած է Մէօնաթէօի (Գերմանիա) Ազգային Երաժշտանոցէն ուսուցման վըկայական, ուր ապա՝ դասաւանդած է արժանանալով «Տոյէնթ»ի տիտղոսին: Հետեւաբար, Ժիլպէթ Երլմագեան ծանօթ է մանկավարժական եւ հոգեբանական ճիւղերուն, որոնք խիստ կարեւոր են մանուկներուն տրուած ուսուցման մէջ:

Խումբը երկսեռ է եւ կը հաշուէ երեսուն անդամ, հինգէն տասնըհինգ տարեկան: Մէկ ու կէս տարի է որ արդէն պատրաստութեան, աշխատանքի մէջ է: Փորձերը տեղի կ'ունենան շաբաթը անգամ մը եւ երախաները բաժնուած են երկու խումբերու, ըստ տարիքի եւ ըստ մակարդակի: Բոլոր անդամներուն երգէն կամ նուագէն առաջ կը տրուի սոլֆէժի դասեր, այսինքն՝ ձայնանիշ, չափ եւայլն: Ոմանք կը յաճախեն արդէն Երաժշտանոց:

Մանկանց Երաժշտասիրաց «Գարուն» խումբը իր առաջին համերգը պիտի տայ յառաջիկայ Մայիս 5-ին: Յայտագիրը պիտի բաղկանայ խմբերգներէ, մեներգներէ եւ զուտ երաժշտական բաժինէ մը՝ դաշնակ, ջութակ, սրինգ:

Այս խումբը իր շուրջը ունի որպէս յենարան ծնողքներու միութիւն մը, որ կը ստանձնէ բարոյական եւ նիւթական պատասխանատուութիւնը:

Հարկ է շեշտել թէ Մանկանց այս խումբը աքանչելի պատրաստութիւն մըն է չափահասներու երգչախումբերուն համար, որոնք շատ անգամ եւ շատ շուտ կը հասնին «Փլաֆոն»ի մը, ուրկէ անդին անցնելու համար անհրաժեշտ է ունենալ երաժշտական ծանօթութիւններ:

Մայիսը ըլլալով ծաղկումի, յոյսի եւ յոյսի ամիս մը, հետաքրքրութեամբ կը սպասենք Մանկանց այս խումբին առաջին ելոյթին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԴՈՂՈՒԹԻՒՆ ԴՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ «Շերաթոն» պանդոկին մէջ, Ապրիլ 12-ին, տօնուած է «Մարմարա» օրաթերթի 45-ամեակը: Ներկայ եղած են 400 հոգի: Յայտագիրը վարած է Մուրատ Ճինկէօզ: Խօսք առնելով կազմակերպիչ յանձնախումբին ատենապետը՝ տոքթ. Մարտիրոս Ենիերկան, անդրադարձած է մամուլի գործին դժուարութիւններուն եւ գրուատած «Մարմարա»ն: Թերթին խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան, իր ուղերձին մէջ ըսած է. «քաղաքիս բոլոր Թաղերէն հոսող եկող սիրոյ այս անխառն արտայայտութիւնը այն ամէնէն գեղեցիկ վարձատրութիւնն էր զոր կըրնայինք սպասել: Ճիշդ է, որ հանրային ծառայութեան նուիրուած մարդիկ ընդհանրապէս վարձատրութիւն չեն սպասեր ու պէտք չէ սպասեն, բայց ճիշդ է նաեւ որ անոնք ալ մարդ են եւ եթէ ոչինչ ըսպասեն, գոնէ սէր ու համակրանք կը ըսպասեն»: Կարդացուած է Շնորհք Պատրիարքին շնորհաւորական հեռագիրը:

×

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, «Սքարապէ» դրօսանաւուն վրայ, Ապրիլ 2-ին, տօնուած է Հայ Կարիքի Խաչի 55-ամեակը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է տոքթ. Սուրէն Պայրամեան: Երգիչ Վիգէն Դարբինեան (Փարիզէն) հայկական ժողովրդական եւ ազգային - յեղափոխական երգերով ջերմ մըթնոլորտ մը ստեղծած է:

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 30-ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.ի Շարաթօրեայ վարժարաններու աշակերտութեան միջեւ արտասանութեան մրցում մը: Մասնակցած են Քալիֆորնիոյ շրջանի 7 մասնաճիւղերը, 37 աշակերտներով:

×

ՖԻՔՍԻ «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան» վարժարանի մէջ, Ապրիլ 1-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Վարժարանի Ծնողաց Միութեան: Դասախօսած է բժիշկ Արմենակ Կէօվտէրէլեան՝ «Փոքրիկներուն անմիջական օգնութիւնը եւ վտանգներէ խուսափումը» նիւթին շուրջ:

×

ԱԹԷՆՔԻ «Խածիխրիսթօ» սրահին մէջ, Ապրիլ 8-ին, Համազգայինի Թատերախումբը ներկայացուցած է Հրանդ Մարգարեանի «Սողոմոն Թէհլիրեան» թատերախաղը, բեմադրութեամբ եւ մասնակցութեամբ Արշաւիր Գապանճեանի:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Է.

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Քաւոր Պետրոսը մինչեւ անգամ չյայտնեց նրանց իւր անունը, թէեւ շատ խնդրեցին: Եւ հանգստացրեց քահանային Աւետարանի խօսքերով, թէ բարեգործութիւնները պէտք է ծածուկ կատարուեն եւ միայն Աստուած պիտի գիտենայ:

Յետոյ դարձաւ նա դէպի ինձ, եւ ներկայ գոնուողներին անհասկանալի լեզուով, ասաց.

- Պատրաստուիր, որ շուտով ճանապարհ ընկենք, այս գիւղը մնալու տեղ չէ:

Քաւոր Պետրոսը իւր ձեռքով մխիթարեց այն գիւղացու դժբախտութիւնը, որի տանը հիւրասիրուեցանք մենք: Քառորդ ժամից յետոյ մեր սայլակը արդէն գտնւում էր ճանապարհի վրայ:

Սպահանցի քահանային եկեղեցու շինութեան համար հանդանակած գումարից յետոյ, քաւոր Պետրոսի այդ երկրորդ բարեգործական վարմունքը ինձ աւելի զարմացնում էր: - Զարմացնում էր, գլխաւորապէս այն պատճառով, որ եկեղեցու շինութեան գործում նրան թելադրում էր հաւատը, կրօնի զգացմունքը եւ վերջապէս ազգային նախանձախնդրութիւնը: Իսկ այստեղ ի՞նչ կար, որ զարթեցնէր նրա կարեկցութիւնը: Մի՞թէ մի ամբողջ սովատանջ բազմութեան թշուառութիւնը կարո՞ղ էր ազդել նրա քարացած սրտի վրայ:

Այդ խորհրդածութիւնները զբաղեցնում էին իմ միտքը երբ մեր սայլակը դանդաղ կերպով առաջ էր գնում: Ձիաները ամբողջ օրը չարչարուած լինելով, չէինք կամենում աւելի յոգնեցնել նրանց: Այդ միջոց էր տալիս ինձ քաւոր Պետրոսից բացատրութիւններ խնդրելու:

-Բարեգործութիւնը լա՞ւ բան է, հարցրի նրանից:

- Ես չեմ հասկանում, ի՞նչը առիթ տուեց քեզ յանկարծ մի այսպիսի հարց առաջարկել ինձ:

- Ինձ առիթ տուեց ձեր այսօրուայ վարմունքը:

- Լաւ բան է:

- Ուրեմն մենք ի՞նչու ենք խաբում, կողոպտում, սպաննում, եւ ամէն տեսակ եղեռնագործութիւններից յետ չենք մընում:

- Մենք կողոպտում ենք ժլատ հարուստներին: Իսկ աղքատներին պէտք է օգնել:

Գիշերային լռութեան պահուն, անապատի մէջ, ճանապարհի վրայ առանձնացած մի խստասիրտ մարդու հետ, այս տեսակ մարդու հետ, այս տեսակ վիճաբանութիւնը կարող էր վտանգաւոր հետեւանքի հասցնել: Իմ տապարը, որ միշտ սայլակի նստարանի տակ էր պահուած լինում, հանեցի եւ խրեցի գօտիիս մէջ: Լուսնեակի լուսով քաւոր Պետրոսը նկատեց այդ: Իսկ ես նրա դէմքի վրայ նկատեցի մի արհամարհական ժպիտ:

- Դուք ասում էք, թէ աղքատներին եւ թշուառներին պէտք է օգնել: Շատ դեղեցիկ միտք է, շարունակեցի ես: - Իսկ ողորմելի Թաթար Ասկէրը աղքատ եւ թշուառ չէ՞ր, ինչո՞ւ հրամայեցիք ինձ սպաննել նրան:

- Ես միջոցների մէջ խտրութիւն չեմ դնում: Եթէ Ասկէրին սպաննել չտայի, չէի կարող կողոպտել բուխարեցի հարուստ վաճառականին: Իսկ Բուխարեցուն կողոպտելով ես այսօր մի ամբողջ գիւղ ազատեցի սովատանջ մահից:

Քաւոր Պետրոսի խօսքերը որքան էլ ինձ տարապայման թուէին, այսուամենայնիւ, նրանք բխում էին հաստատ համոզմունքից, որոնց համեմատ եւս գործում էր նա: Նա իւր գաղափարների մէջ յաջորդաբար էր վարւում: Այնքան ժամանակ նրա մօտ ծառայելով, ես վկայ էի եղել շատ անցքերի եւ միշտ նկատել էի, որ նա մի առանձին կատաղի ատելութիւն ունէր դէպի ժլատ հարուստները, - որոնց ընդհակառակն, նա երբեք չէր վշտացրել աղքատին եւ միշտ թշուառների բարերար էր հանդիսացել: Բայց ես յիշեցի մի պայման որի մասին մինչեւ այսօր առիթ չէի ունեցել խօսելու նրա հետ: Ես հարցրի:

(Տար. 90)

Պ. Տիգրան Խանթեմուրեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Խանթեմուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Լիպարիտ Լուսիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թաւրոր Խանթեմուրեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Զիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Եաղուպեան, Տէր եւ Տիկին Մարիօ Օրճացի, Նալպանտեան եւ Լուսիկեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԻՍԿՈՒՀԻ ԽԱՆԹԵՄՈՒՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Զօպանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 19-ին, 79 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Ապրիլ 23, ժամը 14-ին, Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, 6 Ավընիւ Պուրկէն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը 57 ռիւ տիւ Լ'Էկալիթէ։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ապրիլ 28, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան Կայանի արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Ուրբաթ, ժամը 14 - 17, Մշակոյթի Տուն, 12 ռիւ Սէն - Պազիլ կամ՝ հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 66 - 55 - 91 :

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան կողմէ։

Ի նպաստ՝
Ապագայի ՀԱՅ ԴՊՐՈՑ-ի Շինութեան

Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ
(Առաջնորդ Հայոց Փարիզի)

եւ պատուոյ նախագահութեամբ՝
Իսիի քաղաքապետ՝
Պ. ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻԻ

մասնակցութեամբ՝

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

եւ իր նուագախումբին: ԱԽԹԱՄԱՐ պարախումբի, եւ երգիչ՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ։

Իսիի քաղաքապետարանի սրահին մէջ։
25 Ալ. Վիքթոր Քրէսոն։

Կիրակի օր, Ապրիլ 28, ժամը ճիշդ 15-ին։

Տոմսերը կը վաճառուին Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան եւ Հոգաբարձութեան բոլոր անդամներուն մօտ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ
ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կիրակի, Ապրիլ 28-ին, ժամը 15-ին, Վասպուրական սրահ։

Կը խօսին՝

ՇԱՀԱՆ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ
ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ (խմբավար՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի):
ՍԵՐԺ ՓԱԼՈՅԵԱՆ (տնօրէն Լա Սիոթայի երաժշտանոցին, նուագախումբի ղեկավար եւ դաշնակահար):

Գեղարուեստական բաժին՝

Երգ՝ Վարդուհի Մինասեան, Անդրանիկ Մինասեան, Հրանդ Կիւզէլեան:

Նուագ՝ Ժիւլիէթ Եըլմազեան (դաշնակ), Սերժ Փալոյեան (դաշնակ), Դանիէլ Փալոյեան (քլարինէթ):

Արտասանութիւն՝ Էվլին Մարգարեան։

Մուտքը ազատ է։

Ա Պ Ր Ի Լ 24, 1915
Ա Պ Ր Ի Լ 24, 1985

ՁԱՆԱՁԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ վարժարանի աշակերտութեան ԾՆՈՂԱՑ ՄԱՐՄՆԻ պատրաստուած դպրոցի աշակերտութեան միջոցներով, Եկեղեցւոյ Նուրիան Ֆրէնկեան Մշակութային սրահին մէջ։

6 Ավընիւ Պուրկէն

ՀԱՅԸ ԵՒ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԸ. - ցուցահանդէս պատրաստուած դպրոցի աշակերտութեան կողմէ, Ուրբաթ օր, Ապրիլ 26, ժամը 18-ին։

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ. - մասնակցութեամբ 8-էն 16 տարեկան տարբեր դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ՝ Շաբաթ օր, Ապրիլ 27, ժամը 15-ին։

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ. - արտասանութեան մրցումին - տեղի պիտի ունենայ Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ապագայի Հայ Դպրոցին ի նպաստ սարքուած գեղարուեստական երեկոյթի ընթացքին՝ Կիրակի օր, Ապրիլ 28, ժամը 15-էն սկսեալ։

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի Հայութիւնը մասնակցելու սոյն ձեռնարկներուն։

անդրանիկ համերգ
նուագ - խմբերգ - մեներգ
նուիրուած

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Հիմնադիր - Տնօրէն՝
ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ

Կիրակի, Մայիս 5, ժամը՝ 15·00-ին Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ՝ Ա. Զըրբաշեան սրահը։

339, ավընիւ տիւ Փրատօ

Ծայտագիրը կը բաղկանայ՝ Խաչատրեանի, Վիվալտիի, Կոմիտասի, Հայտընի, Շահինեանի, Նազարեանի եւ այլ յօրինողներու գործերէն։

1915 - 1985
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Փ Ա Ր Ի Զ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ԺԱՄԸ 14·30ԻՆ

Հանդիսաւոր պատարագ Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին

ԺԱՄԸ 16·30ԻՆ

Օրհնութիւն եւ զետեղում հիմնաքարի Նահատակաց Յուշարձանին
PLACE DU CANADA
(Paris 8[e] — Grand Palais)

խօսք կ'առնեն. - ԱՐՄԷՆ ԲԱՐՍԷՂԵԱՆ եւ ԺԱՆ ԹԻՊԵՐԻ

ԺԱՄԸ 18ԻՆ, նախաձեռնութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան, ծաղկեպսակի զետեղում Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, նուագախումբի մասնակցութեամբ։

Համախմբուիլ Շան զ'Էլիզէ - ավընիւ Ֆրիէտլանտ անկիւնը։

ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ

ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
Salle Gaveau, 45, rue la Boétie

խօսք կ'առնեն. -

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Ս. ՊԵՏՈՅԵԱՆ, Ա. ՊԱՂՏԻԿԵԱՆ, ԼԻՒՔ ՍՈՒՊՐԷ (ընկերվարական կուսակցութիւն), Ա. ՍԱՆԹԻՆԻ (Իւ-Տէ-Էֆ), Փ. ՏԷՎԷՃԵԱՆ (Էռ-Փէ-Էռ)

En fin de soirée sera présenté un diaporama inédit composé de documents d'archives : «LE GENOCIDE DES ARMENIENS ET LA PREMIERE GUERRE MONDIALE» (durée 25 mn.) conçu et réalisé par le *Centre de Recherches sur la Diaspora Arménienne*.

կազմակերպութեամբ՝

Հայկ. Ցեղասպանութեան Ոգեկոչման Յանձնախումբին

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

կազմակերպութեամբ՝

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ, - 339, ավընիւ տիւ Փրատօ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 23, ժամը՝ 21·00ին՝

Եկեղեցւոյ մէջ հսկումի արարողութիւն, որուն կը յաջորդէ Մեծ Եղեռնի Յուշարձանին առջեւ հերթապահութիւն՝ ջահերով, կը տեւէ մինչեւ կէս գիշեր։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24, ժամը՝ 9·00ին՝

Հանդիսաւոր պատարագ, որուն կը յաջորդէ ժամը 11ին՝ հոգեհանգստեան արարողութիւն Մեծ Եղեռնի Յուշարձանին առջեւ, նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի բոլոր հայկական դպրոցներու աշակերտութեան, ինչպէս նաեւ անոնց ծնողներուն ու հաւատացեալ ժողովուրդին։

- Ծաղկեպսակներու զետեղում, ժամը՝ 11·15ին։
- Ապա եկեղեցւոյ Սահակ - Մեսրոպ մշակութային տան Ա. Զըրբաշեան սրահին մէջ համախմբում աշակերտներու եւ անոնց հետեւորդներուն, լսելու համար օրուան նշանակութեան մասին բացատրութիւններ։

Կ Ր Ը Ն Ո Պ Լ Ը

Պատարագ կը մատուցուի Նոթր - Տամ տը լա Տէլիվրանս փրանսական եկեղեցւոյ մէջ, Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, առաւօտեան ժամը 10ին։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԽՉԿՐ. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի։

Վ Ա Լ Ա Ն Ս

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 10·30ին պատարագ եւ հոգեհանգիստ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին։

Ժամը 18·15ին զաղութը կը հաւաքուի Փարք Ժուվէ՝ Մեռեալներու Յուշարձանին առջեւ եւ կը տողանցէ մինչեւ Ապրիլեան Յուշարձան, ուր կը զետեղուին ծաղկեպսակներ։

Ժամը 21ին, Սալ տէ Ֆէթի մէջ յուշատօն, ներկայութեամբ Պ. Եբեափոխան - քաղաքապետ՝

RODOLPHE PESCE

Օրուան բանախօս՝

ՌՈՊԷՐ ԱՅՏԱՊԻՐԵԱՆ

= GAVEAU =
LE SALON MUSICAL DE PARIS
MARDI 7 MAI A 20H30
GALA AU PROFIT DE L'INSTITUT DE RECHERCHE
SUR LES LEUCEMIES ET LES MALADIES DU SANG
DE L'HOPITAL SAINT - LOUIS
JEAN TER-MERGUERIAN
VIOLON
ET
ORCHESTRE DE CHAMBRE DE VERSAILLES
direction
BERNARD WAHL

BACH
Concerto pour violon (BWV 1041)

MOZART
Concerto pour violon (La majeur K 219)
Symphonie N 29 (La majeur K 201)

HAENDEL
Concerto Grosso (Opus 6 n° 6)

PERGOLESE
Concerto pour cordes (Sol majeur)

LOCATION ouverte de 11h à 18h à la SALLE GAVEAU
45, rue la Boétie — Paris 8[e]
ou en téléphonant au 563 - 20 - 30
Prix des places : 60 à 140 Francs.

TIMAG
LA TROUPE THEATRALE DE HAMASKAÏNE
présente
ԸՆՏԱՆԻՔ, ՊԱՏԻՒ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ
GHOUGASS
OU LE TRIOMPHE DE LA VERTU
de Yervant ODIAN
Dimanche 5 Mai à 15h45, levée de rideau à 16 heures
Lundi 6 Mai à 20h30, levée de rideau à 20h45
SALLE ROSSINI
Hôtel de Ville IXe, 6, rue Drouot — 75009 Paris
M° Richelieu Drouot
Tél. : 237 - 60 - 10

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
24

MERCREDI
24 AVRIL
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.949 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.949

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 70ԱՄԵԱԿԻ ԿՈՆԴԱԿ

ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՍԱԽԱՆԴ ՍԻՐՈՅ ՈՂՋՈ՛ՅՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻ՛ՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ, ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ, ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑ, ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ, ԹԵՄԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ, ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՄԱՄԼՈՅՆ ԵՒ ՍԻՐԵՑԵԱԼ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ՀԱՅՈՑ

«Ոյք վարէին արտասուօք,
ցնծութեամբ հնձեսցեն»
(Սաղմ. 125 - 5)

Այն սեւ օրերից եօթանասուն տարիներ յետոյ, Հայաստանեայց եկեղեցին ու ժողովուրդը համայն, կանգնած են վերստին անմոռաց յիշատակի առաջ երկու միլիոն իրենց նահատակուած զաւակների, որոնք զոհ գնացին Օսմանեան կայսրութեան կառավարութեան կազմակերպած ցեղասպանութեան 1915 թուին: Մի ամբողջ ժողովուրդ տեղահան արուեց իր պատմական երկրի՝ Արեւմտեան Հայաստանի տարածքից ու ծրագրուած ձեւով բնաջնջուեց մահուան ճանապարհների վրայ: Աւերակների վերածուեցին ու հրկիզուեցին բազմահարիւր հայաբնակ քաղաքներ եւ գիւղեր, վանքեր ու եկեղեցիներ, չաւերը կոթողներ հայ դասական ճարտարապետութեան, կառուցուած վերջին հազար եւ հինգ հարիւր տարիների ընթացքում:

Այսօր արդէ Հայաստանում թէ Սփիւռքում, համարեա չկայ մի հայ մարդ որ չողբայ մարտիրոսութիւնը մի մերձաւորի:

Այսօր մեր սգաւոր ժողովրդի զաւակները, բոլորը անխտիր, սիրտ սրտի տըւած իրենց աղօթքն են երկինք առաքում, իրենց նահատակուած հայրերի, քոյրերի ու եղբայրների հոգիների խաղաղութեան համար եւ համազգային ոգեշնչումով ողջունում են իրար ու մխիթարւում, տեսնելով արդարութեան արշալոյսի, գիտակցութեամբը պայծառ՝ սուրբ պահելու նրանց յիշատակը եւ հաւատարիմ մնալու նրանց ուխտին, նրանց երազանքին՝ հայ ազգը համայն միակտեղուած ու Հայոց երկիրը ամբողջացած տեսնելու:

Մեր Քրիստոսանուէր ազգը մօտ երկու հազար տարի է ահա որ հաւատում է աւետարանի ճշմարտութեանը, թէ՝ «Երանի է նրանց ովքեր քաղցած են եւ ծարաւի արդարութեան» եւ թէ՝ «Սգաւորները պիտի մխիթարուեն» (Մատթ. Ե. 4, 6):

Ցիրաւի Հայոց Պատմութիւնը մի դիւցազներգութիւն է վասն Յիսուսի եւ վասն արդարութեան: Այդ հաւատքը լուսաւո-րեց մեր ազգի հոգին ու մեր պատմութիւնը, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչից ըսկըսեալ, բայց մանաւանդ հինգերորդ դարի Աւարայրի ճակատամարտից: Անցնող տասնհինգ դարերը վկայում են՝ թէ սրբազան մարտը վասն հաւատոյ եւ վասն հայրենեաց ազատութեան աւխարար շարունակուեց տարբեր պայմաններում, տարբեր գաղափարական տարազներով, տարբեր դրօշներով, բայց միշտ ի խնդիր քրիստոսաւանդ նոյն արդարութեան յաղթանակի, միշտ ի խնդիր նոյն յաւերժական Հայաստանի:

Մեր ազգի պատմութիւնը մի կենդանի յուշարձան է աշխարհի հորիզոնի վրայ բարձրացող, մարմին ու կեանք առած նահատակների արիւնով, բարուն եւ գեղեցիկին ծառայելու ստեղծարար հանճարով, սեփական ազգ ու ազատ հայրենիք կերտելու սրբազան կրքով: Եւ այդպէս ահա նա բացել է դռները իր հոգու ուժերի, դռները յաւիտենական կեանքի:

Այսօր, Մայր Հայրենիքում թէ Սփիւռքում բնակուող բոլոր Հայերը, առաւել համերաշխած ու եղբայրացած, Աստուծոյ եւ պատմութեան առջեւ բերելու են իրենց նուիրական վկայութիւնը, թէ նաեւ մեր օրերին եւ գալիք ժամանակներում շարունակելու են այդ սրբազան մարտը անմար հաւատքով ու աներեր վճռականութեամբ, առանց կորցնելու իրատեսութեան զգացումը, առանց անհաւասարակշիռ արարքների եւ մանաւանդ առանց մոլորուելու եւ հեռանալու մեր ոտքի տակ գտնուող հայրենի հողի հրամայականից, որ միակ գրաւականն է մեր ազգային գոյատեւման եւ մեր արդար իղձերի ապագայ կենսագործման: Մեր օրերի վերաշինուած ու ծաղկող մայր երկիրը Սուրբ Գրական Արարատի փէշերին, 1915-ին նահատակուած մեր ժողովրդի յիշատակը յաւերժացնող վեհագոյն յուշարձանն է եւ անշէջ յոյսի փարոսը արդարութեան լրումի: Մեր նահատակները մեռան ապրելու յոյսով եւ Հայոց հայրենիքի վերածննդեան տեսիլքով:

Այսօր, այդ սեւ օրերից եօթանասուն տարիներ յետոյ, մեր եկեղեցին իր մայր աթոռ Սուրբ Էջմիածնով եւ հայրենաբընակ մօտ երեք ու կէս միլիոն ժողովրդով, իրենց մայր հողի վրայ կանգնած ապահով ու ինքնավստահ կերտում են ամենայն Հայոց առաւել լուսաւոր ապագան՝ իրենց հայեացքը յառած դրախտի դուռ Արարատին եւ սպասում են ժամանակների ճամբին արթուն աչքով ու լաւատես: Եւ պիտի սպասեն նրանք ու նրանց զաւակները, եթէ հարկ լինի եւս եօթանասուն տարի՝ նոյն ուխտով, նոյն երազանքով:

Հայե՛ր բոլոր հորիզոններից, այսօր Ապրիլի 24-ին, այս ուխտով, այս տեսիլքով, ձեր հոգու հայեացքը սեւեռեցէք դէպի Ծիծեռնակաբերդ ու դէպի Արարատ:

Այսու մեր կոնդակով մեր հայրական հրաւէրն ենք ուղղում բոլոր հայ եկեղեցիներին ու հոգեւոր դասին, որ Ապրիլի 24-ին, համազգային միասնութեամբ սրբազան արարողութիւններով աղօթեն ազգիս բիւրաւոր նահատակաց հոգիների համար ու մխիթարեն մեր սգաւոր ժողովուրդը ընթերցումովը մեր սոյն հայրապետական կոնդակի եւ կազմակերպումովը սգոյ հանդիսաւոր հաւաքոյթների: Մեր յորդորն է նաեւ ուղղեալ հայկական միութիւններին, ազգային կազմակերպութիւններին եւ հայ մամուլին, որ միակամ ու միամարտ գործակցութեամբ արդար ու խաղաղ միջոցառումներով հետապնդեն 1915-ի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը միջազգային իրաւական մակարդակի վրայ:

Մեր քրիստոնէական խիղճը թելադրում է մեզ մաղթել, որ յանցապարտ լռութեան վարագոյրը համայն աշխարհի առաջ հերձուի ու ազատ ճառագայթի ճըշմարտութիւնը եւ «բարձրանայ կողմը արդարութեան»:

Եւ ինչու չէ, միեւնոյն քրիստոնէական ոգով պիտի կամենայինք յուսալ, որ մեզ դրացի՝ Թուրք ազգի նոր սերունդները տեղեակ դառնալով իրաւ ճշմարտութեան, ազնիւ հայ ժողովրդի հետ աղօթեն մեր նահատակների հոգիների խաղաղութեան համար:

Բարին Աստուած, անանց կեանքի աշխարհում թող յաւէտ լուսաւոր պահի արդար հոգիները մեր եկեղեցու նահատակուած զաւակների եւ իր պահապան աջով միշտ խաղաղ ու անվտանգ պահպանի համայն մեր ժողովուրդը եւ վերածնուած մեր մայր հայրենիքը, ստեղծարար ծաղկման ու շինարար վերելքի կատարներին:

Ազգ իմ սգաւոր, ո՛չ հուրը, ո՛չ ջուրը, եւ ո՛չ էլ ժամանակը, Օսմանեան կայսրութեան ճակատից ու աշխարհի յիշողութիւնից չեն ջնջելու սեւ խարանը մեծ ոճիրի, մինչ դու արեւի ու արդարութեան ծարաւի ժողովուրդ, քո հայրենի բարձունքներից պիտի շարունակես տեսերքին տենչալ ու ազատ սլանալ դէպի աղբիւրները լոյսի, վասնզի դու «մահը խափանած ես յաղթութեամբ» (Ա. Կորնթ. ԺԵ. 55): Քեզ նոր օրհնութիւն, նոր լոյս, նոր արեւ:

Տէր Աստուած հարցն մերոց, բաց դըռները երկնքերից ու քաղցրութեամբ ընդունիր մեր աղօթքները: Ու երբ մի օր, հեռու բարձունքներից հնչի հրաշքի ժամը մեծ դատաստանի, Տէր, գթութեամբ յիշիր մեր արդար մեռելներին կենաց դըրկիդ մէջ եւ արժանի արա նրանց յաւերժական լուսէ պսակին: Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Տուաւ կոնդակս ի 24 Ապրիլի
1985 Փրկչական ամի,
եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԼԴ
ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի:
Հմր. 1343

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԴԷՄ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՃՆՇՈՒՄՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւնը (Ապրիլ 23) յօդուած մը հրատարակած էր («Լոս - Անճըլըս Թայմզ»էն) ուր յօդուածագիրը՝ Մարք Արաքս արձագանգ կը հանդիսանայ թրքական յարատեւ ճնշումներու Միացեալ - Նահանգներու հրեայ համայնքին վրայ: Վերջին ամիսներուն, Ուաշինկթընի թուրք դեսպանը հեռաձայնած է Լոս - Անճըլըսի եւ Նիւ - Եորքի հրեայ պարագլուխներուն, որոնք բազմաթիւ հեռագիրներն ալ ստացած են Թուրքիոյ հրեաներէն, որպէսզի ջնջեն նախատեսուած հանդիսութիւնները հայ-ամերիկացի ճառախօսներու կողմէ, 1915-ի ջարդերուն մասին: Ըստ տեղւոյն Հըրեաներուն, եւրոյթներով իրենց զօրավիգ կենալը Հայերուն, կրնայ վտանգել Թուրքիոյ Հրեաներու կեանքը եւ նոյնիսկ պատճառ դառնալ որ վերջ տրուի Իրանի Հըրեաներու փախուստին, Թուրքիոյ ճամբով: Հրեայ համայնքէն պատասխանատու մը՝ Վոււ կ'ըսէ. - «Սպառնալիքները երբեք բացէ ի բաց չեն արտայայտուիր, բայց անոնց գոյութիւնը հեռաձայնի հաղորդակցութեանց թէ հեռագրերու մէջ շատ յստակ է եւ ես կրնամ 2 եւ 2 իրարու քով դնել»: Զանազան կազմակերպութիւններ կ'ըսեն թէ բոլորովին յստակ չէ որ Թուրքիոյ Հրեաները ինքնագլո՞ւխ նախաձեռնակ եղած են այդ դիմումներուն թէ ոչ թուրք կառավարութեան թելադրութեամբ: Թուրք - ամերիկեան միութիւններու ժողովը եւ թուրք - ամերիկեան խմբակցութիւնը կը հերքեն թէ որեւէ սպառնալիք եղած ըլլայ Թուրքիոյ Հըրեաներու հանդիստ կեանքին դէմ: Յօդուածագիրը իր թղթակցութեան վերջաւորութեան, կը յիշէ որ Թուրքիա միշտ կ'ուրանայ ցեղասպանութիւնը եւ կ'ըսէ թէ քրիստոնեայ Հայեր ու մահմետական Թուրքեր միեւնոյն քաղաքացիական պատերազմի մը ընթացքին, որ ծայր տուած էր հայկ. ըմբոստութենէ մը...:

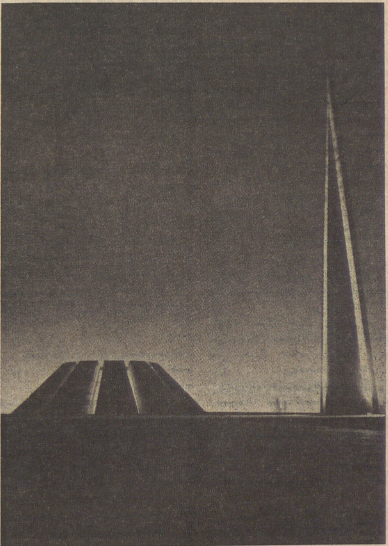
ՕՐԼԻ
ՉՈՐՍ ՀԱՅԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՎՃԻՌՆԵՐԸ ՏՐՈՒԵՑԱՆ

Մարտ 25-ին Պոպինեըիի 13-րդ պատժական ատեանին առջեւ կը ներկայանային

(Շար.ը Դ. էջ)

1915

1985

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ

ԵՍ ՏԵՍԱՅ ԵՓՐԱՏԸ

Ուրեմն այս ճամբաներուն վրայ…
Այս արտերով: Այս ծառերով:
Այս քարերով:
Արտերը տեսան: Ծառերը տեսան:
Քարերը տեսան:
Մենք ոչ իսկ հետքերը տեսանք:
Արտերը լացին: Ծառերը լացին:
Քարերը լացին:
Մենք այդ սփոփանքն ալ չունեցանք:
Անոնք յոյս մը ներշնչեցին:
Մենք ո՛ւր էինք, այդ օրերուն:

×

Քիչ մը կամաց, կառավար:

- Ժամուն 60 քիլոմեթրի վրայ ենք: Այս ինքնաշարժը կրնայ սուրալ ժամը մինչեւ 110 - 120 քիլոմեթր:

- Կամաց, կամաց: Տարիներ, տարիներ առաջ, երբ կարաւանները վայրենօրէն կը քշուէին այս ճամբաներուն վրայ, աքսորականները օրական ութ - տասը քիլոմեթր ալ չէին կրնար քալել: Կ՛իմանա՞ս: Օրական ութ - տասը քիլոմեթր: Անօթի: Ծարաւ: Քուրջերով ծածկուած: Ոտքերը արիւնլուայ: Մէկ օրը մէկ տարուան ծանրութիւն ունէր: Կ՛իմանա՞ս: Ծնած չէիր դուն եւ անշուշտ չես գիտեր: Եւ կամ շատ քիչ բան գիտես:

- Բայց գիտեմ որ այս խճուղին չկար այն ատեն: Պարզ ճամբայ մըն էր խոր - տուբորտ, քարքարուտ, յաճախ անանցանելի:

- Ճիշդ ատոր համար ալ տասն անգամ աւելի վտանգաւոր: Աքսորականներ ուժասպառ եւ բոպիկ: Խարազան, հրացան: Բիր եւ քար: Սպառնալիքներ արիւնածարաւ…

Կամաց, կամաց: Սա ծառին տակ երիտասարդ մայր մը իր նորածինը թաղեց, եւ ինքն ալ շնչասպառ ինկաւ ճամբան, խարազանը գլխուն: Չէր կրնար քալել, կարաւանին հասնիլ: Ծառը դողաց, քարը հառաչեց: Երիտասարդ մօր վերջին շունչը խառնուեցաւ դաշտին հովերուն որ կը սուլէին ողբաձայն:

Անդին երեք թշուառներ ինկան դանակին տակ, ի փառս մարգարէին:

Աւելի անդին, հինգ նոր դիակներ: Ոստիկանները անխնայ արորեցին հինգն ալ, ի խնդիր դրամի եւ գոհարեղէնի, մնացեալը ձգելով գիւղացիներուն եւ ագռաւներուն:

Եւ ահա նոր արշաւ մը կիներու եւ աղջիկներու դէմ: Կիներ եւ աղջիկներ չէի՞ն, մեծ մասով աքսորական բազմութիւնները այս ճամբաներուն վրայ:

- Հանմածդ առ տար, Ալի: Այս մէկն ալ քեզի, Մէհմէ՛տ: Կ՛ուզես երկուքը միասին տար, Սիւլէյմա՛ն: Ալլահ ու էքպէ՞ր, այս օրն ալ տեսանք…

- Աստուած, Աստուած, դուն ողորմէ: Երկուքը աչքիս առջեւ մորթեցին: Երրորդը ահա կը տանին…

- Մայրիկ, մայրիկ, չե՞ս տեսներ, կը տանին: Ախ, օգնութիւն, օգնութիւն… Ջմեյլի՞ մըն ալ չունիք…

Մայրեր գետին փռուեցան արիւնաթաթախ:

Մայեր խեղդեցան լեղապատառ:

Մայրեր, երկինքէն յուսահատ, իրենց ակռաներով բզկտեցին հողը, որպէսզի ճեղքուի, բացուի, դառնայ անդունդ կամ ծով:

Պահ մը դադար: Աւազակներու խումբ մը կտրեց կարաւանին ճամբան: Մանուկներ, մանուկներ ցիրուցան, ինչպէս խուճապահար ճնճղուկները հրացանի ձայնէն: Եւ ծերուկներ որ մահ կ՛աղերսեն Աստուծմէ: Մարդերէն: Գազաններէն:

×

Աւելի արագ, Օհան: Քշէ՛:

Ուրուականներ: Ծառերը լեզու ելած կ՛աղաղակեն: Քարերը կը խօսին: Դեւերու գլուխներ թուփերուն վերեւ: Քշէ: Չե՞ս լսեր ձայները:

Վարդգէս. - Ռուսիկանութեան վերատեսուչին գացեր էի, եա առնելու համար «Ազատամարտ»ի գանձէն յափշտակուած չորս հարիւր ոսկին, ինչպէս խոստացած էին: «Մենք ալ քեզ կը փնտռէինք», պատասխանեցին, եւ ահա թէ ուր ինկանք: Երբ յեղափոխութեան կրակը նետուեցայ, գիտէի թէ այս էր մեր ճամբան:

Զօհրապ. - Խումբ մը ոստիկաններ խուժած էին մեր տունը, առաջնորդութեամբ Թրքացած Հայու մը: Բողոքեցի, երբ կը փորձէին կաշկանդել զիս: - «Այսպէ՞ս կը վարուին Օսմ. Խորհրդարանի մէկ անդամին հետ»: = Այդ օրերը անցան, պատասխանեց Թրքացած Հայը: Եւ ահա թէ ուր կ՛երթանք: Մահէն չեմ վախնար, բայց գոնէ դատէին…

Վարդգէս. - Եթէ այդ քաջութիւնը ունենային, մենք ինչո՞ւ ըլլայինք այս ճամբաներուն վրայ:

Այսպէս: Խօսեցա՞ն թէ խօսիլ ուզեցին երկու մահապարտները, արիւնկզակ պահնորդներու ժանիքներուն տակ: Մինչեւ Ուրֆա, ուր …

×

Կամաց, Օհան, կամաց: Գիւղ մը կ՛երեւայ:

Պապ: Կայան վայրենաբարոյ ուր տեղացին ալ տասնորդուած կարաւանները կը դիմաւորէր չարախինդ քրքիջներով: Ուր արիւնի եւ աւարի գիշատիչ ախորժակը նոյնպէս խնջոյքներ սարքել կուտար, դահիճներուն հետ:

Թերեւս որդիները չեն գիտեր ինչ որ տեղի ունեցաւ երէկ: Բայց հայրե՞րը որ չարուած են սա պատին տակ եւ ճամբուն վրայ, «էնթարի»ն ժողված եւ աղտոտ համրիչ մը ձեռքերուն մէջ: «Երանելի օրեր էին», պիտի ըսեն աս ու ան: Ծոցիքը բերնին, վաւաշը աչքերուն մէջ:

Այսպիսի տխրահռչակ աւան մըն ալ՝ Դամասկոսի ճամբուն վրայ: Զարտուղի պարագաներ՝ ընդհանուր ներդաշնակութեան մէջ:

Աւելի արագ, Օհան, մինչեւ յաջորդ կայանը:

Մումպիճ: Այստեղ չէ՞ր որ օրն ի բուն կը հառաչէր ու կ՛աղօթէր ծերունի հայրապետը:

Արիւնարբու կուսակալ մը հոս աքսորած էր Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, որպէսզի արմատախիլ բազմութիւնները չկարենան համախմբուիլ շուքի մը տակ: Որպէսզի կորսնցնեն ամէն յոյս եւ համակերպին անդառնալի հրամանին, - ոչնչացում:

Ծերունին, Մեծն Սահակ, համարձակած էր աղաղակել, ճակատագրական պահու մը:

- Ո՞ւր տեսնուած է այսպիսի արհաւիրք: Հարիւր հազարաւոր անմեղներ ջարդուած … Ուրիշ հարիւր հազարներ սովամահ…Կիներ մօրէ մերկ, եօթը-տասը տարեկան մանուկներով: Աղջիկներ ծախու փողոցներու մէջ: Ո՞ւր է տեսնուած…

- Դեռ աւելին կը տեսնէք, պատասխանած էր հրէշը: Դեռ չէք լսած ամէն բան …

Դեռ չէի՞ն լսած ամէն բան, անոնք որ անցան այս ճամբաներէն:

Մենք լսա՞ծ ենք ամէն բան: Մենք որ չտեսանք այս ճամբաները:

Պատմութիւնը արձանագրե՞ց գոնէ տասնէն մէկը: Այսքան տարիներ վերջը …

×

Օ հէ՛յ, գետն է, գետը: Եփրատ:

Դարաւոր հսկան հոսուն, փռուած հազար մեթր լայնքի մը վրայ: Ջուրը պղտոր (միայն Սէ՞ննն է պղտոր): Հոսանքը ուժաթափ: Շրջապատը ամայի: Ափերը լպրծուն, պարբերական յորդումներու հետքերով:

Գարնան մինչեւ այստեղ կը հասնի: Սա բարձր ամբարտակն ալ կ՛անցնի: Հարեւան արտերը կը դառնան ջրակոյտ: Ո՛վ չէ տեսեր Եփրատին կատաղութիւնը, բա՛ն չէ տեսեր:

Դիմացը՝ Թրքական գիւղեր: Եւ երկաթեայ կամուրջ մը որ երկուքի կը բաժնէ գետը: Սահմանագիծ: Աւելի հեռուն՝ բոյներ դաւադիր:

Ահա Թրքական պահականոցը, գլխուն վերեւ՝ մահիկը արիւնագանգ: Երկաթեայ կամուրջին վրայ՝ պահակ մը որ ման կուգայ սպառնագին, հրացանն ուսին:

Գետափին ենք արդէն, ութ - տասը ուղեկիցներով եւ ան դիրք բռնած՝ կ՛ազդարարէ մութ ձայնով մը. - Մի՛ մօտենաք:

- Գետը մե՞րն է թէ ձերը, այ մարդ…

Հրացանն է որ կը պատրաստէ պատասխանը, կասկածելի շարժումներով:

- Քանի լուսանկար կրցար քաշել, Կարպիս:

- Ցետոյ կ՛իմանաս: Ձեռքերդ ջուրը թաթխէ որ հոգիդ զովանայ: Կեցիր սա թումբին առջեւ, հատ մըն ալ փորձեմ:

Նորէն պահակը նշանածիգ. - Եասա՛ք:

Բիրտ ուժն է որ կը յոխորտայ. - Ես յաղթական, դուն պարտեալ: Ես պետութիւն, դուն ամբոխ աշխարհացրիւ: Ես միջնաբերդ սպառազէն, դուն բեկոր վտարանդի:

- Ո՞ւր էիր դուն, երբ հայերէն կը խօսէին այս լեռները, այս գետերը, այս դաշտերը …

×

Ջուրդ ինծ օգնական, Եփրատ:

Ահա դէմ դիմաց: Դուն դարաւոր հեղեղ յորդահոսան, ես՝ ազգուն տերեւ որ կը դողայ աշնան հովերէն:

Հոգիս քեզ մատաղ, Եփրատ:

Ժողովուրդ մը կար քեզի դրկից, դաշնակից: Ո՞ւր է:

Ժողովուրդ մը որ կ՛օրհնէր քեզ, կը հաւատար քեզի, կը ժպտէր քեզի:

Ժողովուրդ մը այս կամուրջէն անդին: Մինչեւ Տարօն - Արածանի՛: Մինչեւ Բարձր Հայք, - Սրտաձոր:

Եփրատ, գետ ամեհի եւ ապերասան: Աւելի ըմբոստ քան Արաքսը:

Դեւ անսանձ որ կը թաւալիս անդնդախոր ձորերու մէջ, օձապտոյտ գալար - մամր, սարսելով դահավէժներն ահարկու:

Դուն որ ժայռերը կը ճեղքես ահեղագոռ չառաչումներով եւ ջրամոյն կը հարթես ամբողջ տարածութիւններ:

Ի՞նչպէս դարձար մեղսակից գազանաբարոյ մարդոց վատութեան:

Ի՞նչպէս թոյլ տուիր որ բարեբեր ալիքներդ օրերով դառնան գերեզման հազար ու հազար անմեղներու:

Դառնայիր ջրհեղեղ: Պատուհաս: Ցաւերենական անէծք անոնց որ դէպի մահ կ՛առաջնորդէին անզէն, անզօր բազմութիւններ:

Մահասարսուռ սաստ հազարամեակի մը համար: Բովանդակ մարդկութեան համար:

Երբ մայրեր, քոյրեր եւ մանուկներ հողմացրիւ եւ խելագար,

Եւ անոնց ետեւէն՝ ամբոխները արիւնախանձ,

Այրեր կալանաւոր, ձեռքերը կռնակի վրայ կապ երկուքով, երեքով, չորսով,

Եւ մորակը անոնց գլխուն: Նաեւ կացինը, սղոցը, ուրագը: Ապա քարեր ու գնդակներ տեղատարափ,

Եւ աղաղակները լեղապատառ, որոնք բաւական էին երկինքը երկուքի ճեղքելու,

Ի՞նչպէս ափերդ չդարձան հրաբուխ եւ ջուրերդ լաւա հրահոսան, իրենց գըժոխքին մէջ մրկելու համար դահիճները դժոխածին:

×

Եփրատ, հանդոյց տիեզերական,

Երբ խուժանը ողջակէզներ կը սարքէր ափերուդ վրայ,

Երբ ամբողջ բազմութիւններ կը քշէր ափերդ ի վար, չաչեցնելով սուր, հրացան, խարազան,

Երբ խառնաձայն ոռնոցներու Սոդոմ - Գոմոր մը դիւային քրքիջներ կ՛արձակէր անպատիժ,

Ի՞նչպէս չցամքեցան ջուրերդ, կազմելով անապատ մը հրակէզ: Կամ խաւարամած անտառ մը լի օձերով, իժերով, գազաններով:

×

… Եւ հիմա, Եփրատ, գետ արգասաբեր Հայաստան աշխարհի, այլեւս ամայի.

Ի՞նչ կը բանին ջուրերդ, կամուրջէն անդին:

Կը շարունակուի՞ ջրտուքը, - հօ՛յ, հօ՛յ:

Կա՞ն մշակներ ածուներուն եւ արտերուն մէջ: Դաշտերուն եւ հովիտներուն վրայ:

Դեռ կ՛երգե՞ն ծիծեռնակն ու արտոյտը:

Կը հնչէ՞ շինականին երգն անոյշ:

×

Եփրատ, գետ միջերկրական.

Հարեւաններդ կիրակնօրեայ հազուա… են հագեր արդէն, կամուրջէն անդին… Ազատութիւն: Հայրենիք: Արեւելքէն … րեւմուտք: Մինչեւ ծովափ:

Եփրատ, արքայազուն անժառանգ,

Ժողովուրդ մը կը ծաղկի հարեւան Ա… րաքսի ափերուն վրայ:

Իսկ դո՞ւն: Դեռ երկա՞ր « ի վերայ … ւերակաց»: Դէմ դիմաց համատարած … մայութեան, ուրկէ բուերն անգամ խոյ… կուտան խուճապահար:

Ե՞րբ կը բացուի խորհուրդը խոժոռ … լիքներուդ որ կը թաւալին սա կամուրջէն … վար:

Եփրատ, անգիր պատմութիւն ազգա… յին եւ միջազգային,

Բարութիւն, զօրութիւն, խորութիւն, Ամբողջ բազմութիւններ կը հալին ձոր… նիդ կարօտէն:

Ե՞րբ կը շաչեն փրփրադէզ ալիքներդ իբրեւ չեփոր աւետաբեր:

Ե՞րբ ջուրերդ վերստին կը դառնան օրհնաբեր անձրեւ Հայաստանեայց ար… տերուն, այգիներուն, ածուներուն:

Լուսացնցուղ շատրուան Ազատութեան եւ Աշխատանքի:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

1948, Ապրիլ,
Հալէպ

1915Ի ՍՊԱՆԴԻ ՕՐԵՐԷՆ

—×—

1915 - 1985: Անցեր են արդէն 70 տա… րիներ այդ գեհենական տարիէն - 1915 … երկարելով մինչեւ 1922, բայց ան որ ապ… րեր ու տառապեր է այդ սպանդի տարի… ները, հնար չէ որ մոռնայ այդ մեծ … չելութիւնը հայ ժողովուրդին:

Ահա Ապրիլ ամիսը: 1915 Ապրիլ 24… Մղձաւանջի մը նման կեցած է այդ ապ… ւոր տարին Հայուն սրտին վրայ:

Այսօր հոս պիտի յիշեմ ողբալի դրուագ… մը այդ սեւ օրերէն:

1915 Օգոստոսին, Թուրքին Գոնիա … ուած քաղաքը կը գտնուիմ, աքսորեալ … մը, որբացած իմ անմոռան հայրիկէն, … մըն ալ իմ հայրիկը՝ ոճրածին Թուր… քին:

Գոնիա, շատ մը քաղաքներու ու գիւ… ղերու նման դարձած էր հազարաւոր հա… յերու աքսորավայրը: Աքսորեալ մըն … ես:

Աքսորի երկրորդ տարին էր:

Ամառ էր ու կէս օր: Վառ արեւը կ՛այ… րէր հողէ տանիքներով այդ քաղաքը:

Քաղաքի տուները մեծ մասամբ միա… յարկանի էին: Ամէն տուն ունէր տափա… րակ տանիք մը, հողով ծեփուած ու յար… դարուած:

Քաղաքը հեռուէն կը նմանէր անմշակ … դաշտի մը հող, անծայրածիր դաշտ մը … առանց բոյսի, կանաչի:

Գոնիա փոշիներու քաղաքն էր:

Փողոցները երեւցող Թուրք գիւղաց… կիները ունէին ցաւոտ աչքեր, կարմրած … կոպեր ու կպչուն թարթիչներ:

Լաւ է որ անոնք կը ծածկէին իրենց … դէմքերը: Որքան ալ փաթթուէին, տեղա… կան կտաւէ շինուած այդ կեղտոտ ճեր… մակ ծածկոցներուն տակէն նորէն կը … տեսնէինք այդ կպչուն անախորժ աչք… րը:

Ահա այսպիսի գեղջկուհի մը կ՛անցնէր … մեր բնակած տնակի դրան առջեւէն, … ես կանգնած էի:

Գիւղացի կինը հետը ունէր գեղեցիկ … աղջնակ մը հազիւ հինգ տարեկան:

Փոքրիկը ունէր կարմրուկ այտեր: Թէ…

փուշէթաթախ էր ինքը ու արեւէն այրած, բայց եւ այնպէս գեղեցիկ էր անոր դէմքը:

Զմրխտ սեւուկ աչքեր կը նայէին հանդիպողին: Չորս - հինգ կարճ հիւսքերով, անոր մազերը կը հասնէին մինչեւ ուսերը:

Անոր հագուստը անխնամ էր, աղտոտ: Գոյնը նետած, պատռտած, կարկտաններով լեցուն քուրջ մը ծածկած էր փոքրիկին մարմինը, ուսերէն իջնելով մինչեւ ոտքերը:

Բոպիկ էր, բայց վարժ եւ ազատ կը քալէր: Փողոցներուն խորտուբորտ տաք քարերը կարծես չէին նեղեր զինքը:

Անշնորհք գեղջկուհիին ձեռքէն բռնած, ան կը քալէր հլու հնազանդ:

Ինչ անոյշ նայուածք ունէր այդ աղջըկը: Եւ ինչ քաղցր կը հնչէր ձայնը, մինչեւ իսկ այն բոպէին որ իր մատով զիս կը ցուցնէր եւ կ'ըսէր: Աննէ, աննէ, կեավուրա պաք, - Մայր, մայր, անհաւատը տես: -

Այդ նախատական բառերը որքան անոյշ հնչեցին ականջներուս:

Մանկական միամտութեամբ, փոքրիկ շրթներէն թռած այդ նախատինքը ոչ մէկ թոյն ունէր իր մէջ:

Ան բսաւ այդ խօսքերը, եւ անմիջապէս յետոյ ժպտեցաւ ինծի:

Կեղտոտ գեղջկուհին իր կարգին դարձաւ ինծի ու ըսաւ:

Տե՛ս, տե՛ս այս փոքրիկն ալ կեավուր է, բայց այնքան կ'ատէ կեավուրները, որ ամէն անգամ երբ քեզ նման կեավուր մը տեսնէ փիս կեավուր - Աղտոտ անհաւատ - կը կոչէ...:

Այդ խեղճ վայրկեանին փոքրիկը կարծես սթափեցաւ եւ յիշեց իր դասը: Աչքերը ինծի սեւեռեց եւ բոլորովին փոխեց իր արտայայտութիւնը: Դէմքը ծըռեց, ամէնէն անկիրթ ձեւով, երեք անգամ փիս կեավուր ըսաւ եւ դարձաւ փողոցին անկիւնը:

Այսպէս հեռացաւ ան իմ աչքերէս, եւ անգամ մըն ալ չտեսայ զինքը:

Այսօր անցեր են այդ օրէն աւելին եօթը տասնեակ տարիներ, դեռ չեմ մոռցած ցեղիս այդ գեղեցիկ աղջնակը:

Ո՞վ գիտէ, որ կարաւանէն խլուած գառնուկ մըն էր ան, ինկած գայլերու վոհմակին մէջ:

Դեռ կ'ապրի՞ արդեօք:

Արդեօ՞ք յօշոտեցին իր մարմինն ալ, ինչպէս յօշոտած էին իր հոգին:

Եթէ ողջ է, արդեօք նոյն անգիտութեամբ դեռ կ'ատէ՞ իր ցեղը՝ հազար անգամ խաչուած:

Իսկ եթէ ողջ է եւ ազատած իր անմեղ զոհի վիճակէն, արդեօ՞ք ամէն օր իր սրտի խորէն կ'ըսէ Մեծ Գուսանին պէս՝

«Այսքան չարիք թէ մոռանանք մեր որդիք
Թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք»:

ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԿՍԿԻԾ

Երբ համայն Հայութիւնը մայր հայրենիքէն մինչեւ Սփիւռքի հեռաւոր ափերը կը պատրաստուի ոգեկոչելու մեծ եղեռնի 70-ամեակը, անոնց՝ որոնք սպաննուեցան այլ եւ այլ ձեւերով Միջագետքի կիզիչ անապատներուն մէջ Թուրք կառավարութեան կողմէ նենգաբար, այսօր, կրկին ամէնօրեայ տանջանքը թեւ կ'առնէ էութեանս մէջ:

Չեմ յիշեր թէ քանի օրերէ ի վեր կը քալեցնէին մեր մահադնաց կարաւանը. մերթ լեռներն ի վեր, մերթ անդնդախոր ձորերն ի վար, երբ երեկոյ մը ճամբու մը եզերքին արեւմարէն առաջ դժբախտ մայրիկս ըսաւ. «Զա՛գս, ալ անկարող եմ քալելու, ծունկերս կը կթոտին, աչքերս կը մթագնին, պտիկ մը ջուրի կարօտով. ձգէ՛ զիս հոս, գնա նայէ թէ ջուրը դեռ շատ հեռո՞ւ է». ես անփորձ տեղի ունենալիք ողբերգութեան, մանկական միամտութեամբ ձգեցի մայրս ճամբուն եզերքին ու ջուր փնտռելու գացի...: Մայրս պտիկ մը ջուրի կարօտը սրտին փակեց իր աչքերը տարագրութեան փըշոտ ճամբաներուն վրայ, իրեն նման հազարաւոր հայ մայրերու պէս որոնք խոշտանգուեցան մարդ կոչուած գազաններու կողմէ:

Այդ օրէն աւելին ամայացաւ արեւմըտեան - Հայաստանը իր հարազատ բընակչութենէն, լռեցին հայ շինականներու հորովելները: Հայրենի տուներու բուխերիկներուն մուխերը դադրեցան, աւերակ դարձան մեր հազարաւոր եկեղեցիներն ու վանքերը. ուխտատեղիներն ու սրբավայրերը: Հայ աղջիկները այլեւս սափորներն իրենց ուսին ջուրի չգացին, չէն ու բարգաւաճ Հայու օճախները աւերակ դարձան. չլսուեցան հայ մամիկներու եւ պապիկներու սրտաբուխ աղօթքները, արեւածագէն առաջ ուղղուած բարձրեալն Աստուծոյ.

«Տուր աշխարհիս խաղաղութիւն եւ հիւանդաց բժշկութիւն, ազգիս Հայոց սէր միութիւն»:

Արմատախիլ եղած է Հայոց հինաւուրց կաղնին իր պապենական հունէն, ցրուած երկրագունտի չորս ծագերուն:

Իսկ անդին, ահաւոր փոթորիկէն հըրաշքով վերապրածներու զաւակներն ու անոնց յաջորդները կեանքի թատերաբեմին վրայ հասան զանազան բարձունքներու. սակայն աւա՛ղ, անոնց ոտքերուն տակ կը պակսի ամէնէն կենսականը. հայրենի հողն ու ջուրը:

Տասնեակ տարիներ ետք անխախտ հաւատքն ունինք որ հասնելու համար ազգային մեր նշանակէտին պէտք է պայքարինք. պէտք է առանց ընկրկելու պահանջենք պապենական ժառանգ մեր հողերը, որոնք դաւադրաբար խլուեցան մեզմէ:

Ապրիլ 24-ը իւրաքանչիւր Հայու համար պէտք է ըլլայ ուխտի եւ հատուցումի օր. ներկայ ու գալիք սերունդներուն կը մնայ տէր կանգնիլ մեր մէկ ու կէս

LE GENOCIDE DES ARMENIENS

REEDITION du TEMOIGNAGE CAPITAL de HENRI MORGENTHAU

×

Les «événements de 1915», comme disent pudiquement les historiens turcs, le génocide des Arméniens comme disent beaucoup d'autres, ne justifient aucunement le terrorisme international prôné et appliqué par l'Armée secrète de Libération de l'Arménie (ASALA). Certes ! Il n'en demeure pas moins, si l'on veut avoir quelque chance de rompre ce cercle infernal, qu'il est urgent d'en revenir à son origine essentielle, à cette année 1915.

Si un jour une commission internationale d'historiens est créée pour enquêter enfin sur cet épisode sanglant — pourquoi pas, d'ailleurs, sous l'égide du Conseil de l'Europe? — l'un des premiers documents dont elle aura à se saisir sont les étonnants *Mémoires* de Henri Morgenthau, ambassadeur des Etats-Unis à Constantinople de 1913 à 1916. Edités par Payot en 1919, ils étaient devenus introuvables. Remercions Flammarion de les avoir réédités et d'y avoir ajouté en annexe quelques-uns de ces accablants rapports reçus par Morgenthau de ses consuls ou de missionnaires qui, présents en Anatolie au moment des faits, les décrivent avec horreur et avec méticulosité à la fois.

Le témoignage de Morgenthau, qui se lit encore aujourd'hui d'un trait, est dominé par la passion de la justice et par l'indignation. C'est dire qu'il n'est pas favorables aux thèses turques, fondées sur les horreurs intrinsèques à toute guerre et sur la «trahison» des Arméniens de Turquie au profit de la Russie. Pour lui, c'est bien à «*l'assassinat d'une nation*» que les dirigeants turcs se sont livrés, à un génocide — mais le mot n'existait pas encore — soigneusement préparé, «rodé» un peu moins d'un an avant par la déportation de centaines de milliers de Turcs grecs vivant dans la région de Smyrne.

Au passage, Morgenthau n'oublie pas de traiter de ce que les officiels turcs appellent la «*révolte de Van*» et qui, pour eux, justifierait le massacre postérieur de la communauté arménienne. Van, selon les versions actuellement diffusées par Ankara, se serait soulevée contre l'armée turque sans autre raison que nationaliste. Les choses sont moins simples pour Morgenthau, qui rappelle que la résistance de Van aux «corvées de bois» proposées aux hommes de la ville avait été précédée par des massacres qui avaient coûté déjà la vie à plusieurs dizaines de milliers d'Arméniens dans la région. Morgenthau n'exclut nullement, cependant, que des Arméniens de Turquie aient déserté au début du conflit pour apporter leur aide à la Russie, mais toute une communauté devait-elle être exterminée pour cela ? Les trente années précédentes — avec leurs massacres d'Arméniens à une échelle moindre — n'expliquaient-elles pas ce manque au loyalisme ?

Autre point important du récit de Morgenthau : la responsabilité indirecte de l'Allemagne, qui encouragea les dirigeants turcs dans leur paranoïa antichrétienne. Ne citons sur ce dernier point qu'une déclaration de Talaat Pacha, ministre de l'intérieur, au *Berliner Tageblatt*, au lendemain de cette Saint - Barthélemey étendue à tout un peuple : «*On nous a reproché de n'avoir pas fait, parmi les Arméniens, de différence entre les innocents et les coupables ; c'était absolument impossible, car les innocents d'aujourd'hui seront peut-être les coupables de demain*».

Il faut lire et relire les chapitres consacrés à l'assassinat de la nation arménienne pour comprendre, au travers de tant d'horreurs, de cynisme, de volonté d'avilir une communauté avant de la rayer du monde des vivants, ce qu'il peut en coûter encore aujourd'hui d'être Arménien. Et si cela n'autorise certainement pas le recours au terrorisme. il peut le nourrir et l'expliquer d'autant plus qu'en matière de «banalisation» du crime la Turquie officielle bat pas mal de records. Ne serait-il pas temps qu'elle accepte enfin l'ouverture d'un dialogue, comme le suggérait récemment le patriarche des Arméniens de Turquie, Snork Kaloustyan, pour que soit enfin établie «*une vérité que nul ne sera en mesure de nier*» ?

JACQUES AMALRIC

Mémoires, suivi de documents inédits du département d'Etat, par Henri Morgenthau. Préface de Gérard Chaliand. Flammarion, 408 pages, 89 francs.

«*Le Monde*», 20 mars

միլիոն անթաղ մեռելներուն սրբազան կտակին, որովհետեւ ըսուած է. «մեռելներն են որ կ'առաջնորդեն ողջերը»:

Հայ Դատը ամբողջ Հայութեան կը պատկանի. եւ որպէս լուսաւորեալ ու յառաջդիմասէր ժողովուրդ՝ Հայն ալ իրաւունք ունի իր տեղը ունենալու այս արեւուն տակ այլ ժողովուրդներուն նըման:

Բիւր յարգանք ու պտղունց մը խունկ, մեր զոհերու անթառամ յիշատակին:

ՀԻՒՍԷՅՆԻԿՑԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՑԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Է.

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

- Դուք, որ միշտ բարի էք եղել դէպի աղքատը, դէպի հարստահարեալը եւ դէպի թշուառը, ինչո՞ւ մինչեւ այսօր չկատարեցիք ձեր խոստումը մի անձի վերաբերութեամբ, որ ձեր պատճառով թըշուառացաւ:

- Ի՞նչ անձ:

- Իմ վարպետը: Չէ՞ք յիշում, երբ առաջին անգամ մենք վճռեցինք թողնել մեր հայրենիքը եւ օտար աշխարհ գնալ, մենք ուխտեցինք փող վաստակել եւ այդ մարդու կրած բոլոր վնասների փոխարէնը վճարել: Մոռացե՞լ էք:

- Չեմ մոռացել: Երբ կը հասնենք իջեւանը, դու ինձ յիշեցրու, ես ցոյց կուտամ քեզ մի նամակ, որից դու կը տեղեկանաս, որ ես վաղուց կարգադրութիւն արել եմ այդ մասին: Ես ուղարկել էի մի գումար մեր գիւղի քահանային, խընդրելով, որ հասցնէ քո վարպետին, բայց պատասխան ստացայ թէ այն օրից որ նրան փախցրին բանտից, նրա մասին ոչինչ տեղեկութիւն չկայ, թէ՛ ինքը եւ թէ իւր ընտանիքը անյայտացել են: - Բայց ինձ զարմացնում է մի բան, Մուրադ, թէ ի՞նչը առիթ տուեց քեզ այսպէս կասկածաւոր կերպով վերաբերուել դէպի իմ գործունէութիւնը:

Ես ոչինչ չպատասխանեցի:

×

Ը.

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀՐԵՇՏԱԿԸ

Անցել էր աւելի քան մի ամիս այն օրից, որ մենք թողեցինք հրէայ սեղանաւորի գտնուած քաղաքը:

Շատ երկար կը լինէր, եթէ մանրամասնաբար նկարագրէի մեր ամբողջ ճանապարհորդութիւնը: Իմ յիշատակարանի այս գլուխը ես կխտով չափ համառօտում եմ, - համառօտում եմ. որովհետեւ շտապում եմ ծանօթացնել ընթերցողին մի նոր դէպքի հետ, որը իմ սրտին շատ մօտ է:

Կարճ կ'ասեմ, անցնելով զանազան գաւառներից եւ փոքրիկ քաղաքներից, մենք արդէն գտնւում էինք Կայսրութեան հարաւային գաւառներում, Սեւ ծովի եզերքի մօտ: Բնութիւնը այստեղ փոխուեցաւ, անապատներից ազատուեցանք, երկիրը աւելի լեռնային էր:

Ամառնային գեղեցիկ առաւօտներից մէկն էր: Մեր ճանապարհը գնում էր նեղ ձորի միջով, որ պատած էր խիտ անտառներով: Ճանապարհի մէկ կողքով գուգընթաց կերպով ձգւում էր խորին անդունդ, որի յատակում հազիւ նշմարւում էր լեռնային գետակը: Իսկ ճանապարհի միւս կողքին բարձրանում էին ապառաժներ, որ ծածկուած էին ծառերով:

Ինձ յայտնի չէր, թէ ո՞ւր տանում այդ ճանապարհը, կամ ի՞նչ էր ինք որոնում այդ վայրենի, համարեա անմարդաբնակ լեռների մէջ: Ես միայն հիացած էի բընութեան գեղեցկութիւններով: Երբեմն ես լսում էի առուակների խոխոջմունքը, որոնք թաքուն վազում էին թփերի միջով. երբեմն տեսնում էի նրանց ջրվէժը, որ նոր ծագող արեգակի առաջին ճառագայթներից ծիածանի նման կամար էին կապում կանաչազարդ լերան վրայ: Տեղ տեղ հանդիպում էին հին ամրոցների աւերակներ, որ մնացել էին թաթարների տիրապետութեան ժամանակներից:

Կրկնում եմ որ ես ամենեւին տեղեկութիւն չունէի, թէ ինչ նպատակով էինք ճանապարհորդում: Միայն քաւոր Պետրոսը մի բան որոնում էր այն լեռների մէջ. նա շտապում էր, որքան կարելի է, շուտով հասնել ծովի ափերին:

Մինչեւ կէսօր մենք գնում էինք միեւնոյն նեղ ճանապարհով, որ երկու կողմից սեղմուած էր ծառերով: Բայց դեռ ոչ մի բնակութեան չէինք հանդիպել եւ ոչ մի մարդու երես չէինք տեսել: Շարունակել ուղին անհնարին էր, որովհետեւ ձիաները սաստիկ յոգնած էին: Պէտք էր փոքր ինչ հանգստանալ: Մենք կանգնեցրինք սայլակը մի տեղում, ուր ձորի միջով անցնող գետակը աւելի բարձրից էր հոսում եւ ջուրը բոլորովին մատչելի էր: Իմ առաջին հոգսը եղաւ ձիաները ջրել եւ նրանց կեր տալ: Յետոյ սկսեցինք յագեցնել եւ մեր քաղցը:

(Շար. 91)

(Շար. Ա էջէն)

չորս Հայեր. - Արթօ Փեհլիվանեան, Սեդրակ Գազանճեան, Վահէ Սուֆիազեան եւ Արա Թորանեան «չարագործ պահած» եւ չարագործի օգնած ըլլալու մեղադրանքով: Ծանօթ է, որ այդ «օգնութիւն»ը կը վերաբերէր Սոնէր Նայիրի, ինչ որ այս չորս Հայերը կ'որակէին հայկ. համակամութիւն: Վճիռը պիտի տրուէր Ապրիլ 22-ին: Դատախազութիւնը իւրաքանչիւրին համար երկուական տարի բանտարկութիւն պահանջած էր, յետաձգումով՝ Արա Թորանեանի համար, նկատի առած անոր օգտակա՛ր դերը հայկ. դաւութին մէջ:

Երկուշաբթի օր, հետեւեալ վճիռները արձակուեցան. - Արթօ Փեհլիվանեան 8 ամիս բանտարկութիւն, չորսը՝ յետաձգումով. Սեդրակ Գազանճեան 14 ամիս, 7ը՝ յետաձգումով, Վահէ Սուֆիազեան 12 ամիս, 6ը՝ յետաձգումով, Արա Թորանեան 4 ամիս յետաձգումով եւ 5000 Ֆ. տուգանք: Տրուած այս բոլոր պատիժները այլեւս չեն գործադրուիր, կանխարգելիչ բանտարկութեան հետեւանքով (նախքան դատավարութիւն):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՄԻՐ ԺԱԺԱ, լիբանանեան ապստամբ ուժերու հրամանատարը հրաժարած է հրամանատարութենէն: Հրաժարականին պատճառ տուած է Սայտա, ուր 25 օրուան կռիւներու հետեւանքը եղած է՝ 110 մեռեալ:

ՊՈՒՐՃ - ՀԱՄՈՒՏԻ արեւմտահեղ կողոպուտին (5 հոգի սպաննուած) 3-րդ հեղինակն ալ ձերբակալուած է Կիպրոս եւ Լիբանան տարուած: Հրաչ Նահապետեան, 18 տարեկան, հարցաքննութեան ընթացքին ըսած է թէ ինք էր Լուլու Քիւրքճեանն ու չորս պաշտօնեաները սպաննողը, թէ եղբայրները՝ Րաֆֆի եւ Փանոս գործ չունէին ջարդին հետ: Րաֆֆին ալ, Փանոսն ալ նոյնը ըսած են, այսինքն՝ ամէն մէկը ըսելով թէ ինք է ոճրագործը: Դատախազը 549-րդ յօդուածին գործադրութիւնը պահանջած է, այսինքն՝ մահավճիռ:

×

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
LES VERTS

Ապրիլ 22 թուակիր մամլոյի զեկոյցով մը «Կանաչները» իրենց համակամութիւնը կը յայտնեն Հայերու ցեղասպանութեան, 70ամեակի առթիւ: Կ'անդրադառնանք յաջորդով:

Այրի Տիկին Հայկուհի Տալտալեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տալտալեան, Պ. Արթիւր Տալտալեան, Պ. Ժան Փիէռ եւ Օր. Նատիա ինչպէս նաեւ իր քեռայրները, քեռկինները, զարմիկներ, ազգականներն ու ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝

ՆՇԱՆ ՏԱԼՏԱԼԵԱՆԻ
(Շապին - Գարահիսարցի)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 19-ին, 84 տարեկանին, Պրուաէ հիւանդանոցը:

Թաղման կարգը կը կատարուի, Ուրբաթ, Ապրիլ 26, ժամը 15.45-ին Պանեէօ - Քոմինալ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկանոյշ Ոսկերիչեան, Այրի Տիկին Աննա Ոսկերիչեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Ոսկերիչեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ոսկերիչեան եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Ապրիլ 28, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին՝

ԱՆՏՐԷ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նուարդ Գույումճեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Յակոբ Գույումճեանի մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՀՕՄ-ի 75ԱՄԵԱԿ
ԿԱՅԱՆԻ 50ԱՄԵԱԿ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ

Ալֆորվիլ - Արնուվիլ - Սարսէլ - Անիէռ - Պուա-Քոլոմպ - Շաւիլ - Իսի-լէ-Մուլինօ - Սեւրան, Լիվրի - Փարիզ

Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15-ին

Salle de la Chimie

28bis, rue St. Dominique — (métro : Invalides)

Բարձր հովանաւորութեամբ՝

ԳԵՐՇ. ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆԻ

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատուոյ նախագահութեամբ՝

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆԻ

Կը խօսի՝

ՄԷԹՐ ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ. -

կենդանի պատկեր Կապոյտ Խաչի Կայանի մանուկներով. -

բեմադրութիւն՝ Արփի Յովհաննիսեան

երգ՝ Հերմինէ Երիցեան

դաշնակ՝ Ժիրայր Գասպարեան

արտասանութիւն՝ Անահիտ Զապունեան, Ռազմիկ Աբրահամեան

Հայկ. տոհմիկ երաժշտութեան համոյթ:

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

երգչախումբ

ղեկավարութեամբ՝

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Հայկ. գաւառներու տոհմիկ տարազներու տողանցք՝ Մարսէյլի «Հայ Արի»ներուն կողմէ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ԶՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ

Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15-ին

Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը

12 - 14, rue St - Bazile

Կը խօսի՝

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ. -

Աննիկ Սէֆէառա (երգ), Ժիւլիէթ Երլմազեան (դաշնակ)

(Կոմիտաս, Մոցարթ, Խաչատրեան)

Մանկանց «Գարուն» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝

Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեանի

Երգ - նուագ փոքրերու կողմէ, արտասանութիւն եւ Անի պարախումբ:

ԼԻՈՆ

Կրընոպլը - Վալանս - Լիոն - Վիէն - Տէսին - Սէն-Մորիս

Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15-ին

Salle Rameau — LYON

երգ՝ Անժէլ Կարապետեան - Սաժ

Les jeunes espoirs du Conservatoire de Lyon

արտասանութիւն՝ Թորոս Սպիտանեան եւ

Նայիրի պարախումբը:

Տոմսերը ապահովել. -

MCA — *DECINES* : 15, rue du 24 Avril 1915
Eglise — *LYON* : 40, rue d'Arménie
MCA — *VALENCE* : 32, rue Pompéry
Librairie Massis — *GRENOBLE* : 70, cours Berriat
Salon Michèle — *VIENNE* : rue Marchande
Mme Djeloyan — *ST.-MAURICE* : 20, ave. des Iles

1915 - 1985
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

ԺԱՄԸ 14.30ԻՆ

Հանդիսաւոր պատարագ Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին

ԺԱՄԸ 16.30ԻՆ

Օրհնութիւն եւ զետեղում հիմնաքարի Նահատակաց Յուշարձանին

PLACE DU CANADA
(Paris 8e — Grand Palais)

խօսք կ'առնեն. - ԱՐՄԷՆ ԲԱՐՍԷՂԵԱՆ եւ ԺԱՆ ԹԻՊԵՐԻ

ԺԱՄԸ 18ԻՆ, նախաձեռնութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան, ծաղկեպսակի զետեղում Անծանօթ Զինուորի շիրիմին, նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Համախմբուիլ Շան զ'Էլիզէ - ավընիւ Ֆրիէտլանտ անկիւնը:

ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Salle Gaveau, 45, rue la Boétie

խօսք կ'առնեն. -

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

Ս. ՊԵՏՈՅԵԱՆ, Ա. ՊԱՂՏԻԿԵԱՆ, ԼԻՒՔ ՍՈՒՊՐԷ (ընկերվարական կուսակցութիւն), Ա. ՍԱՆԹԻՆԻ (Իւ-Տէ-Էֆ), Փ. ՏԷՎԷՃԵԱՆ (Էռ-Պէ-Էռ)

En fin de soirée sera présenté un diaporama inédit composé de documents d'archives : «LE GENOCIDE DES ARMENIENS ET LA PREMIERE GUERRE MONDIALE» (durée 25 mn.) conçu et réalisé par le *Centre de Recherches sur la Diaspora Arménienne.*

կազմակերպութեամբ՝

Հայկ. Ցեղասպանութեան Ոգեկոչման Յանձնախումբին

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Հայ Բիւրաւոր Նահատակներու Յիշատակութեան Օր, կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու. նաեւ Իսիի եւ Քլամառի հայ բոլոր Միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու: Համախմբում Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի առջեւ, 6 Ավընիւ Պուրկէն: Քայլարշաւ եւ ծաղկեպսակներու զետեղում: Հոգեհանգստեան արարողութիւն: Ներկայ կը գտնուին նաեւ քաղաքապետարանի եւ նահանգապետարանի ներկայացուցիչներ: Կիրակի, Ապրիլ 28-ին, ժամը ճիշդ 12-ին:

THEATRE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
25, avenue Victor Cresson

Dimanche 28 avril à 15 heures précises

GALA

organisé par l'**Ephorie de l'Eglise arménienne d'Issy - les - Moulineaux**
au profit de la construction de
l'Ecole Maternelle Arménienne
d'Issy-les-Moulineaux, rue de l'Egalité

sous le haut patronage de
Monseigneur KUD NAKACHIAN
Prélat des Arméniens de Paris
et
sous la présidence d'honneur de
Monsieur André SANTINI
Maire d'Issy-les-Moulineaux

Avec la participation de
LIZ SARIAN
et son ORCHESTRE
l'Ensemble de danse folklorique **AKHTAMAR**
Le chanteur NAZARETH **HEKIMIAN**

ՇԱՎԻԼԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ապրիլ 28, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

ԿՈՄԻՏԱՍԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կիրակի, Ապրիլ 28-ին, ժամը 15-ին, Վասպուրական սրահ:

Կը խօսին՝

ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ԽԱԶԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ (խմբավար՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի):

ՍԵՐԺ ՓԱԼՈՅԵԱՆ (տնօրէն Լա Սիոթայի երաժշտանոցին, նուագախումբի ղեկավար եւ դաշնակահար):

Գեղարուեստական բաժին՝

Երգ՝ Վարդուհի Մինասեան, Անդրանիկ Մինասեան, Հրանդ Կիւզէլեան:

Նուագ՝ Ժիւլիէթ Երլմազեան (դաշնակ), Սերժ Փալոյեան (դաշնակ), Դանիէլ Փալոյեան (քլարինէթ):

Արտասանութիւն՝ Էվըլին Մարգարեան:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
25

JEUDI
25 AVRIL
1985

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.950
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
60e ANNÉE — No 15.950

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՈՄԻՏԱՍ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ)

—×—

Դու Ամենայն Հայոց երգի վեհափառն ես,
Դու՝ մեր երգի Մեսրոպ Մաշտոց,
Գիրն ու տառն ես Հայոց երգի :
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

1915-ի Ապրիլեան Եղեռնի 70-ամեակի ծիրին մէջ կը մտնէ Կոմիտասի մահուան յիսնամեակի ոգեկոչումը :

Կոմիտաս մահացաւ 1935-ին, բայց իր ձայնը լռեց 1915-ին : Հողեպէս ցնցուած իր սիրած ու պաշտած ժողովուրդի կրած անմարդկային տառապանքներէն, իր կեանքի քսան վերջին տարիները եղան մեռելային լռութեան տարիներ :

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, Կոմիտաս միայն երգ եւ երաժշտութիւն չէ : Միայն խմբավար եւ երգահան չէ : Կոմիտաս պատգամ է : Եւ Հայութեան ներկան կ'իմաստաւորուի այդ պատգամով : Պատգամ մը որ ազգին ամբողջութեան գաղափարը կը բնորոշէ : Ազգին ինքնութեան խարիսխը կը կազմէ : Ազգին ապրելու կամքը կ'արտայայտէ :

Առանց Կոմիտասի մեր լեզուն պիտի մնար անկատար, որբ : Մեր հաւատքը պիտի մնար երկրային : Պիտի չունենար երկնքի անհունութեան վսեմութիւնը :

Կոմիտաս յաւերժութեան լոյս է : Կ'ապրի արժէքներու յաւերժութեան թեւերուն վրայ եւ վեր է աշխարհագրական սահմաններէն : Իր հանճարով կը հանգչի հայ հոգիներու անդաստանին մէջ :

Կոմիտաս եղաւ միանգամայն հնձող եւ սերմնացան : Քաղեց հայ հոգիէն բխող երաժշտութեան ցայտքերը : Համեստ ու պարզ հոգիով հայ գեղջուկին, հայ շինականին արտն ու արօրը, վիշտն ու ուրախութիւնը, հայրենի չքնաղ բնութիւնը վերածեց երգի, երգեց, երգել տուաւ եւ հայ երգը դարձուց հայ ժողովուրդի հաւաքական հոգիին ցոլացումը :

«Հացին Երգը» եւ «Գիւղին Օրհնութիւնը» յղացումն եղաւ Կոմիտասեան Պատարագին, հին դարերու խորհուրդը կապելով նոր դարերու խորհուրդին հետ :

Կոմիտաս, մեռած մահէն առաջ, չաւարտեց իր գործը : Ձմեռը նստաւ իր կեանքին վրայ երբ կեանքին մէջ կը ղօղանջէր «Գարուն ա»ն : Ու ձգեց կտակ մը : Ցանձնեց առաքելութիւն մը իր սաներուն, իր յաջորդներուն որ տանին հայ երգը, հայ երաժշտութիւնը դէպի նոր մշակումներու, նոր զարգացումներու, նոր հանգրուաններու քայլ պահելով համաշխարհային կշռոյթին հետ :

Այսօր, Կոմիտասի աճիւնները կը հանգչին Երեւան, «Կոմիտաս Այգի» հանրային պարտէզի բացօթեայ պանթէոնին մէջ : Անկասկած, հայ ստեղծագործ հանճարին շունչը կը տարածուի Հայրենիքէն Սփիւռք որպէսզի միշտ հայ երգը եւ անոր ընդմէջէն հայ ոգին բացուին նոր գարուններու վրայ, ուղղուելով միշտ «դէպի աղբիւրը լոյսին» :

Կոմիտաս կը պատկանի Մեսրոպ Մաշտոցով սկիզբ առած ոսկի շղթային որ չի ճանչնար ժանգ ու փոշի հայ հոգիներուն մէջ :

Կ. Յ.

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

70ԱՄԵԱԿ

...ԵՒ ԽՕՍԱԼ

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՋԱՐԴ ՉԷ ԵՂԱԾ»

Լը Փուէն շաբաթաթերթի վերջին թիւին մէջ (Ապրիլ 22 / 28) լոյս տեսած է վարչապետ Էօզալի մէկ հարցազրոյցը, ուր այն հարցումին թէ 70 տարի ետք, ինչո՞ւ Թուրքիա չի ճանչնար Հայերու ջարդը (եւ դեռ լրագրողն ալ ջարդ կ'ըսէ եւ ոչ՝ ցեղասպանութիւն...), Էօզալ շատ պարզ ու յստակ սա պատասխանը կու տայ. -

«ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՋԱՐԴ ՉԷ ԵՂԱԾ : ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՉ ՄԷԿ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԿՐՑԱԾ Է ՓԱՍՏԵԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅԱՆՑԱՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ : Առաջին աշխարհամարտին Ռուսերը արեւելեան ճակատին վրայ Թուրքերուն վրայ յարձակեցան : Շրջանի Հայերը անոնց կողմնակից էին եւ իբրեւ թշնամի վարուեցան : Թուրք կառավարութիւնը հայ բնակչութեան պարպումը կազմակերպեց դէպի Սուրիա : ԳԱՂԹԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ՈՄԱՆՔ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵՆԷ ՄԵՌԱՆ» :

Երբ այս հին ու այլեւս շատ ու շատ անհամացած երգին եղանակն իսկ չի փոխուիր, մեզի բանլիք չի մնար անշուշտ : Մնաց որ Թուրքիոյ Էօզալ բաւական ինքնագոհ եւ ամբարտաւան, արհամարհանքով ալ կ'արտայայտուի Յունաստանի մասին, նոյն հարցազրոյցի ընթացքին : Գալով Թերթին, նոյն էջին վրայ կ'անդրադառնայ Հայերու ճիգերուն «Խորտակելու՝ համար լռութեան պատը» :

...ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ

× Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ին, միայն «Մաթէն»ն է որ բարեհաճած էր, 24-րդ էջին մանր - մունր լուրերուն մէջ ակնարկ մը տեղաւորել ցեղասպանութեան 70-ամեակի հանդիսութեանց :

× Նոյն Թուականը կրող «Լը Մոնտ»ի մէջ լոյս տեսած էր վճարովի կէս - էջնոց (9) ոգեկոչում մը եւ առաջին էջին վրայ ալ ժողովուրդներու դատարանին հատորին ծանուցումը :

× Սվազի մէջ, Թուրքերը ցուցահան - դէս մը կազմակերպած են «հայկ. ահաբեկչութեան նուիրուած», որ ըստ Ապրիլ 24-ի Թուրք թերթերուն «մե՛ծ յաջողութիւն գտեր է» ... միթէ՞ կարելի էր հակառակը ակնկալել :

...ԵՒ LES VERTS

Paris, le 22 avril 1985

UN SILENCE EXEMPLAIRE (70 ANS)

Le crime perpétré par les Turcs envers le peuple arménien a conduit à la déportation et au massacre de près d'un million et demi de personnes. Le premier génocide de notre siècle.

Les gouvernements turcs successifs ont toujours renié cet «épisode» de leur histoire, tout en continuant de dégrader les monuments et édifices religieux d'une architecture remarquable.

L'hypocrisie des instances internationales et des dirigeants des principaux pays occidentaux pour des raisons d'ordre politique, économique et stratégique fait que, 70 ans plus tard, ces atrocités ne sont toujours pas condamnées officiellement.

LES VERTS tiennent à rappeller que les droits de l'homme doivent être l'essence de tout projet politique et de toute organisation de la société. Leur absence conduit inéxorablement tôt ou tard, temporairement ou durablement, à des actes de violence, à des relents de racisme, à des internements psychiatriques, à la torture et à la falsification de l'histoire.

LES VERTS invitent toutes les personnes éprises de justice et de solidarité à adresser leur témoignage ou leur soutien à M. Vandemeulebroucke, parlementaire européen, membre du groupe écologiste Arc-en-Ciel (*), rapporteur d'une proposition de résolution sur une solution politique de la question arménienne.

Un dialogue doit s'instaurer entre les Arméniens et les Turcs.

Le Parlement européen peut en être l'élément moteur.

Pour LES VERTS,
Jean-Louis VIDAL

(*) M. Vandemeulebroucke
Parlement Européen
97-113, rue Belliard
1040 - Bruxelles

ՊԷՅՐՈՒԹ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ՝

ՍԱՐԳԻՍ ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

—×—

Ապրիլ 23-ին, Երեքշաբթի օր, Պէյրութի մէջ առեւանգուած, ապա սպաննուած է Սարգիս Ազնաւուրեան, անդամ Լիբանանի Հ. Յ. Դ. կեդրոնական կոմիտէին : Աբօ Աշճեանէ (1983), Սարգիս Զէյթլեանէ (1985 Մարտ 28) ետք, դաշնակցական երրորդ պատասխանատու ընկերն է, որ կ'առեւանգուի, բայց այս անգամ, դիակն ալ գտնուած է քիչ ետք : Այլ մանրամասնութիւններ դեռ կը պակսին այս քստմնելի ոճիրին մասին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ նախարարը կը շարունակէ բարեփոխումներ մտցնել կրթական ծրագրերու մէջ եւ հակառակ ընդդիմադիրներու նախատեսութեանց, Շրվէնըման աւանդութեան վերադարձ մըն է որ կը ձեւաւորէ օրէ օր :Ընթերցումի պարտադրանքէն եւ Մարսէյէզը սորվելէ ետք, նախնական դպրոցին մէջ կը ջնջուին ինչ որ մկրտուած էր՝ «զարթնումի գործունէութիւններ» եւ կը փոխարինուին իւրաքանչիւր ճիւղի իր ժամանակացոյցով դասընթացքներով : Ֆրանսերէնի ուսուցումը մէկ ժամ յաւելում կը կրէ նախապատրաստական դասարանը եւ ժամ մը գեղչ՝ 2-րդ տարիէն սկսեալ :

ՏՈԼԱՐԸ քանի մը օր հանդարտելէ ետք, կրկին գլուխն առած կ'երթայ եւ Չորեքշաբթի օր Փարիզի սակարանը 9,27-էն անցած է 9,47 Ֆր.ի :

ՌԸՆՕ, ազգայնացած այս «տիպար» եւ օրինակելի հաստատութիւնը սեւ օրեր կ'ապրի : 1984-ին բացը եղած է 12,55 միլիառ Փրանք եւ նոր տնօրէնը՝ Ժ. Պէս 20 միլիառի պէտք ունի նուազագոյն, կացութիւնը բարելաւելու համար : Ամէն պարագայի մէջ, գործազրկումները անխուսափելի կը նկատուին եւ մինչեւ 1986 անոնց թիւը կրնայ 15-էն 25 հազարի հասնիլ :

ԼԵՒՈՆ ԵԱԳՈՒՊԵԱՆ, սուրիահայ մեծահարուստ գործատէրը, որ Փարիզի Կրան տ'Օթէլի իր սենեակին մէջ ծանրօրէն վիրաւորուած էր, դանակի տասը հարուած ստանալէ ետք, մեռաւ Լառիպուազիէռ հիւանդանոցը, ուր փոխադրըուած էր : Այս հարցին կապակցութեամբ ձերբակալուած է ենթադրեալ ոճրագործը, 27 տարեկան Անթուան Պրինօ : Մամուլի գործակալութեանց տեղեկութիւններուն համաձայն, ենթական սենեակը հրաւիրած է երիտասարդ մը, որ ընդհանրապէս «կեր» կը ծառայէր : Այլ խօսքով բարքերու պատմութիւն մըն է :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԻՄՓՈԶԻՈՒՄ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔ. - (Խմբագրութեան)... - Նախաձեռնութեամբ Էջմիածնական Թեմի Առաջնորդարանին խիստ շահեկան սիմփոզիում մը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 20 եւ 21, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, Առաջնորդարանի Գալուստեան սրահին մէջ :

Ա. Նիստը բացուեցաւ Շաբաթ, կէսօրէ ետք, եւ խօսք առին փրոֆ. Ռոնալտ Սիւնի եւ տոքթ. Իվ Թեռնոն. ապա 80-էն 94 տարեկան հինգ վերապրողներ իրենց վկայութիւնները բերին պատահածներուն մասին :

Լիւսի Տէր - Մանուէլեան լուսապատկերներով ներկայացուց արեւմտեան Հայաստանի ճարտարապետական կոթողներու անցեալի եւ ներկայի վիճակը, փաստելով թէ այսօր եւս ցեղասպանութիւնը կը շարունակուի մշակութային գետնի վրայ :

Փրոֆ. Գէորգ Պարտաքճեան իր կարգին խօսք առնելով շեշտեց թէ տակաւին շատ աշխատանք ունինք տանելիք գիտական մարզէն ներս, ուր դեռ կատարուածը հեռու է ամբողջական ըլլալէ :

Ռոպէրթ Թէմպլէքճեանի նիւթն էր Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ ամերիկեան կառավարութեան անոր հանդէպ դիրքը՝ անցեալին ու ներկային, այսինքն՝ Ուիլսընէն մինչեւ այսօր :

Կիրակի օրուան նիստին առաջին խօսք առնողն էր խորհրդարանական Ուիլիըմ Կրին, որ ծանրացաւ հայկական հարցին վրայ : Տընիս Փափազեան ներկայացուց Թրքական տեսակէտները, ցոյց տալով անոնց անվաւերութիւնը : Փրոֆ. Վերհէօվըն որ անցեալ Ապրիլին Փարիզ գումարուած «Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարան»ին նիստերուն խօսք առած էր, խօսեցաւ «Միջազգային օրէնքը եւ հայ ժողովուրդը» նիւթին շուրջ : Յաջորդ խօսք առնողն էր ռաբունապետ Արթըր Շնայտըր, ան արտայայտուեցաւ «Հայերու ցեղասպանութիւնը մարդկային իրաւանց սահմաններուն մէջ» նիւթով : Ժողովուրդներու մնայուն դատարանի Փարիզի նիստին նախագահը՝ Ֆրանսուա Ռիկօ խօսեցաւ հայկ. հարցին և միջազգային օրէնքին մասին : Սէթ Մոմճեանի ելոյթին նիւթն էր՝ «Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ ապագայի հեռանկարներ» :

Այս բոլորին յաջորդեց հարց - պատասխանի բաժին մը. ներկաներ զանազան հարցումներ ուղղեցին իրենց ընտրած այս կամ այն բանախօսին : Այս վերջինը ամէնէն հետաքրքրական մասն էր հաւաքոյթին, զոր վարեց Արայ Գալայճեան :

Բոլոր խօսք առնողները դատապարտեցին ահաբեկչութիւնը, շեշտելով թէ այդ ճամբով կարելի չէ տեղ մը հասնիլ : Իսկ օտար բանախօսները ծանրացան այն կէտին վրայ որ Հայերը պէտք է միասնական կերպով դիմեն դէպի իրենց նպատակը, այլապէս գիրենք ոչ մէկ տեղ կ'առաջնորդէ պառակտուած վիճակը :

×

«Թայմ Սքուէյր»ի մէջ ալ 3000 Հայերու մասնակցութեամբ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Ապրիլեան դէպքերու ոգեկոչումին առթիւ :

ՔԱԼԻՏՈՒՔՈՒՖ
ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԷՆ

ԿՆՃՌՈՏ ՀԱՄԵՐԳԸ

Առաւօտ էր. աւելի քան տասը տարիներ առաջ: Ցուցուած ներս մտայ պանդոկի իր սենեակէն:

Սպասեակը նոյն ատեն մտաւ՝ նախաճաշը բերելու:

Իբրեւ մուտք, ողբաձայն ու չնչասպառ իրմէ համերգ մը խնդրեցի: Լուռ մնաց, չհասկնալով գրեթէ առաջարկիս իմաստը: Մի՛ մերժեր կրկնեցի բոլորովին չըւարած, քիչ մը աւելի պնդող չեշտով: Երեւակայէ Տավիտ, ամբողջ անցուցի գիշերս, յայտագիրդ իսկ պատրաստած եմ: Ցոյց տուր ըսաւ: Գրպանս էր: Ահա՛ւասիկ: Խնդաց ի վերջոյ: Հաւնած էր երգացանկը. Պախ, Պրահմս, Սէզար Ֆըրանք, Կարէն Խաչատրեան: Ոտքի էինք:

Նստէ՛ նախ նախաճաշի հրամայեց Տավիտ Օյսթրախ: Լռութիւն: Յետոյ Բիբերուս մէջ նայելով հարցուց՝ երբ է՞ համերգդ. կարծեմ միայն թուականը որոշել մոռցեր ես երէկ գիշեր անկողնիդ մէջ: Եւ նստայ: Աւելցուց սակայն հետեւեալը համոզուած. –

«Հաւատա՛ Գրիգոր ունիմ երկու հայ աշակերտներ՝ որոնք նոյնքան լաւ արուեստագէտներ են՝ Ռուբէնը եւ Ժանը. ինչո՞ւ անոնց հետ հաղորդակցութեան մէջ չե՞ս մտած ցարդ: Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան մը ի նպաստ համերգ սարքել կ՚ուզես ու հրեայ ջութակահարի մը խնդրանք կը ներկայացնես:

Տեսնենք. նուագեմ, լա՛ւ. բայց Հայերը պիտի չզարմանա՞ն:

Հակառակ գրեթէ ընդունուած առաջարկիս՝ փոխանակ ուրախութեան դառըն սրտի ճմլում մըն էր որ զգացի: Թախիծ պատած էր հոգիս: Ու պատասխան չունէի:

Եւ ըսել թէ այդ ըղձալի բայց կնճռոտ համերգը տեղի չունեցաւ Քաթրայի ի նըպաստ: Շաբաթ մը ետք ոչ եւս էր Տավիտ Օյսթախ: Լուսապսակ կախարդ ճպոտը լռած էր առ միշտ:

×

Ժան - Տէր Մերկերեանի նախորդ համերգին՝ անցեալ տարի՝ չուրջ հարիւրյիսուն հոգի էինք Սալ - Կավօ:

Երբ յամրաքայլ կը բաժնուէինք սրահէն կարելի չէր իրաւունք չտալ անոր անմոռանալի ուսուցչին:

Զուսպ, յստակ, երաժշտական խորհուրդը ու երգահանին ոճը յարգող, յօրինուածքի նրբութիւններուն գիտակ, համոզիչ երգ մըն էր որ լսեցինք այդ գիշեր:

Հարկ է աւելցնել՝ ան մեր հինգ կամ վեց լաւ ջութակահարներէն մէկն է այսօր: Անծանօթ սակայն աշխարհի մեծ բեմերուն վրայ:

Ուրիշ հարց՝ կրնա՞նք արդեօք որոշ ազդեցութիւն գործել մենք մեր չափերով ասպարէզի մը վրայ:

Վերելք ապահովել՝ կամ զայն դիւրացնել: Եւ ինչո՞ւ: Անշուշտ ոչ ոք պարտաւորութիւնն ունի երթալ լսելու ոեւէ արուեստագէտ, մանաւանդ քաջալերելու զայն ,պարզ այն պատճառաբանութեամբ թէ երիտասարդ եւ Հայ է:

Կան մեզի համար այլապէս ուրիշ կարգի տեսակարար առաջադրութիւններ խորքով ալ աւելի անառարկելի:

Բայց երբ հարցը կը կայանայ բարձրացնելու հայ արուեստագէտ մը այն հանգրուանին, ուր՝ մեծ հաւանականութեամբ ան պիտի յաջողի քշել տանիլ իր հետ օտար ստուար բազմութիւններ եւս, լսելի դարձնելով ցեղին ալ ձայնը անխուսափելիօրէն, այն ատեն, - ընդառաջելով Օյսթրախի դիտողութեան - անկասկած օգտակար ու տեղին պիտի ըլլայ մեր իսկ ներկայութիւնը իբրեւ սկզբնական տարրական ունկնդիր: Նաեւ իբրեւ որմնադիր: Որմելով նորակերտ ասպարէզի մը բնականօրէն կոթնիլ ուզած ամուր պատը:

Զմոռնալ՝ տաղանդը իր կշիռն ունի, ու իրաւ արուեստագէտը այն յեղակարծ առաջնորդն է որ մեզի գաղտնօրէն կը մօտեցնէ անծանօթ հորիզոններու՝ անտեսանելիին ճամբով:

Եւ ոչ միայն զուտ արուեստի դետնին վրայ:

Օրինակները կը վկայեն ընդհանուր պատմութեան տեւողութեան: Իջնենք սակայն Սալ - Կավօ՝ ուր յառաջիկայ Մայիս 7, Երեքշաբթի գիշեր բարին ու գեղեցիկը ժամադրուած են:

Քանի սոյն երաժշտական երեկոյթը ակամայ պիտի յիշեցնէ մեզի նաեւ այն անխոնջ աշխատանքը զոր կը տանին յամառօրէն անձնազոհ մարդիկ, դժուարբուժելի արեան հիւանդութեանց դէմ, հետազօտութիւններու հիմնարկի մը երդիքին տակ, որուն ի նպաստ սարքուած է համերգը:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ապրիլ, 1985

ՄԱՐՄԱՇԷՆ՝ ՄԵԾԱՆՈՒՆ ԵՒ ՉԱՐՄԱՆԱԿԵՐՏ

Նկատա՞ծ էք, թէ ինչքան գեղեցիկ են հայկական տաճարներու յատակագիծերը: Համաչափութեան ու ներդաշնակութեան գերագոյն արտայայտութիւններ ըլլան կարծես: Երբեմն խաչաձեւ, երբեմն կըլոր, երբեմն բազմանկիւն, բայց միշտ ներդաշնակ ու գեղեցիկ: Այդ յատակագիծերը արդէն կ՚ըսեն թէ անոնց վերգետնեայ մասերը ինչքան կուռ ու ձուլածոյ «մարմին» պէտք է ունեցած ըլլան:

Միայն Անի քաղաքին մէջ յատակագիծերու ի՜նչ չքեղութիւն ու բազմաձեւութիւն կայ ... հովիւի եկեղեցին, Ս. Փըրկիչը, Մայր Տաճարը, Գագկաշէնը, Կուսանաց վանքը ...:

Հայ ճարտարապետութեան մասին գըրուած գիրքերու էջերը զարդարուած են ոչ միայն դարերու կեանք ունեցող յուշարձաններու վսեմաշուք պատկերներով, այլեւ զմայլելի նկարներ յիշեցնող յատակագիծերով: Եւ երբ իրարու ետեւէ կը դիտես մեր լեռնաշխարհին մէջ մարդաբնտի պէս սփռուած յուշարձաններու յատակագիծերը այն զգացումը կ՚ունենաս որ կարծես թէ գեղադիտակի իւրաքանչիւր շարժումով խճաքարերու անկրկնելի համակեցութիւններ կը կազմուին:

Երերուքի Բազիլիքան, Աւանի տաճարը, ապշեցուցիչ պատկերներ՝ իրարմէ ծնած բոլորակներ՝ ամփոփուած քառանկիւնի մէջ:

Հռիփսիմէի տաճարին յատակագիծը՝ բոլորակներէ, քառակուսիներէ ու եռանկիւններէ հիւսուած ներբող մը: Զուարթնոցի «ժամնեկահիւս» մեծ շրջագիծը եւ անոր մէջ՝ կիսաշրջանակներու դումարը:

Աղթամարի չքեղ յատակագիծը՝ Մանուէլ ճարտարապետի անջնջելի ձեռագիրը ...:

Եզակի ցուցահանդէս կարելի է կազմակերպել հայկ. յուշարձաններու յատակագիծերով: Մարդիկ առիթ կ՚ունենան դիտելու կոր եւ ուղիղ գիծերով կազմըւած չքահանդէս մը որ բնութեան մէջ ունի քարեղէն ձեւ՝ կուռ ու անխաթար ...:

Մարմաշէն: «Մեծանուն եւ վայելչաշէն, զարմանակերտ եւ հոյակապ» մատենագիր Սամուէլ Անեցին Մարմաշէնէն քաղած իր վայելքը այս բառերով կ՚արտայայտէ:

Դարեր անցեր են: Տասը դար: Իբրեւ գեղեցկագոյն ոճ, իբրեւ ճարտարապետութեան բացառիկ օրինակ Մարմաշէնը քարէ դասագիրքի մը նման կը պարզէ իր էջերը: Մեր ժողովուրդի պատմութեան խաղաղ ժամանակներն ու փոթորկոտ օրուանները գացեր խփուեր են Մարմաշէնին, իրենց բարի ու չար հետքը թողլով անոր վրան ու շուրջբոլորը:

Երկար ատենէ ի վեր կ՚ուզէի տեսնել Մարմաշէնը: Ճարտարապետ Ռափայէլ Իսրայէլեանի՝ Ոսկեձեռիկ Ռաֆոյի մասին գրելէ յետոյ, աւելի եւս: Մտածում մը հանգիստ չէր ձգեր զիս. կեանքի վերջին օրերուն ճարտարապետը ինչո՞ւ խնդրած էր իր մերձաւորներէն. «զիս տարէք Մարմաշէն»: Ի՞նչ էր գինքը հոն քաշողը, ինչո՞ւ այս մէկը ընտրեր էր հայկական հարիւրաւոր չքեղ յուշարձաններէն: Հանդուցեալ ճարտարապետին վերջին փափաքը, կարծես, խորհուրդի շըղարշ մը նետած ըլլար Մարմաշէնի վըրայ: Ահա, ամիսներ անցած են ու ես կ՚երթամ Մարմաշէնը տեսնելու:

Լենինականէն Մարմաշէն տանող խըճուղին բանուկ չէ, ճամբան ամէնը մէկ կամ երկու ինքնաշարժի հանդիպեցանք: Թերեւս այդ էր պատճառը որ կը թուէր թէ անմարդաբնակ վայր մը կ՚ուղղըւինք:

Վահրամաբերդը անցանք: Գիւղին մօտը քարհանք կայ: Ուղղակի քարհանքին մէջէն կը յառաջանայինք, երբ տափարակին միւս կողմը երեւաց եկեղեցիին գըմբէթին ծայրը: Աստիճանաբար գմբէթը մեծցաւ, ու երբ քարհանքէն դուրս եկանք Մարմաշէնը երեւաց ամբողջութեամբ:

Քովէ քով երեք եկեղեցի: Քարը՝ կարմըրագոյն տուֆ: Պտըտեցանք եկեղեցիներուն շուրջը: Հիմա երբ կը գրեմ, երբ մտովին կ՚ուզեմ յիշել տեսածս, կ՚երեւան երեք նուրբ ուրուագիծերը՝ կշռութաւոր յաջորդականութեամբ:

Խաղողի ողկոյզներէ հիւսուած զարդակամարը: Լուսածերպերու նուրբ քանդակները: Սրբատաշութիւնը. ի՜նչ խնամքով մշակուած է ամէն մէկ քար: Քարագործ վարպետը անշուշտ սիրած է այդ քարը, եւ այդ յայտնի է քարին ողորկութենէն: Նրբագեղութիւն բառը կարծես նոյնինքն Մարմաշէնի համար յօրինուած է:

Եկեղեցիներուն շուրջը հողը ճաքճքած է: Պատերուն տակ տապանաքարեր կան՝ իշխաններու, իշխանուհիներու ...: Ի՞նչ լաւ է, որ մօտիկը տուներ չկան ոչ ալ ուշադրութիւնը ցրուող կողմնակի շինութիւններ: Մարմաշէնը, ինքն է՝ ու բնութիւնը:

Երկու կանգուն գմբէթներուն տակ քիւերը որքա՜ն գունադեղ հիւսուածքներ ունին: Մեծ կաթողիկէի գմբէթը սահուն բացուած հովանոցի նման կ՚իջնէ թմբուկին: Դրան վրայի զարդաքանդակը արտասովոր է: Մեր յուշարձաններու այնքան բազմազան դուռներուն մէջ առանձնայատուկ է այս մէկը:

Ներսը խաղաղ սպասում մը կայ. մարդիկ պէտք է գան ու երթան, լոյսի ու ստուերներու մէջ պէտք է լուռ կանգնին, դիտեն սիւները, կամարները, դիտեն հմուտ վարպետին ձեռքի հետքերը, որ քարը հնազանդեցուցեր է իրեն, շունչն ու ոգի է տուեր անոր:

Բոլոր սիւներու գլխուն թռչունի բոյներ կան: Երբ կը դիտեմ զանոնք, միտքս կը թռչի ետ, դէպի Սամուէլ Անեցիի ժամանակները: Մատենագիրը չէր հարցներ արդեօք, «Թռչուններ, ձեզի կա-ցարա՞ն կարծեցիք»:

Կ՚երթամ դէպի Ախուրեանի ձորը ու ձորաեզրին չհասած ետ կը նայիմ: Ահա թէ ուրկէ պէտք է դիտել Մարմաշէնի վանքը: Երեք նուրբ, կարմրագոյն եկեղեցիներու նայուածքը ուղղուած է ձորին: Այս կէտէն աւելի ակնառու է անոնց կշռութային յաջորդականութիւնը:

Սուր քամի կը փչէ: Թռչուններու ծլուըլոցը այնքան ուժեղ է, որ քամին իսկ չի կրնար խափանել: Կանգնած ենք գետին ձախ ափին: Վարը՝ Ախուրեանը կը հոսի. պէտք է անցնի Ջրափի կամուրջին տակէն, հասնի Անիին, անցնի աւերակ քաղաքին քովէն: Զորաբերանէն ետ կը նայիմ տեսնելով վանքի հանդարտիկ ուրուագիծը, կարծես Անին աւելի կը մօտենայ ինծի:

Մարմաշէնի մէջ Անիի շո՛ւնչը կայ:

Այն որ տեսած է ու ծանօթ Անիի ճարտարապետութեան, Մարմաշէնին դէմ կանգնած չի կրնար չմտածել թէ Մարմաշէնի մէջ Անիի ճարտարապետներուն ձե՛ռքը կայ: Նայելով Մեծ կաթողիկէի նուրբ որմնասիւներուն, ստուերներու թաքցնող որմնախորշերուն, կը յիշեմ Անիի Մայր տաճարը, որ նոյնպէս հազար տարուան պատմութիւն ունի, եւ որ կիսաւեր վիճակի մէջ եւս կը գերէ իր նրբագեղութեամբ՝ սահմանէն անդին, լուռ ու լռելեայն:

Մարմաշէնի Մեծ կաթողիկէի հարաւային պատին վրայ ընդարձակ արձանագրութիւն մը կայ: Գեղեցիկ ու համաչափ տառաշարքերը ինքնատիպ յարդարանք են յուշարձանին համար, միա... մանակ պատմութիւն ու կառուցման վ... կայագիր:

Թուական՝ 988: Վանքը հիմնադրեր է իշխան Վահրամ Պահլաւունին: Իրեն օ... ներ են մայրը՝ Շուշիկը, եւ եղբայրները՝ Վասակը, Ապլղարիբը, Համզէն:

Երեք եկեղեցի՝ իրարու քով: Սակայն միայն այդքան չէ: Պահլաւունիները մ... նարար ոգի ունեցեր են: Իրենց հարստութիւնն ու կորովը անոնք յատկացուցեր են հայրենի հողին պահապան ու զօր... բերդեր ու տաճարներ կառուցանելու գործին:

Սելջուքեան արշաւանքին ընթացքին աւերուեր է Մարմաշէնը, բայց կայ... եւ կ՚ապրէին Պահլաւունիներու շառաւիղները: 1225-ին Վահրամ Պահլաւունի... թոռները՝ Գրիգոր Արքեպիսկոպոս եւ եղբայրը՝ Ղարիպը, կը վերականգնեն Մեծ կաթողիկէն:

Ժամանակը կ՚անցնի. Մարմաշէնի փ... քըր եկեղեցին որ ԺԱ. դարու շինութ... է, նոյնպէս կը վնասուի: Այս անգամ վ... րանորոգումին կը մասնակցին կիմ... քաղաքին բնակիչները:

Վերանորոգման վերջին աշխատանքները կատարուած են մեր ժամանակներուն, պատմական յուշարձաններու պաշտպանումի հայկական ընկերութեան միջոցներով: Նախագիծը կազմած է ճարտարապետ Եուլի Թամանեան: 1954-ին վերականգնուած են ԺԱ. դարու եկեղեցիին երեսի պատերը, տանիքը, վեղարը ծածկուած է տուֆէ սալերով:

1956 - 57-ի շրջանին Մարմաշէնի վ... քին ԺԲ. դարու եկեղեցին մաքրուած փլատակներէն ու մասամբ վերականգնուած: Աւելի ուշ, 1963-ին դարձեալ Եուլի Թամանեանի նախագիծով բար... կարգուած է Մարմաշէնի յուշարձանախումբը: Քարտաշ - որմնադիր վարպետ Ցոլակ Սարգսեան կարծես յարդանք... տուրքը մատուցած է միջնադարեան գործընկերներուն: Ան խնամքով ... դրած է քարին, որպէսզի երկարաձգէ յուշարձանին կեանքը:

Հնադարեան մեր մատեաններու էջերուն մէջ օրհնութեան շատ սրտառուչ խօսքեր ու հիացական գրութիւններ պահպանուած են յուշարձանները վերականգնողներու մասին: Ամէն անգամ որ մար... անոնց հանդիպի, կը հասկնայ թէ ի՜նչ պէս սերունդէ սերունդ խնամուեր մեզի փոխանցուեր է դարեր առաջ ... րած շինարար վարպետներու ստեղծագործ... ծը:

Այդպէսով երկարակեաց դարձեր է ժամանակի, պատերազմներու, բնութեան աղէտներու ենթակայ մեր կոթողներու մեծ մասը:

Մարմաշէնի պահակին անունը Սէր... է: Պարզ, սրտաբաց մարդ մը, կը պատմէ թէ ո՛ր տապանաքարը որունն է, որո՛ւն վրայ ինչ գրուած է: Ան մէկն է որ գիտէ թէ արուեստի ինչ մեծարժէք գործի պահպանութիւնն է վստահուած իրեն: Հպարտ է. «օր չըլլար որ Մարմաշէնը այցելու չունենայ»: Կարճ զրոյց մը ետք կարծես հին բարեկամներ ըլլայինք, սիրով ընդունեցինք հրաւէրը: Հարթ քարի մը վրայ ան փռեց լաւաշը, քովը բուռ մը աղ լեցուց ու թարմ եղին քաղեց:

- Պանիրին հետ դրէք լաւաշի՛ն մէջ, ... ասկէ համով բան չկայ:

Եղինջը շատ մաքուր էր, քանի որ Մարմաշէնի մէջ փոշիի հիւլէն իսկ չկայ, Գարնանակիզբի մաքուր, սառն օդով մաղուող անձրեւին տակ այցելուներս, մեր փոքր խումբը կարծես վերադարձած է դէպի խոր անցեալը կատարած իր ճամբորդութենէն: Եւ օրեր ետք ես կը յիշեմ դարձեալ Մարմաշէնի գոյները՝ քարի, հողի, ջուրի, բոյսերու ...:

Եւ հիմա հասկնալի է, թէ ինչու Սարդարապատի, Ապարանի, Մուսայ լերան հերոսամարտերուն նուիրուած յուշակոթողներու, Զարենցի կամարի, «Արարատ» գինիի մառաններուն, Ցաղթանակի կոթողին եւ բազմաթիւ այլ կառոյցներու հեղինակ ճարտարապետ Ռափայէլ Իսրայէլեան իր վերջին օրերուն կը խնդրէր «զիս Մարմաշէն տարէք»:

Մօտ ըլլալ Մարմաշէնին՝ կը նշանակէ մօտ ըլլալ Անիին: Կը նշանակէ տեսնել միջնադարեան հայ ճարտարապետութեան գեղեցիկ նմոյշներէն մէկը, որ կը մխիթարէ, որ յաւերժ է եւ որուն բարերար ազդեցութիւնը կրնայ մեղմել մարդկային ցաւերն ու հոգեկան տառապանքները:

Մ. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ԵՍ ԿԱՐԵՒՈՐ ՄԱՐԴ ԵՄ»

—×—

Ա.

Ժապաւէնի՞ մը մէջ լսած էի, թէ վէպի մը մէջ կարդացած, չեմ յիշեր, տարիքոտ, չատ տարիքոտ մարդ մը շուրջիններուն սապէս կ՚ըսէր.

- Ինծմով մի մտահոգուիք, ես այլեւս միմիայն ինքզինքիս համար կարեւոր մէկն եմ:

Այս նախադասութիւնը այն աւեն երկար մտածել տուած էր ինծի: Հարուստ - ծոց իրականութիւն մը կար անոր մէջ, թէեւ չատ պարզունակ եւ բացայայտ, բայց յաճախ մոռցուող, քիչ անգամ խոստովանուող: Ողբերգութիւնը՝ կարեւոր մարդ ըլլալէ դադրելու: Անոր մէջ կար նաեւ ծերութեան ողբերգութիւնը լաւա - գոյնս բացատրող անդրադարձում. դառնալ տէրը կեանքի մը, որ իր տիրոջմէն ուրիշ ոչ մէկու համար չահեկան է:

Սա հարցումը ես ինծի միշտ ուղղած եմ կեանքիս մէջ. երկրագունտին վրայ անկարեւոր մարդ կա՞յ: Միշտ ալ պատասխանած եմ, պատասխանել ուզած եմ որ անկարեւոր մարդ չկայ: Ամէն մարդ բանով մը կարեւոր է իր շուրջիններուն: Երբեք չեմ կրցած հաւատալ որ կրնան երկրագունտին վրայ գոյութիւն ունենալ մարդիկ, որոնց անհետացումով բացարձակապէս ոչինչ կը փոխուի այդ երկրագունտի վրայ: Անպայման բան մը կը փոխուի, անպայման բան մը կը պակսի: Միայն թէ ոմանց պարագային՝ եթէ երկու, չորս, տասը հոգիի համար կը փոխուի, ուրիշներու պարագային, հարիւր, հազար, կամ տասը հազար հոգիի համար, երբեմն ալ ամբողջ մարդկութեան համար բան մը կը փոխուի: Մարդուն ունեցած կարեւորութիւնը հո՞սկէ կը չափուի: Մարդու մը կարեւորութեան չափանիշը անոր քանի հոգիի համար կարեւոր ըլլալէ՞ն կը չափուի, այդ ալ կըրնայ վիճելի ըլլալ, բայց անվիճելի կէտը հետեւեալն է. ամէն մարդ քանի մը հոգիի կամ քանի մը հազար հոգիի համար կարեւոր մարդ է:

Բայց մեր վերի ծերունին մեզի կ՚ըսէր որ «ես այլեւս միայն ինքզինքիս համար կարեւոր եմ»: Ըսել կ՚ուզէր թերեւս հետեւեալը. եթէ մարդը դադրած է այլեւս ուրիշին համար կարեւոր ըլլալէ, կը նըշանակէ որ ծերացած է: Արդարեւ ծերունին այլեւս իր դերը չի խաղար ընկերութեան մէջ, նոյնիսկ տան մը մէջ, ուր կը սկսի քաշքշել կեանք մը, որ նոյնիսկ եթէ առենօք կարեւոր էր ուրիշներու համար, հիմա չէ այլեւս: Այսպիսի անդրադարձում մը ո՛վ գիտէ որքան ողբերգական կը դառնայ ընկերութեան մէջ իր դերը կորսնցուցած տարիքոտ մարդու մը համար:

×

Բոլորս ալ մեր կեանքին մէջ յաճախ կը հանդիպինք այնպիսի մարդոց, որոնք մեր աչքերուն մէջ նայելով եւ ուռուցիկ չեչտով մը, կրնան ըսել.

- Ես կարեւոր մարդ մըն եմ:

Ոմանք ճիշդ այս բառերով կ՚ըսեն այդ բանը, ոմանք ալ առիկա կ՚ըսեն դարձդարձիկ նախադասութիւններով, թափանցիկ ակնարկութիւններով: Թերեւս ճիշդ է իրենց ըսածը, նոյնիսկ պիտի ըսեմ, անտարակոյս ճիշդ է, քանի որ ինչպէս ըսինք, աշխարհի վրայ անկարեւոր մարդ չկայ: Բայց ճիշդ է նաեւ որ անոնք ժխտական տպաւորութիւն մը կը թողուն մեր վրայ, երբ կը հաստատեն իրենց «կարեւոր» մարդ ըլլալը: Մարդ մը, իմ կարծիքով, միշտ պէտք է ինքն իրեն հարց տայ թէ «ես որքա՞ն կարեւոր մարդ մըն եմ ընկերութեանս կամ ընտանիքիս համար», բայց երբեք պէտք չէ բարձրաձայն հպարտանայ, եթէ ինքզինք չատ կարեւոր կը նկատէ: Առաջինը կենսական է. հարցնել, թէ «ես ո՞րքա՞ն կարեւոր մարդ մըն եմ», մարդուն հակակշռելն է ինքզինքը, պայմանաւ որ իմաստութիւնը ունենայ անկողմնակալ պատասխան մը գտնելու այդ հարցումին: Անկասկած, քիչեր միայն իրապէս անկողմնակալ պիտի կարենան ըլլալ իրենք իրենց նկատմամբ, եւ յաճախ խոշորացոյցով պիտի դիտեն իրենց սեփական արժանիքներն ու դերը ընկերային կեանքի մէջ, բայց նորէն ալ կենսական է հարցումը. «ես որքա՞ն կարեւոր եմ»: Որովհետեւ, մարդը, նոյնիսկ եթէ խոշորացոյցով դիտէ իր անձը, երբեմն զարմանալիօրէն պիտի անդրադառնայ որ կարգ մը կէտերու մէջ ինք երբեք այնքան կարեւոր չէ որքան կը կարծէր, եւ կարգ մը կէտերու մէջ ալ կրնար չատ աւելի կարեւոր մարդ դառնալ, քան ինչ որ դարձած է մինչեւ այդ օրը: Այդ հարցումը մարդուն կարելիութիւն պիտի տայ նաեւ բաղդատութիւն մը ընելու իր անցեալին ու ներկային միջեւ: Արդարեւ այդպիսի բաղդատութեան մը չնորհիւ է որ պիտի յիշենք թէ աւելի քան, տասը տարի առաջ թերեւս աւելի «կարեւոր մարդ» էինք, քան թէ հիմա, այդպիսի բաղդա - տութեան մը չնորհիւ է որ պիտի անդրադառնանք թերեւս որ հիմա ալ կը չարունակենք կարեւորութիւն ունենալ, բայց այլեւս ոչ թէ ուրիշին համար, այլ պարզապէս մեր սեփական եսին համար, ինչպէս կը չեչտէր մեր վերի ծերունին:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԻԴԻԿՈՆԴ ԲԼՈՒՐԻՆ ՊԵՂՈՒՄՆԵՐԸ

Պատմաբան եւ հնախոյզ Ստեփան Եսայեան, որ Աշտարակի մօտակայ Դիդիկոնդ բլուրին վրայ կը պեղէ Ն. Ք. 7-րդ դարու ուրարտական բնակավայրը, ափսոսանքով նկատած է որ հին յուշարձանը կողոպտուած է: Սակայն կողոպտողները պատասխանատուութեան չեն ենթարկըւած, քանի որ յանցանքը գործուած է ... 1600 տարի առաջ: Կողոպտուած դամբարաններէն մէկուն մէջ, ուր կը հանգչին ուրարտացի զօրավարներ, արչաւանքի մասնակիցները գտած են սանդուղք մը, ուրկէ թափանցած էին անկոչ հիւրերը: Դամբարանին մէջ աճիւնները աղին - անդին չպրտուած են եւ խեցիէ ամանեղէնը ջարդուփշուր եղած: Գողերը իրենց աճապարանքին մէջ ձգած են 3-րդ դարու պարսկական երկու մետաղադրամներ, որոնք գլորուած են ու մնացած քարի տակ՝ 16 դար չարունակ: Հետաքըրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդեն բնակավայրի պեղումները: Արչաւախումբը առայժմ ամբողջութեամբ պեղած է կառուցուածքներէն մէկը եւ մասամբ՝ երկրորդը: Ըստ երեւոյթին անոնք գոյատեւած են կարճ ժամանակ՝ 60 - 70 տարի, յետոյ քանդուած են նուաճողներու ասպատակութիւններէն. պահպանուած են մոխրացած ճեղուններ, հրդեհի հետքեր, փլած տանիքներ: Հարուստ նիւթ հաւաքուած է ոչ միայն Ուրարտուի քաղաքացիական ճարտարապետութեան, այլեւ կրօնքի մասին: Պարզուած է, որ բացի պաչտօնական աստուածներէն (Խալդի, Թէյշէբա, Շիվինի) եղած են նաեւ տեղական պաչտամունքներ: Հնախոյզները գրեթէ ամէն քայլափոխի հանդիպած են տեղական մարդակերպ կուռքերու, բերրիութեան աստուածներու արձանիկներու, որոնք դրուած են դռներու, կարասներու, օճախներու, հացահատիկի հորերու մօտ, սրբազան անկիւնները: Գտնըւած են լաւ յղկուած բազալտէ թասեր, ոսկորէ առարկաներ, զարդեր: Սրբավայրերէն զատ գետնին տակ յայտնաբերուած են դահլիճներ, որոնց պատերուն մօտ կառուցուած են նստարաններ:

ԶՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ՔԷՅՄԲՐԻՃ, - ՄԼՍ. - Եղեռնի եօթանասունամեակի առիթով, Զօրեան Հիմնարկը հրապարակած է անգլերէն լեզուով երկու յատուկ տեղեկագրեր եւ վերահրատարակած Մերձաւոր - Արեւելքի նպաստի եօթը ազդագրերու (փոսթըր) հաւաքածոյ մը:

Այսպիսով, Յատուկ տեղեկագրերու չարանին կ՚աւելնայ Յատուկ տեղեկագիր թիւ 2 «Թոյնպին, Թուրքերը եւ Հայերը» եւ Յատուկ տեղեկագիր թիւ 3 «Հիթլերը եւ հայկական ցեղասպանութիւնը»: «Թոյնպին, Թուրքերը եւ Հայերը» տեղեկագրին մէջ, պատմաբան Լիլըն Էթմէքճեան (Նիւթըն, Մէս). կ՚ուրուագծէ Արնըլտ Թոյնպիի դիրքորոչումը՝ հայկական ցեղասպանութեան նկատմամբ, սկսեալ 1915-էն, երբ ան խմբագրեց Անգլիոյ կառավարութեան «Կապոյտ Գիրք»ը, մինչեւ իր մահը՝ 1975: Հակառակ Թուրք տեսաբաններու պնդումին, Էթմէքճեան կը հաստատէ, թէ աչխարհահռչակ այս պատմաբանը երբեք չէ կասկածած ցե - ղասպանութեան իրողութեան վրայ. ան տարակուսած է միայն ցեղասպանութիւնը յիչելու անհրաժեչտութեան մասին:

«Հիթլեր եւ հայկական ցեղասպանութիւնը» տեղեկագրի հրատարակումը հետեւանքն էր որոչ րէվիզիոնիստներու այն պնդումին, ըստ որոնց Հիթլեր երբեք ակնարկութիւն չէ ըրած հայկական ցե - ղասպանութեան: 40 էջնոց այս տեղեկագըրին մէջ, Հարուըրտ համալսարանի դասախօս տոքթ. Գ. Պարտաղճեան, աջակցութեամբ Զօրեան հիմնարկի, հարց կուտայ, թէ Հիթլեր ակնարկութիւններ ըրած է հայկական ցեղասպանութեան մասին: Տեղեկագիրը իր մէջ կ՚ամփոփէ մեծ թիւով փաստաթուղթեր, որոնք ցոյց կուտան, թէ Հիթլեր չատ կանուխէն ծանօթ էր հայկական ցեղասպանութեան եւ անոր անպատիժ մնացած ըլլալուն:

Մերձաւոր - Արեւելքի նպաստի ազդագրերը հրատարակուած էին 1918-ին, հայկական ցեղասպանութենէն վերապրողներուն ի նպաստ կազմակերպուած հանգանակութեան արչաւին համար: Այս ազդագրերու բնագրերը մաս կը կազմեն Քանզաս Սիթի - Միզուրի «Լիպըրթի Մեմորեալ» թանգարանի արխիւներու ժողովածուին: Զորս գունաւոր եւ երեք սեւ - ճերմակ բարձրորակ այս ազդագրերը ոչ միայն գեղարուեստական արժէք կը ներկայացնեն, այլ պատմական փաստաթըղթեր են: Մինչ բնագրերը կը տարբերին իրենց ծաւալով՝ 18×12 մինչեւ 40×30 ինչ, վերհրատարակածները միեւնոյն չափն են (13,5×19 ինչ):

Մինչեւ Ապրիլ 24, 1985 Զօրեան Հիմնարկը կը հրապարակէ քանի մը հրատարակութիւններ եւս, որոնց չարքին է ժողովուրդներու Մնայուն Ատեանի Ցեղասպանութեան նիւթի «Վճիռը», հայերէնով, «Հայկական Հարցը Այսօր»՝ անգլերէնով, եւ վերապրողներու յուչերուն չարանին առաջին հատորը:

Սոյն հրատարակութիւնները կարելի է գտնել հայկական գրախանութներուն մէջ: Յաւելեալ տեղեկութիւններ ստանալու համար, դիմել ԶօրեանՀիմնարկ:

ZORYAN INSTITUTE
85, Fayerweather st.
Cambridge (Mass 02137) U. S. A.

«ՈԶՆԻ» Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Մայրը պատրաստւում է երեխայի հետ գնալ զբօսնելու:

- Զմոռանաս հետդ չաքար վերցնել, - ասում է փոքրիկը:

- Ինչո՞ւ, - զարմանում է մայրը:

- Եթէ ես փողոցում պատահմամբ սկըսեմ լաց լինել՝ ինձ չաքար կը տաս:

×

Սոնան մայրիկի հետ քայլում է փողոցով:

- Սա ի՞նչ է, - հարցնում է նա՝ ցոյց տալով չէնքի պատին ամրացուած առարկան:

- Ջերմաչափ է բալիկս:

- Մի՞թէ տներն էլ են հիւանդանում, - զարմանում է Սոնան:

×

Ապակի գցելիս Գեւոյի մատը կտրւում է: Շնչասպառ վազում է դարմանատուն, մէկ առ մէկ աչքի է անցկացնում բոլոր սենեակների ցուցանակները. «Աչքի», «Քիթ, ականջ, կոկորդ», «Ներքին օրկաններ»:

- Եա, բա մատի բժիշկը որտեղ է՞, - համբերութիւնը սպառուած՝ գոչում է Գեւոն:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ը.

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀՐԵՇՏԱԿԸ

Ծաչելուց յետոյ քաւոր Պետրոսը նըստած էր մի ծառի հովանու ներքոյ, լուռ մտախոհութեան մէջ էր գտնըւում: Սատանան գիտէ թէ ի՛նչ էր մտածում նա: Նրա այս տեսակ լռութիւնը միչտ նախազուչակում էր մօտալուտ փոթորիկ: Ես ձանձրացայ եւ մտայ անտառը փոքր ինչ ծառերի մէջ ման գալու համար:

- Հեռու չգնաս, զգուչացրեց նա:

- Ինչո՞ւ:

- Այս տեղերը խիստ երկիւղալի տեղեր են:

- Ես ինձ հետ կը վեր առնեմ տապարս:

Այս զէնքը իմ մարմնի անբաժանելի անդամներից մէկն էր:

Զարմանալի բան է, լինում են այնպիսի րոպէներ, երբ հասակ առած մարդն անգամ երեխայ է դառնում: Իմ մանկութեան զուարճութիւնները միտքս եկան. սկսեցի քաղել եւ ուտել վայրենի պտուղներ: Նրանք անզգալի կերպով հրապուրում էին ինձ աւելի հեռու եւ հեռու դէպի անտառի խորքը: Ես բոլորովին մոռացայ քաւոր Պետրոսի պատուէրը:

Յանկարծ իմ ականջին զարկեց մի ձայն. նա աւելի նման էր խուլ հառաչանքի: Ես մօտեցայ: Ձայնը կրկնուեցաւ: Պարզ որոչեցի, դա կանացի ձայն էր, որ լսելի էր լինում ոչ այնքան հեռուից: Ես թաքնուեցայ թուփերի մէջ եւ այնտեղից սկսեցի դիտել: Ի՞նչ եմ տեսնում. - մէկ մանկահասակ աղջիկ, չոքած գետնի վրայ, գրկել էր մի տղամարդի ոտքերը, աղաչում էր, պաղատում էր խնայել իւր կեանքին: Տղամարդը կանգնած, բռնել էր նրա մազերից, եւ վայրենի կատաղութեամբ պատրաստըւում էր սպանել:

Հէնց որ նա սուրը բարձրացրեց, ես կայծակի արագութեամբ վրայ հասայ: Իմ հասնելը եւ տապարիս զարկը կատար - ուեցաւ միեւնոյն րոպէում: Նա ընկաւ գետնի վրայ:

Աղջիկը ազատուած էր:

Զարադործը լողում էր արեան մէջ: Նա իւր գազանային դէմքը դարձրեց դէպի ինձ, արձակեց մի քանի հայհոյանքներ եւ լռեց...:

Ես սարսափելի խռովութեան մէջ ընկայ. լսածս Հայոց լեզուի բառեր էին: Ուրեմն իմ ձեռքը չաղախուեցաւ մի Հայի արեան մէջ, որը մահուան տագնապի րոպէում, մոռանալով իրան, իւր հայհո - յանքները արտասանեց մայրենի լեզուով:

Այստեղ անպատճառ պէտք է մի գաղտնիք լինի. մտածեցի ես եւ դարձայ դէպի աղջիկը, որ զարհուրած նայում էր իմ վրայ:

- Ո՞վ ես դու:

- Իմ հայրն ու մայրը մեռան խօլերա - յից:

- Այդ մարդը ինչո՞ւ էր սպաննում քեզ:

- Գիւղացիք ինձ հաց էին տալիս. ես նրանց համար դուչակում էի...:

- Ես այդ չեմ հարցնում: Այդ մարդը ինչո՞ւ էր սպաննում քեզ:

- Նա լաւ մարդ չէ ... նա չատ վատ մարդ է...:

- Ի՞նչպէս ընկար նրա ձանկը:

- Ինձ բռնեց, երբ մի օր դառնում էի գիւղից:

- Ցետո՞յ:

- Տարաւ անտառը ... այնտեղ ընկերներ ունէր, բոլորը չար մարդիկ էին ... բոլորը աւազակներ էին...

- Ի՞նչ արեցին քեզ:

- Զարչարեցին ... չատ չարչարեցին...:

- Էլ ինչո՞ւ էին սպաննում քեզ:

- Ես ասեցի, եթէ ինձ բաց չթողնէք, կը մատնեմ ձեզ:

- Ի՞նչ բանում պէտք է մատնէիր:

- Նրանք թուղթ փողեր էին չինում:

- Դու մատնեցի՞ր:

- Զմատնեցի: Ինձ տուին այդ մարդու ձեռքը, որ սպաննէ ինձ:

Գաղտնիքը մասամբ պարզուեցաւ:

- Այն մարդիկը հեռո՞ւ են կենում:

-Այդ անտառի մէջն են:

- Դու ճանաչո՞ւմ ես նրանց բնակարանը:

- Ճանաչում եմ:

(Շար. 92)

Այրի Տիկին Հայկուհի Տալտալեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տալտալեան, Պ. Արթիւր Տալտալեան, Պ. Ժան Փիէռ եւ Օր. Նատիա ինչպէս նաեւ իր քեռայրները, քեռկինները, զարմիկներ, ազգականներն ու ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝

ՆՇԱՆ ՏԱԼՏԱԼԵԱՆԻ
(Շապին - Գարահիսարցի)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 19-ին, 84 տարեկանին, Պրուսէ հիւանդանոցը։

Թաղման կարգը կը կատարուի, Ուրբաթ, Ապրիլ 26, ժամը 15·45-ին Պանթէօ - Քոմիւնալ գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՄՈՆՄՈՐԱՆՍիի ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Ուրբաթ, Ապրիլ 26, ժամը 10·45-ին։

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

ԿՈՄԻՏԱՍ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կիրակի, Ապրիլ 28-ին, ժամը 15-ին, Վասպուրական սրահ։

Կը խօսին՝

ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ (խմբավար՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի)։

ՍԵՐԺ ՓԱԼՈՅԵԱՆ (տնօրէն Լա Սիոթայի երաժշտանոցին, նուագախումբի ղեկավար եւ դաշնակահար)։

Գեղարուեստական բաժին՝

Երգ՝ Վարդուհի Մինասեան, Անդրանիկ Մինասեան, Հրանդ Կիւզէլեան։

Նուագ՝ Ժիւլիէթ Ներլմազեան (դաշնակ), Սերժ Փալոյեան (դաշնակ), Դանիէլ Փալոյեան (քլարինէթ)։

Արտասանութիւն՝ Էվլին Մարգարեան։

Մուտքը ազատ է։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հրաչ Քոմըրճեան եւ Տէմիրեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 28, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, Պոլիս մահացած, կեդրոնականի ուսուցչուհիներէն՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՄԻՐԻ
(Ծնեալ՝ Ծոցիկեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

ՆԱՑԻԶՄԻ ՀԱՅ ԵՒ ՈՉ ՀԱՅ
ՀԱՄԱՅՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՀՈԳԻՈՅՆ

Նացիզմի դէմ Յաղթանակի եւ Դիմադրական ու ցեղային տարագրեալներու ազատագրութեան 40-ամեակի պետական ոգեկոչման ծիրէն ներս, Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութիւնը հոգեհանգիստի պաշտօն խնդրած է Փարիզի եւ շրջանի եկեղեցական իշխանութիւններէն, ի յուշ հայ եւ ոչ հայ, ընդհանուր նահատակներուն, Կիրակի, Ապրիլ 28։

Ի գիտութիւն համայնքին։

×

Այրի Տիկին Էլիզ - Մինաս Ճիհանեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգիստ կը կատարուի իր ամուսնոյն՝

ՄԻՆԱՍ ՃԻՀԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Ապրիլ 28-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ։

Նոյնպէս շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով, ծաղիկով մասնակից եղան իր խոր սուգին։

×

Տէր եւ Տիկին Հայկ Թորգոմեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Ապրիլ 28, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐԱՔՍԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Օր. Անահիտ Պասմաճեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Ապրիլ 28, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իր ծնողաց՝

ՎԱՆԻՆԷ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ
ԵՒ
ԵԶՆԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ ընտանեկան համայն ննջեցելոց յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ա Ռ Ն Ո Ւ Վ Ի Լ

Ապրիլ 28, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարդայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն, ի յիշատակ մէկ ու կէս միլիոն նահատակներու։

Ժամը 13-ին, Առնուվիլի հայ գաղութի կողմէ Ծաղկեպսակի զետեղում գիւղի գերեզմանատան մէջ, Մեռեալներու յուշարձանին առջեւ, ի յիշատակ նահատակներուն։

×

Ա Լ Ֆ Ո Ր Վ Ի Լ

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 10-ին պատարագ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ։ Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն։

Եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ ժամը 12·30-ին հաւաքոյթ եկեղեցւոյ առջեւ։ Ժամը 13-ին թափօր դէպի Խաչքար - Յուշարձան։ Ծաղկեպսակի զետեղում եւ խօսք։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ՄԻԱՑԵԱԼ ԿՈՄԻՏԷ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Հայ Բիւրաւոր Նահատակներու Յիշատակութեան Օր, կազմակերպութեամբ՝ Իսիի Հայ Առաքելական եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու, նաեւ Իսիի եւ Քլամառի հայ բոլոր Միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու։ Համախմբում Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի առջեւ, 6 Ա. վրնիւ Պուրկէն։ Քայլարշաւ եւ ծաղկեպսակներու զետեղում։ Հոգեհանգստեան արարողութիւն։ Ներկայ կը գտնուին նաեւ քաղաքապետարանի եւ նահանգապետարանի ներկայացուցիչներ։ Կիրակի, Ապրիլ 28-ին, ժամը ճիշդ 12-ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Զաքարեանէ 500 Ֆ. փոխան ծաղկի Մկրտիչ Շահինեանի մահուան առթիւ, Տիկին Պայծառ Չէքրեան 300 Ֆ., նոյն առթիւ։ Տէր եւ Տիկին Մաղազաճեանէ 250 Ֆ. իրենց հօր մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ։

Le Président et les Membres du Conseil
de l'Organisation Arménienne Démocrate-Libérale France
vous prient de bien vouloir assister
LE JEUDI 2 MAI à 20 H.
au

DINER - DEBAT

animé par
Monsieur André SANTINI
Maire d'Issy-les-Moulineaux
Délégué National de l'U.D.F.
sur le thème :
LA PARTICIPATION DE LA COMMUNAUTE ARMENIENNE
DE LA VIE PUBLIQUE EN FRANCE
dans les salons du Pavillon Dauphine
place du Maréchal-de-Lattre-de-Tassigny, Paris 16e
Participation aux frais : 300 F Réservation : tél. 982. 86. 35

RESTAURANT
PORTO-HYDRA
SPECIALITÉS d'ASIE MINEURE
— Passage Montparnasse —
23, rue du Départ, 75014 Paris (métro Montparnasse)
accueil par Monsieur Berdj
TOUS LES SOIRS
AMBIANCE GRECQUE ET ARMENIENNE AVEC ORCHESTRE
GRANDE SALLE DE 80 PERSONNES
Disponible pour banquets, réceptions, mariage, etc., etc...
Réservation : 321 - 89 - 60
Parking assuré Fermé le Lundi

ARMENIE 1985

Départ PARIS/PARIS	
du 17 mai au 30 mai	6 550 F
du 07 juin au 20 juin	6 770 F
du 28 juin au 11 juillet	6 770 F
du 20 juillet au 03 août	6 770 F
du 03 août au 17 août	6 800 F
du 18 août au 31 août	6 890 F
du 06 septembre au 19 septembre	6 770 F
du 20 septembre au 03 octobre	6 710 F
du 04 octobre au 18 octobre	5 760 F
du 27 décembre au 07 janvier 86	5 390 F

Les prix mentionnés sont calculés au départ de PARIS avec un minimum de 20 participants

Consultez nous pour nos prix au départ de LYON et MARSEILLE ainsi que pour vos voyages individuels.

Départ MARSEILLE/MARSEILLE
du 11 mai au 24 mai
du 01 juin au 14 juin
du 06 juillet au 19 juillet
du 10 août au 23 août
du 17 août au 06 septembre
du 07 septembre au 20 septembre
du 14 septembre au 27 septembre
du 05 octobre au 18 octobre
du 02 novembre au 15 novembre
du 23 novembre au 06 décembre
du 28 décembre au 10 janvier 86

CIRCUITS
du 06 juillet au 19 juillet : Moscou - Erévan - Tbilissi - Sotchi - Moscou.
du 10 août au 23 août : Moscou - Erévan - Tbilissi - Leningrad.

Nos prix comprennent :
— Transport aérien sur vols réguliers AIR FRANCE Paris/Moscou/Paris — Les vols intérieurs Moscou/Erévan/Moscou — Les hôtels en 1ère catégorie : Cosmos et Arménia ou similaires — Sur base en chambre à deux lits, avec salle de bain et WC privé — Séjour en pension complète — Les transferts aéroport/hôtel/aéroport — Les excursions quotidiennes guidées avec assistance d'un accompagnateur de Paris à Paris.

Lic. A. 1037

Levon BAGDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. (1) 261 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. (7) 860 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
LES COURRIERS DU MONDE
63, Allée Léon Gambetta
13001 MARSEILLE
Tél. (91) 84 - 54 - 54
(91) 50 - 75 - 49

AIR FRANCE Intourist AEROFLOT

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՇԻՐԱԿ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՐՄ ԵՒ ԸՆՏԻՐ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ
ՇԻՐԱԿ - CHIRAG
SEETO SARL
ALIMENTATION GENERALE
NOUVELLE DIRECTION
LES MEILLEURS PRODUITS D'ORIENT AUX MEILLEURS PRIX,
AMUSE GUEULE VENDUS CHAUDS
Ouvert tous les jours sauf le dimanche
26, rue de Trévise — 75009 PARIS, Mo.Cadet — Tél : 770 - 38 - 63
POUR TOUS GENRES DE RECEPTION,
SPECIALITES ORIENTALES SUR COMMANDE

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ
26

VENDREDI
26 AVRIL
1985

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

LE NUMERO : 3,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.951 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.951

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 70ԱՄԵԱԿԸ

ԵՐԵՒԱՆ - ՀՌՈՄ - ՊՐԻՒՍԵԼ - ՓԱՐԻԶ - ՄԱՐՍԷՅԼ - ՆԻՍ

ՊԱՊԸ Կ'ՈԳԵԿՈՉԷ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՏՊԱՒՈՐԻՉ ԵՐԹԸ ԴԷՊԻ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴ

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՁԱՅՆՈՎ հեռուեալ առաջին տեղեկութիւնները առինք ապրիլեան ոգեկոչումին մասին, Երեւանի մէջ. -

×

Այսօր Ապրիլ 24. վաղ առաւօտեան ժամերէն Երեւանէն ու Հայաստանի այլ շրջաններէն ժողովուրդը հեղեղանման եւ անընդմէջ յորձանքներով կը բարձրանար Ծիծեռնակաբերդ, ամէն մէկը ծաղիկ մը, ոստ մը ձեռքին: Ժամը 10-ին կը ժամանէին կառավարութիւնը լրիւ կազմով, գլխաւորութեամբ Կ. Դէմիրճեանի, ինչպէս նաեւ Գրողներու Միութեան վարչութիւնը, համալսարանին տեսչութիւնը եւ պաշտօնական այլ մարմիններ: Յանուն կառավարութեան ծաղկեպսակ մը կը զետեղէր Կ. Դէմիրճեան, իսկ Գրողներու Միութեան կողմէ Ս. Խանզադեան եւ Վ. Պետրոսեան:

Ժամը 11-ին կը ժամանէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Վազգէն Ա. իր շքախումբով եւ արտասահմանեան հիւրերով: Կաթողիկոսն ալ իր կարգին ծաղկեպսակով մը կը պատուէր նահատակները, ապա Ալֆորվիլի փոխ - քաղաքապետ՝ Ա. Նշանեան յանուն քաղաքապետին ֆրանսական եռագոյնը կրող ծաղկեպսակ մը կը զետեղէր, որ կը կրէր հետեւեալ մակագրութիւնը. -

Hommage aux victimes de 1915.

LE MAIRE d'ALFORTVILLE

Ծաղկեպսակներու զետեղումէն ետք Կաթողիկոսը հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կը կատարէր, որուն ինքնամփոփ կը հետեւէր ժողովուրդը:

Ապա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր շքախումբով ու հիւրերով կը վերադառնար Ս. Էջմիածին ուր եւս հոգեհանգստեան պաշտօնէ մը ետք, թափօրը կը հաւաքուէր Էջմիածնի բակը բարձրացած Եղեռնի յուշարձանին շուրջ, ուր կ'ոգեկոչուէին մեր նահատակները եւ կը կարդացուէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը:

Ժամը 18·30-ին Երեւանի հեռատեսիլը կը սկսէր Եղեռնին նուիրուած յատուկ յայտագրի մը սփռումը. յայտագիրը կը բանար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կ. Դէմիրճեան քսան վայրկեաննոց ելոյթով մը: Ան խստօրէն կը դատապարտէր օսմանեան Թուրք կառավարութեան կիրարկած ցեղասպանութիւնը ու մասնաւորապէս կը շեշտէր այն ահաւոր իրողութիւնը՝ թէ «չենք կրող մոռանալ եւ չպիտի մոռանանք»: Կ. Դէմիրճեան իր խօսքը կը վերջացնէր այն լաւատես եւ իրաւ պատկերով զոր Հայաստան կը պարզէ իր վերածնունդով ու վերաշինութեամբ, ի պատասխան 70 տարիներ առաջ գործադրուած մեր ցեղը բնաջնջելու ծրագրին:

Ժամը 19-ին հեռատեսիլի խօսնակին հրաւէրով բոլոր ունկնդիրները կը հրաւիրուէին մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ յարգելու մեր նահատակներուն յիշատակը:

Յայտագիրը շարունակուած է գեղարուեստական տպաւորիչ բաժինով մը որուն ընթացքին Նորակազմ «Շարական» նուագախումբը ղեկավարութեամբ՝ Գ. Դանիէլեանի մեկնաբանած է Կոմիտասեան եւ այլ տոհմիկ երգեր թէ շարականներ:

Օրուան մամուլը, «Սով. Հայաստան», «Աւանգարդ» եւ «Երեկոյեան Երեւան» լայնօրէն կ'ոգեկոչէին Ապրիլեան եօթանասունամեակը: Հինգշաբթի, Ապրիլ 25-ին ալ յօդուած մը լոյս ընծայած էր «Պրաւդա»ն:

×

ՀՌՈՄ

Չորեքշաբթի առաւօտները իր հերթական հրապարակային ունկնդրութեան ընթացքին է, որ Ապրիլ 24-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, Ս. Պետրոս հրապարակը, Ս. Քահանայապետը հետեւեալ խօսքերով ոգեկոչած է ապրիլեան մեր նահատակները. - (ՀԵՌԱՁԱՅՆ). -

«Այսօր սիրեցեալ հայ ազգի եղբայրները ու քոյրերը տարածուած ամբողջ աշխարհի վրայ կը յիշեն շուրջ 70 տարի առաջ տեղի ունեցած կսկծալի դէպքերը Օսմանեան կայսրութեան մէջ: Քրիստոնեայ հայ եկեղեցւոյ հաւատացեալները միաձայն կ'աղօթեն ի խաղաղութիւն այն հոգիներուն, որոնք այդ եղերական անցուդարձերուն զոհերն եղան եւ որպէսզի բնաւ երբեք չկրկնուին այսպիսի տխուր դէպքեր: Կը հրաւիրեմ ձեզ բոլորդ միանալու այս ջերմ աղօթքին, հաւատքի, սիրոյ, յոյսի հաղորդութեան մէջ, հին եւ հպարտ այս ժողովուրդին եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ: Ցաւալի յուշերը զորս այսօրուան ոգեկոչումը մեր միտքը կը բերէ թող արթնցնեն ամէնուն խիղճին մէջ պարտականութիւնը՝ աղօթքի եւ յանձնառութեան, խաղաղ համակեցութեան մը համար զոր կարելի է ձեռք ձգել հրաժարելով ամէն բռնութենէ ու մենք մեզ ճանչնալով իբրեւ զաւակները միակ Աստուծոյ եւ եղբայրները՝ մարդկային մէկ ընտանիքի»:

×

ՊՐԻՒՍԵԼ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ. - Բացառիկ տպաւորիչ երեկոյթով մըն է, որ փակուած են, Չորեքշաբթի իրիկուն, Ապրիլեան ոգեկոչումի զանազան հանդիսութիւնները Պրիւսէլի մէջ: Նախ, Շաբաթ, Ապրիլ 20ին, Փարիզի Հայոց առաջնորդը՝ Գիւտ Եպիսկ. կը պատարագէր տեղւոյն Անկլիքան Եկեղեցւոյ մէջ:

Չորեքշաբթի, ճիշդ կէսօրին, ծաղկեպսակի մը զետեղումով է Անծանօթ Զինուորին, որ կը սկսէին օրուան ձեռնարկները: Նոյն օրը կէս օրէ ետք, հայկ. տան մէջ կազմակերպուած էր արհեստաւորութիւն մը Կարմիր Խաչին, խորհրդանշական արարք մը գաղութին կողմէ:

Իրիկունը, հայկ. տան մէջ, որ ծայրէ ծայր լեցուն էր, տեղի կ'ունենար ոգեկոչման հանդիսութիւնը, զոր առանց չափազանցութեան կարելի է խիստ որակաւոր նկատել:

Հանդիսութեան կը նախագահէր մէթր Էտուար Ժախեան: Խօսք կ'առնէին երիտասարդ մը՝ Կարպիս Վահանեան (հայերէն) ապա՝ Արա Վրոյր (ֆրանսերէն), երկուքն ալ խոր ազդեցութիւն գործելով ներկաներուն վրայ: Հուսկ՝ հանդիսութեան փակման խօսքը կ'արտասանէր Էտուար Ժախեան: Գեղարուեստական բաժինին արտասանութիւններով իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին՝ Այտա Պօղոսեան, Կ. Նիկողոսեան եւ Ժանօ Գույում - ճըեան, ինչպէս նաեւ Լօրանս Մխիթարեան, դաշնակով:

Նախապէս Ազգ. Միութիւնը որ 700 օրինակ գնած էր «Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարան»ի հատորէն, շուրջ 500 հատ ղրկած էր պելժիական Խորհրդարանի անդամներուն, որոնցմէ, նոյն օրը արդէն, գնահատական երկտողներ հասած էին:

× «Լը Սուար» օրաթերթը յօդուած մը կը հրատարակէր առաջին էջը:

×

ՓԱՐԻԶ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24, ժամը 14·30ին հետզհետէ Հայերը կը հաւաքուէին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, ուր պատարագ կը մատուցուէր ի յիշատակ մէկ ու կէս միլիոն հայ նահատակներուն: Ներկայ էին հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերն ու եկեղեցական դասը, ծերակուտական եւ Փարիզի քաղաքապետի կցորդ Ժան Շէրիու, Իսիի, Քլամառի քաղաքապետներու կցորդներ, Թաղապետական խորհուրդներու անդամներ: Կը պատարագէր Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝ Գիւտ Եպիսկ. Նագդաշեան, որ փոխան քարոզի կարդալէ ետք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կոնդակը՝ 70-ամեակին առթիւ, շեշտը կը դնէր մեր գոյատեւման հանդէպ հաւատքի անհրաժեշտութեան վրայ: Յաւարտ պատարագի կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք թափօր մը կը կազմուէր Ժան Կուժոն փողոցը, ուր արդէն իսկ հաւաքուած էին աւելի քան 2000 Հայեր:

Թափօրը, առաջնորդութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն, կ'ուղղուէր Փլաս տիւ Քանատա, ուր սկզբունքով տեղի պիտի ունենար մէկ ու կէս միլիոն հայ նահատակաց յիշատակին՝ յետագային բարձրանալիք յուշարձանին հիմնարկէքը:

Փլաս տիւ Քանատայի վրայ յատկապէս պատրաստուած բեմին վրայ տեղ կը գրաւէին պաշտօնական անձնաւորութիւններ:

Հանդիսութեան բացումը կատարելով յանուն ոգեկոչման յանձնախումբին մէթր Արմէն Բարսեղեան կը նշէր, թէ Մարտ 26-ին Փարիզի քաղաքապետութիւնը միաձայն որոշումով հաստատած էր քաղաքապետ Ժագ Շիրաքի՝ անցեալ տարի, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին տուած խոստումը, հայ գաղութին տրամադրելով հողը, որուն վրայ պիտի կառուցուէր Ապրիլեան Յուշարձան մը: Ապա ակնարկ մը նետելէ ետք ֆրանքեւհայկական բարեկամութեան վրայ շնորհակալութիւն կը յայտնէր Ժագ Շիրաքի ու կ'աւելցնէր. «Այսօր պիտի չկարենանք հիմնարկէքը կատարել առաջին քարը զետեղելով, նկատի առած այն՝ որ Մարտ 26-ի որոշումէն ցայսօր ժամանակը կարճ ըլլալով, Ոստիկանապետարանը չէ կրցած ի կատար ածել վարչական անհրաժեշտ գործերը՝ արտօնագիրը պատրաստելու համար»:

Խօսք առնելով ծերակուտական Ժան Շէրիու, նախ կը փոխանցէր քաղաքապետին ողջոյնը եւ համակրանքը Հայերուն, ապա կը նշէր, թէ «70 տարի առաջ տասնեակ հազարաւոր Հայեր ջարդուեցան, որոնց յիշատակը կ'ոգեկոչենք այսօր: Մարդկային Իրաւանց երկիր է Ֆրանսա, ուր եկան գաղթական Հայեր ապաստան գտնելու: Քանի՜ քանիներ ձեզմէ իրենց կեանքն իսկ զոհաբերեցին այս երկրի պաշտպանութեան համար: Ու այս երկրի մայրաքաղաք՝ Փարիզի քաղաքապետը չէր կրնար իր երախտագիտութիւնը չարտայայտել այս ժողովուրդին հանդէպ, տրամադրելով անոր հող մը, որուն վրայ պիտի կանգնի նահատակաց յուշարձանը: Կը ցաւիմ, որ իբրեւ թէ վարչական դանդաղութեան պատճառաւ դուք այսօր չկրցաք քարը դնել հիմքին մէջ, սակայն վստահ եղէք՝ վաղը հոս կը կանգնի յուշարձանը, որպէսզի չմոռնանք, թէ ինչ կատարուեցաւ 70 տարի առաջ»:

Փարիզի Թաղապետական խորհուրդի անդամ Պ. Եաղմուրեան իր խօսքին մէջ կ'անդրադառնար այս երկիրը ապաստան գտած Հայերուն, որոնք կրցած էին իրենց աշխատունակ ոգիին շնորհիւ ոչ միայն վերականգնել իրենց ենթակառոյցները, այլեւ օգտակար տարրեր տալ Ֆրանսայի: Գիւտ Եպիսկոպոս փակման խօսքով շեշտը կը դնէր միասնական ոգիով, սիրտ սրտի աշխատելու անհրաժեշտութեան վրայ, որպէսզի կարելի ըլլայ բարձրացնել Ապրիլեան Յուշարձանը մայրաքաղաքին մէջ:

×

Ժամը 18·30-ին, զինուորական նուագախումբի առաջնորդութեամբ շուրջ 4000 Հայեր կ'ուղղուէին դէպի Անծանօթ Զինուորի Յուշարձանը, ուր կ'արծարծըւէր բոցը: Հոս ներկայ էին ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավարներէն Ժան Փոփըրէն եւ Ժորժ Սար:

×

Ժամը 19-ին, տեղի կ'ունենային երկու ցոյցեր. մին՝ Հ. Յ. Դ.ի եւ համակիր կազմակերպութիւններու նախաձեռնութեամբ կ'ուղղուէր դէպի Թրքական դեսպանատուն, միւսը՝ Հ.Ա.Շ.ի առաջնորդութեամբ՝ դէպի Թրքական հիւպատոսարան: Զոյգ ցոյցերուն պարզուած էին պաստառներ եւ ցուցարարները ճամբուն վրայ կ'արձակէին կոչեր՝ գրեթէ նոյնիմաստ:

Հ.Ա.Շ.ի թափօրը կը հասնէր Թրքական հիւպատոսարանէն մօտ 200 մեթր հեռաւորութեան վայր մը, ուր խօսք առնելով Արա Թօրանեան (ֆրանսերէն) եւ Աբիկ Զաքըրեան շեշտը կը դնէին զինեալ պայքարի անհրաժեշտութեան վրայ, կազմակերպուած եւ միասնական ոգիով, միւս կողմէ նաեւ նշելով որ ժամանակը հասած է Սփիւռքի մէջ ունենալու ներկայացուցչական մարմին մը, ժողովրդավարական սկզբունքներու հիման վրայ կազմակերպելու համար մեր պայքարը, ի խնդիր մեր իրաւունքներու տիրացման:

Հ. Յ. Դ.ի թափօրը, որուն կը մասնակցէին նաեւ Ժան Փոփըրէն եւ Ժորժ Սար, ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներն ու փոքր նուագախումբը, կը հասնէր Թրքական հիւպատոսարանի փողոցին հեռաւոր անկիւնը, ուր կ'ունկնդրուէր ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավարներէն Ժան Փոփըրէնի խօսքը, ուր կ'ըսուէր. «Ընկերվարական կուսակցութիւնը համակամ է այն պայքարին զոր կը մղէ հայ ժողովուրդը 1915-ի ցեղասպանութեան ճանաչումին համար: Մեր բոլոր կարելիութիւնները ի գործ պիտի դնենք, որպէսզի մեր ներկայացուցիչները Եւրոպական Խորհրդարանին եւ ՄԱԿ-ի մէջ ճանչցնել տան Հայերու դէմ գործը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԸ

Ա. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԴԻՐՔԸ

Համաձայն հայկական պատմական աշխարհագրութեան Ս. Թադէի վանքը կը գտնուի Արտազ գաւառի հիւսիսը: Արտազը Վասպուրական նահանգի գաւառներէն մէկն էր, որուն հիւսիսային կողմէն կ'երկարէր Մասեաց գաւառը, արեւմուտքէն սահմանակից էր Կոգովիտի հետ, որ կը տարածուէր Արճակ լիճէն մինչեւ Արտազ: Վերջինս արեւելքէն կը հասնէր մինչեւ Արաքս գետ:

Մովսէս Խորենացիի յիշատակութեան համաձայն այս գաւառը նախապէս կոչուած է Շաւարշան կամ Շաւարշական ու Արտազ անունը ստացած է այն ժամանակ, երբ Արտաշէս Բ.ի (34 - 20 Ն. Ք.) հրամանով Սմբատ Բագրատունի սպարապետը հոն կը բնակեցնէ Կովկասեան Ալանաց երկրէն բերած գերիները:

Արտազ գաւառը իր տարածութեամբ կը համապատասխանէ Իրանի այժմեան Ատրպատական նահանգի Մակուի շրջանին, որ կը տարածուի Արարատ լերան ստորոտէն դէպի հարաւ - արեւելք: Նախապէս կը պատկանէր Ամատունի հայ իշխանական տան, իսկ յետագային կ'անցնի Վասպուրականի Արծունեաց նախարարներու ձեռքը:

Պատմական Արտազ գաւառը ունեցած է հայ հոծ բնակչութիւն մը, ինչպէս կը վկայեն Ե. եւ յետագայ դարերու պատմագիրները: Արաբական, անոր հետեւող սելճուքեան, մոնկոլական, մանաւանդ Թէյմուր Լէնկի արշաւանքները եւ ապա օսմանեան եւ պարսկական տարիներու պատերազմները, որոնց ընթացքին յատկապէս քրիստոնեայ Հայութիւնը անպատմելի կորուստներ եւ զրկանքներ կրեց, պատճառ եղան, որ հետզհետէ նօսրանայ հայ բնակչութեան թիւը այս գաւառին մէջ:

Մակուի գաւառը զրեթէ պարպուեցաւ Հայութենէ 1828-ին: Մակու գաւառի եւ Ս. Թադէի շրջապատը գտնուող գիւղերու բնակչութիւնը լքեց իր հայրենի գիւղերը եւ միացաւ գաղթող Հայութեան: Այդ գիւղերէն քանի մը հատը կը պատկանէին վանքին: Մակու քաղաքին եւ գաւառի զանազան մասերուն մէջ մինչեւ այսօր ալ պահպանուած են հայկական լքուած բազմաթիւ վանքեր ու եկեղեցիներ, կիսաւեր վիճակի մէջ:

Ա. Աշխարհամարտի ընթացքին, երբ ներքին յեղափոխութեան հետեւանքով ռուսական բանակները լքեցին Թրքական ռազմաճակատը, դէպի Կովկաս արշաւող օսմանեան բանակները ջարդեցին Թադէի վանքի շրջակայքը մնացած Հայութիւնը: Անոնց վերջին բեկորները, որոնք կրցած էին փրկուիլ ջարդէն, Բ. Աշխարհամարտէն ետք՝ 1946-ին, փոխադրուեցան Խորհ. Հայաստան:

×

Բ. ՎԱՆՔԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ս. Թադէի վանքի հիմնադրութիւնը հայկական աւանդութեամբ կը վերագրուի Ա. դարուն: Կարելի է նոյնիսկ ըսել, որ այս մենաստանը կը համարուի քրիստոնէական կրօնքի առաջին հաստատութիւնը պատմական Հայաստանի մէջ: Համաձայն այդ աւանդութեան, Քրիստոսի երկու աշակերտները՝ Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալները, 40 - 41 թուականին կրօնական քարոզչութեան համար Պաղեստինէն կ'անցնին Եդեսիա եւ հոնկէ Հայաստան: Ըստ պատմագիր Մովսէս Խորենացիի, Հայաստանի այդ տարիներու Աբգար Թագաւորը (ըստ ոմանց՝ Եդեսիոյ Թագաւոր), իբրեւ առաջինը իր ժամանակակից իշխանաւորներէն, կ'ընդունի քրիստոնէական կրօնքը եւ կը նպաստէ անոր տարածման:

Համաձայն հայ պատմագիրներու, Բարթողիմէոս քարոզչական կեդրոն ընտրած է Վասպուրական նահանգի Անձեւացեաց գաւառը, ուր իբրեւ թէ կործանելով հայ հեթանոսական կրօնքի Անահիտ աստուածուհիի մեհեանը, հիմնած է քրիստոնէական Հոգիաց վանքը: Ան քարոզած է նաեւ Գողթան եւ Աղբակ գաւառներուն մէջ, ուր եւ նահատակուած է Սանատրուկ թագաւորի հրամանով եւ Աժդահակ իշխանի ձեռամբ 44 թուականին: Աղբակ գաւառին մէջ կը գտնուի Ս. Բարթողիմէոս հոյակապ վանքը, ուր տապանաքարի մը վրայ քանդակուած է Բարթողիմէոս Առաքեալի անունը: Ուրիշ աւանդութեան մը համաձայն, Բարթողիմէոս Առաքեալի նշխարները կը գտնուին Ս. Ստեփանոս Նախավկայի վանքին մէջ:

Սանատրուկի հալածանքներուն զոհ կ'երթայ նաեւ Թադէոս Առաքեալ, որ այդ ժամանակ կը քարոզէր Արտազ գաւառին մէջ: Սանատրուկ չի խնայեր նաեւ իր հարազատ աղջկան՝ Սանդուխտ կոյսի, երբ վերջինս կը մերժէ թագաւոր հօր պահանջը՝ քրիստոնէական կրօնքէն հրաժարելու: Այս երկու նահատակներու կարգին հայ պատմագիրները կը յիշեն նաեւ Առաքեալի աշակերտ Իսրայէլ Կրօնաւորի անունը:

Քրիստոնէական կրօնքին հաւատարիմ մնացած հետեւորդները նահատակ Առաքեալի աճիւնները կ'ամփոփեն Ս. Թադէի վանքին մէջ, իսկ Սանդուխտ կոյսը հողին կը յանձնեն վանքին մօտակայ առանձին զամբարանի մը մէջ: Թադէոս Առաքեալի յիշատակին նուիրուած ներկայ Ս. Թադէի վանքը կառուցուած է հաւանաբար քրիստոնէական կրօնքը Հայաստանի մէջ պաշտօնապէս ընդունուելէն ետք եւ քանի մը անգամ վերակառուցուած՝ յետագայ տարիներուն:

Տեղւոյն Հայութիւնը աւանդաբար կը հաւատայ, որ Թադէոս Առաքեալի գերեզմանը կը գտնուի վանքի աջ կողմի խորանին մէջ, իսկ Սանդուխտ կոյսի գերեզմանին վրայ կառուցուած մատուռը կը գտնուի վանքին կից բլուրի վրայ:

Անշուշտ աւանդութիւնն ու իրական պատմութիւնը շատ խճճուած են իրարու հետ, բայց աչքի կը զարնէ այն իրողութիւնը, որ Քրիստոսի այս երիտասարդ երկու աշակերտները գործած եւ նահատակուած են պատմական Հայաստանի հողին վրայ: Յստակ չէ անոնց յիշատակին կառուցուած վանքերու եւ Ս. Թադէի հիմնադրութեան ճշգրիտ թուականը: Ծանօթ է, սակայն, որ Արտազ գաւառը տակաւին Դ. դարուն կրօնական կարեւոր թեմ եղած է եւ իր առաջնորդները ունեցած, որոնցմէ կը յիշուին Ստեփան Վարդապետ եւ անոր յաջորդող Իսրայէլ Եպիսկոպոսի անունները: Այս վանքը իբրեւ Թադէոս Առաքեալի նահատակութեան յիշատակին կառուցուած սրբատեղի, ամէն տարի հազարաւոր հաւատացեալներու ուխտատեղի եղած է եւ առաջնորդութիւնն ալ կարեւոր դեր խաղացած է Հայոց եկեղեցական կազմակերպութեան մէջ: Այնուհետեւ տեղեկութիւնները կը պակսին մինչեւ Ը. դարու պատմագիր Զենոբ Գլակ, որ իր «Պատմութիւն Տարօնոյ» գիրքին մէջ կը յիշատակէ, թէ Արտազ գաւառին մէջ կը հանգչին Ս. Թադէոս Առաքեալի նշխարները:

Շատ համառօտ կերպով Թադէի վանքին մասին յիշատակութիւն ունի նաեւ Ժ. դարու հայ ծանօթ պատմագիր Թովմա Արծրունի:

Վանքին մասին ԺԱ. դարուն գրուած յիշատակարանին մէջ ըսուած է, որ Թադէի ենթակայ թեմի առաջնորդը՝ Էջմիածնի եւ Աղթամարի կաթողիկոսութեանց միջեւ յարուցուած վէճի ժամանակ, իր կողմնակցութիւնը յայտնած է Աղթամարի կաթողիկոսութեան:

ԺԳ. դարուն՝ 1231-ին, Մոնկոլներու հրոսակները կը քանդեն վանքը: Պատմագիր Կիրակոս Գանձակեցի կը պատմէ, որ Յովհաննէս Վանականի աշակերտ Յովսէփ Վարդապետ ժամանակի Հայոց Կոստանդին Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ եւ մոնկոլ խանի արտօնութեամբ 1247 - 1250 թուականներուն կը վերականգնէ Թադէի վանքը: Կոստանդին կաթողիկոս իբրեւ թեմ, Թադէի վանքին կու տայ անոր շրջակայ քանի մը գաւառներն ու քաղաքները եւ նիւթական մեծ աջակցութիւն կը ցուցաբերէ վերանորոգելու եւ բարեկարգ վիճակ ստեղծելու այդ վանքին համար, «որպէսզի Թադէոս Առաքեալի աճիւնները ամփոփող այս մենաստանին անհրաժեշտ խնամք տարուի»: Շնորհիւ նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան, վանքը ատեն մը շատ ծաղկած է եւ օգտակար գործունէութիւն ունեցած է:

Ս. Թադէի վանքի շատ կարեւոր ուխտատեղի եւ կրօնական կեդրոն ըլլալու հանգամանքը յատկապէս կը վկայէ այն՝ որ Կիլիկիոյ Հայոց Լեւոն Գ. Թագաւորը Մոնկոլ Արղուն խանի եւ իր քաղաքական բանակցութիւններուն համար դէպի Ատրպատական կատարած ճամբորդութեան ժամանակ կ'այցելէ ծանօթ գիտնական Թորոս փիլիսոփային այս մենաստանին մէջ, տեսակցութիւն կ'ունենայ թեմին առաջնորդ եւ վանահայր Տէր Տիրացու եպիսկոպոսի հետ, որ այդ դարու հայ անուանի հոգեւորականներէն էր:

Թադէի վանքին մասին տեղեկութիւններ ունի նաեւ ԺԳ. դարու հռչակաւոր պատմաբան, գիտնական եւ բժիշկ Վարդան Արեւելցին:

Ըստ ԺԳ. - ԺԴ. դարերու պատմագիր Ստեփանոս Օրբելեանի տեղեկութեան, այս հնամեայ վանքը 1224 - 1225 թուականներուն յարձակման կ'ենթարկուի (Նովրօ) Նովրուզ անունով թաթար զօրապետի կողմէ: Մենաստանը եւ վանականներու խուցերը կողոպտելէ եւ քանդելէ ետք հրոսակները ծանր տանջանքներու կ'ենթարկեն վանահայր Տիրացու եպիսկոպոսը:

Վանքին յետագայ դարերու պատմութեան վերաբերեալ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ պահպանուած են հայ մատենագրութեան եւ կրօնական ձեռագիր յիշատակարաններու մէջ: Անոնց շնորհիւ կարելի է ԺԴ. դարէն սկսեալ, ժամանակագրական կարգով հետեւիլ Արտազ գաւառի առաջնորդներու եւ վանքի վանահայրերու գործունէութեան, նաեւ՝ վանքին հետ կապուած պատմական դէպքերուն: Այս համառօտ ակնարկին մէջ սակայն առաջին հերթին պիտի ծանրանանք այն առաջնորդներու եւ վանահայրերու վրայ, որոնք շինարարական եւ կամ հոգեւոր - մշակութային կարեւոր գործունէութիւն ունեցած են:

Երբ Զաքարիա եպիսկոպոս 1315ին առաջնորդ ընտրուեցաւ, ըստ տեղե... թեան՝ վանքը բաւական ծաղկած եւ բա... ւոք վիճակ ունէր, սակայն յաջորդ տա... ները՝ մոնկոլական աւազակային խ... բերու պարբերական յարձակումներու ... տեւանքով, կրկին կը քանդուի: Ա... ծանր հետեւանք կ'ունենայ 1319-ի ... երկրաշարժը. ոչ միայն վանքը հիմն... կը կործանի, այլեւ բաւական մեծ թի... հոգեւորականներ կը մնան փլատակներու տակ: Զոհուած միաբաններու թիւը ... հոգի, կը հաստատէ, թէ որքան շատ ... ին այս մենաստանին մէջ ապրող հոգե... րականները: Զաքարիա եպիսկոպոս ս... կայն չի յուսահատիր եւ ողջ մնացած ... աբաններու եւ հայ համայնքի օժ... թեամբ կը նուիրուի վանքի հիմնովին վերակառուցման: Ըստ հին եկեղեց... հիւսիսային ներսի պատին վրայ պ... պանուած արձանագրութեան՝ նոր ... սակիր եւ երկնանման» տաճարի մը կ... ուցումը կը տեւէ 1319-էն մինչեւ 13... թուականը:

Կառուցողական, շինարարական իր ... օգտակար աշխատանքներուն զուգահ... Զաքարիա եպիսկոպոս մշակութային ... վարչական լայն գործունէութիւն կ'ու... նայ իր առաջնորդութեան տարիներուն...

Զաքարիա եպիսկոպոսի առաջնորդու... թիւնն ու Թադէի վանքի վանահայրութի... նը կը տեւէ հաւանաբար մինչեւ 1337 թ... ւական: Իրեն կը յաջորդէ Ս. Թադէի ... նահայր Տէր Տիրացու եպիսկոպոս, որ... գործունէութեան մասին շատ քիչ տե... կութիւններ պահպանուած են. ծանօ... միայն, որ ան թեմին գործերը եւ վա... վանահայրութիւնը ղեկավարած է 1337-... մինչեւ 1340:

ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵ...

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆԱՍԹԱԶԻԱՅԻ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Արդեօք Աննա Անտէրսըն Ռուսիոյ մեծ դքսուհի Անասթազիա՞ն էր: Տասնըհինգ տարիէ ի վեր այլեւս շատ չէր խօսուեր այս առեղծուածին մասին: Այս հերոսուհին անցեալ տարի մահացաւ 83 տարեկանին ու մամուլը անոր մասին յարուցուած վէճերու համապատասխան տեղ մը չյատկացուց անոր: Ինչ որ կը մղէ դարձեալ գրելու այս մասին, նոր հրատարակութիւն մըն է (*). Հեղինակը կարեւոր վկայ մըն է. Թաթիանա Պօթքին: Ծնած 1898-ին, ան աղջիկ զաւակն է Նիքոլա Բ. ցարին անձնական բժիշկին: Բաժնած է մեծ դքսուհիներուն արգելափակումն ու աքսորը - նախ քան անոնց սպանութիւնը, - 1918-ին Էկատէրինէնպուրգ: - Իսկ ներկայ յօդուածը գրի առնուած է անոր թոռանը Գաթերին Տիւամէլի կողմէ:

×

Անասթազիայի հարցը փակուեցաւ տարի մը առաջ, 1984 Փետրուար 12-ին, երբ Աննա Անտէրսըն մահացաւ Վիրճինիայի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ: Հակասական ընդարձակածաւալ դատավարութեան մը, հակառակ 32 տարուան ազմըկալի նիստերու, որոնք դէմ յանդիման բերին ամէնէն ծանօթ գերմանացի փաստաբանները ու պառակտումներ գոյացուցին եւրոպացի բարձրաստիճան ազնուական ընտանիքներուն մէջ, ոչ ոք կրցաւ այդ թուականէն առաջ որոշապէս ճշդել այս փոքրակազմ ու արտակեդրոն կնոջ ինքնութիւնը որ իր ամբողջ կեանքին ընթացքին ինքզինք նկատեց ցարին աղջիկը:

Ո՞վ էր այն յուսահատ պարմանուհին որ փորձեց անձնասպան ըլլալ Պերլինի մէջ 1920 Փետրուար 17-ին. այն «օրիորդ անծանօթուհի»ն որ երկար տարիներ անցուց Տալֆորտի յիմարանոցին մէջ, եւ սակայն որուն մտային կատարեալ առողջութեան մասին կը վկայէին բոլոր բժիշկները միաձայն: Ի՞նչ էր բուն անունը խորհրդաւոր այն տիկին Չայքովսքայային, որ նիւթ դարձաւ մամլոյ բուռն քարոզչութեան մը, որ վրդովեց Վայմարի հանրապետութեան հոգեվարքը:

Գլխաւոր հերոսուհիին մահը, իր դատավարութենէն 24 տարի ետք, թոյլ կու տայ հակելու զարմանալի այս պարագային վրայ, բաւարար առարկայակա... նութեամբ մը, կիրքերէ ու քաղաքակ... ճնշումներէ զերծ: Մեկնելով բոլոր տուեալներուն - նիւթական կամ հոգեբանա... կան - մանրազննին մէկ ուսումնասիրու... թենէն այսօր առիթը կը ներկայանայ պատասխան մը ունենալու, մեծ հաւանա... կանութեամբ, Աննա Անտէրսըն Ռուսիոյ մեծ դքսուհի Անասթազիան է. ծնած 1901-ին, հինգ զաւակներէն չորրորդը Նի... քոլա Բ. ցարին, բոլորն ալ ջարդուած (սկզբունքով) Կարմիրներու կողմէ, 1918-ին, Էկատէրինէնբուրգի մէջ:

Չորս տարի առաջ, երբ մեծ մայր... Թաթիանա Պօթքին, որ Նիքոլա Բ. ցար... անձնական բժիշկին աղջիկն էր եւ վեր... ջին ականատեսը անոր աքսորին, խնդր... օժանդակել իրեն, Անասթազիային ն... ւիրուած իր հատորին համար, չէի հաւա... տար թէ այս մեծ - դքսուհին կ'ապրէր. Սակայն եւ այնպէս ընդունեցայ առաջա... կը. Անասթազիայի հարցը միշտ հետա... քրքրած էր զիս: Սկսայ ուրեմն թղթա... տել արխիւներու բացառիկ հաւաքած... որ մեծ մայրս կազմած էր Անասթազի... յի տուած իր առաջին այցելութենէն 1926 - ի վեր:

Շուտով ունեցայ այն ապահովութի... թէ Անասթազիա կրնար վերապրած ը... լալ իր ընտանիքին Էկատէրինէնբուրգ... սպանութենէն: 1918-ին, Սիպերիոյ մ... պոլշեւիկներու կանոնաւոր խուզարկու... թիւնները, գտնելու համար «փախստա... կան մեծ - դքսուհի - մը» եւ անոր փր... կութեան ականատես վկայի մը յայտա... րարութիւնները, ոչ մէկ կասկածի պա... ճառ կը ձգէին: Կարմիր պահակներ... գնդակները խնայած պիտի ըլլային մե... դքսուհի Անասթազիան. իրենց աճապա... րանքին մէջ անոնք կը կարծէին զայն ... պաննած ըլլալ, սակայն դիակները վե... ցնելու պարտականութիւնը ստա... զինուորներէն մէկը՝ Ալ. Չայքովսք... նկատած էր թէ ան կը շնչէր տա... կաւին եւ պահած էր վիրաւորը գերմա... մը բնակարանը որ ճիշդ դիմացը կը գտ... նուէր: Երեք օր ետք երբ Կարմիրները ... սկսէին պարպել քաղաքը, Ալեքսանդր ... կած էր իր եղբօրը Սերժին հետ, ու ... րած վիրաւորը...: Թէ ինչ եղած էր ... կէ ետք Անասթազիա, քանի մը նշան... կէտեր առիթ կու տային հետեւելու ան... հետքին:

1918 Նոյեմբերին, գեղջուկներու ... մը Նիքոլաեւէֆի մէջ կ'անցնի Դնեպր... տէն: Մէջը Չայքովսքիի մայրը, եղ... աղջիկները կան, ու երիտասարդուհի ... Գերման տեղեկատու գործակալութ... անդամ, ապա Հասընշթայնի կ'ըսեն Չա... քովսքիները թէ իրենց հետ կը ... Նիքոլա Բ. ցարին աղջիկներէն մէկը: ...

բանիոյ մէջ վանք մը կ՚ապաստանին, ուրկէ կը մեկնեն 1919-ի սկիզբը, փախուստական կերպով անցնելու համար Ռուսական Հայ մը, Սարգօ Գրիգորեան կը մանէ: Հայ մը, Սարգօ Գրիգորեան կը վկայէ թէ սահմանը անցած են մեծ դքսուհի Անաստասիայի ու ընկերակիցներուն հետ, սակայն անոնց հետքը կը կորսուի Պուքրէշ:

Գրեթէ տարի մը ետքը 1920 Փետրուարին երիտասարդ անծանօթուհի մը անձնասպանութիւն կը փորձէ Պերլին: Կը փրկուի խեղդամահ ըլլալէ, կը մերժէ անունը տալ, ու որպէս յիշողութիւնը կորսնցուցած մէկը հոգեբուժարան մը կը փոխադրուի: 1922-ին ռուս գաղթականներու շնորհիւ, որոնք զարմացած կը մնան Նիկոլա Բ.ի աղջիկներուն իր նմանութեան, հետզհետէ ինքզինքը կը գտնէ: Հատ ու կտոր արտայայտութիւններով կը պատմէ իր ոդիսականը. վիրաւորուիլը, կառքի անհանգիստ ճամբորդութիւնը. կ՚ըսէ թէ ամուսնացած է զինքը փրկողին՝ Ալ. Զայքովսքիի հետ, որ ըսպաննուած է կարճ ժամանակ ետք ու վերջապէս կուտայ իր անունը. Անաստասիա Ռոմանովա: Սակայն խորապէս ազդուած պատահարներէն, թոքախտաւոր, 1918-ի դքսուհին շատ նիհարցած է. լուռ է յաճախ, թէեւ ունի զայրոյթի եւ ուրախութեան պահեր: Անգլիտանալ կը ձեւացնէ ռուսերէնը, ինչ որ անշուշտ աննպաստ ազդեցութիւն կ՚ունենայ իր դատին:

Ռուս կայսերական ընտանիքը ծայր աստիճան վերապահ, դիտարկումներ կը նշանակէ: Տեղեկագիրները հակասական են ու աւելի աննպաստ: Ոչ մէկ բան կ՚ապացուցանէ թէ այս տիկին Զայքովսքին ջարդէն փրկուած անձն է եւ ոչ թէ հանճարեղ կեղծող մը: Մինչ նման մէկը ի գին ամէն բանի պիտի ջանայ տիրանալ խնդրոյ առարկայ ինքնութեան, պարագան նոյնը չէ այս կնոջ համար: Զգուշաւոր, երկչոտ, ան ամէն տեղ թշնամիներ կը տեսնէ, բացառապէս, գրեթէ ակամայ կը մտնէ խօսակցութիւններու, որոնք կրնային համոզիչ ըլլալ: Սակայն, մեծ մայրս էական վկայութիւն մը կը բերէ. ան առաջին իսկ հանդիպումէն, ճանչցած է Անաստասիան, 1926-ին Պավարիոյ բուժարանի մը մէջ:

... Ընդունեցայ հանդիպում մը ունենալ, միմիայն արդիլելու համար խաբէութիւն մը, ըսաւ ան ինծի: Այդ կնոջ հասակը, աչքերուն եւ մազերուն գոյնը ինծի կը յիշեցնէին մեծ դքսուհին, սակայն ուրիշ ոչ մէկ նմանութիւն նկատեցի: Սակայն երբ տիկին Զայքովսքայա շարժումներ ըրաւ, ցնցուեցայ: Ձեռքը երկարելու, փոքր ու հապճեպ քայլերով քալելու կերպը ինծի յիշեցուց ցարին մեծ աղջիկները: Երբ առանձին մնացի երիտասարդ կնոջ հետ զինքը խաղաղեցնելու նպատակով մանրավէպեր պատմեցի իրեն: Ցանկարծ հակեց գլուխը ու կողմնակի նայուածք մը ուղղեց ինծի: Աչքերը ուրախութենէն շողալով ունեցաւ փոքր խնդուք մը. այդ յատկանշական խնդուքը լաւ կը ճանչնայի. ան կը պատկանէր մեծ դքսուհի Անաստասիային, զայն կը լսէի այնքան յաճախ, երբ կը խաղայի անոր հետ կայսերական զբօսանաւուն վրայ: Հակառակ իր յիշողութեան կորուստին, որ ըստ բժիշկներու կարծիքին կամաւոր բան մըն էր, տիկին Զայքովըսքայա մեծ մօրս բազմաթիւ ապացոյցներ կը ներկայացնէ իր ինքնութեան մասին: Իրիկուն մը, երբ կը մրափէ տիվանին վրայ, մեծ մայրս կ՚առաջարկէ իրեն հանուեցնել զինքը. «ինչպէս հայրս՝ բժիշկ Պօթքին ըրած է»: Իր կէս քունին մէջ երիտասարդ կինը կը մրմնջէ.

- Այս ... հարսանիք...

Ան կ՚ակնարկէր մեծ դքսուհիին կեանքէն պատահարի մը որ ծանօթ էր միայն մեծ մօրս: 1917-ի յեղափոխութենէն ետք երբ բժիշկ Պօթքին եւս կալանաւոր էր կայսերական ընտանիքին հետ, ցարին զաւակները ծանր հարսանիք մը կ՚անցընեն: Եւ որովհետեւ բոլոր ծառաները փախած էին, մեծ մօրս հայրն է որ մեծ դքսուհիները կը պատրաստէ անկողին մտնելու:

Յոռոված էի. սակայն վկայութիւն մը, բաւական չէր առարկայական ճանաչում մը հիմնաւորելու: Մեծ դքսուհիին մօտիկ ազգականները - մօրեղբայրը, հօրաքոյրները - չճանչցան Անաստասիան: Այսուհանդերձ կային նաեւ անոր ինքնութիւնը հաստատողներ. ինչպէս մեծ դուքս Ա. Վլատիմիրովիչ, Փրուսիոյ Ջիկիսմոնտ իշխանը, Դանիոյ դեսպան Հ. Զահլէ եւայլն, որոնք անոր ի նպաստ եզրակացութիւններու յանգեցան: Զահլէ Ազգերու Դաշնակցութեան նախկին նախագահը տպաւորիչ նշաններ արձանագրած էր. Անաստասիա կայսերական ընտանիքին մտերիմ կեանքէն այնպիսի անցքեր պատմած էր որ չէր կրնար գաղթականներու պատմածներէն իւրացուցած ըլլալ, ոչ ալ կարդացած գիրքերու մէջ: Զահլէ այս բոլորը փոխանցեց Նիկոլա Բ.ի մօրը, ցարուհիին, սակայն ի զուր: Ան միշտ մերժեց ընդունիլ այս տիկին Զայքովսքայան որ թերեւս իր թոռնուհին էր:

Հակառակ արտայայտուողներու համաձայն, տիկին Զայքովսքայա կամ մըտային հիւանդ մըն էր, կամ կեղծող մը, ու բազմաթիւ մանրամասնութիւններ կը մատնէին զինքը, ռուսերէն չէր խօսեր, կաթողիկէ էր եւ մանաւանդ, չէր նմաներ իրական Անաստասիային: Ասկէ զատ 1928-էն ետք սկսան ըսել թէ լեհ բանուորուհի մըն էր ան, ցնորամոլ կէս-մտագար մը որ կորսուած պէտք էր ըլլար 1920-ին Պերլինի մէջ:

Տիկին Զայքովսքայայի մտային վիճակը խնդրոյ առարկայ եղած է բազմաթիւ տեղեկագիրներու մէջ: Ինչ որ ուշադրութիւնս գրաւեց անմիջապէս երբ կը քննէի զանոնք, այն էր թէ այն բժիշկներն ու հոգեբոյժները որոնք կը պաշտպանէին անոր մտագարութեան թէզը, երբեք չէին քննած զայն: Իսկ միւսները ընդհակառակն կը պաշտպանէին հակառակ թէզը. այն որ՝ Անաստասիա կեղծող մը չէր: Ան չէր կրնար երրորդ անձերէ ալ դրդուած ըլլալ: Պէտք էր ուրեմն հետեւցնել թէ ան իրապէս այն էր, ինչ որ կը յաւակնէր ըլլալ, Նիկոլա Բ. ցարին կրտսեր աղջիկը:

Ռուսերէն չխօսելու պարագան Աննա Անտէրսընի դէմ առաջ քշուած գլխաւոր պատճառաբանութիւնը եղաւ յաճախ: Ան գերմաներէնով կ՚արտայայտուէր (ցարուհիին լեզուն): Մինչդեռ բազմաթիւ անգամներ հաստատուած էր որ մինչ ան յամառօրէն կը մերժէր ռուսերէն խօսիլ չատ լաւ կը հասկնար այդ լեզուն: 1925-ին իր գործողութեան ընթացքին, թըմբեցուցիչի ազդեցութեան տակ ռուսերէն ու անգլերէն կը զառանցէ: Ասկէ զատ, ներկայ գտնուելով ռուսերէն խօսակցութեան մը, ան յաճախ կը միջամտէր գերմաներէնով, որպէսզի սրբագրէ ինչ որ հաճոյ չէր թուեր իրեն:

Թ. Ա. Թ.

(*) «Անասթազիա վերագտնուած»

(Մնացեալը յաջորդով)

Ժ. ՏԷՐ-ՄԵՐԿԵՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

—×—

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Ուրբաթ, Ապրիլ 12, նըւագահանդէս մը կազմակերպուած էր Ապէյի Սէն Վիքթոռի մէջ:

Բացառիկ վայելք մը եղաւ Ժան Տէր-Մերկերեանի մեկնաբանութիւնը Ժերանտը Սապրանի դաշնակի ընկերակցութեամբ: Առաջին անգամն էր որ կը լսէի երկու տաղանդաւոր արուեստագէտները դասական երեք հսկայ երգահաններու՝ Մոցարթի, Պէթհովէնի եւ Պրամսի գործերով:

Երկու երաժիշտները իրենց տաղանդին աւեալներով մեկնաբանեցին երեք դասական սոնաթներ. բան մը՝ որ կը պահանջէ նուագելու որոշ ոճ մը:

Ժ. Տէր-Մերկերեան բառին բովանդակ առումով առաջնակարգ ջութակահար մըն է, որ հրճուանք կը պատճառէ: Հայերուս պատիւ կը բերէ: Ակնարկ մը յայտագրին՝ բացայայտ կերպով իրաւունք կուտայ աշխարհահռչակ ջութակահար Մինօ Ֆրանչեսքաթիի որ ներկայ է միշտ Տէր-Մերկերեանի իւրաքանչիւր համերգին եւ որ կ՚ըսէ. «Մեծ հիացում ունիմ Տէր-Մերկերեանի հանդէպ, որ հոյակապ ջութակահար մըն է. իր նուագին հնչականութիւնը, արուեստագիտութիւնը եւ երաժշտական արտայայտութիւնը կատարեալ են: Նոր հասած է մեր երկիրը. կ՚արժէ որ ճանչցուի իր տաղանդը. մեծ արուեստագէտ մըն է»: Այս տողերուն դժուար է որեւէ դիտողութիւն աւելցնել: Ինծի կը մնայ անդրադառնալ այս երեկոյթին թողած տպաւորութեան:

Սոնաթը ընդհանրապէս երեք մասէ բաղկացած, համաչափօրէն երկու երաժիշտներու խօսակցութիւնն է, իրարու փարումի արտայայտութեան ամէնէն ազդու դրսեւորումը: Նոյնքան յատկանշական կառոյցով, երգահանը բաժնած է երկու գործիքներու յարաբերութիւնը, տալով ամէն մէկուն իր արժանի գնացողութեան յորդումը, միաժամանակ պահելով նուագարաններու ինքնայատուկ առաւելութեան դրոշմը:

Յայտագրի առաջին կտորը, Մոցարթի տօ մաժէօր ք. 296 սոնաթն է, բաղկացած երեք մասերէ - ալլեկրօ - վիվաչէ, անտանթէ սոսթանութօ, ռոնտօ, վիվաչէ: Այս կտորը Մոցարթի ջութակի եւ դաշնակի 35 սոնաթներէն մին է: Մոցարթ եղաւ այն եզակի երգահաններէն մէկը, զոր մանուկ տարիքէն մինչեւ իր կարճատեւ կեանքին վախճանը (35 տարեկանին մահացած է) աստուածները առաջնորդեցին դէպի անմահութիւն: Այնքան անհաւատալի եղաւ իր երաժշտութեան բարձր որակը, որ շարժեց մարդոց նախանձը, վատութիւնը: Հակառակ այդ բոլորին Մոցարթ հասաւ Ողիմպոսի կատարին: Իր կեանքի կարճատեւ ընթացքին ան տուաւ 800 ստեղծագործութիւններ, որոնք մինչեւ այսօր կը պահեն իրենց այժմէականութիւնը եւ հիացումով պիտի ունկնդրուին յաջորդ դարերուն եւս: Մոցարթի երաժշտական բազմակողմանի տաղանդը ոչ մէկ երգահան ունեցած է: Վակնէր ըսած է. «Արուեստը կը սկսի հոն՝ ուր կեանքը կը վերջանայ»: Այդպէս ալ եղած է Մոցարթի պարագան:

Հակառակ Մոցարթի երաժշտութեան դիւրահաղորդ բնոյթին, դժուար է մեկնաբանութիւնը: Իր ոճը կը պահանջէ փափուկ եւ յուզական արտայայտութիւն: Ժան Տէր-Մերկերեան եւ Ժերանտը Սապրան մեզ փոխադրեցին սոնաթին վճիտ, փայփայող ալիքներու յորձանքին, որոնք մեզի զգացական ապրումներ առթեցին, մանաւանդ անտանթէի մասով: Տէր-Մերկերեան մեզի փոխանցեց իր յուզական պոռթկումը, հաղորդակից դարձնելով մեզի միաժամանակ Մոցարթի թախծոտ նուագին:

Պէթհովէնի ֆա մաժէօր, օփ. 24 «Գարուն» սոնաթը բաղկացած է չորս մասէ - Ալլեկրօ, ատաճիօ մոլթօ էսփրէսիվօ, սքերցօ, ռոնտօ ալլեկրօ նօն թրոփփօ: Ցօրինած է 1800-ի շրջանին եւ նուիրած կոմս Ֆրիէզի: Այդ միջոցին Պէթհովէն, 29 տարու մեծ համբաւ ունէր եւ ծանօթ էր իր ստեղծագործութիւններով: Այս թիւ 5 սոնաթը մէկն է իր 10 սոնաթներէն, զոր ջութակահարները կը նախընտրեն ունենալ իրենց նուագացանկին վրայ: Հոս արդէն, Պէթհովէն թօթափած է Հայտընի եւ Մոցարթի ազդեցութիւնը եւ ուրոյն կառոյցով ստեղծած իր յեղափոխական ոճը:

Սոնաթին առաջին ձայնանիշերէն ունկնդիրը կը փոխադրուի գարնանային աշխարհ մը՝ նոր բուսականութեամբ, ծաղկած ծառերու հարնիքով, երջանկութեան կանչով: Տէր-Մերկերեան իր ճպոտով կուտայ հնչականութեան ամենագեղեցիկ արտայայտութիւնները: Կը յաջորդէ երկու մեկնաբաններու արագ հարց պատասխանը: Կը ստեղծուի թռչուններու դայլայլ մը. կ՚երգեն ծառէ-ծառ:

Պէթհովէնի Ատաճիօն ամէնէն զգայուն մեղեդիներէն մէկն է. կարծես ներքին անդրադարձ մը, մելամաղձոտութիւն մը որ կը յանգի սփոփանքի նըշոյլի մը: Այդ պահուն կը յուզէ Տէր-Մերկերեանի ջութակը. ինքն ալ նոյն խորհուրդով տարուած, կարծես աւելին կը պահանջէ նուագարանէն:

Երրորդ սոնաթը՝ Պրամսի ռէ մինէօր, օփ. 108, թիւ երեքն է, բաղկացած չորս մասէ - Ալլէկրօ, Ատաճիօ, Սքերցօ ուն Բօքօ Բրէսթօ, Բրէսթօ աճիթաթօ - ջութակի եւ դաշնակի իր սոնաթներէն ամէնէն ծանօթն է: Պրամս (1833 - 1897) ամբողջ 19-րդ դարը դրոշմած է իր երաժշտութեամբ: Պէթհովէնէ, Շուպէրթէ եւ Շումանէ ետք երբ վիպապաշտութեան շրջանը կը փակուէր, ան վերջին անգամ ծաղկեցուց այդ հոսանքը:

Պրամս յաղթանդամ էր, հոծ մազերով, բնաւորութեամբ ու դէմքի յաճախ խոժոռ արտայայտութեամբ կը յիշեցնէր Պէթհովէնը. սակայն անսահման կերպով բարի էր եւ անկեղծ սէր ունէր մարդկութեան հանդէպ: Այսպէս ալ իր ստեղծագործութիւնները կը ցոլացնեն նոյն խարկանքը. չունին այն մերձեցումը, որուն կը սպասէ ունկնդիրը. նուագին ոճը ամրափակ է, պէտք է մտերմանալ իր երաժշտութեան: Ռէ մինէօր, թիւ երեք սոնաթը նոյն յատկանիշերը կը կրէ, առաջին նախադասութենէն, արդէն պոռթկում մըն է, կարծես վէճ մը, դաշնակին ու ջութակին միջեւ: Երկու արուեստագէտներուն մեկնաբանութիւնը կը լարէ շարունակ ունկնդիրին ուշադրութիւնը, որ հետզհետէ կը մտերմանայ երաժշտութեան, թափանցելով իմաստին:

Ըսենք թէ յաջող այս նուագահանդէսին ներկայ էր քաղաքին ընտրանին, եւ սրահը՝ Ապէյի Սէն-Վիքթոռ հնամեայ եկեղեցին, լեցուն՝ արուեստասէր հանդիսականներով: Սակայն ցաւալի էր հայ տարրին բացակայութիւնը:

ԿԱՐՕ ՍԱՐԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ը.

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀՐԵՇՏԱԿԸ

- Կարո՞ղ ես ինձ ցոյց տալ:

- Ա՛խ, ես չեմ գնայ այնտեղ, ես վախում եմ...:

- Դու գիտե՞ս ինչ ազգից են նրանք:

- Ես շատ լեզուներով խօսում եմ, բայց նրանց լեզուն չէի հասկանում:

- Կարո՞ղ ես ինձ տանել նրանց մօտ:

- Մի գնացէք նրանց մօտ, նրանք լաւ մարդիկ չեն:

Վերջին խօսքերը մի այնպիսի զգալի կերպով արտասանեց խեղճ աղջիկը որ ես համոզուեցայ իսկոյն չգնալ աւազակների բնակարանը եւ վճռեցի նախ այդ անցքը յայտնել քաւոր Պետրոսին եւ ապա սպասել նրա կարգադրութեանը:

Աղջիկը կը լինէր հազիւ տասնեւութ տարեկան: Նա ցիգանուհի էր, բայց ոչ Ռուսաստանի ցիգաններից, այլ հեռաւոր երկներից եկած, բայց ի՞նչ երկրներից, - նա բացատրել չկարողացաւ: Նրան կոչում էին Նէնէ: Նրա հայրը ածում էր արփայի վրայ, մայրը երգում էր, իսկ ինքը պար էր գալիս: Այդ պարապմունքով թափառում էին եւ դրանով ապրում էին: Ծնողները մինը միւսից յետոյ, խօլերայից բռնուելով, մի չարաթուայ մէջ մեռան: Նէնէն մնաց որբ եւ անտէր: Նա շարունակեց այսպէս թափառել գիւղից գիւղ, քաղաքից քաղաք, մարդկանց համար զուշակութիւններ էր անում, հմայում էր եւ փող էր ստանում:

Նէնէն իւր ցեղին յատուկ լղարիկ կազմուածք ունէր, բայց սաստիկ գիւրաթեք. սաստիկ առաձգական էր նա: Առհասարակ մի գեղեցիկ նրբութիւն արտափայլում էր նրա մարմնի իւրաքանչիւր գծերից: Աչքերը սեւ եւ կրակոտ էին. գոյնը նոյնպէս թուխ էր, որպէս մազերը: Բայց ո՜րքան կեանք կար նրա հայեացքի մէջ, ո՛րքան պարզութիւն կար նրա խօսքերի մէջ...:

Վերադառնալով քաւոր Պետրոսի մօտ, ես չգիտէի ինչ տեսակ հաշիւ եւ համար տամ իմ անտառում կատարած գործողութեան մասին: Նա հեռուից տեսնելով ինձ Նէնէի հետ միասին, հեգնեց, ասելով.

- Որսորդութիւնդ յաջողակ է երեւում. մենակ գնացիր, զոյգով վերադարձար:

- Նա նստած էր միեւնոյն ծառի հովանու ներքոյ, ուր առաջ թողել էի նրան: Ես ոչինչ չպատասխանեցի, տարայ Նէնէին սայլակի մօտ: Խեղճ աղջիկը այնպէս շուտով մտերմացաւ ինձ հետ, որ իսկոյն հարցրեց.

- Ասեղ ունե՞ս:

- Ի՞նչ ես անում:

- Դրանք պէտք է կարկտեմ:

Նա ցոյց տուեց իւր պատառոտած հագուստը:

Ես Նէնէին թողեցի սայլակի մօտ եւ շտապեցի դէպի քաւոր Պետրոսը:

- Այդ ի՞նչ բան է, հարցրեց նա այժմ խիստ սառն կերպով:

(Շար. 93)

(Շար. Ա էջէն)

ւած ցեղասպանութիւնը եւ հաւատացէք, որ պիտի յաջողինք»:

Յանուն Հ.Յ.Դ.ի խօսք առնելով Հանրի Փափազեան կը նշէր, թէ «1975-ին սկսուած ճիշդ ուղին հանդիսացող պայքարը: Հ. Յ. Դ. միշտ ճշդած է թէ միայն ուղղակի թիրախին պէտք է դիմել եւ այս ճամբուն վրայ ժողովուրդը մեզի հետ է»:

Զոյգ ցոյցերը վերջ կը գտնէին ժամը 20·30-ին:

Երեկոյեան, Կաւօ սրահին մէջ տեղի կ'ունենար միացեալ յանձնախումբին կազմակերպած հանդիսութիւնը, ուր յաջորդաբար խօսք կ'առնէին՝ Ս. Պետոյեան, Ա. Պապիկեան, Լ. Սուպրէ, Փ. Տէվէճըեան, Ա. Սանթինի, Կ. Տիւքոլոնէ, Ա. Ծառուկեան: Հուսկ փակման խօսքը կ'արտասանէր Գիւտ Եպիսկոպոս լուսապատկերներու ներկայացումէ ետք: Մանրամասնութիւնները առանձին:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ. - Հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց, կարգ մը ձեռնարկներ կը կատարուէին Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Երեքշաբթի իրիկուն Հսկում կը կատարուէր եկեղեցին եւ բակը գտնուող Ապրիլեան Յուշարձանին առջեւ: Չորեքշաբթի առտու պատարագ կը մատուցուէր, եւ հայրապետական կոնդակի ընթերցումէն ետք, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր յուշարձանին առջեւ եւ ծաղկեպսակներ կը դրուէին: Ներկայ էր միօրեայ դպրոցներու աշակերտութիւնը:

Նոյն օրը, կային զանազան այլ ձեռնարկներ; տարբեր կազմակերպութիւններու կողմէ: Ծաղկեպսակ կը դրուէր 1915 Ապրիլ 24 փողոցի յուշաքարին եւ Մոպիլ: Ժամը 17·30-ին ցոյց մը կազմակերպած էին ԺԱՖ եւ ԻՒՔՖԱՖ: Տողանցքը կը մեկնէր Փերիէ - Փրատոյէն դէպի Թրքական հիւպատոսարան, (որ ի դէպ, պարապ է այլեւս, չէնքը ծախուած ըլլալով): Ուրիշ տողանցք մը կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ.ի ժամը 18-ին կը մեկնէր Մոպիլէն դէպի նահանգապետարան, ուր բանաձեւ մը կը յանձնուէր: Հինգշաբթի, տեղւոյն 3 օրաթերթերը (Մեռիտիոնալ, Փրովանսալ, Մարսէյէզ) կ'անդրադառնային միայն առաջին ցոյցին, նկարներ հրատարակելով, հակառակ անոր որ նուազ մասնակցող ունեցած էր (շուրջ 500 կը նկատուի եւ 1·500 Հ.Յ.Դ.ի ցոյցը):

×

ՆԻՍ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ. - Ապրիլեան ոգեկոչումը կատարուեցաւ տպաւորիչ միասնականութեամբ, Նիս - Քոթ տ'Ազիւրի հայկ. բոլոր միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները ներկայացնող յատուկ յանձնախումբի մը նախաձեռնութեան: Երեքշաբթի, Ապրիլ 23-ին, իրիկունը, Հսկում կատարուեցաւ, Ս. Աստուածածին Եկեղեցին եւ պատարագեց Տարօն Ծ. վրդ. Ճէրէճեան:

Չորեքշաբթի առտու, ժամը 9·45-ին, թափօր կազմուեցաւ Մեռիտիէն պանդոկի առջեւ, աւելի քան 400 հոգիի մասնակցութեամբ, առաջնորդութեամբ՝ Հայ նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու, իրենց դրօշակներով (Նիս), պաշտօնական ներկայացուցիչներու, քաղաքապետարանի, նահանգապետութեան եւ զանազան կուսակցութեանց, բազմութիւնը, որու մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէր միօրեայ դպրոցի աշակերտութիւնը, ուղղուեցաւ Մեռեալներու յուշարձանը, ուր բազմաթիւ ծաղկեպսակներ զետեղուեցան շրջանի բոլոր հայկական միութեանց եւ կազմակերպութեանց կողմէ, ինչպէս նաեւ քաղաքապետին եւ նահանգապետին: Մէկ վայրկեան լռութենէ ետք, (ֆրանսերէն) խօսք առաւ Ժանօ Ղազարեան, յիշելով թէ այս յարգանքի արարողութեամբ կ'ոգեկոչուին Ապրիլեան նահատակները եւ Ա. ու Բ. աշխարհամարտերու ընթացքին Ֆրանսայի համար ինկած հայ ռազմիկները: Ապա, Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց ու քարոզեց Տարօն Ծ. վրդ., որու յաջորդեց ճաշ մը, եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Մեռեալներու յուշարձանին շուրջ, երի-

ՎԻԷՆ. - ՓՈՆ Թ'ԷՎԷՔ. - Այրի Տիկին Ազատուհի Մաճոյեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Փոնսօ (Շալոն), Տէր եւ Տիկին Վարդան Մաճոյեան եւ զաւակները, Տիկին Աուլէթ Մաճոյեան եւ աղջիկը՝ Իզապէլ (Կրընոպլ); Տէր եւ Տիկին Ալէն Մաճոյեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Մաճոյեան (Սէն Թ'էթիէն), Այրի Տիկին Անեսս Մաճոյեան եւ զաւակները (Քալիֆորնիա), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Քէլյակոբեան եւ զաւակները (Շաս), Տիկին Ովսաննա Քէլյակոբեան (Լիոն), եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՃՈՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 24-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, Ապրիլ 25, ժամը 16-ին Փոն Թ'էվէքի Եկեղեցին:

տասարդներ անցորդներուն թռուցիկներ բաժնեցին, ուր արձանագրուած էր ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանին վճիռը: Երեք պաստառներու վրայ ալ, կը դատապարտուէր Թուրքերու կողմէ գործուած ցեղասպանութիւնը: Մանրամասնութիւնները առանձին թղթակցութեամբ:

MEDIA

Լը Մոնտի մէջ, Ժ. Փ. Մահէ չահեկան յօդուած մը ստորագրած էր Չորեքշաբթի իրիկուն (Ապրիլ 25): Հեռատեսիլն ալ կ'անդրադառնար ոգեկոչումներուն, լուրերու ընթացքին:

Ֆիկառօ (Ապրիլ 25) կարճ արձագանգ մը կու տար Ապրիլ 24ի ոգեկոչումին, նկարով մը եւ կը յիշէր թէ քարի զետեղումը արտօնուած չէր իշխանութեանց կողմէ:

Լիպերասիոն նկար մը կը հրատարակէր եւ յիշելէ ետք, ինք ալ, քարի զետեղման արգելքը, կ'աւելցնէր թէ արարողութեան յաջորդած էր Հ. Յ. Դ.ի ցոյցը 2000 հոգիի մասնակցութեամբ:

Մաթէն նոյնպէս կ'անդրադառնար, աւելի երկար, եւ յիշելէ ետք գաղութին բաժանումը, կ'եզրակացնէր «Հայկ. տեսակ մը ՊԱԿի միասնական երազը որ միաձայնութեամբ պիտի պայքարէր ցեղասպանութեան ճանաչման համար, պատրանք կը մնայ»: Իւմանիթէ կ'արձագանգէ համայնավար երեսփոխան՝ Տիւքոլոնէի հարցումին կառավարութեան՝ թէ ի՞նչ կ'ընէ ան որպէսզի ցեղասպանութիւնը ճանչցուի: Տիւմա պատասխանած է թէ Թուրք կառավարութիւնը պատասխանատու չէ 70 տարի առաջ, Հայերու ապրած ողբերգութեան:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ՍԱՐԳԻՍ ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլ 24ի Օռիան - լը - ժուռ կ'անդրադառնայ Սարգիս Ազնաւուրեանի սպանութեան, նկարն ալ հրատարակելով: Կը գրէ թէ, Երեքշաբթի առտու, Պուրճ - Համուտի մէջ է, որ Ֆիաթով անցնող զինեալ տարրեր, երեք գնդակ պարպած են Ազնաւուրեանի վրայ, որ կուրծքէն ստանալով՝ գնդակ մեռած է, գրեթէ անմիջապէս: Ոչ ոք տէր եղած է արարքին: Հ. Յ. Դ. զեկոյցով մը ամբաստանած է «արիւնոտ ձեռքերով գործակալները, որոնք այս քստմնելի ոճիրը գործած են»: Թերթը կ'արձագանգէ նաեւ ԱՍԱԼԱի համակիր՝ «Հայ Ժողովրդական Շարժում»ի (դաշտնի) մէկ զեկոյցին, թռուցիկներով տարածուած, ուր ան կ'ամբաստանէ Հ. Յ. Դ.-ն եւ Քաթայէպները որպէս պատասխանատու Լիբանանի Հայերուն ապրած «անապահովութեան անճող մթնոլորտին»:

Դիակը գտնուած է նաեւ Յակոբ Ջահարեանի մը, որ քանի մը գնդակով սպաննուած է:

Լիբանանեան օրաթերթի այս նոյն թիւին մէջ տեղ գտած են Գարեգին Կաթողիկոսին Ապրիլեան պատգամը, աւելի կարճ պատգամ մը եւս հայ կաթողիկէ Կաթողիկոս - պատրիարքէն: Յօդուածներ ունին նաեւ Հրաչ Տասնապետեան, մէթր Խաչիկ Պապիկեան, այլ ամբողջ էջ մըն ալ նուիրուած է Սփիւռքին, Լիբանանի Հայերուն: Հոն հրատարակուած է նաեւ Նախագահ Միթերանի, 1984 Յունուար 7-ի ուղերձը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկանոյշ Ոսկերիչեան, Այրի Տիկին Աննա Ոսկերիչեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Ոսկերիչեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ոսկերիչեան, Օր. Փաթրիսիա Ոսկերիչեան եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Ապրիլ 28, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին՝

ԱՆԴՐԷ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Զաւէն Միլտոնեան հանգուցեալ՝ Հայկազուն Ճերանեանի արկածալի մահուան առթիւ կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման 100 Ֆ.:

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ՝

տարեկան եւ աւանդական ճաշը

նախագահութեամբ՝

նկարիչ Տիգրան Տատրեանի

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 13ին

Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» մշակոյթի մեծ սրահը՝

118, rue de Courcelles - Paris 17e

métro : Courcelles

Առաւօտուն՝

ժամը 11ին հոգեհանգիստ Փարիզի Հայոց Մայր եկեղեցին,

15, rue Jean-Goujon - Paris 8e

մեր միութեան մահացողներու եւ բիւրաւոր նահատակներուն ի յիշատակ:

Գեղարուեստական

եւ ժողովրդական

ճոխ յայտագիր

սիրայօժար մասնակցութեամբ՝

Տիկին Ա. Բալուեանի, Տիկին Ս. Կարապետեանի, Օր. Արաքսի Գմրճեանի եւ Գ. Ալեքսանեանի՝ հատընտիր արտասանութիւններով,

Միհրան Էլմայեանի եւ Սիլվէն Գորօզլուեանի՝ երգերով:

Օր. Անահիտ Սվաճեանի եւ Բիւզանդ Ֆընտըգեանի նուագով եւ երգով, Անի Զագըրեանի մասնակցութեամբ, եւ Յակոբ Գրիգորի 80-ամեակը, Գէորգ Ջանի պարով:

Կը հրաւիրուին անխտիր բոլոր Հայերը:

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 100 Ֆ.:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ա Ռ Ն Ո Ւ Վ Ի Լ

Ապրիլ 28, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն, ի յիշատակ մէկ ու կէս միլիոն նահատակներու:

Ժամը 13-ին, Առնուվիլի հայ գաղութի կողմէ Ծաղկեպսակի զետեղում գիւղի գերեզմանատան մէջ, Մեռեալներու յուշարձանին առջեւ, ի յիշատակ նահատակներուն:

×

Ա Լ Ֆ Ո Ր Վ Ի Լ

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 10-ին պատարագ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք ժամը 12·30-ին համախմբում եկեղեցւոյ առջեւ: Ժամը 13-ին թափօր դէպի հայ[…]քար - Յուշարձան: Ծաղկեպսակի զետեղում եւ խօսք:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ[…]
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ[…]
ՄԻԱՑԵԱԼ ԿՈՄԻՏ[…]

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ Ի
Հ Ա Յ Մ Շ Ա Կ Ո Յ Թ Ի Տ Ո Ւ[…]
12 - 14, Rue Saint-Bazile — 13001 Marseille

Կ Ո Մ Ի Տ Ա Ս Ի
ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Կիրակի, Ապրիլ 28-ին, ժամը 15-ին,
Վասպուրական սրահ:

Կը խօսին՝

ՇԱՀԱՆ ԽՋԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆ (խմբավար՝ Ս[…]հակ - Մեսրոպ երգչախումբի):

ՍԵՐԺ ՓԱԼՈՅԵԱՆ (տնօրէն Լա Սի[…]թայի երաժշտանոցին, նուագախումբի ղեկավար եւ դաշնակահար):

Գեղարուեստական բաժին՝

Երգ՝ Վարդուհի Մինասեան, Անդրանիկ Մինասեան, Հրանդ Կիւզէլեան:

Նուագ՝ Ժիւլիէթ Ելմազեան (դաշնակ), Սերժ Փալոյեան (դաշնակ), Դանիէլ Փալոյեան (քլարինէթ):

Արտասանութիւն՝ Էվըլին Մարգարեան:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

— L'UNION CULTURELLE DES ARMENIENS DE FRANCE —
vous propose plusieurs voyages en

Arménie

TRANSTOURS

25, rue d'Argenteuil - 75001 PARIS — Tél: 261-58-28

PARIS

DU 08 JUIN AU 23 JUIN
16 jours dont 14 à Erevan

08 Juin	Paris/Moscou
09 Juin	Moscou/Erevan
10 au 22 Juin	Erevan
22 Juin	Erevan/Moscou
23 Juin	Moscou/Paris

7400 F.

DU 6 JUILLET AU 20 JUILLET
15 jours
dont 4 à Kiev et 11 à Erevan

06 Juillet	Paris/Kiev
07 Juillet	Kiev
08 Juillet	Kiev/Erevan
09 au 19 Juillet	Erevan
19 Juillet	Erevan/Kiev
20 Juillet	Kiev/Paris

6500 F.

DU 10 AOUT AU 25 AOUT
16 jours dont 3 à Leningrad
et 12 à Erevan

10 Août	Paris/Leningra[…]
11 Août	Leningra[…]
12 Août	Leningra[…]
13 Août	Leningrad/Erev[…]
13 au 24 Août	Erev[…]
24 Août	Erevan/Mosco[…]
25 Août	Moscou/Par[…]

7700 F.

DU 07 SEPT. AU 21 SEPT.
15 jours
dont 4 à Kiev et 11 à Erevan

07 Septembre	Paris/Kiev
08 Septembre	Kiev
09 Septembre	Kiev/Erevan
09 au 20 Septembre	Erevan
20 Septembre	Erevan/Kiev
21 Septembre	Kiev/Paris

6500 F.

DU 5 OCT. AU 20 OCT.
16 jours dont 14 à Erevan

05 Octobre	Paris/Moscou
06 Octobre	Moscou/Erevan
07 au 19 Octobre	Erevan
19 Octobre	Erevan/Moscou
20 Octobre	Moscou/Paris

6000 F.

MARSEILLE

DU 17 AOUT AU 30 AOUT
14 jours dont 12 à Erevan

17 Août	Marseille/Moscou
18 Août	Moscou/Erevan
18 au 29 Août	Erevan
29 Août	Erevan/Moscou
30 Août	Moscou/Marseille

7100 F.

DU 07 SEPT. AU 20 SEPT.
14 jours dont 12 à Erevan

07 Sept.	Marseille/Moscou
08 Sept.	Moscou/Erevan
09 au 19 Sept.	Erevan
19 Sept.	Erevan/Moscou
20 Sept.	Moscou/Marseille

7100 F.

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Զ. Ալեքսանեանի
11, rue du Bassin - 13012 Marseille — Tél:(91) 93-04-90 ou (42) 83-31-55

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ
27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 AVRIL
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tél.: 770.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R.C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.952 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 60e ANNÉE — No 15.952

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 70ԱՄԵԱԿ

ՄՈՍԿՈՒԱ - ՊԷՅՐՈՒԹ - ԼԻՈՆ - ՎԱԼԱՆՍ

ՄՈՍԿՈՒԱ

Աննախընթաց կը նկատուի այն բազմութիւնը, որ Ապրիլ 24-ին, Չորեքշաբթի օր, լեցուցած էր խորհրդային մայրաքաղաքին Հայոց Եկեղեցին, ուր ուշադրութիւն կը գրաւէին մանաւանդ երիտասարդները, բոլորն ալ սեւազգեստ:

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, նոյն օրուան կուսակցական պաշտօնաթերթին՝ «Պրաւդա»ի մէջ, լոյս տեսած էր ցեղասպանութեան նուիրուած յօդուած մը խորագրուած՝ «Դատապարտուած Մարդկութեան կողմէ», զոր ստորագրած է ակադեմիկոս Սերգէյ Համբարձումեան:

Անսովոր կը նկատուի նաեւ խորհրդային մասնագիտական ամսաթերթի մը՝ «Բոյսերու պաշտպանութիւն» Ապրիլի թիւը, ուր լոյս տեսած են եօթը յօդուածներ հայ մասնագէտներէ:

×

ՊԷՅՐՈՒԹ

Լիբանանեան մայրաքաղաքին մէջ ալ, Ապրիլեան 70-ամեակը ոգեկոչուած է զանազան տպաւորիչ հանդիսութիւններով: Հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր - տաճարին մէջ: Ապա, միասնական մեծ հանրաժողով մը տեղի ունեցած է Պուրճ - Համուտի մարզարանին մէջ, ուր հաւաքուած է բազմութիւնը: Դաշտին վրայ գծուած էր հսկայ «70» մը ծաղկեպսակի ձեւով: Ներկայ եղած են Լիբանանահայոց առաջնորդ՝ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան, հայ կաթողիկէ Հայոց առաջնորդ՝ Անդրէաս Եպիսկ. Պետրոսեան, հայ աւետարանական համայնքի ներկայացուցիչ վերապատուելի Սարգիսեան, ինչպէս նաեւ հայ երեսփոխաններ՝ Մէթր Խաչիկ Պապիկեան, Անդրանիկ Մանուկեան, Սուրէն Խանամիրեան:

Ցաւօրդաբար խօսք առած են Ապրիլեան հանդիսութեանց կազմակերպիչ միացեալ յանձնախումբի նախագահը, Անդրանիկ Ուրֆալեան եւ Ժագ Խատարեան: Ցանուն կուսակցութեանց ելոյթ ունեցած են Պարոյր Աղպաշեան (Ռամկավար), Ժան Աբրոյեան (Ս. Դ. Հնչակեան) եւ Գօգոս Սնապեան (Հ. Յ. Դ.):

Բացի այս մեծ հանդիսութենէն, զանազան այլ ձեռնարկներ կատարուած են հայկ. բոլոր շրջանակներու մէջ՝ դպրոց, եկեղեցի եւայլն: Ինչպէս ամէն տարի, հայկ. բոլոր հաստատութիւնները եւ խանութները փակ էին:

Ապրիլ 25-ի «Օռիան լը Ժուռ»ը զանազան նկարներն ալ հրատարակած էր, մէկուն մէջ ցոյց կը տրուի Պուրճ Համուտի Մեսրոպեան դպրոցի աշակերտներ, որոնք Թրքական դրօշակ մը կ'այրեն:

×

ԼԻՈՆ

Երկու տպաւորիչ հանդիսութիւններ իրարու յաջորդեցին, Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ին Լիոնի մէջ:

Խուռներամ բազմութիւն մը (1500-էն 2000 հոգի ըստ տեղական օրաթերթերուն եւ 3000-ի մօտ ըստ՝ Հայերուն) լեցուցած էր Լիոնի Սէն - Ժան մայր տաճարն ու շրջապատը: Հայածէս պատարագը մատոյց Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, մասնակցութեամբ քոյր յարանուանութեանց՝ կղեմէս վրդ. Մալճեան (կաթողիկէ), պատ. Ժան Ցակոբեան (աւետարանական):

Ինչ որ ամէնէն յատկանշանը եղած է այս առթիւ, Լիոնի Արքեպիսկոպոսին խօսքն էր եւ մ'յս գլխաւորաբար այն զուգադիպութեան պատճառով, որ եպիսկոպոսը ճիշդ նոյն օրը կարդինալ անուանուած էր Պապին կողմէ (21 ուրիշներու կարգին) եւ ուրեմն որպէս կարդինալ իր առաջին ելոյթը կը վերաբերէր Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչման: Այս կէտը կը շեշտեն նաեւ տեղական թերթերը, մինչեւ իսկ «Լը Մոնտ» (Ապրիլ 24):

Կարդինալ - Արքեպիսկոպոս՝ Տրքուաթըրէ ըսաւ, ի մէջ այլոց. -

« Les chiffres du génocide sont effrayants dans leur froideur impitoyable. La justice requiert une réparation. Et comment les modalités de cette réparation pourraient-elles être envisagées si les faits ne sont pas reconnus ? La République fédérale d'Allemagne vient de donner au monde un grand exemple en sanctionnant ceux qui nient l'existence d'exactions nazies contre les juifs. La justice requiert que le peuple arménien, malgré la terrible amputation humaine et territoriale qu'il a subi en 1915, vive et retrouve sa place dans le concert des nations et des civilisations. »

Արարողութեան աւարտին, ժամը 17.30-ին, եկեղեցւոյ առջեւէն կազմուած թափօրը ուղղուած է դէպի Պելքուռ հրապարակը, ուր նախորդ գիշերուընէ բարձրացած էր Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին մէկ նմանակը (fռնթր - փլաfէ) բաւական մեծ ու տոկուն, որու շուրջ հսկում ալ կատարուած էր: Հոս տեղ գրաւած էին եօթանասուն տարեցներ Ապրիլեան սերունդէն, ջահ մը ի ձեռին, նստած եւ ամէն մէկուն թիկունքին մէկ պատանի կեցած: Քիչ ետք, այս ամէն մէկ տարեցը ոտքի կ'ելլէր ու պատանիին կը փոխանցէր ջահը:

Ինչպէս Հայաստանի մէջ աւանդութիւն է, հոս ալ ամէն մէկուն ձեռքը կար կարմիր մեխակ մը, զոր իւրաքանչիւրը կը դնէր Յուշարձանին նմանակին եզերքը, մինչ կը լուէր երաժշտութիւնը:

. Հոս ներկայ եղան նաեւ ֆրանսացի պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Խօսք առին Թորոս Սպիտանեան (հայերէն) եւ Միհրան Այնթապլեան (ֆրանսերէն): Առաջինը յանուն Ապրիլեան միացեալ յանձնախումբին, երկրորդը՝ Հայ Դատի Յանձնախումբին, որոնք էին օրուան զանազան ձեռնարկներու կազմակերպիչները:

× Տէսինի մէջ, նոյն օրը նախ պատարագ կը մատուցուէր Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, ապա թափօրը կ'ուղղուէր Ապրիլեան յուշարձանին, ուր ծաղկեպսակներ կը դրուէին:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Չորեքշաբթի առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցուեցաւ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու յիշատակին: Ժամը 18-ին հոծ բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ Փարք Ժուվէ, հայկական եռագոյնով եւ ցուցապաստառներով: Հոս խօսք առին Հայ Ազգային Միութեան նախագահ տոքթ. Մարք Գոհարեան եւ Լեւոն Զոլաքեան: Նախկին Ռազմիկներ ծաղկեպսակ մը դրին Մեռեալներու Յուշարձանին: Ապա թափօրը ուղղուեցաւ դէպի ռիւ տ'Արմէնի, պաստառներով եւ կոչեր արձակելով: Ծաղկեփունջերու զետեղումէն ետք խօսք առին պատուելի Լեւոնեան եւ Հանրի Սիրանեան: Ժամը 21-ին, Սալ տէ Ֆէթի մէջ տեղի ունեցաւ ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որուն ներկայ եղան երեսփոխան - քաղաքապետ Ռոտոլֆ Փէշ, թաղապետական խորհուրդի անդամներ եւ հոծ բազմութիւն մը: Բացումը կատարեց տոքթ. Մարք Գոհարեան: Բանախօսեց Ռոպէր Այտապիրեան: Խօսք առաւ երեսփոխան - քաղաքապետը: (Մանրամասնութիւնները՝ առանձին թղթակցութեամբ):

×

Թուրք թերթերը բաւական կ'արձագանգեն Ապրիլեան զանազան ոգեկոչումներուն եւ կը շեշտեն թէ ֆրանսական կարեւորագոյն օրաթերթին մէջ - Լը Մոնտ - երկու մեծ ազդեր լոյս տեսած են:

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

«ՀԱՅՐ ՄԵՐ»Ի ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՏՕՆՈՒԱԾ ՀԱՅԿ. ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կրթա - դաստիարակչական նախարարութեան Թեհրանի տեսչութեան կողմէ ղրկուած շրջաբերականով մը «Հայր Մեր»ի հայերէն արարողութիւնը արտօնուած է հայկական վարժարաններուն մէջ: Արդարեւ, պատկան Նախարարութեան առաջարկով Թեհրանի Ազգ. Առաջնորդարանը Նախարարութեան ղրկած էր Տէրունական Աղօթքի հայերէն օրինակը, առ ի քննութիւն: Ըստ երեւոյթին աղօթքին մէջ Իրանի վարչակարգին դէմ ոչինչ նկատելով, նախարարութիւնը արտօնած է անոր հայերէն արտասանութիւնը դպրոցներու մէջ ... Ամէն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 48-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

«ԿՈՏԱՅՔ» ՅԱՂԹԱԿԱՆ

—×—

Ապրիլ 25-ին, իր դաշտին վրայ, «Արարատ» պարտուեցաւ Մինսկի «Դինամօ»էն 2 - 3 արդիւնքով: Ծանօթ է, որ այս հանդիպումը Մարտ 9-ին տեղի պիտի ունենար եւ Չերնենկոյի մահուան պատճառով յետաձգուած էր Ապրիլ 25-ին:

Միւս կողմէ, «Կոտայք» իր դաշտին վրայ 0-ի դէմ 4 կէտով յաղթելով «Գուրիա»ի, իր խմբակի դասաւորման 2-րդ տեղը բարձրացած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՈՒԽՏԸ, որ Եւրոպայի արեւելեան կողմի Ատլանտեան Ուխտն է, քսան տարիով կ'երկարաձգուի, այսինքն մինչեւ 2005-ին: Լեհ մայրաքաղաքին մէջ է, որ հաւաքուած են Կորպաչովի գլխաւորութեամբ, անդամ երկիրներու (6) ղեկավարները:

ՆՈՐ - ՔԱԼԵՏՈՆԻՈՅ նախատեսուած հանրաքուէը (անկախութիւն կամ ոչ) յետաձգուեցաւ, այսինքն կառավարութիւնը որոշեց զայն կատարել տալ երեսփոխանական ընտրութիւններէն (Մարտ 86), յետոյ եւ ամէնէն ուշը 1987 Դեկտեմբեր 31-ին: Մինչ այդ փոխանցման շրջան մը պիտի կազմակերպուի, ինչպէս բացատրեց նախարարապետը, Նոր - Քալետոնիոյ նուիրուած Նախարարաց Խորհուրդի արտակարգ նիստէն ետք: Ֆապիուս պարզեց ուրեմն կառավարութեան հեռանկարները. - Թոյլ տալ բնակչութեանց որ արտայայտուին Ֆրանսայի հետ ընկերակից անկախութեան մը շուրջ, 1987 Դեկտեմբեր 31-էն առաջ: Անմիջականին մէջ, չորս շրջաններ կը ստեղծուին: Անոնց ժողովները կ'ընտրուին հանրաքուէով: Լայն իրաւասութիւններ կը վայելեն: Բարենորոգումներու եւ տնտեսական զարգացման կարեւոր ծրագիր մը մէջտեղ կը դրուի: Հուսկ՝ ֆրանսական զինուորական ներկայութիւնը կը զօրանայ Նումէա, տեւական կերպով ապահովելու համար Ֆրանսայի ռազմագիտական շահերը աշխարհի այդ շրջանին մէջ: Բացի ընկերվարական կուսակցութենէն, բոլոր հոսանքները խաղ մը կը տեսնեն այս նոր կարգադրութեան մէջ: Համայնավարներուն համար՝ աջը ծուղակը ինկած են, այսինքն՝ գաղթատէր հոսանքին ճնշումին տակ է տրուած որոշումը, ընդդիմութիւնն ալ ճիշդ հակառակը կ'ըսէ: Փիզանի Նումէա վերադարձաւ:

ԺՈՍՓԷՆ դէմ արտայայտուեցաւ համակեցութեան, եթէ ընդդիմութիւնը ընտրութիւններ շահի: Այն ատեն ըսաւ, ընկերվարական պատասխանատուն, «մենք ընդդիմադիր կը դառնանք»:

ՔԱՐԱՄԷ Դամասկոսէն վերադարձին, յայտնեց թէ ետ կ'առնէ իր հրաժարականը եւ պիտի ջանայ հանդարտութիւնը վերահաստատել Պէյրութ եւ Սայտա, ուր սակայն Ուրբաթ առտու շատ ծանր բախումներ կային, մինչ արեւմտեան - Պէյրութ կրկին ռումբերու թիրախ էր:

ՌՈԼԱՆ ՏԻՒՄԱ, Ֆրանսայի Արտաքին Յարաբերութեանց նախարարը Տրիպոլիս գացած էր Հինգշաբթի եւ սկզբունքով հանդիպում պիտի ունենար Քատաֆիի հետ:

ՊԱՊԸ 22 նոր ծիրանաւորներ (կարդինալ) նշանակեց, որոնց մէջ, ինչպէս ըսինք քիչ անդին Լիոնի Արքեպիսկոպոսը: Ցիշենք որ միայն Պապն է, որ կրնայ կարդինալներ «ստեղծել» ինչպէս կ'ըսեն եւ թէ եկեղեցական աստիճան մը չէ կաթողիկէ նուիրապետութեան մէջ, այլ տիտղոս մը:

ԵՐԿՈՒ ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐ առեւանգուած են Քիւրտերու կողմէ: Ասոնք, ճարտարագէտ, կ'աշխատէին Իրաքի հիւսիսը, Թուրքիոյ մօտ, Ապրիլ 7-ին:

ՄԱՏՐԻՏԻ ԵՒ ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ մէջ կիները բուռն ցոյցեր կատարած են վիժումի աւելի լայն ազատականացումի մը համար:

ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տէր Տիրացու Եպիսկոպոսին կը յաջորդէ վանքի միաբան Մեսրոպ վարդապետ Արտազեցի, որ հոգեւոր ուսմունքներու բարձրագոյն լսարան մը կը բանայ վանքին մէջ: Վանքին մասին պահպանուած գրաւոր տեղեկութիւններու մէջ առկա առաջին յիշատակութիւնն է այս մենաստանին մէջ տարուող կրթական եւ մշակութային - դաստիարակչական աշխատանքներուն մասին: Դարեր շարունակ հայ եկեղեցիներն ու վանքերը եղած են կրթական միակ օճախները եւ դպրոցական ու դաստիարակչական գործի առաջնորդները: Եթէ մինչեւ հիմա եղած հոգեւոր աշխատանքներուն մասին պատմական քիչ յիշատակութիւններ պահպանուած են, առկա պէտք է բացատրել անով, որ տեւական յարձակումներու եւ կողոպուտներու հետեւանքով վանքին դիւաններուն մէջ գտնուող գրաւոր փաստաթուղթերը կ'ոչնչացուէին:

Մեսրոպ Վարդապետ իբրեւ եկեղեցական մեծ համբաւ կը վայելէր, որովհետեւ 1359-ին կ'ընտրուի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս եւ Թադէէն կը մեկնի Էջմիածին՝ ստանձնելու համար իրեն վստահուած Հայոց կրօնական կեանքի ղեկավարութիւնը:

Երկու տասնամեակ յետոյ, 1397-էն պահպանուած տեղեկութիւնները կը հաստատեն, որ Ս. Թադէի եւ Արտազ գաւառի առաջնորդական Աթոռը բազմած է Պօղոս Եպիսկոպոս, որ յետագային 500 հոգեւորականներու եւ աշխարհականներու մասնակցութեամբ Էջմիածին գումարուած ժողովին մէջ ընտրուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս:

Այդ դարերուն հայ ժողովուրդին համար աւելի ծանր պայմաններ կը ստեղծուին, որովհետեւ մոնկոլ - Թաթար ցեղերը ընդունելով մահմետական կրօնքը՝ աւելի դաժան եւ անհանդուրժող վերաբերում կ'ունենան իսլամական ծովուն մէջ մինակ մնացած քրիստոնեայ Հայութեան նկատմամբ: Հայութեան համար աւելի սարսափելի վիճակ ստեղծուեցաւ, երբ Լենկթեմուրի բարբարոս հրոսակները աւերելով ու կոտորելով ներխուժեցին մեր երկիրը:

Պօղոս Եպիսկոպոս Կաթողիկոս ընտրուելէ եւ Ս. Թադէի վանքէն Էջմիածին մեկնելէ ետք, քանի՛ մը տասնամեակ վանքին մասին որեւէ տեղեկութիւն չունինք: Կ'ենթադրուի, որ անոր բացակայութեան ժամանակ վանքի եւ թեմի գործերը վարած է կարճ ժամանակ մը Մխիթարիչ կրօնաւորը, որու օրով 1406-ին տպագրուած է «Երգ - երգոց»ի մեկնութիւնը: Իրեն կը յաջորդէ մակուեցի Գրիգոր Եպիսկոպոս Ջալալ Բէկեան (1440 - 1443), որ յետագային կը ստանձնէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պարտականութիւնը Էջմիածնի մէջ:

Համաձայն յիշատակագրութիւններու վկայութեան Զաքարիա, Սրապիոն, Մըկրտիչ եւ Գրիգոր Եպիսկոպոսներու առաջնորդութեան շրջանին եւ կարգ մը ստորադաս կրօնաւորներու եւ աշխարհական բարեգործ անձերու օգնութեամբ հիմնական վերանորոգութեան ենթարկըւած է վանքը եւ բացուած Վանքէն դէպի Մակու քաղաքը տանող քարաժայռի ճամբան: 1574 - 1615 թուականներու Աւետարանի մը կողքին գրուած յիշատակարանէն կ'երեւայ, որ այդ օրերուն այս մենաստանը բազմամարդ հոգեւորականութիւն ունեցած է:

ԺԶ. դարու երկրորդ կէսին կը սկսին իրանեւօսմանեան պատերազմները, գըլխաւոր թատերաբեմ ունենալով պատմական Հայաստանի կեդրոնական գաւառները: Բազմաթիւ անգամներ ձեռքէ ձեռք կ'անցնին իրարմէ գրաւած հողամասերը, եւ մարդկային ու նիւթական շատ ծանր կորուստներ կը կրէ յատկապէս քրիստոնեայ Հայութիւնը: 1603 - 1605 թուականներուն Իրանի մեծագոյն արքաներէն եւ Օսմանեան Պետութեան ամէնէն մեծ ախոյեան Շահ Աբբաս Մեծի հրամանով կեդրոնական Հայաստանի գաւառներէն շուրջ կէս միլիոն Հայութիւն տեղահան կ'ըլլայ եւ բռնի կերպով կը քշուի դէպի Իրան: Պարսկական բանակները օսմանեան յառաջացող բանակներուն առջեւ նահանջելով, կը հրկիզեն տեղահան եղած Հայութեան քաղաքներն ու գիւղերը, որպէսզի իրենց հետեւող թրքական զօրքերը զրկուին կենսական միջոցներէ:

Թուրք - իրանեան այս աւերիչ պայքարի տարիներուն, երբ Արտազ գաւառը նաեւ պատերազմի թատերաբեմ դարձած էր, շատ քիչ տեղեկութիւններ պահպանուած են Թադէի վանքին մասին: Առաքել Դաւրիժեցիի թողուցած յիշատակութեան համաձայն՝ բազմիցս կողոպտուած ու քանդուած այս մենաստանը Էջմիածնի Փիլիպպոս Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ եւ վանքին վանահայր Մկրտիչ Եպիսկոպոսի ու միաբանութեան ջանքերով 1650-ին հիմնական վերանորոգութեան կ'ենթարկուի: Կը բարեզարդուի ու կը նորոգուի նաեւ վանքին կից Սանդուխտ կոյսի մատուռը:

Մկրտիչ Եպիսկոպոս իր առաջնորդութեան շրջանին, իր այս շինարարական գործունէութեան զուգահեռ, տարած է նաեւ իմացական մշակութային կարեւոր աշխատանքներ, որոնցմէ պահպանուած է միայն անոր ձեռամբ գրուած Ս. Թադէի եւ Արտազ գաւառի թեմակալ առաջնորդներու եւ վանահայրերու ցանկը, ըսկըսեալ Զաքարիայի (1315) առաջնորդութենէն մինչեւ իր օրերը:

Մկրտիչ Եպիսկոպոսի կը յաջորդէ Իսահակ Մակուեցի, որ ծնած էր Արճէշի շրջանի Ակնաց գիւղը:

Իսահակ Մակուեցի, շարունակելով իր նախորդի շինարարական աշխատանքները, առաջին հերթին կը վերակառուցանէ վանքին պարիսպները եւ կ'օժտէ ամուր ու բարձր բուրգերով: Նոյն ատեն շինել կուտայ վանականներու վնասուած խուցերը եւ ուխտաւորներու հիւրանոցները: Համաձայն 1684-ի գրաւոր տեղեկութեանց, շինարարական այդ գործերը հինգ տարի կը տեւեն:

Իսահակ Մակուեցիի շատ օգտակար գործերէն պէտք է համարել վանքի միաբանները եւ վանքին պատկանող մօտակայ գիւղերու ժողովուրդը խմելու մաքուր ջուրով ապահովելը: Տակաւին երեք դար առաջ Արտազ գաւառի հռչակաւոր առաջնորդ Զաքարիա Եպիսկոպոս (1315-1337), որ, ինչպէս տեսանք, նոյն ատեն կը համարուի Թադէի վանքի հիմնովին վերակառուցողը, մօտակայ լերան ստորոտէն աղբիւր մը բացած էր գետնածածկ խողովակներով լեռնային այս աղբիւրի սառնորակ ջուրը մինչեւ վանք հասցուցած: Այդ աղբիւրը ծանօթ է Կառնուտի աղբիւր անունով: Յետագային, թերեւս յաճախակի երկրաշարժներու եւ կամ անհոգ վերաբերումի հետեւանքով աղբիւրը ցամքած էր: Ըստ Իսահակ Մակուեցիի եւ անոր օգնական Սարգիս վրդ. Կաֆայեցիի խօսքերուն՝ միայն անոր «նշմարանքն» մնացած էր եւ վանքին միաբանութիւնը երկար ժամանակ զրկուած է խմելու մաքուր ջուրէ:

Շնորհիւ Իսահակ Մակուեցիի ջանքերուն «Եղեւ գիւտ ջրմղին», այսինքն կը յայտնաբերուի ակունքը եւ յորդառատ աղբիւրը կը բերուի գետնածածկ խողովակներով մինչեւ վանք:

Իսահակ Մակուեցիի եւ իրեն յաջորդող Սարգիս Կաֆայեցի վանահայրերը ունեցած են նաեւ մշակութային եւ գրական գործունէութիւն, որոնց մասին մանրամասն յիշատակութիւններ պահպանուած են:

Յօդուածը ծանրաբեռնելէ խուսափելով, հոս կուտանք Սարգիս Կաֆայեցիի 1696-էն յաջորդող վանահայրերուն միայն անունները. Քավեցի Յովհաննէս Վարդապետ, Զաքարիա Ղափանցի, Պետրոս Վարդապետ, Ստեփանոս Ջուղայեցի, Իսահակ Փառակեցի, Գէորգ Եպիսկոպոս, Առաքել Վարդապետ եւ Սիմէոն Արք. Բզնունի:

Էջմիածնի հոգեւորականներէն Սիմէոն Արք. Բզնունի 1806-ին որպէս վանահայր Ս. Թադէ գալէ ետք, կառոյց ներկայիս կանգուն սպիտակ քարերով եկեղեցին՝ իր անունը յաւերժացնելով հայ եկեղեցական պատմութեան մէջ:

Կառուցողական արուեստի տեսակէտէն այս նոր եկեղեցւոյ յատակագիծը կը նմանի Էջմիածնի, իսկ արտաքինը՝ պատերու վրայ կատարուած հարուստ քանդակագործութիւնը կը կրէ Վասպուրական նահանգի Վանայ լիճին մէջ գտնըւող Աղթամար կղզիի Ժ. դարու հայ Արծրունի թագաւորներու կառուցած Ս. Խաչ տաճարի որմնաքանդակներու ազդեցութիւնը:

Սիմէոն Բզնունիի շինարարական այս մեծ գործը, որ սկսած էր 1810-ին, տեւեց մինչեւ 1820: Անաւարտ մնաց միայն զանգակատունն ու տանիքի լրացուցիչ մասը, որովհետեւ 1820-ին կաթողիկոսին կարգադրութեամբ փոխադրուեցաւ Գողթան գաւառի Վերին Ագուլիս աւանի Ս. Թովմա Առաքելոց վանքի վանահայր:

1827ի գարնան պայթեցաւ ռուս - պարսկական պատերազմը: Ռուսական բանակները կարճ ժամանակուան մէջ գրաւեցին լեռնային Հայաստանը, Արարատեան դաշտը Երեւան քաղաքով եւ մասն Ատրպատական: Իրան ստիպուած եղաւ ստորագրել 1828-ին Թիւրքմենչայի դաշնագիրը, ըստ որուն, Կովկասեան Հայաստանը անցաւ Ռուսիոյ: Դաշնագրին համաձայն Հայերը արեւելեան եւ արեւմըտեան Ատրպատականէն կրնային վերադառնալ Հայաստան՝ բնակութիւն հաստատելու համար: Պարպուեցան նաեւ Ս. Թադէի, Մակու քաղաքի շրջապատի հայկական մօտ 80 գիւղերը: Զանգուածային գաղթի հետեւանքով եկամուտներէ զրկուած վանքը բնականաբար չէր կըրնար ապրեցնել բազմամարդ հոգեւորականութիւն մը, եւ ոչ ալ նախկին դարերու ունեցած դպրոցը պահել:

Բարսեղ Արքեպիսկոպոսի յաջորդող Նիկողայոս Կարբեցի 1830-ին նոր պաշտօնը ստանձնելէ ետք, Էջմիածնի Մայր Աթոռի համաձայնութեամբ Ս. Ստեփանոս Նախավկայի եւ Ս. Թադէի վանքերու առաջնորդութիւնները միացնելով 1855-ին կը հիմնէ Ատրպատականի Հայոց թեմը, կեդրոն ունենալով Թաւրիզը: Սղերդցի Գէորգ Ծ. վրդ. Նալբանդեանի, ապա Բուշտունի Դանիէլ վրդ. Ջաղոյեանի ժամանակ (1899 - 1968) հայ ազատագրական պայքարի կեդրոններէն էր նաեւ Ս. Թադէի վանքը: Վերջին Վարդապետն էր Քաջբերունի Պետրոս Ղազարեան, որ համաշխարհային պատերազմի վտանգաւոր տարիներուն փոխադրուեցաւ Թաւրիզ, ուր մեռաւ 1948-ին: Ա. Աշխարհամարտի տարիներուն, երբ ռուսական յեղափոխութենէն ետք, ցարական բանակները լքեցին Կովկասեան ճակատը, Օսմանեան բանակներու մէկ մասը Ատրպատականի վրայով Կովկաս անցաւ: Ս. Թադէի պարիսպներուն ապաւինած բուռ մը Հայութիւնը քանի մը շաբաթ դիմադրութենէ ետք, զինամթերքի սպառման պատճառով անձնատուր եղաւ: Թրքական բանակները կոտորեցին բնակիչները եւ կողոպտեցին վանքը:

Այդ թուականէն, կարելի է ըսել, լըքուեցաւ դարեր շարունակ իր գոյութիւնը պահպանած այս վանքը: 50-ական թուականներէն վանքը ունի իր պահակը եւ ներկայիս վանքին մէջ հաստատուած են երկու հայ ընտանիքներ:

301-ին, քրիստոնէական կրօնքի պետականութեամբ, հայկական եկեղեցական ղեկավար դասու եւ հաւատացեալ ժողովուրդի յատուկ ուշադրութեան արժանացած է Թադէոս Առաքեալի նահատակութեան հետ աւանդաբար կապուած այս մենաստանը ու դարձած Արտազի թեմի կեդրոն եւ ժողովուրդին կողմէ սիրուած ուխտատեղի: Քրիստոնէական առաջին ազօթարաններու կամ եկեղեցիներու մէկ մասը կառուցուած է հեթանոսական տաճարներու հիմերու վրայ, որպէս նոր կրօնքի յաղթանակի խորհրդանըշան: Հաւանօրէն Ս. Թադէի վայրին մէջ գոյութիւն ունեցած է հեթանոսական մեհեան մը, որուն աւերակներուն վրայ կառուցուած է այս մենաստանը: Ս. Թադէի վանքը ազգային եւ կրօնական տեսակէտ թանկագին է նաեւ այն աւանդութեամբ, ըստ որուն հոս պահպանուած է Արտազ կամ Շաւարշան դաշտի մէջէն հոսող Տղմուտ գետի ափին 451-ին զրադաշտական Իրանի դէմ պատերազմի ատեն նահատակուած Վարդան Զօրավարի աջ ձեռքի ճկոյթը: Ազգային ու կրօնական այս երկու աւանդութիւններուն շնորհիւ ամէն տարի հայ հաւատացեալ ժողովուրդը մեծ խումբերով ուխտի եկած է այս վանքը, անկէ հոգեւոր մխիթարութիւն ստացած ու նաեւ սրտաբուխ նուէրներով օգտակար եղած անոր պահպանման:

ԱՐՄԷՆ ՀԱԽՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԱՆԱՍԹԱԶԻԱՅԻ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Շատ անգամ մեծ մօրս ներկայութեան երիտասարդ կինը կ'արտասանէր ռուս… րէն կարճ նախադասութիւններ, որոնցմ… ետք կը հառաչէր:

- Այլեւս երբեք չեմ ուզեր խօսիլ ծնո… քիս ոճրագործներուն լեզուն, կ'ըսէ… ան:

Աննա Անտէրսընի դէմ տեւականօրէ… գործածուած պարագայ մըն էր կրօնք… հարցը: Ան կաթողիկէներու պէս խաչ կ… հանէր, ձախէն աջ: 1927-ի Զատիկի շր… ջանին էր որ լուսարանուեցաւ պարագ… քը: Տիկին Զայքովսքայա ըսաւ օրթոդո… կրօնաւորին թէ չէր կրնար իրեն խոստ… վանիլ, որովհետեւ կաթողիկէ կրօնքը ը… դունած էր ինք: Կրօնաւորը կ'ուզէր աւ… լի բան գիտնալ այս մասին:

- Այո՛, կաթողիկէի մը հետ ամուսն… ցայ, կ'ըսէ ան, ակնարկելով Ալ. Զայք… վըսքիի հետ իր ամուսնութեան, այս … մուսնութեամբ փոխեցի կրօնքս:

Այս պատճառաբանութիւնը կրնար նե… կայացնել Ռուսիոյ մէկ մեծ դքսուհի… մեծ դուքսերու կողակիցները արդարե… պէտք էր ընդունէին իրենց ամուսնին կ… րօնքը, որպէսզի վաւերական ըլլար … րենց ամուսնութիւնը: Այս ձեւով է … Անաստասիային հարազատ մայրը հր… ժարած էր բողոքականութենէ կայսր… հի դառնալու համար:

Հակառակ ըլլալով կրօնքի հարցին ֆ… զիքական նմանութեան պարագան ամէ… դժուար լուսաբանելի կէտը եղած է. … րումները խորապէս դրոշմուած էին … կին Զայքովսքիին դէմքին վրայ: Սակ… ան ունէր իրական Անաստասիային ֆի… քական բոլոր յատկանիշները: Նոյն ձե… քերը, միջնամատէն աւելի երկար ցո… ցամատով, ոտքերու նոյն ձեւափոխում… մատին վրայ նոյն սպին, հոն ուր Անա… թազիա վէրք մը ստացած էր երբ սպա… սաւոր մը աճապարած էր գոցելու կառ… մը դուռը: Ան ունէր նոյն խալը ուսոսկր… վրայ:

20-ական թուականներէն ի վեր Անա… թազիայի թէ՛ կողմնակից, թէ հակառ… կորդ կողմերու պնդումով ձեռագրեր… մասնագէտներ ուսումնասիրած են անո… ձեռագիրը: Մեծ մասով վստահելի … իրենց եզրակացութիւնները, որովհետե… անկողմնակալ դատումի մը արդիւ… չէին: Հետաքրքրական է գերման մա… դարանութեան ընկերութեան հիմնադ… Օ. Ռէխէի տեղեկագիրը. ան քննած է … աւելի քան երեք հարիւր օրինակներ ու … հաստատած է այն եզրակացութեան որ Ան… թազիա եւ Աննա Անտէրսըն նոյն ան… էին: Նոյն հաստատումը կ'ընէ նաեւ … ժիշկ Մ. Պէքէր, ուրիշ մասնագէտ մը, … կը քննէ մեծ դքսուհիին դպրոցակա… տետրակները:

Անկէ ետք Աննա Անտէրսընի անհամա… բոլոր պատճառաբանութիւնները հետզ… հետէ կը կորսնցնեն իրենց զօրութիւնը:

1927-ին գերմանական թերթ մը … կուտայ զգայացունց յայտնութեան մը… այն կինը որ կը յաւակնի մեծ դքսուհ… Անաստասիան ըլլալ, ուրիշ մէկը չէ եթ… ոչ պարզունակ կին մը, լեհ ծագումով … 1915-ին գլխուն ստացուած վէրքի մը … տեւանք, կորսնցուցած է մտային հաւ… սարակշռութիւնը. անոր միակ լուսանկ… կարը ուր որոշ նմանութիւն մը կը յայ… նուի տիկին Զայքովսքայային հետ, … զօրացնէ թէզը: Սակայն կան բազմաթ… պարագաներ որոնք կը քանդեն այս … սութիւնը: Նախ այն որ, լեհ բանուորո… հիին եղբայրներն ու քոյրերը չեն ճանչ… ցած զինքը, յետոյ նաեւ այն՝ որ ցար… զաւակներուն դաստիարակին - որ գի… ւոր ու ամէնէն ազդեցիկ հակառակորդ… էր Անաստասիային - մահէն ետք յայտն… կ'ըլլայ թէ լեհուհիին հարցը բոլորովի… շինծու բան էր ու ամբողջ այդ կարգադ… րութեան նիւթականը հոգացած էր … դուքս Հէս:

Պրպտումներուս այս կէտին, աւել… քան կիսով համոզուած էի թէ տի… Զայքովսքայան Անաստասիան էր: Սա… կայն ինչ որ վերջնական համոզումը գո… յացնելուս պատճառ դարձաւ, երկու … ներուն - տիկին Զայքովսքայային … Անաստասիային - նկարագրի բաղդատա… կան վերլուծումին արդիւնքն էր:

Մեծ մօրս շնորհիւ, որ աւելի քան … ոք ծանօթ էր Անաստասիային նկարագ… րին, իր հայրը իրեն մանրամասնօրէ…

պատմած ըլլալով 1911 - 1918-ի շրջանը, նախ պալատին մէջ, յետոյ Սիպիր, կըրցայ Անասթազիային նկարագիրը պատկերացնել հարազատօրէն:

1918, Յուլիս 17-էն առաջուան Անաս-թազիան խորապէս կը ցոլացնէ այն խիստ ու չոր միջավայրը ուր դաստիարակուած է. Ռուսիոյ արքունիքին հնաբոյր մթնոլորտը, մօրը ջղային անհաւասարակշռութիւնը աղջնակը զրկած են անհատականութիւնը կերտելու էական պայմաններէն: Ան բան չէր ճանչնար արտաքին աշխարհէն, իր շրջանակը կը կազմէին ընտանիքը ու կարգ մը շատ մտերիմներ:

Իսկ գալով տիկին Չայքովսքայային հոգեբանութեան: Ան ընկերութեան կեանքին բոլորովին զարտուղի մնացած կին մըն է. երկար վայրկեաններ կը սպասէ դրան մը առջեւ, զոր երեւակայական սենեակայն մը պիտի բանայ, կ'ահաբեկի երբ օտարական մը կը յայտնուի ու ամէնէն աննշան պատահարներուն դէմ իսկ աղաղակելով կը շարժի: Սակայն միշտ անթերի դաստիարակութիւն մը կը ցուցաբերէ ու տեղեակ է Ռուսիոյ արքունիքին պաշտօնական ձեւակերպութիւններու ամէն մէկ մանրամասնութեան:

Ընտրովի յիշողութիւն մը ունի, իր յիշողութեան մասնակի տկարութիւնը դրեթէ բոլորովին կը չքանայ, երբ կ'ոգեկոչուին իր մանկութեան ու պատանեկութեան տարիները. յատկանշական է որ բոլոր այն անձերը որոնք ճանչցած են մեծ դքսուհի Անասթազիան, կը պատկանին իր մանկութեան աշխարհին: Անոնք են որ հասարակաց յուշեր ունին իրեն հետ:

1927-ին տիկին Չայքովսքայայի հետ հանդիպումի մը ընթացքին նաւապետ Ֆ. Տասէլ նախապէս պատրաստուած սրբանկեր կ'ընէ, կինը կ'ուղղէ ամէն մէկը:

- Կը յիշէ՞ք գնդամուղի մեր խաղերը, Ա. յարկի մեծ սրահին մէջ.

- Այո, որքան կը զուարճանայինք. սակայն դուք դէշ յիշողութիւն մը ունիք, գնդամուղը դետնայարկն էր ոչ թէ առաջին յարկը:

Նոյնպէս, երբ Տասէլ կը յիշեցնէ իրեն օպայ մը, Սէրկիէվը, տիկին Չայքովըսքի կը սկսի խնդալ.

- Գրպաններով մարդը, կը գոչէ ան. իրեն այդ անունը տուած էի որովհետեւ ձեռքերը միշտ գրպանը կը դնէր իր կայսրին աղջիկներուն ներկայութեան:

Միայն պատանի մեծ դքսուհի մը կրնար զարմանալ ու հեգնել նման շարժուձեւ մը որ դատապարտելի էր ձեւակերպութիւններու տեսակէտէն:

Ուրիշ յատկանշական միջադէպ մըն է բժիշկ Ռուտնէֆի հանդիպումը. ան կը հարցնէ.

- Ի՞նչ կ'ընէիք այն օրը երբ պատերազմ հռչակուեցաւ:

Զարմանքի ժպիտով մը կը պատասխանէ. -

- Կ'ամչնամ, անցորդներու մազերը խանգարելու համար թուղթէ գնդիկներ կը նետէի:

Բժիշկ Ռուտնէֆ ծանօթ է այս պատահարին որովհետեւ ինքն ալ այդ օրուան զոհերէն մէկն է. սակայն ոչ ոքի խօսած է այս մասին: Ի՞նչպէս կրնար կեղծող մը ծանօթ ըլլալ նման միջադէպի մը:

Զարմանալի թուած է իր վարմունքը, վանողական կեցուածքը ամէն անգամ երբ հանդիպում կ'ունենար ականատես դէմքերու հետ: Սակայն իրական Անասթազիան այլ կերպ չէր կրնար շարժիլ. իր ստացած դաստիարակութեան հետեւանք, միայն իր մերձաւորները կային իրեն համար. ուրիշ ամէն հանդիպումի կասկածով կը մօտենար: Ընդհակառակն, կը տառապէր միշտ իր մեծ մօրը ներկայանալ չկարենալով, Նիկոլա Բ.ի մայրը կը մերժէր զինք տեսնել:

Նկատելի է որ ոչ մէկ ձեռնարկ կատարած է իր անունը կրելու իրաւունքը ձեռք ձգելու համար: Միշտ իր շրջապատն է որ գործած է իրեն համար: Միակ բանը որ չպահանջեց երբեք Աննա Անտէրսըն, իր ընտանիքին կողմէ ընդունուիլն էր: Ան կ'ուզէր ապրիլ սիրելի էակներու միջեւ, որոնք կը պատկանէին իր աշխարհին եւ ոչ թէ հպարտանալ ազնուականութեան տիտղոսով մը: Ինք վստահ էր իր ինքնութենէն ու չէր հասկնար թէ ինչու հարկաւոր էր հպատակիլ նուաստացուցիչ հարցափորձերու.

- Ես ե՛ս եմ, ըսած է ան 1927-ի գարնան, երբ հասկցած էր այլեւս թէ իր ընտանիքը կը մերժէր զինք. ես ես եմ, ու պէտք է հաւատան ինծի:

1931-էն 1945 զինքը պաշտպանած ու օգնած են Գերմանիոյ ամէնէն ծանօթ անունները: Անոր մօտ որոշ շրջան մը ապրողներ - երբ նոյնիսկ չէին ընդուներ թէ Անասթազիան էր ինք - կ'ընդունէին թէ այդ կինը կը պատկանէր ռուս կամ գերման ազնուական դասակարգին: Սակայն ընկերային այս խաւը սահմանափակ ու սակաւաթիւ էր: 1901-ի շուրջ ծնած ոչ մէկ կին, այս շրջանակէն, կորսուած յայտարարուած էր Մեծ պատերազմէն եւ ռուսական յեղափոխութենէն ետք ... բացի մեծ դքսուհի Անասթազիայէն որուն մահը երբեք կարելի չէ եղած փաստել:

Քանի որ ան վերապրած ըլլալ կը թուէր իր ընտանիքին սպանութենէն ետք, ի՞նչ պատճառ կար չընդունելու իր ինքնութիւնը:

Շատեր նիւթական շահու վարկածը ներկայացուցած են. Ռոմանովները Նիկոլա Բ.ի կարեւոր ժառանգութիւնը բաժնել մերժած պիտի ըլլային: Սակայն այս պատճառաբանութիւնը չի զօրեր. ցարը իր հարստութիւնը Ռուսիա փոխադրած էր 1914-ին. իր հարազատ քոյրը թշուառ կեանք մը վարեց մինչեւ իր մահը (1960): Ուրեմն ի՞նչպէս բացատրել այն թշնամական կեցուածքը զոր ունեցան Ռոմանովները այս կնոջ հանդէպ: Ինչո՞ւ նոյնիսկ անոնք որոնք զայն ճանչցան, յետոյ ուրացան կամ նախընտրեցին լուռ մնալ: Գոհացուցիչ պատասխաններ չկան այս բոլորին:

Նախ կայ այն պարագան որ ամէնքը գրեթէ վստահ էին թէ մարդ չէ փրկուած Էկատէրինէնպուրգի կոտորածէն:

Յետոյ բացատրելու համար մեծ դուքս Հէսի - Նիկոլա Բ.ի քեռայրին - ժխտական կեցուածքը Անասթազիայի հանդէպ, կը ներկայացուի հետեւեալ պատճառաբանութիւնը, 1925-ին Անասթազիա, կամ տիկին Չայքովսքայա կ'ըսէ թէ իր մօրեղբայրը Ռուսիա գացած է իր քրոջը՝ ցարուհիին, Գերմանիոյ հետ խաղաղութեան մասնակի դաշինք մը ստորագրելու առաջարկով: Մինչդեռ, 1925-ին Հէս գերման միապետական կուսակցութեան առաջնորդող դէմքերէն մէկն է որ յուսահատած չէ արքունիքը վերահաստատելու ջանքէն: Եթէ տիկին Չայքովսքայա վստահութիւն ներշնչէ, կրնայ վարկը խախտել մեծ դուքս Հէսի եւ միապետականներուն: Ռուս թշնամիին հետ 1916-ին բանակցելու փորձը կրնար 20-ական թուականներու ազգայնական գերմաններու համար դաւաճանութիւն թուիլ: Ուրեմն ի գին ամէն բանի պէտք չէր տիկին Չայքովսքայան ընդունիլ որպէս Անասթազիա: Իրապէս ա՞յս էր արդեօք մեծ դուքսին դրդապատճառը. ո՛վ գիտէ:

Յետոյ, ինչ կը վերաբերի Ռոմանովներու թշնամութեան, կրնան դերդաստանական հարցեր դեր կատարած ըլլալ: Ճիշդ է որ Անասթազիա չէր կրնար գահ բարձրանալ վարչաձեւի փոփոխութեան մը պարագային. սակայն տիկին Չայքովսքայա կ'առարկէր մեծ դուքս Կիրիլին յաւակնութիւններուն օրինաւորութեան: Ան կը յիշեցնէր թէ անոր հայրը, Վլատիմիր - եղբայրը Ալեքսանտր Գ.ի - վաղուց հրաժարած էր իր եւ ապագային ունենալիք իր զաւակներուն իրաւունքէն, բողոքական իշխանուհիի մը հետ կարենալ ամուսնանալու համար: Ամէն անգամ որ մեծ մայրս անոր անունը կուտար, տիկին Չայքովսքայա կը զայրանար:

- Այդ յափշտակի՛չը, կը ճաղկէր ան: Կ'ատեմ զինքը. իրական Ռոմանով մը այս վարմունքէն պէտք է ամչնայ:

Անասթազիան ընդունիլ, ուրեմն, խըռովութիւն յառաջ պիտի բերէր միապետութեան հարցին ու ռուս գաղթականութեան մէջ: Յետոյ Ռոմանովներու հպարտութիւնը որպէս միակ շառաւիղը վերջին ցարին չէ՞ր մղեր մերժելու այս անհաւասարակշիռ, թոքախտաւոր կինը որ ամուսնացած էր նաեւ պարզ զինուորի մը հետ: Աւելին՝ զաւակ մըն ալ ունէր. լքուած որբանոցի մը մէջ, որմէ ոչ մէկ լուր կար. սակայն ո՞վ կ'ըսէ թէ օր մը մէջտեղ պիտի չելլէ:

Հոս չէ՞ր արդեօք առաւել կամ նուազ գիտակից հիմնական պատճառը: Ռոմանով մը չըլլալով հանդերձ, անձ մը, որ կարկառուն մէկ դէմքն էր ռուս գաղթականութեան եւ որ արտայայտեց այս զգացումը, զօրավար Կրասնովը եղաւ: Զօրավարներ տուած քօղաք մեծ ընտանիքի մը զաւակը, ան Սպիտակ բանակին արժէքաւոր ղեկավարներէն մէկն էր, երբ մայրս կը թուէր բոլոր փաստերը ըստ որոնց իրեն համար տիկին Չայքովսքայա Անասթազիան էր, զօրավարը կ'ըսէ.

- Ես հաւատարիմ եմ ցարին ու անոր յիշատակին. չեմ կրնար հանդուրժել այն գաղափարին թէ իր աղջիկներէն մէկը մատնուած ըլլայ ա՛յս աստիճան թշուառութեան: Ահա այս պատճառաւ, բոլորովին եսասիրական զգացումէ մը տարուած, կը մտածեմ թէ ձեր հիւանդը Անասթազիա Նիքոլայեւնան չէ...: Կը հասկնաք, մեծ դքսուհի մը չի կրնար այսքան իյնալ: Ի՞նչ նուաստացում կ'ըլլար այդ, միապետութեան դատին համար:

Թ.Ա.Թ.

ՀԱՄԵՐԳ

ԺԻՈՒԼԻԷԹ ԵՂՄԱԶԵԱՆ ԵՒ ԱՆԻՔ ՍՔԻԱՌԱ

—×—

ՄԱՐՍԷՅԼ. - «Յառաջ»). - Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնը, Ապրիլ 16-ին, կազմակերպած էր երաժշտական երեկոյթ մը որուն ընթացքին հանդէս եկան երկու շնորհալի արուեստագէտուհիներ՝ Ժիւլիէթ Եղմազեան (դաշնակ) եւ Անիք Սքիառա (սրինգ):

Սրահը ամբողջովին լեցուն էր երաժշտութիւնը սիրող եւ գնահատող դասակարգով մը:

Բոլորովին նորութիւն մըն էր յայտագիրը, կազմուած միայն դաշնակի եւ սրինգի համար գրուած գործերէ: Առաջին կտորն էր Մոցարթի «անտանթէ» եւ «Ռոնտօ» Ք. Ա. 315-ը: Մոցարթ երկու քոնչերթօ գրած է սրինգի համար: Երկրորդը, Ք.Ա. 314, երկար ատեն նկատուած ինքնուրոյն գործ, երեւան եկած է որ հեղինակը զայն գրած է բարձրասրինգի (Օ - պուա) համար եւ ապա պարագաներու բերումով վերածած սրինգի քոնչերթոյի: Իսկ «անտանթէ» եւ «ռոնտօ»ն կ'ենթադրուի որ սրինգի երրորդ անաւարտ քոնչերթոյի մը մէկ մասն է: Մոցարթ գրած է դաշնակի 27 եւ ջութակի 7 քոնչերթօ, իսկ շնչական գործիքներու համար քիչ գործ տուած է: Շեշտենք որ Մոցարթ եղած է շատ վարպետ դաշնակահար եւ ջութակահար եւ ըստ այն ատենուան սովորութեանց գրած է նախ իրեն համար: «Անտանթէ» եւ «Ռոնտօ»ի մեկնաբանութիւնը Ժիւլիէթ Եղմազեանի եւ Անիք Սքիառայի կողմէ խոկոյն ստեղծեց երաժշտական մթնոլորտ մը, որ երբեք չտկարացաւ ամբողջ համերգի ընթացքին:

Ապա, Ժիւլիէթ Եղմազեան նուագեց Արամ Խաչատրեանի «Դաշնակի համար քերթուած»ը: Դժուարին եւ լեցուն գործ մը որ կը պահանջէ խոր ըմբռնում, հաւասարակշռութիւն եւ վերացում: Դաշնակահարուհին կրցաւ տալ այս բոլորը եւ արժանացաւ բուռն ծափահարութիւններու:

Համերգը շարունակուեցաւ Սերժ Փրոքոֆիէվի «Սոնաթ» թիւ 2 Օփիւս 94-ով: Ռուս գրոցի հանճարներէն մէն որ արտադրած է բազմաթիւ եւ ամէն սեռի երաժշտական գործեր: Եղած է նաեւ շատ վարպետ դաշնակահար: Իր Սոնաթը ցնցող գործ մըն է: Գրուած կատարեալ ճարտարութեամբ եւ Սոնաթէ մը պահանջուած ամէն յատկութիւններով: Սոնաթ մը որ իր մէջ կը պարունակէ համանուագի մը բոլոր տուեալները: Ժիւլիէթ Եղմազեան եւ Անիք Սքիառա կրցան երեւան հանել գործին բոլոր նրբութիւնները իրենց անսայթաք մեկնաբանութեամբ:

Յայտագրի երկրորդ մասը սկսաւ Արամ Խաչատրեանի «Յայգերգ եւ Ուզուն տարա» գործով, որոնք քաղուած են ժողովրդական «մոթիֆներ»է: Քիչ թէ շատ ծանօթ այս գործը խանդավառեց ներկաները որոնց խնդրանքին գոհացում տալու համար, արուեստագէտները կրրկնեցին:

Ժ. Իպէռ, ֆրանսացի մեծ երաժիշտ մըն է, հեղինակ բազմաթիւ գործերու, ամէն ճիւղի մէջ: Իր «սրինգի համար կտոր»ը, որ խիստ դժուարին է, Անիք Սքիառա նուագեց առանց դոյզն տատամսումի, ցոյց տալով իր սրնգահարի անվիճելի տաղանդը:

Յայտագրին վերջին կտորն էր Փր. Փուլէնքի «Սոնաթ»ը: Դաշնակի եւ սրինգի համար: Հոյակապ գործ, խրթին միաժամանակ հասկնալի, որ երկու արուեստագէտները մեկնաբանեցին յաջող կերպով:

Յայտագրէն դուրս նուագուեցաւ Կոմիտասի «Կռունկ»ը որ լաւագոյն վերջաբանը եղաւ այս խիստ յաջող համերգին:

Ժիւլիէթ Եղմազեան, որ ծանօթ է գաղութին որպէս Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի ընկերացող դաշնակահարուհի եւ ղեկավար «Գուսան» երգչախումբի, այս համերգով ցոյց տուաւ, եթէ հարկ էր, դաշնակահարուհիի իր առաջնակարգ տաղանդը: Շեշտենք որ Ժ. Եղմազեան Պոլսէն Գերմանիոյ զանազան քաղաքներ տուած է համերգներ:

Անկասկած, շատ յաջող երաժշտական երեկոյթ մը: Կը յուսանք և կը մաղթենք որ երկու արուեստագէտները յառաջիկային եւս հրամցնեն նոյն մակարդակի երաժշտական վայելքներ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ը.

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀՐԵՇՏԱԿԸ

Ես առանց մի բան թաքցնելու պատմեցի նրան անտառում պատահած անցքը, պատմեցի բոլորը ինչ որ լսել էի Նէնէից: Նա հետաքրքրութեամբ լսում էր: Ես կարծում էի, որ նա կը յանդիմանէր ինձ իմ գործած աններելի սպանութեան համար, որի մէջ շահեկան կամ օգտաւէտ ոչինչ չկար: Բայց նա գտաւ դրա մէջ մի շահ:

- Պէտք է օգուտ քաղել այդ դէպքից, ասաց նա, երբ ես վերջացրի աղէտալի պատմութիւնը:

- Ո՞րպէս:

- Այդ մարդիկը մեզ հարկաւոր են...:

- Ի՞նչով:

- Աղջիկը չասա՞ց քեզ, թէ նրանք շինում են կեղծ թղթադրամներ:

- Ասաց:

- Այդ բաւական է:

Նա էլ չխօսեց, հրամայեց իսկոյն լծել ձիաները: Երբ սայլակը պատրաստ էր, ես հարցրի.

- Ի՞նչ պէտք է անել այդ աղջկայ հետ:

- Վեր ա՛ռ մեզ հետ: Մենք պէտք է առանձնանանք այդ անտառի մէջ մի ապահով տեղում, մինչեւ կը ստուգենք, թէ ո՛վքեր են այդ մարդիկը: Քշիր դէպի ձախ:

Արեւը արդէն խոնարհւում էր դէպի իր մուտքը, երբ մենք մտանք մի ձորում, որ գոգաւորուելով, կազմում էր մի նեղ ծոց անտառապատ լեռների մէջ: Այստեղ իջեւանեցինք:

Նէնէն լուռ էր եւ տխուր: Կարծես թէ, խեղճ աղջիկը մտածում էր, թէ աւազակի ձեռքից ազատուելուց յետոյ, կրկին ո՛րպիսի վիճակի ենթարկեց նրան դառն ճակատագիրը, կրկին ո՛րպիսի մարդկանց ձեռքը ձգեց: Բայց նա դրա վրայ չէր մըտածում. նա քաղցած էր. նա մի քանի օր ոչինչ չէր կերել եւ սովից նուաղել էր: Ես իսկոյն տուեցի նրան մի բան ուտելու. նա կազդուրուեցաւ, եւ ժպիտը երեսին ասաց.

- Դուք լաւ մարդիկ էք, ես ձեզ մօտ կը մնամ դուք ինձ չէք սպանի:

Երբ մութը բոլորովին պատեց, քաւոր Պետրոս ասաց ինձ.

- Մուրադ, այդ աղջիկը ճանաչում է աւազակների բնակարանը, դրան վեր առ քեզ հետ, գնացէք, լուր բերեցէք այն մարդերի մասին:

- Ես իսկոյն համաձայնեցայ: Ինձ հետաքրքրում էր աւելի այն, որ այն օր իմ սպանած մարդու բերանից լսեցի հայերէն խօսքեր: Ի՞նչ գործ ունէր Հայը այդ վայրենի, անմարդաբնակ լեռների մէջ: Ես վեր առի բացի տապարից եւ մի զոյգ ատրճանակներ: Ամէն ինչ պատրաստ էր, միայն դժուար էր համոզել Նէնէին, որ նա առաջնորդէր ինձ մինչեւ աւազակների բնակարանը:

- Ա՛խ, մի տարէք ինձ այնտեղ ... նրանք չար մարդիկ են ... ես վախենում եմ ... կրկնում էր նա ողորմելի ձայնով:

(Շար. 94)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Իսկուհի Խանթեմուրեանի մահուան առթիւ, Մոնմորանսիէն՝ Խաչիկ եւ Վահան Պալեան եղբայրներ հետեւեալ նուէրները՝ կ՚ընեն, փոխան ծաղկի. - 300 Ֆ. «Աշխարհ»ին, 200 Ֆ. Կապ. Խաչի Իսէի մասնաճիւղին, 200 Ֆ. Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին:

MESSE

Une messe sera célébrée à la mémoire d'Edvart Aroutounian - membre fondateur du groupe arménien de surveillance des accords d'Helsinki - le Dimanche 28 Avril à 11 heures en l'église arménienne catholique, 6ter, rue Charlot, Paris 3e

GALERIE LE PANTOGRAPHE
— Paul Mouradian —
5, Place Ampère, 69002 LYON

HEKIMIAN Vahé

PEINTURES

Du 20 avril au 12 mai
ouvert tous les jours, sauf dimanche, de 10h à 12h, de 14h à 19h

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ՝

տարեկան եւ աւանդական ճաշը

նախագահութեամբ՝
նկարիչ Տիգրան Տատրեանի
Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 13ին
Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» մշակոյթի մեծ սրահը՝
118, rue de Courcelles - Paris 17e
métro : Courcelles

Առաւօտուն՝
ժամը 11ին հոգեհանգիստ Փարիզի Հայոց Մայր եկեղեցին,
15, rue Jean-Goujon - Paris 8e
մեր միութեան մահացողներու եւ բարերարներու նահատակներուն ի յիշատակ:
Գեղարուեստական
եւ ժողովրդական
ճոխ յայտագիր
սիրայօժար մասնակցութեամբ՝
Տիկին Ա. Բալուեանի, Տիկին Ա. Կարապետեանի, Օր. Արաքսի Գմբէթեանի եւ Գ. Ալեքսանեանի՝ հատընտիր արտասանութիւններով,
Միհրան Էլմայեանի եւ Սիլվէն Գորօղլեանի՝ երգերով:
Օր. Անահիտ Սվաճեանի եւ Բիւզանդ Տէրտէրեանի նուագով եւ երգով, Անի Զաքարեանի մասնակցութեամբ, եւ Յակոբ Գրիգորի 80-ամեակը, Գէորգ Զանի պարերգ.
Կը հրաւիրուին անխտիր բոլոր Հայերը
Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 100 Ֆ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Հայկազ Մարտիրոսեան 100 Ֆ.:

×

ՊՐՈՆ. - Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովակիմեան աքսորի ճամբուն վրայ մահացած իրենց ծնողքին յիշատակին՝ 200 Ֆ.:

THEATRE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
25, avenue Victor Cresson

Dimanche 28 avril à 15 heures précises

GALA

organisé par l'**Ephorie de l'Eglise arménienne d'Issy - les - Moulineaux**
au profit de la construction de
l'Ecole Maternelle Arménienne
d'Issy-les-Moulineaux, rue de l'Egalité

sous le haut patronage de
Monseigneur KUD NAKACHIAN
Prélat des Arméniens de Paris
et
sous la présidence d'honneur de
Monsieur André SANTINI
Maire d'Issy-les-Moulineaux

Avec la participation de

LIZ SARIAN

et son ORCHESTRE
l'Ensemble de danse folklorique **AKHTAMAR**
Le chanteur NAZARETH **HEKIMIAN**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան կայանի արձանագրութեանց համար դիմել ամէն Ուրբաթ, ժամը 14 - 17, Մշակոյթի Տուն, 12 ռիւ Սէն - Պազիլ կամ՝ հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 66 - 55 - 91 :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արշալոյս Գոչումեան կը փնտռէ իր բարեկամները, Բէօսէեան քոյրերն ու իրենց հայրը որոնք ժամանակին Սոյան (Տրոմ) կը բնակէին, եւ այժմ Վալանս:
A. KOTCHOUMIAN
22 les Brottaux St. Forgeux
69490 Pontcharra s/Turdine

անդրանիկ համերգ

Նուագ - խմբերգ - Մեներգ
Նորածին

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Հիմնադիր - Տնօրէն՝
ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ
Կիրակի, Մայիս 5, ժամը՝ 15·00-ին Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ՝ Ա. Զըրբաշեան սրահը:
339, ավընիւ տիւ Փրատօ
Յայտագիրը կը բաղկանայ՝ Խաչատրեանի, Վիվալտիի, Կանաչեանի, Հայտընի, Շահինեանի, Նազարեանի եւ - այլ յօրինողներու գործերէն:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մայիս 4-ին, կէս օրէ վերջ, ժամը՝ 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

GRAND GALA
au profit de l'école
TEBROTZASSERE
SAMEDI 8 JUIN
au CASINO D'ENGHIEN

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Ա. Հայկական Համագումար - Փարիզ 1979
Բ. Հայկական Համագումար - Լօզան 1983

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Գ. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ

Մեծ Եղեռնի 70-ամեակի եւ Սեւրի Դաշնագրի 65-ամեակի պատմական զոյգ թուականներուն առիթով՝ Գ. Հայկական Համագումարը տեղի պիտի ունենայ.

Յուլիս 7-էն մինչեւ 13
Փարիզ, Օթէլ Սօֆիթէլի մէջ
(Porte de Sèvres)

Գ. Հայկական Համագումարի մասնակցութիւնը սկզբունքով բաց է Հայկական բոլոր Կազմակերպութիւններու, Հայրենակցական Միութիւններու եւ անհատ ազգակիցներու որպէս Պատգամաւոր:
Մասնաւոր հանդիսութիւն մը տեղի պիտի ունենայ Սեւր քաղաքին մէջ:
Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար կը խնդրուի դիմել հետեւեալ հասցէին. -

ARMENIAN CONGRESS
P .O. Box 41 — 3780 Gstaad, Switzerland
Tél. : 030 - 41 563

TIMAG
LA TROUPE THEATRALE DE HAMASKAÏNE
présente

ԸՆՏԱՆԻՔ, ՊԱՏԻՒ, ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

GHOUGASS
OU LE TRIOMPHE DE LA VERTU
de Yervant ODIAN

Dimanche 5 Mai à 15h45, levée de rideau à 16 heures
Lundi 6 Mai à 20h30, levée de rideau à 20h45
SALLE ROSSINI
Hôtel de Ville IXe, 6, rue Drouot — 75009 Paris
Mo Richelieu Drouot
Tél. : 237 - 60 - 10

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Meubles Ghazarian

Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille.

tél. (42) 89.27.47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

OPTIMA Tours

ARMENIE

-- 1985 --

— Du 25 Mai au 8 Juin	6.590 F
— Du 20 Juillet au 3 Aout	6.780 F
— Du 3 au 17 Aout	6.780 F
— Du 17 au 31 Aout	6.780 F
— Du 31 Aout au 14 Septembre	6.780 F
— Du 14 au 28 Septembre (tous ces voyages avec aller et retour par KIEV).	6.780 F
— Du 17 au 31 Aout (2 nuits à MOSCOU dont une à aller et une au retour).	7.050 F

(Nos prix comprennent — le transport aérien, tous les transferts, la pension complète, le logement dans des hôtels de 1ère classe A en chambre double / bain, les excursions et visites mentionnées dans notre programme, l'ASSURANCE).

(Nos prix ne comprennent pas — la chambre individuelle, les boissons et les frais de nature personnelle, frais de visa 100 F.)

(Groupe minimum 20 inscriptions accompagnateur assuré par notre agence).

Renseignements et Inscriptions:

PARIS
Madame COUMRYANTZ Sonia
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon — 75009 PARIS
Tél : 742 - 10 - 35

LYON
OPTIMA TOURS
BOUDOYAN Gisèle
97, Boulevard des Belges
69006 LYON
Tél : (7) 865 - 94 - 16
du Lundi au Vendredi de 17h à 19h
Samedi : de 9h à 12h

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ
30

MARDI
30 AVRIL
1985

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 500 Ֆ. - Վեցամսեայ : 260 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 550 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

60րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.953 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 60e ANNÉE — No 15.953

ԱՊՐԻԼԵԱՆ 70ԱՄԵԱԿ

ՄԻԼԱՆՕ - ԺԸՆԵՒ - ԼՈՆՏՈՆ - ՕԹԱՒԱ

ՄԻԼԱՆՕ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ. - Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ին, Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուն էր: Տեղւոյն հոգեւոր հովիւը Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան պատարագ մատոյց եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ ապրիլեան նահատակներու յիշատակին:

Կիրակի, Ապրիլ 28, ժամը 17-ին հոծ բազմութիւն մը ներկայ կ'ըլլար ոգեկոչման հանդիսութեան, որու բացումը կը կատարէր Հրանդ Բաժպակեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսներն էին՝ Կարօ Ցովսէփեան (Մարսէյլէն հրաւիրուած, հայերէն) եւ Յակոբիկ Մանուկեան (իտալերէն): Այս վերջինը ծանրացաւ առաւելապէս «Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարանի» հարցին վրայ: Գործադրուեցաւ օրուան պատշաճ գեղարուեստական բաժին մը: Մանրամասնութիւնները՝ առանձին թղթակցութեամբ:

×

ԺԸՆԵՒ

Ապրիլ 24-ին, Չորեքշաբթի օր, Ժընեւի մէջ ալ տպաւորիչ հանդիսութեամբ ոգեկոչուած է Ապրիլեան եօթանասունամեակը, նախաձեռնութեամբ զուիցերահայ վարչութեան:

Ժամը 18.30-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Թրուանէքսի Հայոց Եկեղեցւոյ բակը գտնուող յուշակոթողին առջեւ:

Ժամը 20.45-ին Համալսարանին սրահին մէջ է, որ տեղի ունեցած է հրապարակային մեծ հանդէսը, որու բացումը կատարած է (ֆրանսերէն), Հայոց վարչութեան նախագահը: Ապա խօսք առած են պետական խորհրդական՝ Անտրէ Շավանն եւ (հայերէն) Պ. Փափազեան: Գործադրուած է գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը:

Տեղւոյն մամուլը լայնօրէն արձագանգած է ապրիլեան եօթանասունամեակին եւ յարակից ձեռնարկներուն: Կարգ մը թերթերու մէջ հրատարակուած են նաեւ յօդուածներ, որոնք կ'ոգեկոչէին նահատակ երկու բանաստեղծներ, որոնք սերտ կապեր ունեցած են Զուիցերիոյ հետ՝ Սիամանթօ եւ Ռուբէն Սեւակ:

Շաբաթ, Ապրիլ 27, ժամը 14-ին, Լիսանի մէջ Ժեզուիթրընքիրխէ Եկեղեցւոյ մէջ է որ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է Վիգէն Վ. Այքազեան: Պատարագի երգեցողութիւնը կատարած է Արաքս երգչախումբը:

×

ԼՈՆՏՈՆ

Երեք օրերու վրայ երկարած են զանազան հանդիսութիւնները, բրիտանական մայրաքաղաքին մէջ եւ կազմակերպութեամբ երեք կուսակցութեանց - Հ.Յ.Դ., Ս. Դ. Հնչակեան եւ Ռամկավար - եւ տեղական բոլոր միութեանց:

Շաբաթ, Ապրիլ 20-ին, Ուէսթմինսթըր Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագը մատոյց Եղիշէ Եպիսկ. Գիզիրեան, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Արարողութեան աւարտին, ժողովուրդը թափօր կազմած, ուղղուած է դէպի Թրաֆալկար Սքուէր: Երկու վեթերաններ ծաղկեպսակ դրած են Տաունինկ Սթրիթի դիմացը գտնուող Անծանօթ Զինուորի դամբարանին: Այս թափօրին ալ կը մասնակցէին աւելի քան 600 հոգի, հակառակ տեղատարափ անձրեւին: Հոս խօսք առած են անգլիացի պատմաբան՝ Ք. Ուոքըր, եւրոպական Խորհրդարանի անդամ՝ Սթէն Նիուընս եւ Հայաստան Վարդանեան:

Կիրակի, Ապրիլ 21-ին իրիկուան ոգեկոչման հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Քէնզինկթընի մէջ, շուրջ եօթը հարիւր հոգիի ներկայութեան: Խօսք առած են երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչներ. - Տոքթ. Ն. Պէրպէրեան (ՌԱԿ), Րաֆֆի Սարգիսեան (Հ. Յ. Դ.) եւ Պատրիկ Կէնճեան (Ս. Դ. Հնչակեան):

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 24-ին ալ ցոյց մը կատարուած է Թրքական դեսպանատան առջեւ:

Պի - Պի - Սի-ն բաւական լայն արձագանգ տուած է զանազան արարողութեանց եւ հանդիսութեանց:

×

ՕԹԱՒԱ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ. - Ապրիլ 24-ին, Չորեքշաբթի օր աւելի քան 2500 Հայեր եկած երկրին բոլոր շրջաններէն, յատկապէս Մոնրէալէն եւ Թորոնթոյէն, թափօր մը կազմելով ուղղուեցան դէպի Թրքական դեսպանատուն: Անոնք արտօնուեցան մինչեւ 100 մեթր մօտենալ դեսպանատան. հոն՝ յաջորդաբար խօսք առին Գանատայի կառավարական եւ ընդդիմադիր կուսակցութեանց ներկայացուցիչները, ոգեկոչելով Եղեռնի եօթանասունամեակը, խօսք առաւ նաեւ Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետը, շեշտը դնելով հայ ժողովուրդի արդար պահանջներուն վրայ:

Ապա խորհրդանշական ձեւով, վերապրող մը իր ձեռքի ջահը փոխանցեց հայ պատանիի մը: Անկէ ետք իւրաքանչիւր Հայ գիր մը յանձնած է Թուրք դեսպանին, պահանջելով որ վերջ տրուի այս ուրացումին, եւ ճանչցուի Հայերու ցեղասպանութիւնն ու հայ ժողովուրդին արդար իրաւունքը:

Հեռատեսիլ եւ ձայնասփիւռ լայն արձագանգներ տուին բոլոր անցուդարձերուն, լուրերու բաժնէն զատ յատուկ յայտագիր ալ նուիրելով Հայերու ցեղասպանութեան: Հեռատեսիլը մասնաւոր հարցազրոյց մըն ալ ունեցաւ այս առթիւ «Ժողովուրդներու Մնայուն Դատարան»ի Փարիզի նստաշրջանին նախագահ Ֆրանսուա Ռիկոյի հետ:

×

...ԵՒ ՊՈԼԻՍ

«Միլլիյէթ» (Ապրիլ 26), հետեւեալ դէպքը կը պատմէ, որ առնուազն ... հետաքրքրական է իր զուգադիպութեամբ. -

Ապրիլ 24-ի օրը Պոլսոյ Շիշլի թաղին մէջ կարգ մը վարժարաններ կէս պարզած են իրենց դրօշակները, ինչ որ զարմանք պատճառած է ժողովուրդին: Յատկապէս երբ նկատուած է որ այս վարժարաններուն կարգին կը գտնուի Նոթըր Տամ տը Սիոն ֆրանսական լիսէն: Բազմաթիւ հայրենակիցներ թերթերու խմբագրատուները հեռաձայնելով ուզած են գիտնալ թէ արդեօք որեւէ կապ ունի՞ Ապրիլ 24-ի հայկական օրուան հետ:

Լուսաբանութիւնը եկած է Պոլսոյ կուսակալութենէն, ըսուած է թէ կէս պարզուած դրօշակները ոչ մէկ կապ ունին հայկական օրուան հետ, այլ սուգի նշան են Պրազիլիոյ նախագահին մահուան պատճառով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ՄՈՒՐՈՒԶԻ - ՄԻԹԵՐԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

—×—

Սովորականէն դուրս բան մը կ'ուզէր ըլլալ, հեռատեսիլի Ա. կայանին յայտագիրը եւ այնքան դուրս էր սովորականէն բրածը Կիրակի իրիկուն Հանրապետութեան Նախագահին հետ, որ այդ մասին արտայայտուելու համար իսկ, հարկ է արդիական բառամթերքի դիմել, նախընտրաբար անգլեւսաքսոն, այսինքն՝ տիզայն, «շօ», «ին» կամ «նոր» ֆրանսերէն շէպրան (պրանշէ), բայց Նախագահը նոյնիսկ այդ բառը ժամանակավրէպ գտաւ եւ ճշդեց թէ հարկ էր՝ ճապլէ ըսել: Հարցը հոն է թէ յստակ չէր որ ո՞վ էր բուն վըտէթը՝ Միթերա՞ն թէ Մուրուզի: Մենք այն տպաւորութիւնն ունեցանք թէ երկրորդն էր եւ Նախագահն ալ, ի մէջ այլոց հոն էր: Մուրուզի նաեւ «օրուան մարդիկ» հրաւիրած էր, բոլոր ասպարէզներէ, «յաջողած» մարդիկ՝ Պըլանշէ - Պլէնուշթայն, Սեկալա, Շ. Թրէնէ, Ժ. Փ. Ռիվ, Պէժար, Ռեժին Տէֆորժ եւայլն, եւայլն, իրարու քով բերելով ծանուցում, երգ, ոըկպի, հրատարակչական: Յայտնի չէր թէ ո՞վ աւելի խօսեցաւ, Մուրուզի՞ թէ Նախագահը, բայց կարելի է գրաւի գալ առաջինին վրայ: Նիւթերը բաւական խառն էին, այսինքն լուրջ հարցեր եւ որոշ «թեթեւսոլիկութիւն» մը մէջընդմէջ, ցրուեցին ուշադրութիւնը: Ինչ որ, թերեւս, կը բացատրէ նման յայտագիր մը, այն է որ Նախագահը որեւէ ձեւ կ'ուզէ գտնել աւելի ջերմ կապ մը ստեղծելու համար ժողովուրդին հետ եւ այդ նպատակով դիւրութեամբ կ'ենթարկուի իր անմիջական շրջանակին թելադրանքներուն (Աթալի, Լանկ, եւայլն): Արդիւնքը յաջող է՞: Ճաշակի հարց է: «Ամերիկացումը» շատ չի խօսիր մեզի եւ այս «շօ»ն աւելի մօտ էր Ամերիկացիներու թեթեւսոլիկութեան քան Ֆրանսական լրջախոհութեան: Նախագահին առիթ տրուեցաւ ցոյց տալու թէ պրանշէ է, այսինքն ամէն բանի տեղեակ է եւ ամէն բանի մասին կարծիք ունի, այսինքն ոչ միայն՝ Ռընօ, գործազրկութիւն, Նոր - Քալետոնիա, մետիա, նախագահական պաշտօնի ժամանակաշրջան, կրթական ծրագիր, Ամերիկա, «Խօրիքա» ծրագիր այլեւ Քոլարոյի Պէպէթը, սմբրֆ, ռոք, եւայլն, եւայլն.:

Ամէն պարագայի մէջ, Միթերան նորեկ մը չէ, «հին աղուէս» է եւ պարզ է մէջէն ելաւ: Ցիշենք կարեւոր կէտերը. - Նախագահական շրջանը պիտի լրացնէ, Սահմանադրութիւնը չի նախատեսեր որ Ազգ. Ժողովը վճռէ Նախագահին ճակատագիրը: Փոմփիտու եւ Ժիսքար կ'ուզէին ժամանակաշրջանը հինգ տարիի իջեցնել, ինք ալ կողմնակից է, բայց ստիպողական չէ: Համակեցութիւնը կայ: Անոնց որոնց ախորժակը մեծ է, ի տես կարծեցեալ պանիրի մը՝ Միթերանի պատասխանն է՝ ո՛չ: Անհատական կայաններու (հեռատեսիլ) թիւը չորսը պէտք չէ անցնի: Գործազրկութիւնը մեծ ցաւ մըն է երկրին համար, բայց եթէ փապուղիէն դուրս չենք ելլեր դեռ, կացութիւնը սկսած է շրջիլ: Կառավարելը հաճոյքի ժամանց մը չէ: Լուվրի բուրգին կողմնակից է (բնական է, թէ ոչ չէր ձեռնարկեր) եւ Չինացին մեծ ճարտարապետ մըն է (ի դէպ հետաքրքրական է նկատել որ Չինացիք ալ Ֆրանսացի ճարտարապետ մը նախընտրերած են Փեքինի շինութեան մը համար...): «Եւրոպացի» է, այսինքն կողմնակից հասարակապետութեան ամրապնդման: Ռեկընի կարգ մը յայտարարութիւններէն դժգոհ է, օրինակ՝ Էօրէքա ծրագիր զուտ եւրոպական է, իր կարծիքին ենթակայ չէ: Յետոյ Նախագահը կ'արտայայտուի նաեւ աւելի «թեթեւ» նիւթերու մասին, Քոլարոյի «գորտ»ին (ինք՝ ինքզինքը գորտի չի նմանցներ):

Յայտագիրը երեւակայական մաս մըն ալ ունէր, որու միտ բանին շատ յըստակ չէր: Շինծու լուր մը տրուեցաւ «Ռընօ կ'ապազգայնացուի» ու հետեւեցան թերթերու համապատասխան խորագրեր եւայլն, պարզապէս որպէսզի Նախագահը հաստատէ թէ Ռընօ պիտի չապազգայնացուի:

Այս ամբողջը տեւեց մէկ ժամ քառասուն վայրկեան, փոխանակ նախատեսուած մէկ ժամ քառորդին եւ ամէնէն աւելի ծառայեց Մուրուզիի, ինչպէս կը փաստէ արդէն Երկուշաբթի օրուան մամուլը: Եթէ այս «Մեզ կը հետաքրքրէ» մկրտուած յայտագրին նպատակն էր նըպաստել Միթերանի ժողովրդավարութեան, արդիւնքը հաւանաբար աւելի Մուրուզիին նպաստէ, բայց հաւանաբար այդ էր որ Մուրուզին «կը հետաքրքրէր»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՐՈՖ. ԱՇՈՏ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Ապրիլ 18-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Խ. Աբովեան մանկավարժութեան հիմնարկի հայերէնի դասաւանդման մեթոտի ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Աշոտ Արսէնի Աբրահամեան: Ծնած էր 1918-ին՝ Սեւանի շրջանի Գեղամաւան գիւղը: 1937 - 1944 թուականներուն ուսուցչական պաշտօն վարած է Հրազդանի շրջանը: 1943-ին թղթակցութեամբ աւարտած է Երեւանի Խ. Աբովեան մանկավարժական Հիմնարկի լեզուաբանութեան լսարանը, իսկ 1948-ին պաշտպանած տոքթորայի աւարտաճառը: 1977-ին ընտրուած է Հայաստանի ակադեմիայի թղթակից անդամ: Փրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան մեծ վաստակ ունի հայերէնի գիտական ուսումնասիրութեան մարզէն ներս: Գրած է կարգ մը աշխատութիւններ, նուիրուած գրաբարի, հայերէն լեզուի պատմութեան եւ արդի հայերէնի կառուցուածքի քննութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ քրիստոնեաներու նոր ողբերգութիւնը սկսած է եւ տասնեակ հազարաւորներն են, որոնք գաղթականութեան ճամբան բռնած են հարաւէն դէպի հիւսիս: Սիւննիներն են, այս անգամ, որ վրէժ կը լուծեն եւ Սայտան կ'ուզեն իրենց «մայրաքաղաքը» դարձնել: Պաղեստինամահմետական յարձակումը ամէն ճակատի վրայ է: Թալանի կը տրուի ամէն ինչ եւ սարսափ կը տիրէ քրիստոնեաներու մօտ, որոնք կը փորձեն ճեզզին ապաստանիլ: Լիբանան դեռ չէ հասած իր վերջին ողբերգութեան:

ԻՐԱՆԻ զինեալ ընդդիմութեան Մուճահետիններու և քիւրտ ինքնավարապաշտներու համաձայնութիւնը վերջ գտած է եւ կապը խզուած:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ, ընկերվարական երեսփոխանները առանձին մնացին քուէարկելու համար, առաջին ընթերցումով, համեմատականի օրինագիծը: Եթէ ընդդիմութիւնը, բնականաբար, դէմ քը-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԷՄԻՆԷՍԿՈՒՆ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ռումանական ռոմանթիզմի ներկայացուցիչ Միհայ Էմինէսկուն (1850 - 1889) համաշխարհային գրականութեան մեծերից է: Նրա գործերը թարգմանուել են աւելի քան քառասուն լեզուներով: Դեռեւս 1930-ին Լոնտոնում լոյս տեսած անգլերէն թարգմանութեան առաջաբանում Պէռնար Շոն նրա հատընտիրն արժանացրել է ամենաբարձր գնահատականի:

Ֆրանսական Մեծ Լարուս հանրագիտարանում Էմինէսկուի մասին գրուած է. «Ռումէն մեծ բանաստեղծ, ծնուել է 1850-ին Իպոտեշտում, հայկական ծագումով մի ընտանիքում» (Փարիզ, 1930, հտ. 3, էջ 131): Ռումէն բազմավաստակ հայագէտ փրոֆ. Վլատ Բընըցեանուն 1937-ին Պուքրէշում իր կարդացած հրապարակային դասախօսութիւններից մէկում ասել է. «Մի՞թէ մեզ համար անյարմար է նշել, որ մեր մեծագոյն բանաստեղծ Միհայ Էմինէսկուի երակներում հայկական արիւն կայ»: Անուանի հայագէտ փրոֆ. Յ. Ճ. Սիրունին տողերիս հեղինակին պատմել է, որ ռումէն նշանաւոր գրականագէտ, ակադեմիկոս Շ. Ջորջեսկուին յայտնի է եղել, որ ռումինական գրականութեան սիւներից Կարապետ Իբրիլեանուն ունեցել է մեծ բանաստեղծի հայկական ծագման վերաբերեալ փաստաթղթեր, որոնք, սակայն այրել է, ասելով, որ բանաստեղծը շատ է տառապել իր ծագման համար եւ այժմ, գէթ իր մահից յետոյ, թող հանգիստ քնի: Գուցէ այդ փաստաթղթերի հիման վրայ է, որ Կարապետ Իբրիլեանուն յետագայում իր երկերում նշել է, որ Էմինէսկուն նախնիների գծով, թէ՛ հօր, թէ՛ մօր կողմից օտար ծագում ունէր:

Ապացուցուած ճշմարտութիւն է, որ Էմինէսկուն մինչեւ 1866 կոչուել է Էմինովիչ: Նշուած Թուականին Պեշտի «Ֆամիլիա» հանդէսի խմբագիր Եոսիֆ Վուլկանը մեծ սիրով տպագրելով պատանի բանաստեղծի ստեղծագործութիւնը նրա ազգանունը Էմինովիչից ինքնաբերաբար փոխել է Էմինէսկուի: Սակայն 1866-ից յետոյ էլ նրա հայրն ու միւս հարազատների մեծ մասը պահպանել են Էմինովիչ ազգանունը: Էմին անունը արաբական ծագում ունի եւ շատ գործածական է եղել Հայերի մէջ, սկսած միջնադարից մինչեւ այսօր:

1650-ին Լվովում իբրեւ հայ գաղութի երեւելի գերդաստաններից մէկի ներկայացուցիչ է յիշատակւում Մուրատ Էմինովիչը: Ապացուցուած է, որ վերջիններից են սերել 19-րդ դարում ապրած, ծագումով հայ երեք լեհ բանաստեղծներ՝ Ժան, Ռոման եւ Լուդվիկ Էմինովիչները: Փրոֆ. Թոմաշէկը ենթադրում է, որ այդ գերդաստանի ճիւղը լեհահայերէն բռնի կաթոլիկութեան մղած Նիկոլ Թորոսովիչի կողմից հալածուելով, անցել է Մոլտովա, ուր եւ յետագայում պէտք է որ ծնած լինի Էմինէսկուն: Ուշագրաւ է, որ վերոյիշեալ բանաստեղծ Լուդվիկ Էմինովիչի եղբայր Վլոդցիմիերց Էմինովիչը (1863 - 1932) լսելով Էմինէսկուի հռչակի մասին, իր ամբողջ կեանքում առատ նիւթ է հաւաքել Լեհաստանի եւ Ռումանիայի Էմինովիչների մասին: Լվովում Հայերի կողմից հրատարակուած «Poslaniec Sw. Grzegorza» հայագիտական լեհերէն հանդէսում նա տպագրել է մի յօդուած, որում համապատասխան փաստաթղթերի հիման վրայ պարզել է, որ Էմինէսկուն սերում էր Էմինովիչների գերդաստանի պեսարաբական գծից, եւ նրա նախահայրերի Ռումանիա փոխադրուելը շատ հին չի կարող լինել: Այս բոլորը նկատի ունենալով է, որ Թոմաշէկը նշել է, որ հայ եւ ռումէն ժողովուրդների մշակութային եւ կրօնական հաղորդակցութիւններից է ծնուել Էմինէսկուն:

Էմինէսկուի կենսագրութեան մեծ մասնագէտ ակադեմիկոս Ջ. Կըլինեսկուն Էմինէսկուի վերագրուած ազգային պատկանելիութիւններից Թւում է տասը Թուրք, ալպանացի, սերպ, պուլկար, պարսիկ, շուէտ, ռուս, ուկրանիացի, լեհ եւ հայ: Սակայն որն է սրանից ստոյգը: Այդ մասին ամենազօրաւոր փաստարկը անկասկած Էմինէսկուի ձեռքով իսկ գըրուած պատասխանն է, որի ձեռագիրը պահպանւում է ռումանական ակադեմիայի ձեռագրատանը: Բանաստեղծը գրում է. «Իմ ծագման մասին պատմուածքները կեղծիք են, քմահաճոյքի արդիւնք: Միակ գիւտը իմ մասին, որը հաւանականութեան մի նշոյլ ունի, այն է, թէ ծագումով հայ եմ, մի բան, որը ինձ բնաւ չի նսեմացնում, որովհետեւ Հայերը մեր երկրում աւելի հին են, քան նոյնիսկ Մարամուրեշի Դրագոշ իշխան»:

Այս փաստաթղթի արժէքը մեծ է, քանի որ դրա միջոցով Էմինէսկուն իրեն վերագրուած տասը ծագումներից ինը հերքում է եւ միայն իր հայկական ծագումը հաւանական համարում: Աւելին չէր կարող ասել ազգայնամոլ միջավայրում տառապող բանաստեղծը: Այս փաստաթուղթը վկայում է նաեւ որ Էմինէսկուն քաջածանօթ է եղել ռումանահայերու վաղեմի անցեալին եւ պատմութեանը, քանի որ խօսում է Հայերի այնտեղ գըտնուած լինելու մասին դեռեւս իշխանութեան հիմնադրումից էլ առաջ:

Վերջին տարիներին յայտնաբերուած փաստերը ապացուցում են, որ Էմինէսկուի թէ՛ հայրը, թէ՛ մայրը, եղբայրներն ու ինքը միշտ շփման մէջ են եղել Հայերի հետ: Այդ թւում նաեւ Ստեփան Պանովիչը Բուկովինայում կալուածքի կառավարիչ էր, մի գործ, որով ինչպէս նկատում է Թոմաշէկը, 85 տոկոսով զբաղուել են Հայերը: Էմինէսկուի կըրտսեր եղբայր զինուորական Մաթէյն իր յուշերում նշում է, որ հայրը միշտ խուսափել է իրենց ծագման մասին խօսելուց:

Էմինովիչի հօր կալուածքը հարեւան էր հայազգի Գէորգիյը Ջոլակի կալուածքին: Էմինէսկուի մօր՝ Ռալուկայի (ծընեալ Եուրաշկու) ճիւղագրութիւնից երեւում է, որ նրանց հետ խնամիացել էին հայ յայտնի Ալթընովիչի եւ Պուիկլուի ընտանիքների զաւակները: Էմինէսկուի աւագ եղբայրներից Շերպանը, Նիկոլն եւ Գէորգէն Պոտոշանի Լատիսլաւ Ֆերտերպերի գիշերօթիկ դպրոցում 1852-ին սովորել են բազմաթիւ հայ աշակերտների հետ: Այդ թւում նաեւ Ստեփան Պալասանեանի, որը յետագայում դարձաւ ականաւոր պատմաբան, մանկավարժ եւ քերականագէտ: Անգամ բանաստեղծի կրտսեր եղբայր վերոյիշեալ Մաթէյը «չար» լեզուների կողմից մեղադրուել է, որ նա ապրում եւ ճաշում է կալուածքների հայ կառավարիչների մօտ եւ լինելով նրանց կողմնակից, կարծուել է, որ ինքը եւս չպէտք է ռումանացի լինի:

Նորանոր փաստերը ապացուցում են, որ Էմինէսկուն Ջեռնովեցի գիմնազիայում շփման մէջ է եղել Հայերի հետ: Ակ. Ջ. Կըլինեսկուն Էմինէսկուի դասընկերների թւում յիշատակում է հայազգի Պաչիլ Միխիրին, որը յետագայում Ռումանիայի նախարար եւ տնտեսագիտական աշխատութիւնների հեղինակ դարձաւ: Դասընկերների մէջ էին նաեւ երեքը Մանեան ընտանիքից եւ երկուսը Կոլեաններից: Դըրանց շարքում էր նաեւ Գրիգոր Կոլեանը (1850 - 1920), որը դարձաւ սենատոր, հայագիտական գրքերի հեղինակ: Նա էր, որ 1906-ին Պուքրէշում կազմակերպեց հայ արուեստի ցուցահանդէս:

ՍՈՒՐԷՆ ՔՈԼԱՆՋԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

1985 - «ՎԻՔԹՈՐ ՀԻԿՕ ՏԱՐԻ»

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԺԻՒԼԻԷԹԻ ՀԵՏ

1833 Յունուար 2-ի այդ օրը Վ. Հիւկօ պահ մը կանգ կ'առնէ Փորթ Սէն - Մարթէնի թատրոնին դիմաց: Քանի մը հարիւր մեթր անդին կայ որմազդերու գոյնզգոյն տողանցքը:

Ոչինչ փոխուած է թատրոնին մէջ. մուտքին՝ աջէն կը բարձրանայ սանդուխ մը որ կ'առաջնորդէ թէ՛ սրահը եւ թէ փուայէն: Հոս էր որ նստած Հիւկոյին կը սպասէին Լիւքրէս Պորճիայի դերակատարները:

Թատրոնին տնօրէնն է Արէլ, ջերմեռանդ պօնափարթեան մը: Լուի ԺԸ.ի վերադարձով չնորհազրկուած, կեանքը այլ ուղղութեան վրայ կը դնէ գինք երբ կը դառնայ ծանօթ դերասանուհիի մը Օր. Ժորժի սիրահարը. անոր՝ որ կը պարծենար Նափոլէոնի սիրուհին եղած ըլլալով: Ան Արէլը կը վերածէ թատրոնի տընօրէնի մը. 1833-ին կը վարէ թէ՛ Օտէոնի եւ թէ Փորթ Սէն - Մարթէնի տնօրէնութիւնը: Ոչ մէկ արուեստագէտ կրցած է դիմադրել այս մարդուն, զոր Տիւմա կը կոչէ իր շրջանին ամէնէն սրամիտ անձը:

«Արքան կը զուարճանայ»ն արգիլուելէ ետք կարելի չէ մտածել այլեւս որ Հիւկօ Քոմէտի - Ֆրանսէզի տայ իր նոր թատերգութիւնը: Արէլ կ'երթայ Հիւկոյէն խընդրելու որ «Ֆէռառէի ընթրիքը» իրեն վերապահէ: Նոյն իրիկունն իսկ Հիւկօ գայն կը կարդայ Օր. Ժորժի տունը որ կը հըմայուի Լիւքրէսի դերէն: Իսկ Արէլ իր հիացումը կը յայտնէ ազմկալից ու վըճռական ոճով մը. հազիւ վերջին խօսքերը արտասանուած՝ Արէլ կը յայտարարէ.

-Շատ գեղեցիկ է «Ֆեռառէի ընթրիքը» կոչուելու համար: Խորագիրը պէտք եղածին չափ լուրջ չէ. ես ձեր տեղը պարզապէս Լիւքրէս Պորճիա պիտի կոչէի:

Խրատը տեղին էր ու Հիւկօ կը գործադրէ զայն:

Հակած էջերուն վրայ, կը կարդայ Հիւկօ, եւ ապագայ Լիւքրէսը մտիկ կ'ընէ լարուած ուշադրութեամբ: Գեղեցիկ, մարմնեղ յիսունի մօտ կին մըն է: Մերթ ընդ մերթ կխասուներին մէջ Հիւկոյի ակնարկը կը կառչի այլ ակնարկի մը որ իր մուտքէն ի վեր հանդչած է իր վրայ: Հմայիչ երիտասարդուհի մըն է, 26 տարեկան: Սեւ մազեր ունի, ձուաձեւ դէմք մը, - խոշոր, մութ աչքեր, քիչ մը մելամաղձոտ ու փոքր բերան մը զգայուն շրթներով, որոնք չի գիտցուիր թէ ժպիտ մը կ'ուրուագծե՞ն թէ խոստում մը կ'արտայայտեն. ու հոլանի ուսեր զորս Հիւկօ նմանցուցած էր «գեղեցիկ, սպիտակ մարմար»ի:

Աւելի լաւ լսելու համար խօսքերը՝ որոնք անհեղին դժբախտութեան կէս ու կրքոտ՝ ինչպէս սէրը, ան դէպի առջեւ կ'երկարէ աշխարհի ամենագեղեցիկ վիզը: Հնդկական կերպասէ եգիպտացորենի գոյն հագուստ մը հագած է: Քիչ ետք Արէլ զայն կը ներկայացնէ Հիւկոյին. «Օրիորդ Ժիւլիէթ՝ պիտի մարմնաւորէ իշխանուհին. փոքր դեր մը»:

Այս անձման կնոջ մօտ ամէն բան տըպաւորիչ է Հիւկոյին համար իր ճակատը «որ լի է սէրէն առաջ յայտնուած մտածումներով», ժպիտը, ուսերը, աչքերը՝ «ուր կը շողայ իր բոցակէզ սիրտը»: Եւ Հիւկօ չի համարձակիր իսկ խօսք ուղղել անոր:

Բայց ընթերցումը կարեւոր է, կը մոռնայ ամէն բան, տարուած՝ իր գործին խօսքերով ու շարժումներով. սակայն արարներու միջեւ կանգ կ'առնէ, պահ մը կը հանգչի: Այդ վայրկեաններուն կը զգայ իր վրայ Ժիւլիէթի բոցավառ հայեացքը:

Արէլէն տեղեկութիւն կ'ուզէ անոր մասին, կ'իմանայ թէ Ժիւլիէթ Տրուէ կը կոչուի: Ուրիշ ոչինչ: Տարիներ ետք միայն կ'իմանայ իրականութիւնը. Պրըթօն շուանի մը աղջիկն էր, ծնած 1806, Ապրիլ 10-ին, մկրտութեան անունով Ժիւլիէն Ժօղէֆին:

Փոքր հասակէն կը կորսնցնէ իր ծնողքը ու կը մեծնայ ազգականներու քով: Աղջնակը սկզբնական տարիներուն, քիչ մը երկչոտ է, Ովկիանոսին դիմաց, բայց հոնկէ իր մէջ պիտի ծնի մեծ սէր մը ծովուն հանդէպ, սէր մը, զոր օր մը պիտի ներշնչէ նաեւ Հիւկոյին:

Ինը տարեկանին զայն կը դնեն Ս. Մատլէնի քոյրերուն մօտ. եօթը տարի կը մընայ հոն: 1822-ին կ'աւարտէ. սակ 1825-ին միայն կը վերադառնայ գո Ժիւլիէթ անունով: Այդ թուականին ա մերկ տիպարն է Փրատիէի, շրջանին ծա նօթ քանդակագործին. 33 տարեկան յա թանդամ անձ մըն է ան, հրացանակի մը գլուխով, որուն սիրուհին կը դառն Ժիւլիէթ. կ'ունենան աղջիկ մը՝ Քլէր:

Փրատիէէն բաժնուելէն ետք այլեր կ յաջորդեն իրարու իր կեանքին մէջ. իր 25 տարու մեծ իտալացի փորագրիչ մը, լրագրող մը, քրոնիկագիր՝ Ալֆոնս Կա որ տգեղ է մեղքին չափ, սակայն առ դանդաւոր, եւ վերջինը ռուս կոմս մ որուն ընտանիքը տէր է Ուրալի ամէն մեծ հանքերուն: 1831 Հոկտեմբերէն մի չեւ 1832-ի Փետրուարը Ժիւլիէթ անո հետ Ֆլորանս կը գտնուի, յետոյ վերադառնայ Փարիզ վերագրաւելու տեղը Փորթ Սէն - Մարթէնի թատր բեմին վրայ: Այս կինը կրքոտ՝ ու բախտ՝ նաեւ նոյնինքն սիրոյ, բնութե նէն օժտուած հոյակապ մարմնով մը, որ անվերապահօրէն կը նուիրուէր ամ նուն՝ հարուստ կամ աղքատ, դերասա նուհի էր նաեւ: Կը սիրէր իր ասպա րէզը:

Օտէոնի թատրոնը, «Վանական»ին մէ կը մարմնաւորէ Անթոնիան: Կը սիրա րի անոր հեղինակին՝ Ֆոնթանի որ Պր թօն մըն է իրեն նման:

Ժիւլիէթ կը վարուի իր շրջանի գեղ ցիկ երիտասարդուհիներուն պէս. ոչին իրեն համար շատ գեղեցիկ կը թուի, ի չիկներ, հագուստներ, վարսայարդ րում, գոհարեղէն: Ժիւլիէթ չորս հազ ֆրանք կը շահի տարեկան. այս գումա րով կրնայ դերասան մը ապրիլ, սակա ո՛չ դերասանուհի մը: Այնպէս որ Ժի լիէթ ապառիկ կը գնէ ամէն բան ա բազմելով պարտամուրհակներ, զորս վճարեր:

Անտէր խլեա՞կ մըն էր Ժիւլիէթ հանդիպեցաւ Հիւկոյին. երբե՛ք: Իր ջանին թատրոնի տիպար մը: Չէր մտա ծեր իսկ պարտքերուն մասին: Եթէ հ կը պահանջէր սիրահարէ մը փոխառ թիւն կ'ընէր, վճարելու համար ուրի մը:

Կը հաւատայ թէ օր մը պիտի հանդի այն անձին որ պիտի ըլլայ գեղեցի լայնախոհ եւ հարուստ, եւ որուն պիտ միացնէ իր կեանքը:

Ան կը խոստովանի Ա. Քառի. «Ի կը թուի թէ հոգիս ալ ունի տենչանքն ինչպէս մարմինս, եւ հազարապատի ւելի ուժգին ... դուք ինծի կը պատմ ռէք հաճոյքներ, որոնց կը հետեւին յ նութիւնն ու ամօթը: Կ'երազեմ ընդհակ ռակն, խաղաղ երջանկութիւն մը, մի ձեւ: Մտի՛կ ըրէք, արժանապատուու թիւնս կ'արգիլէ սաել. ձեզ պիտի յի նաեւ հոգը, մինչեւ իսկ կեանքը եթէ գտ նեմ անձ մը որուն հոգին փայփայէ իմ ինչպէս դուք կը սիրէք ու կը փայփայ մարմինս»:

Առաջին պահուն իսկ երբ կը տես Հիւկօն, գիտէ որ - ինչ որ պիտի խոս տովանի աւելի ուշ - անոր պիտի յանձ ամբողջ իր էութիւնը: Տիրելու համ անոր որ անմերձենալի նկատուած կ'երդնու ի գործ դնել իր ամբողջ զօր թիւնը:

Ինչպէս նախատեսած է Արէլ, Ժի լիէթ նախ կը մերժէ իշխանուհիի դեր շատ կարճ է: Այս մերժումին մասի կ'ուզէ խօսիլ հեղինակին հետ, կը տե նըլին: Վստահ է թէ կը հաւնի իրե սակայն Հիւկօ վերապահ է. քաղքենի գո սակարգը կանխակալ կարծիքով մը կ խորտչի դերասանուհիներէ. եւ Հիւկօ մէջ է անոնցմէ:

Այսուհանդերձ, անգիտակօրէն, ուրի դերասանուհիներու պէս չի վարուիր ա նոր հետ: Մտերմութիւն մը կը հաստատ ւի իրենց միջեւ. Ժիւլիէթ անոր կը պատ մէ նիւթական իր նեղութիւնները:

Թ. Ա. Բ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ

ՀԱԼԷՊԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԱԼԷՊ. - («Յառաջ»). - Կիրակի, Ապրիլ 14, Հալէպի Մխիթարեան Վարժարանի սրահին մէջ, Մխիթարեան նախկին աշակերտներու միութեան կազմակերպութեամբ, տեղի ունեցաւ Մեծ Եղեռնի 70-ամեակի ոգեկոչումը, որ այս տարուան Եղեռնի նուիրուած առաջին հանդէսն էր Հալէպի մէջ:

Կոկիկ բազմութիւն մը, մեծ մասով 17 - 20 տարեկան նախկին սաներ եւ ծնողքներ ներկայ եղան խնամքով պատրաստուած, մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն յիշատակը պանծացնող հանդէսի մը:

Օրուան խօսնակը, Ժաղլին Ճապուռեան, յուզիչ խօսքերով բացումը ըրաւ հանդէսին, ուխտելով մնալ մինչեւ պահանջատէր եւ պայքարող Հայեր մինչեւ իրականացումը մեր երազներուն: Ապա բեմ հրաւիրեց Սիլվա Գարլանեանը, որ բացառիկ ապրումով արտասանեց Պարոյր Սեւակի «Քիչ Ենք, Բայց Հայ Ենք» խմատալից քերթուածը:

Օր. Սիլվա Թիւմպալեան, իր գեղեցիկ ձայնով հմայեց ներկաները: Դաշնամուրով իրեն կ՚ընկերակցէր, քաղաքիս լաւագոյն դաշնակահարուհիներէն՝ Գեղանի Մարտիկեան - Գասապեան:

Օրուան բանախօսն էր՝ Բժիշկ Թորոս Թորանեան, որ մէկ շունչով եւ վարակիչ խանդավառութեամբ, շուրջ մէկ ժամ տեւողութեամբ ոգեկոչեց մեր անմահ նահատակներուն յիշատակը:

Սրահէն սարսուռ մը անցաւ, երբ յարգելի բանախօսը, յանկարծ ծրարի մը մէջէն գանկ մը եւ ոսկորներ հանելով ցոյց տուաւ ունկնդիր հասարակութեան: Այդ ոսկորները բերուած էին Տէտտէտէի ձորերէն, ուր մէկ միլիոն Հայեր, մեծ ու պզտիկ, մորթուեցան, մահացան աներեւակայելի խժդժութիւններով:

Ապրումով արտասանեց Պօղոս Պէտրոսեան հատուած մը Պարոյր Սեւակի՝ «Եղիցի Լոյս»էն:

Երգեց ունեցաւ, հիւրաբար քաղաքս գտնուող, Երեւանէն վկայեալ ճարտարապետ եւ ծանօթ արտասանող՝ Յակոբ Գուլումճեան: Սիլվա Կապուտիկեանէն արտասանած իր քերթուածներով, սիրելի ճարտարապետը ցոյց տուաւ, որ իսկապէս վարպետ արուեստագէտ մըն է:

Հուսկ փակման խօսքը ըրաւ, վարժարանիս տեսուչ՝ Հ. Արիստակէս Մանուկեան, որ իր խանդավառ խօսքերով, հայրենասիրութեան նոր բոցեր արծարծեց ներկաներուն սրտերուն մէջ:

Գնահատանքի ջերմ խօսք մը, Մխիթարեան նախկին սաներուն, որոնք, իրենց այս ձեռնարկով ցոյց տուին, որ մեր Սուրբ նահատակներուն արժանաւոր ժառանգորդներն են, որոնք ուխտած են պաշտպան կանգնիլ Հայ դատին, ի գին ամէն զոհողութեան:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԱՅԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԿԵԴՐՈՆԻ ՄԸ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ

Հիւսիսային Ամերիկայի արեւելեան շրջանի եւ Քանատայի Թեմի առաջնորդ (Կիլիկեան) Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Մարտ 15 - 17, այցելած է Վենեզուէլայի հայկական գաղութը՝ կարգ մը հանդիսութիւններու ներկայ ըլլալու համար:

Յարաբերաբար փոքր գաղութ մըն է Վենեզուէլան, ուր կ՚ապրին 2500 Հայեր՝ մայրաքաղաք Գարագասի եւ ներքին գաւառներու մէջ: Գաղութը սկսած է կազմուիլ 1930-ական Թուականներուն, բայց 50-ական Թուականներէն ետք է, որ յատկապէս Յունաստանէն, Սուրիայէն եւ Լիբանանէն Հայեր սկսած են հաստատուիլ եւ շնորհիւ իրենց ձեռներէցութեան եւ աշխատունակ ոգիին, կրցած են գրաւել կարեւոր դիրքեր՝ երկրի տնտեսական կեանքին մէջ: 1964-ին հիմը դրուած է Վենեզուէլահայ Գաղութային Միութեան, որու կոչին ընդառաջելով Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը հովուական պաշտօնով Գարագաս ղրկած է Եզնիկ Վրդ. Բալյեանը, որ կարեւոր դեր խաղցած է գաղութի կազմակերպման աշխատանքներուն մէջ: Գնուած է կալուած մը, կառուցուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատուռը, բացուած է շաբաթօրեայ դպրոց մը եւ այս բոլորը՝ համերաշխութեամբ եւ միասնական ոգիով: 1973-ին նշանակուած է նոր հոգեւոր հովիւ մը, յանձին Վահան Վրդ. Պէրպէրեանի: Գաղութը մեծցած է. կազմուած է Տիկնանց Միութիւն մը. «Արարատ» ֆութպոլի խումբը բաժակներ շահած, Երիտասարդաց Միութիւնը ունեցած է իր պարախումբը եւ Հայ Կեդրոնը փոքր նկատուած՝ գաղութի պահանջները գոհացնելու համար: Հետեւաբար համայնքին նախագահ՝ Առաքել Ղազարեան եւ հոգեւոր հովիւը ձեռնարկած են հանգանակութեան, շրջելով Գարագաս եւ զանազան գաւառներ: Անհրաժեշտ գումարը ապահովելէ ետք որոշուած է կառուցանել Հայ Մշակութային եւ Կրօնական համալիր մը՝ հին կալուածին վրայ: Համալիրը կ՚ունենայ եկեղեցի մը, դպրոց մը եւ Մշակութային Կեդրոն մը՝ 450 հոգիի տարողութեամբ:

Ահաւասիկ այս համալիրի հիմնարկէքի հանդիսութեան առթիւ է, որ Մեսրոպ Արք., համայնքին հրաւէրով, Մարտ 15-ին ժամանած է Գարագաս: Յաջորդ օրը՝ կէսօրին, ի պատիւ Առաջնորդին տէր եւ տիկին Սարգիս Գապաղեան ճաշ մը տուած են, որուն ներկայ եղած են 70 հոգի:

Մարտ 17-ին, Մեսրոպ Արք. պատարագած է Իտալացիներու Նոսթրա Սենեօրա տէ Փոնփէյ Եկեղեցւոյ մէջ: Պատարագի ընթացքին կատարուած է Վահան Վրդ. Պէրպէրեանի Ծայրագոյն Վարդապետական աստիճանի տուչութիւնը:

Յաւարտ արարողութեան, տեղի ունեցած է հայկական մշակութային եւ կրօնական կեդրոնին հիմնարկէքը: Արարողութեան ընթացքին, եկեղեցւոյ հիմքին մէջ զետեղուած է յիշատակի փունջ մը, «իբրեւ առհաւատչեան մեր ժողովուրդի սրտագին ուխտին, հաւատքին եւ երազին»: Ու յաջորդաբար տուփի մը մէջ դրուած են խաչ մը, եռագոյն դրօշ մը, Վենեզուէլայի դրամներէն բուռ մը, Լեւոն Ա. Հեթում Ա. Կիլիկեան Թագաւորներու մետաղեայ դրամները, Վենեզուէլայի Հայոց անուանացանկը եւ Սարդարապատէն բերուած պտղունց մը հող:

Նոյն օրը, իրիկունը, Ազգ. Միութիւնը ճաշ մը տուած է ի պատիւ Մեսրոպ Արք.ի: Ներկայ եղած են 450 հոգի, Կրօնից Ընդհ. Տեսուչը, Յունաստանի դեսպանը, յոյն համայնքի ներկայացուցիչներ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕՅԻ մէջ, Մարտ 22 - 23-ին, տեղի ունեցած է միջ - խորհրդարանական համագումար մը, մասնակցութեամբ Պրազիլիոյ, Ուրուկուէյի եւ Արժանթինի խորհրդարանականներու: Օգտուելով այս առիթէն, Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբը, գործակցութեամբ «Կոմիտաս» ձայնասփիւռի աշխատակիցներուն, ներկայացած են համագումարին եւ յուշագիր մը յանձնած բոլոր մասնակցողներուն:

×

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մարտ 23-ին, տօնուած է Պոսթընի Հայկական Անկախ Ռատիօժամի 4-րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են 550 հոգի: Յայտագիրը վարած է Ռուբէն Սուրէնեան: Բացումը կատարած է Վարչութեան ատենապետ՝ Գէորգ Ներսէսեան, շեշտելով ձայնասփիւռին դերը գաղութի կեանքին մէջ: Խօսք առած են «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթի խմբագիր Գրիգոր Շէնեան (Լոս - Անճըլըսէն), Լօրէյն Ալեքսանտր եւ Յակոբ Կարապենց: Ձայնասփիւռի վարիչ՝ Ժիրայր Ղարիպեան երախտագիտութեան խօսք արտասանած է:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ Ամերիկեան Ակադեմիայի սրահին մէջ, Մարտ 15-ին, նշուած է Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Բացումը կատարած է Վարդան Թաշճեան: Բանախօսած է Յ. Գեղարդ (Պէյրութէն): Գեղարուեստական յայտագիրը բաղկացած է արտասանութենէ, երգէ, նուագէ ու խմբերգներէ: Փակման խօսքը արտասանած է կաթողիկոսական փոխանորդ Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեան:

×

ՊԼՈՎԴԻՒ Երեւան կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ տօնուած է Դանիէլ Վարուժանի ծննդեան հարիւրամեակը: Բանախօսած է Արտօ Պէրպէրեան (Սոֆիայէն) անդրադառնալով բանաստեղծին կեանքին ու գործին եւ ծանրանալով անոր «Սարսուռներ», «Հացին երգը», «Հեթանոս երգեր», «Ցեղին սիրտը» գործերուն վրայ: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են «Լիլիանա Տիմիթրովա» վարժարանի հայ աշակերտները:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Հ. Մ. «Սարդարապատ» Միութիւնը ունեցած է իր կեդրոնատեղին, որ կը գտնուի Սարդարապատ Թաղամասին մէջ: Ապրիլ 11-ին տեղի ունեցած է պաշտօնական բացումը. Ներկայ եղած են Թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, Ազգ. Իշխանութեանց ներկայացուցիչներ, երեսփոխան Վարդան Վարդանեան, բարերարը՝ Մինաս Յովհաննիսեան, եւ հոծ բազմութիւն մը: Խօսք առնելով Նորայր Էլյասեան տըւած է Թաղամասի պատմականը, անդրադարձած «Սարդարապատ» Միութեան դերին եւ Մինաս Յովհաննիսեանի բարերարութեան: Այնուհետեւ խօսք առած են հայ երեսփոխանը, բարերարի որդին եւ Արտակ Արքեպիսկոպոս:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 17-ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Յովհաննէս Շիրազի յիշատակին, բանաստեղծին մահուան Ա. տարելիցին առթիւ: Յաւարտ արարողութեան ծաղկեպսակ մը դրուած է Ապրիլեան յուշարձանին, որմէ ետք խօսք առնելով Համազգայինի վարչութեան ներկայացուցիչը՝ Սերգօ Եաղճըեան, շեշտած է Յովհաննէս Շիրազի մէջ հայրենասէրը:

×

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Ապրիլ 16-ին, Մխիթարեան Սանուց Միութեան Թատերախումբը ներկայացուցած է Ժ. Փ. Միլլըրի «Դըրկիցները» Թատերախաղը, բեմադրութեամբ Միսաք Թորոսեանի: Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են տիկին Սօսի Ճնտոյեան, Յակոբ Յովնան Իմայեան եւ Հերման Օզինեան:

×

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Քարնըկի Հոլի մէջ, Մարտ 19-ին, տեղի ունեցած է դաշնակահար Յարութիւն Փափազեանի նուագահանդէսը: Յայտագիրը բաղկացած է Մոցարթի, Պէթհովէնի, Լիսթի եւ Յարութիւն Տէլալեանի գործերէն: «Նիւ Եորք Թայմզ»ի երաժշտական քննադատը մեծ գովեստով արտայայտուած է հայ դաշնակահարի արուեստին մասին: Յարութիւն Փափազեան ուսանած է Մոսկուայի Չայքովսքի երաժշտանոցը. 1979-ին շահած է Լիզպոնի Վիաննա տա Մոթթա միջազգային Ա. մրցանակը, ապա՝ Գ. մրցանակ, «Շոփէն» մրցումին (Լեհաստանի մէջ): Անցեալ տարի հաստատուած է Միացեալ - Նահանգներ:

ՐԱՖՖԻ

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ը.

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀՐԵՇՏԱԿԸ

- Ինչո՞ւ ես վախենում, ես քեզ հետ եմ գալիս:

- Դու կը սպանե՞ս նրանց, այդպէս չէ՞:

- Կը սպանեմ, եթէ քեզ դիպչելու լինեն:

- Հա՛, սպաննիր նրանց ... նրանք Աստուած չունեն...:

Նէնէն այն օր իւր աչքով տեսել էր իմ ձեռքի ուժը: Նա շուտով համոզուեցաւ, որ ես կը կատարեմ իմ խոստմունքը: Երեւում էր, որ անբախտ աղջկայ մանուկ կուրծքի մէջ բորբոքւում էր խիստ դառն վրէժխնդրութիւն դէպի այդ չարագործները, եւ այդ պատճառով, երբ վերջին խոստմունքը լսեց, իսկոյն յօժարեցաւ ինձ հետ գալու:

Լուսնեակը լուսաւորում էր հազիւ նըշմարուող շաւիղը, որ տանում էր դէպի աւազակների բնակարանը: Այդ լեռնային շաւիղը տեղ - տեղ կորչում էր խստութեամբ աճած խոտաբոյսերի մէջ եւ դարձեալ յայտնըւում էր: Նէնէն գնում էր իմ մօտով եւ համարեա կպած էր իմ կողքին: Նա իմ աջը բռնել էր իւր փոքրիկ ձեռքի մէջ, եւ մի այնպիսի հոգատարութեամբ պահում էր, կարծես թէ վախենում, չլինի թէ թողնեմ նրան մենակ, դիւրերային մթութեան մէջ, աւազակների բնակարանի մերձակայքում, իսկ ես փախչեմ:

Յանկարծ նա կանգ առեց, եւ ընդհատելով մեր մէջ տիրող լռութիւնը, ասաց.

- Դու լաւ մարդ ես:

- Ի՞նչ գիտես:

- Եթէ դու չլինէիր, այն աւազակը ինձ կը սպանէր:

- Այդ Աստուած ազատեց քեզ:

- Նա քեզ ուղարկեց, որ դու ինձ ազատես:

Այդ խօսքերի միջոցին նա իմ ձեռքը տարաւ եւ սեղմեց իւր բորբոքուած շըրթունքի վրայ: Դա նրա լուռ շնորհակալութեան նշանն էր: Բայց ո՞վ կարող էր նախագուշակել, որ այդ անմեղ աղջիկը, որը իւր սրտի բոլոր ջերմութեամբ երախտամատոյց էր լինում ինձ. որպէս իւր կեանքի ազատչին, մի օր կը լինէր իմ փրկութեան հրեշտակը...:

- Ա՜խ, ո՛րքան յիմար եմ ես, խօսեց նա յանկարծ մտաբերելով, - ես մինչեւ հիմա չեմ հարցրել, թէ ինչպէս է քո անունը:

- Մուրադ:

- Մուրա՜դ, ի՞նչ գեղեցիկ անուն է, ի՜նչպէս հեշտ արտասանւում է:

Մահուան երկիւղը այնքան տիրել էր խեղճ աղջկայ սրտին, որ նա ամէն անգամ, երբ մտաբերում էր իւր հետ կատարուած անցքը, հարցնում էր.

- Մուրադ, դու ինձ չես սպաննի, այդպէս չէ՞:

- Ես քեզ իմ հոգու պէս կը պահեմ:

Նա նայեց իմ երեսին եւ նրա աչքերը փառւեցան ուրախութեան բոցով: Նա գոհ էր, նա ապահով էր: Անտէր, անխընամ, Թափառաշրջիկ, բախտի կամքին թողած որբիկը այժմ մի պաշտպան ունէր:

Անտառի խորքից նշմարուեցաւ ճրագի մի աղօտ լոյս:

- Տե՛ս, այնտեղ են ... ցոյց տուեց Նէնէն:

Շաւիղը, որ տանում էր դէպի այդ կողմը, բոլորովին անհետացաւ մացառների մէջ: Մենք դժուարութեամբ կարողանում էինք առաջ գնալ: Նէնէի առանց դրան եւս քրքրուած հագուստը, բռնելով փշոտ թփերից, պատառոտւում էր:

- Դու այստեղ կը սպասես, մինչեւ ես կը վերադառնամ:

- Ո՞ւր ես գնում, հարցրեց Նէնէն դողդոջուն ձայնով:

- Այնտեղ, որտեղից երեւում է ճրագի լոյսը:

- Ա՜խ, մի՛ գնացէք այնտեղ ... մի մտնէք նրանց մօտ:

(Շար. 95)

(Շար. Ա էջէն)

ւէարկեց, առանց խոչընդոտներ ներկայացնելու, արմատական եւ համայնավար ձեռնպահ մնացին։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌԵԿԸՆ հարցազրոյց մը շընորհած է քանի մը թերթերու (ի շարս որոնց՝ «Լիպերասիոն») Պոնի վեհաժողովէն առաջ։ Միացեալ-Նահանգներու Նախագահը երեք գլխաւոր կէտերու վըրայ կը ծանրանայ - պատրաստ է հանդիպելու Կորպաչովի, Նիւ-Եորք, Սեպտեմբերին։ Կ՚ուզէ ապահովութիւն տալ ինչ կը վերաբերի «աստղերու պատերազմին» եւ ընդառաջել Միթերանի «էօրէքա» ծրագրին, հուսկ կը հաստատէ թէ ամբողջովին պիտի կատարէ Գերմանիոյ այցելութեան ծրագիրը, այսինքն պիտի չհրաժարանի Պիթպուրկի գերեզմանատունը երթալէ։ Ծանօթ է որ ամերիկացի Հրեաները խիստ վրդովում յայտնած են այս առթիւ։

«ՄԱԹԷՆ» լոյս չտեսաւ Շաբաթ օր, բայց տնօրէնին նախապայմանին ընդառաջելով, խմբագիրները որոշեցին հրատարակութիւնը վերսկսիլ Երկուշաբթի։ Գործադուլի պատճառն այն է, որ գլխաւոր խմբագիր նշանակուած է կառավարութեան նախկին բանբերը՝ **Մաքս Կալօ**։ Ըստ խմբագիրներուն, նման նշանակում մը Պետութեան պաշտօնական բանբերի դիմագիծ կուտայ թերթին, ինչ որ փափաքելի չեն նկատեր։ Կի Քլէսի գլխաւորութեամբ 10 խմբագիր հրաժարեցան։ Երկուշաբթի առաւօտ, թերթին Բ. էջի վըրայ տնօրէնն ու լրագրողները երկու գըրութիւններով կը բացատրէին իրենց դիրքը։ Մաքս Թերէ, տնօրէնը, չի հասկընար եւ թշնամական կեցուածք մը կը տեսնէ, մինչ լրագրողները կ՚ուզեն ամէն գնով պահպանել թերթին անկախութիւնը։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Շաբաթ առտու այցելեց Ալզաս գտնուող Շթրութոֆի նախկին արգելակայանը, որ միակն էր Ֆրանսական հողի վրայ գըտնուող, նացիական գրաւման շրջանին։ 40 հազար հոգի արգելափակուած են հոն, որոնց 12 հազարը՝ մեռած։

ԼԻՈՆԻ Թրքական հիւպատոսարանին հաստատումը «Փրէսքիլ 2»ի համալիրին մէջ մեծ մտահոգութիւններ ստեղծած է բնակչութեան մօտ։ Ապրիլ 25-ի «Ժուռնալ տիւ Ռոն»ը արձագանգելով ծագած յուզումին, կը գրէ թէ բնակիչները դիտել ալ կուտան որ ճիշդ տակը կը գտնուի էսանսի կայան մը, որու տէրը Հայ է։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բժիշկները շատ կարեւոր գիւտ մը ըրին։ Լիոնի Էտուար-Էռիօ հիւանդանոցի մէջ է, որ փրոֆ. Թիվոլէ եւ իր կազմը հետեւելով Պոսթընի մէջ փրոֆ. Կրինի մէջտեղ դրած մեթոտին, մարդկային մորթ պիտի չինեն։ Մեկնելով 1 - 2 քառ. սանթիմեթր տարածութիւն ունեցող մորթային բջիջներէ բժիշկները 3 շաբթըւան ընթացքին 1 - 2 քառակուսի մեթր մորթի կը հասնին, ինչ որ շատ կարեւոր է «մեծ - այրած»ներուն համար։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մայիս 4-ին, կէս օրէ վերջ, ժամը՝ 3-ին, Լիոնի Ազգային Տան սրահը։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարիամ - Ժանէթ Վարդապետեան, Տէր եւ Տիկին Մարք Վարդապետեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիլ Վարդապետեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Տարօն Նորոյեան, Տէր եւ Տիկին Խաչերեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Նորոյեան եւ ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՅԱՐՕ ՆՈՐՈՅԵԱՆԻ

(Մշոյ Խասգիւղէն)

մահուան առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՕԹ - ՍԱՎՈՒԱ «Միտք եւ արուեստ»ի բացառիկին առթիւ եւ ի յիշատակ մեր բիւրաւոր նահատակներուն Ոմն՝ 500 Ֆ.։

ՓԱՐԻԶ. - Նոյն առթիւ, Պ. Կ. Ջրբաշեան 1000 Ֆ.։

ՇԱՒԻԼ. - Գր. Գարաօղլանեան 100 Ֆ.։

SEMAINE ARMENIE

VALENCE

MEDIATEQUE MUNICIPALE
25 AVRIL — 2 MAI
exposition de livres et de disques
2 MAI : Film *Sayat - Nova*
Salle Polyvalente de MEDIATEQUE
15h et 19h

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE

JOURNÉES POUR LA MUSIQUE

— Vendredi 3 Mai à 21h

Nazareth HAKIMIAN, auteur - compositeur - interprète
— son disque : «NOUR» —
Gisele et Chantal ANDRANIAN, pianistes 4 mains,
— leur disque «Babadjanian, Rachmaninoff . . .» —
MINI - CONCERTS
Participation aux frais

— Samedi 4 Mai à 16h

AUDITION DE MUSIQUE des classes de *PIANO - VIOLON - Musique instrumentale arménienne.*

Professeurs : Garbis APRIKIAN, Josette YEREMIAN, Jiraïr DER HAROUTIOUNIAN.

ՍԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Մայիս 5, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

= GAVEAU =
LE SALON MUSICAL DE PARIS
MARDI 7 MAI A 20H 30
GALA AU PROFIT DE L'INSTITUT DE RECHERCHE SUR LES LEUCEMIES ET LES MALADIES DU SANG DE L'HOPITAL SAINT - LOUIS

JEAN **TER-MERGUERIAN**
VIOLON
ET
ORCHESTRE DE CHAMBRE DE VERSAILLES
direction
BERNARD **WAHL**

BACH
Concerto pour violon (BWV 1041)

MOZART
Concerto pour violon (La majeur K 219)
Symphonie N 29 (La majeur K 201)

HAENDEL
Concerto Grosso (Opus 6 n° 6)

PERGOLESE
Concerto pour cordes (Sol majeur)

LOCATION ouverte de 11h à 18h à la SALLE **GAVEAU**
45, rue la Boétie — Paris 8e
ou en téléphonant au **563 - 20 - 30**
Prix des places : 60 à 140 Francs.

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ (1935 - 1985)
կազմակերպութեամբ՝ Ժ Ա Ֆ ի
Eglise Saint - Louis en l'Ile
3, rue Poulletier - 75004 PARIS

VENDREDI 3 MAI A 20H30

Astrig **DEDEYAN** de l'Opéra d'Erevan

Lyne **DOURIAN** de l'Opéra de Paris

et
le SUNTHESIS QUARTET
et **Stepan AKIAN** au Santour
1er Prix du 8e Festival de la JAF
Loussana AVANISSIAN (Récitante)

VENDREDI 10 MAI A 20H 30
Chorale
SIPAN - KOMITAS
(Chœur mixte arménien de Paris)
Direction : **Garbis APRIKIAN**
avec le concours de la cantatrice
Sonia N I G O G H O S S I A N (Mezzo)
Mario HANIOTIS (Basse)
et les solistes du chœur : Thérèse DEYERMENDJIAN (Alto), Meguerditch BOGHOSSIAN, René MARTAYAN (Ténors)
chants liturgiques, chants de mariage, chants rustiques

Prix des places : 60 et 80 F.

LOCATION :
Librairie Paloyan : 9, rue de Trévise, 75009 Paris
Djizmedjian : 31, rue Paul Déroulède, 92270 Bois-Colombes
Café Philippe : Place Carnot, 94140 Alfortville
Centre UCFAF - JAF : 6, cité du Wauxhall, 75010 Paris, à partir du 25 avril de 16h à 19h - Tél : 208 - 76 - 49

ՀՕՄԻ 75ԱՄԵԱԿ
ԿԱՅԱՆԻ 50ԱՄԵԱԿ
ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ
ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶ

Ալֆորվիլ - Արնուվիլ - Սարսէլ - Անիէռ - Պուա-Քոլոմպ - Շավիլ - Պանեէօ-Քաշան - Իսի-լէ-Մուլինօ - Սեւրան, Լիվրի - Փարիզ
Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15-ին
Salle de la Chimie
28bis, rue St. Dominique — (métro : Invalides)
Բարձր հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱՑԳԱՇԵԱՆԻ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատուոյ նախագահութեամբ՝
ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԷՐՃԵԱՆԻ
Կը խօսի՝
ՄԷԹՐ ՑՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ. -
Կենդանի պատկեր Կապոյտ Խաչի Կայանի մանուկներով. -
բեմադրութիւն՝ Արբի Յովհաննիսեան
երգ՝ Հերմինէ Երիցեան
դաշնակ՝ Ժիրայր Գասպարեան
արտասանութիւն՝ Անահիտ Զապունեան, Ռազմիկ Աբրահամեան
Հայկ. տոհմիկ երաժշտութեան համոյթ։
ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ
երգչախումբ
ղեկավարութեամբ՝
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
Հայկ. գաւառներու տոհմիկ տարազներու տողանցք՝ Մարսէյլի «Հայ Արի»ներուն կողմէ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՋՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՎ
Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15-ին
Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահը
12 - 14, rue St - Bazile
Կը խօսին՝ *ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ*
ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ. -
Աննիկ Սէֆէրեան (*երգ*), Ժիւլիէթ Ելմազեան (*դաշնակ*)
(*Կոմիտաս, Մոցարթ, Խաչատրեան*)
Մանկանց «Գարուն» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝
Տիկին Ժիւլիէթ Ելմազեանի
Երգ - նուագ փոքրերու կողմէ, արտասանութիւն եւ Անի *պարախումբ*։

ԼԻՈ՛Ն

Կրընոպլը - Վալանս - Լիոն - Վիէն - Տէսին - Սէն-Մորիս
Կիրակի, Մայիս 12, ժամը 15-ին
Salle Rameau — LYON
երգ՝ Անժէլ Կարապետեան - Սաժ
Les jeunes espoirs du Conservatoire de Lyon
արտասանութիւն՝ Թորոս Սպիտանեան *եւ*
Նայիրի *պարախումբը*։
Տոմսերը ապահովել. -
MCA — *DECINES* : 15, rue du 24 Avril 1915
Eglise — *LYON* : 40, rue d'Arménie
MCA — *VALENCE* : 32, rue Pompéry
Librairie Massis — *GRENOBLE* : 70, cours Berriat
Salon Michèle — *VIENNE* : rue Marchande
Mme Djeloyan — *ST.-MAURICE* : 20, ave. des Iles